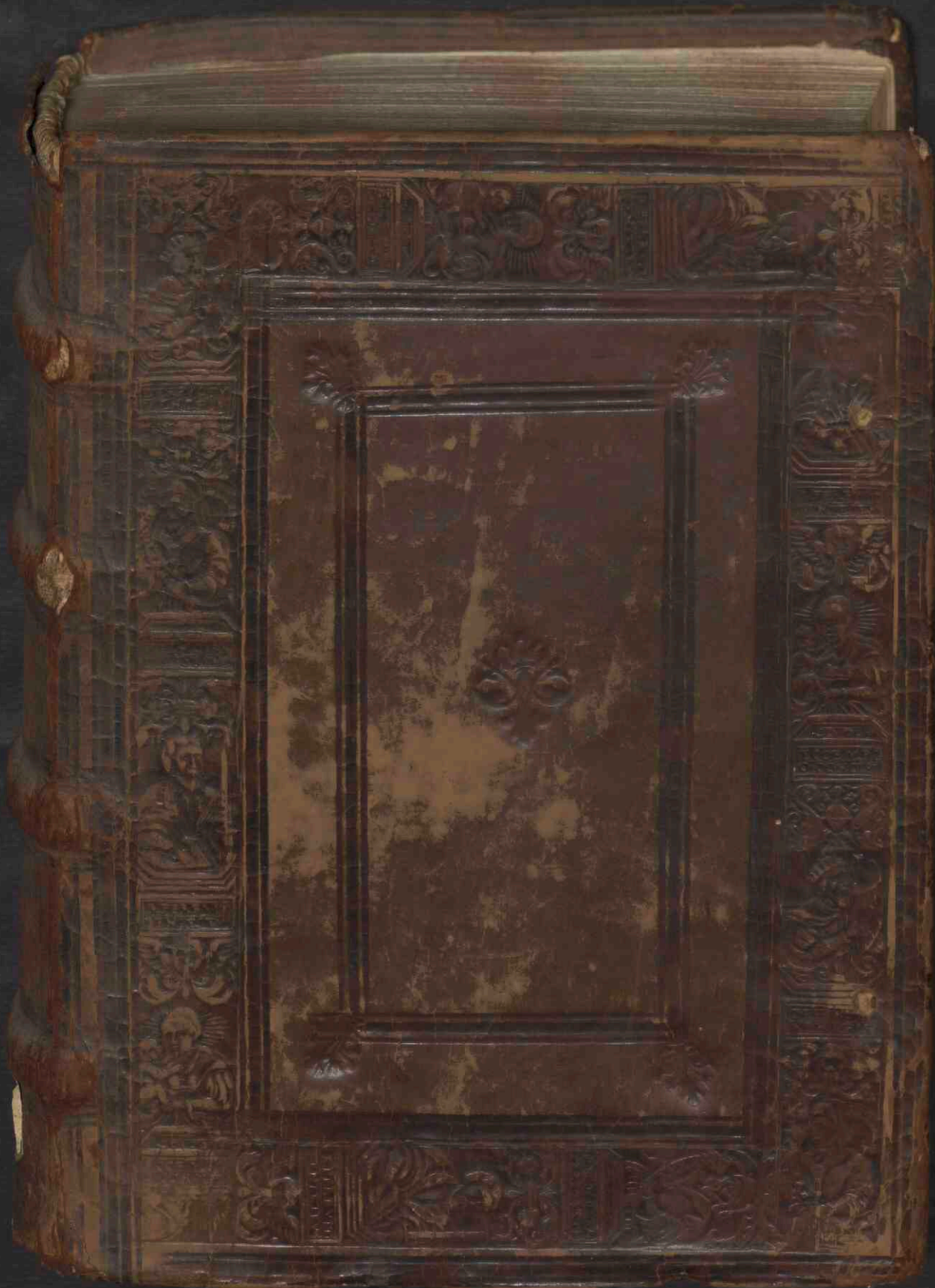

Acta Colloquii Montis Belligartensis, Quod habitum est, Anno Christi 1586. Favente Deo Opt. Max.

<https://hdl.handle.net/1874/423695>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

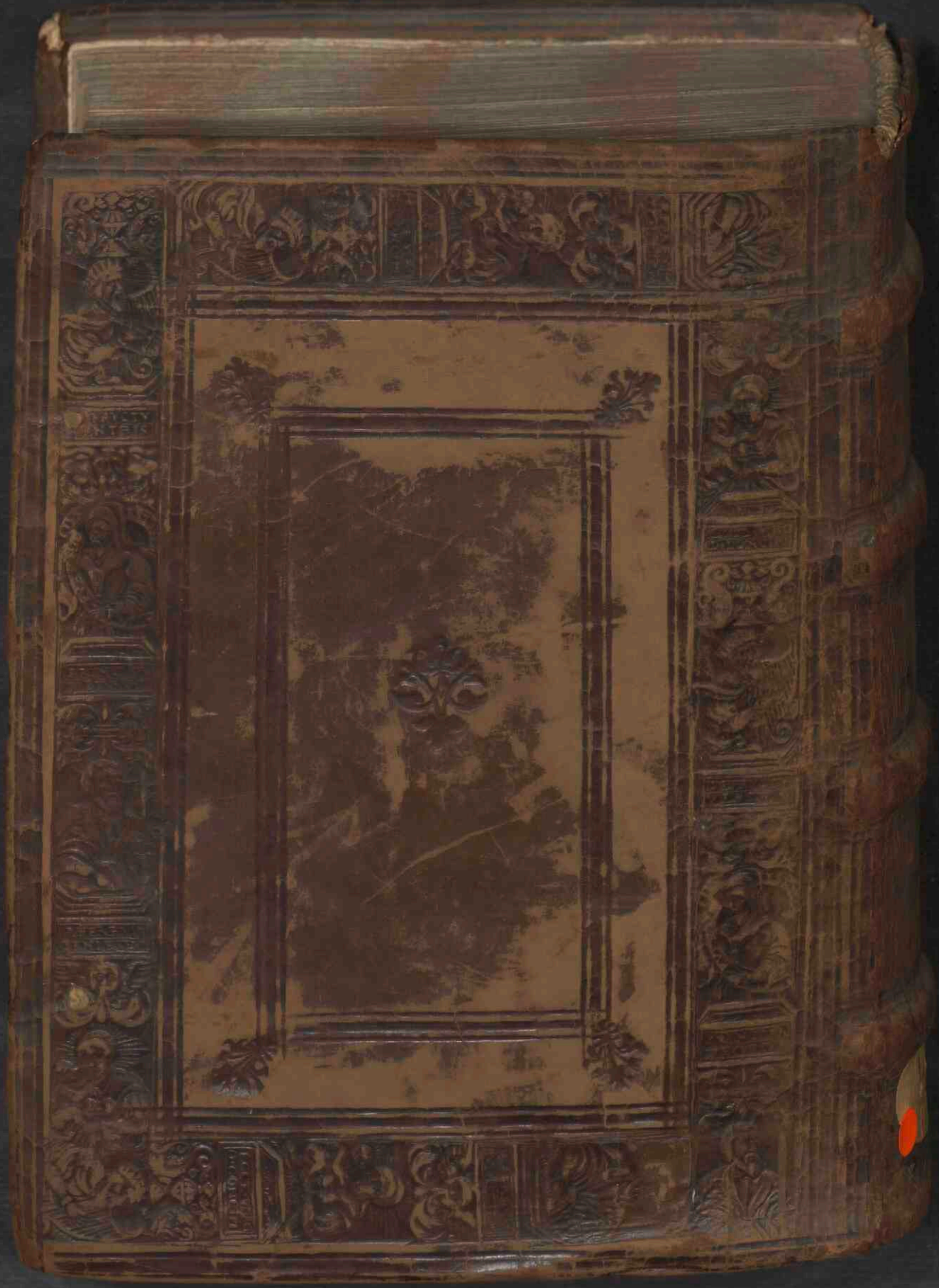
E. qu.

274

Acta Colloquii
cum Beza

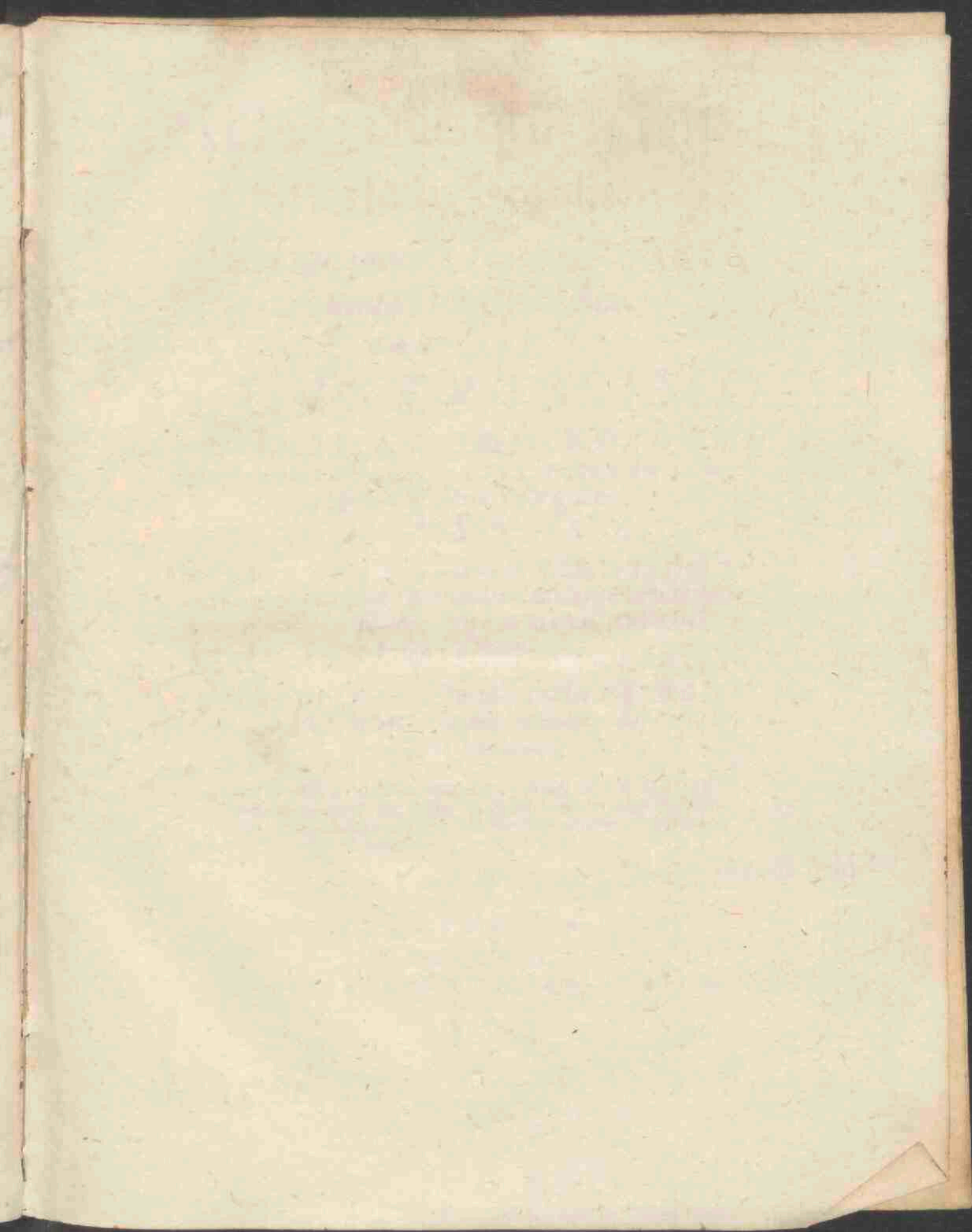

Handwritten text in a medieval script, likely Latin, running vertically along the left edge of the page. The text is partially obscured by the binding and appears to be a marginal note or a fragment of a larger text.

Handwritten text in a medieval script, likely Latin, running vertically along the left edge of the page. The text is partially obscured by the binding and appears to be a marginal note or a fragment of a larger text.

Theologia

Quarto n°. 274.

N. 23. C.

N. 31. h.

Acta Colloquij Mon-
tis Belligärtensis:

*Quod habitum est, Anno Christi 1586.
Fauente Deo Opt. Max.*

P R A E S I D E,

ILLVSTRISSIMO

PRINCIPE AC DOMINO, DOMI-

NO FRIDERICO, COMITE VIRTEMBER-
GICO ET MOMPELGAR-
TENSI, &c.

INTER CLARISSIMOS VIROS, D. IA-
COBVM ANDRAEAE, Præpositum & Cancellarium Aca-
demiae Tubingensis: & D. THEODORVM BEZAM, Pro-
fessorem & Pastorem Geneuensem,

AUTHORITATE PRÆDICTI PRINCI-
PIS FRIDERICI, &c. nunc Anno Chri-
sti 1587. publicata.

HAEC ACTA CANDIDE ET BONA FIDE CONSI-
gnata, vanissimos de hoc Colloquio sparsos rumores, inprimis verò
Epistolam quandam, vanitatibus & calumnijs refertam, & typis ex-
cusam, abundè refutabunt.

Ex Donatione H. à Burchel.

CVM PRIVILEGIO.

TUBINGAE,

PER GEORGIVM GRUPPENBACHIVM,

ANNO M. D. LXXXVII.

Aca Colloppu Mon

na Belligantia

Quod ibidem est in fine 186

Amstelredamum

111 V 21 R 122 MO

TRINCE AC DOMINO DOM

NOTITIAE COMITIS WEST

VICOMITIS

INTRORUM

INTRORUM

INTRORUM

INTRORUM

INTRORUM

INTRORUM

INTRORUM

INTRORUM

INTRORUM

IN TRINCE AC DOMINO DOM

IN TRINCE AC DOMINO DOM

IN TRINCE AC DOMINO DOM

IN TRINCE AC DOMINO DOM

IN TRINCE AC DOMINO DOM

FRIDERICVS
Dei Gratia Comes Vvirtem-
BERGICVS ET MOM-
PELGARTEN-
SIS, &c.

CHRISTIANO LECTORI, VE-
ritatis cœlestis studiofo, Sa-
lutem.

DEO OPTIMO MAXIMO GRATVM OFFI-
cium, & sua persona dignum præ-
stiterunt olim Christiani Impera-
tores, & nostro seculo multi pij
Electores, Principes & Ordines Imperij, dum
magna cum sollicitudine, indefesso studio (ne-
que laboribus, neque sumptibus parcentes) in
id incubuerunt, ut Religionis controuersia, in
Ecclesia Christi exorta, vel quàm primum so-
pirentur, vel legitimis rationibus prorsus è me-
dio tollerentur. Eum autem, in suo pio conatu
scopum sibi propositum habebant, ut & erran-

tes in viam reducti, animarum suarum exitium effugerent: & suauissimus veritatis caelestis consensus & concentus in Ecclesia Christi, ad laudem Dei Omnipotentis, restitueretur, & passim in Ecclesijs audiretur.

Eodem prorsus consilio, atque ad eundem finem, Nos mense Martio, Anni proxime elapsi, clarissimos Theologos D. Jacobum Andreae, Praepositum & Cancellarium Academiae Tubingensis, & D. Theodorum Bezam, Professore & Pastorem Geneuensem, Mompelgartum in arcem nostram euocauimus: ut ibi in nostra praesentia de articulis inter ipsos controuersis, placidè conferrent atque colloquerentur. Quod sanè haudquaquam à nobis ea de causa institutum fuit, ut de Confessionis nostrae veritate demum certi aliquid apud nos constitueremus: quippe qui iam dudum unà cum Imperij Electoribus, caeterisque Principibus & Ordinibus, syncerae Euangelicae doctrinae subscripsimus, atq; veritati caelesti testimonium

nium publicum dedimus: à quo, diuina adiuti gratia, nunquam recedemus: sed illud potius ad omnem posteritatem extare, & ratum firmumque esse volumus. Rogauerant autem nos demissè & obnixè Galli exules, qui à Pontificia religione discessionem fecerunt, vt Colloquium inter clarissimos illos Theologos instituere-
mus: propterea, quòd magnam spem conceperant, fore, vt in articulis controuersis, in quibus Gallicæ Ecclesiæ à nostris dissident, pia concordia constitueretur: atque per hoc salutare remedium Gallicæ & aliæ quædam extera Ecclesiæ cum nostris meliùs coalescerent.

Vt autem antea ex commiseratione pia Gal-
lis exulibus hospitium in vrbe nostra Mompelgarto, concessimus: memores dicti illius Prophetici: Egenos vagosq; induc in domum tua: Et illius Apostolici: Hospitalitatis nolite obliuisci: ita Colloquium (ipsis adeò demissè & obnixè petentibus) denegare nolimus: ne quid prætermittere videremur, quod vel ad

Esa. 58.

Heb. 13.

Ecclesiae Christi tranquillitatem, vel ad ipsorum salutem aeternam facere posset.

Cum autem Theologi, quorum supra mentionem fecimus, in arce nostra conuenissent, una cum ijs, quorum nomina in Actis suo loco subscripta leguntur: admisimus ad eam Collocutionem non modò Consiliarios & aulicos nostros, verum etiã Gallos exules, quotquot adesse cuperent, et qui Latinae linguae non ignari essent. Neq; verò Nos ab illo Colloquio, vel ad horae momentum abesse voluimus: neq; in re tanta, aliorum negociorum Politicorum interea rationem habendam duximus, ut huic uni rei expeditius vacare possemus. Is autem Colloquij processus fuit institutus & obseruatus, ut nostrae partis Theologi de singulis Articulis cõtrauersis, primùm Theses suas aduersae parti traderent: & ab ea responsum scriptum vicissim acciperent: quibus contrarijs scriptis publicè coram omnibus praesentibus clarè recitatis, deinde de eo Articulo (de quo Theses et Responsum

sponsum tractabant) D. Jacobus Andreae, & D. Theodorus Beza, placidè collocuti sunt. Articuli, de quibus agebatur, hi erant: I. De Cœna Domini. II. De Persona Christi. III. De Imaginibus, templis & similibus rebus. IIII. De Baptismo. V. De Prædestinatione. Certò enim nobis constabat, quòd de his Articulis, inter nostros & Gallicos Doctores non esset consensus.

Et si autem interdum in eiusmodi Colloquijs publici & iurati Notarij, qui singula utriusq; partis dicta excipiant, constitui solent: tamen initio huius Colloquij, ab utraq; parte iudicatum & in eo conuentum est, Notarijs utendum non esse: ne tempus extraheretur, si ad pennam loquendum esset: & ne sermo tardior, ad excipiendum accommodatus, quasi in multas particulas distractus, minùs commodè, & à collocutoribus, & ab auditoribus intelligeretur. Hoc n. in hoc Colloquio quæsiuimus, ut utraq; pars, familiariter conferendo, alteri suam sententiam quam

quàm simplicissimè aperiret atq; exponeret: Ita quidem, ut aduersa pars nostrorum mentem in singulis controuersis capitibus plenè perciperet: & vicissim suam sententiam ita copiosè & abundè declararet, ut posthac conqueri nõ posset (ut haecenus saepe) quòd neque satis unquam audita, neque rectè intellecta esset.

Interim tamen singulis praesentibus liberū fuit, ea quæ uellent, annotare. Et quia non dubitabamus iam ab initio huius Colloquij, quin multi absentes eiusdem Acta magno desiderio essent expetituri: quibusdam ex nostris id negocij dedimus, ut singula, quæ ab utraque parte dicebantur, quanta possent celeritate, dexterritate, diligentia & fide summa exciperent, atq; in chartas conijcerent, ne quicquam, quod scitu necessarium esset, in Actis, si aliquando publicarentur, desideraretur: sed ut pars utraque fateri cogeretur, Acta illius colloquij bona fide fuisse collecta.

Neque verò nos piguit, nostra etiam manu

nu ea annotare, quæ ab aduersa parte contra pi- Nota hic principis uo
lunt quædam pti aduer
se generationis et aliq pti
contra sic in o hanc
et ipsemet factis in factis
 am, simplicem, & synceram doctrinam, in Chri-
 stiana nostra Catechesi comprehensam, dicebã-
 tur, atque pertinaciter asserebantur. Qualia
 erant: Quòd nullam aliam habeamus in sacra Fol. 67.
 Cæna Domini præsentiam corporis & sangui-
 nis Christi, nisi eam, quam suo tempore Abra-
 ham in Veteri Testamento habuerit: cum qui-
 dem tunc Filius Dei nondum esset incarnatus,
 & caro atque sanguis eius nondum existerent.
 Quòd humanæ Christi naturæ, propria diuini- Fol. 222.
 tatis infinita nulla ratione communicari possint:
 itaque humanitati Christi assumptæ realiter
 neque omnipotentiam, neque omniscientiam,
 neque omnipræsentiam, neque adorationem cõ- Fol. 346 348. 352.
 petere: quamuis cum Filio Dei personaliter sit
 unita: sed humanæ naturæ in Christo tantum Fol. 247.
 finita & creata dona esse communicata. Quòd Fol. 479.
 innumerabiles pueri baptizentur, qui tamen
 nunquam regenerentur: Ideoq; de infante ba-
 ptizato certò dici non posse, quòd sit renatus: ta-
 b met si

Fol. 484. *met si de ea re benè sit sperandum. Quòd Chri-*
 Fol. 547. *stus non pro totius mundi peccatis sit mortuus:*
sed tantum pro electis: ceteros occulto & eter-
 Fol. 463. *no Dei decreto perire. Quòd David etiam in*
ipso adulterio, Spiritum sanctum & fidem re-
tinuerit, &c. Hæc & similia Nos ipsi penna
excepimus. Postea verò, omnibus annotatis
& consignationibus nostrorum in unum colla-
tis, mandauimus, ut (quanta omnino fieri posset
diligentia & fide) in unum corpus redigeren-
tur: ut & disputationis contextus constaret: et
oratio non esset hiulca: neue quicquam, quod ad
substantiam totius Colloquij pertineret, deside-
raretur.

Et cum intelligeremus, studiosæ iuuentuti
gratū atq; utile futurū, si ad marginem scripto-
rū illorū, quæ aduersa pars in hoc Colloquio ex-
hibuit, castigationes annotarentur, quæ breui-
ter errores, & errorū causas, quasi digito mon-
strarent: libenter, ut id fieret, concessimus: tam-
etsi iidem errores etiam in nostrorū responsis
 copio=

copiosè refutentur. Etenim hac in re habendâ
 rationem duximus *ALUMNORVM* celebris il-
 lius *Academiae*, cuius *Maiores & Agnati*
 nostri fundatores extiterunt, omni certè
 laude dignissimi: in qua *Uniuersitate* inclyta
Nos olim *Rectorem* egimus: ibiq̃ peculiare
 alumnos (in usum *Ecclesiarum & Scholarum*
nostrarum) liberaliter fouemus. Horum alio-
 rumque *Theologiae studiosorum*, utilitas,
 quâ ex editione *Colloquij à Nobis* institui per-
 cipient, maioris aestimanda fuit, quàm calūnia-
 torum malitia: quibus (iuxta *Theognidis* sentē-
 tiam) placet illud: *CALVMNIARE AVDACTER:*
semper aliquid hærebit: quorum improborū ho-
minum calumnias contemnendas iudicauimus,
ut quàm plurimis prodesse possemus. Publicè
 enim testamur, in horum *Actorum* collectione,
 nihil omnino, vel insertum, vel ademptum esse,
 in quo *CARDO CONTROVERSIARVM* verte-
 batur. Nihil enim in hoc toto negotio, vel fa-
 uori, vel odio, huius vel illius partis, datum
 est.

Et si autem initio, non eo consilio supra commemoratos duos clarissimos Theologos, ad colloquium euocauimus, ut illius colloquij Acta publicarentur: qua de causa etiam publicos & iuratos Notarios (ut supra diximus) non adhibendos putauimus: quippe qui haec Acta (pacis & tranquillitatis maioris causa) intra priuatos quasi parietes delitescere posse existimabamus: tamen necessitas mutare nos consilium nostrum coegit: ne silentium nostrum gloriae nominis diuini & saluti Ecclesiae fraudi esset. Statim enim post finitum Colloquium longe lateque sparsi sunt varij, vani & iactabundi rumores: (qui partim sermonibus, partim literis ad nos allati sunt) quod videlicet ab aduersa parte, pia nostra confessio (quae tamen immoto Dei verbo nititur) in illo Colloquio confutata, deuicta, & explosa esset: quodque eius defensores confusionem & ignominiam inde domum reportassent. Et quamuis istas vanissimas gloriations contemnere poteramus: quod sciremus (experientia edocti)

edocti) aduersæ parti, vanitates etiam crassas
 spargere, nimis iucundum, minimeq; insolitum
 esse: tamen cum etiam de Colloquio Mompel-
 gartensi Epistola quædam typis euulgata in lu-
 cem prodierit, figmentis & vanitatibus tota
 referta: & quidem sub fictitio authoris & loci
 nomine: (quod legibus & statutis Romani Im-
 perij prohibitum esse omnibus constat) necesse
 fuit, veritatem, et personæ nostræ dignitatem,
 contra iniurias illius lucifugi & improbi ho-
 minis, qui nobis ipsis mendaci sua relatione non
 pepercit, asserere, editione Actorum Colloquij:
 ut hac ratione illius vanitas manifestè redar-
 gueretur. Et sanè aduersa pars, si publicationem
 prædictæ Epistolæ prohibere nõ potuisset, cer-
 tènè illa inter suos latius spargeretur, & pu-
 blicè in ijs locis vendendo & emendo distrabe-
 retur, cauere, idque famosum scriptum suppri-
 mere meritò debuisset: si illi pia concordia &
 Ecclesiarum tranquillitas cordi esset. Sed ad-
 uersa pars conuiuendo ad tam impudens figmẽ-

tum, passim disseminatum, hoc ipso suum cum
vanissimo illo nugatore & calumniatore con-
sensum satis prodidit: iuxta vetus dictum: Qui
tacet, consentire videtur.

Nobis igitur vanissima illa Epistola, &
alia quoque ab aduersa parte hinc inde scripta,
& occasionem praebuerunt, & necessitatem
imposuerunt, ut Colloquij Acta, verè & bona
fide consignata, in lucem daremus, & Ecclesiae
Christi cognoscenda proponeremus: ut & pia
nostrae partis causa calumnijs posthac minùs
grauaretur, & persona nostra ab iniuria istorum
calumniatorum vindicaretur. Cumque veritas
confessionis nostrae luculenter in Actis illis de-
nuò demonstraretur: hoc ipso vera & Deo grata
pax aduersarijs nostris offertur: quae constitui
facile poterit, si illa veritatem caelestem, in ver-
bo Dei propositam & expressam, unanimi con-
sensu nobiscum amplecti voluerit: id quod ex
animo optamus, Deumque ut fiat, precamur. Ut
enim concertationibus (praesertim in religio-
nis

nis negotio) minimè delectamur: ita editione Colloquij, noua dissidia serere, aut maioribus animorum distractionibus causam præbere, animus nobis non fuit.

Quòd etiam author illius Epistolæ famosæ nos insimulat, quasi **FVDICIS** & quidem **FAVORABILIS** partes in Colloquio sæpius iam cõmemorato nobis sumpserimus: ea etiam in re luculentam nobis iniuriam facit.

Etenim, Dei beneficio, ex frequenti sacrarũ literarum & Historicorum monumentorũ lectione iamdudum didicimus, vnũ & solũ Christum (unicum illum nostrum, Magistrum, Mat. 23. quem audiendum Pater cælestis mandauit) Matth. 17. sententiã suã in scriptis Prophetis & Apostolicis expressã, omnes religionis cõtrouersias, etiam antequã exorirẽtur, dijudicasse. Et probè nouimus, magnũ illum (nomine & re) Constantinum Episcopis in Niceno Concilio congregatis grauitè iniunxisse, vt hostili inter se certamine deposito, præsentium quæstionum solutionem,

tionem, ex codice Dei, antiquorum Prophetarum sanctionibus, Euangelicis, ac Apostolicis libris sumerent. Id cum à nostra parte, in asserenda prima & incorrupta Augustana pia Confessione, fieri, eiusdemque veritatis defensione obseruari auribus nostris audiremus: plurimum nobis gratulati atque in fide & conscientia nostra confirmati et delectati sumus. Contrà verò doluimus, cum animaduerneremus, aduersam partem, inuicta illa & clarissima sacrarum literarum testimonia, quibus meritò erudi, & in viam reuocari debebat, temerè vel eludere, vel humana aliqua glossa peruertere, neque veritati coelesti, apud se locum dare: quae sanè pertinacia perniciosissima animum nostrum vehementer perturbauit.

Grauius etiam, Nos, & iniuste, author supra dictae Epistolae in eo laesit, quòd audacter confingere ausus est: Nos post habitum Colloquium Gallis exulibus potestatem fecisse, ut unà cum ciuibus nostris, sub libera protestatione,

tione, quòd Confessionem suam Gallicam reti-
 nere vellent, communicare, atque sanctam Do-
 mini Cœnam sumere possent: id quod ante Collo-
 quium (vt nugator ille maliciosè confingit)
 ipsis permittere noluerimus: indeq; colligendum
 censet, quòd aduersæ partis Confessioni æquio-
 res facti fuerimus. In eam igitur suspicionem
 coram Ecclesia Christi, nos adducere hoc fig-
 mento conatur, quasi ad doctrinam aduersæ
 partis inclinare, atque ad eam aliquam accessio-
 nem facere incœperimus: in quo toto commento
 author illius Epistolæ vanissimus est. Ea enim,
 per Dei gratiam, sacrarum rerum cognitione
 præditi sumus, vt sciamus, sacram Domini Cœ-
 nam, inter alios fines, etiam hunc vsum habere,
 vt sit religionis, quam quisque profitetur, nota
 atque Symbolum. Qui enim cum Ecclesia ali-
 qua in huius Sacramenti sumptione communi-
 cant, hoc ipso publicè profitentur, quòd eiusdem
 Ecclesiæ doctrinam amplectantur, & contrari-
 am reiiciant, seq; ab alijs separent: veluti si quis

cum Pontificijs sub vna (vt vocant) specie communicat, ostendit, se Pontificiam religionem approbare: qui verò cum Lutheranis (vt appellant) Cœnam Domini sub vtraque specie sumunt, testantur, se puram Euangelij doctrinam profiteri, & contrariam abijcere: Ita que sumptione Cœnæ Dominicæ nequaquam ludendum, aut quiduis simulandum esse, à quo animus abhorreat, semper iudicauimus. Quare Gallos exules, quotiescunq; cum nostris communicare cupiuerunt: (petiuerunt autem id ipsum sæpius, licet à nemine essent rogati:) semper illos, ad Confessionem nostram, tam post, quàm ante Colloquium, remisimus, admonentes eos, vt tum communicarent, si Confessionem nostram sincerè amplecterentur. Ut autem sub libera protestatione (retinendi Confessionem suam Gallicam) Cœnam Domini cum nostris sumerent, nunquam illis permittere volumus, etsi illud obnixè & demissè peterent: de qua re in Appendice (quæ Actis Colloquij

quij annectetur) copiosius tractabitur. Facile enim intelligebamus, talem permissionem piæ nostræ Confessioni, non parum derogaturam, & sinceræ religioni fraudi futuram: nosque in eam suspensionem venturos, quasi alteri etiam Confessioni vel patrocinarerur, vel certè occultè faueremus.

Et quidem ea in re Christianos Imperatores imitati sumus, qui Arrianis, petentibus in communionem Orthodoxorum recipi, non prius postulatum suum concesserunt, quàm illi Orthodoxorum doctrinam approbarent: tametsi ne ista quidem pia vigilantia cauere potuerint, quin multi ore, & calamo aliud profiterentur, quàm corde premebant. Sic igitur Gallos exules, petentes cum nostris communionem, ad Confessionis nostræ lectionem, & approbationem remisimus: Vt interim eos grauitè & clementer admoneremus, ne quid dubitante conscientia facerent: fore enim aliàs,

ut per illam hæsitationem, conscientia sua male consulerent, & corpus atque sanguinem Domini indignè & ad iudicium sumerent, ut quæ Sacramentum illud salutare ad vitam atque salutem institutum, in mortem & condemnationem ipsis cederet. Itaque in Natiuitatis Christi festo (ante habitum Colloquium) à Domini Cæna abstinuerunt. Postea verò Paschatis festiuitate, quæ Colloquium subsequuta est, unà cum nostris ciuibus communicarunt: idem etiam sequente Pentecostis festo ab ipsis factum est. Unde colligimus, plerosque ex audito Colloquio tantum profecisse, ut intelligerent, nostram de Cæna Domini sententiam firmis & immotis verbis Christi niti: atque in ijs conscientiam hominis pij tutò acquiescere posse.

Quòd verò, nobis peregrè absentibus, quidam Gallorum exulum coram aliquibus Ministris Ecclesiæ Mompelgartensis protestationem fecerunt, se videlicet, sub Confessionis suæ Gallicæ opinione communicaturos: postea
verò

verò digressis Ministris (qui protestationi contradixerunt) Galli quidem etiam super sua protestatione Instrumentum, per Notarium publicum erexerunt: id nos non modò improbamus, verùm etiam annihilamus, nullumque valorem habere volumus: de qua re publicè protestamur. Id enim Instrumentum & veræ pietati, & nostris decretis, aliquoties super eo negotio datis, prorsus repugnat, nobisque & Ministris nostrarum Ecclesiarum inscijs erectum est. Et Ministri nostri Evangelici, officium suum fecerunt, quòd (instructi nostris decretis) Gallos ad communionem Cœnæ Dominicæ admittere noluerunt, nisi Confessionem nostram approbarent, & Confessionis suæ Gallicæ commoda explicatione, ad nostram piam sententiam accederent.

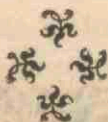
Legationem in Galliam pro exulibus illis (rogati à magnis Viris) suscepimus: non quòd ipsorum errores, quos in religionis negotio ha-

bent, approbaremus: sed quòd illis condole-
 bamus, qui propterea patrijs sedibus pulsì, in
 exilio vagantur, quòd Pontificis Romani ty-
 rannidem in Ecclesia, multiplicemq; Idoloma-
 niam Pontificiam auersantur: His reditum in
 patriam, & securitatem atque tranquillitatem
 impetrare conati sumus: eorum autem errores
 fouere aut propagare, nunquam in animum no-
 strum induximus. Commiseratione verò moti,
 officium pietatis, intercedendo apud potentissi-
 mum Galliarum Regem, miseris exulibus præ-
 stare volumus: prorsus eodè animo, quo agna-
 tus noster Dux Christophorus Uirtember-
 gensis, piæ et felicitis memoriæ, olim Francofur-
 ti ad Mœnum habitantibus exulibus Gallis
 liberalem eleemosynam dedit: adiuncta hac pro-
 testatione: se eam eleemosynam dare, non ipso-
 rum religioni, sed inopiæ.

Precamur autem Deum æternum, Patrem
 Domini nostri Iesu Christi, ut per Spiritum
 san-

sanctum eum fructum Mompelgartense Collo-
 quium proferat, ut ij, qui adhuc sunt sanabiles,
 neq. gloriolam suam animæ saluti præferunt,
 approbatione & Confessione veritatis cælestis,
 ad nos accedant, & sic pia atque dudum optata
 pax & concordia inter nostras et Gallicas Ec-
 clesias constituatur: & ut ij, qui doctrinam pi-
 am amplectuntur atq. profitentur, constanter in
 ea usque ad vitæ finem per gratiam Dei, perse-
 uerent, Amen. Scriptum Mompelgarti in
 Arce nostra, 11. die Feb. Anno à nato Ser-
 uatore nostro Jesu Christo,

1587.

I
DE OCCASIO-
NE COLLOQVII

M O M P E L G A R T E N -
S I S .

ANNO Domini 1586. die 13. Ianuarij, cum serenissimi Domini, D. Henrici Regis Nauarreni Legatus, N. Baro de Cleroan Stutgardiam venisset, & D. Iacobum Andreae quoque adesse cognouisset: misso ad ipsum nuncio viro Nobili, eum ad Colloquium familiare vocauit. Habere enim se, de quibus cuperet cum ipso conferre. Eius voluntati cum satisfaceret D. Iacobus: de rebus Gallicis pauca quaedam cum ipso contulit, interprete vsus fratre, Barone Malroy, quod D. Iacobus Gallicam linguam non intelligeret, neque Baro de Cleroan latinè expeditè loqueretur.

Postquam verò D. Iacobus testatus esset, se de rebus Gallicis, quod ad Politica (præsertim motus in regno Galliae excitatos) attinet, sibi iudicium non sumere, quæ ad Iurisconsultos, & ipsorum iudicium pertinerent: ab ipsius autem professione aliena essent: D. Baro instabat, in veteri Testamento, etiam Sacerdotes ab Israelitis consultos fuisse. Cui D. Iacobus: quò minus ipse exemplo summi Sacerdotis responderet, vnum sibi deesse, videlicet pectorale: in quo duodecim gemmis nomina 12. tribuū Israelitarum inscripta fuerint: quo indutus summus Pontifex, sic Deo ordinante, populo interroganti responderit, Sibi autem dictum esse, aiebat D. Iacobus: Quis me constituit Iudicem in-

Colloquium Baronis de Cleroan cum D. Iacobo Andreae de Colloquio instituen-
do

D. Iacobus de negocijs Politicis cur sibi iudicium non sumat.

Exod. 28.

Rationale summi Sacerdotis.

Luc. 2.

A ter te

2 *Colloquium Mompelgartense.*

ter te & fratrem tuum? Cui responso cum subridens Baro de Cleroan, acquiesceret: de rebus Theologicis, in primis verò de certamine differere incepit, quod inter Ecclesias Germanicas, Augustanam Cōfessionem profitentes, & Gallicas Ecclesias, quas ipse reformatas appellabat, hoc est, quæ iugum & Tyrannidem Pontificiam abiecerant, magno cum scandalo plurimorum, & præsentissimo Regni Galliæ, totiusque Ecclesiæ damno, multis nunc annis durauerit. De quo cuperet cum D. Iacobo colloqui.

Opinio Baronis de Cleroan,
de diffensione nostra.

Sibi enim videri, Disputationem circa vnam duntaxat partem doctrinæ Christianæ, inter vtriusque partis Theologos, videlicet, De Cœna Domini, versari: In cæteris verò articulis fidei & confessionis, vt ipse quidem opinetur, per omnia pium consensum esse.

Consilium Baronis de Cleroan,
de concordia instituenda.

Sibi igitur (quod tamē pace D. Iacobi diceret) hanc viam commodissimam & expeditissimam ad piam pacem, & firmam concordiam faciendam videri: si ab vtraque parte nihil prorsus de verbis Christi amplius disputaretur: Sed quoniam Christus dixit: Accipite, manducate: hoc est corpus meum, &c. Accipite & bibite: hic est sanguis meus noui Testamenti: simplice fide hæc Christi verba complectenda: modum autem præsentia, omnipotentia & sapientia diuinæ commendari oportere, qui verax, omnipotens & sapientissimus sit. Ideoque facile præstare possit, quod promissit, vt maximè captum ingenij, & intelligentiæ humanæ (sicut alia innumera Dei opera) excedat.

Matth. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.
1. Cor. II.

Responsum D. Iacobi.

Cui D. Iacobus respondit: Expeditissimam sanè rationem hanc, & viam ad piam concordiam, non modò constituendam, esse: sed eandem quoque, iam inde ab

de ab

Colloquium Mompelgartense. 3

de ab exorta illa infelici controuersia, à nostris semper propositam fuisse. Eam si ingressi fuissent Zvvingliani: hoc certamen, aut nunquam exortum, aut facillimè denuò sopiri potuisse. Siquidem Lutherus, & qui cum illo sentiunt, hanc fidei simplicitatem in omnibus suis scriptis & concionibus vrserint, vt videlicet verba Testamenti Christi simpliciter intelligamus, sicut ipsa verba sonant: & simpliciter credamus, quòd verè nobis in dispensatione panis & vini consecrati corpus & sanguis Christi distribuantur, & ore (sic enim in Coena manducare præcepit) ab omnibus in Coena vescentibus percipiantur. Modum autem præsentiae sanguinis & corporis Christi, (cùm non sit naturalis, aut Phycus, sed cœlestis & diuinus, neque etiam mādudatio Capernaitica fiat) **D E O**, eiusque omnipotentiae commendandum esse.

Verùm, hanc doctrinam de Sacramentali manducatione corporis Christi in sacra Coena, Zvvinglianos & Calvinianos, quos sic vocant, in hunc vsque diem tanquam Capernaiticam lanienam & cyclopicam *κρεοφαγία, καὶ ἀνθρωποφαγία* Christi damnasse, & pertinaciter contendisse: Verba Christi non intelligenda esse, quemadmodum sonant, sed simplicem hanc, quam nos constanter doceamus, fidem, horribilem Idololatriam esse, omnibusque Christianis fugiendam.

Præterea, non de vno hoc duntaxat articulo inter Calvin. & nostros, sed de alijs etiã quàm plurimis cōtrouersiam esse, qui nō minoris momenti sint: videlicet, de persona Christi, in qua omnes articuli symboli Apostolici, de filij Dei incarnatione, de natiuitate, de

Expedita via ad Concordiam in controuersia de Coena Domini.

Doctrina Lutheri de Coena Domini.

Lutheri doctrina de Coena Domini quomodo à Zvvinglianis & Calvin. damnata.

Certamen inter Calvin. & August. Confes. doctores, in multis articulis religionis Christianæ.

4 *Colloquium Mompelgartense.*

passione, de morte, de resurrectione, de ascensione, de sessione ad dexteram Dei, inuoluantur: Item, de ipsius omnipotentia: de eius infinita & non mensurata scientia & sapientia: de eiusdem presentia in administratione omnium creaturarum: de eius religiosa adoratione & inuocatione in omnibus tribulationibus: de Baptismo: de Prædestinatione electorum ad vitam æternam, & alijs; quos errores illorum explicationes subinde magno numero gignant. De quibus omnibus, nisi pius quoque consensus statuatur: frustra de concordia in vno duntaxat articulo (de Cœna Domini) facienda laboratum iri.

Ad quæ Baro de Cleroan respondit: hæc sibi prius inaudita fuisse, plerisque etiam in Gallijs ignota. Se enim hactenus, quemadmodum etiam alios quàm plurimos Gallos, in ea opinione fuisse: de Cœna Domini solùm inter illorum & nostras Ecclesias, disensionem esse.

De his cum inter Baronem de Cleroan, & D. Iacobum collocutio breuis facta esset, D. Baro Doctori Iacobo dixit: An non inter ipsum & D. Bezam familiare colloquium institui possit? Ad quam rem, vel Argentoratum, vel Mompelgartum commodissimum locum fore, in quo conuenire, & placidè de hoc negotio conferre queant. Cui D. Iacobus respondit: Quod ad suam personam attineret, se semper promptum & paratum fore. Et sperare se, vt maximè consensus, & concordia non constitueretur: non contemnendum tamen fructum inde expectandum esse, videlicet, vt sublatis mutuis accusationibus, quæ cuiusque partis perpetua & constans sententia, eiusque fundamenta propria

Consilium Baronis de Colloquio inter D. Iacobum, & D. Bezam instituendo.

Quis fructus ex Colloquio sperandus.

pria essent, tanquam in breui tabella depicta, omnibus demonstrari queat.

Vtrinque enim partes litigantes conqueri, multa eis falsò tribui, quæ in ipsorum scriptis non reperiuntur. Verbi gratia: D. Beza cū suis, Ecclesias Germaniæ, Augustanæ Confessionis, non modò in Gallia, sed per vniuersum Christianum quoque orbem, publicis scriptis accusat, quòd Cyclopicam & Capernaiticam manducationem corporis Christi in Cœna Domini, doceant: in qua corpus Christi dentibus atteratur, per guttur in ventrem traijciatur, in ventriculo digeratur, & saluo honore, per secessum eijciatur.

Ecclesiæ Augustanæ Confessionis quomodo à Beza accusentur.

Hoc persuasi sunt Galli de nostris Ecclesijs, qui D. Bezam audiunt, & ei fidem habent. Qui hoc vno duntaxat potissimùm nomine, se à Cœna nostra Dominica abhorrere, apertè testantur.

Cur Galli ab Ecclesijs in Germania reformatis abhorreant.

Cùm autem nihil horum vel Luthero, vel nostris in mentem vnquam venerit; nec ex vllis nostrorum scriptis vnica proferri litera possit, qua id D. Beza, aut alij eiusdem opinionis assertores demonstrare queant: quin potius hanc ipsam Capernaiticam manducationem omni tempore apertissimis verbis damnauerint: gradum ad concordiam vtriusque partis ingenua negatione Capernaiticæ manducationis non contemnendum factum esse, omnes fateri oportet. Sic quoque D. Beza cum suis fratribus ostendere posset, si suam suorumque opinionem nostri non assequerentur, se non rectè intelligi: sed contra ipsorum voluntatem ipsis tribui, quòd minimè tueri velint.

Capernaitica manducatio carnis Christi à Luthero semper damnata.

In alijs verò, si neutra pars de sua, vel sententia, vel opinione aliquid remittere, aut cedere posset: remotis

6 Colloquium Mompelgartense.

illis accusationibus falsis, & posito vero controuersia^e statu, vtriusque doctrinae fundamenta breuiter signata subijcerentur. Ex quibus omnes pij, etiam mediocriter intelligentes, facile iudicare possent, vtra pars expresso Dei verbo: an verò humanâ glossa suam doctrinam confirmaret. Idem quoque in reliquis Articulis controuersis fieri posse, vt collatione placidè facta, vel nobis, quos Lutheranos vocant, assentiri cogentur, quos sic appellant, Zvvingliani & Calviniani: aut tam absurda & impia asserere, à quibus piæ mentes toto pectore abhorrent; quæ sua absurditate, & impietate se ita confutarent, vt nulla alia prolixiore refutatione opus esse, omnes intelligerent.

Hæc cum ad eum modum inter Baronem de Cleroan, & D. Iacobum tractata essent: omnis deinceps sermo de conuentu, & colloquio inter D. Iacobum, & D. Bezam instituendo, fuit.

Qua de re cum D. Baro de Cleroan etiam cum D. Luca Osiandro, in Aula Principis Vvirtembergensis collocutus esset: eundem diligenter rogauit, quantum in ipso esset, hunc Theologorum D. Bezæ, & D. Iacobi conuentum promoueret. Se .n. curaturum, vt D. Beza quoque compareat, & pacis & veritatis se studiosum declaret.

Paucis deinceps interiectis septimanis, quum D. Iacobo ignotum esset, quid Baro de Cleroan interim fecisset: Illustriss: Princeps Fridericus, Comes Vvirtembergensis, & Mompelgartensis, à Gallis propter Religionē Mōpelgarti exulantibus, aliquoties sollicitatur, si qua ratione fieri possit, vt Colloquium inter D. Bezam, & D. Iacobum institueretur. Quorum petitioni ta-

Colloquium Baronis de Cleroan cum D. Osiandro de Colloquio inter D. Bezam, & D. Iacobum instituendo.

Petitio Gallorum apud Illustriss: Principem Fridericum Vvirtembergensem &c. de Colloquio instituendo.

Colloquium Mompelgartense. 7

ni tamē Princeps Fridericus assentiri noluit, nisi de volūrate ipsius Beza cōstet, & D. Beza idem literis petat.

Quod cū factum esset, Fridericus Comes ad Illustriss: Principem Ludouicum Ducem Vvirtembergensem, cognatum suum scribit, ac petit, vt D. Iacobus Mompelgartum, ad petitam cum D. Beza placidam collationem mittatur. Ad quam 13. dies Martij dicta erat. Idem quoque binis literis ad ipsum Doctorem Iacobum scriptis, clementer postulauit, ne Colloquium cum D. Beza detrectare velit, quod tanto studio à Gallis expetatur.

Quum igitur Princeps Ludouicus non agrè assentiretur, & cognato suo Friderico Comiti gratificari cuperet: D. Iacobo, D. Lucam Osiandrum Theologum, & Politicos Consiliarios duos, nobilitate generis & eruditione præstantes viros, Ioannem Vvolfgangum ab Anvveil, & D. Fridericum Schutz, I. V. doctorem adiungit.

Postquam autem Vvirtembergici Theologi & Politici, 14. Martij Mompelgartum peruenerant: à Gallis exulibus, à Barone Beluoës, & Barone Vesin, & multis nobilibus, viris doctis, in Arce humanissimè excipiuntur, & salutantur.

Absente verò adhuc D. Beza cum suis; Theologi Vvirtembergici interea, de singulis controuersis Articulis, quorū numero quinque; potissimū erāt, de Cœna Domini: de persona Christi: de Prædestinatione: de Baptismo: & de tēplis Pōtificijs reformandis, &c. breuissimas, & p̄spicias Theses cōscripserunt. Et vt colloquio magis expedita esset, in singulis articulis ab initio Theses positæ sunt, quib. breuiter ostēditur de qua re nul-

Illustriss: Princeps, Comes Fridericus à Duce Ludouico petit D. Iacobum ad Colloquium mitti.

D. Iacobus binis literis Illustriss: Principis Comitis Friderici ad Colloquium vocatus.

Comites itineris D. Iacobi Andrea.

D. Iacobus cum Legatis Vvirtembergicis à Gallis humanissime exceptus.

Theses de controuersis Articulis à Theologis Vvirtembergensibus conscriptæ.

8 *Colloquium Mompelgartense.*

1. nulla controuersia sit, aut vnquam inter vtramque partem fuerit. Quæ ratione multæ non necessariæ disputationes rescindi possint.

2. Deinde, status controuersiæ verus & proprius positus est, de qua re potissimum in singulis articulis cõtrouertatur, & vtrinque pugnetur.

3. Tertiò, fundamenta assertionis & confessionis Ecclesiarum Augustanæ Confessionis in libro Concordiæ comprehensa subiiciuntur, ex verbo **D O M I N I** petita: quibus suam doctrinam eius Doctores & Pastores propugnant.

4. Quartò, doctrina aduersariorum, & eorum dogmata recitantur, & reijciuntur, quæ cum expresso Dei verbo pugnant.

Comites itineris D. Beza.

Quibus perfectis & absolutis, postquam D. Beza cū Theologis, Abrahamo Musculo Bernensis, & Antonio Faio Geneuensis Ecclesiæ ministris: Petro etiam Hiebnero Græcæ linguæ in Gymnasio Bernensi Professore publico, Claudio Alberio D. Professore Philosophiæ in Academia Lausannensi, & politicis, Samuele Mayero Reipub. Bernensis Senatore, Antonio Marisio Geneuensi Senatore, (quos secum adduxerat) 20. Martij Mompelgardum peruenisset: ab Illust: Principe Friderico in arcem vocati, statim Theologos Vvirtembergenses salutare cupiuerunt. Quod cū Vvirtembergensibus significatum esset: eandem humanitatem ipsis quoque declarare voluerunt.

Primus congressus Theologorum in arce Mompelgartensi.

Primo ergo hoc congressu facto: cū de sua voluntate testificatus esset D. Beza, se ad collationem hanc placidam, animum docilem, veritatis & concordie studiosum attulisse: Vvirtembergici Theologi suam quoque

quoque vicissim voluntatem illis declararunt, seque non verbis multa polliceri, sed ipso facto in collatione instituta comprobaturos, animum veritatis, & pia sanctæque concordia studiosum, ipsis nunquam defuisse, aut vnquam defuturum.

Sequenti die, qui erat 21. Martij, Illust: Princeps Comes Fridericus rogatus à Gallis fuit, (qui Mompelgarti hoc tempore propter Religionem exules commorantur) vt illis quoque Colloquio interesse liceret. Quod Celsitudo ipsius clementer ira concessit, vt quibus Latina lingua nota esset, ne ab eo excluderentur.

Galli exules petunt se ad Colloquium quoque admitti.

COLLATIO DE
COENA DOMINI, IN CHOA-
TA XXI. MARTII.

HORA igitur septima, cum Illust: Princeps, Comes Fridericus in locum Colloquio destinatum, vnâ cum Consiliarijs & Nobilibus suis aulicis venisset: Theologi quoq; vtriusque partis, & simul magno numero Galli exules adessent, duabus mensis positis, & parum à se inuicem remotis, priorem Illust: Princeps Fridericus cū Theologis & Legatis politicis Vvirtembergicis supra nominatis (quibus Concionatorem suum Aulicum M. Gasparum Lutz adiunxit) occupat. In altera verò D. Beza cum Geneuensibus, & Bernensibus Theologis, Philosophiæ, & linguæ Græcæ Professoribus, & ipsis ab vtraque Repub. adiunctis politicis collocati sunt.

Confessus Collocutorum in Colloquio.

10 *Colloquium Mompelgartense.*

Omnibus igitur ad Colloquium inchoandum paratis: Princeps Fridericus per Cancellarium suum oratione sequente Theologis de felici aduentu sollemniter gratulatur, & eosdem ad studium pacis & veritatis clementer hortatur.

CANCELLARIUM MOMPEL-
gartensis, D. Hectoris Vogelmanni, Oratio.

Gratulatio Illustr. Principis,
Comitis Friderici.

Posteaquã Illustrissimus Princeps Dominus Fridericus, Comes Uirtembergicus, & Montisbelgardensis, &c. Princeps meus Clementissimus, annis superioribus per inchoatam nobilitatis Gallicanæ clarissimos quosdam viros, non semel admonitus fuerat, ut illis, de quibusdam Articulis controuersis in negotio Religionis, collationis instituendæ hoc in oppido, & ipsius Celsitudinis curia daretur locus: oportunitatem siquidem propter idioma Gallicum, & Imperij Maiestatem, quibus hîc frui liceret, fore commodissimam. Quorum etiam petitioni hactenus moderni quoque Domini exules
sapiã

sæpius institerunt. Princeps itaq; meus Cle-
 mentissimus, pro sibi innato candore, ut gra-
 ue illorū exilium, & conscientiam (quorum
 vices piè Christiane q; condolet) quodammo-
 do consolaretur: desiderio, & votis ipsorum
 deesse noluit. Negocio itaque tam arduo,
 quam salutari, ad Celsitudinis ipsius cognatū,
 Illustriss: D. Ducem Uvriembergicum
 Ludouicum, &c. delato, omnem tandem
 rem eò deduxit, ut ipsius Celsitudo quoque
 pro suo erga Religionem Christianam pio
 affectu assenserit, & Reuerendissimos suos
 Theologos, pacis & concordie studiosos,
 cum Politicis quibusdam nobilibus hūc
 transmiserit: id quod à vobis quoque facti-
 tatum esse apparet. Quorum omnium aduē-
 tui Clementissimus meus Princeps ex ani-
 mo congratulatur, & summis à Deo Opt.
 Max. precibus flagitat, ut per gratiam
 præsidis Spiritus sui sancti, omnia ad ipsius

12 *Colloquium Mompelgartense.*

nominis gloriam, & Reipub. salutarem concordiam à vobis vnanimiter sententiæ dicantur. Sic itaque bono initio inchoata res, optato quoque peragatur exitu: postulat Clementissimus meus Princeps, ut pro tua singulari humanitate, Reuerende D. Beza, animum tuum, & tuorum Symmistarum aperias. Idem quoque facturi sunt Illustrissimi D. Ducis Ludouici, & c. Theologi: & persuasum habeas, ipsius Celsitudinem totis viribus elaboraturam, ut nuncupatis votis, desiderio omnium adprimè & quoad fieri potest, salua veritate, satisfiat.

Posteaquam hæc à Cancellario recitata sunt, D. Beza D. Iacobo honorem detulit, ut ille prior ad ea responderet. Quia verò D. Beza peculiariter Oratione Cancellarij compellatus fuit: D. Iacobus D. Bezam rogat & hortatur, ut ad postulationem Illustrissimi Principis Friderici respondeat, & animum suum de processu Colloquij aperiat.

D. BEZA.

Colloquium Mompelgartense. 13

D. B E Z A.

Primùm igitur Illustriss: Principi, Comiti Friderico pro pio voto, & clementissima voluntate gratias egit D. Beza: cuius pietate hac collatio ad petitionem Gallorū instituta sit. Quod verò ad processum Colloquij attinet: optaret, omnia in scriptis peragi. Possè enim in collatione instituta, alicui vocem inconsideratam excidere: quod in scriptis caueri queat, ubi omnia accuratè expendantur, & singula magis circumspectè scribantur.

Præfatio Beza.

Beza optaret scriptis collationem institui.

Placere autem rationem, quæ per Principem, Comitem Fridericum, illi statim, post aduentum eius, ex sententia Theologorum Vvitembergensium pridè significata fuerit, videlicet, ut primùm de controuersis articulis breuissima Theses proponantur, in quibus præmittatur, de quibus in singulis articulis, inter ipsos Theologos disputantes conueniat. Deinde status controuersie disertè, perspicuè, & breuiter ponatur, ut auditores intelligant, de qua re disceptetur.

De processu Colloquij consensus D. Beza.

Tertiò utriusq; partis sententiæ Fundamenta ex solo Dei verbo assignentur, quibus qualibet pars suam doctrinam in controuersis articulis confirmet.

Postremò dogmata recitentur, quæ cum Scriptura sacra, vel ex hac, vel altera parte, pugnare videantur.

Nec transitus in collatione instituta ex vno Articulo in alterum fiat; sed tantisper de vno duntaxat colloquantur Theologi, donec in eo vel consensus pius constituatur: aut quibus in rebus vna pars alteri cedere non possit, apertè ostendatur.

D. I A C O B V S.

D. Iacobus, cum ipsi quoque dicendi locus datus esset, primùm Deo æterno, patri Domini nostri Iesu Christi
B 3 stigra-

Summa responsi D. Iacobi Andrea, ad orationem Beza de processu Colloquij.

14 *Colloquium Mompelgartense.*

si gratias egit pro hoc conuentu instituto: eumq; rogauit, vt sua gratia adesse, & vtriusq; partis corda suo sancto Spiritu gubernare, & singulorum cogitationes & sermones, ad nominis sui gloriam, & Ecclesiæ salutem dirigere velit.

Gratias quoq; Illust: Principi, Comiti Friderico egit, quod ipsius pietate, & clementissima voluntate, ad propagationem veritatis doctrinæ cœlestis, piamq; ac Deo gratam concordiam constituendam, hoc Colloquium susceptum esset. Et cum in eo promouendo nullis sumptibus pepercerit; Deum largissimum remuneratorem fore, dixit.

Quod verò ad processum Colloquij attinet: probari sibi propositam rationem, testatus est. De qua ipsi quoq; Theologi Vvirtembergici cogitauerint; nec meliorem videri, quæ omnia compendio peragi, & expediri queant. Normam autem, & regulam dijudicandi omnes controuersias vnicam & solam esse verbum Dei, ostendit; quod ad dirimenda omnia certamina in Ecclesia sufficiat, suiq; ipsius optimus sit interpres, cui omnia subijciantur.

Vt autem scriptis duntaxat agatur; sibi minimè consultum videri. Si enim hæc colloquendi ratio ineunda fuisset: potuisse vtramq; partem, & sumptibus parcere, & molestijs quàm plurimis subleuari, quæ in itinere cundo, & redeundo sustinendæ fuerint, hac præsertim aëris inclementia.

Deinde, exoptatum finem non fuissent consecuti auditores, dixit. Qui cum iam pridem vtriusque partis scripta legerint: nō tamen semper in illis se expedire potuerint. Optasse ergo, & desiderasse eos familiarem illam collationem, in qua viuo sermone (qui nescio quid latentis energiæ habet) suam sententiam ad interrogata alterius partis, singuli disertè, & perspicuè explicēt. Quod D. Beza minimè graue, aut molestum futurū speret. Neque esse, vt quidquam insidiarum, aut captionum hinc metuendum sit. Candidè enim, & synce-
rè, ad inquirendam veritatem omnia actum iri; & vtrique parti integrum semper fore, si quid minus circumspicte dictum sit, vel retractare, vel suam sententiam magis perspicuè explicare.

Quia

Norma & regula iudicij,
verbum Dei.

D. Iacobus virget Collo-
quium.

Mose. C. Insuper conuenit
etiam inuenire in his
rebus. In Colloquio

Quia verò initium controuersiæ, quæ inter Ecclesias Gallicanas, & Augustanæ Confessionis Germanas, nunc multis annis durauit, in Articulo de Cœna Domini factum sit, ex qua deinceps aliæ quoq; ortæ sint: videri sibi consultum, vt collationis quoq; placidæ exordium ab eodem articulo fiat.

Dè quo vt magis expedita collatio esset, D. Jacobus Thefes paucas scripto comprehensas D. Bezæ exhibuit, & vt eas cum suis Collegis non modò diligenter expenderet, sed etiam quid in singulis desiderarent, breui scripto ipsi quoque complecti, & suam de Cœna Domini sententiam explicatam Vvirmbergensibus Theologis tradere vellent, rogauit. Quibus vtrinq; perlectis, deinceps ad familiarem collationem in præsentia Illust. Principis, & reliquorum auditorum procederetur.

Colloquium cur à Cœna Domini inchoandum.

THESES THEOLOGO-

RVM VVIRTEMBERGENSIVM

de Cœna Domini.

I.

EXTRA controuersiã est, omnes fideles spiritualiter manducare carnem filij hominis, & bibere eius sanguinem; secundum illud Christi dictum: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis, Ioan. 6. Hæc spiritualis manducatio fit per fidem, etiam extra vsu Cœnæ Dominicæ; & semper salutaris est. Sic enim Christus ait: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, Ioan. 6. Cùm manducatio in Cœna Domini interdum sit pernitiõsa, & ad iudicium cedit. Itaque constat, hanc ab illa diuersam esse: tametsi ad salutarem Sacramenti Cœnæ Dominicæ perceptionem, spiritualis manducatio sit necessaria.

Ioan. 6.

Discrimen inter manducationem carnis Christi Ioan. 6. & sacramentalem.

Neque

II.

Manducatio carnis Christi
Capernaïtica damnata.

Neque vnquam cum Capernaïtis sensimus, neq; sentimus: qui putabant, carnem Christi dentibus laniandam, & manducandam eo modo, quo carnes bouinæ, aut aliæ comeduntur. Quare nihil opus est de Capernaïtica laniena aut manducatione disputare.

III.

Transsubstantiatio Papistica
damnata.

Neque transsubstantiationem Pontificiorum recipimus, qui fingunt, panem in sacra Cœna Domini conuerti in substantiam corporis Christi, & vinum transmutari in sanguinem Christi: sed fatemur, quòd in sacra Cœna verum panem edamus, & verum vinum bibamus, nulla intercedente transsubstantiatione.

IV.

Præsentia corporis & sanguinis Christi non localis.

Neque Physicam & localem, corporis & sanguinis Christi in sacra Cœna præsentiam, aut inclusionem statuimus.

V.

Status Controuersiæ.

In controuersiam autem venit: An in sacra Cœna verum corpus, & verus sanguis Domini nostri Iesu Christi verè & substantialiter sint præsentia; atque cum pane, & vino distribuuntur, & ore sumantur, ab omnibus illis, qui Sacramento vtuntur, siue digni siue indigni, boni aut mali, fideles aut infideles: ita tamen, vt fideles in Cœna Domini consolatione, & vitam percipiant: Infideles autem eam ad iudicium sumant. In hac quæstione, nos affirmatiuam sententiam amplectimur & defendimus.

VI.

De particulis IN, SVB,
CVM pane, &c.

De vocabulis, substantialiter,
corporaliter, realiter,
oraliter, essentialiter, &c.

Per vocabula In, Cum, Sub pane; nihil aliud intelligimus nisi hoc: quòd ij, qui in Cœna Dominica panem illum comedunt, & vinum bibunt, simul etiam sumant reuera corpus & sanguinem Christi. Sic etiam vocabula substantialiter, corporaliter, realiter, essentialiter, oraliter, nihil aliud nobis, nisi veram corporis & sanguinis Christi in sacra Cœna, præsentiam & manducationem significant.

VII.

Huius nostræ fidei fundamenta hæc sunt: Primum quidem
verba

verba Christi, Dei & hominis, qui in sacra Cœnæ Dominicæ institutione (panem discipulis suis porrigens) dixit: Edite, hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Et calicem vini exhibens, dixit: Hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur. Et Paulus de hoc Sacramento loquens, ait: Calix benedictionis, cui benedicimus, nonnè COMMUNICATIO sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nonnè participatio corporis Christi est? In hoc primo fundamento verborum Testamenti Christi, etiam sequentia comprehenduntur.

Matth. 26.
Mar. 14.
Luc. 22.
1. Cor. 10.

VIII.

Secundum est: quòd Christus, qui Deus est, mentiri nescit, Tit. 1. & quòd in ore eius non inuentus est dolus, 1. Pet. 2.

IX.

Tertium est: quòd Christus est Deus & homo, in vna inseparabili persona. Quare ei nihil est impossibile. Quæ enim impossibilia sunt apud homines; possibilia sunt apud Deum, inquit Christus, Luc. 18. Et Angelus Gabriel inquit: Non erit impossibile apud Deum omne verbum, Luc. 1. Et de Homine Christo inquit Ioannes: Sciebat Iesus, quòd omnia dedit ei pater in manus, Ioan. 13. Et Scriptura testatur: Christum filium hominis collocatum esse ad dexteram Dei: quæ est infinita Dei potentia: & datam esse illi omnem potestatem in cœlo & in terra, Matth. 28. Itaque Christus omnia, quæ promissit, præstare potest. Cùm igitur verbis Testamenti sui promiserit, quòd VELIT nobis corpus suum manducandum, & sanguinem suum bibendum dare: & omnia quæ promissit, præstare POSSIT; certissimum est, quòd in sacra Cœna cum pane corpus Christi edamus, & cum vino sanguinem eius bibamus.

Ephes. 1.
Heb. 1.
Psal. 110.

X.

Modus autem, QUOMODO in sacra Cœna cum pane & vino, digni & indigni sumant corpus & sanguinem DOMINI; in S. literis non exprimitur. Quare de MODO tantùm hoc dicere possumus: eum esse supernaturalem, & rationi

De modo presentia & manducationis corporis Christi, non disputandum.

humanae incomprehensibilem : ideoq̄; de eo non disputandum. Deus enim plures rationes & modos (pro sua immensa sapientia, & Omnipotentia) inuenire potest, quibus efficiat, vt corpus & sanguis Christi alicubi sint, & vescentibus exhibeantur, quàm duntaxat Physicum & naturalem modum, quem sola humana ratio intelligit. Itaque in hoc diuino Mysterio rationem nostram captiuam ducimus, & simplici fide verbis Christi (Hoc est corpus meum : Hic est sanguis meus) sana & tranquilla conscientia innitimur.

*SEQUENTIA DOGMATA
cum Scriptura sacra pugnare
iudicamus.*

I.

Quòd verba Testamenti Iesu Christi non simpliciter, vel *ὡς ἐκ φωνῆς*, vt sonant, intelligenda sint. Ea enim obscura esse: ideoque verum eorum sensum ex alijs Scripturæ locis petendum.

II.

Quòd in sacra Cœna tantum panis & vinum ore accipiuntur: Corpus verò Christi spiritualiter duntaxat, FIDE nimirum, sumatur. Fide enim in cœlum ascendendum, vt ibi corporis & sanguinis Christi participes fiamus: quia Christi corpus post ascensum in cœlos, ante nouissimum diem nusquam nisi in cœlo sit.

III.

Deum enim ne vniuersa quidem sua Omnipotentia efficere posse, vt corpus Christi, vno eodemque tempore, in pluribus quàm vno tantum loco, sit præsens.

IV.

Itaque nobis in Sacramento Eucharistiæ corpus Christi non magis in terris præsens esse, quàm olim Abrahæ fuerit.

V.

In sacra Cœna duntaxat virtutem, operationem, & meritum absentis corporis & sanguinis Christi dispensari.

VI.

Quòd inter indignè manducantes, & iudicium (è Cœnæ Domini perceptione) sibi fumentès, numerentur etiam ij, qui aliqua fidei imbecillitate, aut alijs infirmitatibus laborant; cum tamen veram fidem habeant.

VII.

Quòd quidam (non sine horribili blasphemia) affirmant; ex manducatione sacramentali sequi, corpus Christi in ventriculum trajici, & ibi concoqui, vel non concoqui; indeque tandem adeò vel excerni, vel non excerni: et si quæ sunt similia, auditu horrenda, & Christianis hominibus indigna, vel dicta, vel scripta.

Theodor. Beza in volumine
2. Theolog: tractationum,
Pag. 450.

D. BEZA.

Cum ita Theologis Vvirtembergicis videatur: sibi quoque propositam colloquendi rationem non improbari; ideo repugnare nolle, aiebat.

Dimissis ergò auditoribus, D. Beza eodem die cum suis fratribus Theses de Cœna Domini exhibitas legit, expendit, suamque sententiam cum Cœna Domini, tum etiam de Thesis, scriptis comprehensam, Theologis Vvirtembergicis sequente die ante prandium exhibuit; de quibus hora Pomeridiana prima eiusdem die familiaris & placida collatio instituta est.

20 Colloquium Mompelgartense.
Scriptum D. Bezæ; in quo
ipfius & Collegarum eius Confefſio
de Cœna Domini, con-
tinetur.

*SUMMA NOSTRÆ,
de Cœna Domini, do-
ctrinæ.*

Proteſtatio D. Bezæ, & fra-
trum eius, de Colloquio in-
ſtituto.

ANNOTATIONES
marginales refutato-
riæ D. Jacobi An-
drææ.

(a) Quamvis & nos Eccleſiæ
noſtris nihil præiudicamus:
doctrinæ tamen noſtræ nos
minimè incertos, aut dubi-
os eſſe teſtamur, ut quæ
aperto & expreſſo Dei verbo
nitiuntur.

REVERENDI viri, quibus cum nunc eſt nobis
agendum, inprimis hoc teſtamur; nos qui ex vo-
luntate Illuſtriſſimi Principis Friderici, Comitæ
Vvircembergenſis et Mompelgartenſis, ex Eccle-
ſiæ Bernenſis & Geneuenſis conſenſu, ad hanc collationē veni-
mus; hæc omnia, ut priuatas perſonas agere, nullo prorsus
vllius Eccleſiæ vel paſtoris cuiuſquam præiudicio.

Deinde hæc, quæ ſequuntur, vobis proponimus: ut cum bre-
uem totius noſtræ, de Cœna Domini, doctrinæ ſummam ha-
bueritis, tanto facilius ea cum veſtro ſcripto comparata, in
quibus conueniamus, aut diſſentiamus, utrinque animad-
uertiri poſſit.

I.

DESIGNIS.

Quid Sacramenta Bezæ ſi-
gnificent.

(b) Æquiocatio vocabuli
(SACRAMENTI) lati-
bulum erroris, quod in Ec-
cleſiis noſtris ſemper duas
res complectitur, terrenam,
& cœleſtem, sacramenta-
liter & realiter coniunctas.

Signa, ſiue ſymbola, ſiue^b sacramenta, cum anguſtiore ſigni-
ficatione hæc vox accipitur, appellamus in hoc argumento
res in ſenſus externos incurrentes; ex Domini inſtitutione &
mandato à communi & naturali uſu rebus ſpiritualibus &
ſacris

sacris nobis significandis, destinatas. Cuiusmodi sunt panis & vinum in Cæna Domini, unâ cum ritibus à Christo in eorum recta administratione præscriptis.

Hanc autem ^c significationem sacramentalem dicimus minimè nudam esse rerum significatarum externam representationem, qua mens tantum admonetur ad id concipiendum, quod sensibus obijcitur; qualis est imaginum & picturarum usus vulgaris: sed quod ad Deum attinet, semper cum ea coniunctam esse ipsam rerum significatarum veram animis nostris oblatam præbitionem.

(c) Christus non ad significationem: sed ad exhibitionem rerum spiritualium, externa organa ordinavit.

Fundamentum huius Theſeos.

In hac re ^d consentire nos per omnia arbitramur; eo uno excepto, quòd soli Menti præberi res significatas docemus, quas vos existimatis ori quoque sumendas exhiberi. Qua de re dicendum erit in altera questione, in qua videlicet agimus de signorum & rerum significatarum exhibitione.

(d) Nullus hic consensus est, sed aperta dissensio. Nam ad exhibitionem, non ad significationem rerum spiritualium externa elementa in sacramentis destinata sunt.

II.

DE REBUS SACRAMENTALITER significatis.

Pane illo, corpus illud Christi pro nobis traditum; vino illo, sanguinem illum pro nobis effusum; panis illius fractione, & sanguinis illius fusione, diros illos pro nobis tum in corpore, tum in anima, à Christo toleratos cruciatus; exteriorum eorumdem symbolorum traditione, interiorum ac spirituales mentibus nostris à Christo factam præbitionem; denique eorumdem symbolorum sumptione externa, spirituales eiusdem Christi per fidem receptionem sacramentaliter, verè tamen (sicuti diximus) ex ipsius Christi ^e ordinatione significari, docemus.

(e) Ex diuina ordinatione, non significationis, sed communicationis causa, panis & vinum adhibentur.

22 *Colloquium Mompelgartense.*

Fundamentum secundæ Theseos.

Cum Dominus, non tantum quibus signis utendum sit in his Mysterys, ostenderit: sed etiam faciendum præceperit, quod fecit, docemus, non tantum panem, & vinum, sed etiam illorum administrandorum^r ritus diligenter obseruandos esse; quod sua significatione, & ea quidem minimè vana, non careant.

(f) Ritus in Sacramentis obseruandi sunt, quos Christus seruandos præcepit.

III.

DE SIGNORVM ET RERVM SIGNIFICATARUM CONIUNCTIONE, seu copulatione sacramentali.

(g) Externa elementa non sunt Sacramenta: sed pars tantum Sacramentorum. Ideo infidiæ sub varia acceptione vocabuli (Sacramenti) diligenter obseruanda, & cauenda sunt.

Cum^b Sacramenta angustiore (ut dictum est) significatione sint signa; sacramentalem coniunctionem ponimus in mutua signorum, & rerum significatarum relatione & habitudine: qua fit, ut res ille in sensus incurrentes, ex Christi ordinatione, à communi & naturali suo usu, ad res sacras nobis & significandas, & re ipsa diuinitus præstandas, adhibeantur.

Fundamentum huius Theseos.

I.

(h) Veritas corporis Christi circumscripti & localis, cum præsentia eiusdem corporis Christi reali in Sacramento non pugnat; quoniam Phisica, & localis non est, sed sacramentalis.

Primum fundamentum huius Theseos est, h^u veritas corporis Christi, verè circumscripti & localis, tum ante tum post glorificationem; quæ veritas stare non potest, si alia ratione dicatur adesse panis, Christi corpus, quàm illa relativa habitudine. Itaque quot testimonijs illa veritas corporis Christi confirmatur, (sunt autem penè innumerabilia) totidem testimonijs realis consubstantiatio confellitur.

Colloquium Mompelgartense. 23

Secundum; Quot locis confirmatur vera¹ & Physica corporis Christi discessio à terris in cælos, & eiusdem de cælis reuersio, extremo demum illo die futura: tot locis refutatur illud ipsum dogma, his ex diametro repugnans.

2.
(i) Sic quoque Physica discessio corporis Christi à terris, cum sacramentali presentia non pugnat.

Tertium; Expresse dicit Paulus 2. Cor. 5. Nos nunc^k peregrè abesse à Domino; & ut sit cum Christo, cupit dissolui; inbensq; nos superna querere, non temerè addit, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens; quod superuacaneum esset, si adhuc in terris nobiscum versaretur.

3.
(k) Peregrinatio corporalis seu terrena à Christo, non pugnat cum sacramentali presentia, & coniunctione cum corpore Christi; quæ non est terrena, sed cælestis & supernaturalis.

Itidem (ut alia innumera testimonia prætereamus) testatur Christus expressis verbis; se ire ad parandum locum, ubi suos est recepturus.

Ioan. 14.
Ioan. 3.

Ex quo efficiuntur duo: ¹ Vnum, abiisse ipsum in certum locum, cum hunc mundum desereret. Alterum, qui sunt in mundo, non esse cum Christo, id est, non esse eo in loco, ubi nunc est caro Christi; sed exeuntes è mundo, in eum locum recipi, ubi iam Christus est, id est, in Paradysum: sicut ipse explicat, latronem illum compellans, Luc. 23.

(l) Putat Beza eum suis, nos non aliter cum Christo, neque Christum aliter nobiscum esse posse, nisi fiat id localiter, & Physica presentia; quod fundamentum est totius huius erroris de Cœna Domini.

Quartum; Affirmamus perpetuum hunc fuisse veteris Ecclesie^m consensum de vera essentia carnis Christi, ex quo in cælos ascendit, à nobis absentia: & perpetua eiusdem essentia carnis Christi, nunc in cælis, non in terris posita, circumscriptioe organica & localitate; quæ cum alia sacramentali coniunctione, quàm cum illaⁿ ἁληθῆ & relatiua coherere non magis possunt, quàm simul stare contradictoria.

4.
(m) Non esse hunc veteris & purioris Ecclesie consensum; in solida refutatione Consensus Orthodoxi demonstratum est.
(n) Coniunctio corporis Christi cum signis in terris, non est ἁληθῆ & relatiua: sed realis, cælestis, diuina, & supernaturalis.

DE SIGNORVM ET RERVM SIGNIFICATARUM, in Cœna Domini ritè administrata, perceptione.

(o) Vocabuli (Sacramenti) æquiuocatio, erroris latibulum est: quod purioris Ecclesie doctoribus duas res significat, terrenam & celestem: sicut vocabulum quod *ἔϋχαριστίας*, apud Irenæum & alios scriptores Ecclesiasticos.

Cvm^o Sacramenta (hoc vocabulo latiore notatione accepto) duabus rebus consent; vna videlicet terrena, altera cœlesti: docemus, rem terrenam, id est, panem & vinum, terrenis instrumentis, manu scilicet, & ore percipi: & similiter ritus Sacramentales, corporis itidem instrumentis peragi. Rem autem cœlestem, id est, quidquid per illa sacramentaliter significatur, sicuti soli Menti subijcitur, sic sola Mente per fidem apprehendi.

Fundamentum huius Theseos.

(p) Christus in verbis Testamenti, corpus suum ore māducari iussit; nulla mentis, aut fidei mentione facta.

(q) Chrysostomus testatur, Christum per corporalia, spiritualia dispensare, cum panem exhibens dicit: Accipite, manducate. Hoc est corpus meum. Ita etiam, per corporale organum, hoc est, ore accipere iussit. Analogia ergo optimè quadrat: quod sicut CVM pane datur corpus Christi; ita ORE percipitur.

(r) Corporalem esse modum perceptionis, ex verbis Christi demonstratur, accipite, manducate; quod ore fit: non dicit, Credite.

(s) Nequaquā figurata manducatio corporis Christi in Cœna Domini est: sed vera, & realis, quæ in mysterio fit: ideo Metonymia hic locum non habet.

Et si^p corpus Christi, quod in Cœna sumendum præbetur, est verum corpus organicum; tamen analogia poscit, ut qualis est alimonia, & eius finis; talis sit illius alimonia percipiende modus. Atqui rei sacramentaliter significata, id est, carnis & sanguinis ipsius Christi, alimonia & finis sunt spirituales, & id est, ad spiritualem coniunctionem cum Christo, & vitam æternam ex illo hauriendam spectant. Spiritualem ergo earundem rerum percipiendarum^r modum esse necesse est; & anima instrumento proprio, id est, fide, tam in verbo simplici, quàm in Sacramentis peragi. Deinde terrena signorum terrenorum sumptio, pignus est alterius, nempe spiritualis illius; ac proinde voces comedendi & bibendi, sicuti proprie de signorum sumptione,^s SIC FIGVRATE de rebus significatis dicuntur Sacramentali METONYMIA; qua, quod signis competit, rei significata attribuitur.

Viraque

Vtraque ergo sumptio ore peragi nec potest, nec debet. Quia aut vtraque res esset hac ratione pignus tertia alicuius rei, toto genere diuersa; aut earum altera esset suipsius signum & pignus; siue simul signum, & res significata; siue pignus, & res ipsa, cuius pignus esset; quod vtrumque est absurdissimū. Quamobrem etiam in hoc ipso argumento, ab Irenæo res illa cœlestis appellatur, & à terrena distinguitur.

Secūdo, si substantia ipsius corporis Christi ore perciperetur; maneret quoque ipsa saltem in pijs & fidelibus; qui proinde fierent substantialia membra Christi; unde consequeretur aliud absurdissimum, Ecclesiam videlicet non esse mysticum corpus CHRISTI, sed corpus quoddam ex substantia ipsius corporis Christi, & piorum omnium corporibus re ipsa & essentialiter constatum.

Tertio, cum caro illa Christi vinculum sit, quo pijs omnes in unicum corpus mysticum coalescunt; necessario efficeretur, non esse separatas substantias, siue personas piorum: sed sicut cum capite Christo; ita inter se suis re ipsa essentijs, & personis coherere. Contra verò cum spiritualis sit, & tamen verissima & arctissima illa fidelium membrorum inter se connexio, adeò quidem, ut vnum cor, & vna anima esse dicantur; consequitur, spiritualiter quoque illa & per fidem cum suo capite coniungi. Qui cum propterea sicut vnum corpus, nempe Mysticum; ita etiam vnus spiritus esse dicuntur, & per spiritum Christus in eis habitare.

Quarto; Merè spirituale esse, & fidei instrumento peragi, Christi Dei & Hominijs cōiunctionem cum Ecclesia sponsa sua; liquet ex eius coniungj quasi liberis, qui fructus iusti-

D

tie ap-

t) Vtraque sumptio ore fieri potest, quamuis diuersa earum sit ratio. Sicut Maria, Deum & hominem vno partu peperit: quamuis alia ratione Deum, alia hominem. Ideo absurda, quæ inde colliguntur, nequaquam sequuntur. Cum corporis Christi Mystica sit manducatio, in Physica manducatione sacraati panis in Sacramento.

u) Si physica corporis Christi in Cœna Domini esset manducatio; sequerentur illa absurda. Sed quia est cœlestis, & supernaturalis, adeoque modus planè spiritualis; ideò consequentia hæc nulla est. Et sicut Ecclesia cum Christo mysticum corpus est: ita etiam hæc perceptio in mysterio fit.

x) Membra Christi, ratione substantiarum suarum, quo ad se, manent separatæ personæ; quæ tamen nihilominus cum Christo mysticè, hoc est, realiter, non

æτινῶς, aut relatiuè; sed verè in hoc mysterio, modo supernaturali coniunguntur.

y) Coniunctio autem illa non est ἀλλήλων, aut relatiua; sed realis, non significatiua, sed exhibitiva.

1. Cor. 6.

z) Hanc coniunctionem ὁμοῦσμα locorum non tollit; cum coram Deo, & apud Deum, neq; locus neq; tempus sit.

a) Hæc spiritualis aut coniunctio per organa fit corporalia & externa: quæ res spirituales cum rebus externis coniunguntur.

26 Colloquium Mompelgartense.

☉ appellatur. Qualis enim est prolis conditio; talem etiam oportet esse, tum conceptionem, tum generationem, tum etiam ipsum coniugij modum.

V.

DE COENAE DOMINI effectis.

a) Etsi Coena Domini propter panem & vinum nō est instituta; tamen visum est Christo, cum pane & vino corpus & sanguinem suum sacramentaliter coniungere, & in Coena Domini vescentibus distribuere: sicut expressa eius verba sonant, Accipite, Manducate, Hoc est corpus meum, &c.

COENAM Domini, ^a non propter panem & vinum, sed ad hominum salutem constat esse institutam. Proprium igitur illius effectum est, dignè, id est, cum poenitentia & fide ad illam accedentium salus, per confirmationem spiritualis ipsorum cum Christo consociationis: qua nimirum fit, ut quemadmodum in corpore naturali animato membra cum capite naturaliter coherentia, sensum & motum inde percipiunt: ita ipsi Christo spiritualiter copulati, dona omnia spiritualia, re-generatorum propria, ac tandem etiam vitam ipsam aeternam, à Christo capite in coherentia membra emanantem, magis & magis adipiscantur. Cuius etiam propterea sigillatim quidem membra, coniunctim verò mysticum corpus appellantur; aucto propterea etiam in illis charitatis dono per S. sanctum: quoniam separata alia ab alijs membra, neque corpus unum efficere, neque unius eiusdemq; capitis corpus unum esse possunt. Alterum autem effectum est, indignè, id est, vel cum ignorantia huius Mysteriorum, vel cum mera incredulitate & impoenitentia accedentium condemnatio; ^b non ab ipsa coena, sed ab indigno ipsius usu καὶ ὀυμῶ: ἁρῶ: emanans.

b) Christus in Coena suam efficaciter iudicium operatur in indignis, quam vitam & consolationem in dignis conuiuis. Quia non solum odor vitae ad vitam, sed etiam odor mortis ad mortem eff. 2. Cor. 2.

VI.

DE SALVTARIVM COENAE effectorum causis.

c) Quamuis per S. sanctum Christus agat; non tamen in Coena Domini dictum est:

CAUSAS in hoc Mysteriorum concurrentes sic distinguimus, ut ^c Spiritus quidem sancti infinita & ineffabili potentia in soli-

in solidum acceptam feramus illam nostri cum CHRISTO consociationem; quam Paulus propterea Mysterium magnum vocat, Ephes. 5. Omnia autem illa cœlestia dona, de quibus diximus, ac tandem etiam aeternam illam, tum corporis tum animæ vitam, ab vno CHRISTO Deo & Homine pro nobis crucifixo, & tandem supra res omnes in illa carne euecto, in nos emanare credamus, ex Dei patris Omnipotentis ordinatione.

Instrumentales verò causas, ipsius Dei respectu, constituimus, partim Pastorem, Dei nomine & mādato agentem quod agit: partim verba institutionis: partim symbola, & sacramentales ritus. Nostri verò respectu^d fidem, nobis ex Dei dono insitam. Istis autem instrumentis sic uti Deum docemus, ut tamen illis^e nullam vim intrinsecam efficientem insinuet; sed duntaxat, quòd ipse vnus inius agat, nobis per ea testificetur, nempe spiritualem illam Christi nobiscum consociationem, & quæcunque inde nanciscimur.

^f Has duas posteriores Theses, nulla probatione apud vos indigere arbitramur.

Accipite, Manducate, Hoc est Spiritus sanctus. Nequam ergo caro Christi hæc efficacia spolianda, & soli Spiritui sancto tribuenda, cuius participatione caro viuificat.

d) Sacramentalis perceptio corporis & sanguinis Christi, non fit fide tantum, sed ore quoque corporis; quia dicit, Accipite, Manducate; non dicit, accipite, & credite.

e) Sublata hac intrinseca vi sacramentali; substantia sacramenti dissoluitur. Non enim testificatur tantum: sed operatur, & vim illam exercet Christus in vsu huius Sacramenti.

f) Maximè opus erat; quia Sacramenta sua vi spiritali spoliant.

Mompelgarti, 22. Mart. Anno 1586.

Theodorus Beza, Geneuensis Ecclesiæ Minister.

Abrahamus Musculus, Bernensis Ecclesiæ Minister.

Anthoñius Faius, Ecclesiæ Geneuensis Minister.

Petrus Huebnerus, Græcæ linguæ, in Gymnasio Bernensi Professor.

Claudius Alberius, D. & Professor Philosophiæ in Academia Laufanensi.

RESPONSIONES ad Theses Theologorum Uviri- tembergensium.

Ad I.

g) Hoc aperte pugnat cum verbis Testamenti Christi, qui de oris perceptione loquitur, cum inquit; Accipite, MANDUCATE, Hoc est corpus meum. Præterea manducatio corporis Christi, quæ fit ore, ad confirmationem manducationis per fidem factæ instituta est.

h) Spiritualis dicitur, quia modus eius spiritualis: qui etiam sine fide ad iudicium fieri potest, quando manducantes indignè, corpus Domini non dijudicant, 1. Cor. II.

i) Non solum externa forma: sed etiam reipsa differunt, quia singularis est modus ille manducationis in Sacramento.

k) Nos sacramentalem manducationem esse dicimus.

l) Non hoc solum modo differunt: sed quòd per omnia spiritualis sit ratio corporis Domini, in hoc mysterio: quæ enim Capernaitarum crassis cogitationibus aperte pugnat.

m) Non quæritur, quid vos videre, vel non videre possitis: sed num hæc cum verbo & voluntate Christi pugnant.

Ipsius Christi ^g NULLAM ALIAM statuimus perceptionem, siue in simplici verbo, ut Ioan. 6. siue in Sacramentis, ut in institutione Cæna Domini; nisi ^h spiritualem, id est, eam, quæ Spiritus sancti virtute, & fidei instrumento peragitur. Eam tamen, quæ est simplicis verbi, à sacramentali differre agnoscimus externa quidem forma, ⁱ sed non reipsa quæ significatur & præbetur, neque eius perceptione. Nam in verbo simplici Deus per aures tantum nobiscum agit: in Sacramentis verò adhibet etiam alia, in reliquos sensus incurrentia. Unde fit, ut nisi accedentium indignitas obstiterit Sacramentorum efficacie: vehementior & expressior sit Sacramentalis, quàm merè & nudè spiritualis per simplex verbum, communicatio.

Ad II.

*E*t si ^k essentialis corporis Christi esus, & eiusdem sanguinis potus, statuatur ^l eo differre à vulgari edendi & bibendi modo, quòd ille quidem inuisibiliter, iste verò visibiliter fiat: tamen nos quidem ^m non videmus, qui nam vnus & idem non sit edendi modus, quantum ad rem ipsam: Non autem, quòd ad illam circumstantiam visibilitatis vel inuisibilitatis attinet, si statuatur ipsam corporis & sanguinis Domini substantiam, ore corporis comedi & bibi.

Ad III.

Ad III.

Assentimur.

Ad IV.

Ipsius corporis & sanguinis Christi, quantumvis glorificati substantiam, non videmus posse reipsa cum pane & vino, presentem statui, aliter quam ° physica & locali circumscriptione. Quia glorificatio, ut recte ait Augustinus, ex perpetuo totius Ecclesie consensu, corpori Christi immortalitatem dedit, naturam non abstulit.

Ad V.

Nos verò negatiuam tuemur: nec tamen negamus verum illud corpus, & verum illum sanguinem Domini nostri Iesu Christi, verè quibusuis accedentibus in Cœna actione legitima^p præberi: sed mente, non corpore; nec ore, sed fide percipienda. Unde fit, ut indignè accedentes, & fidei instrumento carentes, quanquam integrum Sacramentum illis quoq; præbeatur: nihilominus tamen sola signa percipiant, & ita quidem, s^o ut rei fiant corporis & sanguinis DOMINI; non qua sumpserint, sed qua contempserint.

Ad VI.

Veteres quidem, scimus, illis etiam formulis vsos: at non ut substantia rerum significatarum, ° IN, SVB, vel CVM ipsis signis ° eodem loco adesse statueretur: sed ut reipsa fidei accedentium præberi tam verè corpus ipsum & sanguinem Domini intelligeretur, quàm verè verba institutionis pollicentur, & externa symbola sensibus accedentium

- n) Non quaeritur, quid vos videre, aut non videre possitis: sed quid Christus dicat, & iubeat; Accipite, Manducate: Hoc est corpus meum.
- o) Nihil ergo contra nostram doctrinam pugnat; qui minime asserimus, corpus Christi physica locatione in Cœna Domini adesse.
- p) Præstigia verborum, & æquiuocatio in vocabulo præberi: quod proprie præsentiam rei in apertis verbis præsupponit.
- q) Cōtra Christus; qui nulla fidei mentione facta, dixit: Accipite, Manducate, Hoc est corpus meum.
- r) Integrum Sacramentum non præbetur ei, qui partem eius, eamque minimam, videlicet, externa tantum signa accipit.
- s) Manducando, non negligendo, aut contemnendo accipiunt iudicium: I. Cor. 11.
- t) Iniquè ergo nobis illas obijciunt aduersarij, tanquam à nobis excogitatas; cum orthodoxa vetustas illis vsa sit.
- u) Possunt duo eodem loco adesse, quorum alterum tamen non physice, aut localiter adfit: sicut Deus ipse, & sancti eodem loco adfunt; ille illocaliter, hi localiter. Vobis autem eodem loco adesse, & localiter adesse, æquipollentia sunt: quod falsum est.

30 Colloquium Mompelgartense.

x) Non aliò, quàm ad veram & realem præsentiam trahuntur à nobis, quam illi sub his particulis tradiderunt.

y) Non est consubstantiatio, sed sacramentalis & supernaturalis præsentia.

z) Nos non ad modum præsentia: sed ad res ipsas referimus, quòd verè adfint.

a) Idem asserimus.

b) Cur? Nisi quoniam vestro errori repugnant.

c) Oraliter, vt vestra opinio-
ne barbarum; sensu ta-
men verum, pium, & verbo
Christi consentaneum,
Manducate; quod ore fieri
iussit.

d) Papiſtæ, quantumvis
crassi, illud sensualiter non
asseruerunt.

testificantur. Quia tamen has formulas videmus ^x aliò iam pertrahi, nempe ad Realem illam ^y consubstantiationem: iccirco illas vt periculosas, & minus commodas refugimus. Hac autem vocabula; **SUBSTANTIALITER, CORPORALITER, ESSENTIALITER,** ^z si ad res ipsas, quæ præbentur, referantur; recto sensu vsurpari agnoscimus: non autem si ad sacramentalem coniunctionem, siue ad præsentia modum accommodentur. ^a Realiter, etiam pro reuera & non simulate, rectè dici fatemur: ^b nec tamen temerè illis vocibus vtendum existimamus. ^c Oraliter autem, vt & sensu falsum, & forma barbarum: sicut & illud Papiſticum ^d (sensualiter) penitus repudiamus.

Ad VII.

e) Cùm sine glossa verba Christi non recipiatis; manifestum est, quòd in illis non acquiescatis.

f) Nullam consubstantiationem nos ponere, supra diximus. Relatiuam, tanquam nihil efficientem, repudiamus.

g) Tropum in verbis Pauli, tanquam Sacramenti eua-
ngelionem aperè damna-
mus.

h) Vos ita sentire non est mirandum; cùm Figurini pastores nobiscum de Cœna Domini reculent disputare, quamdiu Omnipotentiam pro fundamento fidei nostræ in hoc Myſterio, vna cum verbis Cœnæ Domini ponimus.

Absit ^e à nobis, vt verbis institutionis Cœnæ Domini non acquiescamus; tantùm illa ad Analogiam, & normam totius fidei Christiana, in Apostolico Symbolo fideliter comprehensa, necessariò, vt & ceteros, sine vlla exceptione, locos Scripturæ, exigenda esse asserimus. ^f Quod si fiat; existimamus illam signorum & corporis & sanguinis Christi consubstantiationem, ab illa ~~æternâ~~, quam posuimus, diuersam, non modò non probari: sed etiam manifestè, & necessariò eueri. ^g Calix certè benedictionis communicatio sanguinis Christi, & panis quem frangimus communicatio corporis Christi, sine Tropo dici non potest.

Ad VIII.

Credimus et prædicamus verum esse, quod dicitur: sed ^h ad id malè, de quo agitur, applicari affirmamus.

Ad I X.

Christo Deo & Homini, nihil esse impossibile, & ipsi profiteremur: sed ita, ut huius dicti interpretatio, & quod inde colligitur, ad fidei normam examinetur. Affirmamus ergo ^k primùm, istam Omnipotentiam unicam esse, non autem duplicem, quarum una sit increata, Deitati propria, & in nullam rem creatam transferenda: altera creata, quæ sit qualitas in Christi humanitatem infusa. Nec minus falsum & absurdum esse dicimus, plures numero Omnipotentias, quàm plures numero Omnipotentes, id est, Deos constituere. ^l Est igitur non Christi Humanitas in sese Omnipotens; ^m sed Christus homo in λόγῳ est Omnipotens; sicut Humanitas illa non est Deitas, sed homo ille est Deus λόγῳ. ⁿ Deinde Deū ipsum ita dicimus esse Omnipotentem, quod ad potestatem per se consideratam attinet, ut tamen ea non possit *A C T V*, quæ non facere decreuit: aut *ijs*, quæ decreuit, contraria sunt. Ratio eius rei est, non quod non sit Omnipotens: sed quia posse mutare voluntatem, ac proinde mutari, non esset potentia, sed infirmitatis, & eius, qui mentiri posset. ^o In his autem numeramus, corporis Christi immutabilem circumscriptionem & localitatem; quia Deus constituit, ut quod semel assumpsit, nūquam aboleat; quod fieret, si vel ante, vel post glorificationē, simul pluribus, nedum omnibus locis, corporis Christi substantia esse posset. ^p Tertio negamus consequi, ut ubique sit ipsius Essentia, qui imperium in omnes res creatas accepit. ^q Aliud est enim de quopiam explicare quid possit, quàm quid sit in sese; cum in creaturis sine ulla prorsus exceptione aliud sit posse, quàm esse. His autem positis, nihilominus verum illud corpus, (quod nunc in cælis est, & non alibi) in Cæna Domini ritè administrata, nobis, qui nunc in terris sumus, & non alibi, verissimè & efficacissimè per fidem sumendum, ad anima
& cor-

i) Deum absolutè, & simpliciter omnipotentem esse, non concedunt.

k) Verbum vnum monstrari in nostrorum scriptis non potest, quod creatam Omnipotentiam vnquam docuerint. Est enim vna Omnipotentia, eaque æterna, & infinita: sed in Christo duplex eius ratio.

l) Humanitas Christi IN SE, hoc est, per se, proprietate suæ naturæ nõ est Omnipotens: sed participatione personali Diuinæ Naturæ.

m) Homo in λόγῳ est Omnipotens; ambigua oratio, de qua suo loco plura.

n) Negatur, Deus absolutè Omnipotens.

o) Negant salua proprietate corporis Christi Deum sua Omnipotentia efficere posse, ut simul & semel sit in pluribus locis. Quod est apertè Omnipotentiam Dei negare.

p) Phantasia humana de imperio Christi super omnes cœlestes & terrestres creaturas, sine vera & reali presentia eius.

q) In Deo posse esse, & esse, idem sunt; cuius virtutis caro Christi particeps facta est.

32 Colloquium Mompelgartense.

r) Hæc virtus cum sit infinita, humanam naturam eius participem factam esse negant. Ideo Spiritui sancto soli attribuunt, quod Christus suæ carni tribuit.

s) Huius virtutis participatione carnem Christi protus spoliant: Quomodo ergo hæc vis ei tribuitur?

t) Hoc de physica & locali præsentia asserit Beza, quam nemo docet; idem suum proprium figmentum oppugnat.

u) Modus relatiuus hic est phantasia humana, ad tegendum errorem excogitata. Nulla enim hic relatio: sed spiritualium per corporalia vera & realis exhibitio instituta est.

x) Ingens discrimen inter ciuiles contractus, & Sacramenta Euangelica.

y) Maiorem potentiam fidei, quam Christo tribuunt: quod illa ad Christum in cælum ascendere; hic verò per suam Diuinam virtutem participatam in terris adesse non possit.

z) Imò manifestum est, quia non fit physico & naturali modo.

& corporis salutem, ¹ ineffabili illa Spiritus sancti virtute præberi affirmamus. Et hac ratione Christi Dei & Homini-
² inexplicabilem illam vim multò expressius à nobis poni existimamus, quàm ab ijs, qui existimant, non posse nos ipsi
 CHRISTO consociari, nisi & ipse in terris sua essentia adsit,
 pani & vino inseparabiliter adharens.

Ad X.

^u Modum, quo res significata ex diuina ordinatione cum signis coniungitur, ipsa signorum appellatio explicat, & ostendit esse Relatiuum ex Dei pacto; ^x quod & in ipsis contractibus humanis & ordinarijs locum habet. Modum autem perceptionis rei significatæ, siue qui fieri possit, ut corpus illud in cælo manens, nobis in terra positus, & instrumentalis cause, nempe fidei interuentu communicetur, adeò efficaciter, ut vitam æternam inde hausturi simus, & spiritualia tot beneficia iam nunc percipiamus; verè mysterium magnum esse, cum Apostolo profitemur, ac proinde credendum, & adorandum, non perscrutandum. At enim si verum est, re ipsa carnis & sanguinis Christi essentiam, cum pane & vino in terris adesse, & ab omnibus accedentibus, quamuis inuisibiliter, tamen eadem & vnica orali sumptione percipi; ² non videmus, qui nam modus iste dici possit inscrutabilis, cum merè sit naturalis, & tum signis, tum significatis communis.

AD

AD DOGMATA, QUÆ
Domini Collocutores cum S. Scriptura
pugnare iudicant.

Ad I.

^a Nos contra existimamus, verba institutionis Domini, ut & omnium, sine vlla exceptione, Scriptura locorum interpretationem ad normam fidei in symbolo Apostolico cōprehensa, ut suprā dictum est, reuocari, & ex collatione Scripturarum explicari debere; ^b neque κτ' ρ' εν ρη accipi, salua fidei analogia, posse; vel propterea obscuram censi debere Cæna Dominica institutionem, quòd tropus in ea inesse dicitur.

a) Obscura loca indigent tali illustratione. Sed verba Cœnæ Domini sunt aperta, & clara.

b) Simpliciter falsum est, & cut collatio sequens docet.

Ad II.

^c Satis videtur, nos probasse, quod hic improbat.

e) Nihil omninò probatum esse, ex verbis Christi demonstratum est.

Ad III.

^d Quinam non desinat Deus esse Omnipotens, etiamsi efficere non possit, ut Christi corpus uno eodemq; tempore pluribus locis essentialiter præsens sit, aut ut alibi nunc sit, quàm in calis; diximus ad 9. Thesis.

d) Aperta negatio omnipotentia Dei: Quia apud Deum non est impossibile V. L. L. V. M. V. E. R. B. V. M., hoc est, vlla res, Luc. 1.

Ad IV.

Christum Deum & Hominem, ut qui Mediator alioqui esse non potuerit, fatemur quidem ^e actu non fuisse hominem ante realem incarnationem: sed tamen fidei Abrahami,

e) Alia præsentia Christi hominis tempore Abraham: & alia eiusdem præsentia in N. Testamento post incarnationem factam.

E

(qua

34 Colloquium Mompelgartense.

f) Paulus non dicit, quod fides sit $\psi\pi\omicron\varsigma\alpha\omicron\iota\varsigma$ rerum quæ nō sunt, He. 11. sed rerū sperandarum, & non apparentium.

g) Beneficiorum Christi patres fuerunt participes: sed Christum secundum humanitatem præsentem non habuerunt, quem venturum crediderunt.

h) Fuit sanè idem Christus: sed non utrisque pari ratione præfens.

Tract. 20. in Ioan.

i) Respectu finis & virtutis: sed non præsentia Christi secundum humanitatem pari.

k) Christus non MENTI soiam: sed ori corporis suam carnem & sanguinem sumenda in Sacramento offert & præbet, siue quis verè credat, vel non credat.

(*quæ dicitur $\psi\pi\omicron\varsigma\alpha\omicron\iota\varsigma$ rerum quæ non sunt*) non illusoria opinione, sed verè & efficaciter, ut & ceteris sanctis patribus, præsentem fuisse docemus. Vidit enim Abraham diem illum Domini: nec ^h alius fuit numero Christus venturus, quod ad fidem patrum attinet, quàm nobis Christus, qui venit. Vnde meritò Augustinus asseruit; veterum Sacramenta, ⁱ re paria fuisse nostris, signis autem diuersa.

Ad V.

Tantum abest ut Christi virtutem, & beneficia in COENA DOMINI ab ipsiusmet Christi communicatione separemus, ut contra in verbo quoque simplici & in Baptismo, hæc utraque inseparabiliter coniungi, & Menti ^k per fidem sumenda præberi, asseramus.

Ad VI.

Nunquam nobis in mentem venit, ut perfectam fidem in quoquam stutueremus: cum hæc perfectio stare cum carnis reliquijs nequeat; tantum abest, ut veram fidem à perfecta non distinguamus, aut à Cæna arceamus ista fidei imbecillitate laborantes; quam potius iccirco institutam esse dicimus, ut in fide confirmemur, & augeamur. ^l

l) Curigitur duo genera indignorum facitis: & credentes vere etiam iudicium sumere asseritis?

Ad VII.

Facile credimus, neque Transsubstantiationis, neque consubstantiationis defensoribus in mentem venisse, ut hæc portentosa affirmarent; sed videre nos non posse fatemur, qui-
niam

Colloquium Mompelgartense. 35

nam hæc, quantumvis absurda, falsa, & blasphema necessario non consequantur oralem illam manducationem: ^m nisi constituere malint, Christi carnis & sanguinis substantiam, ubi dentes & palatum traiecerint, evanescere. Quod tamen bona omnium pace dictum volumus.

m) Horrendum auditu; si corpus Christi cum pane ore accipiatur, idem etiam per se celum excerni.

Mompelgardi, 22. Mart. Anno 1586.

Theodorus Beza, Geneuensis Ecclesiæ Minister.

Abrahamus Musculus, Bernensis Ecclesiæ Minister.

Anthonius Faius, Ecclesiæ Geneuensis Minister.

Petrus Huebnerus, Græcæ linguæ, in Gymnasio Bernensi Professor.

Claudius Alberius, D. & Professor Philosophiæ in Academia Laufannensi.

E 2 HO

HORA POMERIDIA-
na secunda, die Martij

XXII.

POSTquam Theologi Vvirtembergici duo nunc cō-
memorata scripta legissent, & examinassent, præ-
sente Illustrissimo Principe Comite Friderico, cum
delectis Aulicis, Ecclesiæ quoque Mompelgartensis
ministris, & Gallis exulibus quàm plurimis admissis:
D. Iacobus pio voto colloctionis initium fecit.

D. Iacobi votum.

IN NOMINE Domini, & Saluatoris nostri Iesu
Christi, Amen: Quem toto pectore oramus, vt
colloctionem institutam suo sancto Spiritu
gubernare, & ad nominis sui gloriam, piamque
& salutarem pacem Ecclesiarum dirigere velit,
Amen. Reuerende & doctissime Domine Beza, duo scripta
vestra de Cœna Domini paulò ante prandium nobis exhi-
bita, ex parte nostra legimus, relegimus, & in timore Domi-
ni diligenter examinauimus. Ad quæ breuiter & perspicuè
respondebimus, quantum quidem fieri post. Et sibi certò
persuadeant Domini; nobis nihil aliud, quàm gloriam Dei,
veritatem verbi diuini, piamque pacem, & concordiam Ec-
clesiarum, tanquam institutæ collationis placidæ, scopum
vnicum propositum esse. Quo nomine Iesum Christum sal-
uatorem vnicum, cordium scrutatorem, testem super ani-
mas nostras, inuocamus. Quòd si verò alicubi, vel breuio-
res, vel obscuriores in sermone interdum fuisse videbimur:
moneri cupimus; lenitatem spiritus nobiscum allatam, &
promissam, Spiritu sancto nos gubernante, reipsa declara-
bimus, & retinere studebimus. Idem non solùm à T. D. no-
bis quoque pollicemur, sed etiam amicè oramus.

Ad

Testificatio D. Iacobi, de sua
& Collegæ voluntate.

Scopus disputationis insti-
tutæ.

Ad duo ergo vestra scripta de Cœna Domini exhibita quod attinet; etsi quàm plurima continent: ea tamen omnia duobus potissimùm capitibus compræhendi posse arbitramur. Quorum prius est de vera & reali præsentia corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi in sacra Cœna Domini. Alterum verò de eorundem vera, & sacramentali perceptione, manducatione, & bibitione, vt sic loquamur. De quibus cùm ab initio actum fuerit: facillè erit quoque deinceps ad omnia ea respondere, quæ in hoc articulo controversa videbuntur. Vbi etiam omnibus de vero statu controversiæ in hoc articulo constabit. Dabimus autem operam, quantũ quidem fieri potest, ne quicquam silentio præterijisse videamur, ad quod respondendum erat, in vtroque vestro scripto annotatum.

Duo principalia capita in controversia de Cœna Domini.

Primum omnium autem coram Deo æterno, & patre Domini nostri Iesu Christi, coram Illustrissimo Principe, ac Domino, Domino Friderico, Comite Vvirtembergico, & Mompelgartensi, Domino nostro clementissimo, cuius Celsitudo post Deum Opt: Max: præsidem huius collationis agit, & coram auditoribus omnibus testatum volumus: à nobis, & in Ecclesijs nostris vnanimi consensu constanter de Cœna Domini doceri: quòd ne quidem ad latum pilum à verbis Testamenti Iesu Christi sit recedendum, cùm videlicet panem discipulis suis exhibens, dixit: Accipite, manducate, **HOC EST CORPVS MEVM, QVOD PRO VOBIS DATVR:** & calicem porrigens, dixit: Accipite, bibite ex hoc omnes: **HIC EST SANGVIS MEVS NOVI TESTAMENTI, QVI PRO VOBIS, ET PRO VLTIS EFFVNDITVR, IN REMISSIONEM PECCATORVM.** Quibus verbis docemus, simplicem fidem habendam, neque ad examen rationis humanæ reuocanda esse, quippe quæ hoc mysterium compræhendere non potest; sed captiuum ducendum intellectum nostrum in obsequium Christi, & simplicem sententiam, quemadmodum ipsa verba sonant, retinendam,

Confessio Vvirtembergensium, de præsentia corporis & sanguinis Christi in Cœna Domini.

38 *Colloquium Mompelgartense.*

nendam, & modum Christo committendum, quomodo id fiat, aut fieri possit.

Cùm enim Christus sit ipsa veritas, quæ mentiri non potest: & non modò omnipotens, sed ipsa quoque omnipotentia, vt præstare queat, quod expressis verbis promittit; docemus, pios & fideles nullam causam habere, cur à literali, & simplici sententiâ & fide horum verborum recedant, aut alium sensum quærant, quàm quem ipsa verba nobis apertè monstrant.

Cùm igitur dixerit: **HOC EST CORPVS MEVM.**

Item, **HIC EST SANGVIS MEVS NOVI TESTAMENTI,** &c. Primùm auditores nostros docemus, quòd his verbis apertis & simplicissimis fidem habentes, minimè dubitare debeant, corpus & sanguinem Christi in hoc sacro conuiuio verè & realiter adesse, adeoque cum pane & vino distribui; & ab omnibus etiam verè & realiter percipi, qui Cœna Domini vtuntur, siue digni sint, siue indigni. A dignis quidem & verè fidelibus, ad vitam; ab indignis verò & impœnitentibus, ad iudicium, vel temporale duntaxat, si pœnitentiam egerint: aut æternum, si in infidelitate sua & impœnitentia permanferint.

Deinde cùm & Christus inquit, **MANDUCATE:** docemus quoque auditores nostros, quòd verbum (**MANDUCATE**) non significet idem quod credite, quemadmodum Ioannis sexto capite, in verbis Christi Metaphoricè pro credere sumitur, cùm inquit Christus: nisi **MANDUCAVERITIS** carnem filij hominis. Item, qui **MANDUCAT CARNEM MEAM;** manet in me, & ego in illo, &c. Sed manducare in verbis Testamenti Christi, significat **ORE ACCIPERE,** quod Christus exhibuit.

Cùm igitur Christus non dixerit, accipite & manducate, hoc est panis: accipite, bibite, hoc est vinum; sed dixerit: **HOC EST CORPVS MEVM; HIC EST SANGVIS MEVS;** credimus, & docemus, quòd cum illo pane & vino
(secun-

A literali & simplici sententiâ verborum Cœnæ Domini cur non recedendum.

Confessio Vvirtembergensium Theologorum de mânducatione Sacramentali corporis, & sanguinis Christi in Cœna Domini.

Manducare quid in verbis Testamenti Christi significet.

(secundum verba institutionis huius Sacramenti apertissima) quoque dederit corpus & sanguinem suum: quod etiam discipuli ipsius mandato obtemperantes, ore acceperunt.

Et cum non sit alia huius Sacramenti ratio in Ecclesia nostra, quam quæ fuit in prima Cœna, à Christo & Apostolis eius celebrata: idem etiam de Cœna Domini omnibus temporibus in toto terrarum orbe celebrata affirmamus.

Apertè autem primùm omnium in Theſibus nostris testati sumus, Capernaiticam manducationem, & Cyclopica[m] lanienam carnis Christi in Cœna Domini, nequaquam à nobis doceri, aut in Ecclesijs nostris vnquam traditam esse: quam etiam semper damnauimus, & nunc quoque apertè damnamus.

Quemadmodum etiam de manducatione quæ per fidem fit, & ab aduersarijs nostris spiritualis appellatur, nulla vnquam inter nos controuersia fuit; quæ nihil aliud est, quam credere, quòd corpus Christi sit pro nobis traditum, & sanguis eius pro peccatis nostris effusus.

Hæc est de Cœna Domini, de vera & reali præsentia corporis & sanguinis Christi, & de sacramentali manducatione, ingenua & aperta nostra confessio, & assertio; quæ præsentia corporis & sanguinis Domini nostri IESU CHRISTI, & sacramentalis manducatio in veteri Testamento non fuit.

Et si enim Patres veteris Testamenti quoque veram carnem, & realem sanguinem in suis Sacramentis habuerunt: non tamen caro & sanguis CHRISTI realis, sed figura duntaxat, typus & vmbra carnis & sanguinis Christi fuerunt, quæ carnem Christi & sanguinem solùm figurabant, significabant, & adumbrabant. Quæ emadmodum dicta Scripturæ apertè testantur, Hebr. 10. Lex vmbra[m] habuit futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. Item, quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi, Col. 2.

Sacramenti Cœnae omnibus temporibus & locis eadem semper ratio.

Capernaitica & Cyclopica manducatio carnis Christi damnata.

De manducatione spirituali nulla controuersia vnquam fuit.

Discrimen inter præsentiam & manducationem corporis & sanguinis Christi, in V. & N. Testamenti Sacramentis.

40 Colloquium Mompelgartense.

Sanguis Sacramentorum
Veteris Testamenti umbra
& typus Christi.

Exo. 24.

Sic Exod. 24. legimus, quòd Moses sanguine vitulorum oblatorum, post recitatum volumen fœderis, asperfit populum, dicens: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus super cunctis sermonibus istis. Hic sanguis fuit verus, substantialis, & naturalis sanguis vitulorum; sed symbolicus, significatiuus, & figuratiuus tantùm respectu Christi venturi, & filij Dei incarnandi, in quem promissum & venturum illi crediderunt; nos in exhibitum credimus.

Sanguis Sacramenti N. Testamenti non est typicus, sed verus, & realis sanguis Christi.

In Testamento autè suo inquit Christus: HIC EST SANGVIS MEVS; & addit, NOVI TESTAMENTI: ad notandum discrimen inter sacramenta V. & N. Testamenti. Non enim ait Christus: Hoc vinum significat sanguinem meum; aut est signum vel figura sanguinis mei, meum sanguinem significans, figurans, aut adumbrans: sed ait, EST, EST, EST sanguis MEVS NOVI TESTAMENTI.

Discrimen Sacramentorum
V. & N. Testamenti.

Si enim sanguinem suum duntaxat significare, aut figurare voluisset; potuisset etiam Moses dicere: Hic est sanguis Iesu Christi, veri illius agni, qui peccata mundi tollit, quippe quem figurat & significat. Sed Christus his vocabulis, MEVS, ET NOVI TESTAMENTI, discrimen Sacramentorum V. & N. Testamenti ostendere voluit, vt sciamus in Sacramentis veteris Testamenti, per sanguinem realem vitulorum, sanguinem Christi realem duntaxat adumbratum fuisse, & figuratum: in Sacramento autem Eucharistiae realiter adesse, distribui, & percipi corpus & sanguinem Christi.

Figura & umbra in N. Testamento sublata.

Col. 2.

In Nouo enim Testamento, omnes figuræ, omnes umbræ sunt sublata: in quarum locum successit corpus, sicut Apostolus testatur, quod est Christus Filius Dei incarnatus, secundum carnem exhibitus, & præsens, sicut scriptum est: Lex per Moſen data est, veritas autem per Iesum Christum. Heb. 10. Lex umbram futurorum bonorum habebat.

Quantum igitur discrimen est inter umbram & corpus, inter figuram & rem figuratam: tantum etiam discrimen est, inter Sacramenta V. & N. Testamenti. Quoniam in Sacramentis

mentis veteris Testamenti duntaxat fuit umbra Christi secundum carnem; per quam tamen non minus beneficia Mediatoris populo suo conferebat Dominus, quæ sua morte nobis promeriturus erat, quàm per Sacramenta N. Testamenti, quæ continent corpus, hoc est, Christum secundum humanitatem seu carnem nunc existentem, & qui vera sua carne in usu Sacramentorum N. Testamenti verè & realiter præsens, eadem beneficia fidelibus suis confert.

Quod igitur ad primum caput controuersia in hoc articulo, videlicet de vera, & reali præsentia corporis & sanguinis Christi in Cœna Domini, attinet: cum aduersa pars aperte scribat: Corpus Christi tam præsens Abraham fuisse, quàm nobis in Sacramento Eucharistia præsens est: omnibus auditoribus iudicandum relinquo, quomodo hæc opinio cum verbis Testamenti Christi consentiat.

Etenim omnibus manifestum est, corpus Christi tempore Abraham nondum extitisse, aut natum fuisse. Quomodo igitur tam præsens Abraham esse potuit, cū nondum esset, quàm præsens nunc nobis est, postquam reuera existit, quod tum non erat? Et paulò antè dictum est, quòd lex duntaxat umbram habuerit, non corpus aut veritatem.

Habuerunt quidem Patres umbram, imaginem, & figuram Christum significantem & adumbrantem: Item, eadem quoque beneficia Christi per mortem eius impetrata, quæ nos habemus, videlicet gratiam Dei, remissionem peccatorum, propter Christum immolandum, & spem certam vitæ aternæ consequendæ.

Quemadmodum etiam, quo ad alias aliquot causas & circumstantias, illorum Sacramenta multa cum Sacramentis nostris communia habuerunt, videlicet, quantum ad causam efficientem principalem, & finem Sacramentorum attinet; sed materiâ & formâ differebant plurimùm, sicut paulò post explicabitur. Ingens igitur discrimen est inter hæc beneficia, & corpus Christi, quod nobis hæc beneficia promeruit.

Confessio Beza de præsentia Christi in omnibus Sacramentis.

Beza in placido responso ad argumenta Brentij pag. 27.

Hoc corpus verba Testamenti Christi nobis expressè & diligenter commendant & exhibent, cùm inquit: Accipite, Manducate, Hoc est CORPVS MEVM, quod pro vobis traditur. Corpus inquam Christi, nō umbra, figura aut signum corporis Christi; quæ plurimum inter se differunt.

Nam sanguis vitulorum non fuit pro peccatis mundi effusus: sed sanguis Christi, cuius figura & umbra fuit sanguis taurorum. Sanguis enim Christi pro nostris peccatis effusus est; hunc sanguinem Christus se nobis in hoc Sacramento exhibere, apertis & minimè obscuris verbis testatur.

Confessio Vvirtembergensium Theologorum de modo præsentia corporis Christi in Cæna Domini.

Quod verò ad modum huius præsentia sacramentalis corporis & sanguinis Christi attinet; semper docuimus, scripsimus, & apertè testati sumus, quòd non sit Physicus, naturalis, carnalis, aut localis, quemadmodum Christus hominibus in terris conuersatus est.

Carnales cogitationes de corpore Christi in pane.

Nihil enim aliud quàm carnales cogitationes sunt de hoc mysterio, quando sibi homines simplices imaginantur corpusculum aliquod contractis membris in hostia oblata latitare: sed dicimus modum huius præsentia esse supernaturalem, cœlestem, quem neque sensus, neque ratio hominis comprehendat, aut comprehendere possit in hac vita, sed relinquendum esse infinitæ sapientia Dei, qui nouit modum, & pro sua infinita potentia etiam præstare potest, quod in Testamento suo promisit, qui omnipotens, & verax est, & mentiri & fallere non potest.

Pia & sancta confessio Chrysofomi de Cæna Domini. Hom. 60. ad populum Antiochenum. „

Inprimis verò omnibus pijs & fidelibus verba Chrysofomi cōmendatissima esse debent, quæ in homilia ad populum Antiochenum de Cæna Domini extant: In omnibus Deo pareamus, NEQUE CONTRADICAMVS, licet COGITATIONIBVS nostris aduersari videatur & oculis QUOD DICITVR; sed sit & cogitationibus, & visu DIGNIOR ipsius SERMO. Sic & in MYSTERIIS agamus: nec SOLVM PRAE OCVLIS posita respiciamus, sed IPSIVS

VER-

VERBA CONTINEAMVS. Ipfius enim fermo infallibilis: “
 fensus autem noster SED VCI FACILIS: ille nunquam de- “
 cidit, hic aut vt plurimum ERRAT. Quoniam igitur verbum “
 dicit: HOC EST CORPVS MEVM; & PAREAMVS, ET “
 CREDAMVS, & intellectualibus ipfum oculis intueamur. “
 Nihil enim fenfibile nobis tradidit Chriftus, fed res quidem “
 fenfibles, omnes autem intelligibiles. Itidem & in Bapti- “
 fmate: per rem nempe fenfibilem, aquam, donum confer- “
 tur: intelligibile vero quod perficitur, generatio, & renoua- “
 tio. Si enim incorporeus effes, nuda & incorporea tibi de- “
 diffet ipfa dona; fed quoniam anima corpori inferta eft, “
 IN fenfibus, intelligibilia TIBI præbet. Quot nunc di- “
 cunt: vellem ipfius formam afpicere, figuram, veftimenta “
 calceamenta? ECCE EVM VIDES, IPSVM TANGIS, “
 IPSVM MANDVCAS: & tu quidem veftimenta videre cu- “
 pis: ipfe vero tibi concedit, non tantum videre, fed & MAN- “
 DVCARE ET TANGERE, ET INTRA TE SVSCIPERE. “
 Et paulò poft: Nec parua pœna proponitur indignè “
 fumentibus. Confidera quantum aduerfus proditorem in- “
 dignaris, contra eos qui Chriftum crucifixerunt. Itaque “
 confidera, ne TV QVOQVE SIS REVS CORPORIS “
 ET SANGVINIS CHRISTI. Illi fanctiffimum corpus “
 iugularunt: TV VERO POLLVTA SVSCIPIS ANIMA “
 POST TOT BENEFICIA. Nec enim fatis fuit, homo fie- “
 ri, collaphis cædi: verum & femetipfum NOBIS COMMIS- “
 CET, ET NON FIDE TANTVM, VERVM ET RE- “
 IPSA, NOS EFFICIT SVVM CORPVS, haftenus Chry- “
 foftomi verba.

NB.

Cur Deus Spiritua-
 lia dona per corpo-
 ralia in Sacramen-
 tis difpenfet.

NB.

NB.

Hæc auguftiffima verba fi fequeremur pariter omnes, iam
 omnis controuerfia de hoc articulo penitus sublata efferet.
 Quod quidem ex parte noftra facimus, & auditores noftros
 fedulo ac diligenter monemus, vt idem faciant: Qua ratio-
 ne faluti fuæ rectiffimè & feuriffimè confulant.

THEODORVS BEZA.

APRECIBVS similiter exorsus est, ut Deus suo sancto Spiritu collationi adesse, & eandem ad sui nominis gloriam, & Ecclesie salutarem concordiam gubernare & dirigere velit. Quomodo se Ecclesie affuturum promisit, & missurum spiritum veritatis: ita, inquit Beza, mihi quoque cum largiatur, quem propter rei magnitudinem, & meam infirmitatem video mihi necessarium esse.

Testificatio Theodori
Beza, de sua voluntate.

Testari autem possumus per animas nostras, nos afferre animum cognoscende veritatis cupidum, nosq; fore dociles, si meliora doceamur. Video tamen nos dissentire, cum tamen Spiritus sanctus à se non dissentiat. Sed id nouum non est: imò si aliter fieret, id nouum esset. Etenim non omnes quod vident, rectè dydicant, superest ergo, ut rursus Dominum precer, ut nobis oculos aperiat, ut intelligatur, vtra pars erret.

Repetitio breuis capi-
tum Confessionis D.
Iacobi.

Iam ut rem aggrediar, Reuerende domine Doctor, multa simul argumenta complexus es, quæ omnia profecta sunt ex simplici interpretatione verborum institutionis Christi; ex qua eruisti confirmationem Doctrinæ vestræ in hac contro- uersia, quam in reali presentia corporis & sanguinis Christi constituisti; in quorum perceptione digni & indigni concur- rant. Et sanè nos quoque presentiam corporis Christi in sacra Cæna, & eius veram manducationem minimè nega- mus.

Inde delapsus es ad comparisonem V. & N. Testamenti, & eorundem Sacramentorum: & videor mihi sententiam vestram

Colloquium Mompelgartense. 45

uestram affecutus, videlicet, veteres umbram tantum habuisse cum beneficijs; Ipsum autem Iesum Christum non habuisse. Ex quo sequatur, quòd etiam in Sacramentis suis umbram tantum habuerint, non ipsum Christum presentem.

Ego verò libentissimè peterem, ut Syllogisticè ageremus: & quandoquidem multa argumenta congesisti, sigillatim singula ordine explicaremus. Sic enim meliùs apparerent omnia, & faciliùs perciperentur. Nec ignoras pro tua sapientia, quànvis aliud sit esse λογικόν, & aliud esse Theologum: tamen etiam in Theologia λόγος habere locum, modò principia & confirmationes ex Theologia sacra petantur.

Videtur autem tua sententia esse: verba Christi in sacra Cæna intelligenda esse, sicut sonant. Hæc tua opinio est, & eius confirmatio: Dixit DOMINVS: Hoc est corpus meum. Ergo sic simpliciter intelligendum est, sicut verba sonant; id autem non videtur sequi.

Sunt enim multa tales, & similes orationes in sacra Scriptura; quas si simpliciter intelligeremus, multa manifesta & aperta absurda sequerentur. Exemplum: Christus inquit Ioan. 14. Pater maior me est. Hæc verba Patres aliter intellexerunt, & interpretati sunt, quàm Arriani; qui eam sententiam simpliciter, sicut verba sonant, accipiebant; & inde probare conabantur, Christum non verum Deum, sed duntaxat hominem esse, & creaturam Deo subiectam.

Sic nouisti quomodo Scriptura de Deo loquatur: Os Domini locutum est: item, oculus Domini videt. Quæ cum secundū literā intelligerent ἀνθρώπου φῆται heretici, Deum corporeum esse suā substantiā diuinitatis falsò asseruerunt. Nego igitur, quando ad hunc modum argumentaris: Dixit Dominus: Hoc est corpus meum. Ergo ita simpliciter est intelligendum.

Beza petit Syllogisticè agi.

Repetitio Argumenti D. Iacobi.

Responsio D. Bezae ad argumentum D. Iacobi.

Ioan. 14.
Pater maior me est.

46 Colloquium Mompelgartense.

D. IACOBVS.

Excusatio prolixitatis in edenda confessione de Cæna Domini.

Cur propria & germana significatio verborum Testamenti Christi retinenda.

Quòd in exordio Colloquij paulò prolixior fui; peto mihi ab auditoribus veniam dari. Factum enim est, vt omnibus de vera sententia & confessione nostra in hac controuersia optimè constaret; & de quibus deinceps disputabitur, eò faciliùs percipere queant. Quandoquidem autem in formam argumentationis petit D. Beza redigi mea argumèta; faciam quod petit. Sic igitur argumentor: In omnibus Testamentis, propria & germana significatio verborum diligenter attendenda, & retinenda est. Ergò multò magis hoc in Testamento Christi faciendum, & propria & germana sententia verborum Christi attendenda & retinenda est, quòd longè præstantiora beneficia in eo contineantur, & legata sint Ecclesiæ.

Antecedens probatur. Aliàs enim nulla esset certitudo Testamentorum, & testificationis extremæ voluntatis Testatoris; quemadmodù & legatorum quoq; , quid, & quantum cuilibet cedat, si tanta obscuritas esset verborum Testamenti, vt ex verbis Testatoris voluntas eius non cognosci aut demonstrari posset, quid, & quantum cuique in testamento legatum sit.

Quapropter testatores intelligentes, ne lites & contentiones inter hæredes relinquunt, aut seminant; sedulo operam dare student, vt disertè & perspicuè loquantur. Id multò magis Christum in suo Testamento condendo fecisse existimandum est, vt omnes etiam simplicissimi Christiani & fideles, quorum in Ecclesia semper maximus est numerus, intelligere possint, quid ipsis à Christo in hoc Testamento legatum, & ob signatum sit. Quod Testamentum Christi etiam nemo meliùs intelligit, quàm simplicissimi Christiani, qui in simplicissimis eius verbis simplici fide acquiescunt; & quod credere & facere iubentur à Christo, etiam simplici fide & obedientia faciunt.

D. BEZA.

I.

*Equidem miror Reuerende D. I. Doctõr, Cænam Domini
à te*

à te Testamentum appellari, quod mihi planè nouum videtur. Est enim Cœna Domini non ipsum Testamentum, sed tantum pars Testamenti Christi, videlicet eius obsignatio.

An Cœna Domini Testamentum rectè appelletur.

Deinde dico, non consequi: obscurum esse, quod non propriè dicitur. Nam sæpè figuræ & tropi adhibentur & usurpantur, ut res per eas illustrentur.

2.

Præterea, minimè negari potest, in verbis institutionis sacre Cœnae tropum inesse, & figuratè dici, cum inquit Lucas: Hoc poculum est N. Testamentum in meo sanguine. Poculum enim non potest esse Testamentum; neque sine tropo verba Lucae, cum verbis Matthæi & Marci conciliari possunt: Hic est sanguis meus N. Testamenti; quamuis ego pro [HIC,] semper lego [HOC.] Item, aliud sanguis Testamenti; & aliud ipsum Testamentum. Item, quot tropos & figuras habet Testamentum Patriarchæ Iacobi? Quod negari non potest.

3.

4.

D. IACOBVS.

Reuerende Domine Beza, mihi vicissim prorsus nouū & inauditū videtur, quòd Cœna Domini Testamentū Christi esse negetur, cōtra aperta verba ex Euangelista Luca iam abs te recitata: Hoc poculū N. Testamentū est in meo sanguine.

I.

Luc. 22.

Deinde manifestum est omnibus, quòd omnia substantia- lia habeat, quæ in Testamento legitimo & solenni requiruntur. Primū enim Testator D. N. Iesus Christus expressè nominatur, qui hoc Testamentum condidit. Secundò; Forma- lia verba Testatoris, quibus suam voluntatè declarauit. Tertio; Designantur etiam hæredes, videlicet, omnes qui credūt in Christum, pro quib. effusus est sanguis Christi, & in mortē traditū eius corpus. Quarto; Legata quoq; exprimuntur, videlicet, remissio peccatorum, & vita æterna: Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Quintò; Adsunt Testes Apostoli duodecim. Sextò; Addita sunt etiam sigilla, partim visibilia, partim inuisibilia, non solūm panis & vinum, sed

Eucharistia omnes solennitates veri Testamenti habet.

1. Testator.
2. Verba Testatoris.
3. Hæredes.
4. Legata.
5. Testes 12.
6. Sigilla.

48 *Colloquium Mompelgartense.*

sed etiam corpus & sanguis Christi, sicut verba expressa sonant; quibus Legatorum promissio obsignata est. Nam cū pane & vino nobis hoc ipsum corpus, & hunc ipsum sanguinem communicat, quæ pro nobis tradita sunt. Et his fidem nostram Christus confirmat; quæ confirmatio fidei finis est Sacramenti Cœnæ Domini. Ex quibus constat, sacram Cœnam Domini, optimo iure, neque sine autoritate S. sancti, Testamentum dici, quæ promissio gratiæ, & remissionis peccatorum in credentibus obsignatur & confirmatur.

Sententia, & Mens
Testamenti Christi.

Mens enim, & sententia verborum Christi hæc est: Hactenus audiistis quàm clemēter, & humaniter omnes peccatores ad me inuitauerim, & eis promiserim, quotquot pœnitentiam agant, & verè in me credant, habituros, propter obedientiam meam legi præstitam, & mortem meam quam subiturus sum, omnium suorum peccatorum plenariam remissionem, & vitam æternam. De veritate, & certitudine huius promissionis, ne quisquam dubitet; Ecce hoc pane benedicto do vobis pignus certissimum, hoc ipsum corpus, quod pro peccatis totius mundi in mortem tradidi, & eundem sanguinem meum, & non alium, quem pro peccatis mundi effudi. Hæc consolatio in grauissimis tentationibus est longè maxima & firmissima, quam in vsu huius Sacramenti repositam habent, qui non in res propositas externas solùm, sed in verbum Christi respiciunt, & firma fide amplectuntur.

Consolatio in Cœna
Domini proposita.

2.

Nullus tropus in ver-
bis Testamēti Christi.

Deinde non nego, sed concedo, per figuras & tropos interdum res non obscurari, sed potius illustrari. Sed Christus in Testamento suo non voluit explicare, aut illustrare: sed perspicuis, apertis, & paucissimis verbis Testamentum condere & exponere, quæ res sit, quam cū pane & vino, suis discipulis & vniuersæ Ecclesiæ N. Testamenti, donare & exhibere voluerit. Vbi tropo, vel figura, ad rem illustrandam minimè opus fuit.

Tropus non illustrat
verba Testamenti
Christi.

Præterea, tropus quem vos verbis Christi affingitis, non illustrat, sed prorsus tollit rem, quæ in verbis Christi proposita

fita est, & Ecclesiæ exhibetur; Per quem, corpore & sanguine Christi è Cœna Domini sublatis, nuda signa, symbola, figuræ, atque umbra in locum corporis & sanguinis Christi, adeoque excluso nucleo putamina Ecclesiæ Dei obijciuntur & relinquuntur.

Quòd verò R. D. Beza subiungit: in Luca ad tropum necessariò recurrendum esse, si verba consideremus, quibus institutionem Cœnæ Domini descripsit: Hoc poculum novum Testamentum est in meo sanguine; quæ aliàs cum Matthæi & Marci verbis conciliari non possint; quæ sic sonant: Hic est sanguis meus N. Testamenti. Respondeo, Tantum abesse, vt Lucas cum Paulo in descriptione verborum Cœnæ Domini de calice in verbis tantam diuersitatem habeat, vt ad eorum conciliationem, necessariò ad tropum recurrendū sit; quin ijsdem prorsus verbis, non minus de poculo quàm de pane vtantur, apertissimè demonstrabo. Differentia autem solùm est in diuersitate phrasum. Nam Matthæus & Marcus Græcorum, & vsitato more locuti sunt: Hic, siue hoc est sanguis meus N. Testamenti. Lucas autem, & Paulus phrasi Hebræa vsi sunt: Hoc poculum est N. Testamentum in meo sanguine. Quæ phrasis Hebræis vsitata est, & sæpè in Scriptura occurrit. Gen. 32. Loquitur Patriarcha Iacob: In baculo meo transiui Iordanem, hoc est, cum baculo. Iudic. 15. In Maxilla asini, in Mandibula pulli asinorum delui eos, & percussi mille viros, hoc est, cum maxilla. Psal. 63. Introibo in domum tuam in holocaustis, hoc est cum holocaustis. Ios. 24. Non in gladio, & in arcu tuo eieci duos Reges Amorrhæorum, hoc est, cum gladio. Sic Lucas cū Paulo non simpliciter & absolutè dicit: hoc poculum est N. Testamentū; sed addit phrasi Hebræa, IN SANGVINE MEO, hoc est, cum sanguine meo. Nam sine sanguine Christi non potest esse N. Testamentum. Sed quoniam sanguis Christi, secundum verba promissionis, cum poculo hoc coniunctus est, non significat N. Testamentum, sed REVERA EST. Nam præsentia sanguinis Christi, & eius efficacia, efficit No. Testamen-

3.

An in verbis Pauli de calice ad tropum recurrendum sit.

Conciliatio verborum Pauli cum verbis Matthæi & Marci de poculo Cœnæ Domini.

Phrasis Hebræa in Scriptura vsitata.

Quomodo poculum Cœnæ Domini, sit N. Testamentum.

Quid N. Testamentum.

stamentum; qui sanguis in veteri Testamento duntaxat adumbratus fuit.

Euangelistæ cū Paulo iisdem verbis Cœnam Domini descriperunt, sed phrasim diuersam.

Vident ergo auditores omnes, quemadmodum in priorē parte Sacramenti trium Euangelistarum, & Pauli, eadem sunt verba: Hoc est corpus meum: sic etiam de calice eadem verba esse in quatuor illis descriptionibus, sed phrasim duntaxat propter linguarum Idiotismos diuersam esse. Nam si vocabula numeres, Hoc, sanguis, nouum Testamentum, EST; eadem in omnibus reperientur. Alia autem atque alia est, pro cuiusque linguæ ratione, eorum connexio. Ideoque ad conciliationem verborum Euangelistarum & Pauli, nullo prorsus tropo, sed diuersitatis phrasium explicatione tantum opus est; cū res ipsa demonstrat, ab omnibus verba Christi accuratè retenta esse.

4.
De Testamento Patriarchæ Iacobi verbis.

Quod verò ad verba Testamenti Patriarchæ Iacobi attinet; longè diuersissima ratio est. Is enim filijs in vltimis suis verbis de singulorum fortuna magis concionatus est, quàm Testamentum condidit; vbi tropis & figuris locus fuit. In Testamento autem suo Christus non ad eum modum concionatur; sed panem, & vinum ad dispensationem corporis & sanguinis sui ordinauit. Quemadmodum etiam præscripsit, quomodo ad confirmationem fidei & salutis nostræ æternæ, administranda sint; Vbi nullus vsus tropis & figuris est.

D. BEZA.

1. *Quoniam vsus es hoc fundamento generali, videlicet, in Testamentis non esse locum figuris aut tropis; ideo exemplum Patriarchæ Iacobi produxi.*

2. *Et addo; tu affirmasti Cœnam Domini esse Testamentum Nouum; ego dixi, non esse propriè Testamentum, sed pignus.*

3. *Item; si Christus Cœnam Dominicam non instituisset; num propterea Testamentum Nouum non fuisset institutum?*

Et,

Et, si nihil præter Cœnam Domini intelligis per N. Testamentum; quid ergo de Baptismo dicemus? Num verò & hoc quoque Sacramentum non eadem ratione Testamentum verè dici poterit? Nam hic est Testator Christus, qui Baptismum instituit. Hic sunt Legata Christi, remissio peccatorum. Et dico etiam, quòd Baptismus habeat quoque sanguinem Christi. Et Pontificios ex simplici intelligentia verborum institutionis, Transsubstantiationis delirium hausisse, non ignoras.

Quemadmodum ergo sigillum appensum instrumento, non est ipsum instrumentum, sed est eius duntaxat confirmatio, quo authenticum redditur: sic etiam Cœna Domini non est Testamentum, sed duntaxat sigillum, & obsignatio Testamenti.

Præterea miror, qui fieri possit, ut idem sit Testator & Testamentum. Confundis enim Testatorem & Testamentum.

Similiter quoque non videtur, posse stare, quod dixisti: Nulum esse posse in Testamento Christi locum tropis; Quia Christus hic nihil voluerit illustrare. Ratio non militat. Videtur enim maximè opus fuisse illustratione; Quoniam discipuli videbant Christum tenere panem: & merum panem & vinum esse, quod suis manibus porrexit; videbant quoque, hunc panem non esse essenziale corpus Christi; ideoque egebant tali explicatione & illustratione, ad quam Christus Tropo usus est, qui contra delirium Papistarum de Transsubstantiatione pugnat. Qui tropus discipulis minimè ignotus fuit. Etsi enim aliàs satis rudes erant; tamen in his locutionibus exercitati erant, ut eas probè intelligerent: Quia non modò in Mysterys & Sacramentis, sed aliàs quoque in communi sermone usitata erant. Sic dicitur: Cir-

9.
De phraibus Sacramentalibus.

52 Colloquium Mompelgartense.

cumciso est fœdus: Agnus est phœse, seu transitus Domini; hoc est, significat, seu est signum fœderis; significat transitum Domini.

10. *Sic quoque cùm iudex aliquem in possessionem exercendi iudicij immittit; porrigit illi gladium, & dicit: Hæc est potestas tibi data. Item, in contractibus cùm literæ exhibentur:*

11. *Ecce trado tibi literis pratum, agrum, domum, &c. & si quæ sunt alia. Et hæc locutiones tropicæ in Scriptura quoque usitata sunt. Exemplum: Luc. 13. Christus inquit de Herode, dicit, vulpi; quod per tropum dictum est; quo multò significantius malitiam Herodis declaravit, quàm si absque tropo locutus esset, & malum atque astutum hominem dixisset. Sic quoque*

12. *Petro dicit: Abi post me Sathan. Vbi vocabulo Sathana plus dicitur, & magis perspicuè locutus est cùm eum Sathanam seu Diabolum appellat, quàm si eum aduersarium dixisset. Similiter, Christum quoque per tropum loqui voluisse, certum est, cùm inquit: Hoc est corpus meum; ne tantum de pane accipiamus, sed de tali pane, qui corporis Christi signum & figura sit, quæ Christi corpus menti hominum piorum efficacissimè representet & offerat.*

13. *Et quando Paulus cum Luca dicit: Hoc poculum nouum Testamentum est IN MEO SANGVINE; malo reddere per meum sanguinem, quàm cum meo sanguine.*

D. IACOBVS.

Multa dixit Reuerendus Dominus Beza; ad quæ, si memoria lapsus, non ordine respondero ad omnia; rogo mihi condonari & me commonefieri. Nam & ipse imbecillitatem memoriæ in me agnosco.

I. *Quod igitur ab initio à me dictum est de Testamento, quòd Cœna Domini sic à Luca & Paulo nominetur: supra factis*

is probatum est. Et qua ratione sit perfectum Testamen-
tum, in quo omnis solennitas, quo ad substantiam Testa-
menti, obseruata est; perspicuè demonstrauimus. Sic quoq;
fuisse nouum Testamentum concedo, etiamsi Cœna Domi-
ni non instituta esset. Sed Cœnam Domini neque Testamē-
tum esse, aut dici posse; nego. Causæ prius à me commemo-
ratae sunt. Et caruisset hoc Testamentum altero sigillo, quod
Christus in Cœna Domini appendit.

Quod verò de Baptismo assertur, eum hoc modo pariter
Testamentum dici posse. Respondeo: De singulis Sacramen-
tis ex verbo Dei pronuntiandum est. Cùm ergo Scriptura
hoc de Baptismo non dicat: & nos quoque tacemus. Et quod
ad discrimen Sacramentorum attinet, id ex verbo Dei, & si-
gnis externis sumitur. Nam etsi vnus idemq; numero Chri-
stus in omnibus Sacramentis est; non tamen ideo per om-
nia eadem Sacramentorum ratio est. Sic Baptismus in ver-
bo Dei non Testamentum, sed lauacrum regenerationis &
renouationis in Spiritu sancto appellatus est.

Et de Baptismo Christus non dixit: Hic est sanguis meus:
sed aquam, & Spiritum ad regenerationem coniunxit, cùm
inquit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, &c. De Te-
stamento Patriarchæ Iacobi paulò antè diximus, quòd ma-
gis fuerit Prophetica concio de fortuna & successu filiorum
& posteritatis ipsorum, quàm Testamentum; Ideoq; tropis
illustrare voluit Patriarcha. In Cœna autem Dominica
longè alia ratio est. Et manet perpetuò vera regula: In Te-
stamentis, non tropis aut figuris, sed simplicissimis & per-
spicuis verbis homines vti solere, vt de Testatoris voluntate
constet.

Quòd verò Pontificij ex simplici intelligentia verborum
Testamenti Christi, Transsubstantiationis signum & de-
lirium in Ecclesiam introduxerunt; quomodo id non sequa-
tur, manifestum est. Nam sicut ex literali & simplici sensu
verborum Ioannis falsò colligeretur, cùm dicitur: Super
quem videris descendentem spiritum; quod factum est in

2.

3.

4.

Cur Baptismus non
Testamentum ap-
pellatur.

Discrimen Sacramē-
torum vnde peten-
dum.

Ioan. 3.

5.

Ex simplici intelle-
ctu verborum Cœnæ
Domini, non sequi-
tur Transsubstan-
tatio.
Ioan. 3.
Luc. 3.

54 *Colloquium Mompelgartense.*

specie columbæ; Ergo columba est transubstantiata in Spiritum sanctum: Sic etiam non sequitur: quia Christus panem demonstrans dixit: Hoc est corpus meum, Ergo panis est transubstantiatus in corpus Domini.

Sicut enim substantiæ columbæ & Spiritus sancti, distinctæ in hac reuelatione Spiritus sancti permanserunt, nec facta est vlla substantiarum confusio, aut substantialis alterius in alterum mutatio: Ita & in Cœna Domini, nulla facta est substantiarum panis & corporis, vini & sanguinis Christi transmutatio secundum substantiam; Sed exprimitur his verbis duntaxat præsentia corporis Christi, & sacramentalis unio, quæ inter panem & corpus Christi, virtute verborum institutionis, facta est.

Nullus tropus in
verbis Testamenti
Christi.

Quemadmodum igitur in his verbis nullus tropus est, cum dicitur: Hæc columba est Spiritus sanctus: Verè enim Spiritus sanctus fuit, qui in specie columbæ descendit, & nõ signum duntaxat Spiritus sancti: Ita etiam nullus tropus est in verbis Testamenti Christi: Hoc est corpus meum; neq; tamen Transubstantiatio ex literalis sensu sequitur.

Sic quoq; non euincit tropû, quòd discipuli vident Christum sua manu tenere essentialem panem, quem Apostolis distribueret. Nam ipsi non solùm oculis suis panem aspexerût, sed vera fide verbis Christi intenti fuerût; hoc est corpus meum: quibus simpliciter sine omni tropo crediderunt.

7.

Nec video, quomodo ex sententia nostra sequatur confusio Testatoris & Testamenti, vt idem sit Testator & Testamentum. Non enim corpus Christi (quo nomine Testator intelligi possit) est totum & integrum Testamentum; sicut nec Testamentum Christi nihil aliud quàm corpus Christi est; sed in Testamento Christi, corpus & sanguis eius tanquam sigilla promissionis continentur.

Discrimen inter Testamentum, & sigillum Testamenti.

Et sic quoq; aliud est & manet Testamentû, quod est promissio gratiæ, propter corpus & sanguinem Christi pro nobis traditum, & in remissionem peccatorum effusum; & aliud corpus & sanguis Christi cum pane & vino Cœnæ Dominicæ,

nica, quibus hæc promissio ob signata est. Sicut autem aliàs quoq; ad totum & perfectum Testamentum, & eius perfectionem non nuda membrana, sed sigillum quoq; appensum requiritur: Ita in Christi Testamento, non solum promissio membranâ descripta, sed sigillum quoq; appensum est, vt de gratia Dei oēs verè pœnitentes peccatores certissimi essent.

Vehementer autem miror, quòd ais: In Cœna Domini opus fuisse illustratione, ad quam eiusmodi locutione vsus sit Christus, quæ eius discipulis probè cognita fuerit; cum earum exemplum nullum in veteri Testamento extet.

8.
Nullus tropus in verbis Sacramentorum veteris Testamenti.

Nam quod de locutionibus sacramentalibus veteris Testamenti attulisti, discipulis Christi non ignotis: Circumcisio est fœdus, hoc est, signum fœderis. Item, Agnus est Phasæ, seu transitus Domini, hoc est, significabat transitum Domini: Has locutiones Tropicas & figuratas esse, simpliciter & categoricè nego.

9.

Cum enim dicitur: Circumcisio est fœdus: Vocabulum (EST) hyparcticè, hoc est, sicut sonat, accipiendum, videlicet, non pro (SIGNIFICAT) sed quod REVERA EST. Nam circumcisio non significauit fœdus, sed FVIT verum fœdus inter Deum & posteritatem Abrahamæ, cui tradita fuit.

Circumcisio est fœdus, quomodo intelligendum.

Circumcisio autem nõ significat tantum auulsionem, seu amputationem pelliculæ præputij, quasi tota in illa præcisione pelliculæ consisteret; sed requiritur quoque verbum Dei, tanquam substantialis pars fœderis; sine quo illa externa circumcisio non fœdus, sed ociosa cæremonia est.

Circumcisio quid complectatur.

Sicut videre licet apud Turcas & Iudæos, qui nostro tempore hac externa cæremonia vtuntur, & masculi ipsorum circumciduntur. Non autem ipsis est vera circumcisio; Quoniam caret verbo Dei, eius mandato, & promissione, Abrahamæ factis; quæ solum vsq; ad aduentum Christi durare debebat, & per Baptismum abrogata est, qui in circumcisionis locum successit.

Turcarum circumcisio ociosa est cæremonia.

Cum igitur ad circumcisionem non solum externa cæremonia, sed etiam verbum Dei necessariò requiratur; manifestum est,

est.

56 *Colloquium Mompelgartense.*

est, quòd circumcisio nequaquam sit duntaxat signum fœderis, sed reuera & realiter est ipsum fœdus.

Quando autem Scriptura de externa duntaxat cæremonia loquitur; tum rectè dicitur, quòd fuerit signum & sigillum fœderis, tanquam pars eius. Sicut Paulus Roman. 4. de Abrahamo loquitur. Et signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei.

Agnus Paschalis non est phase Domini.

Sic nusquam scriptum legimus: Agnus est transitus Domini. Neque hanc phrasin seu locutionem D. Beza, in Mosis citato loco Exodi 12. demonstrare potest, vt ex ea ratiocinari possit ad confirmandum tropum in verbis Cœnæ Domini asserendum. Sicut igitur agnus non dicitur transitus Domini, neque hunc transitum significauit: Ita etiam ex eo falsò colligitur, quòd panis cœnæ non sit corpus Domini, sed corpus Domini solùm significare.

Agnus non significauit transitum Domini.

Agnus Paschalis figura & typus Christi.

Nam agnus Paschalis significauit duntaxat verum agnum Dei, qui est Iesus Christus; Nequaquam verò significauit transitum Domini. Ideo quæ est manifesta fallacia compositionis, quòd D. Beza coniungit, quæ disiuncta sunt in verbis Mose, in Exodo cap. 12. descriptis. Mose enim causam reddidit cur de sanguine agni super postes & super liminare domuum ponere, & carnes eius festinanter comedere debeant: Sic autem comedetis (inquit Mose) Renes vestros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis *FESTINANTER*. Est enim phase seu transitus Domini. Hæc postrema verba ad agnum referri nõ posse, sequentia verba Mose luce meridiana clarius demonstrabunt. Sequitur enim: & transibo per terram Aegypti nocte illa, & percutiam omne primogenitum, in terra Aegypti ab homine vsque ad pecus.

Hic nihil de signo, figurâ, figuratione aut significatione transitus Domini, sed de reali transitu dicitur, quòd realiter transiturus esset Dominus; quem transitum agnus non figurauit, aut significauit, sed sanguis eius sanguinem Christi adumbravit, cuius merito seruati sunt, qui est hodie, heri, & in
seculu-

seculum. Quod etiam sequentia verba Mose magis perspicuè indicant, cum inquit: Et cum dixerint filij vestri, quæ est ista religio? dicetis eis: victima transitus Domini est, quando transiit Dominus super domos Israël, &c. Vbi nihil de significatione transitus Domini dicitur: sed res disparatæ recitantur, victima videlicet agni, & tempus, quo Dominus transiit, & pepercit Israël in occidendis primogenitis Aegypti.

Cum igitur circumcisio sit verum & reale fœdus, & nõ significet fœdus: & agnus Paschalis non dicatur transitus Domini, neque transitu Domini, tanquam rem absentem significauerit; in allegatione horum exemplorum dupliciter peccatur. Primum, quòd falsum sensum verbis Mose affingunt: Deinde, quòd illum peruersum sensum ad verba Cœnæ Domini accommodant; & sic per incertum, seu potius manifestè falsum, æquè incertum, seu potius falsum sensum in verbis Testamenti Christi, demonstrare conantur, cum phrasæ de circumcissione, & agno Paschali nequaquam sint tropicæ: sicut demonstratum est.

Quapropter falsò dicitur: Discipulis has tropicas locutiones notas fuisse; siquidem non sint tropicæ, sicut ostensum est.

Malè quoque simile de iudice gladium exhibente ministro, huc accommodatur. Aliæ enim sunt phrasæ Sacramentales; aliæ verò in rebus politicis vsitatæ. Nam in Sacramentis Deus res spirituales verbo comprehensas non significare, sed suis distribuere & exhibere voluit, & reuera quoque exhibet.

Sic quoque literæ contractuum in ciuilibus actionibus, malè ad verba Christi, quasi eadem in vtrisque ratio esse videatur, accommodantur. Non enim vsitata locutio est, cum exhibens literas contractus, aliquis diceret: accipe, Hoc est domus, ager, pratium, aut si quæ sunt alia: Christus autem panem exhibens, dicit: Accipite, Manducate: Hoc est corpus

H meum.

10.

Refutatio argumenti à simili de gladio producti.

11.

Refutatio argumenti à ciuilibus contractibus.

58 *Colloquium Mompelgartense.*

meum. Quæ phrasis & locutio longè alia est, quàm quæ in contractibus vſitata sunt.

12. In exemplo de Herode allato, fateor tropum inesse, qui dicitur Metaphora: sed hæc non est Sacramentalis locutio.

13. De Petro autem nego in verbo Satan, tropum inesse; quoniam in lingua Hebræa Satan generale vocabulum est, quod aduerſarium significat.

Nullus tropus in
verbis Christi.

Ad Pauli locum suprâ responsum est, quòd non dicat simpliciter: Poculum est nouū Testamentum. Si enim hæc verba in Paulo vel Luca absolute posita essent; utiq; in his verbis tropum agnoscerem, sed quoniam addit: IN SANGVINE ME O: phrasi hac Hebræa tropus omnis excluditur. Idem enim sonant Luca & Pauli verba: Hoc poculum nouum Testamentum est in meo sanguine, quod Matthæi & Marci verba; Hic, seu, hoc, (nam in nullo discrimine pono) est sanguis meus noui Testamenti.

Manet ergo firmum adhuc & inconcussum: Verba Testamenti Christi; Hoc est corpus meum; *ἴσθι τὸ ῥῆθμ*, hoc est, secundum literam, sicut sonant simpliciter, absque omni tropo intelligenda esse.

D. BEZA.

Quòd Patriarchæ Iacobi Testamentum allegau; ideo factum est, vt probarem, in Testamentis quoque tropum, locum habere posse. Tu autem respondes, aliam rationem in verbis Christi esse.

An Ioannes S. S. viderit.

Caterum quod affers de Spiritu sancto, quem dicis à Ioanne visum; Ego non concedo sine tropo dici posse, quòd Ioannes Spiritum sanctum viderit. Quoniam columbam, non ipsam Spiritus sancti substantiam vidit. Cùm igitur columba, non fuerit Spiritus sanctus; sed signū solum Spiritus sancti, ideoq; per tropum hac de S. S. dici necesse est.

Quòd

Quod autem de Filio Dei dicitur, Eum visum esse, id propter unionem hypostaticam dicitur, quod Deus & homo in Christo sint una persona. Id verò de Spiritu sancto & columba locum habere non potest, quod non hypostaticè unita fuerit columba & S. S. sed columba signum tantum fuerit S. sancti.

In eo etiam, ut tua pace dicam, mihi errare videris, & non rectè agere; quod putas verborum Cæna Dominica explanationem ex alijs Testamentis & Scripturæ locis non sumendam esse.

Et quamuis fateor, non eandem simpliciter rationem Baptismi & Cæna Domini esse, tamen non negari potest, Sacramenta aliquid commune habere. Idq; non solum in nouo, sed etiam veteri Testamento, si cum illis Sacramenta noui Testamenti conferantur, sicut de circumcissione dictum est, quod sit fœdus, hoc est, signum fœderis. Sic quoque dici: panis in Cæna Domini est corpus Christi, hoc est, signum corporis Christi.

Quod verò de Petro dixisti, quem Christus Satanam appellauit, ubi vocabulo Satana, non diabolum sed aduersarium intelligas; fateor, me talem explanationem non legisse, neque à quoquam sic explicatum esse existimo.

Neg. ignoras, Bernhardum verba Cæna Dominica, similitudine seu exemplo annuli explicare, qui à sponso peregrè proficiscente sponsa datur, ad conseruandam sponsi memoriam, donec reuersus fuerit: Sic Christum panem cæna sponsa suæ Ecclesia dedisse ad conseruandam sponsi sui memoriam, donec ad iudicium reuersus fuerit. Vbi sine tropo dici non potest, quod annulus sit sponsus, sed signum, & memoriale sponsi, quod sponsam de ipsius reditu, perpetuò commonefaciat.

D. IACOBVS.

I.
Ioannes ipsum Spiritum sanctum vidit.

Matth. 3.

Luc. 1.

In exemplo de Spiritu sancto & columba, in qua se ipsum S. S. reuelauit, nullum tropum inesse supra satis dictum est. Nam quod Iohannes vidisse dicitur, non signum Spiritus sancti, sed ipse Spiritus sanctus erat: sicut verba textus aperte sonant: ET VIDIT SPIRITUM SANCTUM DESCENDENTEM SICVT columbam, & venientem super eum. Non dicit: & vidit Ioannes columbam descendentem, quæ Spiritum sanctum significauit. Item descendit Spiritus S. corporali specie, tanquam columba in ipsum. Vbi quæso, aut in quo vocabulo est figura aut tropus, si omnia & singula accuratissimè excutias?

Simile de homine velato.

Et si autem Ioannes Spiritum sanctum in proprietate substantiæ & essentiæ Diuinæ non vidit, qua ratione tanquam spiritus & nihil corporeum, inuisibilis est: Vidit tamen verè ipsum Spiritum sanctum in ea forma, in qua se reuelauit, videlicet in specie columbæ. Quæ columbæ species, non est tropus aut figura Grammatica. Quemadmodum si quis hominem velatum facie, & toto corporis habitu tectum viderat; verè dici potest, quòd talem hominem viderit, sed eà duntaxat formâ, quæ in ipsius oculos incurrit. Vbi similiter quoque tropus nullum locum habere potest, quasi signum duntaxat, & non ipsum hominem præsentem viderit. Et nusquam scribitur, quòd Ioannes viderit columbam, quæ Spiritum sanctum significauerit, sed aperte dicitur: Ioannes vidit Spiritum sanctum descendentem: vbi Spiritui sancto, propter formam & speciem, in qua apparuit, & propter realem, non figuratam, aut significatiuam præsentiam, tribuitur, quòd non Spiritus sancti, sed columbæ proprium. Idq; $\kappa\tau\delta\mu$, sine omni figura aut tropo.

Vitata forma loquendi, non figurata.
Demonstratio nominis HOC.

Deinde nouerunt omnes, cum duæ res coniunguntur, & simul exhibentur, quòd nobilius & præstantius duntaxat nominetur, & denominationem à nobiliore fieri. Sic diuersa genera vini, hospes in diuersis poculis aut vitris apponens, inquit:

quit: Hoc est rubrum vinum: hoc est album vinum: hoc est Rhenense, hoc est Alsatium. Vbi Pronomine (HOC) in omnibus illis enunciationibus monstrantur duo, videlicet vitrum, quod continet vinum, & vinum, quod continetur in vitro; nec tamen vitrum, sed vinum tantum tanquam nobilius & præstantius nominatur.

Hæc ratio loquendi minimè tropica est aut figurata, sed simplex & vsitata in omnibus linguis; quæ intelligitur, sicut verba in propria sua significatione accepta sonant. Quoniam hoc ipsum, quod datur, reuera est vinum eius speciei, quæ nominata est. Neque enim vel dicitur, vel intelligitur: Hoc vitrum significat rubrum vel album vinum: Aut, hoc vitrum est figura & signum vini, significans vinum. Sed quemadmodum dicitur: hoc est vinum rubrum: sic in verbis Christi Pronomen (HOC) vtrumque monstrat, panem & corpus Christi; sed nobilius tantum nominatur, ad cuius dispensationem & perceptionem panis seruit. Similiter quoque in reliquis verbis nullus est tropus, sed literalis & grammatica significatio singulorum. EST, reuera ESSE: Corpus verum corpus, MEVM, Christi & non alterius, significat vel enunciat. Cum igitur propria significatio singulorum vocabulorum in verbis Christi retineatur; quomodo ergo tropus illis inesse potest? Ex quo intelligitur, non modò non Tropicam esse illam locutionem, sed etiam adeò absurdam eius Tropicam explicationem, vt etiam res ipsa eam ferre non possit, sicut explicatum est.

Eadem planè ratio est de Filio Dei, de quo scribit Ioannes: Quod erat ab initio, quod audiuius, quod vidimus oculis nostris, quod spectauimus, quod manus nostræ contrectauerunt de Verbo vitæ. Etsi enim visibilis humana natura, aliter cum Filio Dei, quàm columba cum Spiritu sancto, & quidem hypostaticè, vnita est: tamen quoad externam visionem, & realem præsentiam vtriusque, eadem prorsus est ratio. Sicut enim Filius Dei & Spiritus sanctus proprietate Diuinæ naturæ inuisibiles sunt; sic non nisi in externa visi-

A Regula de communi forma loquendi in omnibus linguis.

Pronomen (HOC) quid in verbis Christi monstrat.

2.

An Apostoli Filium Dei verè viderint, an tropicè.
1. Ioan. 1.

62 *Colloquium Mompelgartense.*

bili assumpta natura visi sunt. Non autem per tropum, figuratiuè, aut significatiuè; sed verè & realiter, præsentés, non absentes.

3.
Analogia Sacramentorum Vet. & Noui Testamenti,

Quod ad Analogiam Sacramentorum Vet. & No. Testamenti inter sese attinet: fateor ea quædam communia habere: Quod videlicet, simul omnia verbo & elemento constant: quod sunt sigilla gratiæ, gratuita remissionis in Christo, & propter Christum promissæ. Ex eo autem minimè sequitur, quod per omnia eorundem eadem ratio sit.

Quantum enim discrimen sit inter Sacramenta veteris & noui Testamenti, videlicet, quantum umbra à corpore differt, supra ostensum est.

4.
De Analogia Baptismi ad Cœnam Domini.

Et de Analogia Baptismi ad Cœnam Domini quoque dictum est, cur non Baptismus, sed Cœna Domini duntaxat Testamentum ab Euangelistis dicatur. Siquidem de singulis Sacramentis secundum præscriptum verbi Dei loquendum & sentiendum est. Est quidem Christus in vtroq; Sacramento præsens; sed in Baptismo regeneramur, non cibo aut potu reficimur. In Cœna autem Domini reficimur cibo & potu spirituali, non regeneramur.

5.
Vocabulum (signū) vbi & quomodo, in Sacramentis locum habeat.

Signum fœderis, & ipsum fœdus differre concedo; cū per signum fœderis sigillum appensum solū intelligatur. Circumcisionem autem solā externa ceremoniam sine verbo constare, constanter nego. Sicut enim in externis Testamentis, membrana sine sigillo, & sigillum sine membrana nullam authoritatem habet: Sic Christus quoque propter nostram infirmitatem & imbecillitatem fidei nostræ, membranā, hoc est, promissionem Euangelij cum sigillo, & sigillum cum membrana, hoc est, promissionem & sigillum coniunxit, & sic tanquam perfectum Testamentum suæ Ecclesiæ commendauit & reliquit.

6.
Quomodo Petrus Satan appellatus sit.

Quod per Satanam in verbis Christi ad Petrum dictis: vade post me Satan; nō diabolum, sed aduersarium intelligā & explicē; ad iudiciū peritorū Hebrææ linguæ prouoco, quib. significatio huius Chaldaici vocabuli nota est; qua lingua Christi

Christus inter Iudæos, tanquam eius temporis post reditum ex Babylone populo Iudaico vernacula, locutus fuit. Quòd enim generale hoc vocabulum Satan diabolo tribuitur, in causa est, quoniam diabolus summus Dei aduersarius est; sed hoc nihil obstante, etiam in generali significatione Christo licuit aduersus Petrum vti, qui non tanquam Diabolus odio, sed amore Christi, hanc errabundam vocem edidit, propter quam à Christo reprehenditur & Satan appellatur.

Similitudo annuli ex Bernhardo allata, non latius extendenda est, quam verba Auctoris permittunt. Sic enim sonant verba Bernhardi: Vt de vsualibus sumamus exemplum: Datur annulus absolutè propter anulum, & nulla est significatio: Datur ad inuestiendum de hæreditate aliqua, & signum est, ita vt iam dicere possit, qui accipit: annulus non valet quidquam, sed hæreditas est, quam quærebam. Item, vt inuestitur Canonicus per librum, Abbas per baculum, Episcopus per Baculum & Annulum simul: sicut, inquam, in huiusmodi rebus est, sic & DIVISIONES GRATIARVM, diuersis traditæ sunt Sacramentis. Ex quibus manifestum est, Bernhardum per similitudinem annuli nequaquam substantiam Sacramenti Cœnæ, sed eius vsum & finem duntaxat declarare voluisse; qua ratione similitudo optimè quadrat.

Quòd autem ad substantiam Sacramenti detorquetur, quasi panis sit duntaxat signum corporis Christi in sacra Cœna: hoc Bernhardo nunquam in mentem venit, sed cum ipse expressis verbis pugnat, quæ in sequenti sermone de Cœna Domini extant: cum autem (inquit) vnum sit Sacramentum, TRIA IBI DISCRETA proponuntur: scilicet species visibilis, VERITAS CORPORIS, & virtus gratiæ spiritualis. Et iterum: Tria quippe in Sacramento altaris attendere debes, speciem panis, veritatem carnis, & virtutem gratiæ spiritualis. Hactenus Bernhardi verba. Nihil igitur similitudo annuli facit ad confirmandum tropum in verbis Testamenti Christi; quem neque Bernhardi, neque Christi verba admittunt.

7.
Bernhardus in sermone de Cœna Domini.

Similitudo de annulo.

Abusus seu peruersa interpretatio similitudinis de annulo.

Bernhardi fides & Confessio de Cœna Domini.

64 Colloquium Mompelgartense.

Τὸ ῥῆτόν verbalium Testamenti Christi firmum.

Ioan. 6.

Simplex fides discipulorum Christi de Cœna Domini.

Cœna Domini est Mysterium intellectum humanum excedens.

A verbis Testamenti Christi, & eorum simplici literali sensu, non recedendum.

Ex quibus omnibus manifestum est, nos nulla prorsus necessitate vrgeri, vt à simplici & literali sensu verborum Testamenti Christi recedamus, sed ea $\kappa\epsilon\iota\tau\epsilon\ \tau\omicron\ \rho\acute{\eta}\tau\omicron\upsilon$ intelligenda, & simplici fide accipienda esse: quemadmodum sine dubio discipuli Christi simplicis: fide illa acceperunt, memores illius Petri Apostoli: Quò ibimus? verba vitæ æternæ habes. Hoc crediderunt discipuli, & in verba Christi non curiosè inquirent, nec rationi humanæ aut sensibus indulgent, qui nihil præter panem & vinum, suis oculis externis videbant; sed verbis Christi intendentes, quæ verba vitæ esse sciebant, simpliciter credunt, Christum dare corpus suum manducandum; *MODVM* præsentis Christo commendant, ipsi verò obedientiam præstant, & faciunt quod iubet Christus. Nisi enim simpliciter hoc credidissent; sine dubio Christum interrogassent, quomodo hæc ipsius verba: Hoc est corpus meum: intelligenda essent. Quod aliàs sæpè ab ipsis factum est, quoties rem aliquam non intellexerunt, aut dubitarunt.

Idem alibi nos Calvinus quoque facere iubet, qui dicit: Mysterium esse, quod omnem humani ingenij captum excedat, quodque magis in se ipso experiatur, quàm intelligat: In eo si absque omni fucò & Sophistica permaneremus, neque aliud ore loqueremur, aliud corde cogitaremus: tota hæc controuersia feliciter sopita & prorsus sublata esset.

Quod quidem ex parte nostra semper iam inde ab exordio huius controuersis Lutherus, & nos vnâ cum illo testati sumus, nos modum præsentis corporis & sanguinis Christi in S. Cœna non scrutari, aut definire, sed omnipotentis & veritati Christi committere, qui *MODVM* nouit, quem nos non intelligimus; cui nos simpliciter fide subijcimus. Idem nunc quoque coram Illustris: Principe, & præsentibus auditoribus omnibus repetitum esse volumus, nos neque debere neque posse à simplicis: verbis Testamenti Christi, & simplici eorum sensu & intelligentia recedere, nisi velimus

CORRU-

corruptores & peruerfores Testamenti Christi euadere; quod minimè faciendum est.

Si enim leges ciuiles violatoribus humanorum Testamen-
torum grauisimas pœnas decernunt, vt infamiâ notentur,
& parte hæreditatis ipsis destinata & in Testamento legata,
excidant: quid violatoribus Testamenti Filij Dei, à Christo
expectandum erit?

“ Pœna violatori-
“ bus Testamen-
“ torum decreta.

Quapropter in simplici sententia & fide verborum Testa-
menti Christi permaneamus, etiamsi sensus noster, & ratio
eam non capiant. Qui enim ambulat simpliciter, inquit Sa-
lomon, securè & confidenter ambulat: qui autè deprauat vias
suas, manifestabitur. Neque metuendum est, ne fortè pro-
pter simplicitatem hanc fidei, à Christo in nouissimo die ac-
cusemur aut dannemur: quippe quæ illi laudem omnipo-
tentix & veritatis tribuit, quantumvis rationi humanæ ab-
furdum videatur, quod creditur. Et perpetuò memores si-
mus grauisimæ admonitionis Pauli, quæ ad Corinth. extat:
Adiunxi vos vni viro, vt virginem castam exhibeam Christo;
sed metuo ne quâ fiat, vt quemadmodum serpens Euam de-
cepit versutiâ sua: ita corrumpantur mentes vestræ à simpli-
citate in Christum.

Prou. 10.

Simplicitatis fidei
securitas & fiducia.

2. Cor. 11.

A simplicitate fidei
non recedendum.

Simplicitas Deo grata, & in Ecclesia necessaria est; siqui-
dem maximus numerus eorum est, qui non sunt doctores,
non eruditi, qui tropos & figuras ignorant; qui Deo plus
non eruditi & placent, quàm sapientes, & secundum carnem
probantur & docti. De quibus Christus ait: Gratias ago tibi
Pater, quòd hæc absconderis à sapientibus & prudentibus,
& reuelaueris ea paruulis. Inter hos nos quoque numere-
mus, & simpliciter credamus; sic Deo gratissimi disci-
puli erimus, & securissimè ac tutissi-
mè ambulabimus.

Matth. 13.

Simplicitas fidei
Deo magis grata,
quàm sapientia
mundi.

1. Reuerende D. Doct̃or, videris mihi non manere in statu proposito. Non enim negamus, corpus & sanguinem Christi verè adesse, & verè dari in Cæna & percipi, quæ pane & vino Cæna Dominica significantur. Neque etiam negamus:
2. Panem esse corpus Christi: Vinum esse sanguinem Christi:
3. sed disputatio est, quo sensu hæc dicantur. Nos modum sacramentalem vulgatum esse dicimus, omnibus Sacramentis in veteri & nouo Testamento communem, quo videlicet corpus & sanguis Christi significatur & representatur; quo præsentia modo menti adesse dicuntur, quæ in cælum eleuata suis cogitationibus ibi Christo perfruitur.
4. Significationem autem hanc sacramentalem dicimus minime nudam esse rerum significatarum externam representationem, qua mens tantùm admonetur ad id concipiendum, quòd sensibus obijcitur: qualis est imaginum & picturarum usus vulgaris; sed quod ad Deum attinet, semper cum ea coniunctam esse ipsarum rerum significatarum veram animis nostris oblatam præbitionem.
5. Modum verò perceptionis, Mystrium esse dicimus; credendum quod ratio non intelligit, sed sola fides capit: Quòd videlicet, sumus os ex osibus, & caro ex carne eius; Quòd Christo capiti tanquam membra coniungamur, & cum ipso vniamur.
6. Et sic Dominus Calvinus sentit, quando scribit: Mystrium esse, quod captum humani ingenij & intellectus excedat. Non enim loquitur de coniunctione signorum & rerum signatarum; sed de perceptione, quæ fit per fidem in usu Cæna Domini. Et hoc ipsum mirabile est, corpus Christi absens & in cælo permanens, præsens tamen per fidem in sacra Cæna
7. creden-

Colloquium Mompelgartense. 67

credentibus præberi & exhiberi. Menti enim, non corpori aut
pani præsens est corpus Christi per fidem.

Ideo de Abrahamo inquit Christus: Abraham desideravit
videre diem meum, & vidit & gavisus est. Sic omnes Patri-
archæ per fidem Christum præsentem habuerunt, non minus
quàm nos. Illi enim in venturum crediderunt: nos venisse
illum credimus.

Quod ad dictum Augustini: Hoc accipite in pane, quod pe-
pendit in cruce. Hoc bibite ex calice, quod effluxit ex Christi
latere: ad perceptionem rerum oblatarum referendum est,
non ad præsentiam corporis Christi, eo loco, ubi panis est. Et
hoc videtur maius mysterium, cum res abesse, & tamen dari
dicitur.

Sic visus est Spiritus sanctus in illa columba, quia Spiritũ
sanctum significabat: non autem visus est is, qui est invisibilis.
Sic panis Sacramentum corporis Christi est, quod corpus Chri-
sti absens, & non nisi in cælo & non in terra existens, signi-
ficat.

Præterea, veritas corporis Christi non concedit, corpus
Christi eo loco præsens esse, ubi panis Cænae distribuitur:
quod tantum in cælo est, & non in terris, usque ad diem ex-
tremi Iudicij.

Neg, etiam negari potest, Synechdochen tropum esse; quem
vestri in verbis Cænae Domini admittunt.

De Baptismo quoque certum est, quod sit sigillum Testa-
menti Christi; quo peccatorum remissio, non minus quàm in
Cæna DOMINI obsignatur. Non minus ergo Testamen-
tum Christi dici potest secundum vestram sententiam; quam-
uis & in Cæna Domini Christus non dixerit, corpus suum es-
se novum Testamentum.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

D. IACOBVS.

Vt ad vltimum primò respondeam, quòd cœna Domini à nobis Testamentum appellatur: ex qua causa id fiat, suprà satis dictum; & phrasis Hebræa in verbis Lucæ & Pauli explicata est, qui poculum Cœnæ Domini apertè Testamentū appellant, non autem simpliciter, sed in sanguine Christi. Neque enim vel poculum, vel panis, vel corpus, aut sanguis Christi, sed hoc totum Testamentum nouum est, quod verba institutionis Cœnæ Domini complectuntur: Idque verè & propriè est, & sine omni tropo, quod nulla ratione refutari potest. Cùm igitur verba & phrasin Spiritus sancti sequamur: iniustè hoc in nobis reprehenditur.

Et non ignoramus Christum non dixisse: Corpus meum est nouum Testamentum. Sed cum Lucas & Paulus, hoc de poculo apertè ponant: quis Spiritum sanctum in Apostolis tanquam falsarium accusabit? Qui authorem Christum secuti, sine dubio ad fœdus veteris Testamenti respexerunt, (de quo Exod. 24. scriptum, & suprà satis dictum est) vt discrimen vtriusque Testamenti, veteris & noui, in Sacramentis, omnibus fidelibus, vel his duobus vocabulis (N O V V M T E S T A M E N T V M) probè inculcarentur.

Quòd autem D. Beza dicit: nullum de vera & reali præsentia corporis & sanguinis Christi in Cœna Dominica, sed solùm de modo præsentia certamen esse; vtinam verum esset. Sic enim omnis controuersia sublata, & ab Ecclesia diu desiderata & expectata concordia in hoc articulo restituta esset.

Nam non semel, sed sæpe & iam inde ab exordio huius controuersia, nostri semper & apertè testati sunt, se de modo præsentia nolle cum quoquam contendere; qui nobis absconditus, rationi humanæ incognitus, & soli Deo notus sit. Modò aduersarij nostri, candidè & syncerè, veram præsentiam fateantur. Sed res ipsa loquitur, disputationem & cõtrouersiam non de modo præsentia, sed de ipsa præsentia esse,

an cor-

Testamentum nouum.

Cur Christus & Apostoli Cœnam Domini Testamentum N. appellauerint.

I.

Non de modo, sed de vera & reali præsentia corporis & sanguinis Christi in Cœna Domini, controuersia est.

Verus controuersia status in controuersia de Cœna Domini.

an corpus Christi in Cœna verè & realiter in terris adsit:
NON QUOMODO ADSIT.

Ad quam quæstionem D. Beza iam pridem apertè respondit; corpus Christi nobis in Cœna Dominica non aliter adesse, quàm sicut Abrahamæ affuerit. Hic ad iudicium omnium auditorum prouoco, an non hoc sit apertè præsentiam corporis & sanguinis Christi in Cœna Domini negare, & afferre corpus Christi in Cœna Dominica prorsus non adesse? Nam tempore Abraham corpus Christi nondum conceptum aut natum fuit. Quòd autem non est, quomodo realiter cuiquam adesse potest? Denuò hîc ad iudicium auditorum prouoco. Nihil enim dubito, omnes etiam mediocriter institutos hoc intelligere posse.

Quapropter apertè & ingenuè fatemur, nos hanc sententiam seu opinionem minimè probare, neq; aduersarijs nostris vnquam assentiri posse. Nam apertè contrarium docemus, videlicet: corpus Christi, quod tempore Abraham nondum natum erat, non modo natum, sed etiam ad dexteram virtutis Dei collocatum, & in Eucharistia verè & realiter respectu sui, adesse, secundum aperta verba Christi: Hoc est corpus meum; quæ vox, neq; ad Abrahamum, neq; ad vllum aliû Patriarcharum aut Prophetarum facta est; quibus omnibus Christus secundum carnem absens, & non præsens fuit.

Qua ratione omnes vident, nos non de modo præsentia, sed an præsens sit, solum disputare. Quod autem de veritate corporis Christi opponunt, quòd simul & eodem tempore in pluribus locis præsens esse non possit. Respondemus; in-gens discriminè esse, inter corpus Filij Dei, & corpus Petri. Et si enim substantia & essentia corporis Christi, corpori Petri, excepto peccato, simile est, & nostra quoque corpora, corpori Christi glorioso conformia erunt: hoc tamen nihil obstât, corpori Christi, respectu nostrorum corporum, eiusmodi propria & prærogatiuas tribuit Scriptura sacra, quib. omnes creaturas etiâ Angelicas superat. Quæ n. Analogia & proportio est corporis inanimati ad animatum: eadem

D. Beza veram præsentiam corporis & sanguinis Christi aperte negat.

Veræ præsentia corporis & sanguinis Christi in Cœna Domini, assertio.

Discrimen inter corpus Christi, & corpus Petri aliorumq; sanctorum.

Phil. 3.
Heb. 2.

Analogia corporis animati ad corpus Deificatum.

70 *Colloquium Mompelgartense.*

& longè maior est corporis animati, ad corpus Deificatum, sicut patres locuti sunt. Verbi gratiâ, mensa hæc, cui asidemus, corpus est, præditum sua lógitudine, latitudine, & profunditate. Oculus meus etiam est corpus, habens suas dimensiones, longum, latum, & profundum. Oculus autem meus, quantumuis minutus, videt, & in mométo hæmisphærium cœli complectitur, non quia corpus est, sed quia animatus, hoc est, cum anima vnitus est. Mensa non videt, neq; hoc præstare potest, quia caret anima. Nec propterea definit oculus esse corpus, quod præstare potest aliquid supra omnia etiam maxima corpora inanimata. Si hoc potest præstare corpus animatum; quid non præstaret corpus Deificatum? hoc est, à Dei Filio, in vnitatem personæ assumptum? Ideo Christus non simpliciter dicit: Accipite, hoc est corpus; sed addit, *MEVM*, hoc est, Filij Dei corpus, quod viuificam vim omnem à Filio Dei hausit, vt viuificare possit, quod nullius sancti hominis corpori datum est.

Prærogatiua corporis Christi Deificata.

Hoc corpus in veteri Testamento nondum fuit; nedum, vt à Filio Dei in vnitatem personæ assumptum esset. Ideoque tum suâ essentia præsens non fuit. Nunc verò non solùm existit, sed etiam factum est Filij Dei corpus, & ad dexteram virtutis & omnipotentix Dei, (quæ neque locus, neque in loco est) collocatum est; & inde habet diuinum, cœlestem, & supernaturalem modum, vt adesse possit, quod Petri, Pauli, & omnium Sanctorum corporibus negatum est.

Quod autem ex Christi dicto, de Abrahamo affertur; Abraham vidit diem meum, & gauisus est: nihil ad rem præsentem facit. Non enim præsentem vel vidit vel habuit Abraham Christum; neque Christus hoc dicit; sed vidit *DIEM EIUS FUTVRVM*, & Christum *VENTVRVM*: Qua ratione cum vidisse dicitur.

Abraham quomodo viderit diem Christi.

Luc. 10.
Alia visio Christi in Apostolis, quàm in Abrahamo.

Ideo Christus inquit discipulis suis: Beati oculi qui vident, quæ vos videtis; quia multi reges voluerunt videre, quod vos videtis, *ET NON VIDERVNT*. Et de Simeone scriptum legimus, ei responsum datum, non visurum mor-

tem

Colloquium Mompelgartense. 71

tem, priusquam Christum Domini **VIDERET**; quem in vlnis gestans, clamauit: Nunc dimittis seruum tuum Domine, **Quia OCULI MEI VIDERUNT** salutare tuum. Alia ergo est præsentia Christi in nouo Testamento, quàm in veteri, tempore Patriarcharum & Abrahæ. Nunc enim hic homo præsentiam suam promisit; Vbicunque sunt duo aut tres congregati in meo nomine, sum in medio ipsorum: quem Patres venturum, non autem præsentem crediderunt.

Matth. 18.

Fallitur autem Beza, vt pace eius dixerim, quòd præsenti-
am Christi secundum carnem, sola fide, hoc est, duntaxat re-
spectu nostri definit; qua fides ipsum præsentem faciat, qua
omnibus temporibus vna sit. Idque similitudine castris ex-
plicat, quod eminus positum visio præsens faciat, si quis ocu-
los aperiat. Sin verò claudat: absens sit. Sic fidem præsens
efficere corpus Christi in Cœna Domini: qua si quis careat,
Christi corpus ei quoque non adesse, sed abesse. Quod nos
apertè negamus. Præsentia enim corporis Christi in Cœ-
na Dominica, non à fide aut cogitatione nostra de Christo
pendet, quam neque fides efficit, neque incredulitas impe-
dit: sed definitur personam Christi, & verbis institutionis eius.
Quia enim Filij Dei omnipotentis corpus est: ideo adesse
potest, & reuera adest, siue quis credat, siue non credat. Et
quia dixit, hoc est corpus meum: ideo certò adesse minimè
dubitandum est.

Fides non facit
Christum præsenti-
tem.
Simile de castro.
Beza in præfatione
libri, de verbis Cy-
rilli.

Præsentia corporis
Christi non pendet
à fide nostra, sed ipsi-
us Christi commu-
nicata omnipoten-
tia.

Requiritur quidem fides ad Christi salutarem præsenti-
am, ne ad iudicium corpus eius accipiatur: sed ipsam præsenti-
am minimè efficit. Nam Christus non modò pijs præsens
est: sed etiam in medio inimicorum suorum dominatur, non
absens, sicut castrum absens perpetuò manet, siue quis ocu-
los aperiat, siue claudat, nisi corpore suo accedat; sed præsens
inimicis suis, omnibus locis & temporibus dominatur;
adeoque longè præsentior, quàm hostes sibi ipsi præsentes
sunt.

Fides reddit præsenti-
am corporis Christi
salutarem.

Non localis autem est hæc præsentia, sed diuina, cœlestis
& supernaturalis; quam caro Christi à Filio Dei habet, cum
quo

Carnis Christi præ-
sentia non localis,
sed cœlestis & super-
naturalis.

72 *Colloquium Mompelgartense.*

quo vna persona est. Quia nō nos ad illum, sed ille ad nos accedit, vel ad vitam, vel ad iudicium.

Simile de Magistra
tū.

Quemadmodum enim Magistratus respectu sui ex æquo adest bonis & malis; his ad pœnam, illis ad gratiam: & vnus idemq; Magistratus est, qui contraria operatur: Idem ipsum Paulus de Christi præsentia in Cœna Dominica concionatur. Christus enim non solū saluator, sed etiam iudex est, secūdum illud Ioan. 5. Pater neminem iudicat, sed omne iudicium dedit filio, quia filius hominis est.

Præsentia Sacramē-
talis corporis Christi
in Cœna Domini
à qua virtute depen-
deat.

Præsentiam ergo sacramentalem corporis Christi, nequaquam fide definimus, sed communicatione virtutis diuinæ, ad quam caro Christi ad dexteram Dei collocata, euecta est: & verbo institutionis, cuius veritatem incredulitas hominum irritam facere non potest.

Quomodo præsentia
am corporis Christi
in Cœna Domini,
Beza definit.

Id cū aduersarius neget; manifestum est, nullam eum prorsus præsentiam veram & realem corporis Christi in terris credere, vbi Cœna Domini celebratur. Non enim ratione personæ secundum verbum, sed ratione fidei duntaxat præsentiam hanc definit. Quod non modo cum expresso verbo Dei, sed etiam cum totius antiquitatis pio consensu pugnat: sicut aliàs demonstratum est.

Consensus de parti-
cipatione beneficio-
rum Christi.

Quod ad beneficia Christi attinet, eiusque meritum; nulla vnquam lis aut contentio inter nos fuit, eorum Patriarchas & omnes fideles in V. Testamento non minus in suis Sacramentis, (quæ vmbra futurorum erant) quam nos per veram fidem in vsu nostrorum Sacramentorum, participes factos esse. Qua ratione Christus est hodie, heri, & in seculum; & iam inde ab origine mundi agnus occisus; manente interim præsentia ratione lōgè diuersissima, quod nūc propior nobis sit salus, quàm cū illi crediderunt, Apostolo teste.

Heb. 13.
Apoc. 13.

Rom. 11.

Sed dabit mihi Reuerentia tua veniam, quòd ad primum caput tuæ orationis fuerim prolixior. Volui enim paulò copiosius ea exponere, vt quæ nostra sit sententia, & quis status nostræ disputationis verus & proprius sit, intelligeretur. Nunc ad reliqua capita breuiter respondebo.

Nam

Nam quòd dicitis, vos non negare, panem esse corpus Christi; cum Metonymiam statuatis, vos contrarium sentire, suo loco docebimus.

2. Metonymia cum vera presentia pugnat.

Modus autem sacramentalis presentia, quòd non sit idem in veteri & nouo Testamento, nunc copiosè explicatum & probatum est.

3. Presentia Relatiua & significatiua, non est rei presentia.

Et si enim dicitis, non esse nudam significationem, aut representationem, qualis est imaginum aut picturarum vsus vulgaris: nihil tamen hoc ad presentiam veram asserendam facit. Talis enim præbitio corporis & sanguinis Christi, etiam in Sacramentis veteris Testamenti fuit, qua illis beneficia Christi applicata, adeoq; ipse Christus donatus fuit. Non autem propterea illis substantiã carnis affuisse dicitur, sicut nunc nobis adest.

4.

Et manet quoque perceptionis Mysterium, quæ fit per fidem, qua Christo coniungimur, & caro de carne, & os de ossibus eius efficitur. Non autem per hanc presentiam corporis Christi, tollitur Mysterium, quo Christus cum pane corpus suum realiter præfens, ad confirmationem manducationis per fidem facta, verè & realiter exhibet.

5. Mysterium perceptionis, non tollit Mysterium presentia.

Caluinum quoque de hoc posteriore Mysterio, sua verba intellexisse, ex commentario eius in Ioannem liquet: Vbi monet, eos toto cælo errare, qui opinantur, vnam & eandem manducationem corporis Christi Ioannis sexto, & in Cæna Domini, esse. Item, qui opinentur, MANDUCARE corpus Christi in Cæna Domini idem esse, quod credere, Ioan. 6. Ideo nihil certius est, eum locutum de coniunctione signorum cum rebus signatis. Quapropter falsum est, quod vos in The sibus vestris dicitis: perceptionem Christi, siue in simplici verbo, vt Ioan. 6. siue in Sacramentis, vt in institutione Cæna Domini, EANDEM ESSE.

6.

Manducatio Sacramentalis corporis Christi, mysterium.

MANDUCARE corpus Christi & credere in Christu, forma differunt & re ipsa.

In Respons. ad Theol. I.

Quòd autem non sit mirabile, corpus in cælo existens & permanens, in terris per res terrenas Relatiuè significari & representari, & eorum vsus communicari; omnibus notum est.

Nihil mirum in relatione sed vscatua.

74 *Colloquium Mompelgartense.*

8. Sic Christus non dicit: Ego præsens fui Abraham: Sed dicit: Abraham desideravit videre diem meum, videlicet, venturum, non ipsi præsentem: & vidit ipsum Christum venturum, non præsentem: de quo paulò antè satis est dictum.

9. Quod ad Augustini locum attinet; quoniam ex calice iubet bibere, quod fluxit ex Christi latere; nō de spiritali perceptione eum loqui, verba apertè docent. Nam ex calice bibere iubet, non ex calice credere, quod fluxit ex Christi latere. Ore fit illa perceptio, de qua sola sermo est, non fide tantum.

10. Spiritum sanctum verè & non tropicè aut significatiuè visum, paulò antè explicatum, & demonstratum est: quamuis non in propria, sed in assumpta forma, seu specie columbæ visus est.

11. De veritate autem corporis Christi, quod dicitur; quomodo præsentiam eius veram & realem, illam supernaturalem & cœlestem, non tollat: analogia corporis animati & Deificati, demonstrauit.

12. Quod ad Synechdochen attinet; verum quidem est, cum aduersarij Lutheri, vsque adeo figuris delectarentur, Lutherum quemadmodum & Brentium respondisse, cur loco Metonymiæ non potius Synechdochen arripuerint, quæ & ipsa inter figuras numeraretur, & præsentiam corporis & sanguinis Christi è cœna non tolleret. Quamuis enim figura sit: immeritò tamen inter tropos refertur. Neque enim hîc Nomen pro nomine ponitur; neque Christus dicit: Panis est corpus meum, sed inquit: hoc est corpus meum. Vbi Pronomine (HOC) duo demonstrat: quorum alterum ad sensum, alterû ad intellectû refertur. Quid enim discipulis suis dare voluerit, verbis expressit, cum inquit: EST CORPUS MEUM. Quo autem organo & instrumento det aut dederit: vocabulo (HOC) simul demonstrauit: sed non nominauit, ne discipuli panem duntaxat manducare iussi videantur.

13. Cur Baptismus Testamentum non nominetur, supra satis dictum est. Et nos quoque fatemur, quòd Christus in cœna non

Abraham venturum non præsentem Christum vidit.

Sanguinem ex calice bibere, quid significet.

Spiritus S. corporalibus oculis verè & realiter visus est.

Veritas corporis non tollit eius præsentiã in Cœna Domini.

Quomodo Lutherus & Brentius Synechdochen conesserint.

Synechdoche proprie non est tropus.

Nullus tropus in verbis Cœnæ Domini.

13.

14.

Colloquium Mompelgartense. 75

non dixerit: Corpus meum est Testamentum. Sed hoc nihil prohibet, quò minus descriptio integra verborum institutionis Cœnæ Domini, sit verum, perfectum & integrum Testamentum, cuius partes quoq; sunt, corpus & sanguis Domini, sicut suprâ explicatum & probatum est. Et hæc hæcenus. Posthac breuior ero.

Descriptio Cœnæ Domini, est integra & perfectum Testamentum.

D. BEZA.

Reuerende D. Doct̃or, Non agitur de presentia, sed de tropo: An in verbis Cœnæ Dominicæ tropus admittendus sit.

1.

Nam de presentia dicimus, quòd corpus & sanguis Christi verè in Cœna adsint. Non autem corpori, sed MENT I. Quam presentiam non ipsa fides, sed virtus & verbum Dei faciat.

2. Qualem presentiam corporis Christi D. Beza in Cœna Domini statuat.

Ideo longè certiozem hanc presentiam, qua fit per fidem, quàm illam esse dicimus, qua vos illum corpori adesse dicitis. Siquidem res longè certius mente, quàm oculis percipiamus. Et interdum videmus hominem alicui presentem, absentem esse.

3.

Nam quòd fides videt, verè videt virtute Spiritus sancti. Quòd autem oculis videre se putat, sæpè fallitur. Quapropter non omnem tollimus presentiam corporis Christi in sacra Cœna: sed illam duntaxat, qua corpus Christi, nostris corporibus adesse dicitur: contra autem presentiam statuimus, qua menti presens esse dicitur, per fidem. Fides autem in verba Dei respicit. Quapropter non est imaginaria presentia, qua mens & fides corpus Christi absens & in cælo permanens complectitur.

4.

Præterea, corporalis hæc presentia, de qua vos loquimini, cum analogia & articulis fidei de Christo pugnat. Docent. n. articuli symboli, quòd Filius Dei, ex Maria virgine, verè &

6.

76 Colloquium Mompelgartense.

naturale corpus assumpserit circumscriptum, in quo passus, crucifixus, mortuus, sepultus, resurrexit, ascendit in caelos, unde iterum hoc corpore ad iudicandum venturus est.

7. Et Christum primam Cœnam celebrasse, priusquam ad dexteram Dei collocatus est. Nam post mortem, resurrectionem, & ascensionem in cœlum, demum ad dexteram Dei collocatus est in cœlestibus. Quomodo ergo ex sessione ad dexteram Dei, presentia hæc corporis Christi probari potest? Cessante enim causa cessat etiam effectus.

8. Peruersa explicatio Deificationis corporis Christi.

Quod ex Damasceno de Deificatione corporis Christi allatum est; non de tali Deificatione intelligendum est, quemadmodum vos dicitis, qua corpus Christi suas proprietates amiserit, & Deitas factum sit: Neque Damascenus de tali Deificatione loquitur. Proprium enim corporis Christi est, *QUANTVM ESSE*, finitum & circumscriptum esse. Si igitur corpus Christi simul & semel in pluribus locis presens esse statueretur, non amplius verum corpus esset, sed amisisset suam quantitatem, & circumscriptionem, qua corporis propria est. Quod semel Christus assumpsit, inquit Damascenus, nunquam amplius deponit.

9. Peruersa explicatio donorum in humanitatem Christi collatorum.

Et quando Patres de diuinis donis loquuntur in carnem Christi collatis, de vnione loquuntur personali, qua Filius Dei assumptum corpus sibi vnium, non autem in Deitatem conuertit, aut in illud diuinas suas proprietates contulit. Habitualia enim sunt dona glorificationis, quibus Christus non modo super omnes beatos Angelos ornatus est, sed etiam omnes angelos potentia, gloria, & maiestate superat. Non autem ipsa Deitas facta est eius humanitas.

10. Fateor etiam, corpus Christi Abrahamo *ACTV* non fuisse presens, neque tempore Abrahamæ *ACTV* extitisse. Inde autem consequi nego, quod simpliciter illi presens non fuerit.

Nam

Colloquium Mompelgartense. 77

Nam fides est ἡ πίστις τῷ μὴ ὄντι, hoc est, substantia rerū,
QUAE NON SVNT: sicut Epistola ad Hebraeos testa- Heb. 11.
 tur. Quoniam fides intuetur in verbum Domini, in quo res
 promissa praesens est suo modo.

Ita credimus multa, quae scimus facta esse; credimus secula 11.
 condita. Quamvis enim creatio praeterijt, tamen eam fuisse
 credimus; atque hoc modo fidei est praesens: sic credimus et-
 iam multa futura, quae hoc tempore actu non sunt.

Et nolim sanè ego dicere: Corpus Christi tempore Abraba 12.
 non extitisse. Fuit enim, sed non actu.

Ex quo sequitur, quòd ad veram praesentiam, non semper 13.
 illa realis existentia requiratur. Fides enim etiam extra mun-
 dum emigrat.

Dixisti quoque: Beneficia Christi Patribus etiam in veteri 14.
 Testamento collata esse: videlicet, remissionem peccatorum,
 imputationem iustitiae, & vitae aeternae. Num ergo vis, & cre-
 dis, quòd **EX NON ENTE** illa beneficia profecta sint?
 Nam illa beneficia pro suo **ENTE** habuerunt Christum non
 minus Patribus, quàm nobis praesentem: qui etiam corporis
 & sanguinis Christi, non minus participes fuerunt, quàm
 nos sumus in Caena Dominica, & omnibus Sacramentis novi
 Testamenti.

Neque tibi concedere possum comparisonem sanguinis in 15.
 veteri & nouo Testamento ex Mose allatam: quòd sanguinem
 Mosaicum, dicis tantum fuisse figuram & umbram sangui-
 nis Christi absentis, cum Mose dicit: Hic est sanguis foederis,
 quòd pepigit **DOMINVS** super cunctis sermonibus
 istis. In Caena Domini autem esse ipsum verum sanguinem
 Christi; non figuram aut signum tantum, cum Christus di-
 cat: Hoc est sanguis meus novi Testamenti. Vnus enim & idem
 sanguis est in utroque Testamento, & in vtriusque Testamento

78 Colloquium Mompelgartense.

menti Sacramentis, videlicet, verus sanguis Domini nostri Iesu Christi, fidei & menti præsens: quamvis illi crediderunt in Venturum, sicut nos credimus eum venisse, & sanguinem hunc pro peccatis nostris effudisse.

Sicut enim verus & naturalis sanguis vitulorum verum sanguinem Christi Israelitis representavit & significavit, & illorum fidei atque menti præbuit, quem effusus erat: Sic vinum benedictum in Cæna Domini representat, significat fidei & menti nostræ, eiq; præbet verum sanguinem Christi, qui iam pro peccatis nostris effusus est.

16. Ex quibus omnibus constat, nos minimè negare veram præsentiam corporis & sanguinis Christi in Cæna Domini. sed eam tantum præsentiam oppugnare, qua corporibus nostris, & non mentibus præbeatur.

D. I A C O B V S.

1. Cur in verbis Cœnæ Domini tropus introductus sit.

Reuerende D. Beza, scio equidem de tropo controuersiam esse, an in verbis Christi admittendus sit: sed disputationem hanc de tropo, à vobis hanc potissimùm ob causam introductam negare non potes, quia aperte negatis corpus Christi panem adesse. Ideo per tropum verba Christi necessario intelligenda esse, hætenus contendistis: quod nos aperte negamus, & contradicimus: de quo paulò post plura.

2.

Quòd autem nobis persuadere conamini, vos quoque veram & realem præsentiam corporis & sanguinis Christi in Cæna Domini credere & docere, vt controuersia magis de modo præsentia, quàm de ipsa præsentia esse videatur; ad illud quoque breuiter respondebimus.

3. Quomodo Beza verbis ludat de præsentia corporis Christi in Cæna Domini.

Dicitis vos: corpus Christi per panem Cœnæ DOMINI MENTI repræsentari, significari, & exhiberi. Dicitis quoq; quòd fides hanc præsentiam non efficiat, sed virtus Spiritus sancti, & verbum. Fateor, verba splendida esse, quæ non statim ab omnibus, secundum vestram opinionem, percipiuntur & intelliguntur. Quisquis enim simplex Christianus hæc audi-

audiens, arbitratur, nullum inter nos de presentia ipsa certamen esse, sed duntaxat de modo presentia.

Verum si explanationem expendamus, & negatiua statim subiunctam examinemus, videlicet, NON CORPORI AUT ORI praesens esse; mediocriter instituti statim animaduertere possunt, nullam veram & realem praesentiam a vobis doceri, statui, aut credi, & vos vobis ipsis aperte contradicere.

Etsi enim verum est, quod corpus Christi per panem coena menti & fidei nostrae exhibeatur: inde tamen non sequitur, quod pani non praesens sit, & ori nostro non praebatur: sed contrarium verum esse, verba Christi aperte testantur.

Quando enim Christus panem H V N C manducare iubet ore, cum inquit: Accipite, manducate, hoc est corpus meum: manifestum est, quod corpus Christi non modo repraesentatur, & significetur: sed, sicut dicis, virtute Spiritus sancti secundum verbum Christi, praebatur quoque & exhibeatur.

Quomodo ergo cum pane non adest, & ori non praebet & exhibetur corpus Christi, cum panem non nisi ore accipiamus?

Quando igitur dicis, pani & ori nostro corpus Christi in Coena Dominica non adesse, quod per hunc cibum ad immortalitatem pascitur: ne quidem menti adesse aut praebere, necessario sequitur. Mens enim in corpore est, neque ipsa sola in coena pascitur: sed totus homo, anima & corpore constans, spiritualiter hoc cibo & potu reficitur.

Et quemadmodum mens verba Christi intuetur, quibus simpliciter fidem habens falli non potest; sic oculi panem propositum intuentur, quem autem Christus non solum ore percipere iubet, sed addit: Hoc est corpus meum; neque fidei, neque mentis ullam mentionem facit, sed de manducatione loquitur, quae externo corporis ore fit.

Si igitur corpus cum pane verum praebet per verbum Christi: Accipite manducate, Hoc est corpus meum: quis quae so negare potest, ori corporis praebere, & verum exhiberi? In mysterio tamen, non Capernaiciticè, aut carnaliter, quemadmodum Chrysothomus spiritualia per corporalia in Sacramentis dispensari dicit.

D. Beza nobiscum loquitur: sed non nobiscum sentit. Quomodo haec fallacia deprehendatur.

Corpus Christi non solum menti: sed etiam ori corporis praesens esse, & praebere.

Corpus Christi etiam menti non praebet praesens, ex sententia Beza.

Si ve-

80 *Colloquium Mompelgartense.*

Fidei maior vis & virtus, quam potentia Christi tribuitur.

Siverò ori corporis non præbatur, neque ei præsens est, sed fidei duntaxat & per fidem menti; absens ergo corpus Christi, quoad se, statuitur, quod non virtus Dei, sed cogitatio fidei præsens faciat; cum corpus Christi, non per virtutem Spiritus sancti præsens sit, sed necesse sit, ut fides sese in locum cœli euehat, vbi corpus Christi solùm præsens est, & non in terris. Hæc vestra sententia est, in qua recitanda nihil cavillamur, aut sophisticamur. Cupimus enim vtriusq; partis sententiam ab omnibus rectè intelligi; cuius rei causa potissimum hæc placida collatio, sine omni animorum acerbitate, instituta est.

4.

Beza omnem præsentiam corporis Christi, cum suis negat in Cœna Domini.

Ex quo manifestum est, etiamsi nequaquam videri velitis, quòd omnem præsentiam corporis Christi in Cœna Domini negetis: id tamen vos re ipsa facere, cum apertè dicatis: Corpus Christi, pani & ori nostro in terris in usu Cœnæ NYLLO MODO adesse: idque duntaxat, in cœlo collocatis vsque ad extremum iudicij diem, ut vobis in terris nequaquam adfit.

5.

Imaginaria præsentia corporis Christi in Cœna, secundum D. Beza doctrinam.

Esse autem imaginariam præsentiam, quam vos fingitis, ex eo manifestum est, quòd quando de rebus absentibus cogitamus mente nostra, eas actu nobis non præsentem sistimus: sed cogitatio duntaxat est in nobis, res ipsa autem absens manet; sicut paulò post, iisdem exemplis demonstrabo, quæ abs te allata sunt.

6.

Præsentia realis corporis & sanguinis Christi in Cœna Domini, cum analogia fidei non pugnat.

Quòd autem præsentiam corporis Christi, quam nos in Cœna Domini statuimus, veram & realem, cum analogia fidei & articulis symboli Apostolici de Christo, pugnare dicitis, quibus doceatur corpus Christi circumscriptum ex Maria virgine natum, passum, crucifixum, mortuum, sepultum, resurrexisse, in cœlum ascendisse, &c. non autem posse circumscriptionem suam retinere, si simul & semel in pluribus locis præsens statuatur; Respondemus, si physica, naturalis, aut localis præsentia corporis Christi à nobis in Cœna Domini statueretur; fateor sequi, quod hoc loco abs te colligitur.

Notum

Notum autem est ex thesibus nostris, quòd illam physicam, naturalem & localem præsentiam non statuamus, neque vnquam docuerimus: quod nostra scripta apertè docent.

Cùm autem in responsione vestra ad Thesin nostram quartam apertè dicatis: vos ipsius corporis Christi quantumuis glorificati substantiam, non videre posse re ipsa cum pane & vino præsentem statui ALITER, QUAM PHYSICA ET LOCALI CIRCUMSCRIPTIONE: omnibus auditoribus manifestum est, vos in tota hac disputatione, & omnibus libellis vestris non doctrinam Ecclesiarum nostrarum, sed vestrum figmentum oppugnare, & nobis opinionem falsò tribuere, quam nunquam asseruimus, sed apertè semper damnauimus. Quod fundamentum & vnica causa est vestri erroris de Cœna Domini.

Neque enim inter nos còtrouersum fuit vnquam, an corporis & sanguinis Christi substantia, physica & locali circumscriptione pani & vino Cœnæ præsens sit: sed apertè semper hanc præsentiam negauimus, sicut paulò pòst, amplius docebitur.

Quæstio autem est & fuit semper à nostris proposita: An nulla alia præsentia corporis Christi in Cœna esse possit, quàm visibilis illa, localis, physica & circumscripta? Quod nos semper negauimus, & adhuc constanter negamus. Habet enim Deus infinitos modos, quibus res præsentès sistere potest: & non solum localem illum, physicum, visibilem, & circumscriptum crassum modum, quem sensus percipit.

Dicimus ergo præsentiam Sacramentalem corporis Christi in Cœna Domini, veritatem, localitatem & circumscriptionem corporis Christi non tollere. Quemadmodum enim in prima Cœna, locale, finitum & circumscriptum corpus Christi permansit, cùm corpus suum cœlesti modo discipulis suis distribueret: sic nunc quoque in gloria finitum & circumscriptum proprietate suæ substantiæ manet, & nihilominus secundum verba Testamenti Christi in Cœna

Crassa opinio Bezae & sociorum eius, de præsentia corporis & sanguinis Christi.

Beza suum figmentum oppugnat.

Fundamentum & causa erroris Bezae de Cœna Domini.

In Cœna Domini non est physica & localis præsentia corporis Christi.

Verus status controuersæ de præsentia corporis Christi in Cœna Domini.

Præsentia corporis Christi sacramentalis, localitatem & circumscriptionem corpori Christi non adimit.

82 *Colloquium Mompelgartense.*

præfens est, & cum pane non solum menti, sed etiam ori corporis præfens est, dispensatur & ore percipitur, modo cœlesti, quem solus Deus nouit; cuius potentia & veritati nos id tribuimus, & Mysterium hoc adoramus.

7.

De Dextera Dei.

Quod verò ex Analogia fidei & articulis symboli opponis, Christum Cœnam suam Dominicam cum discipulis celebrasse, priusquam ad dexteram Dei collocatus esset, adeoq; ex hac sefsione præsentiam non posse confirmari: Respondeo, Articulum de sefsione ad dexteram Dei, rectè & Scripturæ sacrae consentaneè intelligendum & explicandum esse.

Dextera Dei quid sit.

Docet enim Scriptura S. Dexteram Dei nihil aliud esse quàm omnipotentiam Dei, adeoq; ipsum Deum esse. Et quâuis prolixior eius explicatio ad locum de persona Christi pertinet: paucis tamen respondebo ad Argumentum, quod ex hoc Articulo ab aduersarijs iam inde ab initio huius controuersiæ extructum & nostris obiectum est: [Christus in cœlo ad dexteram Dei collocatus est: Ergo suo corpore in Cœna præfens esse nõ potest.] Cùm enim Dextera Dei sit ipse Deus: Corpus aut Christi, cū Deo in vtero matris personaliter sit vnitum: manifestum est, quòd corpus Christi post ascensionem in cœlum altius non potuerit exaltari, quàm in vtero matris exaltatū, hoc est, vnum personale cum Deo factū est. Hoc nemo sanus negare potest; nisi fortè quis asserere velit, aliquid ipso Deo magis altum existere posse.

Homo Christus in vtero matris summe exaltatus.

Deus quomodo sit altissimus.

Quis sit altissimus post Deum.

Homo pro humanitate assumpta, phrasibus Orthodoxorum Patrum.

Cùm igitur Deus sit altissimus, non loco (siquidem neq; locus, neque in loco est Deus) sed Maiestate: sequitur inde, eum qui Deo proximus est, post Deum, omnium creaturarum respectu altissimum esse, neque altiozem fieri posse, nisi in Deitatem mutaretur, quod fieri non potest.

Docet autem fides & religio Christiana, quòd H O M O A S S U M P T V S (sic enim vniuersa orthodoxa vetustas loquitur, ne quis nobis ignorantiam concreti & abstracti obijciat) vna persona cum Filio Dei factus sit. Ideoq; etiam altissimus,

simus, & sicut Epistola ad Hebræos loquitur, ipsis cœlis sublimior factus est, idq; in vtero matris, in ipsa conceptione, priusquam nasceretur. Heb. 7.

Quòd autem in Symbolo Apostolorum, sessio ad dexteram Dei non modò post conceptionem & natiuitatem, sed passionem quoq; mortem, resurrectionem, & ascensum eius in cœlum, Christo tribuitur, qua super omnem principatû, potestatem & dominium exaltatus est: id respectu formæ serui, Christo tribuitur, quam post mortem demum deposuit. Cur Christus homo post mortem demû dicatur sedere ad Dexteram Dei.

Quod D. Paulus ad Philip. 2. cap. perspicuè explicat, vbi dicit: Christum, cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratû, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanuisse, formam serui accipiens. Vbi Apostolus non dicit, quòd Christus in forma serui formam Dei deposuerit: sed in forma Dei permanserit, & formam serui assumpserit, qua formam Dei operuit, quæ à puncto conceptionis perpetuò in ipso permansit. In ipso enim omnis plenitudo Deitatis habitauit corporaliter: quàm tamen non ostentauit: interdum autem miracula editurus, declarauit, & eius quasi gustum quendam hominibus amicis & inimicis præbuit. Phil. 2. Explicatio loci ad Phil. 2. de forma Dei, & forma serui. Col. 2.

Formam igitur serui ita gestauit Christus, donec opus Redemptionis generis humani perficeret; vt interim semper Dominus permanserit, sicut discipulis suis ait: Vos appellatis me Magistrum, & Dominum: & rectè facitis, quia sum. Fuit verus Dominus non modò vt Deus, sed etiam vt Homo: quoniam vna persona Deus & Homo, vnus est Christus, non duo. Christus etiam formam serui gestans Dominus permansit. Ioan. 13.

Cùm ergo etiam in statu humiliationis & exinanitionis, & forma Serui, formam Dei (quæ ipsa Dei dextera, & eius omnipotentia, adeoque Deus ipse est) semper tectam retinuerit, & secundum Humanitatem IN EA FVERIT, neque vnquam deposuerit, sed quo ad humanitatem pleno eius vsu se ad tempus abdicauerit; eam Maiestatem particulariter Distributio corporis & sanguinis Christi in prima Cœna, opus est infinitæ virtutis communicatæ;

84 Colloquium Mompegartense.

culariter in prima cœna vsurpauit, cùm corpus suum discipulis suis distribueret. Quæ distributio corporis & sanguinis Christi, non formæ serui, sed formæ Domini, & Maiestatis proprium opus fuit, homini Christo communicata.

Quemadmodum etiam paulò post in horto eandem hostibus suis, priusquam caperetur, declarauit. Quæ &, cum duodecim annorum esset, inter eruditos Hierosolymis in ipso eluxit, & per miracula postea innotuit. Quamuis nihilominus sapientia creuisse, & parentibus obedijsse scribitur.

Luc. 2.

Complex vera & Germana sententia scissionis ad dexteram Dei.

Posteaquam autem opus redemptionis generis humani perfecit, & formam serui prorsus deposuit, articulus symboli Apostolici dicit: **S**E**D**E**T** ad dexteram Dei Patris Omnipotentis; hoc est, non solum vt Deus, verum etiam vt homo, æquali potentia cum patre omnia gubernat, sicut scriptum est: Certissimè ergo sciat omnis domus Israël, quia & Dominum & Christum fecit Deus hunc Iesum, quem vos crucifixistis. Sedere enim phrasi Scripturæ, nequaquam physicam locationem in articulo symboli, sed cum Deo æquali potentia regnare significat, quod D. Beza negare non potest.

Act. 2.

Sedere ad dexteram Dei non significat physicam locationem.

Simile de Principe peregrinante.

Id verò vt auditores meliùs intelligant, similitudine explicabimus. Princeps aliquis (quod non inusitatum est) ad terram sanctam profectioem adornans, serui habitum induit, securitatis gratia, ad cauenda pericula, ne in itinere ab omnibus agnoscat: & in itinere præstat etiam seruilia obsequia, stabulum & equos curat, ocreas purgat illis, qui eolongè inferiores, adeoque serui ipsius sunt, ipse verò eorum Dominus est, & permanet. Idque facit, donec peregrinationem absoluat. Domum reuersus, cum habitum Serui deponit, & non tum demum fit Princeps, quia Princeps natus est: sed duntaxat administrationem suscipit regni, quam aliquandiu abdicauit.

Sic Christi-

Colloquium Mompelgartense. 85

Sic Christus secundum carnem è Spiritu sancto conceptus, & ex Maria virgine natus fuit verus Dominus, non modò secundum Deum, sed etiam secundum hominem, qui Maiestatem suam diuinam, in ipsa natiuitate ita declarare potuisset, vt in totius mundi oculos summo cum stupore incurrisset: verùm noluit, sed salutis nostræ causa, secundum hominem eius vsu abdicauit, quam secundum Deum immutabilis permanens, nunquam deposuit, aut deponere potuit. Post mortem autem serui deposita forma, administrationem omnium creaturarum secundum hominem suscepit, & nunc sedere, hoc est, regnare dicitur: quod iam inde à tempore conceptionis & natiuitatis eius, vsq; ad resurrectionem ex mortuis, & ascensum eius in cœlos, secundum humanitatem non fecit.

Quomodo Christus post mortem & resurrectionem ad dexteram Deicollocatus dicatur.

Est ergo æquiuocatio in verbis, [Sedere ad dexterã Dei] Nam aliàs significant habere hanc diuinam Maiestatem, & non exerere: aliàs verò non solù habere, sed etiam exercere & exercere. Illud tribuitur Christo etiam in statu humilitatis; hoc verò duntaxat post resurrectionem, & ascensionem in cœlos, vbi ad dexteram Dei demum collocatus sedere, id est, vbique regnare dicitur: nec amplius seruus est, aut in seruili forma, sed in Maiestate diuina se toti orbi reuelabit.

Duplex intellectus in verbis, sedere ad dexteram Dei.

Hæc igitur subsequens Maiestas, quæ in pleno vsu consistit, nihil detrahit communicationi maiestatis, quam Christus habuit in prima Cœna, forma serui tectam.

Vna Christi diuina Maiestas in statu humilitationis & exaltationis.

Nequè igitur plus aut minus habemus nos in celebratione Cœnæ Domini, quàm discipuli in prima Cœna Domini habuerunt. Sed copiosior explicatio ad locum de persona Christi reijciatur, vbi omnia pleniùs tractabuntur.

Ad locum ex Damasceno allatum de Deificatione hominis Christi, respondemus: non modò Damascenum, sed etiam Nazianzenum, & alios Scriptores Ecclesiasticos, corpus Christi Deificatum asserere. *ἐθεοθν*, inquit, Deificatum est: Neque Damascenus, neque nos corpus Christi Deificatum

8.

Corpus Christi quomodo Deificatum esse dicatur.

86 Colloquium Mompeigartense.

eo sensu scriptum, aut diximus vnquam, quòd in Deitatem conuersum seu Deitas effectum sit. Quæ ratione etiam suum **QVANTVM**, suamque circumscriptionem non amisit; sed quemadmodum corpus animatum propter vnionem cum anima, alia propria quàm corpus inanimatum habet: Sic Damascenus quoque corpori Christi propter personalem vnionem cum Dei Filio, propria tribuit, quæ nullius sancti hominis corpori, imò ne Angelis quidem tribui possunt. Ex quorum numero viuificatio est; quæ ita Deo propria est, vt nihil magis ei proprium esse possit; cuius vim **TOTAM** caro Christi hausit, & in eius dignitatem & operationem cõscendit, vt ipsa quoque viuificare possit, & verè viuificet. Sicut Orthodoxi Patres vno ore, & vnanimi consensu, Cyrillus inprimis, docent & testantur.

Viuificatio Deitatis
propria, carni Christi
communicata.

Cyrillus.

9.
In Humanitatem
Christi non tantum
habitualia dona col-
lata esse.

Quòd Patres non solum habitualia dona in humanitatem Christi per vnionem personalem collata, sed ipsius Diuinitatis propria ei verè & realiter communicata esse, apertè testentur; in loco altero de persona Christi, ad oculum demonstrabimus, quòd etiam vberiore tractatù de persona Christi reijcimus, ne articulos confundamus, sed singulos suo loco tractemus. Ex quo tamen nullo modo sequitur, quòd corpus Christi in Deitatem conuersum, aut Deitas factum sit, sicut apertè ostendetur.

10.
Fides non est eorum
quæ non sunt.

Heb. 11.

Hic codicem Græcum, Minister Ecclesiæ Geneuensis, Beza exhibuit, & hortatus est eum, ne frustra contenderet, quia in Epistola non habentur verba, quæ ab ipso allegata sunt.

Quòd fatetur Dominus Beza: Corpus Christi tempore Abrahamæ actu non fuisse; tanquam confessum accipimus, Quòd autem ex Epistola ad Hebræos demonstrare conatur, non ideo menti & fidei Abrahamæ absens fuisse, quia fides sit *ὑπόστασις τῶν μὴ ὄντων*, hoc est, substantia earum rerum, quæ non sunt: Respondeo, hæc verba in Epistola ad Hebræos non reperiri. Sic enim sonant Epistolæ verba: *ἔστι δὲ πίστις ἐλεῖπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος ἔβλεπομένων*, hoc est, fides est substantia rerum sperandarum, & argumentum earum, quæ non videntur. Longè verò aliud est, rem sperari & non videri; & aliud, rem prorsus non esse.

Etli

Et si verò fides credit, quæ vel futura sunt, vel quæ præterierunt; non tamen propterea res illæ præsentés sunt. Sufficit enim fidei, res promissas, fore aut futuras esse, aut fuisse, etiam si eo tempore præsentés non sunt, quando creduntur, hoc est, per fidem aspiciuntur.

11.

Præsentia autem, qua menti credentis, præsentés esse dicuntur res in futurum promissæ aut præteritæ: non est ipsarum rerum realis & vera præsentia, sed est certissima fiducia mentis & voluntatis, eas aliquando fore aut fuisse, etiam si præterierint, vel NON DVM sint.

Præsentia, qua res menti præsentés sunt.

Neq; reformido dicere: Christi corpus, tempore Abrahami non fuisse, quoniam actu non fuit. Non enim nego in lūbis Patrum fuisse, priusquam definitum tempus compleretur. Nos autem de præsentia loquimur corporis Christi, quæ communicatione Diuinæ Maiestatis efficax est in Ecclesia, & qua Christus tanquam homo etiam videt & audit gemitus piorum, & illos consolatur; qua præsentia nunc Ecclesiæ suæ in Verbo & Sacramentis adesse dicitur. Quæ præsentia tempore Abrahamæ profus non fuit.

12.

Vera præsentia Christi secundum carnem in terris.

Ex quo sequitur, quòd realis existentia semper requiratur ad eam præsentiam, qua actiones rebus existentibus tribuuntur. Et quamuis fides extra mundum egrediatur: non tamen ipsa res, sed cogitatio fidei duntaxat de rebus per fidem cogitatis, præsens est.

13.

Realis præsentia requirit realem existentiam rei.

Quod autem D. Beza querit, cum concedam etiam Patres beneficiorum Christi participes factos, & remissionem peccatorum consecutos esse; num velim, aut credam, QVOD EX NON ENTE illa beneficia profecta sint, quæ pro ENTE Christum habuerint, non minus Patribus quam nobis præsentem?

Vnde beneficia Christi Patriarchis collata sint.

Respondeo, quòd hæc beneficia nequaquam EX NON ENTE profecta sint, sed pro ENTE suo habuerint Christum, certum est: Non autem præsentem, sed futurum, & venturum, & pro generis humani redemptione passurum, quique
in sacri-

88 Colloquium Mompelgartense.

in sacrificijs V. Testamenti adumbratus fuit: Ideoque in veteri Testamento, tam accuratè omnes circumstantias obseruari oportuit. Nemo fuit in precibus exauditus, nisi respectu propitiatorij, quod verum propitiatorium Christum significabat. Ad id facies erat conuertenda, vbicunque terrarum agerent Iudæi; sacrificia certo loco & ordine peragenda erant, vt Archetypo responderent. Ad illum typum alligati erant Israëlita, qui carnem Christi repræsentabat, figurabat, significabat, in qua Filius Dei incarnatus, genus humanum redempturus erat. In hac vmbra & per hanc vmbra Filius Dei (qui non est ex NON ENTIBVS) beneficia patribus conferebat, non propter vmbra, sed propter eum, qui hac vmbra repræsentatus & significatus fuit. Remissio enim peccatorum est opus Dei proprium. Ideoque Iudæi Christo irascebantur, cum diceret: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua; & in corde, intra se dicunt, Hic blasphemat. Quia tanquam homo sibi tribuerit Christus, quod solius Dei proprium est. Hunc effectum Deus per vmbra Moisaicas contulit Patribus. Qua ratione non modò ipsum Redemptionis opus, obedientia videlicet & mors Christi, sed ipsa quoque natura eius humana patribus reuera absens, & non præsens fuit.

Christus homo sibi tribuit, quod solius Dei proprium est. Matth. 9.

Ad meriti Christi participationem, nõ requiritur absoluta præsentia hominis Christi.

Ad cuius operis & meriti participationem, non opus fuit vel ipsius personæ, quoad Naturam humanam, vel operis præsentia: sed sufficiebat, quòd illud ENS horum beneficiorum crederent futurum, & hanc obedientiam præstiturum.

Quemadmodum etiam nobis nihil derogat, quòd non nobis præsentibus, sed plus quàm ante mille & quingentos annos hoc opus Redemptionis peractum est. Sufficit enim fides ad participationem beneficiorum Christi, qua firmiter credimus, hoc pro nobis factum esse.

Menti nostræ & fidei quomodo Christus nunc adsit.

Longè autem nunc alia præsentia est Christi, etiam respectu mentis & fidei, quàm tempore Abrahæ fuit. Nõ enim ita Christus hoc opus in terris præstitit, vt secundum humanitatem

nitatem suam à nobis nostraque mente perinde absit, sicut Abraham non præsens fuit. Sed quia humana natura, cù Deo personaliter vnita, & in Thronum Deitatis proprium collocata est, qui nullo loco definitur: ideo reipsa existens Christus, etiam reipsa secundum humanitatem suis electis verè & realiter adest, sine respectu fidei, aut incredulitatis. Et hac ratione etiam corpus & sanguinem suum realiter cœlesti modo præsentem, secundum verbum & promissionem sui Testamenti exhibet; quod tempore Abraham, aut Patriarcharum, & in Sacramentis Mosaicis V. Testamenti non fecit, neque factum est.

Præterea, effectus seu beneficia Christi principaliter à Divinitate, tanquam efficiente causa, proficiscuntur. Quapropter effectus, hoc est, beneficia Christi patribus per fidem applicata, nequaquam ex non entibus eliciuntur: sed ipse $\lambda\omicron\gamma$ incarnandus in sacrificijs & Sacramentis adumbratus, per hos typos & figuras, respectu incarnationis futuræ, illa beneficia in eos contulit. Idcirco etiam discrimen Sacramentorum veteris & novi Testamenti in æternum stabit, neque vlla ratione euerti potest: Quòd videlicet Sacramenta veteris Testamenti duntaxat vmbra Christi secundum humanitatem: nostra verò Sacramenta in nouo Testamento ipsum corpus habeant, quod realiter præsens est, dispensatur, & cœlesti modo præsens externo ore cum pane precipitur.

Beneficiorum Christi princeps causa Deitas.

Discrimen Sacramentorum V. & N. Testamenti firmum.

Et si enim vnus & idem sanguis Christi est, in quem sanguis Sacramentorum veteris Testamenti respexit, & sanguis noui Testamenti, cùm vnus sit Christus: tamen illic tantum figuratus est, hîc verò sublata figura per corporalia, seu externa Elementa panem & vinum, realiter & verè præsens est, & dispensatur.

Et supra dictum est, quòd verba Testamenti Christi non duntaxat menti, sed ori etiam prabeant corpus eius, cùm inquit: Accipite, manducate, hoc est corpus meum.

Nallus tropus in Sa-
cramentis V. & N.
Testamenti.

Exod. 24.

Absurditas tropi in
verbis Testamenti
Christi.

Sanguis, veteris Te-
stamenti symboli-
cus.
Sanguis noui Testa-
menti non symboli-
cus.

Cur per corporalia,
Christus dispense
spiritualia dona.

In Sacramentis spi-
ritualia cum corpo-
ralibus coniuncta.

Ex quo sequitur, nullum prorsus tropum, neque in verbis Sacramentorum veteris aut noui Testamenti admittendum esse: cum sanguis sacrificiorum verus sanguis fuerit, sicut Moses loquitur: Hic est SANGVIS FOEDERIS, & non significat sanguinem foederis, nihil obstante, quod sanguinem Christi repræsentet. Quale enim foedus est, talis quoque sanguis est. Et sanguis quoque noui Testamenti, verus Christi sanguis est: qui non aliud significat aut repræsentat, qui est sanguis Christi.

Sicut enim absurdum esset, secundum tropum Moysis verba de sanguine vitulorum interpretari: Hic est sanguis foederis, hoc est, significat sanguinem foederis huius: sic etiam absurdum esset, verba Testamenti Christi per eundem tropum interpretari. Hic est sanguis meus noui Testamenti, hoc est, significat sanguinem meum noui Testamenti, qui pro vobis effusus est; quasi alius esset sanguis noui Testamenti, quam qui à Christo effusus est.

Ideoque sanguis vitulorum Mosaicorum, & foederis eius, verus, naturalis & essentialis fuit, sed symbolicus, significatiuus, repræsentatiuus veri sanguinis Christi: Sanguis autem noui Testamenti quoque verus, naturalis & essentialis est, non autem figuratiuus, significatiuus aut repræsentatiuus. Quem enim repræsentaret aut significaret? sed est sanguis Iesu Christi realis, qui effusus est pro peccatis totius Mundi.

Quod autem ad dispensationem eius, vino in poculo vti-
tur Christus; ex Chrysostomo supra ratio reddita est, quod videlicet non solum spiritualia, sed etiam corporalia sumus. Si enim homo totus spiritualis esset; Deus spiritualia dona, cuiusmodi sunt corpus & sanguis Christi in Mysterio oblata, sine corporalibus organis conferret.

Et si Christus vellet, tam facile illi esset sine pane & vino nos pascere & reficere suo corpore & sanguine, quam quod cum pane & vino facit.

Sed quia homo partim corpus, partim spiritus est: ideo Christus in Sacramento corporalia cum spiritualibus coniunxit.

Inpri-

Inprimis verò notandum vocabulum [MEVS & MEVM] quod emphaticū est, & vmbreis atq; tropis opponitur, ac nulum tropum admittere potest. Aliàs in vetus Testamentum relaberemur, & corpus in vmbra conuerteremus.

Emphasis vocabulorum (MEVS & MEVM) in verbis Testamenti Christi.

Neq; enim cibus ventris hīc quæritur, sed cibus ad vitam æternam viuificus, qui est corpus Christi, vitam præstans in fide manducantibus. Si enim aliàs mille hominum corpora manducarem, non tamen spiritualiter viuificarem. Sed qui carnem Filij Dei manducat, is viuificatur. Hoc, vmbra & figura seu signum, sine respectu cibi viuifici, qui est caro Christi, præstare non potest.

Quapropter Sacramenta V. & N. Testamenti minimè confundenda sunt, nisi Iudæi fieri, & corpus Christi abijcere velimus; quod à nobis absit.

Sic apud Paulum, quod legitur: petra quæ eos sequebatur est Christus: (cuius supra oblitus sum, quò minus responderim) hoc loco petra neq; lapidem significat, neq; Christum figurare intelligitur. Lapidea enim petra Israelitas non secuta est, sed suo loco perpetuò mansit, & prior populo Israelitico erat. Petra autem de qua Paulus loquitur, ipse Christus erat; qui Israelitas in deserto existentes longè post secutus est, & genus humanum redemit: Qui etiam secundum Diuinitatem populū nusquā deseruit, sed perpetuò comitatus est.

Petra in phrasi Pauli non significat Christum.

Christus est vera & realis petra.

Et si igitur in vocabulo petra tropum admitto, non tamen concedo Metonymiā esse; quia hic nequaquam nomē pro nomine ponitur: sed est Metaphora à re inanimata ad animatam. Nam Matth. 16. Christus Petra per Metaphoram appellatur, ad significandum certitudinem & firmitatem, super quam ædificata est Ecclesia, aduersus quam portæ inferorum non præualebunt. Est enim Petra firmissima, quæ aduersus omnium ventorum procellas, & insultus Diaboli atque mundi, Ecclesiam sustinere potest, ne euertatur, sed immota in æternum permaneat.

Metaphora, non Metonymia in verbis Pauli.

Sed satis est demonstraſſe ad oculum, in veteri Testamento duntaxat vmbraſſe, quæ Christū secundū carnem repræſentarint & adubrârint: In N. Testamento aut omnes illas

92 *Colloquium Mompelgartense.*

figuras ablatas, & in earum locum corpus successisse; quod secundum clara & perspicua verba Christi: *HOC EST CORPUS MEVM*, &c. in sacra Cœna præsens habemus. Modum autem præsentia nos ignorare libenter fatemur; quem sapientia & omnipotentia Dei committimus, qui ipsa veritas est, & mentiri non potest.

D. B E Z A.

1. *Audio multa dici, sed pauca probari.*
2. *Agnosco & ego sublatas veteres figuras & Sacramenta, sed noua instituta esse. Quod si Sacramenta; ergo signa sunt. Ergo significabunt. Quid? Christum. Non autem est nuda significatio, aut representatio, quemadmodum per statuas, aut alias imagines homines mortui representantur; sed in Sacramentis noui Testamenti verè præstatur menti per fidem, quod in signis significatur. Videlicet, ut menti præbeantur corpus & sanguis Christi, qua per panem & vinum significantur.*
3. *Vehementer autem miror, quod dixisti, sessionem ad dexteram Dei ab vniõne personali seu incarnatione Filij Dei inchoatam esse; cum non ignores, distinctos fidei & symboli Apostolici articulos esse, de incarnatione, & de sessione ad dexteram.*
4. *Deinde videris semper hominem sumere pro humanitate, & sic vocabula concreta ab abstractis non distinguere, sed confundere; quod à Patribus non factum legimus.*
5. *Præterea in verbis Pauli ad Philip. cap. 2. quod de persona dicitur, tu ad humanitatem refers; cum scias vocabulum [Christus] personam, non alteram solùm Naturam significare.*
6. *Item, D. Paulus non de conditione humanitatis, sed de Diuina*

Summa doctrinæ de
Cœna Domini,
Theſ. 1.

Colloquium Mompelgartense. 93

Diuina natura loquitur, quam per vocabulum [FORMA DEI] intelligit; sicut forma serui, non conditionem, statum, vel habitum seruilem significat, sed ipsam humanam Naturam, quam Christus assumpsit.

Agnosco etiam ex illa Pauli sententia summam gloriam, quæ Christo homini acciderit, eiq; omne genu flectendum, quod dominetur super omnia, quæ in hoc & futuro seculo nominari possunt. Ea verò gloria corpori Christi suam circumscriptionem & veritatem non aufert. Quemadmodum Regi Hispaniarum propter dominium, quod habet, omne genu in India flectitur, & eius dominationem agnoscunt, & se illi subiiciunt; qui tamen in vno certo loco sui Regni commoratur.

7.

Simile de Rege Hispaniarum.

Planè autem mihi nouum est, quod Deus per umbras Patribus beneficia remissionis peccatorum & gratia sua contulerit. Sanguis enim taurorum & vitulorum non purgauit conscientias. Nec umbra eam vim latentem habuerunt, ut conferrent vitam & alia. Ideoq; Christum Deum & hominem Patribus & illorum menti per fidem presentem fuisse, per quem & à quo omnia in suis sacris perceperunt.

8.

An Deus per umbras & typos V. T. gratiam contulerit. Ebr. 9.

Et sic eadem ratio fuit Sacramentorum vtriusque Testamenti; in quibus menti per externas res Christus præbetur, qui fide percipitur, & perceptus sua dona membris corporis sui communicat. In quibus Filius Dei nos non ludit.

9.

Ideoq; panis est Sacramentum, vinum est Sacramentum, hoc est signum, per quod Christus in cælo manens menti præbetur, non minus efficaciter, quàm si suo corpore in Cæna corpori, & ori nostro præsens esset.

10.

Quoniam igitur in multis consentimus in hoc articulo, videlicet de communionem sub vtraque specie: de Transubstantiatione & sacrificio Missæ contra Papistas; de spirituali

11.

94 Colloquium Mompelgartense.

manducatione, quæ sit per fidem: Item, quòd Sacramenta sint sigilla, quibus promissiones gratiæ de remissione peccatorum obfignentur: Item de vera et salutari præsentia corporis Christi; & de modo duntaxat variemus: quæ causa est, ut propter tantillam rem tantopere dissentiamus, & tam acerbè & hostiliter pugnemus? Quin potius fraternam charitatem exercemus, & inuicem declaremus: si fortassis hallucinamur, non sit id improbitate, aut malitia, sed ignorantia. Dominus autem utra pars erret, ei oculos aperire, & Spiritu sancto illuminare velit.

Reza concordiam ambit.

D. I A C O B V S.

1.

An ea, quæ pro assertionem nostræ doctrinæ adduxi, ex verbis Testamēti Christi, & apertis sacræ Scripturæ testimonijs probauerim nec ne; in iudicio omnium auditorum repono.

2.

Fallacia à falsa definitione Sacramenti.

Quòd autem tua D. Sacramenta signa esse dicit, & inde cōtra realem præsentiam corporis Christi in Cœna Dñi argumentatur; minimè concedo. Est. n. fallacia à falsa definitione Sacramenti, quod non tantum signum, sed etiam signatum complectitur. Sic Eucharistia duabus rebus constat, terrena & cœlesti. Neq; ad significandum, sed ad exhibendum corpus Domini hoc Sacramentum est institutum. Non autem menti solum, sed etiam ori exhibetur secundum expressum verbum [M A N D U C A T E:] quod nequaquam hic credere, sed ore percipere significat.

3.

Communicatio Maiestatis in humana natura quando cooperit.

Non etiam ignoro, incarnationem Filij Dei, & sessionem hominis Christi ad dexteram Dei, distinctos articulos Symboli esse. Inde autem non sequitur, participationem Maiestatis, (cuius plenus usus Christo post resurrectionem demum secundum carnem collatus est) initium suum ab incarnatione non accepisse. Quæ sine omni confusione articulorum symboli, optimè simul consistere possunt; sicut Pauli verbis demonstratum est.

4.

Homo & humanitas promiscuè usurpata.

Ecclesiasticos autem Scriptores promiscuè vocabulis [hominis & humanitatis] de Christo usos esse; nemo negare potest,

test, qui mediocriter in illorū scriptis versatus est. Inter quos
 Diuus Augustinus facile principem locū obtinet. Quapro-
 pter studio non humanitatem, sed hominem posui, quē Au-
 gustinus plerunq; assumptum nominat; in quo propter hæ-
 resin Nestorianam nihil periculi est.

Vide solidam resu-
 rationem Orthodo-
 xi Consensus.

Neq; ignotum est D. Beza, etiamsi vocabulum [Christus]
 nomen personæ sit; ei tamen alia atq; alia ratione, nunc pro-
 pter hanc, nunc propter alteram seu respectu alterius naturæ
 diuersa tribui, quæ sine reali communicatione consistere &
 vera esse non possunt.

5.

Nomen [Christus]
 varie usurpatum.

Cum igitur consensu omnium Orthodoxorum Patrum
 constet, Naturam diuinam nec exaltari nec exinaniri posse,
 (quod proprium humanæ naturæ est) ipsi D. Beza quoq; re-
 gula Orthodoxorum Patrum nota est: Quæcunq; de exina-
 tione & exaltatione Christi in Scriptura sacra dicuntur, ea
 omnia de ipsius humanitate seu de Christo secundum huma-
 nitatem dicta intelligenda esse. Qui verò de Diuinitate ea in-
 terpretatur, hunc inquit Leo 1. in suam societatem rapit
 Arius.

Regula Orthodo-
 xorum Patrum de exi-
 nanitione & exalta-
 tione Christi.

Loqui autem Paulum non de assumptione humanæ natu-
 ræ, sed de ipsius assumpti hominis seruili cōditione; ipsa ver-
 ba textus apertissimè docent & confirmant, quæ sic sonant:
 Is affectus sit in vobis, qui & fuit in Christo Iesu. Qui cum es-
 set in forma Dei, non rapinam arbitratus est vt esset æqualis
 Deo: sed semetipsum exinaniuit forma serui assumpta. Pro-
 ponit autem Paulus hominem Christum summæ humilitatis
 exemplum, qui cum, inquit, esset in forma Dei, hoc est, verus
 Deus, & in summa Maiestate constitutus, & hac ratione Deo
 æqualis, qui declaratione suæ Maiestatis totum mundum in
 stuporem conuertere potuisset, sicut in nouissimo die factu-
 rus est: tamen formam seruilem assumpsit, in qua nihil Di-
 uinæ Maiestatis apparebat. Qua ratione seipsum exinani-
 uit, seu vt Apostoli vox sonat, euacuauit, *ἐξέvacωε*; quod diui-
 nitati absolutæ sine contumelia tribui non potest, quæ se-
 ipsam euacuare nequit, quia immutabilis est. Sed secundum
 natu-

6.

Phil. 2.

Vera & propria sen-
 tentia verborum
 Pauli. Phil. 2.
 De forma Dei & for-
 ma serui.

Christus secundum
 quam naturam exi-
 inanitus.

naturam eam seipsum exinaiuit & euacuauit, in qua omnis plenitudo Deitatis corporaliter habitabat, cuius vsum ad tempus abdicauerat & formam serui gestabat, vsq; ad mortem; Dominus interim semper permanens. Qui seruilia officia discipulis & omnibus ad ipsum confugientibus præstitit; vnde ipse Christus quoque suo exemplo omnes ad discendam humilitatem inuitauit: Discite à me, inquit, quoniam sum *HUMILIS CORDE*. Quid, quæso, magis perspicuè, & Scripturæ sacræ, adeoque ipsius Pauli propriæ explicationi, magis consentaneè dici posset? Cùm igitur formam serui post resurrectionem & ascensionem in cælum deposuerit, neque amplius seruus sit, aut secundum Scripturâ dici possit, naturam autem humanam nunquam deponat; de seruili conditione, verba Pauli intelligenda esse, omnes vident. Quamuis interim non negem, à Patribus de natura diuina intellecta, & contra hæreticos ad Diuinitatem Christi asserendam, iuxta Analogiam fidei piè & rectè vsurpata esse. Neutra enim interpretatio alteram tollit, sed ratione Diuinitatis se inuicem consequuntur & confirmant, cùm Christus sit verus Deus, & homo assumptus cum Deo vnitus. Vtra autem magis propria sit, facile cognoscitur, si verba accuratè expendantur. Expressè enim dicit, quòd Christus sit *IN FORMA DEI*. Quæ verba apertè docent, Paulum de Christo secundum humanitatem loqui. Aliud enim est, esse ipsam formam Dei, aliud esse in forma Dei; quorum vtrumque Christo verè tribuitur. Nam Christus ipse Dei forma est, quatenus Deus est. In forma autem Dei, quatenus homo est, (quæ phrasis communicationem formæ Dei in humana Natura significat) quia cum Deo personaliter vnitus est. Cû ergo quatenus homo, gloriam suam, sibi à Diuinitate communicatam & Deitatis essentialiter propriam, ostentare, quia in forma Dei fuit (quod nulli Angelorum contigit) & illam formam omnibus patefacere potuisset: tamen noluit, sed in seruili habitu & conditione eam texit. Idem vult Paulus, vt omnes pij imitentur, neq; propter dona Dei insolescant, sed exemplo Christi alter alteri seruiat.

Christus perfectissimum exemplum humilitatis.

Christus non amplius seruus.

Quid sit esse in forma Dei.

Quod

Quòd gloria dominationis, veritati & circumscriptioni corporis Christi nihil adimat; suprà apertè demonstraui-
mus. Sed quòd ita omnibus rebus dominetur homo Chri-
stus, sicuti Rex Hispaniarum India; valdè crassa est de regno
& dominio Christi cogitatio, quæ regnum Christi spirituale
& cœleste in regnum mundanum conuertit. Neque enim
per vicarios dominatur sicut Rex Hispaniarum; sed ipse om-
nia omnibus temporibus & locis præsens, agit & admini-
strat, modo cœlesti, & humanæ rationi imperscrutabili &
imperuestigabili.

7.
Regnum Christi non
mundanum.

Non minùs nouum atque inauditum est, quòd negare au-
des, Deum per vmbas Sacramentorum veteris Testamenti,
gratiam Patribus contulisse. Etsi enim taurorum & vitulorù
sanguis, peccata ipsorù non expiauit, sed sanguis Iesu Christi
eos ab omnibus peccatis emundauit: nullam tamen gratiam
contemptores horum Sacramentorum consecuti sunt; qui-
bus, vt Paulus loquitur, pædagogia fuerunt ad Christum, in
cuius fide his Sacramentis vsi sunt: Per quæ etiam illis grati-
am suam contulit, & propter Christum eos in gratiam recep-
pit, quem secundum humanitatem absentem figurabant &
adumbrabant.

8.

Gal. 4.

Quapropter nequaquam est eadem ratio Sacramento-
rum veteris & noui Testamenti: siquidem non solùm men-
ti, verùm etiam ori corporis Christi corpus nunc in Eucha-
ristia datur, quod in veteris Testamenti sacris duntaxat ad-
umbratum fuit.

9.
Discrimen V. & N.
Testamenti.

Nec panis & vinum sunt Sacramentum, sed pars duntaxat
Sacramenti, eaque ignobilior, ad quam res cœlestis accedat
necesse est, corpus & sanguis Christi: aliàs Eucharistia non
erit, sicut suprà dictum est.

10.
Sacramenti integri-
tas.

Postremò, verum est, in multis nos consentire, quæ par-
tim nunc à te commemorata sunt; de quibus nulla inter nos
dissentio & controuersia vnquam fuit.

11.

In eo autem adhuc nullus consensus est, de quo tot annis
inter Ecclesias nostras & vestras controuersia est, videlicet

De qua resemper
controuersia fuit
in hoc articulo.

98 *Colloquium Mompelgartense.*

de vera & reali præsentia corporis & sanguinis Christi in cœna. De qua re si constaret, facîle etiam de verborum cœnæ proprio & vero sensu consentiremus. Quæ nos ideo simpliciter secundum literam, *ὡς ἐστὶν*, sicut verba sonant, & sine tropo intelligimus, quia de hac vera & reali præsentia nihil dubitamus, quum Christus expressis verbis eam promiserit (qui verax est & omnipotens) & infinita eius sapientia sit, qui nouit modum, cui committendus est.

An Beza cum suis
realem præsentiam
corporis Christi in
Cœna credat.

Hic cum vos omnimodam præsentiam apertè negare non audeatis, sed eandem nobiscum asserere videri velitis: apertè autem dicatis, quòd NON ALIO MODO corpus Christi adsit, quàm sicuti Abrahæ adfuerit; omnium auditorum iudicio committimus, an iniuriam vobis faciamus, si dicamus, vos nullam præsentiam credere: siquidem corpus Christi, temporibus Abrahami nondum erat conceptum & natum, multò minus illi alijsuè Patribus præsens.

Diuersa ratio perso-
næ Christi in V. & N.
Testamento.

Quapropter constantè dicimus, quamdiu in illa opinione perseveratis; nullam inter nos in hoc articulo consensionem constitui posse. Sicut enim alia est ratio personæ Christi in veteri Testamento, cùm filius nondum incarnatus esset; & alia in nouo Testamento, postquam incarnatus est: ita etiam alia & alia eius præsentia ratio est, quòd illi duntaxat vmbra Christi secundum humanitatem in suis Sacramentis, nos autem corpus & rem ipsam adumbratam, figuratam & significatam habeamus. Hæc ab omnibus auditoribus probè intellecta esse, nihil dubitamus.

Gradus ad concordiam
factus.

Cùm igitur vtrinque Capernaiticam manducationem & Cyclopicam lanienam carnis Christi in Cœna Domini apertè damnemus: (quo nomine tamen Ecclesiarum nostrarum Doctores, non modò per Galliam, sed in alijs quoque regnis, quò scripta vestra peruenerunt, miserè deformati, & plurimi ex vestris à nostris Ecclesijs, hac solùm de causa alienati sunt, quasi hanc Cyclopicam lanienam doceant, quam nunquam somniauimus; & de spiritali manducatione, quæ
fit

Non dicas falsum
testimonium.

fit per fidem, non solum in usu, verum etiam extra usum Cœnæ Domini, nulla vnquam inter nos controuersia fuerit) non contemnendum gradum hac ingenua declaratione voluntatis nostræ, ad piam concordiam factum esse arbitramur.

Et restat duntaxat tertius modus præsentia & manducationis corporis Christi, videlicet manducatio, quæ sacramentalis dicitur, & ore fit: de qua quæritur, An ea tantum sit externorum signorum, panis & vini: an verò cum pane & vino, corporis quoque & sanguinis Christi. De quo Domino volente plura conferemus.

De qua re potissimum adhuc controuersia fit.

De Sacramentali manducatione, Quæstio.

D. BEZA.

Non video ego, quomodo caro Christi possit esse omniprensens. Si de fructu consentiamus, quid opus est de alijs minimè necessarijs disputare? Patres multos habent errores, quos tamen non propterea abijcimus. Sacramentalem modum manducationis corporis Christi concedimus. Cuperem autem si fieri posset, mea morte pacem redimere.

D. IACOBVS.

Et ego similiter affectus sum. Veram enim & Deo gratam concordiam ex animo opto & desidero. Facile enim cogitare possum, quàm gratus vterque nostrum Papæ sit; in cuius manus, si, permittente Deo, incideremus, terram supplicij nostris purgare conaretur. Sed ex parte nostra veritatem non possumus deserere, neque à verbis apertis Testamenti Christi propterea recedere, quòd non videamus aut intelligamus, quomodo corpus Christi possit in omnibus locis verè & realiter adesse, & ore percipi, vbi Cœna Domini celebratur.

100 *Colloquium Mompelgartense.*

Controuerſia de
Cœna Domini gra-
uiſſima eſt.

Neque verò nobis adeo non neceſſaria, aut non magni momenti res eſt, quemadmodum vobis eſſe videtur, quando corporis Chriſti loco, Eccleſiæ panis duntaxat obtruditur, idque ſub nomine corporis Chriſti, quod ſolùm ſignificetur, non autem cū pane exhibeatur. Item, verba Teſtamenti Chriſti tam violenter, quæ ſunt manifeſta, in alium ſenſum pertrahi.

Patres in erroribus
ſuis dociles.

Et verum ſanè eſt, quòd Patres habent ſuos errores. Eiufmodi tamen, ſi de his tam accuratè & diligenter admoniti fuiſſent, ſine dubio eos correxiſſent.

Beza nobiſcum lo-
quitur, ſed non no-
biſcum ſentit.

Sacramentalem modum præſentiæ & manducationis nobiſcum quidem aſſeritis verbis; ſed cum ad explicationem peruentum eſt, nihil aliud, quàm manducationem panis intelligitis, quæ abſente corpore Chriſti fiat; quod concedere non poſſumus. Sed de his cras, Domino volente, plura.

*XXIII. MARTII, AN-
no &c. 86. hora 7. anteme-
ridiana.*

D. I A C O B V S.

NOMINE Domini & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, Amen. Quod felix fauſtumque ſit, col- lationem inſtitutam continuare volumus, & initium eo facere loco, vbi heſterno veſperè deſijimus.

In quibus partibus
ſit conſenſus.

I.
Phyſica ſeu localis
præſentia in Cœna
Domini reiecta.

Primùm omnium inter nos conuenit, quod ab vtraque parte de præſentiæ & perceptione corporis & ſanguinis Chriſti ſentimus, eam non eſſe Phyſicam, localem, (quomodo in terris hominibus conuerſatus eſt) Capernaiticam, aut
Cyclo-

Cyclopicam lanienam, qua caro Christi, instar carnis vitulina dentibus atteratur, per guttur in ventrem traiciatur, in ventre digeratur, & si quæ sunt alia, quæ hinc absurda colliguntur. Quo nomine tamen innocenter, & sine causa nostra Ecclesiæ per Galliam & in alijs regnis diffamata sunt, quasi eiusmodi Capernaiticam lanienam carnis Christi in Cœna doceant, cum litera demonstrari in scriptis nostris non possit, quod tam absurda unquam docuerimus.

Quod verò ad spirituales manducationem attinet, quæ fit per fidem, non solum in usu, verum etiam extra usum Cœnæ Domini; de ea quoque nulla inter nos & antecessores nostrorum aut vestrorum controuersia unquam fuit. Siquidem hæc manducatio nihil aliud est, quam credere in Iesum Christum, quod propter corpus ipsius in mortem traditum, & sanguinem effusum, per fidem habeamus remissionem peccatorum & vitam æternam. Hoc inquam credere, est manducare corpus, & bibere sanguinem Christi: de qua Ioan. 6. capite agitur.

Deinde diximus quoque ex parte nostra, de discrimine præsentia corporis & sanguinis Christi in Sacramentis veteris & noui Testamenti: Quod in veteri Testamento fuerint tantum vmbra & Figura: in Nouo autem res ipsa & corpus.

Quod fides nostra hanc sacramentalem præsentiam non faciat, sed eam duntaxat salutarem reddat corpus & sanguinem Christi ore percipientibus; quoniam Christus seipso & propria virtute adsit, siue credamus, siue non credamus; pijs quidem & fidelibus ad salutem, impijs verò & infidelibus ad iudicium.

Dicitur est quoque paucis, de ratione, cur in Sacramentis noui Testamenti non possint esse vmbra, typi & significationes corporis & sanguinis Christi. Si enim Sacramenta & eorum substantia consisteret tantum in significatione & representatione corporis, sanguinis, mortisque Christi: Sacramenta veteris Testamenti longè illustriora fuissent quam

2.
Capernaitica manducatio semper dominata à Theologis Germanis Augustinæ Confessionis.

3.
De manducatione spirituali nulla controuersia. Manducatio corporis Christi, quid sit.

4.
Discrimen Sacramentorum V. & N. Testamenti.

5.
Fides non facit sacramentalem præsentiam corporis Christi.

6.
Cur typi in Sacramentis noui Testamenti sublati.

Sacramenta veteris Testamenti significatione illustriora Sacramentis noui Testamenti.

Sacramenta uoui Testamenti. Nam caro Vitulorum, Taurorum, Agnorum magis perspicuè & significanter carnem Christi, quàm panis Cœnæ Domini repræsentasset. Sic quo ad ritum, illa quoque occisione pecudum, & sanguinis eorū effusione, mortem Christi magis repræsentarunt, quàm ritus Sacramenti Cœnæ Domini, qui in fractione panis, in edendo & bibendo consistit.

Typus agni Paschalis illustris.

Quando enim paterfamiliâs agnum Paschalem mactauit, spectantibus liberis & vniuersa familia, potuit eos ad hunc modum erudire: Quemadmodum videtis à me agnum occisum, & eius sanguinem effusum: sic promissus Messias cum venerit, occidetur & sanguis eius effundetur in remissionem peccatorum omnium, qui credituri sunt in illum. Hæc repræsentatio, inquam, passionis & mortis Christi, in veteri Testamento longè illustrior fuit, quàm quæ in Cœna Domini, in vsu panis & vini sacrati, fit. Quæ comparatio panis & vini nihil propemodum simile cum corpore & sanguine Christi, quoad externos sensus, habet.

Ideoq; substantia Sacramenti Cœnæ Dominicæ non consistit in adumbratione,figuratione aut repræsentatione vel corporis vel sanguinis Christi, vel etiam mortis eius: sed est corporis & sanguinis Christi *VERA EXHIBITIO*, cum inquit Christus: Accipite, manducate, Hoc est corpus meum.

1. Tom. Tra& Theologicorum pag. 289.

In quam sententiam ipse quoque Reuerendus D. Beza scripsit: Verba eius sunt hæc: Quod in veteri Testamento nudo symbolo representabatur, id nunc vnà *CVM* apparentibus & sensui subiectis symbolis *VERE AC SVBSTANTIALITER* donatur; quæ verè, piè ac rectè à Beza scripta sunt. In qua sententia si perseveraret; etiam in hac parte consensus declaratus & constitutus esset.

Status controuersia de tertio modo præsentia & manducationis corporis & sanguinis Christi.

Controuersia autem de vera præsentia corporis & sanguinis Christi in Cœna Domini adhuc hæret. An videlicet tertius modus præsentia præter duos commemoratos (videlicet localem seu Capernaicum modum, & qui fit per fidem) in scripturis demonstrari possit, quo neq; caro Christi den-

tibus

tibus atteratur & deglutiatur, neque soli menti repræsentetur & fide percipiatur, sed vnâ cum symbolis externis ori exhibeatur & ore percipiatur.

Hic tertius modus manducationis seu perceptionis, cardo controuersia est de Cœna Domini. Is si vel probatus vel refutatus fuerit; finem huic controuersia faciet.

Nam D. Beza in eo persiflit, sicuti Theses oblata testantur; quòd in Sacramentis veteris & noui Testamenti non sit alius modus præsentia corporis & sanguinis Christi, quàm quòd MENTI hæc per externa symbola offerantur & repræsententur; quæ in veteris Testamenti Sacramentis longè præsentius Patribus affuerint, quàm si localiter sisterentur. Eandem prorsus & non aliam præsentiam corporis & sanguinis Christi etiam in Eucharistia credit & docet.

In summa doctr. de Cœna Domini, Thef. 3.

Quod ad localem præsentiam attinet, quam solam nobis D. Beza in suis scriptis perpetuò obijcit; nostrorum testantur scripta, quòd eam nunquam docuerint, sed semper & constanter damnauerint. Quam etiam in nostrorû scriptis, sicut & Capernaiticam manducationem, nusquâ demonstrare possunt. Ideoq; quando contra eam disputant aduersarij, non nostram doctrinam, sed suum ipsorum figmentû oppugnant: Cum hac de re quoq; nulla vnquam fuerit controuersia, & manifestus inter nos sit consensus.

Localis præsentia corporis Christi in Cœna reiecta.

Nam sicut in prima Cœna Christus suo corpore localiter vni discipulorum propior fuit, & alteri remotior; quæ localis præsentia dispensationem corporis eius in Mysteriorum factam, neque promouit neque impediuit: sacramentalis autem siue præsentia, siue dispensatio minimè localis fuit: sic nunc quoque, postquam corpus Christi in cœlum receptum est, localis absentia (si per omnia eo modo in cœlis esset, sicut in terris hominibus conuersatus est, nec adhuc corpus Christi gloriosum factum esset) præsentiam sacramentalem, quæ à communicatione diuinæ Maiestatis dependet, nihil impedit. A qua, quoniam cum filio Dei personaliter vnita est caro Christi, sicuti vim viuificandi omnem hau-

Localis præsentia nihil promouet sacramentalem præsentiam corporis Christi. Localis absentia nihil impedit sacramentalem præsentiam corporis Christi.

Modus presentie
sacramentalis.

hausit: ita etiam presentie modum habet, quo hanc viuificationem efficiat & operetur. Quem modum nos diuinum, cœlestem, supernaturalem, & rationi humanæ imperuestigabilem esse dicimus. Ideoque simplici fide verbis Testamenti Christi adhærendum, qui dixit: Hoc est corpus meum. Ergo credamus esse.

D. B E Z A.

Reuerende D. Doct̃or, Vehementer optarim, ut non modo in ijs, de quibus tua Reuerentia disseruit, conueniremus, sed etiam in cæteris. Dominus det nobis gratiam Spiritus sui, ut vel tandem fiat. Sed quantum ex sermone Reuerentia tua intelligere potui, nondum vel à nobis sententia explicata satis, aut à vobis non intellecta est. Putas nos conuenire de presentia corporis Christi? Et verum sanè est, utrinque hoc constitutum est, in sacra Cœna adesse verum illud corpus Christi & sanguinem eius. Sed adesse IN, CVM vel SVB pane, non conuenit. Et proinde tu intelligis, quod nos dicimus menti adesse, idem esse quòd IN, CVM, vel SVB pane ori adesse, eo loco, quo panis est, & nos corporibus nostris sumus.

I.

Explicatio opinionis
Bezz, de presentia
corporis Christi in
Cœna.

Nos autem dicimus corpus Christi menti presens esse, licet in vno loco cœli contineatur, & absens sit à terra. Si modo id mens per fidem in verbo intueatur, & per fidem in cœlum euehatur.

NB.

Confessio Bezz.
Beza tantum localem presentiam corporis Christi in terris oppugnat.

Præter hunc modum presentie, fateor nos corpori Christi NVLLVM ALIVM MODVM presentie tribuere posse, quàm LOCALEM. Si enim Christus suo corpore sit in loco, in quo nos corporibus nostris sumus: N E C E S S A R I O sequitur, quòd localis sit presentia.

Hic

Hic D. Iacobus interfatus est & monuit, ut de singulis ordine & sigillatim dicatur. Deinde perrexit Beza. Ego nondum cœpi disputare, sed tantum ostendere volui, quod nondum consensus de presentia corporis & sanguinis Christi in Cœna inter nos sit constitutus.

Scimus Christum Iudicem esse & servatorem. Servatorem eorum, qui ipsum in verbo & Sacramentis amplectuntur. Iudicem verò illis, qui eum aspernantur. *Quæstio autem manet: An iudicium & condemnatio ex ipso Christi corpore, sumpto vel neglecto oriatur? Quapropter dico, de presentia nondum convenire, neque de manducatione indignorum, qua inde procedit.*

III.

Diffensio de presentia corporis Christi, & de manducatione indignorum.

Explicasti illud caput, de veterum & nostrorum Sacramentorum collatione. et addidisti rationem, quod in illis umbra, in his autem corpus & veritas contineatur. Et non meminerat Reuerentia tua eius argumenti, quod nunc attulisti: Si non statuatur exhibitiva Sacramenta nostra, quibus corpus Christi non significetur aut representetur, sed cum externis symbolis vere exhibeatur, hoc absurdum consequi: quod Sacramenta veteris Testamenti longè illustriora fuerint significando & representando Christum & mortem eius, quàm Sacramenta novi Testamenti.

IV.

Comparatio Sacramentorum veteris & novi Testamenti.

Respondeo: Fateor sanè signa & significationes in veteri Testamento magis perspicuas, & typos illustriores fuisse. Sed nego propterea veterum meliorem conditionem fuisse, quàm nostra sit. Etsi enim signa illustriora fuerunt, tamen promissiones ipsis factæ, obscuriores fuerunt.

NB.

Confessio Bezae. Sacramenta veteris Testamenti ritu & significatione illustriora fuisse, Sacramentis novi Testamenti.

Sicut enim non firmior est, qui duobus baculis indiget, ut incedat, eo, qui vno baculo nititur: fortior etiam qui leni, quàm qui crasso baculo incedit: Ita cum promissiones de Christo, illis

sto, illis longè obscuriores fuerint, quàm nobis; hinc factum est, quòd oportuerit Sacramenta veteris Testamenti, ritu & significatione illustriora & magis perspicua esse.

Et cùm promissiones sint velut anima Sacramentorum, & Sacramenta non sint estimanda tantùm ex illa significatione, qua oculis representantur res promissæ; ideo Sacramenta noui Testamenti sunt magis spiritualia, quàm veteris Testamenti, quæ crassiora fuerunt illis.

Quòd igitur magis spiritualia sunt, eò magis conueniunt nobis, quàm veteribus. Nos enim non indigemus crassis illis imaginationibus, sed spiritualibus, quæ à terrenis nos, ad spiritualia & cœlestia renocant.

Epist. 118.

Et huc pertinet illud Augustini, quòd scripsit: Christum Sacramentis numero paucissimis, obseruatione facilimis, significatione præstantissimis, societatem noui populi collegisse, quæ sunt perfectione nobis magis accommodata. Præterea Christus est hodie, heri, & in seculum. Ideo est in vtriusque populi Sacramentis aequaliter participatus.

Heb. 13.

V.

Quapropter Sacramenta veteris Testamenti & noui, non differunt re, sed dispensatione. Et Christus fuit mediator in vtroque Testamento, secundum vtramque naturam. Ideoque veteres etiam totum Christum habuerunt Deum & hominem, aut sine Mediatore fuerunt. Licet autem secundum humanam naturam tum non fuerit, fuit tamen fide.

Quòd ad verba mea attinet, ex quodam meo scripto allata, etsi non dubito à te bona fide allata esse: tamen quæ sit mea mens, ex alijs meis scriptis satis intelligi potest. Non enim volo Sacramenta veteris Testamenti fuisse nuda sym-
bola,

bola, sed habuisse etiam Christum presentem; nisi dicere velimus, patres ab aeterna salute excidisse.

D. IACOBVS.

Reuerende D. Beza, quod ad primam partem orationis tuæ attinet, qua R. T. D. per capita recitauit, de quibus hesterno die collatum est, in quibus fuerit inter nos consensus, & vbi reliqua sit controuersia: & addidit, quod de præsentia corporis Christi nondum sit consensus inter nos constitutus; eandem quoque meam sententiam esse, ex præcedente familiari & placida collatione intelligi potest.

Non autem concedo eum statum controuersiaæ esse, quem T. R. proposuit, quando dicimus, eo loco vbi panis est, ibi quoque corpus Christi præsens esse; quòd sentiamus corpus Christi *I N, C V M, & S V B* pane, localiter adesse & contineri.

Nos enim expressè remouimus à disputatione nostra in Cæna Domini localem præsentiam; sicuti non modò collatio, sed etiam Theses nostræ de Cæna Domini vobis oblata, apertè demonstrant.

Quapropter omnes auditores sciant, de locali præsentia corporis Christi *I N, C V M, vel S V B* pane, nullam inter nos controuersiam vel esse, vel fuisse vnquam, quamdiu infelix hæc controuersia Ecclesias nostras exercuit: Quam localem præsentiam nos apertè in omnibus nostris scriptis (sicut Capernaiticam quoque lanicnam carnis Christi) reijcimus & damnamus.

Sed de TERTIO MODO præsentiaæ disputamus, qui Sacramentalis dicitur. An ori corporis nihil aliud præter panem & vinum exhibeatur; neque os quicquam amplius, quàm panem & vinum percipiat? Hic disputationis status & scopus est.

I.

Deprauatio doctrinae Vvirmberg. Theologorum de præsentia corporis Christi in Cæna Domini.

Localis presentia corporis Christi in Cæna Domini damnata. Verus controuersiaæ status. De Sacramentali modo presentiaæ corporis Christi.

1. Confessio ingenua Theologorum Vvirtembergensium.

Vbi ex parte nostra apertè remouimus, primùm, figuratiuum, seu significatiuum modum, Sacramentorum veteris Testamenti proprium, in quibus corpus & sanguis Christi adumbrabatur, significabatur, repræsentabatur, quod eo tempore nondum extiterat, sed futurum credebatur.

2. Deinde localem etiam, physicum, naturalem & circumscriptum seu corporalem modum; quo nequaquam corpus Christi adesse asserimus.

3. Status controuersia verus.

Loquimur autem de tertio modo, qui neque significatiuus neque physicus aut localis sit, sed supernaturalis, diuinus & cœlestis: Num hic modus in Scriptura sacra expressus sit? quo demonstretur, non solum MENTII, sed etiam ORI adesse, & præberi corpus Christi, & ore percipi. Hic status controuersia est, huc animum attendant auditores omnes.

Vera præsentia corporis Christi in Cœna Domini.

Quòd igitur ad hanc præsentiam attinet, nos ex parte nostra candidè & apertè affirmamus: Nos in Cœna Domini eiusmodi præsentiam corporis Christi statuere, credere, docere, Ad quam Christus fide nostra profus non indigeat. Quòd omnes auditores velim diligenter obseruare, & apud seipso accuratè expendere.

Christus enim seipso, hoc est, propria virtute sibi à Diuinitate communicata, adest: siue quis credat, siue non credat. Quam præsentiam fides non facit, neque adiuvat, cum seipso Christus satis potens sit, vt sine auxilio fidei nostræ adsit: neque eam incredulitas, impietas, aut indignitas hominum malorum impedire potest.

Vnde præsentia corporis Christi in facta Cœna.

Hanc præsentiam, seu hunc præsentia modum, corpus Christi non habet, quatenus est corpus. Nam hac ratione est & manet finitum & circumscriptum proprietate naturæ, etiam in gloria sua. Sed habet hoc à Diuinitate τὸ λόγῳ Filij Dei, cum quo personaliter vnitus, vna persona existit; quod nulli angelorum aut beatorum hominum contingit.

Hunc præsentia modum corpus Christi tempore Abrahami non habuit, etiam si menti eius per Sacramenta corpus Christi repræsentatum sit. Cum enim eo tempore non existeret; nec illi præsens esse potuit. Quapropter aliud est cum dicitur: Filium Dei adesse; & aliud, filium Dei incarnatum adesse, qui tempore Abrahamæ nondum incarnatus erat. Nunc verò non modò est incarnatus, & existit secundum carnem, sed etiam dominator est cœli & terræ secundum carnem: quorum neutrum tempore Abrahami secundum carnem fuit.

Quod verò ad effectum huius sacramentalis præsentia attingit, aliud est præsentia, aliud effectus præsentia. Nam ratione effectus, qui diuersi in vsu & perceptione huius Sacramenti Christo tribuuntur, alia quoque causæ requiruntur; videlicet, ad viuificationem & consolationem, fides; Ad iudicium autem & damnationem incredulitas, seu impœnitentia. Ita enim caro Christi est cibus vitæ, vt non, nisi credentes viuificare velit, cum inquit; Caro mea verè est cibus. Item: Iustus ex fide viuuet: sicut Propheta loquitur. Sic non sine incredulitate Christus quenquam iudicat, sicut scriptum est: Qui verò non crediderit, condemnabitur. Item: Qui non credit, iam iudicatus est.

Diferimen inter præsentiam & effectum corporis Christi.

Ad effectum Sacramenti quid requiratur. Ioan. 6. Habac. 2.

Mar. 16. & Ioan. 3.

Incredulitas autem non facit Christum iudicem & condemnatorem: sed pater constituit eum iudicem: qui ei omne iudicium dedit, quia filius hominis est. Neminem autem iudicat aut damnat, nisi incredulos & infideles.

Quis Christum iudicem fecerit. Ioan. 5.

Sicut aliàs quoque in iudicio, quod exercetur in delinquentes, quando supplicium de hominibus facinorosis sumitur, duæ causæ concurrunt: primùm scelus flagitiosi aut facinorosi hominis: deinde, iustitia & potestas magistratus; vbi potestatem iudicandi & exercendi iustitiam, non accipit Magistratus à facinoroso homine, sed à Deo. Sic in iudicio, quod Christus in Cœnæ Dominicæ vsu, in infideles, hypocritas, & Epicureos homines exercet, concurrunt quoque duæ causæ: altera est hominis incredulitas, propter quam homo

Vnde Christus potestatem iudicandi habeat.

homo iudicatur: altera est Christi potestas, quam Christus non à facinoroso, sed à Deo patre accepit, qui eum iudicem omnis carnis constituit.

Christus iudex quatenus filius hominis.

Non autem dedit ei hanc potestatem Pater, quia Filius Dei est, qui potestatem hanc ab æterno habuit: sed quatenus filius hominis est: sicut verba Christi, Ioan. 5. aperte sonant: *QVIA FILIVS HOMINIS EST.*

In iudicio duæ causæ concurrunt.

Hoc iudicium quando in facinorosos exercetur, non potest vna solùm causa definiri. Nisi enim peccetur, Magistratus quidem seipso manet iustus iudex, habens potestatem indicandi: sed quando nemo est, qui peccat, etiam ipsius iudicium cessat. Sic quando quis furatur aut homicidium perpetrat, neque Magistratus punit; nullum adhuc est iudicium. Si vero facinorosus & iudex concurrunt, & iudex suam iustitiam in facinoroso exercet; tum iudicium, hoc est, executionem iustitiæ fieri dicimus.

Omnis Magistratus laudabilis, iustus & clemens.

Quando ergo in vsu Cœnæ Dominicæ impij iudicium manducant; causa, propter quam iudicantur, est in ipsis impijs, videlicet incredulitas: potestas autem & executio pœnæ huius est in Christo, in exercitio iudicij, & ex CHRISTO; quæ si nunquam accederet, impij nunquam iudicarentur. Nemo enim seipsum damnaret: Christus autem est, qui saluat & iudicat, qui viuificat & mortificat. Et quemadmodum Magistratus si facinorosos non puniret; benignus quidem & clemens erga facinorosos diceretur; sed interim tanquam iniustus accusaretur, quòd malos non puniret: Tunc autem boni Magistratus commendatio perfecta est, cum bonis benefacit, & eos contra vim & iniurias malorum tuetur: Et tam laudabile est in illo, quum malos iustè punit, quàm si bonis benefacit: Sic quoque in Christo eadem laus sit iustitiæ, quæ est bonitatis & misericordiæ; quoniam virtutes in Deo sunt pares; ideo non minus laudabile, & gloriosum Christo est, cum impium hypocritam iudicat & damnat, qui

Eadem laus iustitiæ & misericordiæ in Christo.

Colloquium Mompelgartense. III

qui pietatem simulat, quàm si pium & fidelem gratiâ & misericordiâ sua saluat.

Sic à Christi corpore, & ex eo proficiscitur iudicium, quatenus Christus homo iustitiam suam in impijs exercet. Iustitia enim obstat, quò minus vitam quoque in impijs operetur; sicut misericordia causâ est, quòd credentibus vitam confert. Ab impijs autem proficiscitur iudicium, quatenus illi causam præbent exercendi huius iudicij, ad quod incredulitate & impietate sua dispositi sunt impij, sicut fide credentes ad vitam. Ideo quæ non simpliciter contemnendo & respuendo, sicut D. Beza sentit & loquitur, sed etiam recipiendo Christum in usu huius Sacramenti, impij sibi iudicium manducant & bibunt ore.

Quomodo ex corpore Christi iudicium proficiscatur.

Quomodo ab impijs iudicium proficiscatur.

Nam quo ad Christi præsentiam in iudicio hoc exercendo, impiorum incredulitas illam impedire nequaquam potest, sicut eam fides non facit. Quapropter impij & indigni conuiuæ Christum tanquam saluatorem impio suo corde contemnere & respuere quidem possunt: sed quia vnum & idem cum pijs Sacramentum accipiunt, Christus non solum Saluator, sed quoque iudex est: nolint velint etiam contra suam ipsorum voluntatem coguntur, eundem Christum admittere iudicem, qui tam præsens & efficaciter iudicium in illis operatur, quàm salutem in credentibus.

Quomodo impij iudicium manducant RECIPIENDO Christum.

Quemadmodum enim facinorosus, quando ad supplicium rapitur, libenter Iudicem executorem iustitiæ repelleret, quò minus puniretur: sed non potest eum repellere propter potestatem, quam habet iudex autoritate armatam: Sic impij quoque libenter respuerent & repellerent Christum Iudicem, sed ipse eis longè potentior, non patitur se in exercitio iudicij huius, ab impijs repelli.

Quod verò D. Beza hinc apertè se declarat, quòd præter representatiuum seu significatiuum modum præsentia corporis

poris Christi & ipsius sanguinis in Cœna Domini, corpori Christi *NULLVM ALIVM MODVM* præsentia tribuere possit, quàm *LOCALEM*: Denuò coram Illustris: Principe & auditoribus omnibus testificor, nos illam præsentiam localem corporis Christi nunquam credidisse, nunquam prædicasse, nunquam scripsisse. Quemadmodum etiam in scriptis nostris, nusquam, ne syllaba aut litera de ea reperitur, quasi nos eam asseramus.

Non dicas falsum
testimonium.

Cùm igitur D. Beza, cum omnibus suæ opinionis socijs & fratribus, hanc vnam in omnibus suis scriptis, contra nos editis, oppugnet, eaque scripta per multa regna distrahantur; ipsorum conscientia relinquimus, quomodo Deo rationem reddituri sint, quòd eiusmodi præsentia modum nobis tribuere, & hoc modo apud Gallicas & alias Ecclesias suspectos & exosos nos reddere studuerint, cùm sciant nos aliter sentire.

Quod verò ad postremam partem commemorationis atinet, de collatione Sacramentorum veteris & noui Testamenti; nolo prolixè repetere, quæ vtrinque à nobis dicta sunt. Pono enim in iudicio Auditorum, qui omnia propè perceperunt, & facillè intelligere possunt, quod ad repræsentationem & significationem atinet, si eâ solâ Sacramenta definienda essent, longè illustriora veteris, quàm noui Testamenti Sacramenta fuisse; quod ipse quoque Dominus Beza fatetur.

Augustinus.

Quando igitur Augustinus inquit, Sacramenta noui Testamenti significatione præstantissima esse; certum est eum nequaquam ad nudam significationem aut repræsentationem, sed ad exhibitionem rerum promissarum, corporis & sanguinis Christi, respexisse, quam asseruit.

5.
D. Beza nobiscum
loquitur: sed non
nobiscum sentit.

De recitatione verborum T. Reuerentia, quæ de discrimine Sacramentorum veteris & noui Testamenti scripsisti; non est quòd dubites, quæ in Tomo I. operum tuorù Theologicorum, pag. 289. extant. Quemadmodum etiam alia quamplurima recitare possem, in quibus nobiscum ita loqueris,

queris, vt imperitus lector non aliter cogitare possit, quam T. R. per omnia nobiscum sentire. Sic enim loqueris, Tom. I. pag. 282. Respondeo paucis verbis, REM Sacramenti, id est, ipsum corpus & sanguinem Christi, NON MAGIS à Cœna abesse QUAM ipsa symbola. Item, pag. 262. Scitote denique nobis NON esse certamen de ipsius SVBSTANTIÆ, id est, de ipsius CORPORIS *νοῦς*; sed de bruto & cyclopico esu, sine quo somnias illam *νοῦς* stare non posse. Ibidem: Cyclopicum esum, qui tibi est cum Papistis communis, TIBI obijcimus; Hæc, mi Beza, tua verba sunt.

Quòd ad similitudinem attinet de baculis, quam attulisti; non ignoro eandem conditionem omnium hominū & omnium temporum (ratione infirmitatis nostræ) esse: præsertim quando in agone constituti sunt homines perturbati & morti vicini, vt multis egeant baculis. Ea verò cōsolatio maxima nobis in Cœna Domini non ratione significationis seu representationis, sed ratione exhibitionis reposita est, sicut paulò antè ostendimus: Cùm nimirum perturbata conscientia erigitur ad confirmationem fidei suæ, non repræsentari, sed verè, secundum verba institutionis, exhiberi corpus Christi, ore manducandum, & sanguinem ore bibendū, quæ pro peccatis nostris in mortem tradita sunt. Ecce, inquit pastor, Cœnam Domini ægroto administrans, vt scias, te à Deo non abiectum, propter peccata tua, gratiam suam non modò verbis tibi promisit & iuramento confirmavit: sed in hoc suo Testamento, hoc ipsum quoque corpus, tanquam pignus tibi exhibet, quod pro te in mortem traditum est: & hunc ipsum sanguinem, qui pro te in remissionem peccatorum effusus est. Dicas ergò Sathanæ: Recede à me Sathan, nullam partem in me habes, totus sum Christi, & Christus meus, qui est mea iustitia, sanctitas, & vita. Hæc longè efficacissima cōsolatio est.

Ad hanc prærogatiuam populi in nouo Testamento significandam, Paulus Iudaicum populum paruulis comparat, qui sub elementis Mundi, hoc est, sub vmbri legis, tan-

6.

Cōsolatio in vero
vfu Cœnæ Domini.

Gal. 4.

P

quam

114 *Colloquium Mompelgartense.*

quam sub tutoribus & curatoribus vsque ad plenitudinem temporis conseruabantur, donec Christus veniret. Sicut enim puer nihil differt à seruo, quandiu est sub tutela; quando autem liberatur à cura & tutela, tum ipse sua bona administrat: Ita populus Dei in veteri Testamento, sub vmbra habebat quidem bona promissa; sed in nouo Testamento illis plenè sunt exhibita, & in Sacramentis exhibentur atq; communicantur.

Consolatio in Sacramentis N. Test. illustrior, quàm in Sacramentis V. Testamenti.
Colloquij instituti finis.

Sic consolatio maxima non solùm in apertis promissionibus, sed etiam in Sacramentis noui Testamenti longè illustrior est, quàm in veteri Testamento fuit.

Quapropter in hoc nobis maximè in ista collatione, elaborandum erit, vt auditoribus Colloquij constet: An corpus Christi in Cœna Domini verè & realiter adsit: & quæ vtriusque partis de hoc statu sit sententia: An consentiamus, vel dissentiamus.

D. Beza intentio.

Ex parte enim vestra non vultis videri, præsentiam corporis & sanguinis Christi veram in Cœna Domini vnquam negasse; sed contra brutum & cyclopicum esum tantùm carnis Christi pugnare; sicut paulò antè verba tua recitata sunt.

consolatio
instituti

Ad hanc quæstionem nos perspicuè & disertè respondemus: Ex parte vestra nullam veram & realem præsentiam corporis & sanguinis Christi in Cœna Domini statui. Quoniam apertè dicitis: Corpus Christi NON ALITER in Cœna Domini præsens esse, quàm fuerit Abrahæ præsens: Et substantiam corporis Christi non aliter posse quàm Physica & locali circumscriptione adesse: (quomodo nos quoque fatemur, corpus Christi in Cœna Dñi non adesse) quomodo quæso veram præsentiam statuere potestis? Si enim non alio modo: Ergo nullo adest modo. Quia tempore Abrahæ corpus Christi non erat; quomodo ergo præsens esse potuisset? Abraham quidem in Spiritu per fidem corpus Christi eminus vidit, sed præsens non habuit. Nunc autem

D. Beza opinio,
de præsentia corporis Christi in Cœna Domini.

Ioan. 8.

Colloquium Mompelgartense. 115

tem postquam venit plenitudo temporis, (inquit Paulus) Gal. 4.
 misit Deus filium suum factum ex muliere, &c. Is se præsenti-
 tem fore Ecclesiæ suæ, promisit. Adest autem non localiter
 & circumscriptivè, sed diuino & cœlesti modo, quem ipse Matth. 28.
 nouit. Promissio enim fallere non potest: Ego sum vo-
 biscum omnibus diebus, usque ad consummationem secu-
 li. Et, ubi duo aut tres in nomine meo congregati sunt, sum Matth. 18.
 in medio ipsorum.

D. B E Z A.

Reuerende D. Doct̃or, peto vt Syllogisticè agatur. Sic enim I.
 utrinque argumenta rectius percipimus, & facilius respon-
 dere licebit.

Reuerentia vestra tres modos præsentiæ constituit, lo- 2.
 calem, figuratiuum & cœlestem. Ego tantum duos mo-
 dos constituo, quibus CHRISTVS vel menti repræ-
 sentatur & offertur? vel localiter, eo loco ubi panis est, si-
 stitur. Fundamentum & causa erroris Sacra-
 mentarij.
 D. Beza tantum duos modos præsentiæ
 nouit.

Si enim Christum personaliter nomines, & de humanita-
 te intelligas, eamque in Cœna adesse dicas: eam præsentiã
 ego spiritualem intelligo, qua per fidem menti præsens est.
 Alteram verò constituo, qua corpus Christi nunc in cœ-
 lis est.

Qua præsentiã localis & circumscripta est, pertinens 3.
 ad essentiã humanitatis CHRISTI; qua proprietã cor-
 poris CHRISTI est perpetuò manens, & quam non de-
 ponit.

Tertium modum quem tu asseris, puto à disputatio- 4.
 ne de PERSONA CHRISTI pendere. Illum mo-
 dum præsentiã ego in sacris literis, & Patrum scriptis

116 Colloquium Mompelgartense.

non inuenio: qui veritatem Naturæ humanæ in Christo tollere videtur.

5. *Quod ad iudicem Christum attinet; non dubitamus, quin iudex sit constitutus. Scimus etiam, & magno atque vnanimi consensu fatemur: causam dānationis in incredulitate positam esse. Scimus etiam iudicium Christo secundum humanitatem datum esse.*

Quid Beza per Iudicium intelligat.

Quando autem Christo secundum humanitatem iudicium datum esse dicimus, non ad condemnationem restringimus sed dominium cæli & terræ, visibilium & inuisibilium gubernationem intelligimus. Et cum pater dicitur neminem iudicare, à gubernatione eum planè non excludimus. Is enim in filio & per filium gubernat omnia.

Quæstio de manducatione impiorum.

Queritur autem: An corpus Christi ab impijs participetur sicut à pijs & fidelibus participatur? Et an tam verè eius particeps fiat impius, quàm pius?

Quomodo corpus Christi secundum Bezam iudicet, & damnet.

Hic nos dicimus: Corpus Christi neglectum damnare, non autem perceptum. Quia asserimus, non nisi fide percipi, & respui incredulitate. Quapropter perceptio, seu modus perceptionis, est proprius fidelium. Impiys quidem præbetur Christi corpus, sed ab illis non recipitur.

Et præbetur omnibus cum conditione, quam impij non præstant, videlicet, sub conditione fidei. Nemo enim potest corporis Christi particeps fieri, nisi fiat membrum eius.

Quibus autem Christus ad mortem cedit, id fit, quia respuitur, non quia recipitur.

Apoc. 13.

Discrimen veteris & noui Testamenti, non in re, sed in dispensatione positum esse dico. Nam agnus occisus est ab origine mundi. Ideoq; tam illis præsens fuit in ipsorum Sacramentis, quàm nobis præsens est in nostris Sacramentis. Denuò autem peto vt syllogisticè agatur.

D. Iaco-

D. I A C O B V S.

Reuerende D. Beza, placet vt syllogisticè agamus. Sic enim citius nos ipsos expediemus, & collatio ipsa auditoribus minus ingrata erit.

Satis autem dictum est de discrimine præsentia Christi, ratione humanitatis, in veteri & nouo Testamento. Quòd videlicet in veteri Testamento Christus secundum humanitatem sit tantum adumbratus, significatus, figuratus & representatus; per quam umbram & figuras, Deus populo suo beneficia distribuit, & applicauit, morte Christi impetrata, videlicet remissionem peccatorum, iustitiam, & vitam æternam. In nouo autem Testamento corpus ipsum præsens cœlesti modo vel ad vitam vel ad iudicium in Cœna Domini distribuitur. Ideo nolo de his plura addere; de quibus etiam in Theſibus nostris satis dictum est.

Satis etiam dictum est de manducatione spirituali, quæ fit per fidem, de qua nulla quæstio est; qua ipsis Patribus veteribus pares sumus, qui & ipsi per fidem manducarunt corpus Christi. Sed de substantia præsentia, in vtriusque Testamenti Sacramenti, TANTVM EST DISCRIMEN, QVANTVM discrimen est inter ENS & NON ENS. De dicto Christi, quod dicit D. Beza, non de damnatione, sed de gubernatione, vocem [IUDICII] intelligendam esse; id planè notum & inauditum est. Sic etiam Paulus de pœna loquitur, quam Deus Corinthijs propter abusum Cœnæ Domini infixit. Quod etiam ipse Paulus explicat proprijs verbis. Si nos ipsos, inquit, iudicaremus, nõ iudicaremur, hoc est, non puniremur à Domino.

Est autem hoc iudicium, seu pœna temporalis, si post illam pœnitentiam agant: Sin verò in impœnitentia permanſerint, damnatio est.

Idem Christus quoque apertè confirmat Ioannis 5. Vbi loquitur de iudicio, quod subituri sint impij ratione pœnæ sustinendæ, quam illis infliget Christus. Statim enim post

1.

2.

Discrimen præsentia Christi in veteri & nouo Testamento.

Manducatio spiritualis, eadem in V. & N. Testamento.

Iudicium quid in Paulo significet.

1. Cor. 11.

Iudicium duplex.

118 *Colloquium Mompelgartense.*

verba: [omne iudicium dedit filio] subiungit: [Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei. Et prodibunt qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem IVDICII;] quod alij reddiderunt, condemnationis.

Impij non respuendo sed recipiendo Christum, manducant iudicium.

Quòd autem impij iudicium manducant non respuendo, sed recipiendo Christum; ex verbis Pauli manifestum est, qui inquit: Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est; hoc est, cum illo pane corpus Christi communicatur, quisquis hunc panem edit. Sed hunc panem non solum manducant pij, sed etiam impij. Ergo manducando, adeoque recipiendo corpus CHRISTI in eo organo, quod DEVS ordinavit, & non respuendo, manducant iudicium. Sed in formam Syllogismi redigamus.

Syllogismus.
Impij MANDUCANDO corpus Christi, iudicium manducant.

Quisquis manducat panem Cœnæ Dominicæ, is manducat corpus Christi.

Impij manducant panem Cœnæ Dominicæ. Ergo impij quoque manducant corpus Christi. Et sic non respuendo, sed recipiendo Christi corpus, iudicium manducant.

D. BEZA.

Probetur maior propositio.

D. IACOBVS.

Paulus scribit, 1. Corinth. 10. Panis quem frangimus, communicatio corporis Christi est. Non dicit, communicatio remissionis peccatorum, sed communicatio corporis Christi est.

D. BEZA.

D. BEZA.

Proba per Syllogismum.

D. IACOBVS.

Scripturæ sacræ dicta non indigent, vt probentur per Syllogismum; sed propter authoritatem diuinam illis creditur.

D. BEZA.

Fac Syllogismum.

D. IACOBVS.

Hoc nouum & in omnibus scholis inauditum est, Scripturæ testimonia per Syllogismum probari.

D. BEZA.

Fac Syllogismum.

D. IACOBVS.

Dictorum Scripturæ germana sententia non Syllogismo probanda, sed ex Scriptura demonstranda est. Et qualis est communicatio, vbi nulla est perceptio? Communicatio, nulla est sine perceptio.

D. BEZA.

Corpus Christi communicatur intentione Dei, hoc est, offertur omnibus: sed impij non accipiunt, quia non induunt Christum, Gal. 3.

D. IACOBVS.

Nulla est communicatio, sed oblatio tantum, quando ali-

do aliquid offertur & non recipitur. Quando autem offertur & recipitur; tum dicitur communicatum, secundum naturam & rationem relatiuorum. Sic communicatio versatur inter communicantem & recipientem, aliâs nulla communicatio esse aut dici potest.

Communicatio corporis Christi, non beneficiorum.

Aperta autem sunt verba Pauli, quòd non dicit; Panem quem frangimus, est communicatio beneficiorum Christi. Si enim sic locutus esset, omnes intelligerent, impios ab illa communicatione exclusos esse, qui beneficiorum Christi nõ sunt participes. Sed Paulus inquit; est communicatio corporis Christi; quid magis apertè dici posset ad probandum, omnes corpus Christi manducare, qui panem Domini manducant? quem communicationem corporis Christi esse dicit, quocunque tandem id fiat modo. Et hæc est germana, consensu omnium doctorum, Pauli sententia & intelligentia, nullo, inquam, doctore excepto, quòd videlicet cum hoc pane corpus Christi omnibus communicetur, qui hunc panem manducant.

D. B E Z A.

Præbetur quidem corpus Christi omnibus panem manducantibus; sed non ab omnibus recipitur, qui panem manducant.

D. I A C O B V S.

Quomodo impij corpus Christi non percipiant.

Si de receptione loqueris, quæ fit per fidem; nulla controuersia est, quòd corpus Christi infideles non percipiant, quoniam carent fide. Verùm Paulus hîc non loquitur de manducatione fidei, sed de manducatione oris, cum inquit: Qui manducat panem hunc, &c.

Impij corpus Christi in Cœna sacra ore manducant.

Sed probabo expresso alio testimonio Pauli, qui suorum verborum optimus interpret est, quòd hæc manducatio oris non ad panem tantum, sed etiam ad corpus Christi dirigatur.

tur. Sic autem sonant verba eius: [Quicumque manducauerit panem *HVNC*, & biberit calicem *DOMINI* indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane *ILLO* edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, *NON DIIVDICANS CORPVS DOMINI.*] Quid quæso magis apertè dici posset, ad explicandam mentem & sententiam verborū Pauli, quæ paulò antè posita sunt: [Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est?] Vbi *Emphatica* vocabula in verbis Pauli diligenter obseruanda sunt; cùm inquit: Panem *HVNC*: De pane *ILLO*: calice *DOMINI*. Qui manducauerit panem *HVNC*, videlicet quem suis discipulis dedit Christus, & dixit: Hoc est corpus meum. Item, de quo prius ipse dixerat: Panem quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est?

Emphatica vocabula in verbis Pauli diligenter obseruanda.

Sic etiam hoc loco non dicit Paulus, quòd indignè manducantes iudicium mādudent, *QVIA NON DIIVDICENT HVNC PANEM à communi pane*: sed quòd non diiudicent *CORPVS DOMINI*: Ideoque etiam eos fieri reos *CORPORIS ET SANGVINIS CHRISTI*. Ex quo luce meridiana clarius apparet, corpus Christi non modò præberi, sed etiam percipi ab indignis, sed ad iudiciū, hoc est, ad pœnam vel temporalem, sicut Corinthijs accidit, quos peculiarior morbo Christus puniuit; aut si impœnitentes permanserint, æternam.

Cùm igitur nullo modo negari possit, indignos & impios corpus Christi ad iudicium manducare posse; quod verbis Pauli ad oculum demonstratum est: hoc ipso etiam manifestè probatum est & demonstratum, quòd sit tertia manducatio inter manducationem, quæ fit per solam fidem, & inter Capernaiticam manducationem & lanienam carnis Christi: videlicet, Sacramentalem, qua non solum panis qui frangitur, sed corpus quoque Christi, cuius communicatio est, ore percipitur; & non solum vinum ex calice, sed sanguis quoque Christi, cuius communicatio calix benedictus est,

Tertius modus manducandi corpus Christi in Coena Domini.

Q bibi-

122 *Colloquium Mompelgartense.*

bibitur ab omnibus, qui de hoc pane & calice participant, siue boni siue mali sint, sicut Pauli verba aperta sunt: [Quoniam vnus panis, vnum corpus sumus multi (inquit Paulus) nam omnes de vno pane & vno calice participamus.] Quam multa autem putrida membra in hoc corpore fuerint apud Corinthios, eodem loco docet.

1. Cor. 10.

Putrida etiam membra in corpore Ecclesie.

D. B E Z A.

Hoc est concionari, non disputare. Quod paulo ante quaesisti, qualis sit communicatio rei, ubi eius nulla sit receptio? Respondeo, idem fieri in verbo, quod in Sacramentis. Scriptum est: Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Inde non sequitur, quicumque Euangelium audiunt, quod etiam illud percipiant.

Collatio Sacramenti cum predicatione verbi.

Rom. 1.

D. I A C O B V S.

Imò idem Euangelium in auribus, & corde impiorum est, qui pereunt & damnantur, quod in auribus & corde piorum est, qui saluantur; quod etiam auribus percipiunt, qui damnantur, & apud quos nullos fructus fert. Et gaudeo allatum esse hoc exemplum, quod præsentem controuersiam illustrare potest.

Argumentatio de verbo predicato.

Argumentatur tua reuerentia ab effectu ad causam, ad hunc modum: Impij Euangelium, quod est potentia Dei ad salutem, audientes, non percipiunt salutem. Ergo quod ceperunt, non est potentia Dei, adeoque non verbum Dei, sed duntaxat sonus quidam sine potentia. Quæ argumentatio est vitiosa.

Euangelium vnum in auribus piorum & impiorum.

Ioan. 12.

Euangelij duplex vis.

2. Cor. 2.

Nam Euangelium & verbum Dei quod audiunt impij iudicandi, est vnum & idem Euangelium cum eo, quod audiunt pij & saluandi. Sicut Christus loquitur: Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Et habet duplicem effectum, vel iudicandi eos, qui spernunt & non vera fide accipiunt; vel saluandi eos, qui vera fide accipiunt. Sicut idem Apostolus scribit: Bona Christi fragrantia sumus Deo, in his

in his qui salui fiunt, ET IN HIS QUI PEREUNT. His quidem ODOR MORTIS AD MORTEM: illis vero odor vitæ ad vitam. Quibus verbis testatur: Verbum Euangelij, quod est potentia Dei ad salutem omni credenti, etiam odorem esse MORTIS ad mortem, in his qui audiunt, sed ei non credunt. Sunt enim omnibus temporibus & locis putrida membra Ecclesiæ, quam diu in terris militat.

D. BEZA.

Quando Impij audiunt Euangelium, non adest illis potentia saluandi, sed sonus tantum aures feriens, vt audientes non audiant.

D. IACOBVS.

Vna & eadem potentia est saluandi & damnandi, quamuis diuersa eius sit ratio. Et Christus non inquit: Sonus, sed verbum quod locutus sum, iudicabit illum in nouissimo die, sicut credentem saluabit vna & eadem potentia; sed diuersissimi effectus sunt, pro diuersitate auditorum.

Idque minimè absurdum esse, in rebus creatis alijs demonstrari potest, videlicet vnus causæ diuersos & contrarios effectus posse esse. Est vnus & idem radius solaris, qui lutum liquidum indurat, & ceram duram liquefacit; vna & eadem vis radij solaris, duos illos cõtrarios effectus operatur. Causa autem diuersitatis, non est in radio solis; quia vnus & idem radius, vna & eadem vis, atque potentia radij, non duo aut diuersi radij sunt; sed causa diuersorum & contrariorum effectuum, est in diuersitate subiectæ materiæ, in qua pro sua natura solis radius operatur.

Similitudo radij solis de diuersis effectibus.

Vna causa diuersorum effectuum.

D. BEZA.

Sol per accidens indurat. Sed ostende mihi duplicem vim in corpore Christi. Nam nos dicimus corpus Christi tantum saluificum esse, & viuificam carnem eius.

An corpus Christi duplicem vim habeat.

D. I A C O B V S.

Duplex vis in Christo, saluandi & damnandi.

Matth. 1.

Ioan. 5.
Matth. 25.

Suprà satis superque demonstratum esse confido, quòd duplex vis sit in Christo, iudicandi & saluandi; vnde etiam simul & Iudex & Saluator est & dicitur. Propter vim saluandi, appellatur Iesus, hoc est, Saluator, quia saluabit populum suum à peccatis suis. Dicitur quoque iudex, quia Pater omne iudicium ei dedit, non solum ratione gubernationis, sed etiam ratione infligendæ poenæ temporalis & æternæ. Ideoq; etiam non tantum dicet in illo die, VENITE; sed etiam dicet, ITE in ignem æternum.

Christus in impijs non est ociosus.

Sic Christus in terris, cum impij ad Cœnam Domini accedunt commixti pijs, non quidem operatur in eis salutem; sed sicut non desinit in seipso saluator esse, ita in illis quoque minimè ociosus est, sed eos iudicat; sicut paulò antè dictum est, quòd iudicium manducet, & rei corporis & sanguinis Christi fiant.

D. B E Z A.

An causa damnationis sit in Christo.

Non audio probationem. Et quero: An causa damnationis sit in Christo? Glossam audio non Textum.

D. I A C O B V S.

An glossam afferam, vel aperta Scripturæ testimonia, eaq; minimè violenter detorta, sed perspicua & planissima; in iudicio auditorum repono. Non enim puto, aliquid magis apertè verbis Spiritus sancti demonstrari posse, quàm hoc loco ex verbis Pauli à me ostensum & probatum est.

Sed vt ad quæstionem propositam disertè & perspicuè respondeam, suprà dictum est: Causam damnationis, propter quam homo damnatur, esse in homine & ex homine, non in Deo, neque etiam ex Deo. Ea autem neminem damnaret, nisi iustitia Dei, Christi iusti Iudicis, & eius executio accederet.

ret. Ideoque ipsa damnatio non potest vnâ solum causa definiri, quæ inter duo versatur, videlicet, Deum damnantem, & hominem qui à Deo damnatur.

Iudicium damnationis non vna causa definitur.

D. B E Z A.

Iterum quero: An causa damnationis ita emanet à Christo, sicut ab eo emanat causa salutis?

D. I A C O B V S.

Respondeo: Nequaquam. Etsi enim virtutum in Deo eadem est ratio, si Deus ratione naturæ suæ consideretur, ideoque sicut ab eo vis viuificandi proficiscitur, sic ab eodem quoque vis iudicandi procedit: (nam idem Deus est iustus & misericors, qui saluat & damnat) veruntamen quando homines iudicandi, & saluandi considerantur; horum diuersorum effectuum longè diuersissima est ratio. Nam causa iudicij diuini, quod exercet in hominibus iudicandis & damnandis, & propter quam homines damnat; non promanat à Deo, sicut salus in saluandis.

An eodem modo causa damnationis à Christo emanet, sicut causa salutis.

Deus enim nõ est causa incredulitatis, propter quam homines damnantur; neque à Deo promanat incredulitas, sed à Diabolo, & peruersa voluntate hominis.

Quando autem homines saluantur; non modò misericordia Dei causa est huius salutis, sed fidei quoque; tanquam causæ instrumentalis; quæ & ipsa donum Dei est, & à Deo & ipsius sancto Spiritu promanat. Qua ratione nulla causa salutis est ex homine; sed damnationis causa est in homine, & ex homine damnato.

D. B E Z A.

Tu transis à Christo ad Deum: cum Christus sit salus & vita nostra, à quo emanant. In eo causa vnica salutis nostræ posita

126 *Colloquium Mompelgartense.*

posita est. Causa verò efficiens damnationis unica, est incredulitas nostra. Ideoq; dicimus, quòd incredulitas nos damnet; non Christus, aut Cæna Domini percepta.

Aliter etiam Deus, & aliter Christus considerandus est. Quoniam in solius Christi merito salus & vita nostra posita est; qua inde in nos emanant, & nos vivificant & salvant.

D. I A C O B V S.

Salus nostra à solo
Christo emanat.

Verum est, me loco vocabuli [Christi] Deum posuisse; sed prorsus eadem ratio est. Cùm enim dixerim, salutem nostram ex Dei misericordia emanare: Christum quoque nomine misericordiæ complexus sum & inclusi, cū extra Christum, qui verus Deus est, Deus nemini misericors & propitius sit. Quæ igitur de Deo dixi, ea omnia de Christo dicta sunt, quòd ex ipsius misericordia & merito omnis salus nostra emanet.

Incredulitas quo-
modo efficiens causa
damnationis.

Et si verò incredulitas quoque efficiens causa damnationis dicatur, cùm instrumentales causæ etiam inter efficientes numerentur; non tamen propterea iustitia Christi à damnationis causa excluditur. Christus enim est, qui iudicat & damnat.

Sic fides quoque est causa instrumentalis, & ideo efficiens salutis & vitæ in credentibus salvandis. Id verò quum dicimus, videlicet, fidem quoque esse efficientem causam salutis nostræ; non obstat, quo minus solius Christi merito, omnem salutis nostræ causam adscribamus. Christus enim non solum sua obedientia, passione, & morte omnia nostra peccata deleuit; sed idem quoque per Spiritum sanctum operatur fidem in electis, qua Christum vnâ cum merito ipsius apprehendant & saluentur. Sic simul & causa efficiens principalis est Christus, & instrumentalis fides. Solius Christi, non nostrû opus est, vt ipsi soli omnis laus salutis, & vitæ tribuatur. Sicut scriptum est: Perditio tua ex te Israel, in me autem salus tua.

ose. 13.

Ex

Ex quo manifestum est, quòd vel in saluandis, aut damnandis hominibus non vna duntaxat causa sufficiat, sed semper duæ concurrant, sicut dictum est. Christus est qui saluat, tanquam efficiens; fides est, quæ saluat tanquam instrumentalis causa, respectu hominis. Sic Christus est, qui iudicat & damnat, ratione iustitiæ suæ; & incredulitas quoque damnat, tanquam causa efficiens instrumentalis, propter quam homo damnatur. Nam causæ instrumentales etiam inter efficientes numerantur.

Duæ causæ in saluandis & damnandis hominibus concurrunt.

Sic fides est causa instrumentalis salutis, quia Deus neminem absoluta misericordia saluat; sed per fidem tantum omnes saluantur, quotquot saluantur. Ita quoque iustitia Christi absoluta neminem damnat, aliàs totus mundus damnatus fuisset; sed propter incredulitatem, quæ est efficiens causa, respectu hominis, quòd mundus damnatur, Ioan. 3. Marc. 16.

Deus neminem absolute iustitia damnat.

Sic cum prædicatur Euangelium, (quod est potentia Dei ad salutem) non vna sed plures causæ concurrunt. Principalis est, potentia Dei, tanquam efficiens causa salutis nostræ; instrumentalis, respectu Christi est prædicatio, seu ministerium verbi vocalis; Respectu hominum, est auditus verbi prædicati, per quem Deus fidem operatur, secundum illud Pauli: Fides est ex auditu, auditus per verbum Dei.

Rom. 10.

Ita in Cæna Dominica, sunt corpus & sanguis Christi, tanquam cibus & potus vitæ æternæ, sub ratione causæ efficientis vtriusque, salutis videlicet, & iudicij. Instrumentalis respectu Christi, est verbum, & elementa panis & vini benedicti: respectu hominum siue dignorum, siue indignorum est os hominis, quòd à Christo iubentur homines oblatum panem & calicem, edere & bibere. In qua actione, Christus pro dispositione cuiusque hominis, hoc panem & calicem communicantis, vel vitam vel iudicium operatur.

Potest

D. B E Z A.

Potest ne Rēuerentia tua dicere, incredulitatem esse instrumentalem causam damnationis? Ut quemadmodum fides est causa instrumentalis salutis, ita incredulitas iudicij & damnationis?

D. I A C O B V S.

Fides & incredulitas causæ instrumentales salutis & damnationis.

Omniñò; Quoniam contrariorum eadem est ratio. Sicut enim sine fide nemo saluatur; sic, nisi incredulitas esset in damnandis, nemo damnaretur.

D. B E Z A.

Causa efficiens secundum Bezam quid sit.

Causa efficiens proprie ea est, quæ habet effectum καὶ αὐτῷ, in se, & per se; & habet vim illam in se, ut sequatur eam effectus. Sed talis non est fides. Ergò non est causa efficiens.

Hic Antonius Fajjus, D. Bezam de causis instrumentalibus monuit ex Aristotele, ne amplius de his cum D. Iacobo contendat, Eas enim quoque inter efficientes causas numerari.

D. I A C O B V S.

Discrimen causarum efficientium.

Causarum efficientium non est eadem ratio. Aliter enim se habent principales, & καὶ αὐτῷ efficientes: aliter instrumentales. Sic Deus est καὶ αὐτῷ & absolutè causa efficiens, omnium creaturarum, ad quas creandas nullo instrumento indigit. Nunc in creatione hominis vitur instrumentis, Mare, & Fœmina. Non autem est fides ex causis καὶ αὐτῷ efficientibus salutem; sed duntaxat, sicut diximus, instrumentalis, quæ sine Christo efficiente causa, salutem præstare non potest.

sic

Sic scriptum est: & erunt omnes à Deo docti; sed hoc nihil prohibet, quo minùs etiam verbi ministri inter causas efficientes, non $\alpha\lambda\theta' \acute{\alpha}\nu\tau\epsilon$, sed instrumentales numerentur, per quos prima & princeps causa Deus homines conuertit, qui etiam sine ipsorum ministerio & voce, homines conuertere possent.

Ioan. 6.
Ila. 49.

Quæ causæ in conuersione hominis concurrant.

Non igitur potentia Dei, à verbo Euangelij prædicato separanda est; propter quam vocale verbum seu scriptum, seu prædicatum, à Paulo potentia Dei appellatur. Quicumque enim hoc audit, non inanem sonum, sed potentiam Dei audit.

Potentia Dei à verbo vocali non separanda.

Quando autem fides, & incredulitas inter se conferuntur, unde proueniant, sine quibus nemo saluatur, aut damnatur; res manifesta est, quòd eorum non eadem, sed longè diuersissima ratio sit. Nam fides donum & opus Dei est: Incredulitas autem Diaboli opus in homine. Et quemadmodum per fidem, quæ opus Dei in nobis est, saluamur: sic per incredulitatem, quæ opus Diaboli est, damnatur. Non autem propter fidem saluamur, quemadmodum propter incredulitatem damnatur. Incredulitas enim meretur damnationem; Fides autem ita donum Dei est in nobis, ut ipsa non tanquam opus vitam æternam mereatur, quoniam imperfecta est, & nemo tam firmiter (quàm firmiter credere tenetur) credit: sed fides apprehendit Christi meritum, quod solius Christi obedientiæ tribuitur.

D. B E Z A.

Dico Christum non receptum, sed repudiatum impios damnare; ideoq; solam incredulitatem causam efficientem damnationis impiorum, non Christum, esse dico.

D. I A C O B V S.

Quæro igitur, Reuerende Domine Beza; num impij se ipsos damnent?

R

D. B E Z A.

D. B E Z A.

*Impij dant causam Deo, ut eos damnet. Christus pronun-
ciat sententiam.*

D. I A C O B V S.

Quomodo Christus
damnet.

Quæro iterum: An Christus solùm pronunciet senten-
tiam?

D. B E Z A.

*Non solùm pronun-
ciat, sed etiam fert sententiam Christus
contra impios.*

D. I A C O B V S.

Dux causa in iudi-
cio concurrentes.

Manet ergò verum, quod dixi; iudicium, quod mandu-
cant impij, non vna solùm causa, sed duabus causis definien-
dum esse, videlicet, incredulitate hominis, & iustitia Christi;
quæ in hoc iudicio & condemnatione concurrunt.

Christus executor
iustitiæ.

Et experti sunt Corinthij: quòd Christus non solùm pro-
nunciauerit & tulerit sententiam, sed etiam opere executus
sit iustitiam, iudicando, hoc est, puniendo. Quod certè ali-
ud est, quàm pronunciare tantùm, & ferre sententiam.
Quapropter cùm iudicium sit executio iustitiæ, quod
Christo à Patre traditum est, Christus est & manet eius cau-
sa efficiens.

Christus causa effi-
ciens iudicij.

Nemo absoluta Dei
misericordia vel iu-
stitia saluatur aut
damnatur.

Quia verò Christus neminem, vel absoluta misericordia
saluat, vel absoluta iustitia damnat; intrepidè dico, tam cau-
sam salutis in pijs, quàm causam iudicij in impijs esse homi-
nibus. Hoc autem discrimine, seu hac differentia posita;
quòd fides non sit ex hominibus, seu ipsorum viribus, sed
ex Deo, tanquam donum Dei, quod virtute Spiritus san-
cti per verbum prædicatum operatur: Incredulitas autem à
Diabolo est.

Quomodo causa iu-
dicij & salutis sit in
hominibus.

Colloquium Mompelgartense. 131

Hæc causa damnationis efficiens est, sicut tu ipse in Thesibus vestris, & in hac collatione affirmas, & minimè negas; non autem sola, sicut paulò antè dictum est. Nisi enim iustitia Christi, & eius executio accederet: neque Diaboli, neque homines impij damnarentur; qui se ipsos nunquam damnarent, si in ipsorum potestate positum esset.

D. BEZA.

Christus decreuit, & pronunciauit sententiam contra damnatos, non propter receptum, sed propter spretum corpus & sanguinem ipsius.

D. IACOBVS.

Christus non solùm decreuit, & pronunciauit sententiam iudicij & damnationis contra impios; sed etiam executur decretam & pronunciatam sententiam; sine qua executione, decreta & pronunciatam sententia, fulgur ex pelui esset. Neque enim Diaboli, vel se ipsos, vel damnatos affligent tantùm; sed iustitia Dei affliget, & ipsos Diabolos & homines; Cuius imperium ratione suæ iustitiæ se in infernum vsque, & non solùm in cælos misericordia eius extendit.

Christus est executor iustitiæ Dei in impijs.

D. BEZA.

Fides non est salus, sed est illud quod apprehendit salutem, quæ est Christus. Sic Christus decernit & pronunciat sententiam; sed causam iudicij inuenit extra se in homine impio, videlicet incredulitatem. Ideo non est causa iudicij, seu damnationis; Ipse autem homo huius iudicij causa vnica efficiens est.

D. IACOBVS.

Nunc aliquoties dictum est, fidem non eo modo causam salutis

salutis esse, quemadmodum incredulitas iudicij. Sed ex argumento D. Beze planè contrarium sequitur, quod ipse probare intendit.

Inuersio argumenti
D. Beze.

Sicut enim fides non est ipsa salus, sed Christus est salus, quem fides apprehendit: ita incredulitas non est ipsum iudicium, sed id quod respuit quidem Christum saluatorem, sed apprehendit & mouet iudicem, qui est Christus, iudicantem impium propter incredulitatem. Quemadmodum ergò fides sine Christo nunquam saluaret: ita incredulitas sine Christo nunquã damnaret. Quoniam pater (sicut ipse Christus loquitur) neminem iudicat, hoc est, extra Christum, & sine Christo, Deus pater neminem iudicat; sed omne iudicium filio dedit, *QVIA FILIUS HOMINIS EST.*

Ioan. 5.

Et vt me rectè tua Reuerentia intelligat; Quoniã disputatio de causis efficientibus, & instrumentalibus ad Philosophiam pertinet, quam pauci ex auditoribus intelligunt; disputationè de terminis artis, hoc est, de causis efficientibus καὶ ἀντὶ, & efficientibus instrumentalibus omittentes, de re ipsa dicamus.

Ezech. 18.

Quomodo Deus homines saluet & damnet.

Dispositio hominis ad vitam & salutem.

Heb. 11.
Heb. 2.

Dispositio hominis ad damnationem.
Marc. 16.

Discrimen dispositionis ad vitam & mortem respectu Dei.

Ego enim apertè dico: Deum neque peccati incredulitatis, neque damnationis causam esse. Sicut enim Deus non vult peccata: ita non vult mortem. Saluat autè hominem nõ absoluta voluntate, sed ad salutem dispositum; Sic quoq; neminem damnat absoluta voluntate, sed ad damnationem dispositum. Dispositio ad salutem in homine requirit fidem, quæ reddit hominemabilem ad salutem recipiendam, quæ omnis in Christo reposita est. Absque fide enim inquit Apostolus, impossibile est Deo placere. Item, Iustus ex fide uiuet.

Ita quoque impius ad damnationem dispositus est per incredulitatem. Nemo enim nisi incredulus damnatur.

Sed discrimen in eo apparet, quòd Christus non modò salus est, sed ipse quoque hominem ad salutem percipiendã disponit, & per auditum Euangelij fidem in eo operatur. In impijs autem, incredulitatem non operatur, quæ opus Diaboli

boli est, quam inuenit in impijs; qui cum sint & maneant cō-temptores verbi Dei, nec volunt discere à patre, qui per filium, per Apostolos, per synceros ministros loquitur; ideo in sua ipsorum incredulitate permanentes & perseuerantes iudicat, hoc est, non solum decernit & pronunciat sententiam, sed etiam efficaciter in ipsis eam exequitur.

D. B E Z A.

Dispositio fidei, & incredulitatis tamen differunt naturâ sui. Nam fides quidem disponit hominem; sed non quòd propter ipsam homo saluetur, sed ut possit recipere Christum, qui est salus. Sed incredulitas ita disponit hominem ad damnationem, ut ipsa, sine respectu alterius, Deum impellat ad condemnandum; quod fit non quia Christum recipit, sed quia contemnit & respuit.

Sic audio aliquem mihi loquentem; sed quia Germanicè loquitur, non intelligo; quod perinde est, ac si non audirem, & ille mihi non loqueretur. Imò diaboli audiunt Christum, & intelligunt, & tamen non percipiunt eius verbum, quia non credunt. Fides autem aliquid amplius requirit, quàm auditum duntaxat verbi prædicati. Nam de fide electorum propriâ loquimur, quæ sola saluat; quæ non modò percipit sonum, sed percipit rem ipsam sono expressam, & applicat sibi promissiones uniuersales de gratia in Christo promissas.

Simile de homine ignota lingua loquente.

De hoc auditu loquitur Paulus ad Roman. 10. capite quum dicit: quòd fides sit ex auditu verbi Dei; quòd tantum de fidelium auditu intelligitur, qui non modò sonum externum percipiunt, sed rem sono expressam quoque intelligunt, percipiunt, & sibi applicant.

D. I A C O B V S.

Incredulitas simpliciter & per se neminem damnat; sicut fides per se, & simpliciter neminem saluat. Sed sicut fides respectu Christi tantum, cuius meritum per fidem homini applicatur, saluat: sic incredulitas respectu Christi damnat, cuius meritum non recipit, neque sibi applicat. Iudicem autem repellere non potest; quem in Cœna Domini, non minus ore percipit, quam pius & fidelis.

Depravatio verborum Pauli Rom. 10.

Mirabilis autem verborum Pauli explicatio est, qua Reuerentia tua dicit: Paulum tantum de fidelium auditu loqui; cum Paulus eo loco doceat, non quomodo fideles audiant, sed quomodo ex infidelibus fideles fiant, videlicet per auditum verbi Dei. Loquitur enim de externo auditu verbi, qui fidelibus, & infidelibus communis est. Sicut etiam de externa prædicatione, seu verbo vocali loquitur, quod pijs & impijs, fidelibus & infidelibus commune est. Quomodo (inquit) credent, de quo non audierunt? Quomodo autem audient, absque prædicante? Hæc verba omnia de externa prædicatione, & de externo auditu loquuntur, quæ D. Beza ad internum refert, & ab externo separat: Quasi electi aliud verbum audiant, quam damnati.

Rom. 10.

Inversio argumenti ab analogia verbi prædicati, ad Cœnam Domini.

Rectè autem accommodatur hic locus ad explicationem verborum Pauli, quæ ex Epistola 1. Corinth. 10. produximus: Panis, quem frangimus, communicatio corporis Christi est. Quemadmodum enim per verbum externum prædicatum offertur potentia Dei pariter ad salutem credenti, & ad iudicium non credenti: Sic per panem Cœnæ Domini offertur corpus Christi, omnibus in Cœna Domini vescentibus, vel ad salutem, vel ad iudicium. Et sicut infidelium auditorum aures non percipiunt tantum sonum verbi prædicati, sed etiam rem verbo prædicato allatam, idem videlicet planè verbum, quod piorum aures percipiunt, non ab illa potentia separatum: ita etiam impij in Cœna vescentes, corpus Christi ore suo accipiunt, quod pij suo ore accipiunt.

Sicut

Colloquium Mompelgartense. 135

Sicut enim externum verbum, seu prædicatio & lectio verbi Dei, est organum, per quod Deus in animis hominum concionatur: sic panis & vinum Cœnæ Domini sunt organum, per quod Christus corpus & sanguinem suum, vel ad fidei nostræ confirmationem, vel ad iudicium communitur.

Quòd autem non omnium corda conuertit, neq; potentia hæc verbi salutem in omnibus operatur; Spiritus sanctus causam apertè ostendit.

Quidam enim prorsus audire nolunt, sicut scriptum est: Quoties volui congregare filios tuos, sicut Gallina pullos suos; ET NOLVISTI. Actor. 7. Obturarunt aures, ne audirent verbum Dei ex ore Stephani. Hi quoniam organum Spiritus sancti contemnunt, per quod Spiritus sanctus fidem operatur; ideo nunquam conuertuntur, sed damnantur. Et tales sunt illi, qui extra Ecclesiam Dei, in cæcitate mentis suæ ambulant.

Cause cur non omnes ad fidem Christi conuertantur. Matth. 23. Actor. 7.

Deinde sunt impij in ipso Ecclesiæ cœtu, & externa professione fidei etiam membra Ecclesiæ; qui audiunt quidem verbum Euangelij prædicatum, sed oscitanter, quia non accedunt studio discendi à patre. Perinde ergo est, ac si nõ audirent: Ideo q; etiam in illis virtutem suam non exerit ad conversionem, sed ad iudicium. Sicut inquit Christus: Sermo quem ego locutus sum illis, iudicabit eos in nouissimo die.

Ioan. 6.

Ioan. 12.

D. B E Z A.

Paulus eo loco incipit à fide; non ergo agit de sola prædicatione externa. Audiri enim potest verbum Dei, vt ipse sonus tantum audiatur, non res sono verbi expressa: Vt si quis homini lingua ignota loqueretur: Sic impij quidè audiunt verbum prædicatum, sed rem ipsam non percipiunt.

Adeundem quoq; modum Sacramenta habent rem externam, panem & vinum; hæc impij sibi applicant; sed corpus & sanguinem Christi his significata, quia fide carent, nõ percipiunt.

D. I A C O.

D. I A C O B V S.

Paulus Rom. 10. de
externo auditu verbi
Dei loquitur.

Reuerende Domine Beza, Paulus non à fide, sed à prædicatione verbo incipit, & ab effectu ad causam procedit, quæ fidem præcedit. Nam prædicatio verbi tanquam causa, præcedit fidem tanquam effectum, & non fides prædicationem. Et contextus totus eius loci indicat, Paulum de externo auditu loqui. Sunt enim correlata, prædicare & audire. Quomodo audient, inquit, si non prædicabunt? Ideoque etiam Paulus Romanos ad auditum illius verbi externi reuocat. Non dicas (inquit) in corde tuo, quis ascendet in cælum? Propè est verbum in ore, ET IN CORDE TVO. Audis verbum esse IN ORE? & idem quoque, & non aliud verbum IN CORDE? Ideoque Paulus non à fide, sed ab externa prædicatione verbi Euangelij incipit; & eos credere non posse dicit, nisi PRIUS illis verbum prædicatum fuerit.

Discrimen Iudicij.

Ioan. 15.

Etsi verò etiam illi damnantur, qui non audiuerunt, & non crediderunt: fortius tamen damnantur, & maior est damnatio eorum, qui audiuerunt, & non crediderunt, quam qui non audierunt, secundum illud Christi: Si non venissem & locutus fuisssem illis, peccatum non haberent. Sic in Cæna Domini etsi iudicantur quoque contemptores Sacramenti, quòd eo non vsi sunt: fortius tamen damnantur, & maius illorum iudicium est, qui Sacramentum, hoc est, non signum duntaxat, sed rem quoque signatam accipiunt indignè; de quibus dicit Paulus, quòd iudiciù manducant, quia non dijudicent corpus Domini. Hæc omnia, tam aperta, & manifesta sunt, vt mirum sit posse hominem Christianum in his hæsitare, ne dicam contra ea disputare.

D. B E Z A.

Confirmatio D. Bezae, quòd corpus Christi ore non percipiatur.

Quòd ore corpus Christi in Cæna Dominica non percipitur, aut percipi possit; quàm plurima Scripturæ testimonia manifestè confirmant. Quoniam in cælis nunc est & non in terra;

Colloquium Mompelgartense. 137

terra, sicut oramus: Pater noster qui es in cœlis; Ad quos Christus suo corpore ascendit. Item: Vado vobis parare locum; Relinquo mundum: Peregrinamus à Domino: Cupio dissolui & esse cum Christo: Superna querite, ubi Christus est ad dexteram Patris: Ille in nubibus veniet; & quæ sunt his similia quàm plurima. Quæ simul omnia confirmant, corpus Christi in cœlis esse, non in terris: ideoq; non esse eo loco, ubi panis; neque externo ore percipi, sed fide tantum; quod per panem **MEN- TI** tantum prebeatur, non corpori.

Præterea verba Pauli: Quis ascendet in cælum, &c. sunt verba hæsitantis; quam hæsitacionem Paulus damnat. Non enim vult, ut absque medio in cælum assurgamus. Et non simpliciter negamus, non posse de externo auditu intelligi; sed certum tamen est, Paulum de interiore auditu loqui.

D. I A C O B U S.

Quòd ad Scripturæ testimonia attinet à D. Beza allata, quibus demonstrare conatur, Christum corpore suo ita in cœlis esse apud Patrem, ut nobiscum non simul etiam sit in terris præsens: Respondeo, Testimonia allegata malè ad hoc Mysterium accommodari. Nam Christus quidem corpore suo in cœlis est apud Patrem, quod negari non potest: sed quod addit D. Beza: **ET NON IN TERRIS**; contradicimus. Etenim nõ minus illustra testimonia habemus de illius præsentia in terris: Ego sum vobiscum omnibus diebus: Vbi duo vel tres, &c. Ascendit supra omnes cœlos, ut omnia imple- ret. Quapropter etsi vnus est Christus, & non duo, alter in cœlis, alter in terris: duplex tamen corporis, seu humanita- tis eius consideratio est. Altera, quatenus verum, & essentialè corpus, nostris corporibus, excepto peccato, simile est; quod essentialia proprietates veri corporis retinet, & nunquam deponit.

Et hac ratione consideratum corpus Christi, duntaxat

§

nunc

Mat. 16.
Ioan. 14. 16.
2. Cor. 3.
Phil. 1.
Col. 3.
A. Q. 1.

Rom. 16.

Corporis Christi
duplex considera-
tio.

Quomodo Christi
corpus in cœlis, &
non in terris.

nunc in cœlis, hoc est, in statu alterius seculi est, cum Deo patre, & non in terris.

Sicut autem cum oramus: Pater noster, qui es in cœlis; Pater non ita in cœlis est, ut in terra præsens non sit, aut non esse dicatur: est enim etiam nobiscum in terris, qui cœlum & terram implet, Jerem. 23. Sic quoque Christus non ita proprietate corporis sui, seu ut Augustinus loquitur, propter veri corporis modum est in cœlis, ut non etiam alio modo suo corpore nobiscum in terris esse possit: Cum corpus eius in diuinitatis proprium thronum (qui neque locus, neque in loco est) translatus & collocatus sit. Cœlum, inquit Dominus, Esa. 66. mihi sedes est, & terra scabellum pedum meorum. In hunc thronum nullus beatorum hominum, vel angelorum, collocatus est; Sed soli filio hominis Christo dictum est; Sede à dextris meis. Qui ergo non haberet modum in illo throno, quo nobis in terris quoque præsens esse posset?

Quapropter omnia Scripturæ sacræ testimonia, quæ de absentia Christi in terris loquuntur, simul omnia de Christo dicuntur, & intelligenda sunt, NON SIMPLICITER, Quasi nullo modo adfit; sed secundum QUID, hoc est, de veri corporis modo, seu proprietate corporis, quâ tanquam corpus sine ullius rei respectu, in sua essentia consideratur, & intelligitur.

Nihil autem per ea maiestati Christi derogatur, quâ in throno maiestatis diuinæ proprio collocatus, etiam in terris, in verbo & Sacramento Ecclesiæ suæ TOTVS, & TOTVM adest, Deus & homo, Diuinitate & humanitate sua: de qua suo loco plura.

De verbis Pauli, Non dicas in corde tuo; ut maximè sint hominis hæsitantis, qui cæcutiens viam salutis quærat: certum tamen est, quòd ijs verbis homines AD AUDITVM EXTERNI VERBI EXTERNVM, tanquam ad organum & instrumentum Spiritus sancti Paulus reuocet; per quod ad agnitionem Christi homines perueniant.

Et quòd de solo externo, & non de interno auditu intelligat,

Quomodo corpus Christi simul in cœlo & in terris esse possit.

Corpus Christi in throno Desitatis proprium collocatum.

Psal. 110.
Heb. 1.

Loca Scripturæ de absentia Christi in terris, quomodo intelligenda.

telligat, ipsa verba expressè docent. Cùm enim auditus interior sit ipsa fides, seu fidei effectus: manifestum est, Paulum de illo interno auditu nō loqui, cùm doceat fidem illam per **AVDITVM** VERBI dari, quā homines carent, priusquam audiant, & per verbum prædicatum Dominus fidem hanc in auditoribus operetur.

Confistit ergo immotum argumentum meum: Quemadmodum aures hominis sunt organum & instrumentum, per quod in externo auditu verbi prædicati recipiunt æternum Dei verbum, quod propriè est potentia Dei ad salutem omnium credenti, propter quod, verbum externum potentia quoque Dei est & dicitur: Ita etiam in Cœna Domini externum os hominis, est organum & instrumentum, respectu hominis, per quod corpus Christi cum pane, vel per panem, (nam voculam **IN** declinas, propter metum opinionis de inclusione locali corporis Christi in pane) nō solum **MENTI**, sed etiam **ORI** præbetur, exhibetur, & etiam ore percipitur.

Sicut enim **MENS** per fidem in verbum promissionis respicit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur: quo verbo **MENTI** offertur & exhibetur corpus Christi: Ita os corporis & oculi ad panem respiciunt, qui est communicatio corporis Christi: hoc est, respectu Dei organum & instrumentum, à Christo ad sacramentalē perceptionē corporis sui ordinatum.

Quapropter manifestè falsum est, cùm dicitur: Quod pijs est Sacramentum, id impijs duntaxat panem & vinum esse. Nam incredulitas nostra non facit fidem Dei irritam: Et Sacramentorum substantia, non à nostra dignitate, aut fide pendet, sed solum à verbo instituentis Sacramentum; quod incredulitas hominis mutare non potest, si institutio & vsus à Christo institutus seruetur.

Et nota est similitudo Christi de homine seminante semē bonum; quod tamen in quarta parte agri solū fert fructū. Non est aliud semē, quod in viam, quod super petram & inter spinas cadit: sed illud ipsum semen, quod in terra bona fructum profert. Vis feminis in omnibus est vna & eadem; sed non in omnibus fructū fert.

Christi corpus per panem Cœnae Domini ori & menti simul offertur & exhibetur.

Impij etiam integra Sacramenta percipiunt. Rom. 2.

Similitudo de semine. Matth. 13.

140 *Colloquium Mompelgartense.*

Verbum prædicatū
ad corda impiorum
penetrat.

Ioan. 12. 15.

Luc. 8.
Marth. 13.

Eadem ratio quoque est verbi prædicati in auribus & cordibus piorum & impiorum, eandem vim ubique secum retinens; non autem in omnibus proferens.

Nam non solum aures, sed etiam corda impiorum transit verbum auditum, eosque coram Deo inexcusabiles reddit; qui virtute huius verbi excitati, interdum de emendatione vitæ cogitant: sed denuò ad vomitum redeunt, cum Sathan verbum ex corde rapit, & deinceps ad flagitia & scelera impellit.

Ex quo intelligitur, verbis Christi verba Pauli consentire, & vtrunque duntaxat de externo auditu verbi loqui, qui pijs & impijs communis est. Vnum autem, & idem verbum in auribus piorum & impiorum esse.

D. B E Z A.

Ioan. 6.

Ego ipse distinxi inter auditum internum, & externum verbi. Oportet enim nos non solum per externum verbum, sed etiam internè doceri: Sicut Iohan. 6. scriptum est: Et erunt omnes à Deo docti. Aliàs exterior doctrina nihil prodest. Et loquitur Christus in similitudine de semine, de generali fide. Habet enim fides sua rudimenta. Sicut fœtus in utero mulieris, primùm formatur ex semine concepto: Ita etiam fides ab initio auditus verbi, est imperfectus fœtus, quæ sua incrementa habet, & non in omnibus ad perfectionem suam pervenit, quia verbum non apud omnes procedit. Sicut Diaboli quoque habent fidem, de qua Iacobus, & contremiscunt: Ita etiam eorum fides non est vera fides, apud quos semen in vāam, super petram, & inter spinas cadit.

D. I A C O B V S.

Reuerende D. Beza: Tu de verbo interrogatus, respondes de fide. Dico enim & manifestè probavi, verbum Dei verū, viuum, & viuificū esse, & suā naturā manere, non modò in auri-

auribus, sed etiam in corde hominis NON CREDENTIS, Verbum Dei viuum in corde impij. quamuis impios non viuificet. Nam hoc quæsitum fuit: an verbum, quod impius audit, & nō credit, & quod in cor eius penetrat, sit duntaxat sonus, an verò ipsum verum Dei verbum viuum, quod in cordibus piorum fructificat; in impijs autem nullum fructum fert. Ad hoc cum tibi respondendum esset; de fide, & eius incrementis, de generali & diabolorum fide disputas; quæ omnia extra controuersiam posita sunt.

D. B E Z A.

Nemo negat.

D. I A C O B V S.

Quamobrem ergo Reuerentia tua contendit; non verbum Dei, sed nudum sonum esse in auribus impiorum? Et de duplici verbo differuit, interno & externo; cum vnum sit verbum Dei in cordibus piorum & impiorum.

Deinde quamuis verum est, quòd omnes oporteat à Deo doctos fieri, & non solum exterius, verum etiam interiùs doceri à Deo: tamen hoc quoq; verum est, quòd Dens interiùs nō nisi per externum verbum doceat, nisi velimus homines ad occultas reuelationes citra verbum remittere, quod fanaticum est. Quapropter ex tua Reuerentia quæro: An idem verbum sit in auribus & corde impij, quod est in auribus & corde pij, quando prædicatur? Ad hoc cupio mihi Categoricalè responderi. Quomodo omnes à Deo docti fiant, & doceantur.

D. B E Z A.

Quæstio est: an percipiatur ab impijs.

D. I A C O B V S.

Oportet priùs statuere: an sit idem verbum, priusquam de perceptione disputetur. Ad hanc quæstionem cum responsum fuerit, deinde quoque ad alteram respondebitur: An ab impijs percipiatur, nec ne? Nam duæ sunt distinctæ

142 *Colloquium Mompelgartense.*

quæstiones: altera de verbo, quod ab impijs auditur; an sic idem, adeoque verum verbum Dei, cum eo, quod pij audiunt. Altera verò, an & quomodo illud percipiant pij & impij.

Ad vtramque autem quæstionem nos apertè responderemus: Esse in vtrisque; pijs & impijs, vnum & idem verbum Dei verū; Et ab vtrisque; pariter non solum auribus percipi, sed etiam in cor penetrare. Et inde argumento, quod D. Beza attulit, inuerso, ad Sacramentum Eucharistiæ sic argumentor: Vnum & idem corpus Christi pane Sacramenti ori piorum & impiorum in vsu Cœnæ præberi & exhiberi, ab vtrisque; etiam ore percipi: Sicut verbis Testamenti Christi, & Pauli duobus testimonijs apertè probatum est.

Sicut enim verbum per aures in cor recipitur, & impiorū cor vellicat, & excitat ad aliquem amorem veritatis & salutis suæ; sed quoniam indulgent voluptatibus, aut securi sunt, eis non ad salutem, sed in Iudicium cedit: Sic etiam integrū Sacramentum, non panis duntaxat, sed corpus quoque Christi cum pane oblatum, per os accipitur ab ijs, quibus ad iudicium, & non ad salutem ac vitam cedit.

D. B E Z A.

An verbum auditum
in cor descendat.

Verbum Dei seu potius sonus verbi in impijs non ulterius peruenit, quàm in aures eorum; Ad cor autem eorum non descendit: aliàs si corde reciperent, etiam crederent.

Matth. 13.
Luc. 8.

Hic D. Lucas Osiander D. Iacobo assidens, verba Christi ex Euangelista Matthæo & Luca recitauit: Qui audit sermonem regni, & non intelligit: venit ille malus & rapit quod SEMINATVM EST IN CORDE ILLIVS. Item Lucas: Qui iuxta viam, hi sunt, qui audiunt, deinde venit Diabolus, & tollit sermonem DE CORDE eorum, ne credentes seruentur,

D. I A C O.

Colloquium Mompelgartense. 143

D. IACOBVS.

Hic videt, & audit Reuerentia tua, mi Beza, quod verbum regni, quo videlicet homines ad regnum Dei adducuntur, seminatum sit non solum in auribus, sed etiam in **C O R D E**; & quod Diabolus auferat ex **C O R D E** impiorum, ne credant & saluentur. Potest ergo cor recipere verbum, & tamen non credere.

D. B E Z A.

Concedo, integra Sacramenta offerri non modo pijs, sed etiam impijs: verum ab impijs integra non percipi, sed duntaxat externa signa, & iudicari & damnari. Sicut agrotus audiens sibi parari Medicamentum, quod ut maximè illi offeratur, ille tamen aut non sumit, aut statim reijcit; huic Medicamentum nihil prodest, sed agrotus moritur: Ita quoque offertur quidem corpus Christi cum pane impijs, sed illi dum vera fide non percipiunt, sed respuunt & reijciunt, iudicium sibi sumunt, & spiritualiter moriuntur.

D. IACOBVS.

Nos ab initio testati sumus, quod de manducatione & receptione, quæ fit per fidem, ad quam tu perpetuo recurris, inter nos nullum sit certamen vel cõtrouersia; quam ab vtraque parte iam inde ab exorta disputatione confessi sumus. Cum igitur impij veram fidem non habeant: quis non videret, eos per fidem corpus Christi non percipere? Quemadmodum ex parte nostra quoque Capernaïcam manducationem, seu laniam corporis Christi, semper reticimus & damnauimus.

Sed quæstio & cõtrouersia est de tertio modo manducationis corporis Christi: Videlicet de Sacramentali modo, qui ore fit in vsu Ccenæ Dominica, quæ nos ex verbis institutionis Christi, & Pauli verbis aperte probauimus, & ad oculum demonstrauimus. Vbi nihil vel de fide vera, aut temporaria, sed duntaxat de pane dicitur, qui est corpus **C H R I S T I**,

vt ver-

vt verba Christi sonant; seu vt Apostolus, loquitur, communicatio corporis Christi. Et Christus māducare iubet: quod non significat credere, sed ore percipere. Hic etiam domino Bezae respondendum erat, & demonstrandum, quòd talis modus tertius manducationis sacramentalis, neque in verbis Christi, neque in Pauli verbis sit expressus; quod nunquam fecit, neque etiam facere potest. Ideoque quoties de hac tertia manducatione corporis Christi, quæ sacramentalis est, vrgetur: quia non audet affirmare, quòd panis solum manducetur, semper ad manducationem confugit, quæ fit per fidem; cum de ea nulla quæstio sit. Nam omnes iubentur prius esse fideles & credentes, & per fidem manducare corpus Christi, quàm ad Sacramentum accedant, & id percipiant. Siquidem per fidem manducare corpus Christi, nihil aliud est, quàm credere, quòd Christus corpus suum in mortem tradiderit, & sanguinem pro peccatis nostris effuderit. Quisquis hoc non verè crediderit: hunc iubemus à Cæna Domini abstinere. Eum enim aliàs ad iudicium communicaturum, si corpus Domini sine fide cū pane accipiat, qui est corporis Christi communicatio. Quæ communicatio est mysterium, quod non videtur aut intelligitur, sed creditur & sentitur spiritualiter, vel ad consolationem & vitam, vel ad iudicium. De hac communicatione in hac collatione nihil categoricè respondet Beza.

Manducatio fidei præcedit manducationem sacramentalem corporis Christi.

Similitudo de Medicamento oblato.

Deinde accipio similitudinem de Medicamento, quod ægrotanti offertur. Nunquam verò audiui, medicamentum alicui ad mortem cefsisse, quod non sumpsit. Paulus verò apertè dicit, quod eiusmodi homines sibi iudicium **M A N D U C E N T**: non dicit, quòd non sumant, aut respuant, aut reijciant: sed quòd **N O N D I I U D I C E N T** corpus Domini, quod secundum Christi & Pauli expressa verba, sumpserunt in Sacramento.

Iuuersio argumenti Bezae, à similitudine de medicamento corporis, sumpti.

Aliter ergo, & commodissimè hæc similitudo ad propositum negotium accommodari potest. Videlicet: **Quemadmodum interdum à Medico ægrotanti medicamentum exhibetur,**

betur, quod ægrotans non respuit, sed sumit; verum propter stomachi & virium imbecillitatem, virtutem suam in eo exercere non potest, & hominem occidit medicamentum, quod ad recuperandam valetudinem exhibitum & sumptum fuit. Occidit autem, non quod per se mortem afferat, sed propter malam corporis dispositionem, quæ est in homine. Quo nomine nec deinceps medicus accusatur, quod eiusmodi hominem occiderit: istis enim impunè occidere licet, non homines, sed morbos. Sic corpus Christi in Cœna Domini cum pane homini, propter incredulitatem & impietatem malè disposito, exhibitum & sumptum, spiritualiter hominem occidit non sua culpa, quoniam caro viuifica & corpus viuificum est, sed culpa sumentis, quoniam impius & profanus est; Ideo illi ad iudicium cedit, quod alijs vitam & consolationem adfert.

Ad hunc modum fieri potest, vt vnum & idem medicamentum simul ex eadem massa per pharmacopœum paratum, duo sumant, est vnum & idem Recipe à Medico scriptum. Et quando vterque sumit: alter euadit sanus, alter moritur statim, post haurtum Medicamentum. Sic in Cœna Domini sumit vnus, sumunt mille, tantum iste quantum ille; sumunt boni, sumunt mali; sorte tamen INÆQUALI; & sumptus non consumitur: sicut dictum pium & vetus sonat.

Sed quoniam Reuerentia tua, contra manducationis hunc tertium modum, quem sacramentalem Patres appellant, ascensum Christi localem, & commorationem eius in cœlo localem aliquoties mihi obiecit & vrsit: **Quæro** igitur: an ascensus ad Deum patrem fuerit localis?

De ascensu Christi ad patrem.

An ascensus Christi ad patrem sit localis?

Non dubito.

D. B E Z A.

D. I A C O B V S.

Quantum ergo itineris, & quot miliaria ei conficienda

T da

146 *Colloquium Mompelgartense.*

da fuerunt, donec perueniret ad patrem suum, ad quem ascendit.

D. B E Z A.

Ego non sum metitus. Dominus nouit.

D. I A C O B V S.

Ioan. 14. Quòd non de locali ascensu possit intelligi, ad oculum omnibus auditoribus demonstrabo. Nam Ioan. 14. cap. scriptum legimus: quòd Christus Philippo dixerit: Non credis, quòd ego in patre sum, & pater in me? Philippe, qui videt me, videt & patrem meum. Hæc Christi aperta verba nullam glossam admittunt, & apertè testantur: quòd pater non modò cum Christo, SED IN CHRISTO FVERIT, cùm adhuc in terris versaretur. Quid igitur opus fuit locali ascensu, vt ad patrem suum perueniret, secundum vestram opinionem? Hic cupio mihi Categoricè responderi.

D. B E Z A.

Christus voluit dicere, se diuinitatis ratione esse vnum cum patre. Agit enim de diuinitatis natura, in qua distinguuntur personæ, non duæ essentia. Loquitur ergò Christus de λόγῳ incarnato, seu persona incarnata, quam videbat Philippus. Ergo sciendum, quòd D I S C E S S V demum impleuit, quod Philippo dixerat. Et sufficiat nobis fides Centurionis.

D. I A C O B V S.

Ego de præsentia quæro: An pater cum Christo in terris præsens fuerit, cùm hæc verba loqueretur. Hic responde. Non enim potest essentia à persona separari. Si essentia Diuinitatis adest, adest igitur & persona quoque; quod nunquam fallere potest. Et vos semper dicitis: Patrem in cælis

Colloquium Mompelgartense. 147

lis esse illis summis, qui nomine dexteræ Dei intelligantur.

D. B E Z A.

Non aderat Pater Christo in terris eo modo, ut Christus esset in gloria.

D. I A C O B V S.

Hic nulla etiam fit mentio gloriæ, aut humilitatis; sed simpliciter de præsentia Patris in Christo sonant verba eius. Pater, inquit Christus, EST IN ME, & ego in patre; de hac duntaxat præsentia quæritur, non de gloria.

D. B E Z A.

Pater & Filius sunt unus Deus. Christus autem eo loco de se non agit simpliciter, tanquam de λόγῳ, hoc est, ratione Diuinitatis. Sed quoniam utitur vocabulo videndi, ideo iussit Philippum videre & aspicere ipsum tanquam hominem, qui tamen sit verus Deus, quem nunc non amplius videmus.

D. I A C O B V S.

Quæstio etiam non est de videndo Filio Dei, quomodo illum viderit Philippus. Nam extra controuersiam est, filium Dei non videri externis oculis, sicut corpus videtur. Ideoque certum est, quod Philippus Christum Filium Dei non viderit, in proprietate essentiæ diuinæ, sed quatenus homo visibilis factus est.

Quomodo Philippus filium Dei viderit.

Ideoque etiam hoc responsum, sicut priora de sensu verborum Christi, nihil ad quæstionem propositam facit. Nam de præsentia quæritur: An pater in terris verè, substantialiter, & essentialiter in Christo fuerit præsens, cum hæc verba Christus loqueretur; vnde manifestè constabit, an de locali ascensu verba Christi intelligenda sint, quo Christo opus fuerit, D O N E C ad patrem suum peruenerit.

148 *Colloquium Mompelgartense.*

visibilis ascensus
Christi ad cœlos, hi-
storius.

Nam quod ad veritatem visibilis ascensus Christi in cœlū attinet; historia Actorum i. capite, omnibus nota est, quod Christus suo corpore à terra eleuatus ad aspectabiles cœlos sit euectus, & quod nubes illum ab oculis eorum suscepit. Hanc ascensionem localem fuisse, nemo sanus negare potest.

Sed hoc quæritur: An illo locali ascensu opus fuerit Christo, vt ad Patrem perueniret; & quod ante localem ascensum in cœlos cum patre non fuerit, nec sine illo ad patrem peruenire potuerit; hoc, inquam, quæritur: ad hoc Categoricalè respondendum erat, sicut nunc aliquoties quæsitum est.

D. B E Z A.

Non dicimus, quod opus fuerit tali ascensu, vt perueniret ad Patrem: Sed vt perueniret ad cœlestem illam gloriam, qua SITV ET NATVRA loci à terris distat.

D. I A C O B V S.

Christus per resurrectionem in suam gloriam ingressus est.

Hæc glossa, & interpretatio verborum Christi, similiter quoque locum habere non potest. Quia Christus per resurrectionem suam ingressus est in suam gloriam, sicut Scriptura apertè confirmat; & nihilominus suis discipulis quadraginta diebus in terris ante illum visibilem ascensum conuersatus est. Quapropter ad ingressum suum in gloriam, tam non opus fuit illi hoc visibili ascensu, quàm ad præsentiam illam, quâ cum Patre esset.

De situ, & gloria cœlorum humana forma.

Quæ autem vos dicitis de SITV, ET NATVRA cœlorum, & gloria, ad quam Christus cum beatis hominibus supra aspectabiles cœlos ascendisse, à vobis creditur; humana & merè carnalis est imaginatio & phantasia, qua regnum cœleste & spirituale, quod gloria & beatitudine definitur, in similitudinem regni mundani transformatur.

D. B E Z A.

D. B E Z A.

Concedo sanè, quòd initium illius gloriæ fuerit, in quam Christus post resurrectionem suam ingressus est; & quòd per dispensationem ederit cum discipulis à resurrectione, usq; ad eius ascensionem. Nondum autem collocatus fuit plenè in illam gloriam, ad dexteram patris. Nam medius status est inter gloriam, qua Angeli aspiciunt faciem Dei patris; & eum statum gloriæ, in quem Christus ingressus est & fuit, donec visibiliter in cælum ascendit; in quo medio statu homines angelorum conspectum non potuerunt ferre in terris.

D. I A C O B V S.

Negare ergo non potes, quòd Christus etiam in gloriam ingressus sit, antequam visibiliter ascenderet ad cælos. Ex quo manifestum est, te concedente, quòd CHRISTO neque ad præsentiam apud Patrem, neque ad consequendam gloriam, visibili ascensu opus fuerit.

Sed hoc quoque non ignoras, apud Scriptores Ecclesiasticos triplicem statum Christi doceri. 1. Humilitatis. 2. Gloriæ. 3. Dispensationis. Humilitatis statum durasse usque ad resurrectionem. Gloriæ, post resurrectionem secutum esse, quâ Christus in gloriam suam ingressus dicitur. Tertium statum *οἰκονομίας* seu dispensationis appellatum, à resurrectione usque ad visibilem ascensionem durasse. Cum enim discipulorum fides, de vera eius resurrectione confirmanda esset, qui gloriam resurrectionis propter naturæ imbecillitatem ferre non potuissent; ut illis quadraginta diebus per intervalla temporis conuersaretur; tectâ gloriâ alium atque alium habitum corporis assumpsit, & nunc in persona hortulani, sicut Mariæ Magdalenæ, nunc hominis peregrinantis, quemadmodum duobus discipulis in Emaus euntibus, se illis aperuit. Sic quoque D. Paulo post visibilem ascensionem in cælum, nō modò in die conuersionis eius, sed etiam

Triplex status Christi.

- 1.
- 2.
- 3.

De statu œconomix seu dispensationis Christi.

Act. 9. 45.

150 *Colloquium Mompelgartense.*

Christus post visibilem ascensum in caelos, in terris visus est.

Christus gloriam suam secum gestavit testam.

Col. 2.

Matth. 17.

In Mysterio Coenae Domini omnes carnales cogitationes de locali gloria abijciendae.

Ioan. 16.

postea, cum in vinculis detineretur, IN TERRIS Christum assistisse scribitur, & Paulum confirmasse, ne reformidaret in conspectum Caesaris venire, & de ipso testimonium perhibere.

Quod verò ad gloriam ipsius attinet, eam Christus iam inde à natiuitate, etiam in statu humiliationis secum habuit, sicut Ioan. 2. scriptum legitur: Hoc initium est signorum, quae fecit Iesus in Cana Galileae, & manifestauit GLORIAM SVAM. Hanc gloriam tegere voluit, donec opus redemptionis perficeret. Eam autem semper secum habuit, quoniam plenitudo Diuinitatis in ipso habitauit corporaliter; cuius gustum aliquem interdum suis discipulis praebuit. Sicut in monte Thabor factum legitimus; cuius aspectu ita captus fuit Petrus, vt vxoris & totius Oeconomiae oblitus, aliò non peteret, vt qui se in caelo esse existimaret. Quòd si aduersarij carnales cogitationes de locali gloria, quam imaginantur, abijcerent; sese ex his labyrinthis facile expedire possent. Sic quoque patrem suum secum semper praesentem habuit, sicut inquit: Ego non sum solus, quia Pater mecum est: vt neque gloriae, neque huius praesentiae causa, illi ascensu visibili opus fuerit.

D. BEZA.

Reuelatio, de qua Actor. 23. scribitur, qua Christus Paulo apparuisse dicitur, nocturna visio fuit. Nam Christus post ascensum suum in caelum, suo corpore in terris nunquam amplius praesens fuit, sed è tertio caelo per visionem sese manifestauit.

D. IACOBVS.

Haec verba D. Osander ex codice recitauit.

Inspiciatur textus, & manifestum fiet omnibus, quòd hanc glossam vestram non possit admittere. Sic enim verba sonant: Sequenti autem nocte ASSISTENS EI DOMINVS: *ἐπισηὰς αὐτῷ νύκτι*; ait: Bono animo esto Paule. Vt enim testifi-

Colloquium Mompelgartense. 151

stificatus es de me Hierosolymis, sic te oportet & Romę te-
stificari. Vbi expressè ponitur vocabulum ἐπιστάς, ASSI-
STENS, quod non de visione intelligi potest. Id dum vestri
interpretes contra expressam literam negant; tam varias in-
terpretationes afferūt, vt se inuicem miserè iugulent & con-
futent. Quod fieri necesse est, cū veritati manifestæ cedere
nolunt.

D. BEZA.

*Sic de Stephano scribitur: quòd viderit cælos apertos, &
Iesum stantem ad dexteram Dei. Quæ reuelatio, sicut alie
quoque, ex tertio cælo facta est, vt non opus fuerit in terram
descendere.*

D. IACOBVS.

Hanc apparitionem minimè nego visionem fuisse; sed è
tertio cælo factam esse, cogitatio humana est, quæ seipsam
confutat. Cū enim oculi nostri amplissima corpora cœle-
stia, quæ magnitudine sua terram superare dicuntur, in fir-
mamento vix videre queant; qui fieri posset, vt acies oculo-
rum eò penetraret; & corpus humana quantitate nostris si-
mile videret? Quapropter si visio fuit, in terra fieri potuit, vt
tertio cælo non indigeret. Sin verò ex tertio cælo, corpore
Christi ibidem existente, facta est; visio non fuit, aut esse nõ
potuit. Et interpretes vestri etiam inter sese non consenti-
unt, sed se inuicem confutant.

In summa: Gloria Christi, in quam post resurrectionē su-
am ingressus est, nihil est locale. Quapropter ad reuelatio-
nes factas dispensatione vsus est, vt non appareret ea gloria,
quam declarare potuisset, si voluisset; sed ea ratione, quam
naturæ humanæ imbecillitas requirit & ferre potest. Verè
enim Christus, & non spectrum, fuit, quod cum Paulo in iti-
nere locutum est. Ego, inquit, sum Iesus, quem tu perse-
queris; & qui ei assistit in nocte illa, quando Hierosolymis
captiuus tenebatur.

Gloria Christi post
resurrectionem non
est localis.

Act. 9.

Videre

Cur apparitio Ste-
phano facta, sit visio.

Videre autem Christum ad dexteram Dei stantem; hoc nõ est oculorum corporis, sed mentis. Quoniam dextera Dei inuisibilis est. Ideoque visio fuerit necesse est, de qua Lucæ Actorum 7. scribit: Quòd Stephanus cœlos apertos, & Christum ad dexteram DEI STARE VIDERIT.

Sed, vt redeamus, vnde digressi sumus; gloria Christi, in quam ingressus dicitur, nihil locale est, sed est maiestas illa, quam quidem habuit ex vnione personali, sed in statu exinanitionis suæ, forma serui sumpta textit; in cuius plenariam possessionem & vsurpationem, serui forma deposita, peruenit.

D. B E Z A.

Opinio D. Bezae de
gloria Christi.

Semper habuit Christus gloriam, si de λόγῳ & diuinitate intelligas; sed non, si de humanitate intelligatur. Nam humanitas eius donata quidem est MAGNA gloria, supra omnes angelos & beatos homines; sed non ea gloria, quæ diuinitatis propria est. Eam gloriam interdum exeruit, quando libuit. Caruit itaque altera gloria, qua petit se glorificari, videlicet ea gloria quam habuerit apud Deum, priusquam hic mundus esset, de qua quodammodo exciderat.

D. I A C O B V S.

Christus gloriam
suam non modo, vt
Deus, sed etiam vt
homo semper secum
habuit.

Col. 2.

Si de gloria intelligenda sunt Christi verba, quæ Diuinitatis propria est; quomodo ea excidisse dici potest? nisi velimus dicere Diuinitatem mutabilem esse? Hanc autem gloriam non modo ratione Diuinitatis, sed etiam secundum humanitatem habuit, cum in ipso secundum humanitatem omnis plenitudo Deitatis corporaliter habitauerit. A qua plenitudine Deitatis hæc ipsa gloria Diuinitatis non exclusa aut separata fuit. Nisi forte dicere velimus, Deum, seu omnem plenitudinem Diuinitatis sine sua gloria esse, aut extranea gloria ad sui glorificationem indigere, quæ non sit ipsius gloria

Colloquium Mompelgartense. 153

gloria propria. Quod planè absurdum esset de Deo cogitare; qui sibi ipsi ad perfectissimam gloriam sufficit.

Quia verò hæc disputatio de gloria Deitatis, propriè ad locū de persona Christi pertinet, ubi de glorificatione Christi tractandum erit: & hora prandij est, nec Illustris: Princeps diutiùs cum molestia detinendus sit; eò rejiciemus.

Ex his autem, de quibus hætenus collocuti sumus, constat omnibus; de duobus his capitibus inter nos prorsus non conuenire. Alterum est de præsentia sacramentali corporis & sanguinis Christi, qua cum pane corpus Christi omnibus exhibetur, quibus panis porrigitur: Alterum verò de perceptione sacramentali, quæ non solum menti, sed ori corpus Christi præsens, etiam ore corporis percipi dicitur. Nam Capernaïcam lanienam & Cyclopicam manducationem corporis Christi, vtrinque rejicimus & damnamus: sicuti nunc aliquoties repetitum est. De manducatione autem, quæ per fidem fit, nulla unquam controuersia fuit.

In quibus adhuc
dissentio sit.

D. B E Z A.

Nos corpus Christi per panem Cæna Domini, menti repræsentari & præberi, offerriq̄, dicimus; non autem ori corporis. Et perceptionem eius spiritualem esse tantum affirmamus; ideoq̄, neque à dignis vel indignis ore, sed sola fide percipi.

Quod si verò hora secunda denuò conferendum erit, non poterimus ad Theses de persona Christi allatas responsum nostrum scripto adornare. Et fratribus meis, qui mecum adueniunt, ad Ecclesias redeundum est.

D. I A C O B V S.

Toties nunc testati sumus, de illa præsentia, qua menti corpus Christi repræsentetur & offeratur: & de perceptione eiusdem,

Repetitio & inculcatio status controuersie.

154 *Colloquium Mompelgartense.*

Corpus Christi,
quomodo menti &
ori corporis in Sa-
cramento simul of-
feratur.

eiusdem, quæ sit per fidem; sicut & de Capernaitica & Cyclo-
pica laniena corporis Christi; nullam vnquam inter nos
controuersiam fuisse; sed de tertio modo tantum, qui Sa-
cramentalis est: quo corpus Christi cum pane, non solum
adesse, nec menti duntaxat, sed ori quoque offerri dicimus:
menti quidem per verbum, quæ sola verbum intelligit: per
panem autem ori verè & realiter exhiberi.

Sic quoque mente in verbo, ore autem cum pane verè &
realiter, non Capernaiticè, sed in mysterio, modo cœlesti &
humano ingenio inperuestigabili percipi, secundum ver-
bum Christi: Accipite, MANDUCATE, Hoc est corpus
meum, &c.

Modus presentia
π150ς.

Dei autem potentia & sapientia committimus modum,
quo id fieri possit? Cùm enim verax & omnipotens sit; fal-
lere non potest.

Illustris. Princeps
Fridericus conti-
nuationem Collo-
quij urget.

Quòd ad continuationem colloquij attinet; Illustrissi-
mo Principi consultissimum videtur, priusquam Domini
peculiari scripto responsum suum ad Theses nostras ador-
nent, articulum de Cœna Domini concludendū esse. Quòd
breuiter fieri poterit, nisi fortè noua argumenta pro asser-
tione suæ sententia producere voluerint; cùm ad ea, quæ &
in Thesis, & responsionibus vestris, & collatione institu-
ta à vobis allata sunt, nostro iudicio satis responsum sit. Nec
tempus deerit vobis ad alterum quoque scriptum adornan-
dum: in quo minimè festinandum erit.

D. B E Z A.

*Quantum ergo intelligo, hoc vnum restat, vt à prandio
primus articulus, qui est de Cœna Domini, concludatur.*

D. I A C O B V S.

1.
Scopus instituti
Colloquij.
2.

Sic est. Auditoribus enim constare oportet, in quibus
consentiamus, & in quibus dissentiamus. Et quibus funda-
mentis innixi, vel vos nobis, vel nos vobis cedere non possi-
mus.

mus. De quibus fundamentis deinceps singuli accuratè cogitare poterunt, vtri parti, meliore conscientia & firmiore fide adherere possint. Pleriq; enim persuasi sunt, cum verbis nobiscum præsentiam & manducationem, non panis solum, sed etiam corporis Christi concedatis; per exiguam aut nullam prorsus de rebus ipsis dissensionem esse. Et hoc modo controuersiam illam facilè conciliari & sopiri posse.

Communis & perniciosus error in multis, de controuersia Sacramentaria.

HORA SECUNDA POST
meridiana, XXIII. Mart. &c.
LXXXVI.

D. IACOBVS.

VERENDE & doctissime Domine Beza, postquam placida collatione plæraque capita percurrimus, quæ in Thesibus & responsionibus vestris, & nostris, de Cœna Dominica posita sunt; eaque nostro iudicio sufficienter tractata sint, vt auditores omnes facilè intelligere potuerint, vtra pars apertis & minimè detortis sacræ Scripturæ testimonijs, aut humana glossa duntaxat nitatur, nec videantur plura produci posse: reliquum est, vt hunc articulum vel tandem concludamus.

Primum omnium igitur testati sumus aliquoties, quod in Ecclesijs & scholis nostris nunquam tradita sit Physica, seu localis præsentia corporis & sanguinis Christi in Cœna Domini.

Quemadmodum etiam apernaiticam & Cyclopicam manducationem corporis Christi, nunquam docuimus, nunquam scripsimus, neque in vllis nostrorum, Lutheri, Brentij, meis, aut aliorum scriptis, demonstrari potest.

*hec declarata 2° in
de ipso orali corporis
Christi Lutheri sententia*

Ανανεφαλασις
σιν præcipuorum
capitum colloca-
tionis factæ, de Cœ-
na Domini.

1.
De præsentia & mā-
ducatione corporis
Christi, Vvirtemb:
Theologorum sen-
tentia.

2.

3.
Falsus scopus aduer-
fariorum.

Protestatio Vvirten-
bergenſium Theo-
logorum contra om-
nia ſcripta Beza, &
fratrum eius de Cœ-
na Domini.

*Et cō modo quōd cōm-
ſpiritualis capta
vtra vtrūque vult*

4.
De manducatione
fidei, nulla contro-
uerſia vnquam fuit.

Manducatio carnis
Chriſti per fidem,
quid ſit.

Sacramentalis præ-
ſentia & manduca-
tio carnis Chriſti.

*nota vultu de deo
quā gēta ſentiam in
alio vbi quibus*

Quum aut in omnib. vſtris ſcriptis, hi duo errores noſtris
nō modò tribuantur, & falſò aſcribantur; ſed vnicus ſcopus
ſcriptorū polemicorū veſtrorū omnium, ſicut & theſeon &
reſponſionum veſtrarū ſit, vt Phyiſicam & localem corpo-
ris & ſanguinis Chriſti cū pane præſentiam, & Capernaicā
ac Cyclopicam lanienam carnis Chriſti in eadem Cœna, re-
futetis: Illuſtriſſimo Principi, Comiti Friderico, & omnibus
auditoribus, Baronibus, Nobilibus, Doctōribus, & Viris
Ornatiſſimis teſtatum fecimus, illa dogmata de Cœna Do-
mini ab ipsis damnata, nihil prorsus ad nos pertinere: ſed
nos paſſim per Galliā, & in alijs regnis apud optimos quoſq;
iniuſtè & iniquè traduci, quaſi tam craſſam & impiam opi-
nionem de Cœna Domini tueamur, à qua omnes pij meritò
abhorreant & abhorrere debeant.

Præterea quoque, ſicut Theſes noſtræ habent, aliquoties
teſtati ſumus de manducatione corporis Chriſti, quæ ſit per
fidem, nullam vnquam inter nos controuerſiam fuiſſe; ſed
eam à nobis ad eò conſtanter aſſertam fuiſſe, vt docuerimus,
& noſtros auditores ſedulò commonefecerimus, niſi per fi-
dem corpus Chriſti manducauerint, priuſquam ad hoc ſa-
crum Conuiuium acceſſerint, eos Cœnam Domini non ad
vitam, ſed ad iudicium percepturos.

Nam hæc manducatio nihil aliud eſt, quàm credere,
quòd corpus Chriſti ſit pro nobis in mortem traditum; &
ſanguis eius in remiſſionem peccatorum effuſus.

Reliqua autem eſt tertia præſentia & manducatio corpo-
ris Chriſti, quæ sacramentalis dicitur: quā aſſeritur, quòd
corpus Chriſti ſecundum verba Teſtamenti Chriſti: Hoc eſt
corpus meum; illud, inquam, ipſum corpus, ſine reſpectu fi-
dei aut incredulitatis hominum, verè & realiter cum pane
cœnæ adſit, modo ſupernaturali & cœleſti; & non ſolùm
menti, ſed etiam ori corporis virtute verbi Chriſti (MAN-
DUCATE) exhibeatur, & ore corporis à credentibus ad cō-
firmationem fidei & vitæ per fidem inchoatæ, ab impijs au-
tem ad iudicium, percipiatur.

De hac tertia sacramentali præsentia & manducatione quæstio est, in ea cardo Disputationis vertitur; quam nos verbis Testamenti Christi apertissimis (Accipite, manducate, hoc est corpus meum. &c. Bibite, hic est sanguis meus) & D. Pauli testimonijs, (panis, quem frangimus est communicatio corporis Christi: Item, qui indignè manducant, iudicium manducant, NON DIIVDICANTES corpus Domini: Item, rei sunt corporis & sanguinis Christi) ita confirmauimus, vt omnes intelligerent, ne quidem ad latum pilum à simplici & germana verborum Christi & Pauli sententia nos recedere.

Cardo disputationis & controuersie de Cœna Domini.

Fundamenta assertionis sacram: præsentie corporis Christi in sacra Cœna.

Hæc doctrina de præsentia & manducatione corporis Christi, non est nostraglossa, non nostrum figmentum: sed verborum Christi, & Pauli, genuina & apertissima sententia. Hæc D. Bezæ & fratribus eius confutanda erat in collatione instituta; & si nobiscum sentire non possint aut velint, probandum illis erat, quòd hæc tertia manducatio non possit consistere, & quòd non alia corporis Christi præsentia esse queat, quàm localis & Physica, aut Relatiua, seu significatiua. Item, quòd non possit alia corporis Christi esse manducatio, quàm Capernaitica & Cyclopica Ianiena carnis Christi: aut quæ per fidem fit, quæ nihil aliud est, quàm in Christum credere.

*Tertia sacramentalis
et exaltata manducatio
corporis inuoluntaria
aut phantasma uentris
et naturalis, sed per
fidei.*

Hæc si ex verbo Domini, & non humana glossa duntaxat, demonstrauerint: fatebimur eos victoriam obtinuisse: & nos paratos esse, ipsis credere, & nostram doctrinam publicè reuocare. Si verò non possunt probare, quod sanè ab ipsis hæctenus non est factum; omnes auditores vident, nos à verbis simplicissimis Christi non posse recedere; nec vllam causam demonstratam esse, cur ab eis eorūque simplicissimo sensu recedere debeamus propter humanam glossam, quæ nullo testimonio Scripturæ probari, aut demonstrari potest.

D. B E Z A.

Reuerende D. Doct̃or, putauimus huius pomeridianæ col-
lationis

158 Colloquium Mompelgartense.

lationis scopum esse, non ut disputationem nouam aggrediamur: satis enim & heri & hodie disputatum est; sed ut dispiciatur inter nos, an ex illis, de quibus heri & hodie collatum est, colligi possit, in quibus consentiamus vel dissentiamus. Si autem noua disputatio persequenda est, persequamur. Sed mihi utilissimum videretur dispicere, in quibus consentiamus vel dissentiamus; & in quibus alter alterum ferre possit, ut aliquis fructus ex hac collatione consequatur: quem hic cætus, & alij quoque, absentes magno desiderio expectant & expetunt.

Consilium D. Beza
de via perueniendi
ad Concordiam.

Quapropter cum pace & venia Illustrissimi Principis, explicabo, quid mihi in mentem venerit. Nam in articulo de Cæna Domini, de quo hæctenus collocuti sumus, expeditissima ratio fuerit, si nos seorsim scriptum componeremus; idem quoque ex vestra parte fieret; ut deinceps ex communi collatione utriusque scripti (postquam de sensu contulerimus) commune fiat scriptum, quod in confesso auditorum legatur: ex quo cognosci queat, an pax & concordia aliqua inter nos constitui possit. Nam habemus communes hostes; & res ipsa docet, eos hoc certamine accendi, & audaciam concipere, non modò ex ipsa controuersia, sed etiam ex agendi modo, quòd tam acerbè utrinque hæctenus pugnatum sit: qui modus agendi ostendit, animos ex utraque parte valdè exulceratos esse. Ego sanè pro mea persona fateor, me multa scripsisse, quæ vellem à me non scripta esse; idem etiam ex parte vestra fatebuntur.

Hæc proposita ratio, si Illustrissimo Principi placuerit, in eatur; nos ex parte nostra parati sumus eiusmodi scriptum adornare.

D. I A C O B V S.

Reuerende Domine Beza, quod ad propositam rationem de scripto componendo attinet: eadem mihi & fratri meo
D.D.

Colloquium Mompelgartense. 159

D. D. Lucae Osiandro placet, & in eadem prorsus sententia sumus; vt ex collatione Scriptorum facta, colligatur, in quibus consentiamus, vel dissentiamus. Nam & hic scopus quoque Colloquij instituti fuit, vt maximè non concordia omnimoda constituatur, aut non constitui possit (quod tamè vnice optandum esset) non modò auditores præsentes, sed etiam absentes, Galli, & Germani, & alijs in regnis pij homines in hac controuersia hæsitantes, certò cognoscerent, in quibus consensus, aut dissensio inter nos sit; cum ab vtraque parte libelli editi, pleni querelis reperiantur, in quibus vtraque pars conqueritur, sibi ab altera iniuriam fieri, & quàm plurima falsò tribui, quæ nõquam senserint, crediderint, docuerint, & scripserint. Vtra ergo pars alteri iniuste aliquid imputauerit, placida collatione doceri poterit; quod nos arbitramur in nostra collocutione de hoc primo articulo factũ esse. Quisquis enim cognouerit, quæ his dieb. inter nos collata sunt; ex ijs facillè intelliget, quæ cõstans & perpetua cuiusque partis sententia, & quæ illius fundamenta sint.

Scopus Colloquij instituti.

Desiderium piorum in multis regnis, de constituenda Concordia pia.

Desiderio piorum in hac collatione factum.

Donec ergo Domini consignationem fidei & Confessionis suæ in secundo articulo controuerso de Persona Christi expediuerint, & sententiam suam de Theis nostris oblati scripto complexi fuerint; nos eiusmodi scriptum componemus. Qua ratione etiam tempus redimetur, si ab vtraque parte nos simul expedire studuerimus.

Anacephalosis necessaria.

Non autem per me noua Disputatio instituta est, quod Colophonis vice quædam ex collatione facta recitauit. Ea enim instituto maximè seruiunt, quòd breuiter ostenderim, in quibus partibus, post collationem factam, vel consentiamus, vel dissentiamus. Primùm quidem de locali & Physica præsentia corporis Christi cum pane, quòd eam nunquam docuerimus vel scripserimus. Deinde quoque de Cyclopica & Capernaitica laniena corporis Christi in Cœna Domini; quam similiter apertè semper & constanter tanquam impiam damnauimus.

An verò hac nostrâ ingenuâ Confessione, nõ videtur magnus gradus ad piã Concordiã factus? Cũ in omnib. scriptis vestris

Ad piã concordiam magnus gradus factus est.

vestris de hoc articulo, hæc duo potissimum capita oppugnanda sumpseritis: quæ si ex scriptis vestris eximantur, **NE VNVM QUIDEM ARGVMENTVM** relinquetur, quod contra nos, nostramque doctrinam hactenus produxistis. Quod vt optimi Auditores diligenter expendant, per Christum Iesum oro & obsecro.

Diffensio reliqua in quibus consistat.

Prop. diffensionis

Quod ad diffensionis capita attinet: Ostendimus eam, **VNAM & TOTAM** esse de tertio præsentia corporis & sanguinis Christi, & manducationis modo, in Sacramento Cænae Dominicæ; videlicet, an corpus Christi verè & realiter, non autem Physicè & localiter, nec etiam relatiuè & significatiuè tantum, adsit? Item: an non solum menti, sed corpori quoque nostro in terris præsens sit, & ore vescetium in Cæna cum pane percipiatur.

Hinc quæritur: An illum modum simpliciter negetis? an eum impossibilem esse affirmetis? quem etiam Deus ipse sua Omnipotentia re ipsa præstare non possit? Hoc, inquam, vnum quæritur.

Nam hunc præsentia modum vos hactenus in scriptis vestris, semper tamen sub nomine physicae & localis præsentia, cum alium modum non noueritis, non solum tanquam absurdum, sed etiam planè impossibilem oppugnastis. Ideoque etiam manducationem corporis, quæ fit ore, siue à dignis, siue ab indignis, prorsus negatis. Nihil me calumniari aut vobis falsò tribuere, præter collationem nunc factam, Theses vestrae, & omnia vestra scripta demonstrant; neque à vobis, vt opinor, negabitur.

Causa primaria erroris Caluin: de Cæna Domini.

In Responsione ad Dogma tertium.

Expressè enim Thesis in vestris responsionibus ad nostram quartam Thesin posita, hæc verba habet: Ipsius corporis & sanguinis Christi, quantumuis glorificati substantiam **NON VIDE MV S** posse re ipsa cum pane & vino præsentem statui **ALITER, QVAM PHYSICA ET LOCALI CIRCVM-SCRIPTI O N E.** Quia glorificatio corpori Christi immortalitatem dederit, sed naturam non abstulerit. Item: quod

Colloquium Mompelgartense. 161

DEVS non desinat esse omnipotēs, etiamsi EFFICERE NON
 POSSIT, vt Christi corpus vno eodemque tempore pluri- NB.
 bus in locis essentialiter præsens, aut vt alibi NVNC SIT,
 quàm in cœlis.

D. BEZA.

Duplex est ista questio, vt mihi quidem videtur: Vna con-
 tinet coniunctionem corporis & sanguinis Christi cum signis:
 Altera verò coniunctionem nostram cum corpore & sangui-
 ne Christi.

Ad primam questionem: An Deus essentiam corporis &
 sanguinis Christi coniungat cum pane, vt IN, SVB, &
 CVM pane corpus Christi & sanguis eius inuisibiliter, nec
 tamen localiter, & circumscriptiue ac visibiliter in terris sit
 præsens: non videmus, quomodo hæc verè dici, & asserti, aut
 simul consistere possint. Id enim veritati corporis Christi re-
 pugnat, qua eiusmodi præsentiam non admittit.

Sacramentalem autem dicimus coniunctionem corporis et
 sanguinis Christi cum pane et vino Cæna Dominica, De præsentia
 ætix
 & relatiua.
 id est, relatiuam signorum panis & vini in terris, ad corpus &
 sanguinem Christi in cœlis.

Quod verò ad coniunctionem corporis & sanguinis Chri-
 sti attinet cum hominibus in cæna descentibus, fatemur,
 etiam corpus & sanguinem Christi nobis communicari, & à
 nobis percipi per Fidem, qua caro de carne, & os ex ossibus
 eius sumus. Quam coniunctionem nostrum cum Christi
 corpore & sanguine, cum Paulo magnum mysterium esse di-
 cimus.

D. IACOBVS.

Ex hac responsione liquet, vos nullam prorsus præsentiam
 corporis & sanguinis Christi in Cæna Domini statuere:

X sed

sed corpus & sanguinem Christi in ea tantum significari per panem & vinum Cœnæ Domini: non autem in terris VILLO MODO REALITER præsentia esse: quia nõ possit aliter præfens esse corpus Christi, quàm physicè & circumscriptivè: quem modum præsentia omnes nostri negant.

Ne autem simplices Christiani hoc animadvertant, vos NULLAM prorsus præsentiam statuere; ambiguis & obscuris utimini verbis, quæ imperiti & indocti homines non intelligunt, quin etiam eruditi non facillè assequuntur.

Nam quod MENTI corpus Christi adesse & præberi dicitur; ambiguum est, & dupliciter intelligi potest.

Aliàs enim verè & realiter aliquid adesse dicitur: vt, cum inquit Christus: Ego & pater meus veniemus ad eum, & mansionem apud ipsum faciemus. Sic quoque Spiritus S. menti adesse dicitur, qui eam renouat ad veram Dei agnitionem. Qui Spiritus sancti præsentia modus, non est representatiuus seu significatiuus; sed REALITER Spiritus sanctus E O L O C O præfens est, vbi MENS hominis est.

Aliàs verò res menti præfentes dicuntur, de quibus mens cogitat: ipsæ autem res perpetuò absunt. Vt quando homo in verbo de corpore Christi cogitat, quod (vestra opinione) vsque ad nouissimum diem nunquam in terris præfens est, sed in cælo tantum. Hæc non est vera & realis præsentia; sed cogitatio tantum de re absente, cuius merito fruatur homo per fidem in Cœna Domini: Sicut Abrahamo, & Patriarchis in veteri Testamento præfens fuit.

Id verò sic se habere, vt omnibus constet, peto abs te, Reuerende Domine Beza, vt auditoribus assidentibus & magno numero astantibus, explicare velis, quid significet, aut quid tu intelligas per *ἄστυλῶ* præsentiam corporis & sanguinis Christi in Cœna Domini. Non enim existimo V N V M inter omnes esse, qui id intelligat. De hoc autem Mystério sic loquendum & differendum existimo, vt omnes etiam simplicissimi auditores intelligant. Non enim pro doctis & eruditis tantum: sed etiam pro indoctis & minimè eruditis, quorum

Menti aliquid dupliciter adesse dicitur.

I.

Realis & efficax præsentia rerum in mente hominis.

2.

Præsentia rerum absentium in mente.

De *ἄστυλῶ* & Realitua præsentia corporis Christi in Cœna Domini.

Colloquium Mompelgartense. 163

quorum in Ecclesia omnibus locis & temporibus maximus numerus est, hanc cœnam instituit Dominus.

D. BEZA.

Attende huc

Explicabo. Sacramenta sunt signa, quæ nõ considerantur secundum suam substantiam, & materiam: sed secundum usum à Deo in Sacramentis ordinatum. Sic panis & vinum ratione materia considerata, sunt substantia. Deinde eadem considerantur ratione usus, in quem à Domino destinata sunt in Sacramentis. Usus autem panis & vini in Cœna Domini est, ut sint signa externa, corporalia, in sensus incurrentia, ut representent animo & menti spiritualia, videlicet corpus & sanguinem Domini: idg. per promissionem à Christo in verbis cœnæ factam, cum inquit de pane: Accipite, manducate, hoc est corpus meum, &c. Et de calice: Accipite, bibite, Hic est sanguis meus N. Testamenti. Quibus verbis Christus promittit, se velle nos corporis & sanguinis sui participes facere in remissionem peccatorum, & vitam æternam. Non quidem quòd hoc nunc primum facere incipiat, cum Sacramento fideles utuntur: sed quòd per usum Sacramenti in illis hæc communicatio AVGEATVR.

Explicatio
 ἡ ἑστὶν ἡ πρὸς
 οὐσίαν, id est, relati-
 ua præsentis cor-
 poris Christi in Cœ-
 na Domini.

Vsus panis & vini in
 Cœna Domini
 secundum D. Be-
 zam.

Nunc queritur, quomodo in hoc Sacramento signa & res signata coniungantur? An ita, ut ubi est essentia signorum, ibi quoque sit præsens essentia rerum signatarum corporis & sanguinis Christi? Hic respondemus, illam coniunctionem sacramentalem non requirere, ut eodem loco, ubi sunt signa, ibi etiam res signata sint: sed sufficit, ut signa quandam Relationem & habitudinem habeant ad illas res quas significant, representant, & menti offerunt ac præbent. Hanc coniunctionem seu unionem nos ἡ ἑστὶν appellamus, seu relationem & habitudinem signorum ad res signatas.

Signa & res signata
 quomodo in Sacra-
 mentis coniungan-
 tur.

Localis coniunctio

Hac ratione sunt in Prædicamento Relationis. Nam signum ratione usus, est in Prædicamento relationis, & non in Prædicamento substantiæ. Sic quoque Sacramenta veteris Testamenti habuerunt $\alpha\epsilon\sigma\iota\upsilon$, id est, relationem et habitudinẽ ad corpus & sanguinem Christi, planè eodem modo & ratione, quemadmodum Sacramenta noui Testamenti habent. Alio enim modo Christi corpus neque nobis adest, quàm illis adfuit in Sacramentorum usu. Quoniam corpus Christi respectu sui, realiter non potest ALITER adesse quàm LOCALITER & CIRCUMSCRIPTIVE. Natura enim corporis non est destructa: ideoque non potest illocaliter esse in loco, ubi panis Cæna Domini est. Tertius autem modus, de quo vos dicitis, præsentia, est materia collationis future.

Axioma D. Beza:
Corpus Christi nusquam adesse potest nisi localiter.

D. I A C O B V S.

1.
Sacramenta non sunt tantum signa.

Reuerende D. Beza: Si rectè percepi mentem tuam, tu Sacramenta dicis esse tantum signa. Id nos simpliciter & categoricè negamus. Signa enim non sunt Sacramenta: sed tantum pars Sacramentorum. Nam ad substantiam Eucharistiæ requiruntur duo: signum, & res signata; siue, vt Irenæus loquitur, res terrena, & cœlestis: Terrena, panis & vinum; cœlestis, corpus & sanguis Christi.

2.

Deinde quod ad $\alpha\epsilon\sigma\iota\upsilon$ attinet signorum, quemadmodum abs te explicata est, (quod tamen paucissimos intellexisse arbitror) hæc est tuorum verborum sententia; quod in terris in usu Sacramentorum sint duo: Alterum est substantia signorum, qua ratione in Prædicamento substantiæ collocatur: Alterum verò est $\alpha\epsilon\sigma\iota\upsilon$, relatio seu habitudo signorum ad res signatas. Præter hæc duo nihil adest in terris, secundum tuam $\alpha\epsilon\tau\iota\mu\omega$ explicationem; quia corpus Christi est & manet in cœlis, & (secundum vestram sententiam) Nullo modo est

de relatione signorum
quædam

Colloquium Mompelgartense. 165

Do est in terris. Nam Corpus Christi dicitis non posse aliter adesse, quàm localiter & circumscriptiuè. Quando ergo Sacramentum Cœnæ Domini, secundum vestram opinionem, celebratur; communicaturis datur & exhibetur panis cum *ἄρτοι*, seu habitudine & relatione ad corpus Christi à terris absens, & in cœlo existens.

Sed, vt pace vestra dixerim, quid quæso opus est illis præstigijs verborum? quæ, sicut dixi, imperiti, quibus Dialectica non est nota, prorsus non intelligunt; & interim in ea opinione & errore versantur, quia in *ἄρτοι* præsentia vocabulum præsentia audiunt, vt inde falsò opinentur, vos etiam veram præsentiam corporis & sanguinis Christi credere & docere; quod vos minimè facere iam demonstratum est.

Nam *ἄρτοι* illa præsentia siue habitudo, nihil aliud est, quàm repræsentatio & significatio duntaxat corporis Christi absentis. Quantò igitur satius esset & præstaret, vos simpliciter, sine inuolucris verborum loqui, & apertis verbis fateri, quod in corde sentitis: vt quæ vestra sententia sit, omnes intelligere possent? Sic enim faciliùs & vos ipsos, & alios expedire possētis; & omnibus constans, & perpetua vestra sententia nota esset; quam sub inuolucris verborum, quibus vtimini, homines simplices intelligere non possunt.

Quis enim ignorat, quando dicitur: Panis Cœnæ repræsentat corpus Domini, in cœlis existens, & à terra absens; quòd eo ipso manifestè corporis Christi absentia in Cœna Domini asseratur? Hæc faciliùs intelligi possunt ab omnibus, quàm quæ multis & splendidis verbis de illa præsentia *ἄρτοι* differitis; quæ etiam à multis doctis non intelligitur. Et vbi quæso sunt verba Christi? aut in quo Testamento Christi reperitur, quòd dixerit in institutione sacrae Cœnæ: Accipite, manducate, hoc est panis cum *ἄρτοι* seu habitudine corporis mei coniunctus? Vbi dixit: Accipite & bibite, hoc est signum, id est, vinum, cum *ἄρτοι* seu habitudine sanguinis mei coniunctum? Nusquam hoc dicitur. Nec

Præstigia verborum
D. Beza, de præsentia corporis Christi in sacra Cœna Domini.

ΣΧΕΤΙΚΗ
præsentia nullam præsupponit realem præsentiam.

Explicatio opinionis Beza, de præsentia corporis Christi in Cœna Domini.

Paulus dicit: Panis est communicatio *αἰτέως*. Nihil hîc de significatiua habitudine, sed de reali communicatione, vel ad vitam, vel ad iudicium dicitur; Panis est communicatio corporis Christi: Calix est cōmunicatio sanguinis Christi. Quis autem piorum hominū, æternæ suæ salutis consulens, his persuasiōibus tam friuolis, à verbis Testamenti Christi expressis (Hoc est corpus meum; & Hic est sanguis meus) ad *αἰτέω* & habitudinem illam corporis, se abduci patietur? Nemo sanè pius & intelligens faciet, qui suæ fidei certus esse, & suam conscientiam in vsu huius Sacramenti tranquillam reddere volet. Nec iubet nos Christus cogitationibus fidei assurgere, & euehi in locū cœli, vbi est corpus Christi, vt ibi eo perfruamur: sed verbis Testamenti sui, iubet nos oculis corporis respicere ad panem & vinum, tanquam externa elementa proposita; oculis autem fidei ad VERBA TESTAMENTI, Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur; & Hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum; ad verbum, inquam, verbum, verbum Christi, & non in cœlos, respicere nos iubet; cui, sicut Chrysostrōmus loquitur, simpliciter credamus, nec dubitemus & esse, & dare Christum, quod verba eius sonant.

Christus non iubet nos mente, & perfidem in cœlum euehi.

αἰτέω in verbis Testamenti Christi locum habere non potest.

Causa erroris in doctrina de Cœna Domini.

Ex quo intelligi ab omnibus potest, quòd illa *αἰτέω* in verbis Testamenti, locum habere non possit: cum quibus apertè pugnat.

Causa autem huius erroris est; quòd arbitramini & persuasi estis, nullā veram & realem corporis & sanguinis Christi in terris præsentiam esse posse, quàm localem illam & circumscriptiuam. Hic error si animis vestris eximi possit; non modò facilis via ad concordiam, sed ipsa concordia iam facta esset.

Præsentia sacramentalis non destruit veritatem corporis Christi.

Non enim veritas corporis Christi destruitur, si alio modo in hoc Mysterio adesse credatur, quàm quo modo secundum proprietatem corporis nunc in cœlis est. Date, quæso, gloriam Deo, & eius omnipotentis, ac veritati non detrahatis; qui modum nouit pro sua infinita sapientia, quem nos non

br. v. modus qui p
si potest in salute

Colloquium Mompelgartense. 167

non nouimus; & sua omnipotente virtute præstare potest, & veritate infallibili secundum verba Testamenti etiam præstat.

D. B E Z A.

Ὁμωνυμία ἐστὶν ἐν ῥημάτων ὀνόματι. Nam Sacramentum interdum sumitur pro signo tantum Sacramentali, substantiali, & corporeo; quod ad res spirituales significandas & representandas adhibetur. Sic circumcisio appellatur signum fœderis; & panis & vinum dicuntur Sacramenta corporis & sanguinis Christi, propter ἔθος & habitudinem, quam habent ad corpus & sanguinem CHRISTI. Interdum verò sumitur pro signo & re signata simul; ut cum dicimus, Sacramentum Cæne Dominica non solum panem & vinum, sed etiam corpus & sanguinem Christi complecti. Sed hoc non obstat, quò minus Sacramenta sint ex numero signorum. Ideoq; etiam ab Augustino visibilia verba dicuntur, quòd verbis Dei tāquam visibilia signa adhibeantur, & eorum virtutem confirmant. Quoniam eadem est perceptio ipsius Christi in Sacramento, quæ est in simplici verbo; quæ externa quidem forma differunt, sed non re ipsa, quæ significatur & præbetur. In verbo per aures tantum: in Sacramento autem per eiusmodi signa, quæ in reliquos sensus incurrunt. Sic verba voces sunt signorum. Dicimus tamen, etiam re ipsa adesse corpus Christi; SED NON IN TERRIS. Quod enim significatur; id simul etiam præbetur, non autem corpori, sed menti per fidem.

De ὁμωνυμίας
vocabuli Sacramenti. *pluribus signis*

An Sacramenta ex numero signorum Sacramenta visibilia cur dicantur verba.

D. Beza, in responsione sua.

Si quis autem objiciat: Ergo fructus corporis Christi dantur ad animum peruenit? Respondeo: Etsi Fides unicuique instrumentum est, quo Christus percipitur: fructus ta-

mea

men etiam ad corpus peruenit, quia corpora, communicatione huius cibi, immortalia redduntur.

D. IACOBVS.

Fallacia diuisionis.

Sacramentum duabus rebus constat.

Augustinus vocabulo Sacramenti abusus.

Augustinus in sententijs Prosperi Di. 2. de Conf. cap. Hoc est.

Reuerende D. Beza, Non ignota est tibi fallacia diuisionis, qua disiunguntur quæ coniungenda sunt, & inde falsè argumentamur. Sic in præsentī negotio Cœnæ Domini, nō disputamus de vna tantum parte, sed de toto Sacramento, quod Irenæus testatur duabus rebus constare, videlicet terrena & cœlesti. Non dicit Irenæus, Sacramentum constare vna re, videlicet pane & vino cum *χρῆσι*, hoc est, habitudine & relatione ad absens corpus Christi coniunctis. Nam panis & vinum non est Sacramentum, corpus, & sanguis Christi quoque non est Sacramentum: sed hæc duo simul in Mysterio per verba Testamenti coniuncta, sunt Sacramentum, quod appellatur Eucharistia. Et hæc est vnanimis sententia omnium Orthodoxorum Patrum, qui simul omnes Sacramentum non vna duntaxat parte, sed duabus simul definiunt.

Non autem ignoro, Augustinum vocabulo Sacramenti abusum, & sæpe pro vna eius parte, pane & vino tanquam sanguis, vsurpasse. Idem ramen apertè testatur, quod Sacramentum Eucharistiæ duabus rebus cōstet, sicut verba eius apertè sonant; Caro eius est, inquit, quam forma panis **O P E R T A M** in Sacramento accipimus; & sanguis eius, quem **S V B V I N I** specie & sapore potamus. Item: Sacrificium (vtitur autem sacrificij nomine pro Sacramento) Ecclesiæ **D V O B V S C O N S T A T**, visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine. Ideoq; hac vocabuli homonymia euadere non potest. T. reuerentia, quæ in Scriptura nullum fundamentum habet.

Quod autem dicis: Corpus Christi respectu sui, non posse in terris aliter adesse, quàm localiter & circumscriptiuè; id pernegamus. Et hac voce omnipotentiae Dei detrahi, omnes

omnes mediocriter instituti intelligunt. Neque etiam id v-
lo Scripturæ testimonio doceri aut probari potest.

Et localem seu circumscriptiuam præsentiam nos in Cœ-
na Domini nunquam asseruisse, iam aliquoties à nobis di-
ctum est: Contra quam vnâ pugnatis, quasi eam doceamus,
quod non est.

Quid enim, quæso, Consensus Orthodoxus, quem sic vo-
cant, agit, quàm vt contra Lutherum, Brentium & nos doceat,
primum: In Cœna Domini corpus Christi localiter, &
circumscriptiuè non adesse? Deinde: Corpus Christi in Cœ-
na non Capernaiticè manducari? Sed quid opus erat, tam
ingenti volumine, hoc à proprietate corporis, ab analogia
fidei, & alijs argumentis probare; cum nemo sit, qui hoc as-
serat? Hoc est proprium figmentum confutare. Negatio
igitur localis & physicæ præsentia corporis Christi in Cœ-
na Domini, & Capernaiticæ manducationis corporis Christi,
est totius huius libri, qui Consensus Orthodoxus appel-
latur, breuissima & solidissima refutatio: Quia nemo est, qui
illam præsentiam & manducationem corporis Christi asserat,
quam ex æquo omnes damnamus.

Deinde docet; Panem Cœnæ Domini, corpus Christi
NON ALIA RATIONE ESSE AVT DICI, quàm hac sola,
quòd sortitus sit nomen corporis Christi propter significa-
tionem, qua corpus Christi absens significet. Quod nos non
modò constanter negauimus, sed etiam firmissimis argu-
mentis solidè refutauimus. Non enim dixit Christus: Acci-
pite & manducate, hoc est panis, qui habet nomen duntaxat
mei corporis, quod repræsentat; sed dixit: Hoc est corpus
meum; EST, EST (dicit Christus) corpus meum.

Quidam etiam ex vestris scripserunt; corpus Christi nunc
in cœlo existens, suo in terris officio ita defunctum esse, vt ei
nihil amplius nobiscum in terris negotij sit: quod similiter
cum verbis Testamenti Christi pugnat. Quemadmodum
enim in cruce sacrificium fuit pro totius MVNDI peccatis:
sic in Cœna Domini nunc cibus & potus est, non ventris, sed
vitæ

Summa & argumen-
tum libri Consensus
Orthodoxi.

Breuissima confu-
tatio Orthodoxi
Consensus.

Tigurini contra bre-
uem Confessionem
Lutheri de Cœna
Domini.

*V. de Sponsione Tigurini
scripta Grynoburgensi in 1545*

170 *Colloquium Mompelgartense.*

vita æternæ, tanquam spiritualis alimonia, qua fides nostra confirmatur, & corpus nostrum ad immortalitatem verè pascitur.

Beza cum suis nobiscum loquitur, sed non nobiscum sentit.

Sæpe autem tam splendidè de vera & reali præsentia corporis & sanguinis Christi in Cœna Domini concionamini; vt auditores vestri simplices, quin etiam eruditi, non aliter iudicare, aut pronunciare possint, quàm vos nobiscum per omnia sentire; modò Cyclopica Creophagia è medio tollatur. Et hac fide, quàm plurimos in vestris Ecclesijs pios communicare, & Sacramentum sumere à vobis, NIHL DVBITO.

Quòd verò res longè aliter se habeat; spero auditores omnes in hac instituta collatione facilè intelligere potuisse.

Quando enim ad explanationem peruentum est, cùm dicitis: corpus Christi adest verè & realiter: additis, *ῥετιμῶς* id est, relatiuè, habitudine quadam sacramentali, repræsentatiua & significatiua. Item, quia panis habet nomen corporis Christi. Item, *μεταρμικῶς* esse; hoc ipso demonstratur in verbis duntaxat, & non in rebus consensum esse.

Sicut etiam Cyclopicam illam *ἡεροφάγיא*, & Capernaïticam lanienâ carnis Christi *ΝΥΝΟΥΑΜ* credidimus, *ΝΥΝΟΥΑΜ* docuimus, *ΝΥΝΟΥΑΜ* scripsimus; sed damnamus, & damnauimus semper. Sic ad oculum demonstraui, vos *ΝΥΛΛΑΜ* veram & realem præsentiam corporis & sanguinis Christi in Cœna Domini credere aut statuere; quod ex *ῥετιμῶ* relatiua illa habitudine manifestum est, quam in Cœna Domini docetis.

Metonymia in verbis Christi non habet locum.

Præterea, omnibus manifestum est, Metonymiam, quæ à vobis in Testamento Christi, verbis eius affingitur, cum ipsis verbis tam apertis minimè consistere posse. Neque enim hic nominum transmutatio est, vbi nomen pro nomine ponatur; Et neque Christus neque Paulus dicunt, quod panis tantum habeat nomen corporis Christi, non autem ipsum corpus in Mysterio sibi coniunctum.

Ideoquæ

Colloquium Mompelgartense. 171

Ideo que hæc omnia, tanquam verbis Testamenti Christi & Myfterio huic minimè consentanea reijciuntur, in quibus *æque*, relatio, habitudo & repræsentatio seu significatio hæc locum non habet.

Quapropter securissima, & longè omnium tutissima via & ratio est, si verbis Christi simplicissimè fidem habeamus: & credamus illorum verborum virtute, quæ Christus semel locutus est, corpus & sanguinem Christi in Cœna Dominica non significari, aut repræsentari, sicut in typis & figuris Sacramentorum V. Testamenti factum est: sed cum pane & vino cœnæ corpus & sanguinem Christi verè adesse, cum pane distribui, & ore percipi, modo cœlesti & diuino, qui soli Deo cognitus est. Sic enim conscientia tranquilla reddi potest, quæ indubitato verbo Dei nititur.

Expedita ratio ad
piam concordiam.

*Nota virtute verborum
si magis interpretatur
ut significat substantiam dei*

hæc in mysterio

Quod amplius in summa Confessionis doctrinæ ipsorum de Cœna Domini, Fundamento IIII. Assertionis dicitur: si substantia corporis Christi ore perciperetur, & maneret quoque ipsa saltem in pijs & fidelibus, quod fideles fierent substantialia membra Christi, nec mysticum corpus Christi Ecclesia esset; speciem aliquam veritatis haberet, si physica & localis præsentia cum Capernaitica laniena & Cyclopica manducatione corporis Christi in Cœna Domini à nobis statueretur. Cum autem nihil minus à nobis fiat, sed hæc tanquam portenta semper à nobis damnata sint: nulla hæc consequentia quoque ratio est. Præsentia enim, & perceptio sacramentalis corporis & sanguinis Christi cum pane & vino Cœnæ, & quæ fit ore, Myfterium est, quod neque ratio neque sensus capit, sed sola fides intelligit.

Crassa ratiocinatio
de manducatione
carnis Christi.

Refutatio eiusdem.

Manducatio carnis
Christi in Cœna
Domini, non est
Capernaitica laniena.

D. B E Z A.

Nos ex perpetua Sacramentorum natura & proprietate, Sacramenta signa esse dicimus; interim verò non negamus, ijs signis totum contineri, videlicet signum, & rem signatam, hoc est, rem Sacramenti: sed relativè & ætīvè.

Relativa præsentia.

Y 2

Quem-

172 Colloquium Mompelgartense.

Metonymica prædicatione.

Quemadmodum nemo sua mente potest concipere patrem, nisi simul filium cogitet. Prædicatio autem est Metonymica, quæ nomen signati tribuitur signo.

Sic Patres dicunt, corpus Christi in terram cadere, dentibus atteri, dentes corpori eius insigi: Quæ non propriè accidunt corpori Christi, sed tribuuntur illi per $\alpha\epsilon\iota\sigma\upsilon\mu$ & relationem illam, qua signato tribuitur id quod signo accidit. Quæ Metonymia est tropus, quo natura Sacramentorum explicatur. Sic quoque panis dicitur corpus Christi. Et dicimus nos quoque, quod panis SIT corpus Christi, quia Filius Dei nõ est mendax. Sed non est essentialiter corpus Christi. Sic dicimus adesse menti, sed non pani: quia propter panem non adest, sed propter hominem: & Sacramentum non est panis, sed actio. In summa, conuenit inter nos, corpus Christi in Cæna Dominica esse præsens: sed de modo præsentia non conuenit.

Panis non est essentialiter corpus Christi.

Nihil minus verum est.

D. I A C O B Y S.

Sacramenta nõ sunt signa significantia tantum.

Sacramenta signa esse, nemo vnquam negauit: sed tantum signa significantia & repræsentantia esse rerum signatarum, per quæ fructus rerum signatarum applicetur percipientibus; hoc nunquam concessimus, neque vnquam concedemus.

In Sacramentis non est $\alpha\epsilon\tau\iota\mu\acute{\nu}$ præsentia corporis Christi.

Neque Relatiuam seu $\alpha\epsilon\tau\iota\mu\acute{\nu}$ hanc præsentiam esse concedimus. Vt, si quis Patrem præsentem habens, de Filio cogitet; eodem modo res signatas cum præsentibus signis adesse: quod nunc aliquoties refutauius. Etsi enim Pater relationem habet ad Filium in mente hominis cogitatum: non tamen propterea Filius adest, vbi Pater præsens est.

Partes Sacramenti quomodo in prædicamento Relationis.

Nec partes substantiæ Sacramenti simpliciter relata sunt; sed ea solùm ratione, qua inter se comparantur. Sed quatenus substantiam Sacramentorum constituunt: nequaquam relata

relata sunt, sed absolutam rationem habent, & singulæ pro sua ratione adsunt, qua actioni Cœnæ Dominicæ inseruiūt, non diuisim & separatim, sed coniunctim pro natura vniōnis Sacramentalis, qua neutrum sine altero in vsu Cœnæ agit. Neque enim in vsu Sacramenti cœnæ corporalia à spiritualibus separanda, sed semper coniungenda sunt, & coniuncta manere debent, sicut verba institutionis coniuncta sunt.

In Sacramentis à corporalibus spiritualia non separanda.

Quod ad locutiones à Patribus de hoc Mysterio vsurpatas attinet, corpori Christi dentes infigi, & quæ sunt his similes; nequaquam Metonymicæ sunt, sed corpori Christi hæc tribuuntur propter veram & realem corporis Christi præsentiam, & vniōnem sacramentalem cum pane cœnæ factam. Sicut suprà de columba & Spiritu S. dictum est, qui descendisse dicitur non Metonymicè, vt nomen Spiritus S. pro columba ponatur: sed quia Spiritus S. verè præsens erat in specie illa columbæ, & sese ad hunc modum reuelauit. Ideo non columba, quæ Spiritum sanctum representauerit, sed ipse Spiritus S. descendisse dicitur.

De phrasibus Patrū Orthodoxorum, dentes infigi corpori Christi.

Nota hoc quod magis dicitur

Ioannes videt Spiritum S. non est Metonymica oratio.

Quemadmodum etiam nequaquam Metonymia admitenda est in verbis Ioannis: [Quod vidimus, quod oculis nostris aspeximus, quod manus nostræ cōtrectauerunt de verbo vitæ.] Etsi enim verbum vitæ videri, & manibus in proprietate suæ essentia cōtrectari non potest, quia spiritus est: non tamen propterea Apostoli tantum hominem, sed verè Deum cōtrectasse rectè dicuntur.

1. Ioh. 1.

Apostoli externis oculis viderunt verbum vitæ.

Non autè inde sequitur, panem cœnæ essentialiter corpus Christi esse: sed sacramentaliter est corpus Christi, propter vniōnem sacramentalem cum corpore Christi. Et qua ratione non solum menti, sed etiam corpori & ori nostro adsit corpus Christi in Eucharistia; nunc aliquoties dictum & explicatum est.

Panis non essentialiter, sed sacramentaliter est corpus Christi.

Neque ignoramus, Christum non propter panem, sed propter hominem adesse. Sed inde non sequitur, quòd propterea corpus Christi pani non adsit sacramentaliter, cum

Corpus Christi non propter panem, sed propter hominem adesse.

Christus panem monstrans dixerit: Accipite, manducate, Hoc est corpus meum; quia non panem sine corpore suo, neque corpus suum sine pane, sed spiritualia hæc per corporalia, sicut Chrysoströmus loquitur, in hoc Mysterio dispensare & percipi voluit Dominus.

Sacramentum non est actio.

Substantia Sacramentorum in quibus consistat.

Sic quoque non ignoramus, panem non esse Sacramentum, sed partem Sacramenti. Sed vicissim Sacramentum non est tantum actio; sed ad Sacramentum requiritur actio, sine qua non est Sacramentum. Nam extra usum à Christo institutum, non est Sacramentum. Substantia tamen Sacramenti, quæ exhiberi & percipi dicitur, in his duobus absolutis consistit, verbo Dei copulatis: videlicet re terrena & re cœlesti, (sicut Irenæus testatur, & verba Testamenti docent) pane & vino, corpore & sanguine Christi.

De præsentia corporis & sanguinis Christi in cœna nullus consensus.

Cùm igitur D. Beza perpetuò repetat & inculcet, corpus Christi tantum in cœlis esse, & in terris alio modo realiter adesse non posse, quàm locali & physica præsentia, quam ab utraque parte constanter negamus; vehementer miramur quomodo toties asserere audeat, consensum inter nos de præsentia corporis Christi in Cœna esse.

Nam relatio, quæ ex non agentibus est, nullam præsentiam efficit, sed respectum duntaxat, quo res procul abesse potest. Nos autem tertium præsentia modum apertè & manifestissimè probauimus, qui neque physicus est, neque relatiuus, verus tamen & realis: qui in Mysterio consistit, quod ratio capere non potest, fides autem in verbo apprehendit. Hunc modum præsentia Beza vel nobiscum probet necesse est, si inter nos consensus constituendus: aut refutet: quorum neutrum hæctenus fecit. Ideoque dissensio inter nos adhuc manet.

An corpori Christi dentes insigantur.

D. B E Z A.

Nos dicimus; fieri non posse, etiamsi inter corpus & panem sacramentalis unio sit, ut corpori Christi propriè dentes insigi possint; sed signo duntaxat hoc accidit. Ideoque Metonymiam

Colloquium Mompelgartense. 175

miam esse, seu per Metonymiam fieri dicitur. Nam infixio
dentium signi corporis, non ipsius corporis signati est.

D. I A C O B V S.

Reuerende D. Beza, hoc vnū tibi potissimū obstat, quò
minus, ad nostram sententiam accedere possis, quòd perpe-
tuò imaginariis, nos localem & physicam presentiam corpo-
ris Christi asserere; quòd nunc toties negauimus. Hinc etiam
imaginatio tua, quòd arbitraris nos docere, dentes corpori
Christi infigi, quemadmodum fit in esu carnis vitulinæ: quòd
nunquam cogitauimus. Sed hæc Chrysofomus, propter as-
sertionem præsentia, corpori Christi tribuit: cuius præsen-
tia cum sit spiritualis, nequaquam dentes illi infigi possunt.
Sed sicut verbum vitæ ab Apostolo verè visum esse dicitur:
sic quoque de corpore Christi illud verè, piè & rectè dictum
est à Chrysofomo & alijs doctoribus, etsi in proprietate sub-
stantia nihil horum fiat.

Quid Beza in cogno-
scenda veritate ob-
stet.

Quomodo in vsu
Cœnæ corpori Chri-
sti dentes infigi di-
cantur.

Ideo què dico, nec *ἔστιν* relatiuam, nec Metonymiam in
hoc Mysterio locum habere. Nihil enim hîc figuratum, sed
omnia cœlestia, diuina & realia, in Mysterio tamen & verè
præsentia sunt, quæ præter visibiles res verbis Testamenti
Christi enunciantur & exprimuntur.

D. B E Z A.

Christum suo corpore & sanguine adesse in Cœna non nega-
mus; sed addimus, *MENTI non PANI*: sicut nunc ali-
quoties diximus.

D. I A C O B V S.

Quæro igitur mi Beza, vbi nam celebretur Cœna Domi-
ni? in cœlone, an in terrâ?

D. B E Z A.

Corpore in terra, mente in cælo celebratur. Cùm enim cor-
pus Christi in cælo sit, & nō in terra, vsq; ad nouissimū diem;
ideo mente nostra in locū cæli ascendere oportet, vbi est corpus
Christi

176 *Colloquium Mompelgartense.*

Christi, ut ibi eo perfruamur, quod nobis à Patre cum omnibus suis beneficijs donatum est.

D. I A C O B V S.

Cœna Domini in
terris celebratur
corpore & mente.

Christus in verbis Testamenti sui, non iussit nos panem manducantes in cœlum respicere, aut euehi in cœlum mente nostra. Nullum Christi verbum extat de tali Cœna Dominica; sed iussit oculos in panem propositum, & MENTEM in verba proposita euehere: Accipite, manducate, Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Sic in terris iussit hanc cœnam & corpore & mente vsque ad diem reditus sui ad iudicium, & quidem in memoriam mortis suæ, celebrare.

In Responsonibus
ad Thein.

Heb. 1.

Quòd autem in Responsonibus vestris dicitis; Vos VIDERERE non posse, quomodo corpus & sanguis Christi, cum pane & vino re ipsa possint præsentia statui, aliter quàm Physica & locali circumscriptione: fatemur, & nos quoque id ipsum VIDERERE non posse, sed credere propter verba Christi & Apostoli eius, qui de hac præsentia testantur, quamvis eam non videamus, quia neque physica, neque localis, nec tamen propterea nulla est coniunctio, quam Deus pro sua infinita potentia & sapientia facillè præstare potest. Vnum autem peto & moneo, vt tua Reuerentia diligenter expendat. Non ignoras, in librum, cui Titulus, Orthodoxus Consensus, omnia congesta esse quæ pro assertione opinionis vestræ facere videbantur: In quo visus est Author, seu potius Authores (nam multorum labore & incredibili studio congestum esse, præfatio testatur) statum totius controuersie de industria transposuisse, & studiosè tenebris inuoluere voluisse.

Falsum testimoni-
um Authorum Or-
thodoxi Consensus
contra Theologos
Augustana Confes-
sionis de Cœna Do-
minica.

Scopus enim totius Libri, sicut paulò antè etiam monuimus, in his duobus capitibus positus est: vnum, vt probet præsentiam corporis Christi in cœna, non esse physicam, naturalem, seu localem: alterum, corporis Christi in Cœna Dominica non fieri Capernaiticam manducationem aut laniam

nienam Cyclopicam; Quorum vtrunque Lutherum, Bren-
tium & nos afferuisse & asserere, cum vniuersa Ecclesia in eo-
dem libro accusamur.

Cùm autem nihil horum vnquam docuerimus aut sense-
rimus, neq; adhuc sentiamus; quid quæso arbitraris, Auto-
rem hunc cum omnibus suæ opinionis socijs in nouissimo
die Domino nostro Iesu Christo responsurum iudici iusto,
de hoc falso testimonio, per tot regna publicis scriptis euul-
gato? cuius rei nunc quidem ne vllus modus est, quin to-
ties publicis scriptis moniti, idem facere non desinant.

D. B E Z A.

*Author libri, vir doctissimus, nunc cum Filio Dei viuitt:
qui si adesset, fortassis respondere & se defendere posset. Ideoq;
de eo nihil amplius.*

D. I A C O B V S.

Sed vos idem facitis in Responsione vestra ad dogmata à
nobis improbata, vbi hæc portenta nobis tribuuntur, & quæ
ex his sequantur, magis horrenda. Probationis autem loco
additur, VOS NON VIDERE posse, quomodo hæc quan-
tumuis absurda, falsa, & blasphema, oralem mâdicationem
non consequantur: Quòd videlicet corpus Christi dentibus
teratur, per guttur deglutiatur, in ventrem traijciatur, con-
coquatur, & tandem excernatur; quæ omnia auditu horren-
da sunt.

Friuola probatio
eorum, quæ Luthe-
ro, Brentio, D. Iaco-
bo, & alijs falso tri-
buuntur.

Non autem satis est dicere: VOS NON ALITER VIDE-
RE posse. Nam illud videre, soluitur per NON VIDERE.

Nondum enim probatum est, nos eiusmodi Cyclopicam
manducationem carnis Christi vnquam docuisse, ex qua
hæc blasphema deducantur; sed eandem apertè semper
damnamus, & adhuc constanter damnauimus.

Status autem disputationis, & totius negocij cardo, quæ-
admodum nunc sæpe diximus, versatur in quæstione de ter-
tio

Controuersie status
virgetur.

tio modo præsentia corporis Christi, quo neque physicè & localiter, neque relatiuè, sed verè tamen & realiter corpus Christi præsens sit: Neque Capernaiticè, neque symbolicè, sed reuera tamè cum pane distribuatur & ore corporis percipiatur, eo modo, quo Deus per corporalia spiritualia distribui & percipi voluit.

Ad hoc respondendum: hic modus confutandus erat, quem nos verbis Christi & Pauli perspicuè demonstrauimus. Sed nullum hic responsum, neque in Orthodoxo Consensu, neque in omnium eorum scriptis, qui vsque in hunc diem aduersus nos scripserunt. Sed omnis illorum sermo est, vel de laniena Cyclopica, vel de manducatione corporis Christi, quæ fit per fidem, de quarum vtraque nulla vnamquam controuersia fuit.

Exhortatio D. Iacobi ad D. Bezam.

Hæc, mi Beza, quæso diligenter apud animum tuum cum fratribus tuis expende. Vterque enim nostrum, vt vides, canus est & morti vicinus, & vtrique coram tribunali Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi comparendum, & doctrinam, quam auditoribus nostris proposuimus, ratio reddenda erit. Demus igitur operam, ne per nos stetitisse videatur, quò minus pia, sancta, & Deo grata concordia fanciatur.

Qua ratione pius consensus constitui possit.

Consensus autem omnis in eo positus erit, vt ab vtraque parte nos Christo & verbo ipsius subiiciamus humili Spiritu; & intellectum nostrum, sicut Apostolus loquitur, in obsequium Iesu Christi captiuum ducamus; & explosa Cyclopicalaniena & Capernaitica māducatione carnis Christi, vnā cum μελωρυμικῆ, & ετικῆ & relatiua præsentia eius, simplici fide verba Testamenti Christi honoremus, eique laudem veritatis, sapientiæ, & potentia tribuamus: qui nos non fallit, & quod promissit, præstare potest, etiam si nos non intelligamus.

Qua simplicitate fidei ad Cœnam Dominicam multi Galli accedant.

Quemadmodum non dubito, plurimos cum ex Gallis circumstantibus, tum alijs quoque locis in vestris Ecclesijs non alia fide aut mente ad mensam Domini accedere, corpus & sanguinem Christi cum pane & vino accipere; nihil de

de relatione atque habitudine cogitantes, de quibus hic differitis, oculis elementa proposita, mente verba Christi intuentes, simplicitate fidei Deo longè gratissima hoc Sacramentum suscipere. Quorum simplicitas Deo magis probatur, quàm de *Ætæ*, relatione, & habitudine cõficta in hoc negocio disputantes. Hæc si vtrique fecerimus, IAM PAX ET CONCORDIA inter nos de hoc Articulo constituta est. Et quid quæso periculi in assertione huius præsentia Sacramentalis? si Capernaitica damnetur, & simul spiritualis, quæ per fidem fit ante sumptionem Sacramenti, piè doceatur?

D. B E Z A.

Reuerende D. Doctõr, Optamus & nos pacem & concordiam, eamq; maximo desiderio expetimus; sed eiusmodi pacem, qua non perturbet conscientias nostras. Perturbarentur autem conscientia nostra, si ijs reluctantis vobis assentiremur. Nam quod fortassis vestras conscientias tranquillas reddit, id ipsum nostras perturbaret.

Diffensio autem non est de præsentia, sed de modo præsentia. Nos ad Cænam Domini accedentes, respicimus in promissionem, qua Christus pollicetur, se nolle pascere corpora nostra, sed præbere illa Sacramenta nobis, ut anima pascatur. Quapropter non disputamus, quid percipiamus; sed quo sensu dicatur, corpus Christi in Cæna Domini manducari. Dicimus non de substantia, sed usu. Substantia panis in terris est: substantia corporis Christi in cælis est. Est quoq; in terris, quia verba nos monent, quis nobis loquatur. Et miraculosior est hic præsentia modus, quo corporis Christi substantia in cælis est, & tamen nobis in terra communicatur, quàm si substantia eius adesse dicatur: Quando videlicet per fidem virtute Spiritus sancti corpori CH R I S T I ita coniungimur, ut simus caro ex carne eius, & os ex osibus eius,

Nihil minus est.

180 Colloquium Mompelgartense.

adeoq; vnum corpus cum Christo (qui nostrum caput est) fieri nos certum est. Et manifestum est, veritatem corporis naturaliter obstare, nec admittere, vt simul sit in cælo & in terra verè & realiter præsens.

D. IACOBVS.

1. Relabimur ad ea, de quibus hoc biduo disputauimus. Re-
 2. Etè differit D. Beza de spiritali manducatione, quæ fit per fi-
 dem. Sed de ea nulla vnquam controuersia fuit. Et verum
 quidem est, quòd corpus Christi non sit cibus ventris, quò
 vel fames naturalis pellatur, aut corpus naturaliter pascatur.
 Sed hoc ipso nondum confutatum est, Christum per corpora-
 3. ralia ex parte sua, pane & vino, & ex parte nostra perceptio-
 ne, quæ fit ore, velle nobis hæc spiritalia dona conferre &
 exhibere, eaq; à nobis percipi. Hoc inquam nondum cõ-
 futatum est hoc responso. Et corpus Christi substantia sua
 secundum proprietatem corporis, & veri corporis modum
 in cælo esse, & non in terris; suprà diximus & assensi sumus.
 Sed propterea NVLLO MODO REALITER IN TERRIS
 4. Sacramentis in mysterio adesse, hoc constanter negamus.
 Et hìc verè miraculosus modus præsentia est, quòd corpus
 Christi propter veri corporis modum in cælis existens &
 permanens, absque omni locali motu alio modo in omni-
 bus locis adsit, distribuatur, & percipiatur, vbi Cæna Domi-
 ni celebratur. Qui modus præsentia neque physicus aut lo-
 calis, neque *ἁετιδος*, est & relatiuus, sed mysticus, sicut An-
 tiq; locuta est: Mysterium quod creditur, non autem in-
 telligitur. Nam manducationis vocabulū aliter Ioan. 6. &
 aliter in verbis cænæ accipi, nulla probatione indiget: Quod
 Ioan. 6. credere, sed in verbis Cænæ Dominicæ *ORE MAN-
 DUCARE* & percipere, significat. Quod si quis de fide in-
 terpretetur, quàm id absurdum esset? Inde enim sequeretur,
 quod in dubium vocandum sit, an panis cænæ ore mandu-
 candus sit, si manducare in verbis Testamenti Christi idem
 signi-

Quomodo corpus
Christi non sit cibus
ventris.

NB.

Miraculosus modus
præsentia Sacra-
mentalitis.

Manducationis
vocabulum

ὀμώνημορ.

significaret, quod credere: & sic sine mandato Christi ore perciperetur, quod planè absurdum est.

Cùm igitur de spiritali manducatione, quæ fit per fidem, nulla fuerit controuersia vnquam: & D. Beza audiat, Cyclopicam lanienam carnis Christi apertè à nobis damnari: Tertium autem modum præsentia non possit refutare, quo Christus cum pane & vino exhibet corpus & sanguinem suum, & ore iubet manducare, & sic per corporalia, spiritalia non solùm offert & exhibet, sed etiam percipi velit: quæ causa est, vt diutius se veritati opponat? Ah quæso veritati manifestata cedas.

Nam sacramentalis illa distributio & perceptio corporis Christi, quæ fit cum pane & ore; ad confirmationem spiritalis per fidem factæ manducationis, à Christo instituta est; quod nemo negare potest.

Hæc omnia mi D. Beza, vt cum tuis fratribus diligenter expendas, & Ecclesiæ Dei piam & salutarem pacem, vel tandem redimas, denuò obnixè oro. Videt enim tua Reuerentia, me non humana somnia, non humanas glossas, sed expressum & indubitatum Domini verbum attulisse. Huic subijciamus nostrum intellectum simplici fide, & omnis controuersia sublata erit. Nos enim ex parte nostra non possumus ab expressis verbis Christi, & eorum simplici & germana sententia recedere, cum nulla necessitas vrgeat, vt id faciamus. Præsentia enim illa neque cum analogia fidei, neque cum veritate corporis Christi, aut vlla sacra Scripturæ sententia pugnat: sed duntaxat sensibus nostris & rationi humanæ absurda videtur. Quibus expressum verbum Dei simplex, planum, & perspicuum opponendum est, quod nobis in verbis Testamenti Christi expressè proponitur. In quibus conscientia nostra tutissimè, sine omni disputatione, simplicitate fidei acquiescit, & meritò acquiescere debet, vt quæ fallere non possunt, cum sensus & ratio falli possint.

D. B E Z A.

Reuerentia tua satis cogitare potest, nobis tam charam pacem esse, vt ea nihil sit optatius. Sed illam non possumus cum perturbatione conscientiarum redimere. Obijcitur simplicitas fidei, quam putamus & nos sequi, & intellectum nostrum in obsequium Christi captiuum ducere. Nam caro & sanguis non docent, nos corpus Christi in cælo manens, præsens mente habere. Sub verbo ergo Domini captiuamus mentem nostram, quòd coniungit nos cum absente corpore Christi. Perceptio hæc est mirabilis, quando manens corpus Christi in cælo, in Sacramentis nobis præbetur & percipitur, quamuis nos in terris maneamus.

D. I A C O B V S.

Nequaquam consulimus, vt cum conscientiarum vestrarum perturbatione pacem Ecclesiæ redimatis. Eam vero facillè expedire possetis, si sensus & rationem humanam in spiritalibus cæcam, captiuam ducentes, à simplicitate verborum Testamenti Christi non recederetis.

Doctrina D. Beza non fidei, sed carnis & sanguinis in Cœna Domini est.

Quòd enim tua Reuerentia dicit; carnem & sanguinem non docere, corpus Christi in cælo manens, in Sacramentis menti nostræ præberi, & nos in terra manentes cum illa coniungi. Respondeo: Si præsentia corporis & sanguinis Christi in Cœna Domini non alia est, quàm $\alpha\epsilon\zeta\eta\eta$ & relativa, sicut explicastis; certum est, eam à carne & sanguine doceri & intelligi. Nisi negare velis, Dialecticam, cuius pars est tractatus de relatione, à ratione doceri & intelligi. Et exempla de contractibus, quibus verba Christi supra interpretatus es, certè caro & sanguis docet & intelligit. Quapropter vestra doctrina de Cœna Domini, & interpretatio verborum Testamenti Christi, nihil aliud est, quàm caro & sanguis,

Colloquium Mompelgartense. 383

sanguis, hoc est, humana cogitatio de Myſterio, quod caro & sanguis non intelligit.

Et quod sæpè à nobis dictum est, quando Reuerentia tua ex nostra sententia dicit: Substantiam carnis Christi, cum substantia panis Cœnæ Domini coniungi: certum est, quòd non aliam quàm physicam & localem præsentiam & coniunctionem intelligatis & oppugnetis. Quæ in re, ex parte vestra, erratum est.

D. Beza ex falsis præsuppositis pugnat.

Eam enim præsentiam, & coniunctionem nos quoque reijcimus, & damnamus. Neque discrimen vel præsentia localis, & quæ est in Sacramento, sicut & modi manducationis carnis Christi in Cœna Dominica, & vulgaris modi manducandi ore, in eo collocamus, quòd ille visibiliter, hic vero inuisibiliter fiat. Non enim inuisibiliter tantum, sed ita spiritaliter hæc à Christo fiunt, vt nihil carnale hic sit cogitandum, quod vulgaris modus edendi secum affert; cum præsentia modus planè sit spiritualis, non autem duntaxat Spiritus sancti virtus, sed ipsius Christi corporis, præsentia & manducatio.

Quomodo intelligendum sit: corpus Christi, inuisibiliter in Cœna Christi præsens, dispensari.

Quapropter mera imaginatio carnalis hæc vestra est, de nostra doctrina, non nostra doctrina: cum nihil horum doceamus, quod vos, in scriptis vestris contra nos editis, damnatis. Nec docemus consubstantiationem (quæ nobis affingitur) corporis Christi cum pane: Sed quemadmodum transubstantiationem reijcimus & damnamus: sic quoque omnem illam physicam consubstantiationem, siue visibilis sit, siue inuisibilis, prorsus reijcimus; & coniunctionem duntaxat sacramentalem docemus, & asserimus.

Imaginatio carnalis D. Beza, de doctrina Ecclesiarum Augustinæ Confessionis, in articulo de Cœna Domini. Consobstantiatio, & transubstantiatio damnata.

Nam coniunctionem corporis Christi cum pane dicimus esse Myſterium, quod caro & sanguis non capit, hoc est, humana mens non intelligit, sed sola fides in verbis Testamenti apprehendit, cui simpliciter credit; & modum infinitæ sapientiæ, potentiæ, & veritati committimus, quo id fiat, & id Christus efficere possit. Dicimus tantum, quid non sit; videli-

Coniunctio panis cū corpore Christi, Myſterium.

184 *Colloquium Mompelgartense.*

videlicet quòd non sit physica, & localis præsentia, neque etiam *ærotic*, seu relatio, quæ inter duas res absentes versetur. Item, quòd nõ sit Capernaiticã manducatio, & laniena corporis Christi; neque etiam duntaxat fidei manducatio, quæ nihil aliud sit, quàm credere in Christum: sed eiusmodi manducatio, qua fides in nobis confirmetur, & quæ ore fiat, sicuti panis (qui est corporis Christi communicatio) ori præbetur, & ore percipitur: Quod in usu Cœnæ Domini auellere à pane, aut separare non debemus.

Mysterium est, quòd Deus spiritualia per corporalia distribuit.

Comparatio mensæ Domini, & mensæ Dæmoniorum.

I. Cor. 10.

Quomodo autem fiat, quòd Deus spiritualia per corporalia distribuat, & nos corporalibus instrumentis ea accipiamus; ignoramus, sed verbo credimus, quod iubet ore manducare, nulla hîc fidei mentione facta. Hoc si credere possent ex parte vestra, omnis controuersia sublata esset. Idem videre licet etiam ex participationis comparatione mensæ Dæmoniorum, & mensæ Domini; de qua Paulus ad Corinthi ubi reprehendit, quòd Corinthij ad fidem Christi conuersi, simul & mensæ DOMINI, & mensæ Dæmoniorum participes facti sint. Qui edunt hostias, inquit Apostolus, participes sunt altaris; & quia Idolothyta Dæmonij immolabatur, socij erant Dæmoniorum, quotquot de illis edebant: sic quotquot edebant de pane Cœnæ DOMINI, participes erant corporis Christi.

D. BEZA.

I. Cor. 10.
Anquis simul mensæ DOMINI, & mensæ Dæmoniorum participes esse possit.

Paulus inquit: *Non potestis, non potestis, inquam, calicem Domini bibere, & calicem Dæmoniorum; non potestis mensam Domini participes esse, & mensam Dæmoniorum. Ideoq; mensam DOMINI, hoc est, corporis Christi non erant participes, qui mensam Dæmoniorum participes erant.*

D. IACOBVS.

Fuerunt tempore Pauli Christiani, qui in ea opinione versabantur, quia idola nihil essent, per consequens quæ illis immo-

immolabantur, nihil differre à communibus carnibus seu cibis. Ideo putabant sibi licere sine offensione Dei ad illa conuiuia accedere, ad quæ ab Idololatrâ inuitabantur. Sicut nostro tempore quidam reperiuntur, qui ex verbo Domini edocti, sacrificium Missæ nihil esse; ideo ad conuiuia in eius solennitate instituta, accedunt; quod D. Paulus in Corinthiis reprehendit.

D. BEZA.

Paulus inquit: Non potestis: Non potestis.

D. IACOBS.

Quomodo quæso non possunt? Nisi enim à Corinthiis factum esset, Paulus hoc nomine eos non reprehendisset. Sicut igitur ore externo sumpserunt & manducarunt, quæ Idolis immolabantur: sic quoque ore externo panem manducabant, de quo Paulus inquit, quod sit communicatio corporis Christi. Et usitata phrasis est, qua dicitur; Tu non potes simul religionem Christianam profiteri, teque pro Christiano venditare, & simul etiam auaritiæ, libidinibus, ebrietati, alijsque flagitijs studere. Sed optimus suorum verborum interpret est Paulus ipse, cum subiungit: omnia mihi licet, sed non omnia expediunt: omnia mihi licet, sed non omnia ædificat. Quibus verbis Paulus apertè docet, posse quidè Corinthios simul ad mensam Domini, & ad mensam Dæmoniorum accedere; sed hoc neque ipsis, neque alijs vtilis fore. Deus enim iubet idola fugere, & cauendum esse ab offenculis, monet. Contra vtrumque mandatum Dei peccabant Corinthiij, ad conuiuia gentilium sacra accedentes, quod seipos polluerent idolis, infirmos in fide offenderent, & Idolatras in sua impietate confirmarent. Sed interim Paulus non negat, eos simul mensæ Domini participes esse; sed iudicium saltem, & pœnam minatur. Ideo non vult eos socios Dæmoniorum esse.

Interpretatio verborum Pauli, per verba Pauli.

D. B E Z A.

Corpus Christi (Ecclesia) ex cuiusmodi membris compactum.

Vnum est verum corpus Christi, quod constat tantum vnius membris, hoc est, verè credentibus; ad quod socij Damniorum non pertinent. Nemo potest enim simul membrum Christi, & membrum Diaboli esse.

D. I A C O B V S.

In corpore Christi multa putrida membra.

Imò vero, sicut in vno corpore humano sunt multi pravi humores, qui corpus molestant: sic in Ecclesia, quæ est corpus Christi, sunt multa quoque putrida membra, hoc est, externa professione Christiani, sed hypocritæ, socij Damniorum; qui tamen etiam sacris Christianorum, & mensæ Domini communicant, imò interdum ita præ alijs splendent, vt optimi esse videantur.

Sed existimat Illustris: Princeps Comes Fridericus, Dominus noster clementissimus, satis de hoc articulo Cœnæ Domini nos collocutos esse. Nihil enim noui amplius ex parte vestra assertur. Ex his autem quæ vtrinque dicta sunt, arbitror auditores omnes facile intelligere potuisse, vtra pars glossa humana, aut solidis Scripturæ sacræ testimonijs doctrinam suam confirmauerit, quorum iudicio etiam commendamus.

Alterius autem partis Theologi, poterunt ex collatione facta etiam colligere, in quibus consentiamus, & in quibus dissentiamus. Et sciant nos ad pacem, & Deo gratiam concordiam constituendam promptissimos esse. Si quid in doctrina nostra amplius desiderant; ad explicationem, & rationem reddendam, omni hora parati erimus. DOMINVS sanctum Spiritum lagiat, vt concordia solida constitutur, quæ coram Deo, & Ecclesia eius consistere possit, vt in CHRISTO IESU vnum simus.

D. B E Z A.

Beza studium pacis, & concordia declarat.

Hoc est quod optamus, vt quamuis maximè non possimus per omnia consentire: tamè appareat in quibus dissentiamus, vel consentiamus. Testor Deum me ex animo loqui. Et nisi molestum

lestum fuerit, recitabo paucis, quæ ante annos 27. in fine scripti adieceram, quod contra Vvestphalum edidi, qui mihi occasionem præbuit, anno 69. Vbi in fine Apologia, hæc mea verba leguntur: Sed age, obtestor vos omnes, qui hanc Apologiam estis inspecturi, ego omnium infimus, serio tandem, non quis ista incendia excitarit, sed qua tandè ratione penitus extinguï possint, consideremus. Plus satis est litium, plus satis cõuentionum, plus satis eximinationum, & apologiarum: & nos tandem profectò pænitere debet, tot annos Euangelij profectũ istis tam luctuosis contentiõibus fuisse retardatũ. Hactenus igitur (quando ita promerita sunt peccata nostra) sit odijs certatum: cur non tandem charitate potiùs certamus? Certè communes habemus hostes, communem confitemur Deũ patrem, Filium & S. sanctum: de Mediatoris officio, de fide, de bonis operibus, de verbo Domini, de Ecclesia, de Magistratu, idem sentimus. In sacramentali causa, quicquid est dissidij, an obsecro eiusmodi est, vt scindi nos oporteat, & ludos communibus hostibus præbere? verbi simplicis prædicationẽ, non æquamus illi, quæ est Sacramentis veluti vestita. De vera veri corporis & sanguinis cõmunicatione in Cæna Domini inter nos conuenit: ad eò presentem esse Christũ, vt verè nos sua carne & suo sanguine pascat in vitam æternã, profitemur. In modo tantum cõmunicationis controuersia est: quoniam contenti sumus spirituali, quæ sit per fidem. Hanc controuersiam satis intelligimus alias duas secũ trahere: sed vtrãq; obsecro, cuiusmodi? Christũ in cælos ascendisse: cæleste regnũ nostro nomine inisse: eius vnus virtute, potetia, charitate nos regi et seruari scimus: eius spiriui, quicquid boni à nobis proficisci potest, acceptũ ferimus in solidũ. Sessionẽ ad dexterã, nonnulli cũ ascensione confundũt: sed in eo, vnde pendet salus nostra, quod dissidũ est? Quotcũq; indignè, id est, sine fide, mäducant ex sancto

A a 2

pane,

„ pane, & indignè bibuat ex sacro poculo, reos esse corporis &
 „ & sanguinis Domini agnoscimus. Ergo in re ipsa quoque con-
 „ uenit. Manet hic quoque controuersia, an sola symbola indi-
 „ gnè sumant, reiecto per infidelitatem corpore: an verò etiam
 „ corpus ipsum sumant. An, obsecro, propter controuersiam
 „ hanc de impijs, diutius perturbabuntur piorum animi? Si
 „ quid Dominus cuiuspiam reuelarit, depromatur: sed eo modo,
 „ qui Christianos deceat. Instituatur doctorum & piorum ho-
 „ minum Colloquium: interponatur Christianorum principum
 „ authoritas, qui omnem acerbitatem mitigent, & (quãdoquid-
 „ dem hoc requirit nonnullorum petulantia) effrenes istos mo-
 „ tus coerceant: neutri certum præiudicium offerant sed ani-
 „ mum paratum ijs cedere, quæ candida & simplex veritas do-
 „ cuerit. Neque verò quum hæc scribo, mihi in mentem ve-
 „ nit, ut ego homuncio inter tanta doctrina & autoritatis ho-
 „ mines, velut arbitri & disceptatoris partes agam. Quis sum
 „ enim ego, ut hanc cogitationem suscipiam? sed tamen, quan-
 „ do ita tulit occasio, quis meus sit animus, & quæ quotidianæ
 „ suspiria, volui Ecclesie Dei testari; & hoc meum desiderium
 „ sum præsens expertus tum illustrissimis aliquot principibus,
 „ tum etiam doctissimis Germanie Theologis haud ita pridem
 „ non displicuisse: quos ego iterum in nomine Domini suppliciter
 „ hortor & obtestor, ut potius de miserabili hoc dissidio Eccle-
 „ sie componendo, quàm de ullis alijs negocijs cogitent. Nihil
 „ enim æquè ad Christianos Principes puto pertinere. Et quod
 „ ad nostros attinet, confido fore, ut quoties liberi & Christia-
 „ ni Colloquij conditiones offerentur, in quo spes aliqua vel mi-
 „ nima futura concordie affulgeat, non modò non refugiant, sed
 „ etiam cupidissimè amplectantur. Hactenus verba Bezae.

Quæ adhuc mea sententia est, D O M I N U S pacem lar-
 giatur.

Colloquium Mompelgartense. 189

D. IACOBVS.

Reuerende D. Beza, Credo vos in hac collatione instituta re ipsa deprehēdiffe, quòd nulla animorum acerbitate hanc controuersiam tractemus, sed veritati, paci, & concordia ex animo studeamus. Et diuina prouidentia singulari factum esse existimo, quòd in præsentia Illustrissimi Principis, Comitum Friderici Domini nostri clementissimi, & plurimorū optimorum & doctissimorum virorum ante obitum vtriusque conuenire, & placidè de controuersia hac & alijs colloquiliuerit. Quod ego diu multumque exoptaui, non quòd de veritate & certitudine doctrinæ nostræ dubitarem, sed quam scio in verbis Testamenti nostris publicis conquesti sumus, cum vtrinque in scriptis nostris tribui, quæ minimè doceamus: & similibus querelis vestros quoque libros polemicos repletos esse constet; vt placida collatione instituta, omnibus demonstretur, quid ab vtraque parte iustè vel iniustè, verè vel non verè, alteri parti imputatum sit.

D. Iacobus verè & piè pacis & concordia cum suis studiosus.

Scopus & fructus Colloquij instituti, cuius causa D. Iacobus cū D. Beza Colloqui optauerit.

Et cum plurimi in ea opinione ab vtraque parte hactenus versati sint, quòd arbitrentur non procul nos ab inuicem dissentire, si modò alter alterum rectè intelligere, & alter alterius verba & sententiam candidè interpretari velit: spero Auditores præsentes, nunc eum fructum ex collatione placida & familiari percepisse, vt non modò intelligant, quæ vtriusque partis perpetua & constans sit sententia & doctrina, sed etiam vtra in verbo Domini fundata, vel eidem contraria sit. Vnde etiam facilè statuere poterunt, vtram post hac securè ac tutò absque periculo aeternæ salutis sequi velint aut possint.

Opinio plurimorum de controuersia in negotio de Coena Domini.

1. Nam de mādicatione carnis Christi quæ fit per fidem, nulla vnquam eontrouersia fuit. 2. Capernaïcā manducationem, & Cyclopicam lanienam carnis Christi, nunquam

Ανεφαλατοσις breuis totius controuersia.

docuimus. 3. Physicam & localem præsentiam corporis Christi, siue visibilem, siue inuisibilem, semper in Cœna Domini reiecit. 4. Repræsentationem, significationem, & umbras corporis Christi, veteris Testamenti esse demonstrauimus. 5. Præsentiam autem veram & realem, & manducationem eiusdem corporis Christi sacramentalem, credimus; qua per corporalia, panem & vinum, Deus spiritualia, videlicet corpus & sanguinem Christi, non solum menti, sed corpori quoque nostro præbet, exhibet, 6. & per corporale instrumentum, hoc est, ore percipere iubet, cum inquit: Accipite, manducate (quod sanè non significat credere, sed ore percipere) Hoc est corpus meum: 7. vbi nihil carnale imaginandum, quod ad præsentia aut manducationis modum attinet, qui sapientia, potentia, & veritati omnipotentis Dei tribuitur, qui modum solus nouit.

Quomodo pia concordia constitui possit.

Α' ρ' ς ς ο φ η
& exhortatio ad D. Bezam.

Hæc vera & verbis Christi consentanea esse, omnes pie mentes iudicabunt. Ea si vos quoque credatis, doceatis, & confiteamini: iam iam pius consensus constitutus est. Quod facile fieri potest, si modo carnales imaginationes de hoc mysterio abieceritis. Quod ut faciatis, & Ecclesiam Dei, plurimos pios & fideles exhilaretis, etiam atque etiam oro; ut vnanimes coram tribunali Dei Christi saluatoris nostri, ad quod propediem sistendi sumus, læti & hilares compareamus.

D. B E Z A.

Declaratio voluntatis D. Bezae.

Verè affirmare possum, nos placidum, concordia amanti, & docilem animum, ad hanc collationem attulisse. Vnde confido Dominum huic colloquio benedicturum. Habet Deus sua momenta; si non hoc, saltem alio die, plenus consensus sequatur. Quamuis enim aliter ceciderit, quam speraueram, & adhuc aliquam dissensionem inter nos esse vide-

am: non

am: non tamen eam talem existimo, qua fundamenta religionis tollantur.

D. IACOBVS.

Et nos pariter animum concordiae studiosum attulisse, re ipsa experti estis. Et confidimus nos quoque, hanc collationem sine fructu non abituram: quem Dominus suo tempore proferet. Sed tua Reuerentia cum suis fratribus, laborem in responsione ad alterũ scriptum nostrum de persona Christi adornandum, suscipiat; in qua vt breuitati studeatis, oramus.

D. BEZA.

Gravitas argumenti tempus requirit; & vos parati aduenistis, instructi libris, quibus nos caremus; sed breuitati studebimus, quantum possumus.

D. IACOBVS.

Sanctè vobis affirmare possumus, nos domi nihil prorsus, sed partim in itinere, partim hic omnia conscripsisse: idque hanc potissimum ob causam, vt tempus redimeremus; & libros nobiscum non attulisse.

D. BEZA.

Preccamur Deum, vt nobis suo sancto Spiritu adesse velit.

D. IACOBVS.

Amen.

Postquam Articulus primus de Cœna Domini absolutus fuit: Theologi VVirtembergici peculiare scriptum adornarunt, (sicut inter collocutores con-

*176 de rena despassus
et dissidua hic no p... 12*

conuenerat) quo ostendebant, in quibus partibus consensus, & in quibus dissensio adhuc esset. Et viam quoque monstrarunt, qua ratione absque offensione conscientiarum, salua & illæsa veritate, pia concordia, in hoc articulo constitui possit. Quod cum alteri parti exhibitum esset; ipsi suam quoque sententiam peculiari scripto complexi sunt. Cum autem inter partes conuenire non potuisset; vtrique sua consignatio restituta, & de hoc articulo nihil amplius ad concordiam faciendam tentatum est. Pleraque enim cum in scriptis vtrinque antè collationem communicatis, tum in collatione instituta, ita explicata sunt, vt omnes facile videre queant, in quibus consensus aut dissensio esset. Et quæ via ad piam concordiam constituendam, sit: satis perspicue monstratum est.

DE PERSONA
CHRISTI, XXV. MARTII
HORA II. POMERIDIANA.

ANTE collationem de secundo Articulo controuerso institutam, præsentè Illustrissimo Principe, Comite Friderico, & Auditoribus Colloquij reliquis, consiliarijs aulicis & Gallis exulibus: primùm, à D. Luca Osiandro Theses de persona Christi à Theologis Vvirtembergicis conscriptæ, publicè recitabantur. Quem postea secutus D. Abrahamus Musculus, responsiones D. Beza,

Beza, & fratrum suorum nomine cōscriptas, quoque recitauit. De quibus postea D. Beza, & D. Iacobus coram vniuerso auditorio, non minus placidè, quàm in Articulo de Cœna Domini, collocuti sunt.

THESES THEOLOGO-
RVM VVIRTEMBERGICO-
rum, de Persona Christi.

I.

EXTRA controuersiam est, quòd Filius Dei æternus assumpserit in tempore humanam naturam, anima & corpore constantem, ex substantia, carne & sanguine virginis Mariæ: qua ratione per omnia (peccato excepto) nobis fratribus suis similis est factus. Assumpsit autem humanam naturam in vnitatem personæ, ita vt in Christo non sint duæ personæ, sed vnica tantùm, & vnus tantùm Christus: neque hæc persona in omnem æternitatem solui potest.

II.

Etsi autem duæ naturæ in Christo arctissimè sint copulatæ; tamen non est facta earum confusio, qualis est, cum ex duobus integris fit quiddam tertium: vt, cum ex aqua & melle fit mulsum. Neque vna natura in alteram est mutata. Et quemadmodum diuinitas non conuersa est in humanitatem: ita neque humanitas mutata est in diuinitatem, vel ante vel post ascensionem Christi in cœlum. Ad integram enim personam mediatoris Christi, requiruntur duæ naturæ.

III.

Constat etiam, quòd quælibet natura in Christo suas habeat & retineat proprietates: verbi gratia: diuinæ naturæ

proprietates sunt, esse omnipotentem, æternam, infinitam, &c. Humanæ naturæ proprietates sunt, esse corpoream creaturam, finitam, circumscriptam, quæ possit pati, mori, &c. Nec in omnem æternitatem proprietates vnius naturæ, fiunt proprietates alterius naturæ: inde enim sequeretur naturarum confusio, imò etiam earum abolitio.

III.

Præter proprietates naturarum in Christo, sunt etiam in Christo homine dona creata: quibus ille omnes homines & Angelos superat. Sed hæc non in considerationem veniunt, quando de proprietatibus naturarum in Christo disputatur.

V.

In persona Christi est communicatio quædam proprietatum, quæ toti personæ tribuitur, quod alterius naturæ est proprium; & de vna natura pronuntiatur, quod altera natura proprium habet. Vnde doctrina de communicatione Idiomatum in Ecclesia orta est.

VI.

Cùm docetur: Filium Dei communicare suas proprietates naturæ humanæ assumptæ: verbi gratia, omnipotentiam, omnipræsentiam; id non sic intelligendum est, quasi Filius Dei in assumptam naturam humanam, ita suas proprietates effuderit (sicuti aliquid ex vno vase in aliud effunditur) vt humana natura, per se, & ex se (etiam in abstracto, seu extra vnionem personalem considerata) habeat peculiarem omnipotentiam, quæ sit iam ipsius non modò propria, verùm etiam ipsius proprietates. Sic enim in Christo constituerentur duæ Diuinitates: & per consequens in Deo non esset trinitas, sed quaternitas. Itaque sic sentiendum est: si vnio personalis solui, & Christi tamen humana natura constare posset; tum humanæ naturæ, neque omnipotentia, neque omnipræsentia rectè tribui posset.

VII.

Neque statuendum est, humanam in Christo naturam factam

Etam esse essentiam infinitam & incircumsriptam: aut in omnia cœli & terræ loca extensam: aut eam tali modo ubiq; esse, quo Diuinitas vbique est: aut eam cum diuina natura exæquatam esse. Nihil enim horum, ex vera & reali proprietatum communicatione, consequitur.

VIII.

Realem proprietatum communicationem cùm dicimus, nõ physicam intelligimus, qua natura vna in alteram transiret: sed vocabulum [REALIS] opponimus communicationi VERBALI, quæ naturis tantum NOMINA proprietatum facit communia.

IX.

Quæritur igitur; an inter diuinam & humanam naturam in Christo propter vnionem personalem, REALIS, hoc est, vera & re ipsa existens in persona Christi, fiat quædam communicatio, vt vna natura alteri proprietates suas communicet; & præterea quæritur, quousque illa realis communicatio extendatur? Status controuersia.

X.

Nos credimus, quòd ex vnione personali sequatur talis proprietatum realis communicatio, qua Filius Dei communicet assumptæ humanæ naturæ suam omnipotentiam, omniscientiam, omnipræsentiam & vim seu virtutem viuificandi, &c. per quam communicationem, diuina natura in Christo non fit infirmior, humana autem natura exaltatur, non aboletur. Erudita antiquitas vsa est in hoc mysterio explicâdo similitudine animæ & corporis: Item, ferri candentis. Corpus enim re vera viuit, sed virtute animæ viuit. Et ferrû candens re vera vrit, sed virtute ignis vrit. Neque tamen corpus in animam mutatur, neque propter illam communicationem aboletur; neq; ferrum in ignem conuertitur, neque ferrum esse definit.

XI.

Itaq; (propter vnionem personalem & proprietatû communi-

municationem) credimus, Christum etiam secundum humanitatem suam esse omnipotentem, seu (quod idem est) humanam in Christo naturam esse omnipotentem. Scriptura enim sacra, Christo etiam quatenus homini, omnem potestatem (quæ nihil aliud est, quàm omnipotentia) tribuit. Omnia (inquit Pfaltes) subiecisti sub pedibus eius, Psalm. 8. Et Paulus hunc Davidis locum explicans, inde probat: quod Christo OMNIA sint subiecta præter eum, qui subiecit ei omnia, I. Corinth. 15. Ioannes Euangelista inquit: Sciebat Iesus, quod OMNIA dedisset ei pater in manus, Ioan. 13. Et Christus ipse (etiam ante passionem suam) dicit: omnia mihi tradita sunt à patre meo, Matth. II. Et post resurrectionem inquit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra, Matth. 28. Huc referenda sunt etiam miracula Christi, ut indubitata eius omnipotentia testimonia: Quod tactu mundavit leprosos; visum cæcis restituit; quod voce sua Lazarum in vitam reuocauit: quippe quæ miracula Christus non aliena virtute, (ut Propheta & Apostoli) sed propria potestate edidit.

XII.

Christum etiam secundum humanam naturam (iam in statu gloriae & maiestatis) omnia quæ fuerunt, quæ sunt, & quæ futura sunt, perfectissimè scire & nouisse, credimus. Ioannes enim Baptista testatur: Christo spiritum non ad mensuram, ut alijs hominibus, sed ita datum, ut nos de ipsius plenitudine accipiamus, Ioan. 3. Et Christus in statu exinanitionis videbat Pharisæorum COGITATIONES. Et Paulus de Christo loquens dicit: In quo sunt OMNES THESAURI sapientia & scientia absconditi, Colof. 2. Et necesse est Christum OMNIA scire: cum sit futurus Iudex viuorum & mortuorum, Ioan. 5. Quod enim diem iudicij ante passionem suam ignorabat, non simpliciter ad humanitatem eius, sed ad formam serui quam deposuit, referendum est.

XIII.

Quod autem Christus omnibus creaturis, in primis verò
Eccle-

Ecclesie & electis suis, ubique etiam humanitate sua, præfens sit; id sacræ literæ euidenter testantur. Vbi (inquit Christus) sunt duo aut tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum, Matth. 18. Et alibi: Ecce (inquit) ego vobiscum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi, Matth. 28. In quibus dictis, nihil opus est diuellere humanam naturam à diuina; quia personam Christi, ne mors quidem ipsa diuidere potuit. Paulus de ascensu hominis Christi in cælum scribit: Ascendit super omnes cælos, **VT IMPLERET OMNIA**, Ephes. 4. Et in eadem epistola de Christo homine testatur, quod omnia in omnibus impleat, Ephes. 1. Implere autem omnia secundum Scripturæ phrasin, omnibus rebus cœlesti modo præsentem esse significat. Ego cælum & terram impleo, dicit Dominus, Jerem. 23.

XIII.

Modus autem huius præsentie in sacris literis non exprimitur: Itaque **QVOD** Christus, nõ localiter quidem & physice, sed supernaturaliter omnibus creaturis verè præfens sit, credimus. **QVOMODO** autem id fiat, ignorare nos in vera & pia humilitate libenter fatemur.

XV.

Quin etiam carnem Christi verè viuificam esse, cum pia antiquitate (quæ etiam mortuorum resurrectionem, ex carnis Christi viuificæ sumptione, cõfirmavit) credimus. Christus enim dicit: Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducauerunt Manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cœlo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi: si quis mâducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, &c.

XVI.

Hanc Maiestatem omnipotentie, omniscientie, omnipresentie, & virtutem viuificandi habuit Christus, quate-

nus homo (propter personalem vnionem) etiam cùm in utero matris esset: sed tum eam non exeruit aut vsurpauit. Postea verò natus in hunc mundum, quoties opus fuit, eam in miraculis & distributione corporis & sanguinis sui demonstrauit & vsurpauit: quantum quidem ratio vocationis & officij eius postulabat. Erat enim tunc Christus in forma serui, & se exinanierat, vt pati & mori posset, Phil. 2.

XVII.

Status autem exinanitionis & formæ serui, quæ ad breue tempus in Christo durabant, nihil derogant eius Maiestati, in quam plenè ingressus est, cùm ascenderet ad cælos, & cõsideret ad dexteram Dei patris Omnipotentis: quæ dextera Dei est Maiestas Christi, secundum vtramque naturam præfenter regnantis in cælo & in terra. Itaque iam Christus, In, Cum, & per assumptam humanam naturam, omnia in cælo & in terra gubernat. Hoc est enim sedere ad dexteram Dei. Itaque Apostolis in orbem terrarum emissis, cooperatus est Christus, & sermonem Euangelij confirmauit sequentibus signis, quæ ex virtute, & potentia, & in nomine Iesu Christi fiebant, Mar. 16.

XVIII.

Quin etiam propter indissolubilem vnionem personalem rectè & verè dicitur, homo Iesus Christus est Deus verus; & Deus æternus, homo factus est. Nihil aliud enim dicit Ioannes, cùm inquit: VERBUM CARO FACTVM EST, Ioan. 1. Verbum enim illud (teste eodem Apostolo in eodem capite) erat DEVS: Caro autem secundum phrasin Scripturæ significat HOMINEM. Itaque hæc propositio: Verbum caro factum est; nihil aliud significat, quàm Deus homo factus est. Eam ob causam Paulus de Christo sic scribit: Ex quibus (Iudæis) est Christus secundum carnem: QUI est super omnia DEVS benedictus in secula, Rom. 9.

XIX.

Hanc ob causam rectè & verè dicitur: Deus passus est pro nobis;

nobis; Deus mortuus est pro peccatis humani generis; et si libenter fatemur, quòd diuinitas in se nec passa sit, nec mortua: sed Iquòd Christus passus sit in carne, vt Petrus loquitur, 1. Petr. 4. Interim tamen, et si diuinitas mori non potest, contumeliã non modò ad filium hominis, sed etiam ad Filium Dei pertinebant, quia non sunt duæ in Christo personæ, sed vnica tantum. Nisi enim Dei sanguis pro nobis effusus esset; nos nec ab æterna morte redempti, nec à peccatis nostris emundati essemus. Ideo Paulus Ecclesiam Ephesinam verbi Ministris commendans, ait: Spiritus sanctus posuit vos Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit SANGVINE SVO, Actorum 20. Et Ioannes inquit: Sanguis Iesu Christi FILII eius, emundat nos ab omni peccato, 1. Ioan. 1.

XX.

Et hic mediator & redemptor noster Iesus Christus, totus religiosa adoratione est adorandus, secundum vtramque naturam: quia non habemus duos Christos, quorum alter sit adorandus, alter non adorandus. De toto enim Christo scriptum est: Adorent EVM omnes Angeli eius, Heb. 1. Et cæci illi adorationem & inuocationem dirigebant, non tantum ad Filium Dei, sed etiam ad filium Dauidis, hoc est, ad humanam naturam in Christo, dicentes: Domine miserere nostri FILII DAVID: neque tamen à Christo eam ob causam reprehenduntur, sed potius curantur, Matth. 20. Mar. 10. Luc. 18. Et Stephanus Martyr, qui certè solidam cognitionem Christi mediatoris habebat, in agone animam suam Christo commendans, dicebat: IESV suscipe spiritum meum. Deo & homini IESV Christo, animam suam commendans.

XXI.

Hæc sana & pia doctrina de inseparabili vnione personali duarum naturarum in Christo; de communicatione Idiomatum reali; de exaltatione humanæ naturæ ad dexteram, hoc est, Maiestatem & virtutem Dei; adeò non tollit

tollit præsentiam corporis & sanguinis Christi è sacra Cœna, ut eandem potius confirmet. Quia humana natura in Christo cum Filio Dei *INDISSOLVIBILITER* vnita, & proprietatum diuinarum particeps facta, atque ad dexteram Dei collocata, non modò in sacra Domini Cœna, sed etiam toti Ecclesiæ semper præsens est. In sacra autem Cœna caro & sanguis Christi dispensantur, &c.

*SEQUENTIA DOGMATA
ta cum Scriptura sacra pugnare
iudicamus.*

I.

QUOD in Persona Christi nulla sit alia proprietatum communicatio, respectu naturarum, quàm ea, quæ faciat communia nomina: qua ratione Humanitas in *CHRISTO* nihil acciperet à Diuinitate: neque ea, quæ acciderunt humanitati, quicquam pertinerent ad Filium Dei æternum. Et quòd affirmatur, phrasin tantùm esse, & modum quendam loquendi, cum dicitur: Deus est homo, & homo est Deus. Deum enim nihil cum humanitate, & humanitatem nihil cum Deitate *REALITER*, hoc est, verè & re ipsa commune habere. Et in propositione, Homo est Deus; vocabulũ [Hominis] non significare verum hominem, sed Filium Dei, qui sustentat humanam naturam. Itaque hanc propositionem [Deus est passus] sic interpretantur; Deus, id est, humanitas Deitati vnita, est passa: & homo est omnipotens, id est, Deitas humanitati vnita, est omnipotens. Hoc est dogma Nestorij, qui dixit: Noli gloriari Iudæe, nõ Deum sed hominem crucifixisti. Hoc enim dogma facit duos Christos, quorum alter diuinam haberet Maiestatem; alter cum ea nihil haberet

com-

commune. Alter passus esset pro genere humano: alteri verò cum passione nihil omnino fuisset commune.

II.

Quòd omnis potestas in cœlo & in terra, quæ Christo in tempore data est, data sit personæ saluatoris secundum *VTRAMQUE* naturam. Et quòd Christo secundum *DIVINAM* suam naturam in resurrectione & ascensione ad cœlos, iterum *RESTITUTA* fuerit omnis potestas in cœlo & in terra: perinde quasi dum in statu humiliationis erat, eam potestatem etiam secundum diuinitatem deposuisset & exuisset. Hoc dogma Arianismum sapit: quia talem in Christo diuinitatem statuit, quæ patiatur incrementum & decrementum; cum veræ diuinitati nihil addi, nec detrahi possit.

III.

Quòd *TOTA* persona Christi, secundum *VTRAMQUE* naturam, officij respectu, maneat *SUB DIVINITATE*. Et hoc Arianismum redolet. Christo enim talis diuinitas tribuitur, quæ sit *SUB DIVINITATE*: cuiuscunque tandem respectu id fiat.

IIII.

Christum secundum humanitatem, omnipotentiam, aliarumque proprietatum diuinæ naturæ, prorsus non esse capax, eumque (secundum humanam naturam) cum omnipotentia Dei nullam habere communicationem: sed habere mediam inter diuinam atque Angelorum & hominum potestatem.

V.

Quòd asseritur, Christo secundum spiritum suum humanum, certos limites positos esse, quantum videlicet ipsum scire oporteat, & quòd non plus sciat quam ipsi conueniat, & ad executionem sui officij, iudicis nimirum, necessariò requiratur. Et Christum ne hodie quidem habere perfectam cognitionem Dei, & omnium ipsius operum. Et Christi im-

202 *Colloquium Mompelgartense.*

fito impossibile esse, humano suo spiritu nouisse, quicquid ab æterno fuerit, quid iam nunc ubique fiat, & quid in omnem æternitatem sit futurum.

VI.

Quòd Christo impossibile sit, propter humanæ naturæ proprietatem, ut simul eodemque tempore IN PLVRIBVS, nedum in omnibus locis suo cum corpore esse possit. Et Christo, postquam nos passione & morte sua redemerit, secundum humanitatem suam nihil amplius nobiscum esse negocij.

VII.

Quòd docetur, carni Christi vim & virtutem viuificandæ aliam non tribuendam, nisi quatenus Christus passione sua in carne nos redemerit.

VIII.

Quòd is, qui ad ipsam Christi carnem, suam adorationem aut inuocationem dirigit (etiam in illa vnione personæ manentem) ex ipsius Dei ore sit maledictus. Christum enim esse CONSERVVM nostrum, (quasi verò non sit Dominus gloriæ) ideoque eum esse Idololatram, & in Deum blasphemum, qui Christi carnem etiam glorificatam, & in vnione personæ manentem, adoret, &c.

Jacobus Andrea D.

Lucas Osiander D.

RESPONSIO AD THE-
ses de Persona Christi, à dominis col-
locutoribus, Mart: 23.
exhibitās.

Ad I. & II.

Vtramque probamus.

Ad III.

Assentimur & valde probamus illam formulam, qua
dicitur; proprietates nunquam egredi sua subiecta.

Ad IIII.

Assentimur, & hic probamus distinctionem inter^b gra-
tiam vnionis, qua homo ille est Deus; & gratiam, quam ha-
bitualem vocant, qua homo ille ornatus est habitibus, & qua-
litatibus tot & tantis, quantis nulla alia res creata ornari
potest.

Ad V.

De persona Christi interdum predicantur voces, utrique
naturæ siue toti Christo conuenientes; vt, cum Christus, &
Iesus, & Mediator, cæterisque eiusmodi nominibus appella-
tur. Interdum verò^c propter unitatem personæ, ab altera
tantum natura denominatur, idq; dupliciter: interdum enim
habet predicata, illi ipsi naturæ conuenientia, à qua^d deno-
minatur; vt cum dicitur Deus benedictus, æternus, omni-
potens, &c. quemadmodum etiam si dicas, hominem illum
fuisse

ANNOTATIONES
Marginales D. Iaco-
bi Andrea.

a) Non vsi sumus hac phra-
si, tametsi recte intellecta
non improbat; vos autem
ea ad verbalem communi-
cationem afferendam abu-
timini.

b) Quid gratia vnionis sit
& completatur, de eo dis-
putatio est.

c) Hanc unitatem sola cõ-
binatione, sine reali com-
municatione propriorum
intelligitis & describitis;
quod fallum esse demon-
strabitur.

d) Non denominatur tantum,
sed alteri naturæ reali-
ter communicatur.

e) Enunciationes illæ non sunt propriæ sed inusitata; quia res, hoc est, Mysterium vnionis naturarum est inusitatum.

f) IN SE SE, æquiuocum est, aliàs proprietatem naturæ denotans, alias communicationem realem factam significans.

g) Non est denominatio tantum Grammatica, sed realis communicatio.

h) In concretis vocabulis latet error aduersariorum, quem vocabula abstracta aperiunt.

i) Nestorij hæresis nequaquam ex ignoratione harum vocum orta. Quia Nestorius vnã singularem personam confessus est, sed communicationem idiomatum negauit; inde hæresis eius orta est.

k) Non ideo hæreticus iudicatus; quia Cyrillus idem dixit: sed quia vnã tantum naturam in Christo post assumptionem in cælum asseruit.

l) Regula falsissima, quòd proprietates vnus naturæ non possint alteri tribui: Nam hæc hæresis Nestoriana fuit.

m) Hæc hæresis, Nestoriana est longè deterior. Nestorius enim communicationem duntaxat proprietatum Humanitatis impugnavit. Hi verò etiam communicationem proprietatum Diuinitatis negant.

n) Nulla hic æquiuocatio, sed natiua significatio vocis communicationis; quæ propter vnionem, & naturis & earum proprietatibus tribuitur.

fuisse passum, mortuum, pro nobis crucifixum, &c. Et isti modi enunciationes sunt maximè propria. Interdum verò habet prædicata toti quidem Christo, quia vnica est persona indissolubilis, verè & propriè conuenientia; at non tamen ei naturæ^f in sese, ne in vnione quidem considerata, competentia, à qua^g denominatur; vt cùm dicitur, Deum redemisse Ecclesiam suo sanguine, & Dominus gloria crucifixus, itemq; filius hominis in terris loquens cum Nicodemo, fuisse in cælo: quod loquendi genus à veteribus vocatur ἀντιθέσις, à recentioribus, communicatio proprietatum. Hæc autem prædicatio usurpari non potest, nisi in^h concretis nominibus; quoniam tota persona Christi nunquam in abstracto, ab vlla duarum suarum naturarum denominatur. Et ex huius inter concreti & abstracti voces discriminis ignoratione orta est hæresis, tumⁱ Nestorij, qui Deum (nempe τὸ λόγον) negabat & filium esse Mariæ, & crucifixum fuisse; tum Eutychetis, qui^k Deitatem Christi passam asserbat. Stat ergò illa^l regula vniuersalis; neque naturam de natura, neq; proprietates vnus naturæ posse alteri attribui.

Ad VI. & VII.

Nos verò vt proximè præcedenti responso diximus, docemus ex hypostatica vnionis definitione, neq; Deitatem, neq; Deitatis proprietates de Humanitate^m villo modo, ne in vnione quidem, verè dici posse.

Ad VIII. & IX.

ⁿ Ὁμωνυμία (i. æquiuocatio) est in vna voce communicationis, quæ modo pro vnione hypostatica, modo pro illius effectis accipitur. Itaque communicationem realem, id est, vnio-

Colloquium Mompelgartense. 205

unionem naturarum admittimus, in qua manent singula natura per se, etiam in unione, suis proprietatibus distincta, & citra ullam aliam communicationem. Itaque communicationem, cuius hic fit mentio, qua dicitur Humanitas suo quodam modo ubique & omnipotens, & ne verbalem quidem esse dicimus; sed tam falsam esse existimamus, & quam falsum est, unione hypostatica humanitatem euasisse Deitatem. Quamuis, ut supra diximus, homini unito cum λόγῳ, id est, toti persona in concreto, ab altera natura, nempe humanitate denominato, siue Christo ὁλως, non κτ' μέρος, siue in naturis distinctè considerato, rectè & verè, quæcunque sunt Dei propria, attribuuntur.

Ad X.

De humanitatis omnipotentia, omnipresentia, omniscientia, aliquoties respondimus, illa, non humanitati etiam unitæ, sed homini illi κατ' ἄλλο attribui; & rursus infra sigillatim dicemus. Et quod attinet ad illas similitudines ferri igniti, & corporis cum anima coniuncti; ex illis definiri nequit hypostatica unio, sed tantum delineari, ne dum ut inde possit communicatio, quam statuitis, exoriri. Nam plurima sunt in his dissimilia, ac proinde non aliò trahenda, quam quo sensu, à patribus Orthodoxis, hæ similitudines sunt accommodatæ; nempe, quod ad similitudinem ferri igniti, attinet, ut docerent contra Eutychianos & Monothelitas, proprietates & operationes naturarum, quamuis unitarum inter se non communicari, nec subiecta sua egredi, tantum abest, ut vestra sententia faueat. Similitudo autem unionis anima & corporis ad constituendum hominem, notum est, & quam

o) Hæc hæresis est Samosateniana, unionem naturarum sine communicatione asserere.

p) Blasphema hæc assertio: Humanitatem Christi, ne quidem verbaliter omnipotentem, contra illud Christi: data est mihi omnis potestas, Matth. 28.

q) Non sequitur, quia alio modo Deitas omnipotens dicitur, videlicet per se: & alio modo humanitas in Christo, videlicet participatione omnipotentia.

r) Præstigia verborum, quibus oculi imperitorum perstringuntur. Omnia enim verbalia sunt, non realia; & hoc est verba dare.

s) Ludus verborum est, & deprauatio particula distinctiua, quæ non tantum ostendit, cuius naturæ proprium sit, sed causam indicat quoque, cur quod unius naturæ proprium est, alteri tribuatur, videlicet propter unionem cum altera natura, quæ ei personaliter, id est, verè & realiter communicatur.

t) Per has similitudines patres mysterium unionis & realem communicationem propiorum, quòd sine confusione naturarum fieri possit, declararunt.

u) Imò contrarium verum est; nam communicationem realem inde demonstrarunt. Contra Eutychianos ita quidem, quòd inde nulla confusio naturarum, vel abolitio alterius sequatur.

x) Nulla similitudo quatuor pedibus currit; sed in eo quadrat, ad quòd à patribus accommodata fuit.

multipliciter ab unione duarum in Christo naturarum, differat: nec aliò ab Orthodoxis fratribus est accommodata, quàm ad unitatem personæ, in duabus perfectis naturis, ostendendam, nec longiùs est trahenda. Stat denique hac regula, in hac hypostatica unione, tum distinctas manere ipsas naturas, & tum agere utranque distinctè, quod sibi proprium est: ac proinde ὁ λόγος esse distinctè id, quod est λόγος, & ὁ ἀγὼν agere distinctè id, quod est ὁ ἀγὼν. Sicut manet etiam caro distinctè id, quod est caro, & exequitur distinctè id, quod est carnis. Ac proinde, ut paucis omnia; sicut, licet non separate, duæ tamen sunt numero distinctæ ὁσίαι: ita duæ quoque sunt voluntates & ἐπιθυμίαι, & ἄ duo ἐπιθυμῆματα, unicum autem ἐκτελεσμοῦ, sicuti unica est persona. Nec aliter intelligendum est ἢ illud Athanasij: placuisse θεῷ λόγῳ potentiam suam diuinam per illam carnem, in ipsa, & cum ipsa exercere.

Ad IX.

Hac omnis potestas, ut ex omnibus testimonijs, quæ hic citatis, constat, diuersa prorsus est ab ea, quæ est in Deo essentialis, & absolutè consideratur. Nihil enim aliud est, quàm summa secundum Deum, potestas, in rebus omnibus creatis administrandis, ad quas etiam ipsa refertur; ac proinde inter dona in carnem Christi collata, id est, ad gratiam habituales referenda est, quam tamen thesi 4. ab hac vestra communicatione exclusistis. Et quod ad miracula à Christo edita pertinet, sequimur Orthodoxæ veteris Ecclesiæ uniuersalem consensum, ex analogia fidei depromptum, quo confossi sunt Nestoriani, Eutychiani & Monothelita; ex quibus patribus satis sit ista descripsisse. Ex Tertulliano aduersus Praxeam; videmus duplicem statum non confusum, sed coniunctum in

vna

y) Falsa est hæc regula. Nam actiones in persona Christi, nequaquam distinctæ, hoc est, seorsim aut diuise naturis, sed toti personæ tribuuntur.

z) λόγος nihil sine carne agit, sicut anima distinctè nihil sine carne, neque caro sine anima: quamuis naturæ sint & maneant distinctæ, sed tota persona Christi agitur.

a) Nestorianismus crassissimus. Sunt duæ voluntates distinctæ in Christo,

& duæ distinctæ οὐσίαι

& ἐπιθυμίαι; actiones autem sunt communes ad vnum finem directæ.

b) Athanasij sententia hæc non patrocinatur errori de distinctis naturarum actionibus, sed eam refutat & euertit.

c) Hæc non modò sine omni Scripturæ sacræ testimonio, sed contra eam dicuntur. Ideo falsa.

d) Potentia Christo homini collata, nunquam inter creata dona numeranda, consensus sacræ Scripturæ & Patrum apertus est.

Colloquium Mompelgartense. 207

una persona, Deum et hominem Iesum; & adeo salua est vtriusque substantia proprietates, ut & spiritus, id est, ° Diuinitas res suas egerit in illo, id est, virtutes, opera, signa; & caro passiones suas functa sit, esuriens sub Diabolo, & sitiens sub Samaritide.

Ex Cyrill. lib. de Trinit. 5. *Quae diuino modo facta sunt à Christo, non sunt humana illud attribuenda, sed natura ineffabili, & omnem mentem transcendentem.* Ex Nysseno contra Eunomium: *Neque humana natura Lazarum viuificat, nec desset iacentem impassibilis potentia; sed lachryma quidem hominis est propria, vita autem ea, quae vera vita sunt.*

Ex Damasceno lib. 3. de Orthodoxa fide, cap. 15. *Neg, humana natura Lazarum à mortuis excitauit, nec rursus diuina potentia lachrymatur. Nam lachryma quidem sunt quiddam humanitatis proprium; vita verò eius, qui est ipsa in se subsistens vita.*

Ad XII.

Quaecumq; fuit tempore humilitatis, & nunc est in gloria, & scientia Christi quatenus homo est, donum fuit & est creatum, & subiectiue Christi anima insitum; ac proinde ad illam, quam ponitis, communicationem, nihil pertinet. ^h *Formam autem serui, id est, humanitatem, absit, ut Christum deposuisse, aut vnquam depositurum esse doceamus, utpote quam ab humilitate ad illam eminentem, supra ipsorum etiam angelorum gloriam, transtulit, supra omnes caelos collocatam.*

Ad XIII. & XIII.

De omnipresentia aliter etiam statuimus, quam de superioribus duobus, id est, potestate & scientia; quibus agnoscit-

e) Orthodoxi patres his dictis ostendere voluerunt, cuius naturae propriae sint actiones, vel passiones in Christo: sed sine communicatione & distincte eas excutatas esse, nunquam somnariunt. Sic accipienda est dicta Tertulliani, Cyrilli, ipsi optimi suorum verborum interpretes, docent.

f) Nyssenus non tam sui, quam Tertulliani & Cyrilli verborum interpretis est, quod de naturarum proprietate, non de communicatione loquatur: quae non pugnant. Quod Damascenus quoque aperte confirmat. Etenim non proprium est humanae naturae excitare Lazarum; diuina tamen potentia, sine humana natura Lazarum non excitauit. Sicut non purus homo, sed Deus fleuit, quamuis Dei proprium non est, flere.

g) Haec contra Scripturam aperta testimonia dicuntur: In ipso absconditi sunt omnes thesauri scientiae & cognitionis, Col. 2.

h) Forma serui non est humanitas, sed seruilis conditio hominis Christi. Qui est Dominus, Ioan. 13. Vos appellatis me Dominum, & recte facitis, sum enim.

•i) Absoluta omnipraesentia praesupponit infinitam essentiam. Sed participata sufficit, ut natura eius participata facta, unita sit cum infinita natura, cuius participatione habet, quod infinita natura per essentiam est. k) Non sufficit dicere; nullo modo fieri posse; sed oportet probare. Nam contrarium aperte sacra Scriptura testatur, Eph. 1. 4.

l) Omnipotentia, omniscientia, omnipraesentia non sunt ἀντιφυσικά, ^d ὑπερφυσικά, supra naturam humanam, non contra eam: Ideoque etiam eam non euertunt.

m) Verba Christi aperta sunt, qui seipsum interpretatur, & vim illam C A R N I tribuit, quae ipsa λόγος communicata est, quae à Christo tanquam capite deriuatur.

n) Carnem Christi viuificam esse, VI DEITATIS PROPRIA; totus chorus Patrum Orthodoxorum confirmat. Ideo aperte falsum, quod in hac responsione asseritur.

o) Dona in carnem Christi subiectiue effusa, non esse omnipotentiam, omnipraesentiam, omniscientiam, vim viuificandi, supra demonstratum est. Quia non sunt accidentia neque in D E O, neque in a sumpta humana natura; sed in Deo essentialia, in assumpto homine personaliter donata.

agnoscimus abundantissimè & ineffabiliter donatam & ornatum esse à λόγῳ assumptam carnem. Istam verò omnipraesentiam, quae infinitaⁱ essentiam necessariò praesupponit, uniti Deitati prorsus, & quarto, ut loquuntur, modo propria, ^k nullo modo in humanitate Christi, quantumuis hypostaticè unita & nunc glorificata, circumscriptionem tamen suam retinente, agnoscere possumus. Denique ὑπερφυσικά quae cognoscimus, & quibus summè exornata est Christi humanitas, ab ἀντιφυσικοῖς, quibus humanitas aboleretur, penitus discernimus; & quae hic profertis testimonia, partim ad unicam^m Deitatem τῆς λόγου (licet ab humanitate non separatam, distinctam tamen) referuntur, partim ad ipsius, tanquam capitis, in membris suis vim sese exerentem, spectant.

Ad XV.

Quod ad viuificationem attinet, carnem Christi viuificatricem esse non negamus: ⁿ at non eo sensu, de quo hic agitur. Est enim viuificatrix, non tamen ea vi, quae est propria Deitatis, & prorsus ἀκοινωνητός; sed primum, quoniam in hac carne Christus mortem pro nobis aboleuit, impletis ijs omnibus, quae ad vitam aeternam nobis acquirendam requirebantur: Deinde, quia non nisi huius carnis spiritualiter nobis per fidem communicate interuentu, vitam illam aeternam ex Christo Deo & homine nanciscimur; & eò accommodanda sunt Scripturarum testimonia à vobis prolata.

Ad XVI.

° Dona in carnem Christi subiectiue effusa (cuiusmodi sunt, quae hic recensetis) nec statim, nec perfectè, ut nunc, CHRISTI animae & carni collata fuisse, liquet ex eo, & quòd

Colloquium Mompelgartense. 209

quod creuisse ut corpus staturâ, sic anima sapientiâ & gratiâ verè dicitur, Luc. 2. & diem illum ultimum ignorasse, Matth. 24. Et omnibus carnis nostræ infirmitatibus, excepto peccato, verè obnoxius fuisse humiliationis suæ tempore ab Apostolo dicitur. Quo sensu παθὴρ ὁς Act. 26. dicitur, non autem κτὶ δὲ ὄνομα, ut Marcion blasphemavit. Hæc autem caro nullo modo simul & eodem tempore παθὴρ, & talis esse potuit, qualem illam in ipso veræ suæ abiectiois tempore fuisse statuitur. Vnde consequitur, per ascensionem ad cælos & per sessionem ad dexteram Patris, Christi carnem non duntaxat declarationem & usum huius gloriæ & potestatis, sed ipsius gloriæ & potestatis consummationem fuisse adeptam.

p) Hæc testimonia omnia ad statum humilitatis & exinanitionis referenda sunt.

q) Contrarium Paulus, qui dicit; Christum fuisse in forma Dei, & simul gestasse formam serui, Phil. 2.

r) Consummatio hæc fuit Maiestatis communicatæ reuelatio, quæ prius forma serui tegea fuit.

XVII.

Assentimur huic thesi, duobus exceptis. Primum, quod formam serui, & statum exinanitionis, quem vocatis, pro uno eodemq; accipitis, & à Christo utrumq; depositum arbitrâmini. Nos autem per formam serui ipsam humanitatem, secundum quam semper fuit, est, & erit, seipso λόγῳ inferior, & nobis ἁποδῶν. & intelligimus; quâvis infirmitates omnes per actum redemptionis nostræ ministerio, deposuerit. Inter illas autem infirmitates, minimè reponenda est circumscriptio, utpote quæ ipsam humanitatem formaliter constituat. Alioqui cum ultimo illo die venturus est visibilis, ac proinde corporea substantia circumscripta, dicendus tunc esset non gloriosissimus, sed rursus hac infirmitate resumpta, humilis appariturus. Deinde Christum regnare nunc quidem, & tum in cælo, tum in terra omnem potestatem, secundum utramque naturam habere profiteamur; at non præsentem, quod

s) Videantur verba Pauli, & res manifesta erit.

t) Vos dicitis, sed non probatis; quod non sufficit.

u) Et si humanitas naturâ λόγῳ semper inferior; tamen non ampliùs est serua, Act. 2. 12.

x) Maiestatis communicatio, cum circumscriptio non pugnat, nec eam abolet, aut naturam euertit, sed in summum gradum gloriæ in thronum proprium Dei exaltat.

y) Præsentissimus, quia non per vicarios, sed se ipso dominatur, sicut supra dictum est.

z) Peregrinatio est illa physica & localis, qua illam spirituales presentiam non adimit, qua Christus nobis presentissimus est.

a) Visibiliter, qui nobis nunc inuisibiliter hic in terris cœlesti modo presens est.

b) Diuersa est communicationis ratio, propter naturarum diuersitatem, & naturæ diuinæ immutabilitatem.

c) Nos & verba & sententiam Lutheri amplectimur. Non autem intelligimus duntaxat de verbali, sed reali naturarum vnione. Vos autem de verbali duntaxat accipitis, quod falsum est.

d) Hoc falsissimum est. Quoniam duæ illæ naturæ ita vniuntur, vt altera det, altera accipiat. Sed hic diuina nihil neque perfectionis neque imperfectionis, ab humana accipere potest, propter summam perfectionem & immutabilitatem. Ideo ratio vnionis diuersissima est.

e) Ex vnionis gratia habet humana natura, quæ Deitatis propria sunt.

ad carnem attinet; dicente Apostolo, quod nunc in terris pergrè à Christo absimus, & desiderante migrare ex corpore, cum eo coniungeretur: qui etiam propterea non iam venisset, aut adesse sua carne, vel ex inuisibili visibilis denuò futurus, sed^a venturus conspicuus dicitur.

Ad XVIII. & XIX.

Assentimur; sed hoc præterea à vobis requirimus, vt quæ admodum rectè & piè, propter hypostaticam vnionem, & respectu totius personæ, Deo incarnato tribuitis per Idiomatum communicationem, quæ assumptæ humanitatis sunt propria: ^b ita etiam homini, quæ Deitatis τὸ λόγου assumptis propria sunt, attribuat. Et ne rem nouam à vobis petere videamur, petere nos dicimus, quod iam olim D. Lutherus totidem istis verbis faciendum esse scripsit, in nouissima verba Davidis: ^c sicut duæ naturæ in vnā personam vniuntur: sic vniuntur etiam nomina vtriusque naturæ, in nomen vnus personæ, id quod nominatur communicatio idiomatū vel proprietatum. Vt homo dicitur & est natus ex Maria virgine, & crucifixus à Iudæis: Idem nomen debet etiam tribui filio Dei, & dici: Deus est natus ex Maria virgine, & crucifixus à Iudæis: quia Deus & Homo est vna persona, & non duo filij, alter Dei, alter Mariæ: sed vnus idemq; est Filius Dei & hominis. Quamuis autem assumens natura excellat omnibus modis, & præsertim in eo, quod per se subsistens subsistentiam humane naturæ præbeat: ^d tamen non dissimili, sed vna & eadem vnionis ratione, Verbum carni, & caro Verbo, vnitur. Et ingens illud discrimen, quo fit, vt Deitas assumens, nihil à natura, quam assumit, accipiat, sed contrà humanitas inde locupletetur, non ad vnionem ipsam hypostaticam, sed ad illud eius effectum pertinet, quod^e gratiam habitualem vocari diximus.

Colloquium Mompelgartense. 211

Ad XX.

Nos in adoratione vnica, vnici illius nostri, secundum utramq; naturam, mediatoris personam^e minimè diuidimus: sed naturas scuti par est, distinguimus. Est enim λόγος & verum^e & absolutum adorationis nostræ obiectum, utpote quæ Deo soli debeat. Carnem autem illam assumptam sic ab adoratione illa non excludimus, ne cum Nestorio personam diuidamus, ut tamen illam (nonⁿ in sese) sed respectiue (id est, quatenus est caro filij Dei vnica, cum & in illo λόγος personam constituens)ⁱ simul adoremus. Simpliciter enim humanitas illa in^k sese & non in alio respectu considerata, inquit Cyrillus, seipsam adorantibus connumerat, & adoratur etiam Christus, ut homo, postquam factus est homo. Adoratur autem semper cum Patre & Spiritu, quia Deus verus secundum naturam est. Et idem de recta fide ad Theodosium: Num ut hominem (in sese videlicet, absolutè, etiam in vnione consideratum) Immanuelem adorabimus? Absit. Deliramentum enim hoc esset, & deceptio, & error. In hoc enim nihil abijs differremus, qui creaturam ultra factorem & conditorem colunt. Denique ut paucis omnia, Anathematismum^m octaui Concilij Calcedonensis secuti, vna adoratione colimus Immanuelem: sed secundum quod essentialiter Dei filius factus est hypostatica vnione caro.

Ad XXI.

Sanam & piam doctrinam de inseparabili vnione hypostatica, & ipsi profitemur.ⁿ Communicationē idiomatū realem agnoscimus, vnitatis personæ respectu. Hominē etiam illum, aduersus Nestorium, agnoscimus, tum illa hypostatica vnione ad Deitatem ipsam, nedum ad maiestatem & virtutē

f) Verbis videri non vultis, sed re ipsa facitis, dum Christo secundum humanitatem adimitis, quæ ad adorationem religiosam necessariò requiruntur, videlicet omnipotentia communicationem.

g) Quia soli Deo debetur, ideo carni sine blasphemia tribui non posse, asseritis.

h) Hic manifestè excluditis, quia IN SESE intelligitis ipsam substantiam naturæ humanæ, quæ non sit inuocanda, sed λόγος, cui vnita est.

i) Sicut pileus, seu corona Regis, cum Rex adoratur, quam nemo alloquitur. Lib. in Ioh. 2. cap 92. in hæc verba. Nos adoramus, quod scimus.

k) In sese. Cyrillus intelligit hoc loco & hæc phrasi proprietatem substantiæ humanitatis, si per se consideret, & simul statum exinanitionis completitur.

m) Verbis probant illum Anathematismum, sed re ipsa improbant.

n) Communicatio idiomatum ipsis nihil aliud est, quam naturarū & proprietatum vnio; cum hæc tanquam causa & effectus differant.

NB.

o) Homo euasit Θεός καὶ λόγος, quod hactenus in nobis reprehenderunt: sed quid intelligant, sequetur.

p) An non hoc est aperte communicationem Idiomatum cum Nestorio negare?

q) Peruersa interpretatio dexterae Dei & sessionis ad dexteram Dei; de qua in collatione plura dicentur.

r) Manifesta est contradictio in verbis Thesum. Negant enim hypostaticam unionem efficere presentiam sacramentalem; toti autem Ecclesia sua uirtute, & quia unica est persona Christi, adesse.

s) Proprietate naturæ in cælis, & non in terris dicimus esse; quod presentia Sacramentali nihil derogat.

t) Cùm hæc insinuatio sine reali presentia non fiat; quæ causa est, quòd non datis Deo gloriam, & eam ingenuè nobiscum fatemini?

eius euectum fuisse, ut qui per illam ^o euaserit Θεός καὶ λόγος, tum etiam ineffabilibus donis, supra ipsos angelos ornatum. Ipsam autem humanitatem, contra Eutychei tem, negamus illa hypostatica unionem Deitatem euasisse, vel ^p proprietatum diuinarum factam fuisse, vlla inde exoriente communicatione, participem. Collocationem uero ad dexteram Dei, ad incarnationem minimè putamus referendam: sed partim temporis exinanitionis καὶ λόγου finire: partim consummationem gloriae & gratia habitualis carnis Christi declarare. Presentiam denique carnis Christi in Cæna Domini, non ad hypostaticam unionem, sed ad institutionis sacramentalis uerba referimus, qualem illam esse superiore nostro scripto diximus, spiritualement videlicet; qua etiam ratione illum secundum carnem, nunc toti Ecclesia, partim sua uirtute, partim quia unica est persona Iesu Christi, adesse. & ad consummationem usque seculi ad futurum, ex sacris literis discimus. Cùm ^s aliqui realis corporis sui substantiã, sicut cùm in terris esset, à cælis aberat: ita nunc in cælo positus, à terris absit. Verissimè tamen & efficacissimè carnem suam iam nunc ^t admirabili & inperscrutabili mysterio suis ad vitam æternam, tum in uerbo, tum in Sacramentis spiritualiter per fidem insinuans.

Mompelgarti 24. Martij, 1586.

Theodorus Beza, Geneuensis Ecclesiæ Minister.
Abrahamus Musculus, Bernens: Eccles: Minister.
Antonius Faius, Geneuensis Ecclesiæ Minister.
Claudius Alberius D. Professor Philosophiæ in
Academia Lausannensi.
Petrus Hübnerus, Græcæ linguæ in Gymnasio
Bernensi pub: Professor.

AD DOGMATA, QVÆ

D. Collocutores iudicant cum Scri-
ptura S. pugnare, &c.

RESPONSIO I.

Damnatus & nos eos, (si qui sunt eiusmodi) qui existi-
mant per hypostaticam unionem naturas nominibus
tenus uniri, quasi per illam λόγος non sit, sed tantum dica-
tur homo, et vicissim homo ille non sit re ipsa, sed nomine tan-
tum dicatur Deus. Sed ex hac unionione humanitati commu-
nicari aliter quam uniri proprietates τῆς λόγου, quasi sit re
ipsa in λόγος omnipotens & omniprensens, &c. negamus.
Quia ^c hæc communicatio & unio, unum & idem est: &
ut respondimus ad Thesin 18. & 19. ^d pari prorsus ratione
oporteret τῆς λόγου aliquid accipere ab illa humanitate. Ad
nos igitur ista nihil pertinent, qua hic primo loco reprehen-
duntur. Communicationem autem Idiomatum realem faci-
mus, ut & ipsam unionem; ^e nō tamen naturarum, sed uni-
tatis personæ respectu; & hanc enunciationem, qua Deus di-
citur passus, sic interpretamur; ^f Deus, id est, caro Deitati uni-
ta est passa. Hoc enim sentire didicimus ex Petro Apostolo, qui
CHRISTVM (id est, illam personam) dicit passum esse
in carne, id est, in humanitate, non in Deitate sua. Et vicis-
sim interpretamur: ^h Homo est omnipotens, id est, Deitas hu-
manitati unita, est omnipotens. ⁱ Nec propterea diuidimus
personam cum Nestorio, sed naturas, & earum proprietates,
ut poscit hypostatica unionis definitio, aduersus Eutyche-

- a) Verbis damnatis quidē,
sed re ipsa idem asseritis;
quod paulo post planum
fiet.
- b) Quid magis a petre dici
posset? Humanitatem ne-
gant re ipsa in λόγος
omnipotentem esse.
Unio sine communi-
catione asseritur.
- c) Unio & communicatio
plurimum differunt.
- d) Non sequitur: quia ad
unionem illam sufficit Dei-
tatem dare, & humanita-
tem accipere.
- e) Nulla prorsus est com-
municatio, si neutra natura
alteri communique, quod
suum proprium est. Et hic
fuit Samolateni error.
- f) Aperta negatio commu-
nicationis idiomatum Ne-
storiana.
- g) Deprauatio verborum
Petri, qua priorem asserio-
nem euerunt. Nam aliud
est dicere; Christus passus
est in carne: & aliud, caro
Christi passa est.
- h) Quid hic homini tribui-
tur, nisi inanis titulus? Imò
etiam illi homini deroga-
tur, quæ soli Deitati adcri-
bitur, omnipotentia.
- NESTORIANISMVS.
- i) Idem Nestorius dixit, sed
eius nulla ratione habita,
Patres Concilij cum hære-
ticos damnarunt.

214 Colloquium Mompelgartense.

k) Hoc non est distinguere, sed separare.

l) Hæc Lutherus de Christo scripsit, quatenus in statu exinanitionis fuit: Et ut discrimen naturarum in Christo ostenderet. Nequaquam autem negat, Christum omnipotentem hominem esse in Deo.

tem^k distinguimus. Denique respondeat vobis D. Lutherus, cuius hæc sunt verba in sermone Natalitio super 1. cap. Epistolæ ad Hebræos: ^l Humanitas Christi aequè ac alius sanctus & naturalis homo, non semper omnia cogitavit, dixit, voluit, animadvertit, sicut quidam omnipotentem hominem, ex ipso faciunt, imprudenter confundentes duas naturas, & earum operationes.

II.

m) Extant scripta, quibus permoti quidam, hominis Christi diuinitatem negarunt.

Nescimus, an quisquam ita insaniuerit, ut existimarit ^o λόγῳ, aliquid in^m sese decessisse, cum carnem assumeret, & rursum accessisse: cum illa caro, peracto nostræ redemptionis Ministerio, in illam suam gloriam, supra omne nomen eueheretur. Sed hoc quidem docemus Paulum secuti, ⁿ λόγῳ non in sese, sed quatenus quasi latere, dissimulata sua ad tempus gloria, sustinuit, [quodammodo] sese exinaniuisse: sicuti rursus, cum illa caro plenè glorificaretur, non in sese, sed in illa [quodammodo] gloriam illam suam priorem recepit, quam etiam à patre postulauit, Ioan. 17. v. 5.

III.

n) Per distinctas intelligit seorsim agentes, sine omni communicatione; quod falsum est. Nihil respondet ad Thesin.

Mediatoris officium docemus, et toti Christo, & toti Christi competere: sed ut naturis, ita etiam earum operationibus ⁿ distinctis. Humanitas igitur semper infra ⁿ λόγῳ subsedit, & adhuc subsidet, quantumuis glorificata. O λόγῳ verò (etsi quatenus redemptor, medius est inter Ecclesiam & Patrem, cui nos suo sanguine acquisiuit, & cuius Ecclesie caput est) non est propterea Deus ὁμωνύμος, vel patris persona inferior.

Huma-

III.

Humanitatem Christi, ut subiectum semper Deitate inferiorius, affirmamus sine blasphemia ex aequari non posse, siue $\epsilon\chi\theta\upsilon\sigma\iota\alpha$ $\epsilon\sigma\tau\iota$ $\lambda\omicron\gamma\omega$, à quo assumpta est, quod & res ipsa indicat. Et Paulus 1. Cor. 15. disertè exprimit, de huius regni potestate differens cum ait; illum excipi, qui filio omnia subiecit. Est autem ipse $\lambda\omicron\gamma\omega$, etsi personam distinctus à patre, & officio medius inter patrem & Ecclesiam, tamen secundum essentiam vnus cum patre: & quatenus filius, patri suo aequalis.

o) $\epsilon\chi\theta\upsilon\sigma\iota\alpha$ non absolutam Dei potentiam (quæ ipsa Deitatis $\omicron\upsilon\sigma\iota\alpha$ est) sed eius participationem significat.

V.

Respondit antea vobis ρ Lutherus, loco supra citato, Christum hominem (id est, secundum hominem) tantum potuisse & sciuisse, quantum voluit $\lambda\omicron\gamma\omega$ ipsum & posse & scire. Et certè agnoscere nos oportet, Christum hominem omnia sciuisse, & scire sine ulla mutatione, secundum Diuinitatem suam; tempore autem humilitatis suæ, secundum humanitatem suam multa ignorasse, propter nos, ρ quorum tamen in gloria sua nihil est ipsi ignotum.

p) Lutherus nihil minus voluit docere: ideo locus inspiciatur, & accuratè examinetur.

q) Non tamen apertè asserere volunt, vel audent, quòd omnia sciat.

VI.

ρ Priorem huius Articuli partem asserimus: posteriorem abominamur.

r) Multi præsentiam & omnipræsentiam reiiciunt apertis verbis.

VII.

ρ Falsò quidem in nos istud dictum fuerit, ut apparet ex nostro responso ad 15. Thesin superiorem.

s) Dissimulatio erroris.

ρ Respon-

216 Colloquium Mompelgartense.

VIII.

†) De Danzo dicuntur, cuius formalia verba hic recitata, & aliàs sæpe repetita sunt.

† Respondimus quoque ad illud immeritò nobis obiectum, (si in nos hæc dicuntur) ad Thesin 20.

Mompelgarti 24. Martij, 1586.

Theodorus Beza, Geneuensis Ecclesiæ Minister.

Abrahamus Musculus, Bernensis Ecclesiæ Minister.

Antonius Faius, Ecclesiæ Geneuensis Minister.

Claudius Alberius, D. Professor Philosophiæ in Acad: Laufannensi.

Petrus Hübnerus, Græcæ linguæ in Gymnasio Bernensi publ: Professor.

D. I A C O B V S.

Quis causam disputandi de persona Christi dederit.

REVERENDE D. Beza, qua ratione in certamine de Cœna DOMINI, ad disputationem de persona Christi peruentum sit, tua Reuerentia non ignorat.

Theologi Vvirtembergici omnes ad simplicitatem fidei hortantur.

Postquam enim ex parte nostra, verbis Christi demonstrata est VOLUNTAS, quòd Christus suo corpore & sanguine in Eucharistia adesse, & illud cum pane distribuere, & ore à nobis manducari velit, qui dixit: Accipite & manducate, Hoc est corpus meum, &c. Accipite, bibite, hic est sanguis meus, &c. nostros auditores, adeoque omnes pios & fideles sedulò hortati sumus cùm scriptis, tum sermone, vt verbis Testamenti Christi simpliciter fidem habent, sine omni disputatione aut dubitatione; quod nunc quoque facimus, Quoniam Christus non solum sit verax, qui

qui fallere & mentiri non possit, sed etiam omnipotens, apud quem non est impossibile omne verbum, sicut Angelus Mariæ loquitur. Ibi ab aduersarijs nostris de potentia nõ solum Christi hominis, sed etiam de absoluta potentia Dei disputari cœptum est.

LUC. I.
Disputationis de omnipotentia Dei, occasio.

Nam Petrus Martyr in suo Dialogo expressè scripsit: *NVL- LA VI FIERI POSSE*, vt res creata sit vbique. Et haud ita pridem Lampertus Danæus in libello Geneuæ impresso scripsit: *CHRISTVM* ne quidem *VELLE POTVISSE*, vt corpus ipsius simul & semel in plurib. locis præsens sit, quia præstare non possit. Et in Theſibus vestris de Cœna Domini, idem quoque affirmatur, de quo in præcedenti articulo etiam dictum est. Quod in Respõsionibus vestris de persona Christi repetitum est, vbi contenditis, Deum propterea non negari omnipotentem, etiamsi hoc præstare non possit.

Impia vox Petri Martyris in absoluta Dei potentiam.

Blasphemia Lamperti Danæi in assertionem contra D. Iacobum Andream.

In Respõsionibus de Cœna Domini, & de persona Christi, Beza cum suis eandem opinionem probat.

Huic doctrinæ opposuerunt sese Theologi Confessionis nostræ: & demonstrarunt, non solum *VOLVNTATEM*, sed etiam *FACVLTATEM*, quod non modò velit, sed etiam possit suo corpore in pluribus, adeoq̃ue omnibus locis diuino & cœlesti modo adesse, in quibus Cœna Domini in toto terrarum orbe vna hora celebratur.

Ex quo manifestum est, controuersiam & disputationem de persona Christi *NON A NOBIS ORTAM*: verum aduersarios non modò eius occasionem, sed etiam causam dedisse. Si enim verum esset, quod Martyr & Danæus cum suis socijs dicunt, Christum vniuersa sua virtute, adeoq̃ue omnipotentia sua efficere non posse, vt corpus ipsius in pluribus adeoq̃ue omnibus locis verè & realiter adsit, in quibus Cœna Domini, in toto terrarum orbe celebratur: frustra ex verbis Testamenti ea de re disputaretur.

Controuersia de omnipotentia Dei Christi, à quibus orta & excitata. Cur de omnipotentia Christi necessario disputandum.

Sin verò concedatur, & de potestate Dei nihil dubitetur, aut disputetur, quod præstare possit, sicut nos semper fecimus, & nunc quoque facimus, ac porrò etiam facturi sumus: illam disputationem prorsus omitteremus, & omnes ad

Lutherani contra suam voluntatem in disputationem de omnipotentia Dei pertrasti.

simplicem fidem verborum Christi hortaremur, vt quia dixit: Hoc est corpus meum: simpliciter credant esse corpus Christi, quod illis dedit. Et quoniam iubet ore manducare; manducant, & in memoriam mortis eius faciant. In qua simplicitate fidei si permansissent aduersarij nostri, ad hanc Disputationem de persona Christi nunquam peruentum esset.

Disputatonis autem huius exigua mentio facta est in collatione de Cœna Domini, quamuis vos eius in Theſibus de Cœna Domini memineritis, vbi de duplici diuinitate & omnipotentia quædam inseruistis; sed in hunc locum referuimus, ne materia & doctrina diuersorum locorum commisceretur & confunderetur, quum ab initio collationis inter nos constitutum fuerit, ne cuiquam in alterum articulum descendere liceat, priusquam propositus locus absolutus, & collatio de eo perfecta esset.

Principalis quæstio in loco de persona Christi, videlicet de reali communicatione Idiomatum.

Tota autem Disputatio circa vnã potissimùm quæstionem versatur, quæ est de reali communicatione proprietatum diuinitatis & humanitatis. Ea si expedita fuerit, ad omnia responsum confido, quæ in Theſibus & assertione vestra continentur.

In quibus de persona Christi consensus sit.

1. Nam quòd in Christo duæ naturæ sint, diuina & humana;
2. Quòd in Christo singulæ naturæ suas essentielles proprietates, etiam in ipsa vnione perpetuò retineant, neque vnquam deponant vel amittant;
3. Quòd proprietates naturæ vnus, nunquam possint alterius naturæ proprietates fieri: Quòd neque natura diuina in humanam, neque humana in diuinam mutari possit;
4. Quòd neque naturæ, neque earum proprietates commisceantur, vt vna tertia fiat, quæ neque diuina neque humana natura esset: Quòd neque naturæ separentur, quamuis naturæ, earumque proprietates perpetuò sint & permanent distinctæ: Quòd in Christo vna persona & non duæ personæ sint:

De his capitibus omnibus in doctrina de persona Christi, ut ego quidem iudico, nulla inter nos controuersia est. Nam idem ab utraque parte & ore & scriptis fatemur.

De communicatione autem quaestio est, eaque duplex: Altera de Naturis ipsis: Altera de Naturarum proprietatibus.

De communicatione duplex quaestio.

Quaeritur enim, an talis sit unio Naturarum in persona Christi, in qua neutra natura alteri quicquam praeter nomen communicet? ut: Cum Homo Christus, Deus appellatur: An duntaxat nomen Deitatis, an verò ipsa Deitas humana natura communicetur?

I.
De communicatione naturarum in persona Christi, quaestio.

Deinde quaeritur etiam: An naturarum proprietates in persona Christi per unionem, non verbaliter duntaxat, sed realiter quoque communicentur, in abstracto? aut in concreto? ut cum dicitur: Deus est passus: Homo Christus est omnipotens. In his enim duabus quaestionibus cardo totius disputationis de persona Christi versatur. In quibus nos ex parte nostra affirmatiuam tenemus: quòd videlicet naturarum & proprietatum realis communicatio sit in persona Christi, hoc est, in concreto, & non in abstracto, siue extra unionem in se & per se consideratis naturis & proprietatibus. Vos negatiuam hactenus propugnastis.

2.
De communicatione proprietatum quaestio.

Cardo totius disputationis de persona Christi.

Nunc in arbitrio Dominorum relinquimus, & positum est: An ipsi nobis opponere velint? aut nos eis opponere debeamus: in quo parum differre existimamus, siue nos respondentis, siue opponentis partes sustineamus. Cum in ipso tractatu disputationis utriusque parti & opponendum, & respondendum, atque soluendum sit, si quid ex aduerso obiectum fuerit.

D. B E Z A.

Reuerende domine Doct̃or, in ijs qua libuit dignitati tuae offerre, commendasti quoque simplicitatem fidei Christianae

Ec 2

dila-

220 Colloquium Mompelgartense.

I.
Verbis Testamenti
quomodo simplici
fide credendum.

Ioan. 14.

2.
Cur meminerint
creatur omnipoten-
tia & Deitatis.

3.
Confessio D. Bezz,
de persona Christi.

4.
Status controuersie
de PERSONA
CHRISTI.

diligenter, & affirmasti peccare eos, qui ab hac simplicitate recedant; quod speciose dicitur, sed in nos non conuenit. Nemo enim ex nostris hoc unquam negauit. Etenim assentimur, verbis Christi simplicissima fide credendum, quia Christus non mentitur, sed est ipsa veritas. De interpretatione autem verborum Christi in Eucharistia inter nos contenditur, quae sit eorum germana & vera sententia. Nos enim aliter quam vos intelligimus & interpretamur.

Deinde meminimus creatae et increatae Diuinitatis & omnipotentiae. Memini enim me legere, non constitui posse praesentiam illam realem corporis & sanguinis Christi in Cena Dominica, nisi omnipraesentia corporis Christi posita sit & concessa fuerit: de qua nunc agitur. Et memini quoque, me hac in scriptis tuis legisse. Superest ergo ut dicam & explicem, quae sit nostra sententia & doctrina de hoc articulo, quod breuiter faciam.

Verum est, in eo nos consentire, quod in unione hypostatica sine omni separatione, confusione, aut permixtione sint unita dua natura, diuina & humana. Et quidem sic unita & coniuncta, ut **CONSTITVANT** unam personam, non compositam ex partibus, sicut homo compositus est ex anima & corpore, sed quia $\delta\omicron\gamma$ in indiuiduo assumpsit naturam humanam.

Et cum proprietates inseparabiles sint à naturis, dicimus in hac unione singulis naturis saluas retineri, & non aboleri aut misceri proprietates. Sicut enim naturarum substantia, sic etiam proprietates naturarum salua & distincta manent. In his omnibus nos consentire arbitror. Sed quaeritur, an propter & per hanc unionem hypostaticam naturarum, in persona Christi, praeter illa excimia singularia, & ineffabilia dona, qui-

na, quibus humana Christi natura, pra alijs beatis hominibus, ornata est, & qua assumpta Caro per unionem personalem à λόγῳ adeptæ est, putandum sit, aliquam communicationem realem proprietatum factam esse, ut proprietates diuinitatis essentialis, humana natura assumpta **ALIQVO** **MODO** re ipsa communicentur? Hoc video vos sentire, nos negamus, sed ita:

Confitemur huic Homini communicata esse, quacunque possunt communicari, & quorum natura humana capax est.

5.
Confessio D. Bezae,
de communicatione
Idiomatum.

Cum igitur ille Homo assumptus sit Deus, necesse est ei proprietates Deitatis conuenire. Sed ita, ut non sint in homine

PER SE, sed in λόγῳ. Et quamuis scimus in illa hypostatica unione diuinam naturam infinitis modis excellere &

6.
Vna ratio unionis
Naturarum in Christo.

superare carnem assumptam: vna tamen ratione λόγῳ unitam carni, & carnem λόγῳ unitam esse dicimus. Vnde etiam eadem ratione dicitur: Homo est Deus: & Deus est Homo.

Item, Deus redemit suo sanguine Ecclesiam: Deus est crucifixus, seu Dominus gloriae est crucifixus: sic quoque rectè & eadem ratione dicitur: Hic Homo est omnipotens Deus, omnipresens & omniscius.

Sicut enim propria humanitatis tribuuntur Deo: sic propria diuinitatis tribuuntur Homini, videlicet propter unionem hypostaticam; & sic etiam oportet loqui, & ita dicimus esse loquendum. Quia enim vnum est ἡ ὁμοῦς: ideo etiam communicationis vna & eadem ratio est. Falsa autem enuntiatio est, quando dicitur: Humanitas est Deitas: Deitas est Humanitas; quamuis veræ sint enuntiationes, Deus est Homo: & Homo est Deus. Fundamentum huius discriminis est, discrimen abstracti & concreti. Abstractum enim in scholis dicitur, non quiddam auulsum ab alio, sed forma intelli-

Abstractum in scholis
quid significet.

gitur, quæ accidentaliter alicui inest. Sic iustitia et Iustus differunt tanquam abstractum & concretum. Vbi iustitia non significat quiddam ab homine iusto abstractum: sed formam homini iusto inhaerentem. Est enim iustitia accidens in homine iusto, non quiddam ab eo abstractum.

Sic Homo & Humanitas differunt, ut concretum & abstractum. Et quando de humanitate loquimur, non abstrahimus aut auellimus illam ab homine. Quemadmodum etiam, si Deitatem nominamus, eam à Deo non abstrahimus; sed consideramus utramque naturam diuinam & humanam, **QUALIS** illa in se est propriâ suâ naturâ.

Prædicationes in
abstracto & concre-
to.

Hoc igitur posito fundamento, dicimus: Sicut natura non potest dici aut prædicari de natura: Deitas est humanitas: Humanitas est Deitas: sic quoque proprietates essentielles naturarum de se inuicem dici aut prædicari aut inesse non possunt. Quapropter etsi in concreto dici possit, & verè: Homo est omnipotens: tamen dici verè non potest, humanitas est omnipotens.

Nam in concreto tantum, quæ Deitatis propria sunt, tribuuntur homini; & vice versa, quæ humanitatis propria sunt, tribuuntur Deo.

D. I A C O B V S.

Reuerende D. Beza, quicquid de simplicitate fidei dixi, & an ab ea recedatis, qui in verbis Testamenti & *ἐν ᾧ* impugnatis, & necessariò ad tropum confugiendum doceris, quem Metonymiam esse dicitis, qua nomen pro nomine ponitur; iudicio auditorum relinquimus. Satis enim de hac re in præcedenti collatione de Cæna Domini dictum existimamus.

De Di-

Colloquium Mompelgartense. 223

De Diuinitate & omnipotentia duplici, creata & increata; an ea à me vel ab alijs vnquam tradita & scripta sint, quorum hîc mentionem facis, quemadmodum etiam, quomodo doctrina de Cœna Domini à persona Christi dependat; suo loco dicitur.

Nisi enim esset caro Filij Dei; in Cœna Domini cibus vitæ & viuificus esse non posset, & frustra in eum finem manducaretur, si maximè adesset & distribueretur.

Sic quoque, quæ de vnione personali disseruisti duarum naturarum in vna persona Christi; nulla inter nos dissensio est; sicut ex breui mea commemoratione præmissa constat.

Fateor quoq; statû cõtrouersia de hoc loco rectè à te positum esse, videlicet: Num proprietates diuinæ naturæ ALI-
QVO MODO naturæ humanæ REALITER in persona Christi communicata sint? Quod auditores diligenter meminisse velint.

Optarim autem vocabula, [abstractum & concretum] omnibus auditoribus tam nota esse, quàm nobis nota sunt. Quia autem metuo illis minùs cognita esse; quantum fieri potest, hæc & alia scholastica vocabula vitabimus, & de re ipsa eo modo loquemur, vt ab auditoribus omnibus & singulis probè intelligamur. Nam ipforum quoque causâ, collatio hæc instituta est. Ideoque breuiter ad ea respondebo, quæ de significatione vocabuli abstracti monuisti. Nam discrimen vocabulorum concreti & abstracti, per gratiam Dei mihi bene notum est.

Quod autem mones, per abstractum nõ significari quiddam auulsum aut separatum à re, sed rei ipsius formam; quod exemplo iustitiæ & iusti declarasti; vbi iustitia propterea non fit separata à iusto, quia abstracta fit, hoc est, quemadmodum IN SE EST, consideretur, sed in homine iusto permaneat cum eo vnita.

Respondeo, aliquid dupliciter ab alio abstrahi. Primùm, mente seu cogitatione, quando res in se ipsa cõsideratur, ratione suæ formæ, siue substantialis siue accidentalis sit, vt quasi

Abstractio dupliciter fit.

224 *Colloquium Mompelgartense.*

Idæa fit eius rei à qua abstrahitur. Et hæc abstractio fit in indiuiduis seu singularibus rebus.

Altera est abstractio, quæ non fit mente & cogitatione tantum, sed etiam re ipsa, quando alterum ab altero ita abstrahitur, vt ab eo separetur & auellatur. Exemplo à te allato explicare volo. Iustitia dicitur abstractum, hoc est, forma quædam per se absq; subiecto considerata, cui inest: à quo etiam re ipsa, salua manente substantia subiecti, auelli & abstrahi potest. Concretum eius est Iustus, quod significat subiectum illam formam habes. Ex quo manifestum est, vocabulo abstracti vnum tantum, videlicet formam significari, eamq; vel mente tantum, vel etiam re ipsa abstractam.

Quid abstractum significet.

Concretum quid significet.

Concretum autem significare duo, videlicet formam quæ inest alicui rei, & rem cui inest hæc forma. Si igitur in Disputatione de persona Christi, vocabulum [Humanitas] abstractum, hoc est, formam hominis significat; Homo autem concretum, hoc est, quod hanc formam habet, sicut iustus iustitiam habere, & ideo iustus esse dicitur; Quæro ex te, an Filius DEI humanitatem illam abstractam assumpserit, an verò concretum, quod dicitur Homo? Hic mihi categoricè respondeas.

D. B E Z A.

Filius Dei assumpsit indiuiduum.

D. I A C O B V S.

Nihil ad quæstionem meam respondetur de abstracto & concreto propositam. Ego enim quæro, cum ex tua sententia humanitas sit abstractum, Homo autem concretum: (quæ minimè confundenda sunt, & hoc nomine nos à vobis reprehendimur, quòd vocabula abstracta & concreta confundamus) An Filius Dei hominem aut humanitatem assumpserit?

D. B E Z A.

Ego dico, quòd Filius Dei assumpserit indiuiduum.

D. I A C O B V S.

D. IACOBVS.

Nihil ad quæstionem meam respondetur de abstracto & concreto propositam. Ego enim quæro, cum ex tua sententia Humanitas sit abstractum, Homo autem concretum: (quæ minimè confundenda sunt, & hoc nomine nos à vobis reprehendimur, quòd vocabula abstracta & concreta confundamus) An Filius Dei hominem aut humanitatem assumpserit.

D. BEZA.

Ego dico, quòd Filius Dei assumpserit indiuiduum.

D. IACOBVS.

Quæro igitur in quo prædicabili sit homo inter quinque prædicabilia?

D. BEZA.

In specie.

D. IACOBVS.

Ergo hæc duò vocabula [Homo & Humanitas] sunt in eodem prædicabili, quod est species, qua significatur forma & quasi imago indiuiduorum, quam mens abstrahit ab indiuiduis, & secum circumfert ad omnia eiusdem speciei indiuidua.

Quæ formæ extra mentem non sunt, sed in mente tantùm. Sic homo extra mentem nihil est; nec ego vnquam hominem hoc est abstractam talem formam vidi, sed Petrum vidi, Paulum vidi, Ioannem vidi; Petrus autem non est species seu abstractum hominis, sed est indiuiduum, sic Paulus quoque & Ioannes. Ita de reliquis omnibus. Ex quo vides, discrimen abs te positum, consistere non posse, quòd ais, vocabulo [Homo] concretum, & vocabulo [Humanitas] abstractum significari, cum ambo vocabula sub eodem prædicabili comprehendantur.

Ff

D. BEZA.

D. B E Z A.

Ego loquor de illo Homine, qui est indiuiduum. Et de tali humanitate, qua praditus est Homo ille. Aliud ergo est humanitas, & aliud Homo ille.

D. I A C O B U S.

Homo ille non est species, sed indiuiduum. Si enim Pro-nomen Demonstratiuum addas, non species hominis, sed certus quidam homo significatur, Petrus, Paulus, Ioannes vel alius. Ego autem quæsiui, in quo prædicabili sit Homo? Vbi tu rectè respondiisti: In specie. Species autem non est indiuiduum, sed indiuidui forma seu imago substantialis. Quid enim Homo est aliud, quàm quod constat corpore & anima rationali?

Et quid nomine humanitatis seu humanæ naturæ (quæ Synonyma sunt) significatur aliud, quàm creatura corpore & anima rationali constans? Quod cum nemo mediocriter eruditus negare possit; hinc factum est, vt orthodoxi veteres doctores Ecclesiastici, Augustinus imprimis, vocabulo [Homo] pro [HUMANITATE] vsi sint, & per assumptum hominem, ipsam humanam naturam intelligant: quos nomine ignorantia vocabulorum abstracti & concreti accusare, durum esset.

Quapropter omittentes disputationem de abstracto & concreto, quam pauci intelligunt; nobis abstractum, significat omne id, siue substantia siue accidens sit, quod aut mente, aut re ipsa ab eo, cum quo coniunctum est, abstrahitur, & per se in suæ naturæ proprietate consideratur. Qua ratione Lutherus in hac disputatione, sicut Brentius, & nos quoque semper, eo vsi fuimus. Sic humanitas in abstracto considerata, nihil aliud significat, quàm ipsam humanam naturam, quæ corpore & anima rationali constat, quam Filius Dei assumpsit, QUANDO SINE RESPECTU DIVINITATIS IN SE IPSA ET PER SE IPSAM CONSIDERATUR.

Homo & humanitas
Synonyma.

Vsus vocabuli abstracti, apud veteres & Neotericos doctores Ecclesiæ.

Colloquium Mompelgartense. 227

RATVR. Quæ consideratio nihil differt à consideratione humanitatis, in alio quouis homine, qui cum Filio Dei personaliter non vnitus, sed ab eo separatus est.

Cùm enim dico: Homo est Deus: quæro mî Beza: An hæc propositio sit vniuersalis, aut particularis?

D. BEZA.

Est singularis, quia tantum hic Homo est Deus, qui dicitur & est Iesus Christus.

D. IACOBVS.

Vocabulum [Homo] est vniuersale vocabulû, quod omnibus hominibus tribuitur. Nam si dicitur: Homo est animal rationale, est creatura Dei, est mortalis, & similia infinita, quæ humanæ naturæ conueniunt; non opus est addere signum vniuersale, OMNIS, quia vocabulum Homo non significat indiuiduû, sed speciem, quæ omnia indiuidua eiusdem speciei sub se continet. Quapropter vt vera sit hæc propositio: Homo est Deus: necesse est, vt addas Pronomē [HIC] vel proprium nomen Christi: Hic Homo est Deus: vel, Homo Iesus Mariæ filius, est Deus; aliàs non est simpliciter vera. Ex quo manifestum est omnibus, quòd vocabulum [Homo] si sine determinatione ponatur, non sit concretum, sed abstractum. Sed si determinatio addatur: hic Homo: Homo Iesus Nazarenus, Mariæ filius: tum demum est concretum, & significat eiusmodi hominem, qui cum Deo personaliter vnitus, & propterea Deus est & esse dicitur.

Homo species, non indiuiduum est.

Vocabulum [HOMO] quando sit concretum.

D. BEZA.

Cùm ago de homine, ago de homine assumpto. Sed longè aliud est humanitas, quàm Homo. Falsa enim est hæc enunciatio: Humanitas est Deitas: sed vera est hæc enunciatio: Homo est Deus.

D. I A C O B V S.

Ego iam demonstraui hanc propositionem: Homo est Deus: NON ESSE VERAM, nisi addatur Pronomen HIC, vel ISTE, & dicas: Hic Homo (solum Iesum Mariæ filium monstrans) est Deus. Ideò vocabulum [HOMO] non est concretum, sed abstractum. Quapropter in disputatione de persona Christi, promiscuè & iirectè eodem vti licet loco Humanitatis, vt idem prorsus significet, Homo, quod humanitas, seu humana natura.

Disputatio de abstracto & concreto cur necessaria.

Latibulum erroris sub vocabulo [HOMO.]

Neque verò quisquam arbitretur, hanc disputationem de abstracto ociosam, aut minimè necessariam in hac disputatione esse. Nam res ipsa in hac collatione docebit, sub vocabulo Hominis latibulum erroris maximum positum esse, quo aduersarij nostri non literaliter, sed figuratè & tropicè, Christum hominem Deum esse dicunt, sicut suo loco aperte omnibus ad oculum demonstrabitur. Sed aliud quero ex D. Beza: cùm Ioannis primo scriptum legimus: Verbum caro factum est: an hoc loco vocabulum [CARO] abstractum vel concretum vocabulum sit?

D. B E Z A.

Est concretum.

D. I A C O B V S.

Quid Beza Concreta vocabula appellet.

Quomodo concretum vocabulum dicere potes, cùm nihil aliud significet phrasi Hebræa, quàm solum naturam humanam assumptam? Nam vos concreta vocabula in hac disputatione appellatis, QVAE TOTAM PERSONAM, non alteram duntaxat naturam significant. Vt cùm dicitur, Homo est omnipotens; Homo ideò concretum vocabulum esse dicitis, quia totam personam significet, quæ simul Deus & Homo est, aliàs non esset enunciatio vera. Sic quando dicitur: Deus est passus; vocabulum [D E V S] vobis est concretum vocabulum, quia denotat totam personam, quæ non tantum Deus,

Deus, sed verè etiam Homo est. Si ergo vocabulum [CARO] est vocabulum concretum, quod totam personam significat, quæ diuina & humana natura constat: sequeretur, quòd Verbum assumpsisset carnem, quæ priusquam assumeretur, Deus fuisset; quod absurdum esset. Quemadmodum ergo [VERBUM] in hac enunciatione: Verbū factū est: non est cōcretum vocabulū, quod personā denotet, quæ simul Deus & Homo sit: aliās. n. Verbū prius incarnatum quàm caro factū fuisset: quod similiter absurdū esset. Sic vocabulum [CARO] non est vocabulum concretum, sed significat humanitatem, seu humanam naturam, quæ sunt abstracta vocabula, quod nemo sanus negare potest. Nam Verbum, hoc est, Filius Dei, qui sine carne assumpta, ab æterno persona fuit Trinitatis secunda, factus est caro, hoc est, assumpsit carnem in suæ personæ vnitatem, qua prius caruerat. Ideo quæ in hac enunciatione: Verbum caro factum est: Verbum significat Filium Dei sine carne: & caro significat Humanam Naturam sine Verbo: adeo quæ *SOLVM NATVRAM* Humanam. Nam verbum, quod nihil, nisi verbum erat, factum est caro, hoc est, verus Homo.

Caro non est concretum vocabulum.

Quod, oro, omnes Auditores diligenter obseruent. Plurimum enim in hoc situm est, vt rectè intelligatur. Sed satis est de vocabulo [abstracto] dictum: quod in disputatione de persona Christi, aliquid auulsam & per se consideratum significat, quod tamen non re ipsa, sed mente duntaxat fiat, hoc est, naturam sine respectu alterius, siue humanæ, siue diuinæ consideratam, quocunque tandem nomine, siue Deus, siue Deitas, siue Homo, siue Humanitas, appellatur.

D. B E Z A.

Nos per vocabula abstracta formam intelligimus, non auulsam ab ea re, cui inest, sed in ea permanentem consideratam.

D. IACOBVS.

Quomodo hæc vocabuli significatio huic disputationi nõ conueniat, satis dictum est. Cuiusmodi verò error sub illis vocabulis, quæ vos concreta appellatis, occultetur, paulò pòst magis perspicuè demonstrabo. Nunc omisisis vocabulis illis artis [concreti & abstracti] ad rem ipsam accedamus.

Status disputationis
de COMMUNI-
CATIONE Idio-
matum.

Communicatio du-
plex: 1. Naturarum,
2. proprietatum.

Vnio naturarũ Beza
sine communica-
tione reali.

Discrimen inter cõ-
municationem &
vnionem natura-
rarum.

Communicatio du-
plex.

I.

Communicatio ef-
fentialis.

Quæstio est: An à Diuinitate seu λόγῳ, assumptæ naturæ aliquid eorum, non verbotenus, aut titulotenus, sed verè & realiter communicatum sit, quæ sunt Diuinitatis propria? Oro autem auditores pariter omnes, animum diligenter attendere velint. Suprà autem dictum est de duplici communicatione. Altera est naturarum, quæ vnio personalis dicitur: Altera est proprietatum naturarum, quæ prioris effectus est. De prima communicatione, quæ est naturarum, D. Beza interrogatus, de vnione naturarum semper respondet.

Ingens autem discrimen est inter vnionem & communicationem. Possunt enim res vniri, quæ sibi inuicem prorsus nihil communicent, ita, vt vna ab alia nihil accipiat. Sicut hæc duæ pennæ (habebat autem D. Iacobus duas pennas in manibus) si copularètur, & altera esset ex puro auro, altera verò anserina: sibi inuicem nihil communicarent, neque enim aurum anserinæ, neque anserina aureæ quicquam daret, sed duntaxat combinatæ & coniunctæ essent. Quæ vnio harum duarum pennarum, sicut videtis, sine omni communicatione fieri potest. Deinde ipsa quoque communicatio duplex est. Alia est essentialis, seu naturalis. Et hæc tribus personis Diuinitatis in Trinitate duntaxat communis est. Pater enim ab æterno gignens filium, eidem & essentiam, & proprietates suas essentielles communicauit. Sic Spiritus sanctus ab utroque procedens, cum patre & filio essentiam Diuinitatis, eiusque propria essentialiter & naturaliter communia habet. Est enim vna trium personarum Diuinitatis essentia & natura. Ideoque propter illam communicationem non tres omnipotentes Dij, sed vnus omnipotens est

De-

Colloquium Mompelgartense. 231

Deus. Hoc modo essentia Diuinitatis nulli creaturæ communicatur cum suis proprijs. Si enim hoc modo communicaretur creaturæ, efficeretur essentialiter & naturaliter Deus. Altera communicatio personalis est, vbi non vna duntaxat natura est; sed duæ diuersæ naturæ in vna persona filij Dei conueniunt sine omni confusione: neq; simpliciter vniuntur, sed ita vniuntur, vt vna alteri suam essentiam cum suis proprijs communicet. Sic Filius Dei secunda persona Trinitatis, in suæ personæ vnitatem naturam humanam assumens, essentiam Diuinitatis suæ, & propria eius ei communicat. Hic aduersarij dicunt, quòd communicatio hæc ita fiat in persona Christi, vt vtraq; natura seipsam & sua propria PERSONAE huic communicet, quæ dicitur Christus, propter naturarû cõcursum, quæ in illa persona vniuntur, non autem sibi inuicem communicentur: vnde hæc persona dicitur Deus omnipotēs, Creator cœli & terræ, omnipræsens, omniscius, viuificator, adorandus: Itē, Homo mortalis, passus, crucifixus, quia vtrumq; est, Deus & Homo: Ideo etiam propria vtriusq; naturæ huic personæ tribuantur. Sicut autē naturæ sunt diuersæ, & manent etiã in ipsa vnione distinctæ: ita quoq; distinctè agant, quod singulis naturis propriû est. Ita vt λόγος distinctè agat sine omni communicatione reali, quod est λόγος: & caro distinctè exequatur, quod carnis est. Talem autem vnionem naturarum in Christo, neq; Scriptura sacra, neq; Orthodoxi Patres docent, sicut suo loco ostendemus. Vnionem enim duarum naturarû in Christo personalem sine communicatione non definierunt. Ad quam explicandâ similitudinibus ferri igniti, & animæ cum corpore vsi sunt. Nã in ferro ignito duæ concurrût substantiæ, ferrû & ignis. Non autē eo modo, quo dixi duas pennas vniri, quarû neutra alteri aliquid cõmunicet. Nam ignis se vnâ cû suis proprietatibus ferro ita communicat, vt totû reddatur ignitum, quasi in ignem conuersum sit. Hoc ferrû incendit: hoc ferro perforatur in momento lignû, quod ferrum sine igne, & ignis

2.

Communicatio naturarum & proprietatum personalis.

Communicatio naturarum & proprietatum in Christo qualis secundum Bezam.

D. Beza in Respon-
sione ad Theſin 10.

Refutatio huius
opinionis de com-
municatione.
Sententia Patrum
de personali vnione.

Simile de ferro
ignito.
Communicatio
substantiæ ignis &
proprietatum eius
in ferro.

Communicationis
effectus.

232 *Colloquium Mompelgartense.*

Simile de corpore &
anima rationali in
homine.

& ignis sine ferro non faceret. Neq; propter hanc communicationem ignis & proprietatum eius, ferrum in substantiam ignis conuertitur, vel aboletur, sed illustratur. Si ignis absque ferro est; eiusmodi foramen in ligno non efficit, sed lignum consumit. Fit igitur ferrum ignitum, neque tamen substantia eius in substantiam ignis mutatur. Sic anima rationalis cum corpore vnitur, sed non sine communicatione. Nam anima substantiam suam cum omnibus potentijs suis corpori communicat. Non autem eiusmodi est vnio, in qua anima distinctè, & corpus quoque distinctè operetur, sed operationes animæ & corporis sunt communes, vt nō modo vnum *ἔργον*, hoc est, vnū opus efficiant, sed actionem ipsam communem habeant, vt anima nullam prorsus sine corpore exerceat, quam diu est in corpore. De sensu & motu manifestum est. Nam anima sine oculo non videt, sine auribus non audit, sine lingua non gustat, sine naribus odores non percipit: Sic etiam sine phantasia nihil intelligit, secundū illud vulgare dictum: Nihil est intellectu, quod non prius fuerit in sensu. Quod experientia ipsa docet, si quis capite læsus fuerit, vt in momento omnem intellectu amittat, & planè stupidus fiat. Ex quo manifestum est, quòd comunicatæ animæ cum corpore non sit nuda vtriusque vnio seu combinatio, sed realis comunicatio, qua anima corpori vitam, sensum, motum, adeoque se ipsam totam ei communicat, sine qua non ampliùs corpus, sed cadauer dicitur, & sic corpus ab anima separatur. Et sic vt anima cum corpore, & corpus cum anima omnes actiones & passiones communes habent: sic quoque omnis plenitudo diuinitatis assumptæ naturæ in Christo personaliter comunicata est, in qua habitat corporaliter: quod aliàs nulli creaturæ contingit, in quibus vel per essentiam est, vel per gratiam habitat. Neque tamen humana natura in diuinam mutata est: sicut corpus non fit anima, sed animatum: Ita assumptum corpus non fit ipsa Deitas, sed Deificatum, sicut Nazianzenus & Damascenus loquuntur.

corpy deifratu

Quod

doctrina Nestorij

Quòd autem Reuerentia tua dicit: Diuinitatē suas actio-
nes habere à carne distinctas, quia proprias: hæc ipsissima
Nestorij doctrina est, à ducentis Concilij Ephesini Patribus
damnata. Nam Nestorius VNITATEM personæ in Christo
nunquam negauit, neque duas in Christo personas vnquam
asseruit: sed VNAM SINGVLAREM personam ore constan-
ter confessus est. Ideoque Concilio Ephesino succensuit, &
conquestus est vsque ad mortem, sibi iniuriam factam esse,
qui hoc nomine damnatus sit.

Nestorij Confessio
de vnitare personæ
Christi.

Hæresis autem ipsius hæc fuit: quòd propria humanitatis,
videlicet ex muliere nasci, pati, mori, Diuinitati tanquam
Deo indigna, tribuere noluit.

Nestorij hæresis quæ
fuerit.

Noli gloriari Iudæe, inquit, quoniam hominem, non De-
um, crucifixisti. Item, Mariam *Χριστοτόκου*, & matrem Chri-
sti, qui sit Filius Dei, appellauit; sed *θεοτόκου*, id est, matrem
Dei, aut filij Dei esse, concedere noluit. Ego, inquit, in bime-
strem & trimestrem Deum non credo. Et apertè testatus est,
se Mariæ matris Dei appellationem non inuidere, sed ei mi-
nimè conuenire docuit, quia ex eo (secundum ipsius Nesto-
rij intellectum & opinionem) sequeretur, Mariam Diuinita-
te priorem esse, siquidem omnis mater annis suum filium ex
ipsa natura superet. Cùm autē Diuinitas sit ab æterno: ideo

Nestorius de verbis
non vult litigare.

ex muliere Deum nasci non posse, contendit. Ex hac autem
doctrina Nestorij, Patres Concilij Ephesini aduersus Nesto-
rium rectè concluderunt, eum duas personas in Christo con-
stituisse. Quandoquidem actiones & passionēs non vtrique
naturæ communes esse, asserat, sed distinctè aliàs carni, aliàs
diuinitati, sine vlla reali communicatione, tribuat. Et si enim
verum est, quod Leo scribit: quòd quælibet forma in Chri-
sto agat, quod suum est; non tamen hoc absolutè & distinctè
vni tantum naturæ, sed toti personæ in Christo tribuit. Nam
addit Leo: cum communione alterius formæ. Cuius hæc
sunt verba: Agit vtraque forma cum alterius communione,
quod propriū est, Verbo scilicet operante, quod Verbi est,
& carne exequente, quod carnis est. Quapropter Lutherus

Nestorius separatio-
nis naturarum in
Christo iure damna-
tus.

Leo Epistola 10. ad
Flavianum.

Nestorij error non
satis damnatus, in
Synodo Ephesina.

Nestorianus error
quanta hæresis.

Vnio naturarum in
persona Christi est
vera & realis com-
municatio.

Col. 2.

Communicatio
omnis plenitudinis
Deitatis in carne
Christi.

Ephef. 3.

Matth. 28.

dicit: Nestorium non satis damnatum esse à patribus Conci-
lij Ephefimi, qui nullum articulum fidei de persona Christi
reliquerit syncerum, sed simul oēs corruerit, & deprauaue-
rit: quia purum hominem ex Maria natum, passum, crucifi-
xum esse, statuit; quod ex diametro cum articulis Symboli
Apostolici pugnat. Nam de Filio Dei expressè omnes arti-
culi Symboli Apostolici in persona Christi loquuntur: Cre-
do in Iesum Christum FILIVM eius vnicum, QVI conceptus
de Spiritu sancto: QVI NATVS: QVI passus: QVI crucifixus:
QVI mortuus, &c. filius, inquam, Dei naturalis & vnigenitus.
Hæc cum pertinaciter oppugnaret Nestorius, iure hærescos
damnatus est. Est ergò vnio naturarum personalis, non nuda
combinatio sine communicatione, sed vera & realis cõmu-
nicatio naturarū, in qua vna natura alteri dat, & altera acci-
pit. Quam communicationem Paulus paucis verbis disertè
complexus est: In ipso (inquit) inhabitat omnis plenitudo
Deitatis corporaliter. Nam Filius Dei, in cuius persona hæc
vnio facta est, assumptæ suæ naturæ omnem plenitudinem
Deitatis communicavit. Etsi enim Deus omnem suam ple-
nitudinem Deitatis vbiq; secū habet, qui etiam in nobis per
fidem habitat: tamen nulli beatorū homini eam cõmunica-
uit. Ideo solus Christus Iesus Mariæ filius verè dicere potest:
Mihi datā est omnis potestas in cœlo & in terra.

D. B E Z A.

*Similitudo de duabus pennis combinatis, nihil ad nos per-
tinet. Non enim talem unionem naturarum in persona Chri-
sti docemus, aut credimus. Quòd autem de Nestorio dixisti,
eum unitatem persone Christi credidisse, & nō duas personas
constituisse. Respondeo: si re ipsa unitatē persone credidisset,
etiam cõmunicationem idiomatū confessus esset. Quapropter
fuit merum ludibrium quod de vna singulari persona dixit,
aut quid diceret, non intellexit. Et quomodo Pelagius impo-
suerit Ecclesijs, ex Historia Ecclesiastica notum est.*

Dei.

Colloquium Mompelgartense. 235

Deinde Nestorius naturas & earum actiones re ipsa in persona Christi separauit, quod nos non facimus. Etsi enim cuilibet naturæ proprias suas & distinctas actiones tribuimus; nō tamen propterea dicimus, quōd natura humana à diuina, aut diuina ab humana separata hoc efficiat, sed in ipsa vnione permanentes, qualibet efficiat, quod ipsius proprium est.

Sic Iesus Christus dicit: se Nathanaelem sub ficu uidisse; quod non secundum humanitatem, sed secundum diuinitatem factum est. Et Eutyches dum videri noluit, determinationem Patrum Synodi Ephesinæ contra Nestorium sequi, in contrarium errorem incidit, & contendit: Diuinitatem passam esse. Qua ratione naturas confudit, cū diuinitatem eiusq; proprietates ab humanitate & eius proprietatibus distinguere oportuisset.

An D. Beza naturas in Christo separet.

D. IACOBVS.

Vos nudam combinationem duarum naturarū in Christo asserere sine communicatione, quam similitudine duarum pennarum explicauit, res ipsa docebit.

Nestorium quoque non simulasse, sed apertis & minimè dubijs verbis vnam singularem personam Christi asseruisse, Epistola ipsius apertè docet. Quæ causa fuit, quōd se à Concilio iniquè damnatum fuisse, vsque ad mortem suam conquestus est, sicut Historia Ecclesiastica docet.

Quapropter hac in parte inter Nestorium & Pelagium ingens discrimen est; quōd Pelagius apud aliquos reuocasse dicitur, quod alij non crediderunt: cuius causa Augustinus ad Innocentium Rom. Episcopum scripsit. Nestorius autem suam opinionem constanter & semper confessus est; sed quōd sibi ipsi contradiceret, non intellexit.

Patres verò Ephesinæ Synodi cū intelligerent, vnionē naturarum, & communicationem idiomatū seu proprietatum

Nestorius vnam singularem personam in Christo confessus.
Nestorius in Epistola ad Cyrillum
2. Tom. Concil.
pag. 662.

August. Epist. 95.
& 96.

Nestorius à Cōcilio Ephesino hæresicos iure damnatus.

tum naturarum tanquam causam & effectū in persona Christi coniunctas, (nam ex vnione communicatio illa sequitur) ideoq; etiam nulla ratione confessionis illius de vna singulari persona habita, rectè pronunciarunt: Nestorium vnionem personalem in Christo soluisse: & naturas in Christo separasse, quòd passiones in Christo sine omni communicatione, soli humanæ naturæ tribueret, & à Diuinitate separaret. Nam Deum neque natum ex muliere, neque passum aut crucifixum dicere voluit.

Quamuis non negaret, Christum, qui ex Maria natus, passus & crucifixus est, verum Deum, adeoque vnigenitum filium Dei esse. Nam sub vocabulo [Deus] Diuinitatem τὸ λόγου intellexit, quæ à persona λόγου separari non potest. Quapropter etsi apertè & ingenuè confessus est, quòd Iesus Christus sit verus Deus: non tamen Deum passum, aut crucifixum esse, dicere voluit. Hæc enim humanitatis propria dixit esse: Ideoque ad solam humanitatem eius referenda, & Deo nequaquã tribuenda esse, contendit. Verba eius hæc sunt: Quoniam memoriam mortis facturum erat, ne Deum Verbum quisquam ex hoc passibile suspicetur, ponit Christum, tanquam impassibilis & passibilis substantiæ, IN VNA SINGULARI PERSONA appellationum significatiua, quatenus & impassibilis Christus, & passibilis sine periculo vocetur: Impassibilis quidem Deitate, passibilis autem corporis naturã.

Sic ex parte vestra etiam in Christo vna singularis persona docetur, in qua duæ naturæ in vnã hypostasin coeant, & inseparabiliter vnitæ sint; sed proprietatum naturarum erga se inuicem nullam realem, imò ne quidem verbalem & Grammaticam communicationem esse, conceditis. Quod negari non potest, & scripta vestra apertè testantur. Quod autem dicitis, vos naturas nõ separare, etiamsi dicatis, quòd operationes naturarũ sint distinctæ: respõdeo, idem Nestoriũ dixisse: contrariũ verò Ephesinæ Synodi Patres demonstrasse. Nam regula est perpetua veritatis: Quòd in Christo actio-

Nestorius in Epist.
ad Cyril. Tom. 2.
Concil. pag. 662.

Accommodatio doctrinæ D. Beza, ad errorem Nestorij.

Ne quidem verba-lem communicationem in naturis concedunt.

D. Beza in Respon- sione ad 8. & 9. The- sin.

Affertio operationis distinctæ, est natura- rum separatio.

Colloquium Mompelgartense. 227

actiones & passiones non NATVRIS, sed TOTI PERSONAE tribuendae sint. Id quisquis non fecerit, quicquid dicat & faciat, re ipsa haeresin Nestorij profitetur. Neque Christus dicit: Mea Diuinitas vidit Nathanaëlem sub ficu: sed inquit: priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, VIDI TE. Hoc videre personae tribuitur. Aliter autem vidit Nathanaëlem, vt homo, quia Deo vnitus: & aliter vidit eum vt Deus, ad quod non indigebat, vt cum homine vniretur. Quando autem vos solum hoc Diuinitati tribuitis, eo ipso etiam naturas separatis.

D. BEZA.

Nos non separamus naturas: sed dum naturis distinctas operationes tribuimus, naturarum confusionem Eutychnianam fugimus.

D. IACOBVS.

Res ipsa contrarium docet. Sicut enim in homine anima, quam diu est in homine, nihil facit sine corpore, sed omnia per corpus, & cum corpore: corpus autem sine anima nihil eorum per se agere potest: Ita in persona Christi λόγος nihil facit aut operatur sine assumpto homine, sed sicut orthodoxi Patres testantur, in, cum & per Eum. Sicut Athanasius testatur: Deus λόγος vnitus homini, edit miracula, & operatur non SEORSIM aut SEPARATIM à natura assumpta, sed pro sua bonitate placuit ipsi PER assumptam humanitatem IN EA, & CVM EA, propriam Diuinam suam potentiam operando, exercere. Si igitur sola Diuinitas vidit Nathanaëlem sub ficu: an non hoc est seorsim & separatim à natura humana videre, atque hoc modo personam diuidere, & naturas separare? quamuis vnitas esse dicas.

D. BEZA.

Voluisses autem tu damnare Nestorium, si ad hunc modum

REGVLA.
Actiones & passiones Christi non naturarum, sed personae sunt.
Christus quomodo Nathanaëlem viderit sub ficu.

λόγος
omnia, IN, CVM & PER humanam Naturam operatur.

Athanasius Dial. 5. de Trinitate.

ομοιοπασις

238 *Colloquium Mompelgartense.*

dum locutus, testatus esset, se personam in Christo non diuidere, aut naturas separare, & duas personas constituere?

D. I A C O B V S.

Quomodo tractandus Nestorius.

Ego dixissem ei; si idem sentis, quod nos: corrige linguam, & retine mentem. Si enim cum Ecclesia sentis, etiam cum Ecclesia loquaris. Nam sacra Scriptura, & Symboli Apostolici articuli apertè testantur & loquuntur: Deum seu Filium Dei natum, passum & crucifixum esse.

D. B E Z A.

Nestorius non potuit inter concretum & abstractum distinguere, aliàs in illum errorem non incidisset. Aliud enim est: Deum esse ex muliere natum, passum, crucifixum: Aliud verò diuinitatem esse natam, passam, crucifixam: prius verum est, posterius falsum, & in Ecclesia orthodoxa damnatum.

D. I A C O B V S.

Nestorij constans & perpetua sententia.

Non tam imperitus fuit Nestorius, quin intelligeret, Deum verbum non sine diuinitate ex muliere natum. Tolle enim diuinitatem à λόγῳ, & λόγῳ non ampliùs erit Deus. Quomodo enim Deus absque Deitate sua esse potest? Quapropter cum vocabulo [Deus] idem significetur, quod est æternum & increatum, adeoq; ipsa Deitas: idè tam oppugnavit has enunciationes, cū dicitur: Deus est natus ex muliere, passus, crucifixus: quàm illà: Diuinitas est nata ex muliere, passa, crucifixa. Contra autem Cyrillus dixit: Verbum passum esse impassibiliter. Patitur, inquit, corpore patiente, eò quòd ipsius dicitur fuisse proprium, cui se totum comunicauit. Manet verò Deus ipse impassibilis, eò quod ipse est porrò proprium, vt pati non possit. Et Vigilius scribit: Diuinitatem clavis confixam, sed non transfixam esse. Vbi uterque

Verbum quomodo passum sit impassibiliter.

Tom. 1. Concil. pag. 635. Vigilii lib. 3. cap. 3.

Colloquium Mompelgartense. 239

uterque Cyrillus & Vigilus, vocabulis Dei & Diuinitatis promiscuè tanquam Synonymis vtuntur, atque hoc modo Diuinitati passiones Christi tribuunt. Nam siue Deus, siue Diuinitas nominetur, proprietate suæ naturæ impassibilis est, & manet semper, siue extra vnionem, siue in vnione consistens, sed propter vnionem cum natura passibili factâ personalem, à passione nequaquam excluditur. Cùm enim corpus assumptum Filij Dei proprium fuerit: non poterat sine Deitate quicquam illi passionum accidere, quod non etiam in ipsam Deitatem redundaret. Quemadmodum etiam passiones quædam rectâ in ipsius diuinitatem diriguntur, cùm inquit: si Filius Dei es, descende, & credemus in te: quæ non sola humanitas eius audiuit & perpeffa est, sed ipsa quoque Filij Dei Deitas sustinuit & tulit, quæ ipsos blasphemos perdere statim potuisset.

Deus & Diuinitas idem orthod. Patribus significant.

Diuinitas quomodo à passione in Christo non exclusâ sit.

D. B E Z A.

Quæro ex te: an eadem sit ratio harum duarum prædicationum, quando dicitur: Filius hominis est omnipotens: & Dei filius est crucifixus?

An reciproca sit communicatio proprietatum in Persona Christi.

D. I A C O B V S.

Causam harum prædicationû dico esse vnâ et eandem, sed non propterea etiam rationem eandem. Nam causa harû prædicationum est vnâ & eadem, videlicet vnio naturarum in persona Filij Dei. Nisi enim hæc vnio hypostatica facta esset, Deus nûquam crucifigi, neque Homo omnipotens fieri potuisset. Ex vnione ergo habet filius hominis, quod factus est verè omnipotens, & quod Filius Dei dicitur & est passus. Ratio autem harum prædicationû est longè diuersissima, propter naturarû diuersitatē, qua in se considerantur. Nâ diuina natura est immutabilis, cui nulla perfectio, vel imperfectio accidere potest. Humana natura autem mutabilis est, quæ humiliari & exaltari, debilitari & confirmari potest. Ex quo sequi-

Communicationis idiomatum eadem causa, sed nō eadem ratio.

Communicationis idiomatum causa est vnio & communicatio naturarum.

Ratio diuersitatis communicationis proprietatum in persona Christi.

240 *Colloquium Mompelgartense.*

Quomodo in passione Christi natura Diuina requieuerit.

sequitur, quod non eodem modo Diuinitas passionum fit particeps, quemadmodum Humanitas gloriæ & Maiestatis Diuinitatis propriæ particeps facta est. Nam humana natura in se recipere potest omnipotentiam: sed Diuinitas *IN SE* non potest eodem modo recipere passiones, vt quæ vulnerari & lacerari non potest. Passa autem est Diuinitas in propria carne, sicut λόγος in passione requieuisse dicitur, respectu carnis suæ, hoc est, non solùm sustentauit naturam humanam, vt talia pati posset, sed ipsa quoque Diuinitas non repulit à propria carne passiones, quod facere potuisset, si voluisset, sed passa est sic fieri.

D. B E Z A.

*Ego utriusque prædicationis & enunciationis non modò eandem causam, sed etiam rationem eandem esse dico. Quemadmodum enim Deus crucifixus dicitur: sic hominem Omnipotentem effectum esse dico. Natura enim in ipsa vnionibus sunt, & manent perpetuò distincta, & singula natura suas proprietates in seipsis retinent. Quæ propria suum subiectum non egrediuntur, sed manent quoque distincta, sicut natura distincta manent. Quemadmodum igitur Deus passus dicitur, non quia passiones in se recepit, sed κατ' ἀλλο, hoc est, secundum humanam naturam est intelligendum, quòd illa passa sit. Ita quoque Homo omnipotens factus esse dicitur, non quòd Humanitas omnipotentiam *IN SE* receperit, aut eius particeps facta sit, sed quia cum Deo verbo Vnita est.*

D. I A C O B V S.

Contrà Cyrillus cum tota Orthodoxa vetustate testatur, quòd caro Christi ita locupletata sit diuinis operationibus, vt Diuina natura expers passionum permanserit.

D. B E Z A.

Colloquium Mompelgartense. 241

D. B E Z A.

Vis ergo stare sententia Cyrilli?

D. I A C O B V S.

Volo.

D. B E Z A.

Recitabo ergò sententiam ex Cyrillo, qua Deitatis propria ita, soli Deitati tribuuntur, ut carni communicata esse neget.

Eius verba sic sonant: Decebat nullam aliam rem viuificare posse, etiamsi intelligatur, esse caro Christi, secundum quod caro est, nisi solam diuinitatis naturam. Item, Non ergò carni, ut caro est, operationis diuine virtutem, sed nature verbi attribuimus. Nulla enim res quæ propria opera DE I sunt, facere potest, NISI SVBSTANTIALITER Deus sit.

Cyrillus lib. 6. de Trinitate.

Lib. 11. in Iohannem cap. 21.

D. I A C O B V S.

Non modò hîc locus, sed similes quàm plurimi in Cyrillo inueniuntur, in quibus asserit, quòd nulla res ea, quæ diuinitatis propria sunt, PER SE facere possit, nisi sit substantialiter Deus. Voluit autem hoc docere Cyrillus, quando Diuinitatis propria carni seu humanæ naturæ Christi tribuuntur, non tribui carni Christi, IN QVANTVM HVMANA CARO SIT. Non carni VT CARO EST (inquit Cyrillus) sed naturæ verbi diuinæ operationis virtutem tribuimus. Inde autem non sequitur, quòd propterea diuinitatis opera propria carni Christi non sint re vera communicata. Quin idem ipse Cyrillus contrarium apertissimis verbis asserit, cuius hæc sunt verba: Non imperitè omninò viuificam carnem esse negatis. Nam si SOLA intelligatur, nihil profus viuificare potest, quippe, quæ viuificante indigeat. Cùm ve-

Cyrilli perpetua & constans sententia de communicatione proprietatum Deitatis.

Propria diuinitatis nulli creaturæ per se infunt.

Cyrillus lib. 11. cap. 21.

Cyrillus in Iohannem lib. 4. cap. 23. Caro Christi quomodo viuifica sit, & non sit.

Hh

rò In-

242 *Colloquium Mompelgartense.*

Caro Christi viuifica
quomodo.

Lib. 3. cap. 7. de or-
thodoxa fide.

Communicationis
ratio non eadem.

rò incarnationis Myſterium ſcrutati fueritis, & VITAM ha-
bitatem in carne cognoueritis, quamuis NIHIL PENITVS
CARO PER SE IPSAM poſſit: VIVIFICAM TAMEN
FACTAM ESSE credetis. Nam quoniam cum viuificante
Verbo coniuncta eſt, TOTA EFFECTA EST VIVIFICA.
Non ad corruptibilem ſuam naturam iunctum DEI VER-
BUM detraxit, ſed ipſa AD MELIORIS VIRTUTEM ele-
uata eſt. Quamuis ergo natura carnis, VT CARO EST, vi-
uificare nequeat; facit tamen hoc, QVIA TOTAM VERBI
OPERATIONEM SVSCEPIT. Item Damascenus: Diuina
natura PROPRIAS excellentias, ſeu glorificationes CAR-
NI COMMVNICAT, IPSA verò IN SE paſſionum car-
nis manet expers. His verbis manifeſtè demonſtratum eſt,
quòd non ſit eadem ratio illarum enunciationum: Deus eſt
crucifixus: & Homo eſt omnipotens. Quia priorum di-
uinitatis humana natura aliter particeps facta eſt, quàm di-
uinitas paſſionum humanitatis in perſona Chriſti.

D. B E Z A .

Communicationem
qualem Beza cum
ſuis doceat.

*Communicatio quidem facta eſt priorum vtriuſque
nature in perſona Chriſti: ſed in naturis IN SE non eſt fa-
cta, vt humanitas facta ſit IN SE omnipotens. Hæc enim
Eutychetis hæreſis fuit, quam orthodoxa Eccleſia ſemper
damnauit. Ideo & nos eam largiri non poſſumus.*

D. I A C O B V S .

Eutychetis hæreſis
quæ fuerit.

Historia Eccleſiaſtica teſtatur de Eutychete, quòd vnani-
duntaxat naturam in Chriſto poſt aſcenſionem in cælum cre-
diderit & docuerit, videlicet diuinam tantum, in quam hu-
manitas in gloria abſorpta ſit. Et Vigilius contra eundem
errorem ſcribens, à proprijs corporis & naturæ humanæ
concludit, quòd in Chriſto non tantum ſit vna natura, ſed
duæ naturæ. Eutychetis verba in Euagrio hæc ſunt: Con-
fiteor Dominum duabus naturis conſtitiffe, ante vnionem:
poſt

Colloquium Mompelgartense. 243

post vnionem verò, vnã illius naturam confiteor. Item, Confessio Eutyche-
 corpus Christi nostris corporibus non mansit *ὁμοούσιον*, aut stis, de persona Chri-
 simile; sed in diuinam naturam prorsus commutatum est & sti.

Quod ad phrasin attinet [IN SE] ea dupliciter intelligi po- Ambiguitas phrasia
 test: Primò vt idem significet, quod PER SE & absolutè, & [I N S E.]
 proprietate suæ naturæ, sine respectu alterius. Hoc modo quæ dupliciter in-
 omnipotentia nulli creaturæ inest, aut inesse potest, nisi sit telligi potest.

Deinde [I N S E] intelligitur, quòd re vera I N alio reperia-
 tur, cui inesse dicitur, etiam si alicudè aduenerit. Et hoc mo-
 do VIS VIVIFICANDI, aliaque diuinitatis propria sunt &
 esse dicuntur I N HUMANITATE ASSUMPTA: cui per
 vnionem personalem à filio Dei communicata & donata
 sunt.

Similitudo autè animæ & corporis, per quam Patres hoc Similitudinum ferri
 Mysterium explicauerunt, etsi non per omnia quadrat (nul- igniti, & animæ cum
 la enim similitudo quatuor pedibus currit;) tamen nos in corpore vsus.

de ferro ignito: quibus demonstratur, quòd vera & realis Communicatio
 communicatio substantiæ ignis & priorum eius, substân- realis non efficit
 tias & earum propria nequaquam commisceat, neque sub- confusionem natu-
 stantiam alterius naturæ aboleat, cui fit hæc communicatio. rarum, aut humanæ
 Quemadmodum enim propter hanc cõmunicationem abo- abolitionem.

litionem animæ, & potentiarũ eius, corpus quidem nouam appellationẽ
 & definitionẽ acquirit, quòd est & dicitur animatum: itẽ fer-
 rũ ab igne dicitur ignitũ; neq; tamen vel naturæ cũ proprijs
 suis cõfunduntur, vel altera natura, videlicet corpus aut fer-
 rũ, aboletur: sic humanitas quoq; à filio Dei assumpta in hac
 cõmunicatione reali essentiæ & priorũ *τὸ λόγου*, nõ abo-
 letur, aut in Diuinitatem mutatur, sed acquirit nouũ nomen
 & appellationem, quòd dicitur Deificatum. Acquirit itaq; à
 filio Dei Maiestatem, quæ ipsius Dei propria est, quam Deitas
 in hac cõmunicatione nõ amittit, sed I N SE retinet. Persona-
 liter aut cum assumpto homine cõmunem, sicut essentialiter

244 Colloquium Mompelgartense.

Matth. 28.

cum Patre & Spiritu sancto communem habet. Vnde vnus hic homo Iesus Mariæ filius VERE dicere potest: Mihi data est omnis potestas in cœlo & in terra; quod Petrus, Paulus, aut alius sanctus dicere non potest. In quibus tamen Deus, omnem plenitudinem suæ diuinitatis in se retinens, gratiâ suâ habitat.

Causa erroris Beza,
& fiatrum eius.

In eo autem vos fallimini, quòd existimatis, nullam veram et realem communicationem fieri posse, vel naturarum, vel proprietatum diuinitatis, nisi essentialis sit; qualem propter essentiæ diuinæ vnitatem diximus Patris, Filij, & Spiritus sancti esse in diuinitate; quam solam etiam in disputatione hac de communicatione idiomatum oppugnatis, cum aliam non posse existere falsò opinemini; quæ tamen in personali communicatione locum habere non potest. Hanc opinionem, commemoratè similitudines vobis facillè eximere possunt, quæ planè contrarium docent.

D. B E Z A.

Obiectio contra similitudines ferri igniti & animæ cum corpore.

Vos effectum vnionis duarum naturarum ita explicatis istis similitudinibus, vt aliquid tertium ex utroque fiat. Corpus enim non est anima, & anima non est corpus, sed corpus per vnionem cum anima fit animatum. Vnde aliquid tertium, quod neque corpus tantum, neque anima tantum, sed ex utroque, tanquam partibus compositum, homo dicitur. Verùm in hoc Mysterio vnionis, ex Deo & homine non constituitur aliquid tertium, quod neque Deus, neque homo sit, sed Christus, qui nihil aliud quàm Deus & homo est. Vnde etiam de se inuicem pradicantur: Deus est homo: & homo est Deus in Christo: quod de anima & corpore dici non potest. Non enim dicitur, anima est corpus: corpus est anima. Sic quoque dici non potest: ferrum est ignis, ignis est ferrum.

D. I A C O.

D. I A C O B V S.

Paulò antè dixi, similitudines illas non per omnia quadrare: sed tamen communicationem optimè, & accommodatissimè explicare, quæ fiat sine cõfusione naturarum, aut alterius abolitione: in quem finem dütaxat à Patribus vsurpata, & in Ecclesiam introducta sunt.

Aliàs verum est, quod ingens sit discrimen. Nam homo ex anima & corpore constat, tanquam ex partibus suis substantialibus; quarum neutra sine altera perfecta est. Corpus enim (vt diximus) sine anima cadauer est; & anima à Deo condita est, non sicut Angelus, vt extra corpus suas energias exercent, sed in corpore, & per corpus.

Diffimilitudo priorum duarum similitudinum cum persona Christi.

Persona autem Christi ex duobus totis, integris, & perfectis, & non ex partibus composita est (liceat enim compositionis vocabulo, exemplo piarum Synodorum vti.) Nam λόγος in se perfectus Deus est, neq; ad illius perfectionem requiritur homo. Item, homo perfectus est homo, qui corpore, & anima rationali constat. Cùm igitur neutrum alterius pars sit, ideo propter illam admirandam vnionem & communicationem, & arctissimam coniunctionem, qua λόγος & natura humana assumpta, vnita et sibi inuicem comunicata sunt, de se inuicem prædicantur, quod de anima & corpore dici non potest. Quemadmodum etiam de ferro ignito: ignis & ferrum de se inuicem non prædicantur, quamuis vnum constituent, quod dicitur ferrum ignitum.

Persona Christi quomodo composita dicatur. Synodus 5. & 6. Constantinopolitana.

D. B E Z A.

Non nego quòd λόγος assumpta natura hypostasin suam communicet. & ita personaliter ab eo sustentetur, quod sit per vnionem: sed hanc vnionem non iudico commiscendam cù communicatione idiomatum seu proprietatum, quam vos ex hac vnione sequi dicitis. Nos verò dicimus, quòd humanitas

Hb 3

à λόγος

246 *Colloquium Mompelgartense.*

An humana natura à
λόγῳ subsistenti-
am tantum accipiat.

à λόγῳ tantum sustentationem accipiat, sine omni proprietate
alterius naturæ communicatione, ex qua confusio naturarum
sequeretur. Sic enim natura humana cum λόγῳ unitur, ut
ab eo subsistentiam acquirat.

D. IACOBVS.

Simpliciter nego, quòd humana natura tantum subsisten-
tiam à λόγῳ accipiat.

D. BEZA.

Ego dico, hanc communicationem subsistentiæ, fundamen-
tum esse communicationis proprietatum.

D. IACOBVS.

Consensus in verbis
non rebus.

Ego idem dico: Sed quando ad explicationem peruentum
est, quid sit hæc communicatio, hanc communicationem
vos longè aliter interpretamini, quam nos interpretamur,
sicut supra dictum est.

D. BEZA.

Nos dicimus, quòd talis sit unio, qua humana natura in
persona Filij Dei subsistat.

D. IACOBVS.

Quid amplius propter hanc unionem assumptæ naturæ
tribuitis?

D. BEZA.

Nos addimus, quòd etiam in proprietatibus subsistat.

D. IACOBVS.

Quomodo autem hanc subsistentiam explicatis, aut quid
per eam humanæ naturæ accedere dicitis?

D. BEZA.

Tantam dignitatem, qua supra omnes creaturas euectæ
est.

D. IACOVS.

Colloquium Mompelgartense. 247

D. I A C O B V S.

Est autem hæc summa dignitas creatum, vel increatum donum?

D. B E Z A.

Non est increatum, sed creatum donum.

D. I A C O B V S.

Hinc iam manifestè elucet, vos exemplo Nestorij *νονωρία* *ιδιωμάτων* hoc est, communicationem proprietatum divinitatis prorsus negare. Si enim summa illa dignitas **EST CREATVM DONVM**; ergo non est proprietas Dei, hoc est, propria Dei Maiestas, quam Christo secundum humanitatem communicatam esse suprà verbis D. Pauli probauimus, qui apertè confirmat, quòd in Christo inhabitet omnis plenitudo Deitatis corporaliter, qua plenitudine humana natura in Christo donata est. Hæc autem plenitudo non est **CREATVM DONVM**, sed Dei Maiestas æterna & infinita. Quemadmodum etiam ad dextram huius Maiestatis Dei infinita & propriæ humana Christi natura, & non ad creatam Maiestatem collocata ab eodem Paulo dicitur, & symbolum Apostolorum confirmat.

An D. Beza communicationem idiomatum credat.

Maiestas hominis Christi non est creatum donum.

ergo quæstio

Quapropter **NIHIL** nisi verba & verborum præstigias esse, cum dicitis, vos credere: Hominem Christum Iesum Mariæ filium omnipotentem, omniscientem, & omnipræsentem esse; vestra explicatio in vestra Responsione posita apertè docet. Dicitis enim: Homo est omnipotens, id est, Deitas humanitati vnita est omnipotens.

In Responsione ad dogma 1.

Rogo autem auditores omnes, diligenter hoc apud se expendant, quomodo ex sententia Theologorū alterius partis, Homo Iesus Mariæ filius dicatur & sit omnipotens. Dicunt enim sententiam horum verborum [Homo est omnipotens] hanc esse: Deitas humanitati vnita est omnipotēs. Sed in qua lingua? in qua Grāmatica quæso, homo idē significat quod Deitas? Item, quomodo homo omnipotens verè dici potest, cuius

D. Beza quomodo hominem Christum omnipotentem dicat.

248 *Colloquium Mompelgartense.*

cuius humanitati, hoc est, animæ & corpori eius non est communicata omnipotentia? quæ etiam de humanitate nullo modo, ne in vnione quidem verè dici possit? sicut Responsio vestra habet.

Ad Thef. 6. & 7.

Quid enim aliud dicitur hac enunciatione: Deitas humanitati vnita est omnipotens, quàm Deitatem ita esse omnipotentem, vt eam humanitati nullo modo communicatam doceat? Et vt quæ vestra sententia sit, omnes planè intelligant, in Responsione vestra apertè hæc verba posita sunt: Itaq; òmcommunicationem, cuius fit mētio, qua dicitur: HUMANITAS suo quodam modo est omnipotens, &c. NE VERBALEM QUIDEM ESSE DICIMVS, sed tam falsum esse existimamus, quàm falsum est vnione Hypostatica HUMANITATEM euasisse Deitatem.

In Responsione ad Thef. 8. & 9.

Quidquid ergo de proprietatum communicatione à vobis dicitur, qua homo Christus dicatur omnipotens, omniscius, & similia: ita intelligenda esse vultis, vt HUMANITATI CHRISTI ne quidem nomen huius Maieftatis verè attribui posse apertè dicatis.

Quæ omnia sicut auditu horrenda sunt: ita quomodo cum Pauli verbis suprâ positis, In ipso inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter, consentiant, omnes intelligere existimo: qui testatur, humanam Christi naturam, plenitudinem diuinitatis corporaliter communicatam habere, & in ipsius Deitatis propriam sedem & thronum collocatam esse.

D. B E Z A.

Paulus in dicto ad Colossenses aduersus Nestorium ostendit, Christum non tantum ἡπόσιον, hoc est, assistentiâ Filium Dei sibi habere coniunctum, sed ipsam substantiam ἡλόγον perfectissimam. Et sic distinguimus gratiam habituales, à gratia vnionis personalis.

D. IACO.

Colloquium Mompelgartense. 249

D. I A C O B V S.

Nunc aliquoties diximus, substantiam $\tau\theta$ λόγου, qua in se est & manet semper perfectissima, in omnibus creaturis esse, & in sanctis per gratiam habitare. Quod autē aliter Christo Mariæ filio vniatur, quàm cum reliquis beatis hominibus; id non, nisi à posteriore, seu hanc vnionem consequente, intelligitur, videlicet ex communicatione Maiestatis, de qua hoc loco Paulus loquitur; quod omnes veteres orthodoxi Patres nobiscum senserunt, & docuerunt. Deus (scribit Augustinus) vbique præfens est, & vbiq; totus præfens, nec vbique habitans, sed in templo suo, cui per gratiam benignus est & propitius. Capitur autem habitans, ab alijs amplius, ab alijs minus. De ipso verò capite nostro Apostolus ait: In ipso inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter.

Substantia diuinitatis quomodo cum humanitate assumpta vniatur.

Testimonia Patrum de communicatione substantiæ diuinitatis in homine Christo. Aug. in Epist. 57. ad Dar.

Item Origenes: Anima Christi tota totum λόγον recipit, atque in eius lucem splendoremque cedit. Item: Anima Christi cum verbo Dei coniuncta, filij Dei PLANE capax fuit.

Orig. de prin. lib. 2. cap. 6.

Damascenus: Humana Christi voluntas naturaliter NON ERAT OMNIPOTENS. Vt autem verè, & secundum naturam, Dei Verbi voluntas est facta, ET OMNIPOTENS EST. Quæ verba commentator eius ita explicat: Diuina voluntas suapte natura habet potentiam omnia efficiendi, quæ velit. Humana verò Christi voluntas NON SVA NATURA habet omniefficacem virtutem, SED VT VERBO DEI VNITA EST.

Damasc. lib. 3. cap. 18. de orthodoxa fide.

Quomodo humana voluntas in Christo sit omnipotens.

Hæc Spiritus sancti, & orthodoxorum Patrum verba, longè aliter de communicatione omnipotentia humanæ naturæ in Christo facta loquuntur, quàm Responsio vestra habet.

Et res adeò manifesta est, vt sensus etiam rationem consequentiæ capere possit. Si humana natura habet omnipotentiam: ergo etiam, suo modo, VERE ET REALITER omnipotens est, & dicitur. Quod autem humana Christi natura habeat omnipotentiam, luce meridiana clarius demonstra-

250 *Colloquium Mompelgartense.*

tū est. Quomodo ergo omnipotens nō erit? Quantus igitur error est asserere, eam ne quidem verbaliter omnipotentem esse, hoc est, nomen omnipotentiaē ei non competere?

D. B E Z A.

Patres de vnione Hypostatica loquuntur, quæ huius communicationis fundamentum est; & nos non negamus Christum hominem esse omnipotentem, sicut Deus est.

D. I A C O B V S.

In Respons. ad 8.
& 9.

Sed humanitatem Christi non dicitis omnipotentem factam, neque vllō modo omnipotentem fieri posse, nisi fiat ipsa Deitas? Quomodo autem homo verè omnipotens dici potest, cuius humanitas cum omnipotentia nihil habet cōmune, cuius neque capax neque particeps esse potest? imò cui etiam nomen omnipotentiaē secundum opinionem & sententiam vestram tribui non potest?

D. B E Z A.

Id fit propter vnionem personalem, quòd humanitas in persona Verbi subsistit.

D. I A C O B V S.

Cūm autem aliud sit vnio, & aliud communicatio; quomodo propter vnionem hæc de homine verè prædicari possunt, quæ tamen non communicantur?

D. B E Z A.

In Respons. ad Thef.
8. & 9.
Confusio vnionis
personalis, & com-
municationis idio-
matum.

Opportuna est in vocabulo communicationis, quod modo pro vnione hypostatica, modo pro illius effectis accipitur. Realem igitur communicationem quando admittimus; per communicationem, vnionem naturarum intelligimus, in qua manent singule nature per se, etiam in vnione suis proprietatibus distinctæ, citra vllam aliam communicationem.

D. I A C O -

Colloquium Mompelgartense. 251

D. I A C O B V S.

Haftenus à vobis in hac cōtrouersia accusati sumus, quòd vnionem & communicationem confundamus in hac cōtrouersia : Nunc vos ipsi vnionem & communicationem vnum esse dicitis.

Quomodo autem vnum & idem esse potest vnio naturarum & communicatio idiomatum, quæ sicut causa & effectus differunt? Aliud enim est vnio naturarum, aliud communicatio proprietatum naturarum. Sicut aliud natura humana, aliud proprietates humanæ naturæ.

Vnio naturarum, & communicatio idiomatum, non sunt vnum & idem.

D. B E Z A.

Vnio naturarum in Christo talis est, qua non modo natura, sed etiam propria naturarum uniuntur; propter quam vnionem propria Dei de homine, & propria hominis de Deo dicuntur, sed κατ' ἄλλο, hoc est, respectu alterius naturæ, cui per se propria insunt, neque alteri naturæ hoc modo insunt. Ideoq; etiam de ea prædicari non possunt.

Quomodo phrasis κατ' ἄλλο intelligenda sit secundum Bezam.

D. I A C O B V S.

Dicimus nos quoque propria vnus naturæ de altera dici & prædicari, sed κατ' ἄλλο; hoc est, non absolute, & in abstracto, sed in concreto, hoc est, in vnione personali respectu alterius naturæ.

Vera & germana sententia phrasis, κατ' ἄλλο.

Nos autem hæc verba κατ' ἄλλο, id est, secundum aliud, sicut & distinctiuas particulas in Scriptura vsurpatas, [secundum carnem, secundum spiritum] aliter interpretamur, & intelligimus, quàm vos intelligatis.

Vos enim sic intelligitis, & interpretamini, cum dicitur: Deus est passus: hoc, κατ' ἄλλο, hoc est, respectu humanitatis intelligendum esse; qua in parte inter nos consensus est. Nisi enim Deus factus fuisset homo, hæc propositio in æternum non fuisset vera: Deus est passus. Quia Deus per se, & in sua Diuinitate est impassibilis.

252 *Colloquium Mompelgartense.*

In Resp. ad dogma I.

Corruptio, & depravatio articuli de passione Christi.

Vera intelligentia, & sensus particularem distinctiuarum.

Rom. I.

Deinde illud κατ' ἄνω sic intelligitis, & interpretamini: Deus est passus, id est, humanitas est passa, quæ Deitati vnitate est: vt passio nihil ad Deitatem pertineat, adeo quidem, vt ne verbalis quidem communicatio dici possit respectu naturæ diuinæ, sed ad SOLAM HUMANITATEM, cuius proprium sit pati, referatur.

Hæc explicatio falsa est, & articuli Apostolici de passione Christi manifesta abnegatio. Nam ita soli humanitati tribuitur passio, qua genus humanum redemptum est, vt Filius Dei sua diuinitate prorsus ab ea excludatur. Quod cum Symbolo Apostolico pugnat, quod sic sonat: Credo in Iesum Christum FILIUM EIVS VNICVM, DOMINVM NOSTRVM, QUI passus est; & non inquit, cuius natura humana passa est.

Scripturam autem sacram, & Symboli Apostolici articulos secuti Patres, has particulas distinctiuas longè aliter interpretati sunt. Nam particula illæ distinctiuæ non tantum naturam monstrant, cuius proprium est, quod toti personæ tribuitur; sed causam quoque significant, quare alteri naturæ tribuatur, videlicet quia cum ea personaliter vnita sit.

Sic Paulus de Filio Dei scribit: quod sit factus ex semine David: quod absolutè positum, non esset verum; quia Filius Dei ex semine virili fieri non potest, qui nihil corporeum est, sed spiritus indiuisibilis. Addit ergo Paulus particulam distinctiuam, κατὰ σαρκά, secundum carnem. Qua particula causam ostendit, cur filio Dei tribuatur, quod cum ipsius natura pugnat, videlicet fieri ex semine humano.

Quia cum Maria conciperet Christum, non concepit tantum hominè: sed etiam cum semine virginis erat Filius Dei, cum fieret homo: nec sine Filio Dei ex semine virginis, filius Mariæ factus est.

Si quis ergo nunc hanc particulam, secundum vestrum sensum & opinionem sic interpretaretur: Filius Dei factus est ex semine David secundum carnem; id est, caro cum Filio Dei vnita,

vnita, facta est ex femine Dauid hoc modo, vt ne verbali quidem prædicatione hoc ad filium Dei pertineat: quis verè dicere possit, Mariam filium Dei concepisse, & peperisse? cum hæc omnia duntaxat de carne, sine vlla reali communicatione cum filio Dei facta esse dicantur? quæ opinio & hæresis Nestoriana fuit.

Nam Nestorius quoque sensit, carnem ex femine Dauidis (hoc est, virginis, quæ ex femine Dauid erat) factam, cum filio Dei vnitam fuisse; & quod ex Maria natum fuit, dixit filium Dei esse, non nudum hominem: sed nasci ex muliere, hoc noluit de Filio Dei dici, quia proprium humanitatis sit ex muliere nasci; quod Deo, seu Filio Dei vnigenito non conueniat.

Nestorij hæresis
quæ fuerit.

Vos autem dicitis quidem de filio Dei, quòd sit natus ex Maria virgine; sed eodem planè modo, quo Nestorius, verbaliter scilicet; imò ne verbaliter quidem, si naturam diuinam spectes, quia soli carni competat: quod planè & aperte Nestorianum est.

D. B E Z A.

Num ergò vos dicitis, filium Dei realiter ex femine Dauidis factum esse, sicut caro eius ex femine facta est?

D. I A C O B V S.

Nequaquam dicimus, aut credimus. Et hinc aperit sese error vester, quòd existimatis filium Dei non posse realiter fieri carnem, nisi ad eum modum, quo ipsa caro est; quod falsum est. Nam Verbum caro factum est, inquit Ioannes, id quod verè & realiter; non tamen caro factum est, sicut ex femine caro fit.

In eodem planè errore Nestorius fuit, qui non potuit aliter cogitare; si filius Dei ex femine Dauid, & ex Maria natus dicatur, id non posse aliter fieri, quàm si Diuinitas initium

Causa erroris Nestorij.

254 *Colloquium Mompelgartense.*

Nestoriana contro-
uerfia non fuit
λογομαχία.

sumpſiſſet ex virgine Maria; quod manifeſtè falſum, & im-
pium eſt ſic dicere. Ideo dixit: Mariam peperiffe Chriſtum
hominem, qui ſit Deus, non autem Deum peperiffe. Vbi nõ
ſunt λογομαχία, hoc eſt, certamen de verbis tantum, ſed de
re λόγῃ omnium maxima: An filius Dei ſit verè natus ex Ma-
ria: an filius Dei ſit verè paſſus: an filius Dei paſſione ſua ge-
nus humanum redemerit? Quæ omnia Neſtorius nega-
uit.

Eadem etiam eſt doctrina veſtra, quando hanc propoſi-
tionem ſic interpretamini: Filius Dei eſt paſſus, id eſt, caro
filij Dei eſt paſſa, quæ cum filio Dei vnita eſt. Communica-
tio autem paſſionis (veſtra opinione) ne verbaliter quidem
filio Dei tribui poteſt, quia naturæ humanæ proprium ſit,
quod filio Dei non competat.

D. B E Z A.

*Nobis cum errore Neſtorij nihileſt commune, quia admi-
timus hanc enunciationem: Deus eſt paſſus; Homo eſt omni-
potens; quod Neſtorius non fecit, ſed eas oppugnavit.*

D. I A C O B V S.

Collatio doctrinæ
Neſtorij & D. Bezæ,
de perſona Chriſti.

Neſtorij opinio.

Vos phraſin quidem admittitis, vt videamini nobiſcum
conſentire, & à Neſtorio diſſentire; ſed quando ad explica-
tionem ventum eſt, deprehenditur, eandem veſtram cū Ne-
ſtorij explicatione, & opinione eſſe. Sunt enim planè eadem
verba Neſtorij, quæ veſtra: qui fatetur, in vtero matris filium
Mariæ verè filium Dei fuiſſe; & NON DVOS, ſed vnum fili-
um Dei & Mariæ conſeſſus eſt. Sed naſci ex muliere, quæ eſt
proprietas humanæ naturæ, filio Dei realiter non conueni-
re: quod vos quoque dicitis, dum aſſeritis, has duas propoſi-
tiones æquipollere: Filius Dei natus eſt ex Maria virgine; &
caro filio Dei vnita, eſt nata ex Maria virgine ſine reali com-
municatione proprij. Qua de re vt iudicent auditores, oro.

Multò verò intolerabilius eſt, quod aſſeritis: Eodem mo-
do, &

Colloquium Mompelgartense. 255

do, & ratione planè eadem dici: Homo assumptus est omnipotens; & Deitas vnita humanitati est omnipotens, quæ suam omnipotentiam humanitati assumptæ **NVLLO MODO** communicet. Quam explicationem Nestorius abominatus fuisset, qui solùm de communicatione priorum humanitatis pugnavit, quæ tanquam Deo indigna, & ei minimè conuenire existimauit, videlicet ex muliere nasci, pati, crucifigi: sed in Deum assumptam naturam humanam, diuinitatis propriâ gloriâ glorificatam esse, minimè negauit; & hoc nomine etiam *κ, εοφάριστος* à se remouere conatus est (quam illi Cyrillus & Patres obiecerunt) quòd communicationem virtutis viuificæ in carne Christi non negaret.

Nestorius communicationem priorum Deitatis non negauit.

D. BEZA.

Quando igitur vos dicitis: Diuinitatem passam esse; id nos Eutychianum esse affirmamus; quod etiam ab Ecclesia tanquam falsum & erroneum est damnatum. Pati enim solius humana natura proprium est, & soli natura humana cõuenit, NVLLO AVTEM MODO eius Diuinitati.

D. IACOBVS.

• Nos Diuinitatem **IN SE & PER SE** proprietate essentiæ suæ passam esse nunquam diximus, nunquam scripsimus, nunquam sensimus, neq; adhuc credimus, sentimus, aut docemus. Scimus enim eam impasibilem esse. Sed propterea passionem prorsus à diuinitate remouere, qua redempti sumus, apertè Nestorianum esse, & cum consensu Orthodoxæ Ecclesiæ pugnare dicimus. Etsi enim non patitur Filius Dei proprietate essentiæ diuinæ; patitur tamen secundum carnem, quas passiones realiter cum carne communes habet, in quem omnis contumelia redundauit, quam in carnem & humanitatem eius hostes, & verbo & facto effuderunt, cum qua vna persona est, sicut suprâ explicatū est. Aliàs redemptio humani generis soli carnī realiter, Filio autem Dei ne verbaliter quidem tribueretur; quod impium & blasphemum esse dicimus.

Diuinitas **IN SE & PER SE** impassibilis.

D. BEZA.

256 *Colloquium Mompelgartense.*

D. B E Z A.

Et nos quoque dicimus, quòd Filius Dei cum unita carne, passionibus, propter unionem personalem factam, communis habeat.

D. I A C O B V S.

Consensus in verbis, non rebus,

Nobiscum loquimini, sed non nobiscum sentitis. Quomodo enim toti personæ, quæ diuina & humana natura constat, passionibus tribuere potestis, cum dicatis: Diuinæ naturæ ne verbaliter quidem illo modo tribui posse?

D. B E Z A.

Simile de homine.

Totus homo dicitur rationalis, cum tamen anima tantum sit rationalis, & non quoque corpus eius, quod ratione destituitur.

D. I A C O B V S.

Est ne animæ in corpore humano ita proprium, ratio & intellectus, ut ad rationalem hominem nihil nisi anima rationalis requiratur?

D. B E Z A.

Homo dicitur rationalis propter animam, quæ sola rationalis est, non item corpus.

D. I A C O B V S.

Ad rationalem hominem non requiritur sola rationalis anima.

Concedo sanè hominem rationalem dici propter animam rationalem; sed ad usum rationis & intellectus requiritur etiam corporis dispositio, quod nulla ratione negari potest. Nam experientia docet, si quis in capite periculosum vulnus accipiat, quòd planè stupidus fiat: & in perturbatione humoris Melancholici, nullus usus rationis animæ, quantumuis in se rationalis existentis, est. Nec anima sine corpo-

corpore, quandiu in corpore est, ratiocinatur. Fit ergo quodque corpus suo modo rationis particeps, quamuis per se nihil intelligat absque anima. Sic Scriptura passim prædicat cor sapiens, non duntaxat animam sapientem. Non dedit tibi Dominus Deus tuus cor sapiens, &c. quæ phrasis Spiritus sancti minimè impropria est, toties in Scriptura repetita. Et ex corde, dicit Christus, prouenire cogitationes malas, quæ rationis opus sunt. Deut. 29.
Matth. 15.

Non igitur homo rationalis est & intelligens, nisi simul anima & corpore valeat: nec sola anima ratiocinatur, sed vnâ cum corpore, sicut in fatuis est videre, qui etsi anima rationali præditi sunt, numerare tamen nesciunt.

Sic in opere redemptionis generis humani, nisi communicatio realis sit passionis: Christus T O R V S passione sua nos non redemit. Si enim à passione Christi Diuinitas eius remouetur, neque aliam communicationem admittitis, quam eam, quod humanâ naturam sustentauerit, ne patiendo succumberet: hanc Christus cum omnibus sanctis communem habebit: siquidem Deus omnes sanctos in passione ipsorum sustentauit, ne succumberent. Hic verò longè alta est ratio, cum passione & morte expianda essent peccata, quibus infinitus Deus fuit offensus. Non poterat autem caro, quantum à Deo sustentata, passione sua infinitæ iræ Dei satisfacere: sed necesse fuit, ipsum filium Dei, non tamen in suæ substantiæ proprietate, sed secundum carnem pati, vt Ecclesia Dei sanguine redimeretur. In quem Deum filium omnes iniuriæ & contumeliæ redundarunt, quas in animam & corpus eius exercuerunt hostes: in quibus filius Dei non solum humanam naturam sustentauit & confirmauit, vt passionibus illas perferre posset, sed ipse quoque tanquam Deus patienter tulit & sustinuit, easque non violenter repulit.

Iniuriam autem & contumeliam verbis & facto inflictam tolerare & non repellere, num verò hoc passio dici non potest? vt maximè non doleat Deus, sicut homo? Num placet Deo? Num Deus non irasci, & vindicare posset? Miramur

Accommodatio similitudinis de homine sapiente & intelligente.

Cur passio Dei ad humani generis redemptionem necessaria fuerit.

Patentia diuinitatis in tolerandis malis, & impijs hominibus.

Communicationis diuersitas, & eius ratio.

Quomodo passio in diuinitatem redundet.

Orig. de princ. lib. 4.

Communicatio ex sententia Bezae nihil nisi unio.

* De effusione proprietatum diuinitatis in naturam humanam.

Similitudo ferri igniti.

sapè, & prædicamus patientiam Dei, quòd homines flagitiosos, & in nomen ipsius Deitatis proprium blasphemos tam diu tolerat, & non punit: quomodo igitur Diuinitatem à passione ita auellimus, vt ne verbalem quidem prædicationem in ea locum habere posse cum Nestorio asseramus?

Longè autem aliam rationem communicationis omnipotentiae Dei in humana natura Dei esse, supra ostendimus, cum humana natura sit alio modo diuinæ Maiestatis capax, quam diuina natura passionum particeps facta esse dicitur.

Natura enim diuina propter suam perfectionem summam in se nullas passiones recipere potest. Sed quia se carni per unionem communicauit in Filio, à quo in unitatem personae assumpta est; ideo passio etiam in ipsam redundat. Natura autem humana omnipotentiae plenè capax est, sicut Origenes loquitur, vt possit etiam plenitudinem diuinitatis recipere: ideo ipsa alio modo realiter omnipotens effici potest, quam diuinitas passionum capax dicitur.

D. B E Z A.

Ego communicationem credo, de qua dixi, videlicet unionem naturarum, & proprietatum diuinitatis τὸ λόγῳ, cum humana natura assumpta. Verùm si tu probaueris ex omnibus Patribus, & in vnus vel alterius scriptis repereris, proprietates diuinitatis in carnem assumptam effusas vel infusas esse, viceris.

D. I A C O B V S.

Quot Patres similitudine ferri candentis seu igniti vti fuerunt, tot huius effusionis in carnem assumptam factae, testes habeo.

Sicut enim non sola substantia ignis cum ferro ignito unita est, sed eius propria, videlicet vis lucendi & vrendi quoque in totum ferrum effusa est, vt omni ex parte luceat, & vrat: sic

sic λόγος non tantum vnitus est cum humana natura, sed in
 eam quoque effudit omnem plenitudinem diuinitatis. Si
 enim de Spiritu sancto effudit Dominus in sanctos peculia-
 ria dona; quomodo non effudisset in Christum illam pleni-
 tudinem omnis Deitatis, cui spiritus non ad mensuram da-
 tus est? Hanc Spiritus sancti phrasin & verba Patres sunt imi-
 tati. Casianus in recitatione confessionis, cui omnes Aphri-
 cani & Gallicani Episcopi subscripserunt, inquit: Deus PER
 INFUSIONEM potentie suae, misericorditer est mixtus Na-
 turae Humanae. Hilarius teste Theodoreto Dial. 2. Deus PER
 INFUSIONEM potentiae suae, tanquam misericors mixtus
 est HUMANAE NATURAE: non autem humana natura
 mixta est diuinae.

Col. 2.
 Ioel. 2.
 1. Cor. 12.
 Act. 2.
 Ioan. 2.

Nequaquam vero EFFUSIONIS vocabulo vtimur, sicut
 nobis falso imputatur, quasi doceamus: a diuinitate in hu-
 manam naturam effusam esse creatam omnipotentiam & di-
 uinitatem, quae essentiali Deitati & omnipotentiae aequalis
 sit. Quae impia doctrina & opinio mihi nobisque; omnibus ex
 parte nostra in mentem nunquam venit. Quae opinio etiam
 cum statu disputationis nostrae pugnat. Talis enim creata
 omnipotentia non esset idioma seu proprietas Dei.

Omnipotentia, &
 propria Dei quomo-
 do in humanam na-
 turam effusa sint.

Constat autem nos in hac disputatione semper, non de
 communicatione donorum creatorum, sed de communica-
 tione reali idiomatum, seu proprietatum diuinae naturae dis-
 putasse, quod realiter assumptae naturae communicatae sint.

Ex quo omnibus manifestum est, nobis aperte iniuriam fieri
 ab ijs omnibus, qui in suis scriptis D. Brétio, & mihi propter
 assertionem realis communicationis idiomatum, creatam di-
 uinitatem, & creatam omnipotentiam tribuunt, quam in nullis
 scriptis nostris vnquam demonstrare possunt. Quapropter si
 talis effusio priorum diuinitatis ab aduersarijs nostris op-
 pugnatur; non nostra doctrina, sed proprium ipsorum figmentum
 duntaxat oppugnatur ab illis, qui nobis contradicunt. Et cogi-
 tabunt ipsi, quomodo Deo reddituri sint rationem in nouissi-
 mo die, qui eiusmodi de nobis in varijs regnis falso sparserunt,

Calumnia de create
 & increata diuini-
 tate & omnipoten-
 tia.

260 *Colloquium Mompelgartense.*

Quod toties admoniti, facere tamen non desinunt. Ideo autem faciunt, ne lectores verum ac proprium statum cōtrouersia animaduertentes in veritatem rectè inquirent, & ipsorum errorem deprehendant.

D. B E Z A.

De duplici Diuinitate excusatio D. Beza.

Ego memini me legere in scriptis tuis & Brentij, de duplici diuinitate, & duplici omnipotentia; neque aliter verba vestra intellexi, studio nihil calumniari volui: Nam veritatem & pacem amo: atque utinam nos inuicem melius & rectius intelligeremus, si qua ratione pia concordia inter nos constitui posset. Et vellem omnia scripta euulgata, abolita esse, quae huic paci & concordiae obstare, aut veritatem obscurare videntur.

D. I A C O B V S.

Et ego vellem omnia combusta esse. Haeret enim perpetuò in animis hominum peruersa opinio, qui talia legunt, & de doctrina nostra peruersè iudicant.

In Christo vna tantum Diuinitas, & omnipotentia.

Nos enim in natura humana nullam creatam vel diuinitatem, vel omnipotētiam docemus aut docuimus vnquam, quæ humanæ naturæ habitualiter insit, seu subiectiue; de quo etiam præfatio Libri Concordiæ Ecclesiarum nostrarum prolixè testatur: sed agnoscimus in Christi persona VNAM TANTVM DIVINITATEM ET OMNIPOTENTIAM, essentialē illam æternam, quam Christus cum Patre & Spiritu sancto essentialiter, cum assumpta autem humana natura personaliter, verè & realiter communem habet.

Vnius Diuinitatis & omnipotentia in Christo diuersa ratio.

Hæc etsi numero sit vna, tamen ratio eius diuersa est, quando per se & in se, suapte natura, & quando in vnione personali consideratur. Ideoq; participans & participata ab Augustino dicitur. Sicut Aristoteles duas definitiones vnius & eiusdem

Colloquium Mompelgartense. 261

eiufdem animæ tradit, qua per fe, & qua ratione cõrporis
confideratur, cum quo vnitur, & ei communicatur.

D. B E Z A.

Nos ficut vnã omnipotentiam Deitatis æternæ propriam
in Chrifto agnofcimus: fic quoque eam cum carne vni-
tam effe dicimus, vt præterea nullum communicationis mo-
dum agnofcamus. Eamq; diftinctè in perfona Chrifli agere
dicimus, quod eius proprium eft: qua ratione natura non fe-
parantur. Quòd etiam in Damafcono reperies, cum fimili-
tudinẽ de ferro ignito in cauterio explicat. Nam ignis in
ferro vrit, ferrum non vrit. Item, ferrum fecat in cauterio,
ignis non fecat. Ferrum agit quod fuum eft, & ignis quoque
quod fuum eft: fectio eft ferri, vftio eft ignis. Sic Deitas & hu-
manitas in Chrifto vniuntur, nec fit aliqua diuinitatis effu-
fio in humanitatem. Ideoq; etiam manent diftinctæ operatio-
nes; & non agit Deus, quæ funt hominis, neque homo quæ
funi Dei.

Peruerfa explicatio
fimilitudinis ferri
candentis.

Præterea, anima habet quasdam actiones, quas non cum
corpore, aut per corpus operatur.

D. I A C O B V S.

Quemadmodum nemo negat diftinctionem naturarum:
ita etiam virtutis agendi in operatione cuiufque naturæ ne-
mo negat; fed vnã naturam, quod ipfius proprium eft, fi-
ne alterius virtutis communicatione agere, neq; Damafce-
nus, neque quifquam alius ex fynceris Patribus concedit.
Non fecundum PROPRIAM operationem, inquit Damaf-
cenus, fed propter vnitum fibi Verbum, diuina operabatur
C A R O Domini, Verbo per eam propriam fuam operationẽ
manifestante. Nam & ferrum ignitum vrit, non naturali ra-
tione poffidens vftiuam operationem, fed obtinens eam ex

Vera eius explicatio
ex Damafcono.

Damaſ. lib. 3. cap. 17.
de orthodoxa fide.

262 *Colloquium Mompelgartense.*

„ vnione ad ignē. Ipsa igitur caro Domini mortalis erat pro-
 „ pter seipsam, ET VIVIFICA propter hypostaticam ad Ver-
 „ bum vnionem. Non dicit Damascenus: Verbum operaba-
 tur diuina, sed caro Domini operabatur diuina. Eadem re-
 liquorum Patrum est sententia, quorum plurima testimonia
 producere possem.

D. B E Z A.

Contra communi-
 cationem proprio-
 rum, fundamentum
 opinionis D. Bezæ
 vnicum.

*Nulla potest esse communicatio omnipotentie, et priorum
 eius IN NATURA HYMANA, nisi humana natura
 in diuinitatem mutetur. Ideoq; hæc enunciationes æquipol-
 lent: Humanitas facta est omnipotens; & humanitas facta
 est Deitas; quia Deitas, et omnipotentia Deitatis sunt vnum
 & idem: si vnum communicatum est, communicatum est &
 alterum.*

D. I A C O B V S.

Refutatio huius fun-
 damenti.

Communicatio
 proprietatum non
 præsupponit naturæ
 humanæ mutatio-
 nem in Deitatem.

Duabus similitudinibus ex scriptis orthodoxorum Pa-
 trum productis, videlicet ferri candentis seu igniti, & vnio-
 nis animæ cum corpore demonstrari, quod vera & realis
 communicatio priorum & substantiarum, sine omni
 confusione earum, aut abolitione alterius, fieri possit. Fer-
 rum enim non aboletur, nec amittit substantiam suam,
 quando ignis cum qualitatibus proprijs lucendi & vrendi
 ei communicatur.

Sic quoque non necesse est humanitatem in Deitatem
 mutari & Deitatem fieri, si omnipotentia ei à persona Filij
 Dei communicetur.

Confirmatio realis
 communicationis
 ex verbo Dei
 Quæstio.

Sed omisis illis similitudinibus; ex verbo Dei, quo solo
 fides nostra nititur, audiamus: an naturæ humanæ in Chri-
 sto omnipotentia sit verè & realiter communicata. Et quæ-
 ro, in verbis Pauli: In ipso inhabitat omnis plenitudo Dei-
 tatis corporaliter; an plenitudo Deitatis donum creatum
 significet?

D. B E Z A.

Colloquium Mompelgartense. 263

D. BEZA.

Paulus eo in loco voluit ostendere, quòd non tantum nomina, sed duæ nature in Christo fuerint personaliter unitæ, videlicet diuina, & humana natura.

D. IACOBVS.

Nihil ad quæstionem responsum est. Nam quæro an plenitudo Deitatis significet creatum donum? Paulus non inquit: In ipso inhabitat Deitas, sed ait: Omnis plenitudo DEITATIS. Quo vocabulo sanè non voluit aliquid creatum dicere; sed complectitur omnia sine mensura, quæ in Deo sunt, & de Deo dici possunt. Sicut scriptum est: de plenitudine eius accepimus omnes.

Ioh. 1.

Quæ enim Deus nobis distribuit dona, creata sunt omnia & mensurata, secundum mensuram donationis Christi; de cuius plenitudine non mensurata, accepimus omnia, & adhuc accipimus.

Ephes. 4.

1. Cor. 12, 14.

Constat ergo, quòd dictum Pauli sit intelligendum, non de creatis donis, sed de ea plenitudine, quæ est essentialis & diuinitatis propria, quam nos vno omnipotentia vocabulo complectimur. Hanc affirmat Paulus in Christo habitare corporaliter. Quod omnes orthodoxi Patres interpretantur de Christo SECUNDVM CARNEM. Nam plenitudo Deitatis, non potest in Deitate habitare corporaliter, quia Deitas non est corpus, aut quiddam corporeum, sed est simplicissimus & indiuisibilis Spiritus. Ideo dixerunt Patres, hanc plenitudinem habitare IN CARNE, IN NATVRA ASSVMPTA, TANQVAM IN SVO PROPRIO CORPORE.

Plenitudo omnis Deitatis in carne Christi habitat.

Ad probandam ergo communicationem omnipotentia in natura assumpta ex dicto Pauli loco, sic argumentor.

Confirmatio communicationis realis omnipotentia in carne.

Cuicumq; communicata est omnis plenitudo Deitatis: ei quoq; communicata est omnipotentia. Sed assumptæ naturæ in Christo communicata est omnis plenitudo Deitatis. Ergo etiam omnipotentia est ei communicata.

D. BEZA.

264. Colloquium Mompelgartense.

D. BEZA.

Effugium D. Beza.

Confusio vnionis, & communicationis idiomatum.

Si per communicationem vnio intelligatur; concedo non modo omnipotentiam, sed etiam reliqua attributa Deitatis humane naturæ communicata esse. Quia enim natura humana est vnita cum diuina, & Deus & homo sunt vna persona, ideo etiam cum omnipotentia est vnita, quæ à Deitate separari non potest.

D. IACOBVS.

Discrimen vnionis naturarum, & communicationis idiomatum.

Suprà dictum est & demonstratum, quòd plurimum inter se differant vnio naturarum, & proprietatum communicatio. Nam communicatio proprietatum, est vnionis naturarum quasi effectus, & consequens. Quare etsi tempore simul sunt, ratione tamen ordinis naturæ habent se sicut prius & posterius.

Quapropter sicut naturarum vnio non est nuda & simplex vnio, sed vera & realis communicatio, quæ diuina dat, & humana accipit: ita communicatio proprietatum non est talis vnio, quæ naturæ nihil sibi inuicem priorum suorum communicent: sed etiam vera & realis communicatio, quæ λόγος seipsum, & omnia sua assumptæ naturæ communicauit.

D. BEZA.

Vnum sunt, vnio, & communicatio: & sicut diuine Naturæ non communicata est passio, vt eam IN SE habeat: ita quoque humanitati in Christo omnipotentia non est communicata, vt EAM IN SE habeat. Quemadmodum igitur Deitas est crucifixa: ita humanitas est omnipotens facta. Sed illud non est; Ergò neg. hoc, quod dicis, humanitatem omnipotentem factam esse.

D. IACO-

Colloquium Mompelgartense. 265

D. IACOBY S.

Non esse vnum & idem Vnionem naturarū, & Communicationem idiomatum seu proprietatum, satis demonstratum. Sic quoque non esse rationem eandem harum prædicationum: Diuinitas est crucifixa; & humanitas est omnipotens facta: supra dixi: idque propter naturarum diuersitatem. Ideoque ostendi, longè aliter humanam naturam omnipotentem factam, quàm diuinitatem passam, aut crucifixam esse.

Nam diuinitas nullam, neque perfectionem, neque imperfectionem *IN SE* recipit, propter naturæ suæ immutabilitatem. Sed humana natura *IN SE* recipere potest, & in persona filij Dei verè recepit summam Maiestatem, quæ Deitatis est propria: sicut verbis S. Patrum declarauit.

D. BEZ A.

*Fatemur nos quoque, summa dona Deitatis, quæ in creaturâ cadere possunt, & quorum capax est humana natura, in humanitatem Christi collata esse: sed hæc dona non sunt proprietates Deitatis, quæ incommunicabiles sunt, sed habitualia creata dona, quæ humanitas Christi *IN SE* habet, quibus omnes creaturas superat.*

D. Beza tantum creata DONA Christo tribuit.

D. IACOBY S.

Nihil ad testimonium Pauli, & ad quæstionem meam respondes: An plenitudo Deitatis sit creatum donum? Si ergo perstas in sententia, quod nulla alia dona, præter creata dona Christus secundum humanitatem, seu eius humanitas à filio Dei communicata habeat; manifestum est, doctrinam vestram, hac in parte planè eandem esse cum Turcico Alcorano, qui eadem quoque dona Christo tribuit, quæ videlicet creata sunt, quibus omnes creaturas Christus superet.

Nota fabri tempu dicitur

Doctrina D. Beza de communicatione donorum Christo facta, eadem cum Alcorano,

LI

D. BEZA.

D. B E Z A.

Non venimus huc, ut audiremus conuitia; nihil habemus commune cum Turcico Alcorano, & eorum impietate, qui negant Christum esse Deum: Imò summam blasphemiam aiunt esse, si quis Christum Deum appellet, quod nos non facimus.

Murmur Gallo-
rum.

Post hanc vocem Bezæ emissam, ingens murmur Gallorum exortum est, quòd audirent, ipsorum confessionem de Christo, cum Turcico Alcorano conferri, sed oratione D. Iacobi iterum placati & quieti facti sunt.

D. I A C O B V S.

Reuerende D. Beza, qui veritatem dicit, non conuitiatur. Recitabo enim verba Alcorani, quæ sic sonant:

Alcorani Turcici
confessio de Chri-
sto.Anima Dei Christo
communicata.

” Omnium Prophetarum alio super alium per me sublimato, & eorum quibusdam cum Deo locutis Christo Mariæ filio animam nostram propriè conferentes, vim & virtutem præ cæteris præbuimus. An verò non magnifica est hæc de Christo confessio? Quòd Deus dicitur illi ANIMAM ^{SVAM} PROPRIE contulisse, & vim præ cæteris præbuisse? Quid enim est anima Dei, nisi Deus ipse? Vnde Bibliander ad marginem annotauit: cur igitur negas Filium Dei?

Hæc à Sergio Monacho Alcorano inserta sunt, qui aperte Nestorianus fuit. Ideoq; facilis lapsus in illum errorem fuit, quo Christus Iesus Mariæ filius Deus esse negatur; à quo omnes sibi cauere debent.

Quapropter oro, ne iniquè accipias, quæ à me studio veritatis dicuntur, ut omnes videant & intelligant, quid lateat sub hac doctrina, in qua humanitati Christi priorum diuinitatis realis communicatio negatur, & tantum creata dona attribuuntur, quo nomine etiam diuinitas eius negatur. Quid enim aliud est Diuinitas, quàm omnia sua propria? que omnia

Colloquium Mompelgartense. 267

omnia in ipsa non sunt accidentia, sed essentialia, siue ipsa Deitatis essentia? quomodo autem ille homo potest esse Deus, qui tantum creata dona à Deo habet? & nihil realiter cū Deo, & eius proprijs commune habet? Quod oro piæ mentes diligenter apud seipsas expendant, & optimè interpretentur omnes, quæ à me in nullius hominis contumeliam ex Alcorano allata sunt.

D. B E Z A.

Non potest quisquam tribuere Christo homini, quod nos ei non tribuamus. Dicimus enim assumptum hominem esse Deum verum, omnipotentem, omniscium; creatorem & gubernatorem cæli & terræ; sed non dicimus humanitatem esse omnipotentem. Tu autem semper confundis abstractum & concretum; quæ plurimum inter se differunt. Congeris varia in nos conuitia, comparas doctrinam nostram cum Machometismo & Turcico Alcorano. Rogamus igitur, ut, omnis eiusmodi conuitijs, de re ipsa conferamus.

Homini Christo quod tribuit D. Beza, verbis, re ipsa negat; quod collatio luce meridiana clariùs docebit.

D. I A C O B V S.

Menò confundere abstracta vocabula cū concretis, supra satis dictū est. Neq; n. concessi, vocabulum [HOMO] absolute positū concretū esse, quod nihil ab humanitate differt, cū sit species seu forma abstracta ab indiuiduis, omnibus illis conueniens. Quid autem sub his falsò dictis concretis occultetur, vestræ Theses satis declarant; de quibus paulò post dicemus. Expressè enim ponitis, cū dicitur: Homo est omnipotens; sic intelligendum esse, id est, Deitas humanitati vnita est omnipotens. Quemadmodum & illa: Deus est passus, id est, humanitas seu caro Deitati vnita est passa. Ex quo manifestum est, quòd homini assumpto nihil tribuatis de omnipotentia Dei, sed hæc omnia solum (s o l v m inquam) de Deitate intelligenda esse contendatis; quod nos perpetuò negamus, & constanter impugnamus. Nam αΜοιωσις vel permutatio vocabulorum hic locum habere non potest.

Concreta & abstracta vocabula non confundenda.

Consensus in verbis, non in rebus.

ΑΜοιωσις
Bezae damnata.

268 *Colloquium Mompelgartense.*

Præterea notum est omnibus auditoribus; nobis in hac collatione sæpe Eutychnianismum à vobis esse obiectū, quasi eiusdem hæreseos sit doctrina nostra de persona Christi; ad quod tamen placidè semper respondimus; quemadmodum etiam Nestorianismi aliquoties à nobis mentio facta est.

D. B E Z A.

Ferre possumus, quòd nobis Nestorianismus obijcitur; sed Machometisimum, & Turcicum Alcoranum audire non possumus.

D. I A C O B V S.

Sufficiat nos hæc dixisse. Posthac, cùm videam vos offendi, à mentione Alcorani, temperabo mihi, & de re ipsa placidè conferemus, sicut hætenus factum est.

D. B E Z A.

Conuictijs Ecclesia Dei non edificatur. Quæ cùm in vtriusque partis scriptis reperiantur, vellem pia concordia constituta, simul omnia combusta esse. Fateor enim à me multa esse scripta, quæ vellem non esse scripta. Idem te quoque sentire existimo. Studeamus paci, & ab illis acerbis scriptis, vtriusque porrò abstineamus, donec Dominus piam pacem & concordiam nobis concesserit.

D. I A C O B V S.

Neque ego conuictijs delector, sed pacem amo, & concordia sum studiosus, quod T. R. minimè ignotum esse existimo. Sed negare non potes, quàm horrendæ hæreses, Manichæorum, Arrianorum, Eutychnianorum, Monotheletarū, nobis in scriptis vestris hætenus imputatæ sint, quas ab inferis resuscitemus, idque in scriptis vestris per multa regna sparsum esse; ad quæ sanè nobis tacere per conscientiam nostram non licuit.

Quod

Colloquium Mompelgartense 269

Quod ad me attinet, dico me eorum, quæ de hac materia scripti, neque pœnitere neque pudere: Scio enim vera, & verbo DOMINI, & analogiæ fidei Christianæ consentanea esse.

D. B E Z A.

Utrinque scriptis peccatum est. Et Deus nouit, an mea sponte, an verò pronocatus ad hoc certamen peruenierim. Non autem nunc de scriptis illis agitur; sed concordiam quaramus, & paci studeamus. Hæc causa est, quòd etiam Holdero nihil quidquam respondere, neq; conuitia regerere hæcenus uoluerim; sed silentio sepeliam, & finem his imponam; Ipsum verò negocium Christo committo.

D. I A C O B V S.

Ego scripta mea omnia Ecclesiæ, & omnium piorum iudicio de hac materia, sicut de alijs quoque articulis, subijcio. Scio autem me non autoritate humana, sed Scripturæ sacræ apertissimis, & minimè dubijs testimonijs, Ecclesiarum nostrarum doctrinam confirmasse, & contrariam ipsdem fundamentis refutasse.

Quapropter firmus & immotus per gratiam Dei huic meo argumento insisto, quo probaui, quòd omnipotentia in persona filij Dei assumptæ naturæ verè & realiter communicata sit: quoniam in ipso inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter. Quæ inhabitatio realissima communicatio est. Ad quod argumentum & Scripturæ testimonium, mihi adhuc nihil responsum est.

D. B E Z A.

Omnipotentia humanitati Christi non conuenit, quia est idioma seu proprietas Deitatis. Sed in concreto rectè dicitur: Homo est omnipotens; quia homo est Deus. Quem

unicum fundamentum opinionis
D. Beza.

270 *Colloquium Mompelgartense.*

admodum etiam rectè dicitur & verè: Deus est passus, & mortuus.

D. I A C O B V S.

Refutatio eiusdem.

Paulò antè ex Damasceno ostendi, has enunciationes plurimum inter se differre; Deus est passus; & homo est omnipotens; propter naturæ diuinæ immutabilitatem, quæ neque exaltari, neque humiliari, infirmari, aut perfici potest. Humana autem horum omnium capax est, & particeps in Christo facta, IN QUA omnis plenitudo Deitatis habitat corporaliter. Vnde etiam caro Christi non modò viuifica dicitur, sed etiam re vera facta est, quoniam TOTAM VIM viuificandi HAVSIT, sicut Cyrillus loquitur.

D. B E Z A.

Caro Christi quemodo secundum D. Bezam viuifica.

Caro Christi viuifica dicitur ratione meriti, quòd per eam vitæ restituti sumus, & quòd per eam etiam vita, quæ est ipse λόγος, in nos deriuetur; qua ratione Christus in humana natura etiam nobiscum coniungitur. Non autem communicata est carni Christi vis viuificandi, ut eam IN SE habeat, & viuificet, sicut Deus.

D. I A C O B V S.

Cyrl. lib. 4. cap. 24.

Cyrillus inquit: Christus totum corpus suum viuifica Spiritus virtute plenum esse ostendit; non quòd naturam carnis amiserit, & in spiritum mutata sit, sed quia summè cum eo coniuncta TOTAM VIVIFICANDI VIM hausit. Item: Natura nostra, à filio Dei assumpta, MENSURAM suam EXCESSIT, & in conditionem assumentis eam, per gratiam translata est. Non habet quidem vitam in se assumpta caro, sicut λόγος ratione Diuinitatis suæ habet; sed habet in se personaliter habitantem, qua ratione nulla alia caro, vitam in se habitantem habet. Sicut scriptum est: Primus homo factus est in animam viuentem, sed secundus homo in spiritum viuificantem.

Libro 12. Thesauri cap. 15.

Natura humana Christi habet in se virtutem viuificantem.

1. Cor. 15.

D. B E Z A.

D. BEZA.

Prius probandum est, humanitatem factam esse Deitatem: quam probetur, humanam naturam omnipotentem esse factam. Illud si probatum fuerit: de omnium proprietatum communicatione probatum erit, quia omnium proprietatum in Deo eadem est ratio. In primis verò causam quæro, cur assumpta nature eternitas & infinitas quoque non sint communicatae à λόγῳ?

D. Beza idem & vnum suum fundamentum semper repetit.

D. IACOBUS.

Ego apertis verbis Pauli probavi, & syllogismo demonstravi, quòd nature humanæ communicata sit omnipotentia, neque tamen necesse sit, humanam naturam in Deitatem conuerti. Quia enim omnis plenitudo Deitatis corporaliter in natura humana habitat, à qua plenitudine omnipotentia non est exclusa, sed inclusa: ideo etiam realiter est communicata: Sicut anima cum omnibus suis potentijs corpori animato, sine corporis in animam mutatione facta.

Quòd autem causam quæris, cur æternitas & infinitas humanitati nō sint communicata, vt pari ratione dicere possumus, humanitas Christi est ab æterno, est infinita, qua dicitur esse omnipotens, omnia? Respondeo, Attributorum diuinorum & eorundem communicationis, non eandem rationem & modum esse. Nam in diuina essentia actus quidam substantiales sunt energetici, quales sunt sapientia, potentia, vita, iustitia, misericordia, &c. Alia verò sunt, quæ (vt Athanasius loquitur) circa Deitatis essentiam versantur & considerantur, nec sunt energetica: qualia sunt esse ab æterno, per essentiam infinitum, incorporeum, immateriatū, & similia: quæ humanitati cōmunicata dicuntur, quia ipsa Deitas comunicata est, à qua separari nō possunt. Ab his autem humanitas nō denominatur, quoniam nō sunt actus perficientes naturam humanā, sicut in primo ordine commemorata propria

272 *Colloquium Mompelgartense.*

propria eam perficiūt, & ab eis denominatur. Quamobrem etsi humana natura habet communicatam æternam & infinitam essentiam, in I P S A corporaliter habitantem, sicut omnipotentiam: non tamen infinita & æterna dicitur, sicut omnipotens verè dicitur.

D. B E Z A.

Concedo totum argumentum, si intelligatur in concreto, videlicet, quòd homo sit omnipotens. Sed inde non sequitur, quòd humanitas facta sit omnipotens.

D. I A C O B V S.

Vocabulum (Homo) non est concretum.

Nunc aliquoties diximus vocabulum [H O M O] non esse concretum, quia est species seu forma, quæ non concreta, sed abstracta dicitur.

Præstigiæ verborum D. Bezzæ, de omnipotentia hominis Christi.

Præterea, in hac enunciatione vobis quoque non est concretum vocabulum, quod T O T A M personam significet, sed duntaxat alteram naturam in abstracto consideratam, sicut in responsione vestra apertè declarastis, cum dicitis: Homo est omnipotens, id est, Deitas humanitati vnita est omnipotens. Plerique enim sic intelligerent, quòd Homo, qui corpore & anima rationali constat, & verbo vnitus est, sit omnipotens, sicut verba sonant. At vos minimè sic vel intelligitis vel interpretamini. Sed hîc necessariò ad tropum confugiendum esse docetis, quoniam enunciationem hanc veram esse non posse, confidenter affirmatis, si propria significatio vocabuli [H O M O] retineatur. Sed quæso, in qua Grammatica, aut in qua lingua, hoc reperitur? Hebræa, Græca, Latina, Italica, Gallica, Germanica, in qua homo idem significet, quod Deitas humanitati vnita?

Diligenter ergo meminerint auditores eorum, quæ supra de vocabulis abstractis & concretis dicta sunt: & quàm male & inconuenienter, contra omnem Grammaticam Spiritus

Colloquium Mompelgartense. 273

tus sancti in omnibus linguis, ad hoc mysterium accommo-
dentur, & horrendus error tegatur, quo homines credere
persuadentur, hominem verum assumptum neq; Deum vel
omnipotentem esse.

Omissis ergo vocabulis [abstracti & concreti] quibus ne-
que Dominus, neque Prophetæ, neq; Apostoli vsi sunt, quæ
etiam nusquam in Scriptura sacra reperiuntur, neque etiam
fortassis ab omnibus auditoribus tanquam scholastica vo-
cabula intelliguntur: in explicatione huius mysterij ijs ver-
bis vtemur, quibus Spiritus sanctus in Scriptura sacra vsus
est. Sicut Paulus discipulum suum Timotheum diligenter
monuit, ne de verbis contendat; quod nihil prodest, nisi ad
subuersionem auditorum, qui hæc non intelligunt, & incau-
ti per ea facilè in errorem induci possunt.

λογομαχίας,
in Ecclesia fugiam-
dz.

D. BEZA.

*Omninò his terminis opus est in hac disputatione, aliàs con-
trouersia hac explicari difficulter potest.*

D. IACOBY S.

Mirum sanè omnibus videri debet, Spiritum sanctum,
qui in veteri & nouo Testamento de Christo Deo & homi-
ne tam copiosè & perspicuè concionatus est, adèd inopem
verborum esse, vt sine vocabulis [abstracti & concreti] ex
scriptis Prophetarum docere & explicare non possit, quis sit
Christus, & quid homini Christo, seu secundum humanita-
tem, communicatum sit.

Et per me sanè licebit, in hac controuersia his vocabulis
in hac collatione vt, modò auditores intelligerent, & rectè
negocio accommodentur, quod à vobis non fit. Et illustris
est similitudo de ferro ignito, quæ ab omnibus etiam me-
diocriter eruditis hominibus intelligi potest.

D. BEZA.

*Similitudo in ferro ignito, non benè quadrat ad hoc My-
sterium*

Mm

274 *Colloquium Mompelgartense.*

An similitudo ferri igniti sit accommodata in hac disputatione.

sterium explicandum. Quia ignis in ferro, est tanquam in subiecto. Longè verò aliter se habet vnio naturarum in persona Christi. Item, ferrum non urit, sed ignis in ferro. Sic Christus excitauit Lazarum; vbi quidem egit aliquid humanitas vocem suppeditans, cum inquit Christus: Lazare veni foras: Diuinitas autem est, quæ sua potentia ipsum vitæ restituit.

D. I A C O B V S.

Ignis non est in ferro tanquam in subiecto.

Planè absurdum est quod dicitur: Ignem in ferro esse tanquam in subiecto: quod cum ipsa Philosophia & ratione pugnat. Nam accidentia tantum in subiectis esse dicuntur, sicut albedo in pariete, iustitia in homine iusto. Hic verò duæ substantiæ vnuntur, & vna cum suis proprietatibus est in altera, & sic ei realiter communicata. Nam ignis non est accidens, sed est substantia non minùs quàm ipsum ferrum. Ideo non potest in ferro esse tanquam in subiecto, sicut calor in aqua; vbi calor, tanquam accidens, est in aqua, tanquam in subiecto.

Hæc causa est, quòd maiores nostri, & Patres primæ ac purioris Ecclesiæ, hanc similitudinem accommodatissimam esse arbitrati sunt ad explicationem vnionis personalis duarum naturarum in Christo, vbi similiter duæ naturæ cum suis proprietatibus concurrunt & communicantur inuicem; quamuis sublimitatem Mysterij vnionis personalis assequi & perfectè exprimere non possit.

Neque verò eodem modo vox Petri mortuos excitauit, sicut vox Christi, cum dixit: Lazare veni foras. Nam vox Petri aliena virtute, videlicet Christi Dei & hominis, excitauit mortuos, cum inquit: Dico tibi in nomine Iesu, surge: quæ virtus cum Petro non fuit vnita, sicut cum Christo dicente: Lazare veni foras. Cum qua voce virtus diuinitatis vnita effecit, vt statim resurgeret Lazarus: quod sine Christo vox Petri efficere nõ potuisset, si millies dixisset, surge, surge, surge. Sed

Colloquium Mompelgartense. 275

Sed vox Christi effecit, qui illi cooperabatur, sicut scriptum est: Illi profecti prædicauerunt vbique, Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis. Dominus signa edidit, & illorum sermonem confirmauit, non Petrus, Paulus, &c.

Ideo suprâ quoque dixi, malè à te omiffa esse verba Leonis, [cum communicatione alterius formæ:] quæ prioribus adiecit, quòd videlicet vnaquæq; natura agat quidem, quod suum proprium est, non autem absque, sed cum communicatione alterius naturæ.

Sic vox Christi non sine diuina eius potentia, neque potentia Dei sine hac voce Christi, [Lazare veni foras] Lazarum excitauit. Quapropter vox Christi rectè & verè omnipotens vox dici potest, & re vera est, quæ præstare potest diuinæ naturæ virtute, quæ aliàs humanæ voci adeoque omnibus hominibus impossibilia essent.

Quomodo Lazarus à Christo resuscitatus sit à mortuis.

D. B E Z A.

Quòd non sit talis communicatio actionum & operationum diuinæ & humanæ naturæ, qualem T. R. asserit, similitudine ferri candentis demonstrabo. Quia ferrum secatur, & non ignis. Item, ignis urit, & non secatur sicut ferrum, quamuis vnum sit corpus vtriusq;, & vnum ὁμοτέλεσμα. Eadem ratio est in similitudine animæ & corporis, quod aliud agit anima, & aliud corpus, & ita distinctæ sunt actiones animæ & corporis. Sic quoq; distinctæ sunt actiones humanitatis & diuinitatis in persona Christi, vt aliud agat humana, aliud diuina natura. Humana natura sustinet dolores; diuina autem natura sustentat humanam naturam, ne succumbat.

Damascenus negat, ferri & ignis esse vnum ὁμοτέλεσμα, lib. 3. cap. 15.

D. I A C O B V S.

Nequaquam hoc modo distinctæ sunt actiones in ferro ignito, item corporis & animæ in homine, & naturarum

Mm 2

in per-

276 *Colloquium Mompelgartense.*

in persona Christi, sicut hîc à te asseritur. Nam ferrum sine igne, non eo modo secatur; neque ignis sine ferro eodem modo urit. Sed in sectione, sicut & in adustione simul concurrunt ferrum & ignis, & simul non seorsim aut distinctè hoc opus perficiunt. Sic anima sine corpore, & corpus sine anima, nihil eorum facit, aut exequitur, quod cuiusque proprium est, ut distincta sit actio corporis ab actione animæ: sed simul coniunctim, nō seorsim aut separatim omnia faciunt. Ad hunc modum diuinitas est, & manet quidem perpetuò distincta ab humanitate, & cum ea non miscetur, sicut neque ferrum cum igne, aut anima cum corpore miscetur. Passiones autem & actiones vtrinque sunt communes, & toti personæ tribuuntur, etiamsi pro diuersitate naturarum & priorum, quæ distincta manent, in operatione & actione concurrunt.

Communicatio
actionum naturarū,
non confundit na-
turas.

Hæc ab omnibus facilè intelligi possunt: in quibus nullæ sunt insidiæ, nihil hîc tropicum aut figuratum, sed res explicatæ & perspicuæ sunt, quæ videri & palpari possunt.

Sic ferrum fortius urit, & maiorem dolorem affert, quàm ignis tantum sine ferro. Et ferrum ignitum citius & alio modo penetrat & secatur, quàm si ferrum frigidum (pro natura sua) tantum rei secandæ adhibeatur. Ita passione Christi, Dei & hominis, peccata TOTIVS MVNDI non potuissent expiari, nisi in ipsa passione quoque diuinitas, non sustinendo tantum, sed PATIENDO (patiendi inquam eodem modo, quo supra explicatum est) cum humanitate coniuncta fuisset, ut verè dicatur, passiones minimas non ad solam humanitatem, sed etiam ad ipsam Deitatem referendas esse. Quas tamen in se ipsa non sustinuit, sicut humana natura: sed nihilominus tamen ut maximè impietas & factum Iudæorum non placerent, VERE TVLIT & perpessa est, & non violenter repulit, quas iniurias si voluisset, repellere potuisset.

Quomodo Diuinitas
passa dicatur.

Quando autem actiones & passiones distinctè ita natura-

ris

ris tribuuntur, vt distinctè aliquid vel operari, vel pati vna dicatur, quod altera non operetur aut non patiatur: hic statim vnio personalis soluitur, naturæ separantur, & duæ personæ constituuntur. Ex quo etiam sequeretur: quia passio- ne Christi redempti sumus à peccatis nostris, cum passio ad solam naturam humanam pertineat, cum qua diuinitas nihil reale communicatum habeat, quòd NON filius Dei, sed sola humana natura nos redemisset; aut quòd nondum redempti effemus, cum redemptio à peccatis non sit solius carnis, sed filij Dei, non autem solius filij sine carne, sed incarnati Filij Dei opus.

Separatio actionum, separat naturas.

Sola Christi caro nos non redemit.

D. B E Z A.

Resuscitatio mortuorum est solius diuinitatis opus, quod humanitati Christi attribui non potest. Sic sola diuinitas Christi, suum corpus à mortuis resuscitauit. Hæc autem est summa dignitas humanitatis in Christo, quòd in persona filij Dei subsistit. Nec vllum testimonium Scriptura produci potest, quo probetur, quòd humanitati in Christo, præter creata dona, Deitatis propria data aut communicata sint.

Resuscitatio mortuorum solius diuinitatis opus, secundum Bezz opinionem.

D. I A C O B V S.

Planè nouum & inauditum est in Ecclesia Dei, resuscitationem mortuorum ita Deitatis propriam esse, vt humanitati assumptæ à Filio Dei non communicetur. Etsi enim verum est, quòd humanitas per se, sicut spiritualiter viuificare non potest, ita etiam corpus mortuum resuscitare non possit: tamen communicatione diuinæ potentia id non posse, non modo absurdum, sed etiam planè impium est asserere, adeoque ipsum Christum negare.

Diuinitas Christi sine communicatione humanitatis mortuos non resuscitat.

Quod ad ipsius Christi corpus mortuum attinet, negari non potest, mortuo corpore animam eius neque mortuam neque à filio Dei separatam fuisse, cum à patre suscepta esset,

An corpus Christi sola Deitate resuscitatum sit.

278 *Colloquium Mompelgartense.*

quam Christus moriens in manus ipsius commendauit. Huius ergo virtutis, cum etiam mortuo corpore particeps permanisset; quis intelligens eam à resurrectione corporis excludere auderet? Cum ipse Christus dicat: Ego habeo potestatem ponendi animam, id est, vitam meam, & eam iterum sumendi. Sicut ergo Christus corpus suum deposuit, quando ipse non modo secundum diuinitatem, sed etiam ANIMA ipse voluit, & non quando ipsius hostibus placuit: ita eadem Christi anima, Dei Filio vnita, idem corpus resumpsit, quando voluit, videlicet tertia die, sicut dixerat. Quæ potestas nullius hominis animæ data est, vt quædo velit, cum suo corpore vniatur denuò, & sic homo resurgat. Sed omnibus hora illa expectanda est, in qua vocem Christi Iesu Dei & hominis audituri sunt omnes, qui sunt in sepulchris, & resurgent à mortuis, vel ad vitam, vel ad iudicium.

Et hanc summam dignitatem Christus Homo, hoc est, secundum humanitatem, inde habet, quòd eius humanitas in Filio Dei subsistit, hoc est, vna cum illo persona facta, infinitæ huius potentiæ particeps est: quod nulli ne quidem angelicæ creaturæ contigit.

Nullum autem testimonium Scripturæ produci posse, quòd omnipotentia, & alia Dei attributa humanæ naturæ in Christo communicata sint, præter id quod paulò antè ex Paulo allatum, & nullo modo refutatum est: id nequaquam verè dicitur. Idem enim alio non minùs conspicuo testimonio confirmabo, cum inquit: Mihi data est, omnis potestas in cælo & in terra. Quis est ille, qui dicit MIHI? Homo Iesus Mariæ filius: huic data est omnis potestas in cælo & in terra. Idem confirmat Paulus, cum inquit: Qui credimus secundum operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus est in Christo, suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro; & omnia subiecit pedibus eius.

Ioan. 5.
1. Thef. 4.

Testimonia Scripturæ,
omnipotentiam
humanæ naturæ com-
municatam esse.

Matth. 28.

Ephes. 1.

Item,

Colloquium Mompelgartense. 279

Item, Petrus inquit: Sciat ergo omnis domus Israel, quia Dominum, & Christum fecit Deus Act. 2. HUNC IESVM, quem vos crucifixistis. Item, Donauit ei nomen supra omne nomen, vt in nomine IESV omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & inferorum, &c. Phil. 2.

Item: Sitemur omnes ad TRIBUNAL Christi: scriptum est enim: Viuo ego, dicit DOMINVS, mihi flectetur omne genu. Rom. 14. Esa. 45. Quæ testimonia simul omnia confirmant, Christo homini, ad dexteram omnipotentis virtutis & Maïestatis Dei collocato & exaltato, omnipotentiam communicatam, qua totum Mundum, visibiles & inuisibiles creaturas sibi subiectas regere & gubernare illi datum est.

D. BEZA.

Omnis potestas, de qua Christus loquitur, Matth. 28. [Mihi data est, omnis potestas in cœlo & in terra:] non est intelligenda de omnipotentia Dei, sed tantum de Dominio Christi, quod ei secundum humanitatem post exaltationem ad dexteram Dei, datum est. Nam omnis hæc potestas, diuersa prorsus est, ab ea, quæ est in Deo essentialis, & absolute consideratur. Quæ nihil aliud est, quam secundum Deum potestas in omnibus rebus creatis administrandis: quæ inter dona in carnem Christi collata, ad gratiam habituales referenda est.

Beza in responsione ad 2. Theſſa.

D. IACOBVS.

Cum contra testimonia Scripturæ à me allata, nihil afferas quàm glossam, qua dicis illam potestatem prorsus diuersam esse ab ea, quæ in Deo essentialis est, & absolute consideratur: rogo, vt vnum duntaxat Scripturæ sacræ, veteris aut noui Testamenti, testimonium producas, quo hanc tuam & tuorum glossam probare velis & possis.

D. BEZA.

D. B E Z A.

Beza glossam suam
testimonijs Scriptu-
ræ probare non po-
test.

Non opus est, quia res manifesta est. Si potentia Dei essentialis humanitati realiter comunicata esset: sequeretur, quod in Deitatem mutata, & Deitas facta esset: quod fieri non potest.

D. I A C O B V S.

Ego postulo Scripturæ sacræ apertum testimonium vel saltem *V N V M*, quo hanc tuam glossam probes. Tu verò ratiocinationem profers, quæ non minus probatione opus habet. Ideo quæ peramanter oro, ut probes *V N O*, *V N O* duntaxat Scripturæ testimonio, verum esse, quod dicis: Si humanæ naturæ potentia Dei essentialis communicata esset: humanitas Deitas facta esset. Non enim sufficit hoc dicere, sed oportet probare.

D. B E Z A.

Res adeò manifesta est, ut nulla probatione indigeat. Quia potentia Dei est infinita. Humana autem natura est finita. Ideo, non potest infinita potentia capax aut participans esse.

D. I A C O B V S.

Adhuc nullum Scripturæ testimonium audio, sed tantum principium philosophicum, quod finitum non sit capax infiniti; quod suum locum in Philosophia & rebus naturalibus habet. Sed in hoc mysterio locum habere non potest. Nam supra verbis Pauli probavi, quod omnis plenitudo Deitatis (*QVÆ INFINITA EST*) in carne Christi (*QVÆ FINITA EST & manet*) corporaliter habitet; quod fieri non posset, neque etiam factum esset, si hoc philosophicum principium hic locum haberet.

Quapropter adhuc peto, ut *V N V M*, *V N V M* inquam, *V N V M* duntaxat Scripturæ sacræ testimonium proferas, quo probes,

probes vt demōstres; si omnipotentia humanitati commu-
nicata esset, quōd in Deitatem cōuersa, & DEITAS ipsa facta
esset. Id si T. R. pręstare non potest, consistit nostra senten-
tia firma & immobilis, quōd humanę naturę in Christo, se-
cundum allegata Scripturę testimonia, omnipotentia Dei
essentialis realiter sit communicata, de qua Christus Mat. 28.
loquitur, cū inquit: MIHI (homini IESV Nazaręno, Ma-
rię filio) data est omnis potestas in cęlo & in terra.

Eam cū vos negetis; manifestum est omnibus, vos cum
Nestorio in Christo duas personas constituere, etiamsi cum
ipso Nestorio vnā singularem personam ore fateamini.

D. B E Z A.

*Nestorius non seriō vnā singularem personam in Chri-
sto confessus est, sed simulauit tantū. Nos autem seriō vnā
tantū personam in Christo fatemur; & duas naturas es-
sentia, proprietatibus, & operationibus distinctas credimus.
Neque naturas separamus, sed eas vnitas dicimus, etiamsi
actiones distinguamus. Eutyches enim cū hanc separatio-
nem naturarum effugere vellet; in contrarium errorem, vi-
delicet in confusionem naturarum & proprietatum, incidit,
& diuinitatem crucifixam esse dixit: quod ne nobis quoq; ac-
cidat, cauendum est.*

D. Beza Nestorianis-
mum à se remouere
studet.

D. I A C O B V S.

Nestorium seriō vnā singularem personam in Christo
asseruisse; manifestē ipsius Nestorij proprijs verbis supra
demonstratum est. Ex negatione autem communicationis
proprietatum realis, separationem naturarum sequi, & duas
personas constitui; ducenti Patres Concilij Ehesini, duce
Cyrillo, ipsi Nestorio ad oculum demonstrarunt. Idem vos
cum eo facere, satis superque ostensum esse confido: & in re-

Nestorius quomodo
separationis natu-
rarum conuictus sit.

282 *Colloquium Mompelgartense.*

liquis, quæ sequuntur, non minùs apertè ostendam & probabo. Quisquis enim consequens bonæ consequentiæ negat, is quoque eius antecedens negat. Cùm igitur communicatio proprietatum & operationum realis, à parte vestra negetur: eo ipso etiam unio vera personalis, quæ huius communicationis causa est, à vobis negatur, etiamsi eam cum Nestorio, VNAM ET SINGVLAREM ore & verbis fateamini.

Quomodo autem Dei Verbum impassibiliter passum dixerit Cyrillus: & Vigilus Diuinitatem clavis confixam, sed non transfixam esse scripserit: suprà dictum est.

D. B E Z A.

Nos unionem personalem naturarum in persona CHRISTI, nequaquam negamus, sed constanter asserimus. Negamus autem, ex ea communicationem idiomatum seu proprietatum diuinitatis in humana natura, sequi: quæ locum habere non potest, nisi humanitas in Deitatem mutetur: quod Eutychianum, & ab Ecclesia damnatum est.

D. I A C O B V S.

Tom. 1. Conc.

Suprà dictum est, quòd de Eutychete Historia Ecclesiastica testetur, eum vnã duntaxat naturam in Christo post humanam assumptionem, & humanitatem in Deitatem absorptam, credidisse & docuisse. Ideo quæ eius hæresis nihil ad nos.

Nestorius optimo Iure hæreseos damnatus est.

Nihil autem obstitit, quòd Nestorius vnã personam singularem in Christo confiteretur, quò minus à Synodo Ephesina optimo Iure hæreseos dånatus sit, quòd videlicet duas personas propter negatam communicationem idiomatum constituerit. Nam si maximè in corde suo cum Ecclesia sensisset, sensum verò animi exprimere non potuisset: tamen

Colloquium Mompelgartense. 283

tamen propter pertinaciam iure damnatus est, quòd toties admonitus, cum Ecclesia loqui noluerit, cum qua sentire videri voluit.

Manet ergo adhuc immota probatio syllogismi mei de omnipotentia, quem supra posui: Cui communicata est plenitudo omnis diuinitatis; eidem quoque communicata est omnipotentia. Humanitati Christi communicata est omnis plenitudo Deitatis. Ergo eidem etiam omnipotentia est communicata. In qua communicatione, summa consolatio pijs mentibus reposita est.

Etsi enim absoluta Dei potentia infinita, nobis in cruce & calamitatibus, adeoque in summis tentationibus sufficeret: ea tamen nobis absque mediatore formidabilis est. Quando autem afflicta, summè perturbata, & hostibus propemodum oppressa conscientia cogitat, in manu hominis potestatem cœli & terræ positam esse, qui sit frater, redemptor, saluator, & opitulator noster in omnibus tribulationibus; tum maiorem fiduciam capit, & se liberatum iri nihil dubitat.

Consolatio piorum
quanta in commu-
nicatione Christi
omnipotentia re-
posita sit.

Sed de his satis. Illustrissimus enim Princeps, quia hora cœnæ iam pridem audita est, vt nunc finem faciamus, & cras hora septima ad persequendam collationem denuò conueniamus,
monct.

XXVI. MARTII, AN^o

no 1586. hora 7. ante Meridiem.

D. IACOBVS.

I.
Natura humana in
Christo verè est om-
nipotens.

EVERENDE D. Beza: Heri inter nos placidè
& familiariter collatum est, de primo Dei attri-
buto, videlicet de omnipotentia; quam nos
apertis sacrae Scripturae testimonijs probavi-
mus, assumptae humanae naturae in Christo ve-
rè & realiter communicatam esse, vt etiam verè sit, & dicatur
esse omnipotens.

2.
Potentia homini
Christo communi-
cata, non est creatum
donum.

Matth. 28.

Demonstravi quoque potentiam homini Christo in tem-
pore datam, non esse creatum donum in homine Christo:
sed ipsam essentialem omnipotentiam Dei, siquidem vna
tantum in Christo est omnipotentia, non duae: sicut vna
quoque tantum diuinitas. Et plenitudo diuinitatis, sub qua
etiam omnipotentia comprehenditur, nihil nisi essentiam
diuinitatis, & quidquid est & esse dicitur Deus, significat,
quae corporaliter in assumpta natura habitat. Vnde Chri-
stus quoque dixit: Mihi data est omnis potestas in caelo & in
terra: quae potestas est aeterna & infinita Dei potestas, de qua
Daniel: 7. Cum creata potestas ad caeli & terrae gubernatio-
nem non sufficiat.

Gubernatio caeli &
terrae, totius Christi.

Gubernat ergo nunc caelum & terram, visibilia & inuisi-
bilia, non sola diuinitas, sed etiam assumpta Christi huma-
nitas; ad quam illi aeterna & infinita potentia opus est, quae
ipsi per vnionem data & realiter communicata est. Contra
haec, si T. R. aliquid ex Scriptura amplius habet; rogo in me-
dium proponat; paratus sum ad omnia & singula pro mea
tenuitate respondere. Fides enim nostra non ratione huma-
na, sed solo verbo Dei nititur, quod in sacris literis compre-
hensum est.

D. BEZA.

D. BEZA.

AGNOSCIMVS verba ex Scriptura allata. 1.
 Sed de illorum verborum sensu & interpreta-
 tione quaritur. Omnis autem interpretatio
 testimoniorum sacra Scriptura, ad analogiam
 2.
 fidei reducenda est. Hoc posito, respondeo; non negare nos,
 quin homini, ut essentia diuinitatis vnita est, ita etiam cum
 3.
 eo vnita esse hypostaticè, quæ in Deo sunt. Sed aliud est, cum
 dicitur: Homini data esse: & aliud, Humanitati eius data
 4.
 esse. Nam in hypostatica vnione, ut natura, ita etiam pro-
 prietates manent distincta. Et quod proprium est, non fit
 commune. Quapropter dicimus, Christo homini datam po-
 tentiam creatam, non increatam, quæ si communicaretur,
 proprium diuinitatis non esset.

5.
 Quod ad locum Matth. 28. Data est mihi omnis potestas:
 referimus hoc ad potestatem creatam, quæ in hominem Chri-
 stum collata est. Neque obstat, quod obijcitur: Hominem
 creata potentia cælum & terram gubernare non posse. Potest
 enim Deus in naturam humanam assumptam, quot & quap-
 ta vult, conferre. Quapropter dicimus: Christum secundum
 1. Cor. 15.
 humanitatem Dominum omnium esse, excepto illo, qui eum
 Dominum constituit.

D. IACOBVS.

1.
 Ad analogiam fidei, omnem interpretationem sacra Scri-
 ptura & testimoniorum eius, referendam esse, nihil dubi-
 tamus.

2.
 Sed quòd cum analogia fidei pugnet, quod nos de homi-
 ne Christo, & eius omnipotentia docemus, per vnionem
 personalem humanitati eius verè & realiter communicatas;

Communicatio omnipotentia, cum analogia fidei non pugnat.

hoc nondum audiuius. Quare nostram doctrinam analogia fidei aperte confirmat, quæ testatur, humanitatem ad dexteram Dei patris collocatam esse.

3. Nam quod affertur, in ipsa vnione hypostatica non modo naturas, sed etiam proprietates distinctas manere; extra omnem controuersiam positum est. Id verò non prohibet, quò minus personaliter communicentur, quæ sunt diuinitatis propria.

4. Omnipotentia quomodo maneat diuinitatis propria, etiam communicata.

Et non desinit omnipotentia Diuinitatis proprium esse, etiam si personaliter assumptæ naturæ humanæ communicetur. Si enim persona secunda Trinitatis Filij Dei, quæ incommunicabilis est & esse definitur, humanæ naturæ verè communicata est; quomodo proprium eius quoque communicari nõ posset, vt nihilominus eius proprium maneat? Idem similitudo ferri candentis ad oculum demonstrat. Nam proprietas lucendi & vrendi manet ignis propria, quæ nunquam ab ea separantur naturaliter, vbicumque est ignis: ferro tamen realiter communicantur. Sic omnipotentia Dei essentialis, manet Deitatis propria, etiam si humanæ naturæ realiter in persona Filij Dei communicetur, quam Filius Dei in vnitatem personæ assumpsit.

5. Verba Christi de creata potentia intelligenda esse, dicitur quidem, sed non probatur. Et quamuis verum sit, Deum potentiam largiri posse, quantam velit: tamen Scriptura aperte testatur, hanc non creatam, sed æternam & infinitam potentiam esse, cuius participatione humana Christi natura etiam recessus cordium videre & iudicare potest, quod creatæ potestatis non est.

Damasc. lib. 3. cap. 19.

Et non nostris, sed Damasceni verbis heri demonstrauimus, potentiam hanc non creatam, sed infinitæ potentie Dei participationem esse, qua cum λογος assumpta humanitas omnibus in cælo, terra, & inferno dominatur. Caro (inquit) operanti Deitati verbi COMMUNICAT ideo, quòd diuinæ operationes per organum corporis perficiebantur. Ita sancta eius MENS etiam naturales suas operationes operatur,

tu. COMMUNICAT autem & Deitati verbi operanti, & disponenti, & gubernanti vniuersum INTELLIGENS ET COGNOSCENS, ET DISPONENS, NON UT NVDA MENS HOMINIS, SED UT DEO secundum hypostasim vnita, ET DEI MENS constituta. Vbi etiam particula vniuersalis obseruetur, omnis: Omnis potestas MIHI Iesu Mariae filio data est; quam vt Deus ab aeterno semper habuit, (imò per essentiam hæc ipsa potentia est) ita eam, vt homo, à Deo accepit. Gloriam, (inquit Cyrillus) quam semper habuit UT DEVS, UT HOMO PETIIT: nec quia gloriae propriae vnquam expers fuit, hæc ab eo dicuntur: sed quia in GLORIA, quæ sibi semper adest, UT DEO, PROPRIUM TEMPLVM subducere voluit. Quid quæso de reali communicatione GLORIAE, quæ diuinitatis propria est, & sub qua omnipotentia etiam intelligitur, magis apertè dici posset?

Quapropter adhuc peto, vt D. Beza vnum duntaxat Scripturæ testimonium apertum proferat, quo demonstrat, hanc potentiam Christo homini datam, creatam potentiam esse; quod non potest.

D. BEZA.

Analogiam fidei adduco, quæ docet, quòd proprietates diuinitatis sint & mancant etiam in ipsa vnione personali incommunicabiles. Et quando dicimus, Deum esse omnipotentem; intelligimus Hoc Deum IN SE, & per se esse, & manere solum.

Deinde sunt radij diuinae omnipotentia, & hi radij sunt qualitates creatæ, quæ à substantia diuinitatis in humanitatem Christi emanant: nempe creatæ dona, eaq; absolutissima, perfectissima, & summa in humanitatem Christi collata, quæ ab illa absoluta Dei potentia distinguenda sunt.

D. IACO-

D. IACOBVS.

Peto ex analogia fidei mihi demonstrari, quòd communicatio omnipotentia in assumpta humana natura, cum hac analogia pugnet.

D. BEZA.

Argumentatio ex analogia fidei contra communicati-
onem omnipotentia.

*Analogia fidei docet, quòd Christus in utero D. virginis Mariae verum corpus, & veram naturam humanam, finitam & circumscriptam assumpsit, quae suas essentielles proprietates etiam in vnione retinet; haec illam communicati-
onem realem non admittunt, sed humanam naturam Christi prorsus abolent, & in Deitatem mutant.*

D. IACOBVS.

Haec non est fidei analogia, sed ratiocinatio ex Philosophia humana, contra fidei analogiam petita.

Etsi enim verum est, quòd analogia fidei doceat, Filij Dei assumptam humanam naturam esse verè humanam naturam finitam & circumscriptam, nostrae, excepto peccato, per omnia similem, quod etiam sensus nostri probant & testificantur: tamen simul eadem analogia fidei docet, quòd haec humana natura sit cum Filio Dei in utero matris personaliter vnita, & supra omnes creaturas exaltata. Primum quidem per gratiam vnionis, per quam à puncto conceptionis omnis plenitudo diuinitatis in hac assumpta natura habitauit corporaliter, quae omnipotentiam complectitur, seu tota hoc vocabulo potius exprimitur.

Deinde, eadem analogia testatur, quòd ad dexteram virtutis & Maiestatis Dei Patris omnipotentis haec ipsa humana natura collocata sit in throno Deitatis proprio, *QUI
IPSA OMNIPOTENTIA EST.*

Pugnat ergo haec Bezae Philosophica collectio cum ipsa analogia fidei, quamuis ex ipsa analogia fidei, sed per fallaciam diuisionis, facta. Nam vtrumque testatur haec ipsa analogia:

Colloquium Mompelgartense. 289

gia: Christi humanitatem propria humanitatis in se retinere, & simul omnipotentis Maiestatis Dei participem factam esse; quæ simul stare possunt. Non enim vel contraria, aut contradictoria, sed diuersa & disparata sunt, quæ se inuicem non euertunt.

Quapropter denuò inſto, & à T. R. peto, vt vnum Scripturæ testimonium proferas, quò glossam tuam, & opinionem probes, quòd Christo homini, seu humanitati eius, non ipsa Dei omnipotentia, sed creata duntaxat potentia data & comunicata sit, media videlicet potestas inter angelos, beatos homines, & Deum; quæ maior sit, quàm potentia angelorù, & beatorum hominum; & minor, quàm potentia Dei propria. Hoc inquam, cupio mihi vno tantum illustri Scripturæ testimonio probari.

Media potentia
Christi ex S. Scriptu-
ra probari non po-
test.

D. BEZA.

Probet T. R. ex Scriptura sacra suam sententiam.

D. IACOBVS.

Ego meam sententiam non vno, sed aliquot apertis Scripturæ testimonijs probaui: contra quæ T. R. nihil aliud quàm glossam attulit, eaquæ de potentia creata interpretatus es: quam glossam autem nullo testimonio Scripturæ probare potuisti. Quod, vt adhuc fiat, oro.

D. BEZA.

Ego non aliter communicari, quàm vniri, dico. Quæ ratione enim Deus homo est; eadem Homo, Deus & omnipotens, &c. est.

D. IACOBVS.

Vnionem naturarum, & communicationem proprietatum, non idem esse, sed differre tanquam causam & effectum, supra demonstratum est. Quemadmodum etiam, quàm diuersa ratio communicationis proprietatum diuinarum & huma-

290 *Colloquium Mompelgartense.*

humanarum, etiamsi vna vtriusque causa sit, quoque diximus. T. autem R. probet potentiam illam, quam sacra Scriptura Christo homini datam prædicat, esse qualitatem, seu creatum donum.

D. B E Z A.

An potentia Christi sit creatum donum.

1. Cor. 12.

Dona Dei, sunt essentia Dei qualitates, 1. Cor. 12. Diuisiones gratiarum sunt, sed idem Spiritus; diuisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus: diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ergo & in Christo, potentia data qualitas est.

D. I A C O B V S.

Diferimen inter dona sanctorum, & dona in Christi humanitatem collata.

Ioan. 3.

Col. 2.

Damas. lib. 3. cap. 7. & cap. 12.

Hæc sunt particularia dona, quæ Deus distribuit membris Christi, secundum mensuram donationis Christi: ideo sunt qualitates. Sed Scriptura sacra testatur, Christo datum spiritum NON AD MENSURAM. Ergo non de qualitatibus potest intelligi, quæ omnes sunt mensurata. Plenitudo diuinitatis totius habitat in Christo corporaliter, non peculiariter, aut particularia dona in illū collata, sicut in alios sanctos. Damascenus inquit: Diuina natura PROPRIAS SVÆ EXCELLENTIAS CARNI communicat: quæ vt verè, & secundum naturam Dei voluntas facta est, omnipotens est. Et Ambrosius. Non enim Deus SVÆ SEDIS Apostolis dat confortium: Christo verò secundum humanitatem datur confortium diuinæ sedis. Tu contrarium ex sacra Scriptura proba.

D. B E Z A.

Confiteor vnitam Deitatem omnipotentem carni Christi, & nego aliam communicationem, quam unionem.

D. I A C O B V S.

Nullum adhuc Scripturæ testimonium contra communicationem

Colloquium Mompelgartense. 291

nicatam omnipotentiam audio: cuius communicationis fundamentum est vnio: non autem est ipsa proprietatum communicatio.

D. BEZA.

Audiuimus Cyrillum lib. 2. Theauri, differentem; quæ solius diuinitatis propria sint, diuinitati etiam soli tribuenda esse, ne natura confundantur.

D. IACOBVS.

Verba Cyrilli sunt plana & perspicua; in quam sententiam plura alia quoque eiusdem authoris afferri possunt. Quibus docet, si quis absolutè, & sine respectu vllõ vnionis cum diuinitate τὸ λόγῳ humanitati Christi tribueret, quod diuinitatis proprium est; quòd hac communicatione priorum humanitas aboleretur, & in diuinitatem commutaretur. Sed optimus verborum suorum interpretes est ipse Cyrillus, qui suam sententiam apertè sequentibus verbis explicat, quæ heri quoq; allata sunt. Non imperitè omninò (inquit) viuificam carnè esse negatis. Nam si sola intelligatur, nihil prorsus viuificare potest, quippe quæ viuificatione indigeat. Cū verò incarnationis Mysterium scrutati fueritis, & vitam habitantem in carne cognoueritis, quamuis nihil penitus caro per se ipsam possit: Viuificam tamen factam esse credetis.

De communicatione priorum, Cyrilli perpetua & constantis sententia.

Cyrl. in Ioan. lib. 4. cap. 23.

D. BEZA.

Propter vnionem dicimus nos quoque hominem esse omnipotentem.

D. IACOBVS.

Verba sunt. Nam vos per [Hominem] diuinitatem solam intelligitis, idq; per tropum, qui Metonymia dicitur: quem admodum apertè in vestra responsione positum est: Homo est omnipotens, id est, Deitas humanæ naturæ vnita est omnipotens, sine omni communicatione reali, humanitati facta: quod nos falsum esse, nunc aliquoties diximus, & probauimus.

Consensus in verbis, non in rebus.

In respons. ad The- sin 8. & 9.

D. B E Z A.

Depravatio verbo-
rum Lutheri.In respons. ad do-
gmat.

Lutherus ipse reprehendit eos, qui docent, hominem Christi esse omnipotentem: cuius hæc sunt verba in sermone Natalitio super Ebr. 1. Humanitas Christi æquè ac alius sanctus, & naturalis Homo, NON SEMPER omnia cogitavit, dixit, voluit, animadvertit, sicut quidam ex ipso omnipotentem hominem faciunt, imprudenter confundendo duas naturas, & earum operationes.

D. I A C O B V S.

Verba Lutheri cum doctrina nostra nihil pugnant profus, quæ ipsius Lutheri, imò Spiritus sancti doctrina est, quam Lutherus in assertione de Cœna Domini constanter asseruit, & apertissimis Scripturæ testimonijs confirmavit.

Lutherus de communicatione scientiæ Christi.
Lutherus in Ecclesiastica Postilla super Epistolam Dominicalem in festo Nativitatis Christi.

Nam in loco à te allegato, Lutherus reprehendit interpretationem verborum Christi, Marc. 13. [De die autem illa & hora nemo scit, neque Angeli in cœlo, neque filius, nisi pater;] quam quidam intempestivè afferunt. Non opus est (inquit Lutherus) hîc glossa: filius non novit, id est, nò vult scire. Quid facit hæc glossa? Humanitas Christi æquè ac alius homo naturalis non semper omnia cogitavit, &c. Et post verba hæc addit: Quemadmodum non semper omnia vidit, audiuit, & sensit: ita etiam NON SEMPER corde suo omnia aspexit: sed quemadmodum spiritus illum duxit, & illi obtulit. Plenus gratia & sapientia fuit, quòd omnia iudicare & docere POTUIT, quæ ipsi proposita fuerunt. Id quæ hæc ex causa, quòd diivinitas, quæ sola omnia scit, in ipso personaliter præsens fuit. In summa, quidquid de Christi humilitate & exaltatione dictum est, HOMINI tribuendum est, quoniam natura diivina neque humiliari, neque exaltari potest. Hactenus Lutheri verba, quæ apertè nostram sententiam confirmant, & opinioni D. Bezæ minimè patrocinantur.

Nos

Non enim Lutherus negat, Christum esse omnipotentem hominem: sed tantum falsam interpretationem verborum Christi reprehendit, quæ in statu humilitatis de se ipso locutus est Christus. Quibus ostendere voluit, quod non eodem modo secundum hominem omnia sciat, sicut secundum Deitatem. Cum enim Deitas sit immutabilis, & scientia Dei sit essentia eius; ideo sicut non potest non semper esse Deus, ita non potest non OMNIA semper scire. Sed quia humana natura est mutabilis, & aliunde habet, ut sciat omnia, videlicet, sicut Lutherus hic loquitur, ex personali præsentia Deitatis, quæ in statu humilitatis se non semper exeruit per humanam naturam; ideo falsam esse docet illam glossam, NON scit, id est, NON VULT scire, quem tamen omnia scire potuisse, aperte dicit. Non enim simulavit se nescire diem & horam extremi iudicij; sed cum hæc verba loqueretur, VERE ignoravit, quia se ipsum, ut Paul. loquitur, exinaniverat. Εἰκόσθη, inquit Paulus, euacuavit se ratione humanitatis: quæ euacuatio seu exinanitio nihil simulatum fuit in homine Christo, sed serio & realiter factum est. Quemadmodum etiam filijs Zebedæi respondet; MEVM non est dare, ut hic sedeat ad dexteram, alter ad sinistram: quod non simpliciter, sed ratione suæ exinanitionis loquitur. Nam idem Christus alios ad dexteram, alios ad sinistram suam collocabit, & dicit: Ite; venite. Quapropter in serui forma hæc omnia locutus est, quasi diceret; Nunc hanc ob causam non adsum. Hæc autem euacuatio seu exinanitio præsupponit præcedentem impletionem infinitorum donorum, quod secundum hominem habuerit quidem maiestatem illam, sed non usurpare voluerit. Plenus (inquit Lutherus) erat gratia, & sapientia, quod potuit omnia intelligere, &c. Et hæc est omnipotentia communicatio, de qua paulò post plura in tractatu de omniscientia Christi hominis dicemus.

Sed quæro, mi Domine Beza: An hæc duæ propositiones æquipollean? Deus est omnipotens; Homo est omnipotens? Cum enim secundum tuam opinionem, nulla sit om-

294 *Colloquium Mompelgartense.*

nipotentia communicatio in natura humana; quomodo ergo homo est omnipotens? aut verè omnipotens dici potest? quod tu asseris verè dici, vt maximè pertinaciter neges, humanitati omnipotentiam communicatam esse.

D. B E Z A.

Homo Christus
quomodo secundum
Bezam Deus &
omnipotens fit.

Ego has propositiones non dico equipollere. Nam alia ratione dicitur Deus omnipotens, videlicet propriè, & essentialiter IN SE, & PER SE. Homo autem dicitur omnipotens, non quòd humanitati communicata sit omnipotentia: sed quia est vnita omnipotenti diuinitati, quæ sola est & ita manet omnipotens, vt suam potentiam nulli creaturae, & ita etiam humanitati Christi non communicet.

Sic dicimus: Illum hominem esse Deum. Intelligimus autem sub vocabulo hominis, Deitatem vel Filium Dei hoc modo: Filius Dei, qui vnitus est humanitati, & Deitas ipsius, est Deus. Deitas enim humanitati non est communicata.

D. I A C O B V S.

Ego ex responsione vestra ad Thesin nostram 8. & 9. respondeo, quòd communicationem omnipotentia, quando humanitas dicitur suo modo omnipotens, ne quidem verè balem esse credatis, hoc est, non solùm non rem, id est, omnipotentiam, sed ne quidem nomen & appellationem omnipotentia Dei, humanitati Christi tribui verè posse doceatis; quæ auditu horrenda sunt. Quomodo enim hic homo verè omnipotès dici potest, cuius humanitati anima & corpori non solùm neq; omnipotentia: sed ne quidem nomen omnipotentia vllò modo communicatum est? Hoc, quæso, auditores diligenter expendere velint, quomodo cum Scriptura sacra conueniat, & allatis ex ea testimonijs consentiat, quæ Christo non solùm NOMEN, sed rem ipsam, hoc est, Maiestatem diuinitatis propriam, & omnipotentiam apertè tribuunt.

D. B E

Colloquium Mompelgartense. 295

D. B E Z A.

D. Brentius locum Ioannis primo, [Verbum caro factum est] non de vnione naturarum, sed de communicatione proprietatum diuinitatis, & ratione donorum exposuit, quibus Petrum Christum superet, aliâs vnâ diuinitatis vnionem cū Petro & Christo fore. Verba eius hæc sunt: Itaque discrimen Christi & Petri non est sumendum simpliciter ab inhabitatione Filij Dei: sed à communicatione proprietatum eius.

D. I A C O B V S.

Simpliciter nego, Brentium asserere: Eandem vnionem diuinitatis cum Petro esse, quæ est cum assumpto Homine Christo. Nam contra Petrum Martyrem disputans, (qui scripserat; Sufficit Deitatem, quamuis immensam & infinitam sua hypostasi fulcire ac *SVSTENTARE* humanitatem, vbiunque illa fuerit) hæc verba subiungit: certè si sententiam Martyris, quam supra commemoravi, de vnione personali, rectè introspexeris, talem facit vnionem Filij Dei, & filij Mariæ virginis, qualis est Filij Dei & omnium creaturarum, aut saltem Petri & Pauli aliorumq; Sanctorum. Tantùm igitur abest, vt Brentius eandem vnionem Christi & Petri cum Deo asseruerit, vt hanc tanquam omnium absurdissimam sententiam ex Petri Martyris descriptione sequi demonstrauerit, si ad constituendam vnionem Personalem sufficiat in sua hypostasi *FVLCIRE ET SVSTENTARE*.

Quòd autem vnionem personalem per communicationem idiomatum definiuerit, hæc causa est, quòd vnionis hypostaticæ Mysterium ita comparatum sit, vt à priori definiiri non possit. Quando ergo non habemus specificas differentias; in earum locum, quæ magis nota sunt, siue propria siue accidentia, siue operationes reponimus; quibus ab alijs rebus discernantur, vt aliquo modo quid sint, intelligi possit.

Vnio hypostaticæ duarum naturarum in Christo, cur per communicationem idiomatum definiatur.

Sic

296 *Colloquium Mompelgartense.*

Animæ rationalis
cum corpore vnio.

Cur duæ definitio-
nes animæ, ab Ari-
stotele traditæ.

Vnio animæ est cor-
pore vnde cogno-
scatur.

Cur D. Brentius &
D. Iacobus Andreæ
vnionem persona-
lem per communi-
cationem idioma-
tum definierint.

Collatio personæ
totius Christi cum
Petro.

Discrimen vnionis
diuinitatis in Chri-
sto & Petro, vnde
sumendam.

Sic qualis sit vnio animæ cum corpore in quolibet homi-
ne, à priori non possumus scire. Definimus ergo à postero-
ri, hoc est, à communicatione potentiarum animæ cum cor-
pore, qua corpus viuit, sentit, mouetur. Hinc Aristoteles,
cùm aliàs vniuscuiusque rei vna tantùm sit definitio, duas
definitiones animæ tradit: alteram, qua anima, quid per se &
in se sit, ratione potentiarum suarum describit: alteram verò
ea ratione tradit, qua corpori vnitur, & se cum potentijs suis
communicat. Anima, inquit, est actus corporis physici Or-
ganici vitam habentis in potentia. Item: Anima est, qua vi-
uimus, sentimus, mouemur & intelligimus. Et cùm videamus,
animam nullam harum potentiarum sine corpore ex-
ercere quamdiu est in corpore, sine quibus etiam corpus ni-
hil agere potest, sed instar lapidis & trunci est: Ex hac com-
municatione tanquam vnionis consequente intelligimus,
quanta sit vnio, & quàm arcta corporis cum anima coniun-
ctio.

Sic cùm nos multò minùs Mysterium vnionis personalis
diuinæ & humanæ naturæ in Christo intelligamus, vt qui
nos ipsos ignoramus: D. Brentius & Collegæ ipsius, Scri-
pturæ sacræ, & S. Patrum vestigia secuti, hanc admirandam
vnionem per communicationem Maiestatis diuinæ descri-
pserunt, qua discrimen inter Petrum & Christum hominem
conspiciatur, qui aliàs multa communia habent.

Non enim negari potest, diuinitatem totā, quæ *à patribus*
est, & in partes non diuiditur, in Petro non solum totam esse,
sed etiam in eo habitare, quæ numero non alia est diuini-
tas, quàm quæ in Christo est. Ex quo autem minimè sequi-
tur, quòd idem modus vnionis & coniunctionis Dei cum
Petro fuerit, qui est in homine Christo.

Vnde autem hoc discrimen sumendum, quod neque ocu-
lis corporis, neque mente percipi potest?

Ex consequente nimirum huius admirandæ vnionis esse-
ctū, qui in Scriptura sacra explicatus est; videlicet à commu-
nicatione Maiestatis, quam Scriptura sacra Christo homini
tribuit,

tribuit, quæ nulli homini aliâs quantumvis sancto & excellenti tribuitur. Nam homo Christus dicit: Adolefcens, tibi dico, Surge: & statim refurgit. Ad hunc modum Petrus non loquitur; sed inquit, Dico tibi, in nomine IESV CHRISTI NAZAREN I surgo, & ambula. Vnde colligitur, alia ratione Petrum, alia ratione Christum refuscitasse mortuos.

Sed ais: Quid fuscitauit mortuos? Respondeo: Omnipotens virtus diuinitatis, cuius solius proprium est mortuos refuscitare.

Cur autem homo Christus simpliciter dicit: Adolefcens, tibi dico surge, & statim ad hanc vocem Christi adolefcens surgit? Petrus autem non simpliciter inquit: Dico tibi surge: sed dicit: IN NOMINE IESV surge & ambula: cùm tamen vna & eadem sit diuina virtus, qua excitati sunt? Hic discrimen vniõnis diuinitatis cum Petro, & cum homine assumpto, conspicitur; quòd homo Christus propria, Petrus autem aliena virtute mortuos fuscitauit, & miracula edidit.

Quia omnipotens illa virtus diuinitatis, communicata est humanitati Christi: cuius solius humanitatis seu hominis, RESPECTV ALIORVM SANCTORVM hominũ propria fuit; vt respectu illarum propria, communicata tamen diuinitate virtute homo Christus mortuos fuscitaret; quod propter defectum communicationis huius, Petrus facere non potuit, sed semper coactus est addere: IN NOMINE IESV. Sicut Apostoli orasse leguntur, vt Dominus extendat manum suam ad sanitates, signa & prodigia efficienda per nomen sancti FILII SVI IESV. Ex qua communicatione reali in Christo facta intelligitur, longè aliam vniõnem esse diuinitatis cum homine assumpto in persona Christi, quàm cum Petro.

Hæc mens & sententia D. Brentij, in collatione Petri cum Christo fuit, quando per communicationem Maiestatis diuinæ in Christo vniõnem personalem definire, & ab alijs vniõnibus Dei cum beatis hominibus discernere voluit.

Quomodo hominis assumpti omnipotentia simul propria & communicata sit.

Refutatio falsæ doctrinæ, D. Brentio imputatæ.

298 *Colloquium Mompelgartense.*

Nequaquam verò eandem vnionem diuinitatis cum humanitate Christi & Petri docuit, vt discrimen duntaxat in donorum gradu vel numero collocauerit. Sicut falsò ipsi Brentio in Domino quiescenti, & mihi quoque, tribuitur; quafi doceamus aut docuerimus, quòd diuinitas *non solum* tantum adfuerit homini Christo, sicut reliquis sanctis, quos gradu donorum superauerit, & creatâ potentia & sapientia Deo similis, Deus & Deo æqualis dicatur. Quæ omnia ne per somnium quidem Brentio aut mihi vnquam in mentem uenerunt.

Cur Brentius vnionem personalem per communicationem idiomatum definiuerit.

- Ioan. 3.
- Col. 2.
- Ioan. 1.
- 1. Cor. 12.
- Rom. 12.

Sed per hanc collatam Maiestatem, homines aliquo modo ad illam admirandam & ineffabilem vnionem diuinitatis cum assumpto homine Iesu Mariæ filio perducere uoluit, quæ toto genere ab omni alia vnione diuinitatis cum sanctis hominibus differat: in qua spiritus Christo nõ ad mensuram, sed sine mēsurā donatus est. Neq; potentia aliqua creata, sed OMNIS plenitudo Deitatis ei communicata est; ex qua plenitudine nos omnes accepimus dona, secundum mensuram donationis Christi.

D. BEZA.

Dico, nos non negare: homini huic datam omnipotentiam, quia homo ille est Deus: sed nego humanitati datam esse. Sicut enim dici non potest: Humanitas est Deitas: ita etiam dici non potest, humanitas est omnipotens.

D. IACOBVS.

Hæc nunc aliquoties audita & à te repetita sunt: & quomodo sub uocabulo [Homo] Deitatem solam absq; humanitate intelligas & lectori fucum facias, ex responsione uestra ostensum est. Sed peto VNVM, VNVM duntaxat Scripturæ sacræ testimonium, quo hanc glossam probes, qua asseris, & toties repetis, atque inculcas; si humanitati à Filio Dei assumptæ communicata esset omnipotentia, quòd in Deitatem conuersa esset: Hoc quæso proba.

D. BEZA.

Colloquium Mompelgartense. 299

D. BEZA.

Hoc perinde est, ac si quis peteret à me testimonium Scripturæ, ut probem, quòd simus Mompelgardii. Res aperta & manifesta est: idèò nullo Scripturæ testimonio indiget.

D. IACOBVS.

Contrarium ego ex Scriptura apertè & manifestissimè probaui, & similitudine ferri igniti demonstraui: ad quæ testimonia tu nihil aliud, quàm glossam contra apertum textum attulisti, eam quæ nullo Scripturæ testimonio probare potes, quòd videlicet potentia homini Christo data, sit creata qualitas & donum creatum.

D. BEZA.

Certum est, omnia dona hominibus data, esse qualitates creatas. Quapropter cum Christus sit caput corporis, quòd dicitur Ecclesia; idèò certum est, etiam dona eius humanitati data, esse qualitates creatas, quorum numero & excellentia, Christi humanitas non modò omnes beatos homines, sed etiam Angelos superat.

Bezae argumentum à membris ad caput.

D. IACOBVS.

Ego simpliciter nego consequentiam. Omnibus enim pijs & fidelibus sunt creata dona collata, quia non sunt hypostaticè cum Deo vniti. Et Scriptura sacra apertè testatur, quòd membrorum corporis Christi omnia dona sint mensurata, nec vni cuncta dederit Dominus, sed secundum mensuram donationis Christi, quantum cuique sufficit. Sed Christo cuncta dedisse sine mensura, Spiritus S. adeoque ipse Christus de se testatur: Et omnem plenitudinem, non donorum creatorum, sed totius diuinitatis, inquit Paulus, in Christo habitare. His verbis Spiritus sancti, conscientia pij hominis tutò inhærere, & in eis acquiescere potest; cum de glossa vestra nullo Scripturæ testimonio confirmata semper dubitare cogatur, an sit vera vel falsa. Sed cum nullo Scripturæ testimonio probari possit, potentiam huma-

Refutatio huius argumendi.

1. Cor. 12. 14.
Rom. 12.
Ioan. 3. 13.
Col. 2.

300 *Colloquium Mompelgartense.*

næ naturæ Christi datam, creatum donum esse: videamus etiã de reliquis Dei attributis, quæ sunt, omniscientia, omnipræsentia, viuificatio, & religiosa adoratio: (nam hæc omnia sunt Deitatis propria) an ea quoque assumptæ humanitati Christi communicata sint.

D. B E Z A.

Confes. D. Beza de communicatione attributorum Deitatis.

Quid opus est de singulis dicere? cum omnium attributorum Dei eadem sit ratio & communicatio. Si enim demonstraueris, unum Dei attributum proprium communicatum esse; de reliquis nihil disputandum censeo.

D. I A C O B V S.

• Omnipotentiam diuinitatis, humanitati Christi assumptæ comunicatam esse; luce meridiana clariùs apertis Scripturæ testimonijs me demonstrasse, confido. De quo iudicium sit penes auditores.

Deinde non ignoras, quosdam omnipotentiam & omniscientiam tribuere Christi humanitati: sed omnipræsentiam communicatam esse, negare & oppugnare. Ideò etiam de illis dicendum erit.

D. B E Z A.

D. Heshusij opinio quomodo à Beza damnata.

Scio Doctorem Heshusium hoc facere: sed toto cælo errat, et stultè facit. Nã si vna proprietas diuinitatis naturæ humana communicata est, reliqua omnes communicata sunt. Id si tu de vna demonstraueris; ego de reliquis tecum nihil prorsus contendere aut disputare volo.

D. I A C O B V S.

Age ergo, vt de reliquis quoque placidè conferamus, idque potissimùm propter auditores, vt videant & cognoscant, nos ex parte nostra Christo homini seu humanitati eius

Colloquium Mompelgartense. 301

eius nihil tribuere, quod non Scripturæ sacræ apertis testimonijs (qua sola, fides nostra Christiana nititur) probari & demonstrari possit.

D. BEZA.

Si ita placet, fiat.

D. IACOBVS.

Nos Christo homini, hoc est, humanitati eius, omniscientiam realiter communicatam asserimus. Quod autem vera sit hæc nostra doctrina, hoc argumento confirmo. Cuiuscunque datus est spiritus sine mensura: huic omniscientia data est. Sed Christo homini seu secundum humanitatē datus est spiritus non ad mensuram. Ergo data est illi etiam omniscientia. Probatio minoris propositionis: Ioan. 3. scriptum est, [Quem misit Deus, verba Dei loquitur. Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius.]

II. De omniscientia
Humanæ naturæ in
Christo, omniscientia
verè & realiter
communicata.

D. BEZA.

Concedo, quòd omnia dona Spiritus sancti sint data Christo sine mensura, quæ sunt creatæ qualitates. Et sic concedo etiam nunc Christum in gloria OMNIA SCIRE, quæ prius in statu humilitatis seu exinanitionis non sciuit: quia nunc gubernationem omnium tenet.

D. IACOBVS.

Quæro igitur: An spiritus Christi humanus, hoc est, anima Christi nunc in gloria omnia sciat, quæ Deus scit?

D. BEZA.

Non dubito, etiam nunc OMNIA scire, QUAE prius non sciuit, cum in statu exinanitionis esset. Et suprâ dixi: Lutherum in sermone Natalitio distinguere inter cognitionem

302 *Colloquium Mompelgartense.*

humanitatis & diuinitatis Christi: quòd Christus multa ignorauerit secundum humanam naturam, quæ secundum diuinitatem nouerit. Et fatetur ipse Lutherus, se etiam sæpe errasse in hoc & in alijs Scriptura locis, quòd natura tribuerit, quæ personæ conueniunt: & contra.

D. I A C O B V S.

An Lutherus suam doctrinam de persona Christi reuocauerit.

Quo anno hæc scripsit Lutherus? Nam à vestris fratribus hæc eadem Lutheri verba, in hunc potissimum finem proferruntur & allegantur, vt probent; Lutherum ipsum doctrinam suam de persona Christi reuocasse. Potissimum verò illa, quæ de persona Christi in Maiori Confessione de Cœna Domini, & in libro cui titulus est: Quòd verba Christi [Hoc est corpus meum] adhuc firma & immota persistant, scripserit. Ideò quæro, quo anno hæc scripserit?

D. B E Z A,

Ego nescio.

D. I A C O B V S.

Lutherus cum tyro esset, in sacrarum literarum studio sæpe errauit.

In Epistola dedicatoria ad Comitem Mansfeldensem annotatum est tempus, quo hæc Lutherus scripsit; videlicet, anno Domini 1521. editam Postillam istam, quam præcedentibus annis scriptam esse docet. Quomodo ergo his verbis Lutherus ea retractare potuit, quæ anno 1527. & 1528. hoc est, sex vel septem annis post scripsit? Non enim posteriora per priora, sed priora per posteriora scripta corriguntur. Sensus ergo verborum Lutheri in sua Ecclesiastica Postilla est: cum adhuc tyro sacrarum literarum esset, fatetur, quòd sæpe in eiusmodi Scripturæ sententijs errauerit, & naturæ tribuerit, quod personæ est.

Collatio scriptorum Lutheri, ratione temporis.

In posterioribus autem scriptis non ampliùs hac ignorantia laborauit, sed ex vera & genuina interpretatione Scripturæ sacræ testimoniorum, contra hostes veritatis solidè disputauit, & eosdem verbo Domini prostrauit. Scripturam enim

enim per Scripturam interpretatus est; qui optimus modus interpretandi est. Et explicatione dexteræ Dei, non ex humanis glossis, sed apertissimis sacræ Scripturæ verbis demonstravit: Christo secundum humanam naturam omnipotentiam diuinitatis propriam verè & realiter communicatam esse. Et regula Lutheri supra posita, omnibus sacrarum literarum studiosis, tyronibus maximè, valdè necessaria est: Ne tribuant naturis, quod personæ est, ne naturas confundamus aut separemus: de quo aliàs.

Sed quæro ampliùs: An Christi anima nunc in gloria, omnia sciat, etiam cogitationes hominum?

An Christi anima etiam cogitationes hominum sciat & videat.

D. B E Z A.

Nescio. Ex reuelatione diuinitatis potest scire, quantum vult scire, & quantum illi opus est.

D. I A C O B V S.

Sic quoque olim Heydelbergenses Theologi scripserunt, Christum scire, quantum velit scire, & quantum illi opus sit ad exercendum iudicium: tantam etiam Dei ipsius, & operum Dei cognitionem habere, quantum ei conueniat scire. Quæ vox in auribus piorum hominum non modò dura, sed planè impia est. Quasi verò Christus secundum humanitatem suam nondum perfectam Dei, & operum eius cognitionem habeat?

D. B E Z A.

Illi quid scripserint, ego ignoro; ipsi pro se respondeant. Ego dico, Christum secundum humanam naturam nunc scire omnia, QVÆ VELIT SCIRE.

D. I A C O B V S.

Vult ne homo Christus omnia scire?

D. B E Z A.

Nescio. Non sum cum illo hac de re collocutus.

D. I A C O -

304 *Colloquium Mompelgartense.*

D. I A C O B V S.

Est ne homo Christus secundum humanum suum spiritum, hoc est, secundum animam seu animam suam *καρδίον γινώσκω?*

D. B E Z A.

Ν Ο Ν

D. I A C O B V S.

Cum in terris versaretur, an non suo humano spiritu vidit cogitationes in cordibus hominum? Item: Oportet illum cogitationes hominum scire, quia futurus est iudex vivorum & mortuorum, qui etiam cogitationes cordium est iudicaturus & puniturus, voluntati & legi diuinæ contrarias.

D. B E Z A.

Solus Deus est καρδίον γινώσκω, id est, scrutator cordium: communicat autem humanitati, qua vult: cuius anima habet scientiam, qua est qualitas: Et tantam scientiam, quantum vult Deitas. Sic Deitas Christi, cum Christus localiter & visibiliter in terris versaretur, vidit cogitationes cordium, & humanitati reuelavit, quantum voluit & quando voluit. Talis etiam nunc est gloria eius ratio, sed excellentissima, quanta in creaturam cadere potest; qualitas tamen & donum creatum.

D. I A C O B V S.

Quomodo Deus cogitationes in cordibus hominum videat, nos non intelligimus. Non enim, sicut nos, per fenestram prospicit, ut videat quid in terris agatur. In Psalmo scribitur: Intellexisti cogitationes meas de longè. Sic quoque de Christo non quaeritur, quomodo cogitationes hominum viderit; sed an viderit etiam tanquam homo? Tu respondes; ex reuelatione diuinitatis habere; de quo minime quasi-

Quomodo Deus omnia viderit & no-
uerit.

Psal. 139.

Colloquium Mompelgartense. 305

quæsitum fuit. Testantur autem Euangelistæ de homine Christo, quòd viderit cogitationes Pharisæorum, & aliorum quibus cum conuersabatur, malorum maximè. Quid malè cogitatis, inquit, in cordibus vestris? Ergo Christus etiam quatenus homo, est *καρδιογενής*, & nouit cogitationes hominum, non solùm vt Deus, sed etiam tanquam homo.

Matth. 9.
Mar. 2.
Luc. 5.

D. BEZA.

Scientia Dei est absoluta. Sed scientia hominis est qualitas, qua homo scit ea, quæ Deus reuelat.

D. IACOBVS.

Nostra cognitio in altero seculo non erit talis, qualem vos ipsi Christo affingitis. Sicut Apostolus testatur: scientia destruetur: ex parte enim cognoscimus, ex parte propheta- mus: cùm autem venerit quod perfectum est, euacuabitur quod EX PARTE est. Nunc cognosco ex parte; Tunc autem cognoscam, SICVT COGNITVS SVM. Si ergo in nobis quod ex parte est, abolebitur; & sicut à Deo cogniti sumus, cognoscemus: multò minùs illud [EX PARTE] humanitati Christi in cognitione Dei & operum eius, tribuendum est.

Differentia cogni-
tionis in hoc & in
futuro seculo.
I. Cor. 13.

D. BEZA.

Humanitas Christi, quia creatura est & finita, ideo scientia eius quoque est finita qualitas, etiamsi omnium creaturarum scientiam superet.

D. IACOBVS.

Sed hæc finita humanitas, habet in se corporaliter inhabi- tantem infinitam plenitudinem Deitatis: & accepit spiritum non ad mensuram. Ergo non potest esse qualitas, seu scientia finita: sed ipsius Dei propria scientia infinita. Quicquid enim mensura caret, immensum & infinitum est. Spiritus, quem

Scientia Christo da-
ta non est mensu-
rata.

Col. 2.
Ioan. 3.

quem Christus accepit secundum hominem, sine mensura datus est. Ergo infinita & non mensurata est eius cognitio atque scientia.

D. B E Z A.

Spiritus, pro donis Spiritus sancti accipitur. Ioan. 7. cap. legimus: [Nondum erat spiritus, id est, dona Spiritus sancti.]

D. I A C O B V S.

Vt maximè tibi concederem, quòd eo loco [Spiritus] pro donis Spiritus sancti accipiatur, quod rectiùs de reuelatione Spiritus sancti, quàm de donis Spiritus sancti intelligitur: tamen restrictio Ioan. 3. apposita apertè indicat, dictum Christi nõ de creatis donis intelligi posse, sicut Ioan. 7. Non enim absolutè ponitur vocabulum spiritus, sicut in allegato loco, Ioan. 7. sed additur: NON ad mensuram: quibus verbis à creatis donis manifestè distinguitur. Nam nihil caret & est sine mensura, præter quàm SOLVS DEVS.

D. B E Z A.

Est ne Spiritus sanctus humanitati Christi essentialiter datus?

D. I A C O B V S.

Ambiguum est vocabulum [Essentialiter.] Ego dico hoc in loco intelligi ipsum Spiritum S. non dona Spiritus sancti creata: quæ nõ sunt Spiritus S. sed Spiritus sancti effectus, seu opera in sanctis. Hic S. sanctus est datus Christo homini absolute mensura: secundum illud, Ioan. 1. [Super quem videris Spiritum S. descendentem & manentem super eum.] Si igitur Spiritus non ad mensuram datus, esset donum creatum, tum Spiritus S. tertia Trinitatis persona esset quiddam creatum; quod absurdum & planè impium est dicere.

D. B E Z A.

Tu transis à persona Filij ad Spiritum. Cùm enim dixeris humanitatem à diuinitate filij & eius communicatione habere infinita & increata dona: nunc Spiritui S. ea tribuis & ascribis.

D. I A.

D. I A C O B V S.

Collatio hæc donorum, quæ Spiritui S. tribuitur, nullam facit confussionem personarum. Cum enim Spiritus S. sit Patris & Filij communis Spiritus; ideoque quicquid Spiritus sanctus donorum in assumptam naturam humanam cõfert, id totius diuinitatis, Patris & Filij & Spiritus sancti opus est, à quibus Spiritus sanctus accipit.

Quomodo eadem dona non mensurata à Filio Dei & Spiritu sancto humanitati Christi dara sint.

Habet igitur assumpta humanitas à diuinitate filij infinitam potentiam & scientiam per Spiritum sanctum collatam, sicut scriptum legimus: Super quem videris Spiritum sanctum descendentem & manentem. Non dicit: Super quem videris dona Spiritus S. descendere. Cum igitur hunc Spiritum sine mensura habeat: ideo Ioannes dicit: De plenitudine eius nos accepisse; quæ infinita est, non mensurata aut creata.

Ioan. 1.

D. B E Z A.

Vis ergo, Christum etiam secundum humanum spiritum omniscium esse?

D. I A C O B V S.

Sic sentio. Non enim volo dimidium Christum habere, sed TOTUM, Deum & hominẽ, & maximè hominem, de quo Epistola ad Hebræos testatur: Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia, absque peccato. Item: IN QVO passus est ipse tentatus, POTENS est & eis qui tentantur, auxiliari. Summæ autem tentationes internæ sunt in cordibus piorum; quas, si Christus quatenus homo est, καὶ δοκιμάσθη, id est, scrutator cordium non est, non videret: maxima consolatio nobis in eiusmodi tentationibus adempta esset.

Christus secundum humanum spiritum omniscius.

Heb. 4.
Heb. 2.

Vt enim maximè Christum hominem adorarem, & miseriam meam in sinum eius effunderem: tamen si cogitationes cordis mei non nouit: quæ consolatio, quæ so, in homine Christo mihi reposita esset?

Q. 2

D. BEZA.

D. B E Z A.

Non est dimidius sed totus Christus, qui omnipotens, omniscius, & omnipræsens est. Non autem totum Christi est omnipotens. Sola enim diuinitas est omnipotens: Humana uero natura non est omnipotens.

D. I A C O B V S.

Præstigias verborum, & nihil nisi verba esse, supra ostendimus, cum dicunt aduersarij nostri: Totus Christus est omnipotens, omniscius, omnipræsens. Nam sine humanitate Christus non est totus Christus, sed λόγος & duntaxat. Ad totum Christum autem requiritur etiam humanitas, quam cum apertè ab omnipotentia excludant: quomodo ergo totus Christus Deus & Homo omnipotens esse aut dici potest?

D. B E Z A.

Ludus Sophisticus
in uocabulis T O
T V S & T O T V M.

Vocabulum [TOTVS] nomen personæ est, quæ omnipotens est. Nomen autem [TOTVM] ad naturas refertur: quarum altera tantum omnipotens est, uidelicet diuina natura, non autem humana natura. Ideoque, totum Christum, non autem totum Christi, hoc est, humanitatem eius quoque omnipotentem esse dicimus.

D. I A C O B V S.

Deceptio & Sophistica sub uocabulo, T O T V S, latitans. Christus sine humana natura non est totus Christus.

Totus Christus & totum Christi, æquipollentia.

[Deceptio latet sub uocabulo, T O T V S. Nam si candidè hoc uocabulo [T O T V S] de Christo utaris: significat personam quæ duabus naturis, & non vna duntaxat natura constat. Si quis ergo dicat: Totus Christus est omnipotens: & intelligat hoc tantum de diuina natura, exclusâ humanâ; manifesta est deceptio & Sophisticatio. Nam sola diuina natura non est totus Christus, sed ad totum Christum requiritur etiam humana natura. Ideoque [Totus Christus, & Totum Christi;] æqui-

Colloquium Mompelgartense. 309

si] æquipollent, cum totum Christi nihil aliud sit, quam Filius Dei & assumptus homo: Et totus quoque Christus nihil aliud est, quam Filius Dei, cum assumpta natura humana. Sicut Augustinus disertis verbis testatur: Accipe, inquit Augustinus, totum Christum, verbum, mentem rationalem ac carnem. Hoc totum est Christus.

August. Tract. in Ioan. 23.

Totus ergo Christus, Deus & homo, est omnipotens, si naturas ratione vnionis personalis consideremus: quamuis quoad naturas, si considerentur proprietate essentia, non eadem ratione. Nam λόγος seu natura diuina ^τ λόγου, siue in vnione, siue extra vnionem considerata, IN SE ET PER SE semper est omnipotens & omniscia. Humana autem natura non IN ET PER SE, sed ratione vnionis & facta participationis omnipotens & omniscia est, quæ à filio Dei omniscio habet, vt ipsa quoque omniscia effecta sit. Quando autem dicitur: Totum Christi non est omnipotens: Naturæ non ratione vnionis, sed in se & per se considerantur, & hoc modo verum est, quod dicitur: Totum Christi non est omnipotens: quia natura humana per se & in se, id est, proprietate naturæ suæ non est omnipotens, sed tantum ratione vnionis & in vnione.

Totus & rotum Synonyma. Christus totus quomodo verè omnipotens.

Totum Christi non est omnipotens, quomodo verè dici possit.

Hæc vera & germana sententia est huius dicti: Christus omnipotens, omniscius, & vbique est TOTVS, sed non TOTVM. Quod si quis aliter interpretetur, sicut aduersarij nostri: sophisticatur & simplicia corda decipit.

D. B E Z A.

Cum dicitur: Christus totus est omnipotens; intelligo Filium Dei non ab humanitate separatam, sed cum ea personaliter unitum. Hoc verò nihil obstante, verè tamen possum dicere, quòd sit omnipotens, etiam si humana eius natura non sit omnipotens.

Fallacia diuisionis Beza.

D. I A C O B V S.

Noua hæc fallacia est, quæ dicitur, diuisionis. Nam vocabulum,

310 *Colloquium Mompelgartense.*

Christus totus est
omnipotens, dupli-
citer potest intelli-
gi.

bulum, [Totus in enunciatione D. Bezae, non refertur ad
prædicatum, [est omnipotens:] sed ad subiectum [Christus.]
Vt hæc sententia sit: Christus totus, id est, Filius Dei ab hu-
manitate non separatus, sed cum ea vnitus, est omnipotens.
Hac ratione enunciatio est vera, etiamsi de vna duntaxat na-
tura intelligatur. Quando autem vocabulum [T O T U S] ad
prædicatum [omnipotens] refertur, hoc modo: Christus est
totus omnipotens; tum est falsa, si de vna tantum natura in-
telligatur: quod aduersarij nostri faciunt.

D. B E Z A.

*Dona Christi hominis, inter qua etiam scientia eius nu-
meratur, & reliquorum sanctorum hominum dona, differunt
secundum maius & minus; quæ pariter omnia, & non minus
in Christo quam in sanctis, creata Dei dona sunt.*

D. I A C O B V S.

Dona Christi & san-
ctorum, non tantum
secundum magis &
minus differunt.

Dona Christi & sanctorum hominum, tantum secundum
magis & minus differre, nunquam concessero. Nam ex vnio-
ne personali habet Christus homo, quod vnctus est oleo
Spiritus sancti præ confortibus suis: Idque non gradibus
donorum. Nam scientia Christi hominis toto genere dif-
fert à sanctorum scientia; quod dona nostra singulis secun-
dum mensuram donationis Christi sint distributa, hoc est,
sicut Christus homo singulis metitus & partitus est, qui in
altum ascendit, vt daret dona hominibus. Sed ipsi Christo
homini spiritus datus est non ad mensuram.

Ephes. 4.
1. Cor. 12. 14.
Rom. 12.
Psal. 69.

D. B E Z A.

Metonymia D. Bezae.

*Effectus accipit nomen causæ, vt spiritus pro donis Spi-
ritus S. intelligatur; quæ Christus simul omnia summè & ple-
nissimè habuit in sua humanitate. Quia Deitas dupliciter
in ipsius humanitate est, videlicet, tanquam λόγος & Spi-
ritus S. quod alijs sanctis non accidit. Nullus enim eorum om-
nia dona Spiritus sancti habuit; neq; vlli data sunt, præter-
quam homini Christo.*

D. I A C O;

D. I A C O B V S.

Hanc glossam euertunt verba Baptistæ: non ad mensuram dat Deus spiritum. Nam si omnia dona omnium sanctorum in vnum cumulum congeras, quemadmodum ipsi sancti sunt numerabiles, sic etiam dona illa numerari possent, si in vno Christo homine omnia eo modo, de quo aduersarij loquuntur, concurrerent. Sed Baptista inquit: Filio datus est spiritus non ad mensuram. Ergo nullo modo de creatis donis intelligi potest, sed de ipsius Spiritus sancti in creatis donis, quibus intelligitur participatio diuinæ & Deo propria scientiæ, quæ homini Christo tota collata est, vt nunc etiam sciat, quæ Deus scit, neque quicquam ab eo absconditum aut reconditum sit, quod non sciat.

Ioan. 3.
Christus homo omniscius est.

D. B E Z A.

Si talis scientia humanitati Christi communicata esset, sequeretur, quod humanitas Deitas facta esset; quod impossibile est.

D. I A C O B V S.

Profer vnum, (vnum inquam) Scripturæ testimonium, quo hanc sententiam probes, quod videlicet illa scientia in homine Christo sit creatum donum, aut quod non possit fieri omniscius, nisi humanitas in Deitatem conuertatur: & paratus sum tibi respondere. Non enim satis est hoc dicere, sed oportet etiam probare, non humana Philosophia, sed verbo Dei ex Scriptura sacra deprompto, quod testatur: in Christo omnes thesauros sapientiæ & scientiæ absconditos esse, idque sine mensura. Quibus testimonijs magis tutò conscientia & fides hominis nititur, quàm rationis humanæ argumentis & glossis, quæ manifestè & apertè verbo Dei opponuntur.

D. B E Z A.

Illud quod dicitur, Filio datū spiritū non ad mensurā fateor ad solum Christum pertinere. Sed dicitur de nobis quoque, quod simus

312 *Colloquium Mompelgartense.*

simus vnus spiritus cum Christo. Item, Rom. 8. Qui spiritus Dei ducuntur, Filij Dei sunt. Aliam ergo diuinitatem Spiritus Christo homini tribuis, & aliam sanctis hominibus: qui sunt Christi membra, & eiusdem spiritus participes.

D. I A C O B V S.

Vnus spiritus in homine Christo & sanctis: sed non vna & eadem communicationis ratio.

Vna quidem est diuinitas Spiritus sancti in homine Christo, & in alijs sanctis hominibus, qui sunt Christi membra: sed non vna & eadem est eiusdem participatio seu communicatio. Nam in homine Christo omnia sunt sine mensura, hoc est, increata, immensa, & infinita: in omnibus alijs autem sanctis hominibus, Christi membris, omnia sunt creata, mensurata, finita, dona communicata. Quæ communicatio ratione particularium donorum, nõ solum gradibus & numero donorum, sed toto genere, sicut vnio quoque humanitatis cum Filio Dei in Christo facta, differt. Quorum donorum in sanctis, Christus ipse quoque Deus & homo, largitor & dispensator est, quæ ex eius plenitudine infinita, omnia eius membra accipiunt.

III. De omnipræsentia Christi secundam humanitatem.

In Respons. ad The-
sin 13. 14.

Sed quoniam nullum Scripturæ testimonium profertur, quo probetur: Scientiam hominis Christi, creatum donum esse: nos ad aliam Thesin vestræ responsionis accedamus, videlicet de omnipræsentia Christi hominis, quam in vestris scriptis Vbiquitatem appellatis: qua nos asserimus: quod Christus non solum sua Deitate, sed etiam assumpta sua humana natura, vbique præsens sit. Quam doctrinam tanquã nouum & in Ecclesia prius inauditum dogma rejicitis & damnatis. Ego autem illam non minus illustribus sacre Scripturæ testimonijs, quàm omnipotentis & omniscientis communicationem in humanitate Christi realiter factam probabo, & ad oculum demonstrabo: si modò expressis Spiritus S. verbis fides habeatur. Argumentum est tale:

Quicumq;

Quicumque implet omnia, ille ubique præsens est. Homo à Filio Dei in unitatem personæ eius assumptus, implet omnia. Ergo homo ille assumptus ubique præsens est.

Argumentū pro omnipræsentia Christi hominis.

Maior probatur primū testimonio & autoritate Ieremix, cap. 23. Cuius verba sic sonant: Putasne Deus è vicino ego sum, dicit Dominus? & non Deus de longè? Si occultabitur vir in absconditis, & ego non videbo illum, dicit Dominus? Nunquid non cælum & terram ego impleo? Et illud Esaiæ: Cælum sedes mea, & terra scabellum pedum meorū. Probatio minoris propositionis, Eph. 4. Christus ascendit super omnes cælos, vt omnia impleret, quod de Christo filio hominis, seu respectu humanæ naturæ dicitur. Ex quo sequitur, quòd Christus homo, qui super omnes cælos ascendit, nunc omnia impleat, & omnibus præsens sit. Vnde etiam dulcissimæ promissiones eius: Ero vobiscum omnibus diebus, vsq; ad consummationem seculi. Item: Vbi duo vel tres congregati sunt in nomine meo, IBI SUM IN MEDITIO ipforum.

Hæc verba D. Osiander ex libro recitauit.

Esa. 66.

Matth. 28.
Item 18.

D. BEZA.

Ad maiorem propositionem syllogismi respondeo: Quòd is qui implet omnia, sit verus Deus, non autem homo. Quapropter non simpliciter de Christo concedo, sed de solo Deo vero. Quisquis igitur non est Deus, de eo non concedo, sicut de humanitate Christi, quæ non est Deus. Omnia enim implet Deus, sed non humanitas.

An solus Deus omnia impleat.

Ad minorem propositionem, vbi dicitur: quod Christus impleat omnia; idq; ex verbis Pauli Ephes. 4. probatur, qui refertur: Christum sua humanitate ideò ascendisse supra omnes cælos, vt omnia impleret, respōdeo: quòd verbum [implere] non refertur ad substantiam vel diuinitatis, vel humanitatis, sed ad officium Christi. Quo Apostolus demonstrare & docere voluit, iam officium Christi consummatū, hoc est, omnia per Christum impleta esse, quæ ad ipsius officium pertinebant.

An humanitas Christi etiam omnia impleat.

Rr

tinebant.

314 *Colloquium Mompelgartense.*

tinebant. Nam ascensus Christi in cœlū sinē imponit Ministrio Christi in terris peractō. Ideoq; peractis rebus omnibus in terris sibi à patre mādatis, ascēdit ad cœlos, ut ostenderet, nihil superesse, quod non impleuisset. Sic verbo hoc implendi Christus quoq; usus est, cū à Ioanne baptizaretur. Sine modo, inquit: Sic enim decet nos implere omnem iustitiam.

Matth. 3.
Attulit hic verba Virgilij, Orig. homil. 13.
in Matth.

Explicatio vera verborum Pauli.
Ephes. 4.

D. I A C O B V S.

Verba textus Pauli apertissima glossæ & interpretationi manifestè repugnant, neque eam admittunt, quam hoc loco Beza affert. Nam quæ commemorata verba Pauli præcedit, apertè testantur hic de præsentia Christi ascendentis agi, nō de consummatione officij eius, sed de locis superis & inferis apertè mentionem fieri. Verba sic sonant: Quod autē ascendit, quid est, nisi quia & descendit primū in inferiores partes terræ. Qui descendit, ipse est, & qui ascendit supra omnes cœlos, ut omnia adimpleret. Hactenus verba Pauli. Vbi vocabula, in altum, ad inferiores partes terræ, supra omnes cœlos, ascendere, descendere, nullam partem officij Christi expriment, sed solū de varia Christi præsentia loquuntur, qualiscunque eius ratio sit.

De ascensu Christi nihil carnale cogitandum.

Diligenter autem obseruandum est, quod Paulus non dicit: Eum ascendisse in cœlos, vel ad cœlos, sed supra cœlos. Et quidem addit: supra omnes cœlos: Ne quid carnale de hoc Christi ascensu cogitemus.

Neque diuinitas neque humanitas Christi localiter implet omnia.

Ex quo etiam docemur, vocabulum [implere] idem ad Ephesios, quod Ieremię. 23, significare, videlicet, veram præsentiam, qua Deus & homo Christus vbique adesse dicitur, etsi alio modo diuinitati Christi, quàm humanitati eius tribuatur. Nam diuinitas seipsa, per se, sine respectu alterius, implet omnia. Humanitas autem non per se, aut suæ naturæ proprietate, sed respectu & participatione diuinitatis & maiestatis eius qua indiget, implet omnia; non tamen carnaliter, physicè, aut localiter de vtraque accipiendum & intelligendum esse dicimus.

Quam-

Colloquium Mompelgartense. 315

Quamuis enim essentia diuinitatis sit infinita, quæ cœlum & terram essentialiter implet, & omnibus rebus creatis præsens est: tamen quia Deus non est magnus mole & quantitate, sed virtute, nulla corporalis extensio aut diffusio imaginanda est localis, quæ essentia diuina in creaturis præsens sit, quemadmodum stramen in sacco, aut panis in cibario est. Sed, sicut Augustinus loquitur, *IN SE IPSO* vbiq; præsens & est, & omnia implet; quem præsentia modum ratio & intellectus humanus non percipit.

Deus sua essentia quomodo omnia implet.

August. Epist. 37. ad Dard.

Quum igitur humanitati Christi tribuatur, quod ipsa quoque omnia implet cum diuinitate, cum qua personaliter vnita est; quamprimùm de hac impletione cogitare incipimus, localis extensio in omnia loca procul remouenda est. Sed cogitandum de participatione diuinæ maiestatis, ad quam Christi caro ascendisse dicitur, & collocata ad dexteram virtutis Dei, quæ neque locus est, neque in loco, sed cœlum & terram, & omnia implet. Et cum diuinitas non sit extensa aut diffusa, nulla quoq; humanitatis Christi coextensio vel diffusio imaginanda est; sed respicienda maiestas, quæ cœlum sedem, & terram scabellum pedum eius constituit. Quæ omnia si quis physicè & localiter de Deo intelligat; quàm absurdas & impias, de ipso Deo, ne dicam de humanitate Christi, cogitationes in animis hominum gignet?

Quomodo de omni præsentia humanitatis Christi cogitandum sit.

Humanitas Christi non est coextensa cum diuinitate.

Absurda refutatio omnipresentia humanitatis Christi.

His omnibus necessariò positis, euanescent omnia argumenta vestra, quibus hactenus contra præsentiam illam spiritualem & cœlestem humanitatis Christi, & omnipresentiam eius, quæ omnia Christus tanquam homo etiam implere dicitur, disputatum est. Ad quam explicandam & refutandam, varijs similitudinibus vestri Scriptores vsi sunt. Nam diuinitatem orbibus seu circulis cœlestibus, corpus Christi autem corporibus planetarum cõparantes, sic ratiocinati sunt: Quæ admodum orbis seu circulus planetæ semper est vbi corpus planetæ est, quia orbis seu circulus suum nunquã egreditur. Non autem è contra, vbi orbis planetæ est, etiam corpus plane-

Carnales, crassa, & absurda similitudines contra omnipresentiam humanitatis Christi.

I.

Similitudo de orbibus, & corporibus planetarum: & inepta contra Maiestatem hominis Christi argumentatio.

316 *Colloquium Mompelgartense.*

planeta est; quia orbis planetae maioris ambitus est, quam corpus planetae. Ita diuinitas quidem praesens est, vbicunq; assumptus homo est; sed non contra, vbi diuinitas est, ibi assumptus homo quoque praesens est.

2.
Similitudo gemmae
in annulo.

3.
Similitudo Antver-
pia, & Oceani.

Ident similitudine gemmae in annulo pariter explicarunt. Et in Maulbronnensi Colloquio, Heidelbergenses Theologi comparatione & exemplo Antverpia & Oceani, hoc modo contra nos argumentati sunt: Quemadmodum non sequitur, Oceanus circumluit vniuersum orbem terrae: Antverpia coniuncta est cum Oceano: Ergo Antverpia etiam circumluit vniuersum orbem terrae: Sic quoque non sequitur, si propter coniunctionem Verbi cum humanitate assumpta, ipsam humanitatem etiam in Christo vbique praesentem asserere velimus, vbicunq; diuinitas praesens est.

Ad eundem quoque modum, similitudine capitis & membrorum in humano corpore, stipitis & ramorum arboris, vtuntur: & ex ijs contra praesentiam humanitatis Christi argumentantur, quae omnia cum diuinitate implere dicitur.

Crassa & carnales
cogitationes de my-
sterio incarnationis,
de diuinitate, & hu-
manitate Christi.

Phantasia de Deita-
tis praesentia in crea-
tura.

Carnales cogitatio-
nes de praesentia hu-
manitatis Christi,
in gubernatione
omnium.

Haec similitudines, quae in scriptis vestris, & vestrorum fratrum reperiuntur, ostendunt, quam crassas, carnales, absurdas, atque falsas cogitationes de mysterio incarnationis Filij Dei, & non solum de humanitatis, sed etiam diuinitatis Christi praesentia in omnibus locis, habeant.

Fingunt enim Deum instar orbis planetarum, & Oceani, extensum & diffusum esse, quasi mole & quantitate sit magnus. Inde dicunt: Humanitatem diuinitati non COEXTENDI. Hoc enim verbo vtuntur Petrus Martyr, & multi alij. COEXTENSVM VERò praesupponit EXTENSVM. Cum autem diuinitati propter praesentiam suam, in caelo & in terra, qua omnia implet, non opus sit EXTENSIONE, neque ea extensa sit: quae causa quaeso est, si humanitas Christi cum diuinitate omnia implere dicitur, propterea ipsam quoque cum diuinitate coextensam dici?

Deinde

Colloquium Mompelgartense. 317

Deinde fingunt vnionem naturarum in Christo talem, quòd quemadmodum corpus Planetæ à sui orbis ambitu, & gemma ab annuli circulari forma, & Antvverpia ab amplitudine Oceani nihil accipit, sed extremitatibus tantum & superficiebus vniuntur & copulantur: Sic assumptam naturam humanam à Filio Dei, & ipsius maiestate propria nihil participare, sed cum ea solùm vniri.

Carnales cogitationes de vnione personali.

Cuius absurditas vel vno illustri Scripturæ testimonio aperte refutatur, quod paulò antè copiosè explicatum est. Nam Paulus testatur, quòd in Homine assumpto, videlicet in Christo, OMNIS PLENITUDO DEITATIS CORPORALITER INHABITET. Nomine plenitudinis autem Deitatis, totam diuinitatem intelligi extra omnem controuersiam positum est, & nullo modo negari potest. Hoc si verum est, quomodo hæc similitudines simul consistere, & præsentie humanitatis Christi quicquam derogare possunt? ex quibus contra vniuersalem præsentiam humanitatis Christi, vestri argumentantur & disputant? est ne totus Oceanus in vrbe Antvverpiæ? est ne totus annulus in gemma? est ne totus ambitus orbis in corpore planetæ? continentur ne omnia membra corporis in capite? sunt ne omnes rami in stipite arboris?

Refutatio absurdissimarum similitudinum, de persona & naturis in Christo. Col. 2.

Est igitur imaginatio falsa & profus carnalis, cum de ipso Deitatis, tum humanitatis Christi vniuersali præsentia; quæ non contra nostram, quæ Spiritus sancti doctrina est, sed contra suum ipsorum carnale & crassissimum figmentum pugnat.

Ad cognoscendam ergo & dijudicandam hanc controuersiam, ante omnia opus est, vt omnipræsentiam diuinitatis rectè consideremus: cuius participatione & communicatione, humanitati quoque tribuitur, quam ex diuinitate & vnione cum persona Filij Dei habet.

Controuersia de vniuersali præsentia dijudicatio, vnde perenda sit.

De hac autem præsentia non possumus dicere, quid & qualis sit, sed duntaxat quid & qualis non sit. Nam diuinitatem omnibus creaturis præsentem esse, ipsæ creaturæ suis

Deus quomodo vbique præsens sit, ignoratur.

318 *Colloquium Mompelgartense.*

Ephes. 4.
Ierem. 23.
Esaï. 66.
Psal. 139.

admirandis effectibus & proprietatibus concionantur, & Scriptura aperte testatur, quòd Deus sit super omnia, per omnia, & in omnibus, adeoq; omnia, cœlum & terram impleat. Quò fugiam à spiritu tuo? inquit Dauid. Sed quòd non modo præsens sit, non intelligimus.

Si enim localiter accipiamus, & naturaliter seu carnaliter de ea cogitemus, aut ratiocinemur; in quas absurditates nõ incidemus? Nam ratione Physicæ seu localis præsentie consideratus, si est in omnibus, non est super omnia: si super omnia, non est in omnibus. NAM IN, & SUPER, diuersa loca significant. Cùm ergo nullo horum modorum sit præsens, verè tamen & realiter præsens sit, rectè dicitur: supra, infra, extra, & intra omnia, nullibi vel inclusus, vel exclusus. Et notum est illud vulgare & verè dictum: Deus est intra omnia, non inclusus, extra omnia non exclusus, supra omnia non elatus, infra omnia non detrusus.

Non autem assumpsit λόγος humanam naturam, & sibi ita coniunxit eam, sicut corpus planetæ suo orbi, Antverpia Oceano, & gemma annulo, membra humani corporis capiti, rami stipiti arboris, coniuncta sunt. Omnes ergo illas similitudines in huius Mysterij consideratione abijcimus. Quamdiu enim animis nostris inhæserint, nihil rectè, aut veri, & Scripturæ sacre consentaneum cogitabimus. Quæ similitudines cùm multorum animos occupauerint; ideo neque mysterium hoc capere, neque veram eius explanationem audire, neque se illi subijcere possunt.

Has verò cogitationes cùm abijcerimus; restat solum verbum Dei, quod de illa præsentia admiranda Deitatis in omnibus creaturis concionatur. Cuius præsentie modus, neque sensibus, neque ratione percipitur, sed sola fides intelligit eum, quæ captiuum ducit intellectum, & à Maiestatis huius perscrutatione prorsus abstinet.

Deinde cùm eadem sacra Scriptura doceat, quòd Filius Dei in suæ personæ vnitate humanam naturam assumpsit, & omnis plenitudo Deitatis in ipso corporaliter habet.

Colloquium Mompelgartense. 319

tet, eamque suę proprię Maiestatis participem fecerit, quam ad dextram virtutis & Maiestatis Dei Patris omnipotentis collocauerit, in ea sede, quę cælum & terrã implet: Et apertè testetur, quòd ad cælos, in cælos, & super omnes cælos ascenderit, vt omnia impleret: Quę causa est, vt de ea quoq; maiestate communicata tantillum dubitemus? & tam apertis testimonijs Scripturę alienum sensum affingamus? quę de hac Maiestate hominis Christi tam magnificè concionatur, ad quam secundum carnem Christus exaltatus est? Cõdonent mihi Domini auditores, quòd tam prolixus fuerim in explicanda sententia nostra, vt intelligatur, qua de re controuersia sit; posthac breuior ero.

D. B E Z A.

Nostri vsi sunt commemoratis similitudinibus, quòd his significare voluerint: Humanitatem, cùm sit circumscripta, non tam latè patère quàm diuinitatem, vt qua in ipsa vnione maneat finita, circumscripta, & organica. Vnde non sequitur, quòd diuinitas extra eam nihil agat, sicut non ita ab humanitate cõtinetur, vt non possit extra illam agere. Ego dico, hominem Christum implere omnia, & vbique præsentem esse; sed non humanitatem.

D. I A C O B V S.

Similitudines illas ineptissimas esse, nunc demonstraui-
mus; quę neque diuinitati, neque humanitati Christi, neq;
vnioni personali naturarum applicari possunt. Et falsum est,
quòd dicitur; Diuinitatem extra carnem assumptam quid-
quam agere; Quia IN EA, CVM EA, & PER EA omnia agit,
sicut suprã probatũ est. Præterea cùm dicis, Hominem om-
nia implere; nihil ad rem respondetur. Nam responsio ve-
stra (in qua hanc phrasin explicastis) satis docet, quòd sub
vocabulo Hominis, Deitatem solũ intelligatis, quando
dici-

Consensus in ver-
bis, deceptio in re-
bus,

320 *Colloquium Mompelgartense.*

dicitis: Homo Christus implet omnia. Vobis enim idem significat, quòd Deitas humanitati vnita impleat omnia: quæ manifesta fraus & deceptio est, qua simplices Christiani putant vos idem sentire quod nos, cùm nobiscum duntaxat iisdem verbis loquamini, interim tamen aliud intelligatis & sentiatis.

D. BEZA.

Obiectio petita à proprio corpore.

Etsi diuinitas non sit extensa vel diffusa in omnia loca, quia est spiritus, qui vbique totus est: non tamen sequitur, humanitatem, quia diuinitati in persona Verbi vnita est, vbique etiam præsentem esse cum diuinitate. Id enim proprietas & veritas corporis Christi non admittit: Quod verè & essentialiter adesse non potest, nisi per extensionem locali & physica circumscriptione, qua instar orbis planetarum cum diuinitate extendatur, ut vbique locorum ei præsens sit.

D. IACOBVS.

Refutatio.

Qualis est humanæ naturæ vnio cum persona Verbi seu Filij Dei, talis quoque est præsentia modus. Vnio autem nõ est localis, sed personalis, qua λόγος cum omni plenitudine diuinitatis in assumpta humana natura corporaliter habitat, sine qua seu extra quam nihil, sed omnia CVM EA, IN EA, & PER EAM agit, sicut Patres orthodoxi testantur. Ideoque ad illam vniuersalem præsentiam, nulla opus est locali diffusionem vel extensionem. Quia INTRA SE habet caro Christi, quod humanitati eius hanc realem præsentiam præstat, non extra se: sicut crassæ vestræ similitudines falso inculcant. Si ergo λόγος vbique præsens est; cur non etiam humanitas, in qua λόγος cum omni plenitudine Deitatis corporaliter habitat?

D. BEZA.

Colloquium Mompelgartense. 321

D. B E Z A.

Λόγος ita in humanitate assumpta est, ut etiam extra eam sit in reliquis creaturis, neque in partes distributus, ut hic sit pars λόγου, illic altera pars; sed totus λόγος, qui totus est in humanitate assumpta, idem totus quoque est extra illam. Ideoq; propter illam unionem, non necesse est, neque sequitur: ubique est λόγος, ibi quoque est eius humanitas. Nam veritas & proprietates veri corporis, cuiusmodi Filius Dei assumpsit, non patitur neg, admittit istud.

D. I A C O B V S.

Side veritate corporis Christi, & locali eius circumscriptione, & tali presentia modo loquaris; facile tibi concesserim, eo modo Christi humanam naturam localiter & circumscriptivè non esse ubique presentem. Nam de locali hac presentia, nulla unquam inter nos controuersia fuit, sicut nostra scripta aperte testantur.

Humana Christi natura, localiter non ubique presentis est.

Cùm autem personalis unio non sit localis, sed personalis, qua non localiter, sed personaliter Filius Dei cum humana natura unicus est: quæro, an λόγος humanitatem assumptam personaliter, hoc est, eo modo, quo illi personaliter unita est, ubique secum presentem habeat? ut non sit in vno loco Deus & homo, & in altero tantùm Deus sine humanitate, sicut ab æterno fuit; sed ubique totus Deus & homo, ubique est λόγος? Hic mihi categoricè respondeas quæso, tum apparebit omnibus, quid cuilibet Christiano homini hac in parte credendum vel non credendum sit.

Quæstio, an Christi humanitas personaliter ubique sit cum λόγος presentis.

D. B E Z A.

Omni-presentia necessariò presupponit infinitam essentialitatem: ideoq; uni Deitati prorsus, et quarto, ut loquuntur, modo propria est, ut eam nullo modo in humanitate Christi, quantumuis

In respon. ad 15. 14. Thein.

322 *Colloquium Mompelgartense.*

tumuis hypostaticè vnita, & nunc etiam glorificata, agnoscere possimus. Quia corpus Christi suam circumscriptionem perpetuò retinet.

D. I A C O B V S.

Nihil ad quæstionem responsum est. Quæro enim de humanitate, in suæ naturæ proprietate circumscripta semper permanente, an λόγος hanc finitam & circumscriptam naturam humanam in suæ personæ vnitatem assumptam, vbiq; personaliter præsentem habeat, vt vbiq; sit Deus & homo, & non vno tantùm in loco tanquam homo præsens? Ad hoc responde.

D. B E Z A.

Λόγος vbiq; est, cum natura humana vnitus est; neque vsquam est, vt à sua natura humana separatus sit; sed eam semper habet sibi personaliter vnitam, quamuis natura humana certo & circumscripto loco continetur, & non sit vbiq; præsens, vbi λόγος præsens est.

D. I A C O B V S.

Adhuc nihil ad meam quæstionem propositam responsum est, videlicet: An λόγος personaliter vbiq; præsentem secum habeat humanitatem?

D. B E Z A.

Humanitas assumpta λόγος seu Filio Dei semper præsens est, quia ab eo non separatur; neq; Filius Dei, quod assumpsit, vnquam deponit; sed inde non sequitur, quòd in omnibus illis locis præsens sit, vbi est λόγος, propter veritatem & circumscriptionem naturæ humanæ, quæ in vno loco est, nimirum in cælis & non in terra.

D. I A C O -

Colloquium Mompelgartense. 323

D. IACOBVS.

Est ne λόγος nobis in terra præsens?

D. BEZA.

Est præsens.

D. IACOBVS.

Et in terris non habet secum præsentem humanam naturam?

D. BEZA.

Habet secum quidem præsentem, sed ipsa manet in cælo circumscripta.

D. IACOBVS.

Est ne modus ille præsentia, quo ὁ λόγος in terris, hominem assumptum secum præsentem habet, verus & realis, an vero fictitius & imaginarius?

D. BEZA.

Corpus Christi in cælo est, & non in terris: neque simul in cælo & terris esse potest.

D. IACOBVS.

Vides ergo mi Beza, quòd necessariò statuere debeas, λόγος in cælis tantum esse Deum & hominem, vbi est humanitas Christi. Neque tamen etiam in omnibus locis cæli, sed vno duntaxat loco, vbi est homo assumptus; extra cælum autem nudum λόγος sine sua humanitate; quòd tamen non apertè audes dicere, quia intelligis absurditatem, in quam incidis.

Causa autem huius erroris est, quòd in articulo de Cæna Domini, de corpore Christi asseruisti: Humanitatis Christi quantumuis glorificati substantiam, non posse re ipsa in terris esse & præsentem statui ALITER, QVAM LOCALI ET PHYSICA CIRCUMSCRIPTIONE; quod falsum est. In respon. ad 4. The-
sin.

Nam & nos illam physicam & localem præsentiam corporis & sanguinis Christi, adeoq; totius humanitatis in terris, in pluribus locis, nunquam credidimus, nunquam docuimus, nunquam scripsimus.

Quæstio ergo adhuc indiscussa relinquitur, ad quam categoricè à te respondendum erat, quod non est factum: cum vnio non sit localis, & tamen realis, an salua localitate humanitatis Christi, vera & realis eiusdem præsentia, virtute illius vnionis existere possit, vt vbiunque sit λογος, ibi propter personæ vnitatem quoque sit assumpta natura humana? nõ autem localiter, sed personaliter, non nominatenus aut verbotenus, sed reuera & realiter?

Ephes. 4.
De omnipræsentia
humanitatis Christi,
categorica assertio
Theologorum
Vvirmbergensium.

Nos cum D. Paulo constanter & intrepidè affirmatiuum tenemus & asserimus, qui dicit: Christum ascendisse supra omnes cælos (ascendit autem secundum humanitatem, quod negari non potest, qui secundum Deitatem semper fuit in cælis) VT OMNIA IMPLERET, id est, omnibus præsens esset.

Matth. 28.

Matth. 18.

Quod Christus quoque confirmat, cum inquit: Ego sum vobiscum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi. Item: Vbi duo vel tres congregati sunt in meo nomine, sum in medio ipsorum. Modum autem præsentia tam non scrutamur, quam modum vnionis personalis ratione & intellectu humano capere non possumus, qui ineffabilis & inscrutabilis est, quem ipse Deus solus nouit. Nobis autem sufficiat, quòd, secundum aperta hæc, & minimè dubia testimonia Christi & Pauli, in terris non dimidium, sed totum Christum præsentem habeamus, maximè autem Christum hominem fratrem nostrum, adiutorem in omnibus tribulationibus, vbiunque; locorum sumus.

D. B E Z A.

Crambe.

Ratiocinatio humana
contra Mysterium
fidei.

Natura diuina & humana in persona Christi ita vnita sunt, vt salua semper maneant natura, earumq; proprietates distincta. Quapropter etiamsi dicamus: Deitatem alicubi esse, vbi non est humanitas; non tamen propterea personam diuidimus, aut naturas separamus. Quia sicut proprium diuinita-

Colloquium Mompelgartense. 325

unitatis est, esse ubique: ita proprium est humanitatis, esse certo loco circumscriptum. Cum ergo humana Christi natura, hanc proprietatem etiam in gloria saluam retineat; non video, quomodo aliter praesens esse possit, quam physica & locali circumscriptio.

De personali praesentia, quod dicis, ego unionem quidem humana natura cum Filio Dei agnosco & credo; sed substantiae humanitatis Christi in terris veram & realem praesentiam nullam aliam video & credere possum, quam localem & physicam: qua ego eam nunc in caelis, & nusquam alias esse dico. Et verba Pauli, cum dicit: Christum ascendisse super omnes caelos, ut omnia impleret; ad officium Christi, & non ad omnipraesentiam referenda esse dico.

Opinio Bezae contra modum praesentiae in Mystico.

D. I A C O B V S.

Naturam humanam in vnione personali, & in gloria, suas proprietates retinere, nemo dubitat, aut contradicit; sed saluis proprietatibus illis, an eadem natura humana diuinam gloriam & maiestatem Deitatis propria ornari possit, quaeritur? Quod de omnipotentia & omniscientia nunc probauimus, easque assumptae naturae realiter communicatas esse, luce meridiana clarius a pertis Scripturae testimonijs demonstrauimus.

Repono igitur in iudicio omnium auditorum & piorum hominum: an ipsi quoque credant, quod Deus nullum alium modum praesentiae habeat, quo assumptus homo verè & realiter cum $\lambda\acute{o}\gamma\omega$ ubique adfit & adesset possit, quam localem & physicum? Non enim existimo, aliquem in toto auditorio esse, qui id asserere, & hoc modo diuinam omnipotentiam detrudere ausit. Non enim praesentiam nudam aut ociosam, sed valde negociosam & efficacem Christum secundum humanitatem Paulus tribuit, Ephes. i. cum inquit: Constituens

Summa summarum in controuersia de Coena Domini.

326 *Colloquium Mompelgartense.*

Heb. 2.

Pfal. 8.

Gubernatio omniū
creaturarum præ-
sentiam necessario
præsupponit.

Discrimen inter gu-
bernationem Chri-
sti, & regnum mun-
danum.

tuenseum ad dexteram suam in cœlestibus, super omnem principatum, potestatem, virtutem, & dominationē, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc, sed etiam in futuro seculo. Item: Omnia subiecisti sub pedibus eius. In eo autem, quod omnia ei subiecit, nihil dimisit ei non subiectū.

NUNC AUTEM (inquit Epistola ad Heb.) NON VIDEMUS OMNIA EI SVBIECTA ESSE. Quare gubernatio, dominium, & administratio omnium visibilium & invisibilium, in cœlo & terra, diuinam & cœlestem præsentiam necessario præsupponit. Non enim absens, sed præfens Christus homo hæc omnia sibi subiecta gubernat: nisi regnum Christi, in regnum mundanum conuertere velimus; in quo non ipse rex, sed autoritate eius præfecti & vicarij dominantur ijs in locis, ad quæ rex non peruenit, aut vbi ipse præfens non est.

D. B E Z A.

Deus multa potest, quæ non facit, quia non vult. Non autem vult, vt res simul sit, & non sit; simul localis, & illocalis seu non localis sit. Cùm igitur Christus veram humanam naturam perpetuò retineat, cuius proprium est circumscriptio localis: ideo non vult simul in cœlo, & in terris, & vbi-que adesse. Aliàs contra veritatem suam, quæ ipse Deus est, faceret.

D. I A C O B V S.

Nunc verbis Pauli & Christi demonstraui, quòd CHRISTVS velit sua humanitate omnia implere: Ideo enim ascendit, inquit Paulus, vt omnia impleret, non sua diuinitate tantum, ad quam illo ascensu non indigebat; qua iam inde ab orbe condito omnia impleuit; sed cum CARNE SVA, vt loquitur Oecumenius, cuius hæc sunt verba: Ascendit super omnes cœlos, vt omnia impleret: Etenim (inquit)

N V D A

Colloquium Mompelgartense. 327

N V D A quoque diuinitate olim implebat omnia. Et incarnatus, vt omnia cum C A R N E impletet, descendit & ascendit.

Neque hac praesentia humanitatis Christi Deus contra regulam veritatis agit, qua dicitur; quod Deus non velit, vt res simul sit, & non sit. Possunt enim vni & eidem rei diuerso respectu, non modò diuersa, sed etiam contraria tribui. Ex quo tamen non sequitur, quod propterea res simul sit, & non sit.

Contraria diuerso respectu eidem rei tribui possunt.

Sic humanitati Christi contraria tribuuntur, locale & illocale; sed diuerso respectu. Nam localis dicitur, & est proprietate suae naturae, & manet semper: Illocalis autem, ratione personae Filij Dei. Nam vna est & eadem numero humanitas, quae localiter est in caelo, & illocaliter in Deo & cum Filio Dei vnita; quod nemo sobrius, ne dicam pius, negare potest. Deus enim neque locus est, neque in loco. Eo ergo modo, quo aliquid in Deo, illocaliter in eo esse, necesse est. Quia in Deo locus non est; neque tamen propterea sequitur, quia illocaliter est in Deo: Ergo non potest localiter esse in caelo.

Humanitas Christi, quomodo simul localis & illocalis.

Christi humanitas illocaliter in Deo est.

Sic igitur verè cum Paulo & cum Christo dicere possumus, quod eadem Christi humanitas sit in caelo localiter & circumscriptiuè, hoc est, proprietate naturae humanae, quae semper manet: qua illi ratione substantiae in resurrectione conformes erimus; & simul illocaliter in terris cum Filio Dei, eo modo, quo in Deo, hoc est, cum Filio Dei personaliter vnita est.

Hic nulla implicatio contradictionis est; quia contraria non simpliciter, sed diuerso respectu, vni & eidem tribuuntur.

Manifesta autem fallacia est à dicto secundum quid, ad dictum simpliciter, quando ad hunc modum vos argumentamini: Humanitas Christi non adest in terris physica locatione & circumscriptioe: Ergo N V L L O M O D O A D E S T, Nam verè adesse iam demonstrauius. Nullū enim Chri-

Fallacia à dicto secundum quid, ad dictum simpliciter.

328 *Colloquium Mompelgartense.*

Christum in terris credimus, qui tantum Deus, & non quodque homo sit. *QVOMODO* autem adfit, diuinæ potentiz, sapientiæ & veritati tribuimus, qui dixit: *E GO SVM VQ^o BISV M.* Non dixit: *Mea diuinitas est vobiscum.*

Matth. 28.

D. B E Z A.

Vnde veniet Christus?

D. I A C O B V S.

E cœlis veniet.

D. B E Z A.

Verbum ergo (implere) non ad præsentiam illam vniuersalem, sed ad consummationem officij Christi pertinet. Diuinitas implet omnia, humanitas non est omnipræsens.

D. I A C O B V S.

Implere, Paulo præsentiam, non consummationem officij significat.

Ephes. 4.
Matth. 1.
Luc. 24.

Humanitas Christi non implet omnia, sicut diuinitas.

Simplicissimè nego, verbum [implere] hoc loco apud Paulum consummationem officij Christi significare. Scriptura enim, quando de impletione eorum loquitur, quæ ad officium Christi pertinent, addit: vt impleretur, quod scriptum est. Hic autem nullius Scripturæ sit mentio, quæ impleta sit, sed de descensu, de ascensu, & impletione præsentiz apertè dicitur.

Deinde verum est, quod humanitas non omnia impleat, sicut diuinitas, quia diuinitas seipsa & proprietate suæ essentiz, Humana autem natura, personali participatione & communicatione ipsius diuinitatis, sibi communicatæ: In qua de circumscriptione humanitatis Christi nihil agitur, & communicatione huius maiestatis non aboletur. Quia hæc maiestas non est localis, ideoque & præsentia eius maiestatis localis non est.

D. B E Z A.

Circumscriptio humana natura in Christo eiusmodi præsentiam

Colloquium Mompelgartense. 329

sentiam non admittit, qua solius Dei propria est, in quarto modo. Et humana natura secundum proprietatem suae naturae, ut manet finita & circumscripta, sic vno duntaxat loco continetur, neque simul in caelo & in terris praesens esse potest.

D. I A C O B V S.

Probes ergo vno, vno (inquam) saltem Scripturae testimonio, quod hoc veritas corporis non admittat, & credam tibi. Nam ego a pertis verbis Scripturae probavi, quod humana natura capax & particeps facta sit TOTIVS plenitudinis diuinitatis; cur igitur non etiam huius praesentiae? Deus enim, ut creaturae praesens sit, extra se non egreditur.

D. B E Z A.

Analogia fidei hoc probat & confirmat, quod non possit fieri.

D. I A C O B V S.

De analogia fidei supra satis est dictum, quod contra nos non pugnet. Ego autem testimonium Scripturae postulo, vnum tantum, quo id probes; sed nullum audio. Cum igitur nullum possis producere, iudicium auditoribus relinquo. Spero autem, me satis demonstrasse, quia Christum sua humanitate supra omnes caelos ascendisse Paulus testatur, ut impleret omnia; hoc de praesenti gubernatione creaturarum intelligi, & non de consummatione officij, quod illi a Patre in terris iniunctum fuit.

D. B E Z A.

Mediatoris officium est, non solum per passionem & mortem suam, nos Deo Patri reconciliare; sed etiam mediatorem agere in caelis, ubi pro nobis apud Patrem adhuc intercedit.

De mediatoris officio in caelo.

Tt

Item,

330 *Colloquium Mompelgartense.*

Ioan. 17.

Item, officium eius est, nos quoque accersere, ut cum ipso simus. Sicut scriptum est: Pater volo, ut ubi ego sum, sint etiam mecum, quos dedisti mihi, ut videant gloriam meam. Hoc ante ascensionem Christi in cœlum, nondum impletum fuit; quod nunc Christus in cœlo implet, cuius causa etiam ascendit.

D. I A C O B V S.

Christus quomodo mediator & advocatus noster in cœlo sit

Quod ad mediatoris officium, & eius partes attinet, quorundam puerilis est cogitatio de Christo, si fingatur prostratus, vel supplex genibus, manibus expansis coram Patre pro nobis intercedere, & Patrem pro nobis deprecari; sed virtus mortis & resurrectionis, loco intercessionis perpetuò in Christo apparet coram Patre, & loco efficacissimæ orationis est coram Deo Patre, propter quod in vera fide atque fiducia in Christum, Patrem inuocamus, & petitiones nostras consequimur.

Quapropter quod Paulus dicit: Christum nunc post ascensum suum omnia implere: ad præsentiam & in cœlo & in terra, & ad regni administrationem refertur, quod à Patre super omnes visibiles & inuisibiles creaturas accepit; qui piorum miseriam, tanquam homo non eminus aspicit, sed præsentissimus videt, & eos contra malos defendit atque tuetur.

D. B E Z A.

Ostende humanitatem factam esse Deitatem; & concedemus, eam quoque, omnipræsentem esse.

D. I A C O B V S.

Communicatio maiestatis non commutat humanitatem in Deitatem.

Nunc demonstraui participatione diuinæ Maiestatis omnipræsentem factam: neque tamen propterea in Deitatem conuersam, aut Deitatem factam esse. Tua autem Reuerentia proferat V N V M (V N V M inquam) Scripturæ testimonium, quo probet, quòd Maiestas diuinitatis propria, humanitati Christi realiter communicata, quam sacra Scriptura commendat,

Colloquium Mompelgartense. 331

mendat, sit donum creatum. Proba quæso, vno saltem testimonio, & contentus ero. Nam in sacris, salutem animarum nostrarum concernentibus, sine verbo Dei nihil affirmare aut negare debemus.

D. B E Z A.

Ego ex analogia fidei probavi, quam sufficere puto; quæ docet, quòd Filius Dei veram humanam naturam cum omnibus essentialibus proprietatibus assumpserit, neg. eam vnquam deponat. Præterea quia hæc maiestas donum est, ideo creata; siquidem omnia dona creata sunt.

D. I A C O B V S.

Quòd hæc maiestas donum sit, nemo vnquam negavit; quia non est humanæ naturæ proprietas, sed à diuinitate Filij Dei humanæ naturæ accessit. Sed D. Beza demonstret, vbi scriptum sit in sacris literis, quòd sit creatum donum? Nam Christus nos non ad ratiocinationes humanas, sed ad Scripturam ablegat. Vbi scriptum est?

D. B E Z A.

Totus Christus est vbiq; & omnipotens; sed non totum Christi. Tu semper confundis abstractum & concretum; & humanitati tribuis, quod homini tribuendum erat. Doce autem humanitatem factam Deitatem.

D. I A C O B V S.

De illo trito & vulgari dicto; quòd totus Christus sit vbiq; sed non totum Christi; quomodo verum aut falsum sit, & quomodo ad hoc negocium applicari possit, suprâ à me satis dictum, sed à te non refutatum est. Similiter quoque ostensum est, nos abstractum & concretum minimè confundere. Vos autem pro concretis habere, quæ sunt abstracta, ad oculum demonstrauimus.

332 *Colloquium Mompelgartense.*

Sic quoque non opus esse, vt doceamus: Humanitatem Deitatem factam: satis dictū est. Quia hæc commutatio naturarum, ex communicatione maiestatis, nulla ratione sequitur, aut verè colligi potest.

D. B E Z A.

Peto mihi probari, humanitatis Christi substantiam omnia implere.

D. I A C O B V S.

Substantia humanitatis Christi omnia implet.

Causa vnica erroris & controuersia de præsentia humanitatis Christi in Cœna Domini, & de Vbiquitate.

Explicatio verborum Christi, Ioan. 3.

Heb. 7.

Ego iam probaui. Non enim accidens, sed substantia humanitatis Christi ascendit super omnes cœlos, vt omnia implet. Errat autem Dominus Beza (vt pace eius dicam) in eo, quòd putat humanitatem Christi sua substantia non omnia implere posse, nisi fiat physicè, localiter, & circumscriptiuè. Quæ opinio si vobis eximi posset, facilis in hac tota controuersia & expedita vja ad concordiam esset.

Filius hominis quando in terris cum Nicodemo loquebatur, (inquit Christus) est in cœlo. Non ait: Filius Dei, ne de sola diuinitate intelligatur; sed filius hominis. Non autem physicè, localiter, & circumscriptiuè fuit in cœlo, sed V N I T A T E personæ, sicut Augustinus loquitur; seu propter vnionem personalem, qua Christus humanitate sua non modo in cœlo, sed ipsis cœlis sublimior factus est.

D. B E Z A.

Aliud est filius hominis, aliud humanitas. Nam nos minimè negamus, filium hominis tum in cœlo fuisse, quando in terris cum Nicodemo loquebatur; sed humanitatem eius in cœlo fuisse, negamus.

D. I A C O B V S.

Si verbis Christi, humanitati ipsius nihil tribuitur, cum inquit: Filius hominis qui est in cœlo; tum etiam Petrus in cœlis

cœlis fuit, cum in terris versaretur. Nam diuinitas, quæ in terris in ipso Petro est & habitat, ea quoque in cœlis erat. Vos autem per filium hominis nihil aliud, quam Deitatem intelligere, supra ex Theſibus ueſtris demonſtrauimus. Sicut enim in enunciatione hac: Homo est omnipotens; per hominem, solum Deitatem intelligitis humanitati vnitam: sic etiam per filium hominis, eandem diuinitatem duntaxat accipitis, vt sit hæc sententia: Filius hominis est in cœlo, id est, diuinitas (quæ cum humanitate vnita est, vnde Filius Dei Homo denominatur) est in cœlo. Quod nemo verè pius & intelligens probabit. Si enim hæc verborum Christi sententia fuisset, potuisset etiam aliter loqui.

Sed progrediamur etiam ad viuificationis communicationem: quæ non minùs propria diuinitatis est, quam nunc commemorata propria. Puto enim auditores nostros satis intellexisse, quòd contra omnipræsentiam humanitatis Christi, nullum Scripturæ testimonium afferre, neque glossam verborum Pauli à vobis allatam, probare possis, qui tam apertè testatur: Christum sua humanitate super omnes cœlos ascendisse, VT OMNIA IMPLERET; quod nequaquam de impletione officij eius intelligendum est, sed de præsentia ipsius in administratione cœli & terræ apertè concionatur.

D. BEZA.

Nos de partibus tam prolixè disputamus, hoc est, de aliquot proprietatibus diuinitatis, an ea assumpta natura communicata sint realiter: Cùm nos paucis expedire possemus. Nam nisi probes, Humanitatem esse Deitatem factam; frustra de singulis attributis diuinitatis laborabis, vt eas assumpta humanitati communicatas doceas.

D. IACOBVS.

Cur de singulis attributis diuinitatis, & eorum communicatione in persona disputemus, causam ab initio exposui.

Cur de singulorū attributorum Deitatis communicatione, disputetur.

334 *Colloquium Mompelgartense.*

Videlicet, vt audit ores omnes intelligant, nos ex parte nostra, in nostris Ecclesijs & Scholis, humanitati Christi nihil adscribere, cuius non aperta & manifesta minimeque dubia testimonia Scripturæ sacræ habeamus.

VIII. De viuificatione & eius communicatione in carne Christi.

Inprimis verò necessarium est, vt de communicata virtute viuificandi certi simus; cùm in Cœna Dominica carnem Christi non aliam ob causam, quàm propter viuificationem, quæramus & sumamus. Non enim corpus Christi cibus ventris est, quod instar vitulinæ carnis per guttur in ventrem traiciatur; sed ore sumitur, vt sit nobis cibus æternæ vitæ: quam Christus nobis sua passione & morte meruit.

Caro Christi vnde viuifica effecta sit.

Hanc virtutem autem non habet Christi caro per se, sed participatione seu communicatione diuinitatis ^{ἡ λέγει} id est, Filij Dei. Quoniam solius Deitatis est viuificare: quid enim magis Deus proprium habet? aiunt ducenti Patres Synodi Ephesinæ. Ad hunc ergo modum argumentor.

Confirmatio, carnem Christi viuificam esse.

Si caro Christi est viuifica: participatione virtutis solius Deitatis propriæ viuificat. Sed caro Christi verè est viuifica. Ergo participatione virtutis diuinitatis propriæ viuificat. Vel:

Quicquid realiter viuificat, ei virtus Deitatis propria communicata est. Sed caro Christi verè & realiter viuificat. Ergo carni Christi virtus diuinitatis propria communicata est.

Ioan. 6.

Maior probatur; quia solius Dei proprium est, viuificare; quod à nemine negatur.

Minor probatur Ioannis 6. Caro mea verè cibus est. Non autem cibus ventris, sed vitæ æternæ.

D. B E Z A.

Si communicationem pro vnione accipis, quòd caro Christi vnita sit cum virtute viuificandi, quæ est diuinitatis propria; concedo totum argumentum.

Interim verò non negamus, carnem Christi etiam verè viu-

Colloquium Mompelgartense. 335

viuificam esse, Quia Filius Dei in illa carne & per eam impleuit & perfecit omnia, quæ nobis ad consequendam vitam æternam necessaria fuerunt.

Deinde etiam eam ob causam, quia cum carne nostra est *ὁμοουσιος*, id est eiusdem substantiæ, & nos non nisi communicatione illius carnis, quam in sua personæ unitatem assumpsit, membra Christi efficimur, qui caput corporis est: unde vita in nos promanât.

Quod autem carni Christi vis & virtus aliqua insit viuificandi, propter quam vim communicatam viuifica facta & viuificare dicatur: hoc nos pernegamus. Qua in parte sententiam nostram Cyrillus confirmat, lib. 6. de Trinit. Decebat nullam aliam rem & creaturam viuificare posse, etiamsi intelligatur esse caro Christi, **SECUNDE QVOD**

CARO EST, nisi solam Deitatis naturam. Quibus Cyrillus non carni Christi, sed soli diuinitati hanc vim atque virtutem, tanquam Filij Dei propriam & incommunicabilem tribuit.

D. I A C O B V S.

Peto vt mihi exhibeantur eadem verba Cyrilli denudè recitanda, quæ cum nostra sententia prorsus nihil pugnant. Eadem enim à Cyrillo non semel posita, sed aliquoties & copiosè repetita & inculcata sunt.

Si enim diuinitas & caro inter seratione proprietatum suarum conferantur; solius diuinitatis ita proprium est viuificare, vt etiam caro Christi hac virtute indigeat, qua seipsam viuificare non potest, sed à diuinitate vitam accepit, vt ipsa quoque viuât. Quapropter si naturæ carnis proprietatè consideres, ea nunquam est, nunquam fuit, nūquam erit viuifica, sed ipsa viuificatione indiget. Quid vis amplius? Si verò eandem carnem in vnione & ratione vnionis personalis in Christo cōsideres; nō solūm viuuit in Deo, sicut nos viuimus, qui

1.
Caro Christi, quomodo secundum opinionem D. Beza fit viuifica.

2.

An in carne Christi insit vis viuificandi.

Caro Christi quomodo non dicatur viuifica.

qui nobis omnibus vitam præstat, sicut scriptum est: In ipso viuimus, mouemur & sumus: sed etiam virtutem viuificandi *IN SE* habet, à diuinitate sibi communicatam. Sicut scriptum est, Ioannis 5. Dedit filio vitam habere *IN SE IPSO*, & potestatem dedit ei etiam facere iudicium, *QVIA FILII HOMINIS EST*. Quæ vis nulli aliàs cœlesti aut terrestri creature communicata est. Sicut scriptum est: Primus homo Adam factus est in animam viuentem: Extremus Adam in *SPIRITVM VIVIFICANTEM*.

Cyriil. in Ioan. lib. 4.
cap. 23.

Cyriilli perpetua
sententia de viuifi-
ca carne Christi.

Et hanc esse Cyrilli perpetuam sententiam, qui suorum verborum optimus interpres est, ipsius apertissimis verbis demonstrabo, quæ sic sonant: Non imperitè omnino *VIVIFICAM CARNEM* esse negatis. Nam si *SOLA* intelligatur, *NIHIL* profus viuificare potest, quippe quæ viuificante indigeat. Cùm verò incarnationis mysterium laudabiliter cura scrutati fueritis, & habitantem *IN CARNE* cognoueritis: Quamuis *NIHIL PENITVS CARO, PER SE IPSAM, POSSIT, VIVIFICAM TANEM FACTAM ESSE CREDETIS*. Nam quoniam cum viuificante verbo *CARO* coniuncta est, *TOTA VIVIFICA EFFECTA EST*. Non enim ad corruptibilem suam naturam, iunctum *DEI VERBUM* detraxit, sed *IPSA AD MELIORIS VIRTUTEM ELEVATA EST*. Quamuis ergo *NATVRA CARNIS, VT CARO EST*, viuificare nequeat; facit tamen hoc, *QVIA TOTAM VERBI OPERATIONEM* suscepit. Corpius enim est, nō cuiusuis hominis, cuius caro prodesse quicquam non potest: (Non enim Pauli, aut Petri, aut cæterorū) sed ipsius *VITAE* & saluatoris nostri Iesu Christi *CORPVS*, *IN QVO* plenitudo Deitatis habitat corporaliter, facere hoc potest. Nam si mel cùm naturaliter dulce sit, ea dulcibus facit, quibus immiscetur: nōne stultum erit, viuificam verbi naturam putare nō dedisse Homini, in quo habitat, viuificandi virtutem? Quas ob res caro quidem cæterorum omnium, *NIHIL* prodest: *CHRISTI AVTEM CARO*, quia in ipsa vnigenitus Filius Dei habitat *SOLA* viuificare potest.

Hæc

Hactenus Cyrillus.

NB.

Colloquium Mompelgartense. 337

Hæc Cyrilli verba tam manifesta, perspicua, & aperta sunt, ut nulla glossa indigeant, neque glossam tuam admittant. Quibus apertè testatur, carni Christi vim & virtutem viuificandi communicatam inesse, qua non modò ipsa viuat, sicut Petrus & Paulus, sed alios quoque viuificare possit. In quam sententiam, quàm plurima similia eius dicta reperiuntur, quorum pauca quædam recitabimus.

De viuifica carne
Christi testimonia
Cyrilli.

Viuificat corpus CHRISTI, & ad incorruptionem sua participatione reducit. Nò enim alterius cuiusdam, sed ipsius VITAE CORPVS EST, virtutem Verbi incarnati retinens, & plenum potestate illius, quo & vniuersa sunt & viuunt.

In Ioan. lib. 3. cap. 37.

Hæc dicta Cyrilli
D. Iacobus ex scheda
recitauit.

CORPVS MEVM VITA REPLEVI; mortalem carnem assumpsi: Sed quia naturaliter VITA EXISTENS, habito in ipsa: TOTAM AD VITAM MEAM REFORMAUI.

Idem cap. 18. lib. 4.
in Ioan.

Item: NATVRA CARNIS ipsa PER SE viuificare nò potest: quid enim maius natura Deitatis haberet? Nec SOLA ESSE in Christo intelligitur, sed habet Filium Dei sibi coniunctum, QUI CONSVBstantialiter VITA EST. Quando igitur viuificam Christus carnem suam appellat, NON ITA ILLI, VT SIBI, siue proprio spiritui vim viuificandi attribuit. Nam propter seipsum spiritus viuificat, AD CVIVS VIRTVTEM CARO per coniunctionem conscendit. QVOMODO autem id fiat, nec mente intelligere, nec lingua eloqui possumus, sed silentio AC FIRMA FIDE ID suscipimus.

Ibid. Cap. 24.

Idem: Caro vitæ facta vnigeniti caro, AD VIRTVTEM VITAE TRADVCTA EST.

Lib. 10. in Ioan.
cap. 13.

Quibus verbis Cyrillus vim viuificandi carni Christi non solum attribuit, sed simul quoq; diuersitatis rationem ostendit, quòd aliter VERBO, seu Filio Dei, aliter carni tribuatur. Verbo tanquam essentialiter & naturaliter propria; carni autem, quia verbo personaliter iuncta est.

Vix viuificandi aliter in diuinitate, aliter in humanitate
Christi.

338 *Colloquium Mompelgartense.*

Expedita via ad sanctam concordiam.

Vtinam verò exemplum Cyrilli pariter omnes sequeremur, & id firma fide susciperemus, quod neque mente intelligere, neque lingua eloqui possumus. Sic pia, sancta, & Deo grata concordia in hoc summo fidei Christianæ articulo facilè constitui posset, imò iam constituta esset.

Nam si caro Christi, *VT CARO EST*, consideretur etiam in Christo, tam non viuificare potest, quàm mea, aut alterius hominis caro; quoniam essentia nostræ carnis, excepto peccato, per omnia similis est. Sed quoniam cum diuinitate Filij personaliter vnita est, *QVI VITA EST*; inde hanc vim (sicut Cyrillus loquitur) haufit, vt ipsa quoque huius *VITAE* communicatione, verè & realiter effecta fit viuifica.

D. B E Z A.

Cyrillus in omnibus commemoratis dictis carni Christi viuificam virtutem & vim illam tribuit, quia PER illam oportet nos fieri membra Christi; quod nobis Christus sua passione & morte in CARNE ET PER CARNEM promeruit, & caro ex carne nostra, & os ex ossibus nostris factus est.

Deinde nego, quod verbo [HAVRIENDI] aliquam vim in carnem Christi effusam intelligat; sicut tu vis, carnem extra Deitatem VIM VIVIFICANDI IN SE habere à diuinitate effusam, quæ non minùs, quàm ipsa Deitas, propria sua virtute viuificet. Quod nos non concedimus, sed prorsus negamus. Vis enim viuificandi ita Deitati propria est, vt neque carni Christi, neque vlli creature communicari possit, nisi in Deitatem conuertatur.

D. I A C O B V S.

Quòd in commemoratis testimonijs & dictis non ratione meriti, Cyrillus carnem Christi viuificam appellet, sed vim

vim & virtutem viuificandi adeoque operationem diuinitatis propriam carni Christi per inhabitationem communicatam tribuat; ad iam commemorata Cyrilli dicta auditorem remittimus, & ipsius iudicio committimus. Verba enim Cyrilli clariora esse non possunt.

Deinde quòd D. Beza de vi seu virtute viuificandi in carnem Christi effusa loquitur, quasi à substantia diuinitatis $\tau\acute{o}\lambda\omicron\gamma\omicron\nu$, seu Filij Dei separata & perinde in humanitatem assumptam effusa sit, ac si quis oleum ex vno vase in aliud effundat; sciat, hanc opinionem vel cogitationem nobis in mentem nostram nunquam venisse.

Carnis Christi vis viuificandi non est à diuinitate separata.

Vna enim est vita, vis & virtus viuificatrix seu viuifica in Christo, videlicet æterna illa infinita diuinitatis propria & essentialis, & nō duæ, vna æterna essentialis diuinitatis propria, altera creata, & à diuinitate essentiali separata, in humanam naturam effusa, qua humanitas *IN SE IPSA* sit effecta viuifica, sicut Filius Dei *IN SE IPSO* viuificam virtutem habet. Absit inquam à nobis, vt tale quid de Christo homine vnquam cogitauerimus, ne dicam crediderimus, dixerimus, aut scripserimus. Quemadmodum suprâ quoque de duplici, æterna increata, & de creata diuinitate & omnipotentia diximus; quæ omnia nobis falsò tribuuntur.

Vna vis viuificandi in Christo.

Sed dicimus: vitam, vim & virtutem viuificandi diuinitatis propriam & essentialem, humanæ naturæ Christi per vnionem personalem, & cum verbo coniunctionem realiter communicatam esse, vt nunc post vnionem factam & glorificatam humanam naturam hæc vita, quæ ipse $\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ Filius Dei est, non ita distinctè agat, vt huius operationis vis, non sit humanitati communicata; sed quòd caro Christi agat & operetur vitam, & viuificationem reali & vera communicatione virtutis viuificandi.

Vis viuificandi Deo essentialis, carni Christi communicata.

Viuificationis vis opus totius Christi est.

Sic Synodi Ephesinæ Patres docent, nos ad Eucharistiam percipiendam accedere, & carnē Christi manducare nō tanquam communis alicuius, aut etiam sanctificati hominis corpus, sed ipsius Vitæ proprium corpus, quod propter hanc communicationem virtutis viuificandi, quam in se habeat, etiam verè viuificus cibus sit. Sine qua reali communicatione manducatio corporis Christi in Cœna Domini, quæ sit ore, mera Capernaitica *ἡροφαια* & cyclopica laniena carnis Christi esset; cuius Nestorium Patres accusarunt, ipse verò reus esse noluit, quòd solùm de communicatione priorum humanitatis contenderit.

Caro Christi quomodo IN SE vitam habere dicatur.

Verba Patrum Ephesini Concilij sic sonant: Accedimus itaque ad mysticas benedictiones, & sanctificamur, participes sanctæ carnis & pretiosi sanguinis omnium nostrum saluatoris effecti; & non quasi carnem communem percipientes, quod absit, neque etiam vt viri sanctificati, & Verbo coniuncti secundum dignitatis vnitatem, aut sicut diuinam possidentis inhabitationem; *SED VT VERE VIVIFICATRICES*, & ipsius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter *VT DEVS* existens, quia vnum cum carne sua, viuificatricem eam professus est. Et ideò quamuis dicatur ad nos; Amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, non tamen eam vt hominis *VNIUS* ex nobis existimare debemus. Quomodo enim *IVXTA NATVRAM SVAM* viuifica esse poterit caro hominis? *SED VT VERE PROPRIAM EIVS FACTAM*, qui propter nos filius hominis factus est. Hactenus verba Patrum Ephesini Concilij.

Prætea meminerint auditores Colloquij, phrasin [IN SE] supra à nobis explicatā, quæ ambigua est, cum dicitur: quòd caro Christi IN SE virtutem viuificandi habeat, vel non habeat. Aliàs enim intelligitur tanquam eius rei proprium, cui hac phrasi tribuitur; qua ratione sola diuinitas vim illam IN SE habet: aliàs verò significat communicatam, sicut Paulus de Christo: In ipso inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter, hoc est, IN CARNE EIVS;

ETVS; sicut omnes Orthodoxi Patres interpretantur. Plenitudine autem diuinitatis quoque vitam seu vim viuificandi contineri, nemo dubitat. Ideo etiam carnem Christi *IN SE* habere vitam, verè & rectè dicitur, etiamsi diuinitas eam aliter in se habeat, quàm humanitas aut caro eius in se habet. Et sic quoque Scriptura, imò Christus ipse, loquitur, cùm inquit; dedit filio habere *VITAM IN SEMETIPSO*, & potestatem dedit ei etiam iudicium facere, *QVIA FILIVS HOMINIS EST.* Ioan. 5.7

Cùm igitur Christus vitam dupliciter in se habeat, videlicet, tanquam Deus & tanquam homo; ideò operatio viuificationis *NON DISTINCTE* vni tantum naturæ, id est, solam diuinitati, neque soli humanitati, sed vtrique simul tribuitur. Et quidem vtrique *IN SE*, sed diuinitati duntaxat *PER SE*, humanitati autem duntaxat propter conjunctionem cum verbo ascribitur.

Viuificandi vis quomodo vtrique naturæ communis.

Hac ambiguitate phraseos explicata, omnes intelligunt, communicatione viuificationis in carne Christi, Deitati nihil adimi, quod ipsius proprium est; neque humanitati quicquam tribui, cuius capax aut particeps non sit facta. Et sic Christus totus, Deus & Homo, viuificationem in mysterijs operatur.

Quia verò vestræ Thefes apertè habent, quòd vis illa viuificandi diuinitatis propria, non sit assumptæ naturæ communicata; quero, & peto saltem *VNUM* factæ Scripturæ testimonium à te proferri, quo probetur, vim illam viuificam in carne Christi, non diuinitatis propriam, sed quiddam creatum esse?

D. B E Z A.

Quod proprium est, communicari non potest. Vis illa viuificandi & virtus, de qua tu loqueris, est diuinitatis propria. Ideo humana naturæ assumptæ non potest communicari.

An carni Christi vis viuificandi diuinitatis propria, sit communicata.

342 *Colloquium Mompelgartense.*

cari. Si enim commune est; proprium esse desinit. Si proprium manet, communicari non potest. Quando homo Christus, Iehoua dicitur; vis viuificandi ei tribuitur. Ideoq; non negamus homini tribui; sed humanitati tribui, non dicimus, aliàs humanitas esset Iehoua, aut diuinitas; quod mihi probari cupio.

D. I A C O B V S.

Ratiocinationem & glossam tantum, sed nullum Scripturæ testimonium audio, quo probetur, vim viuificandi in CARNE Christi, esse quiddam creatum, & non ipsius diuinitatis propriam vim & virtutem. Peto igitur vnum tantum Scripturæ testimonium, quo id probetur, aut probari possit.

Cyrillus abstractis vocabulis de communicatione viuificationis vtitur.

Deinde ex Cyrillo quatuor aut quinque aperta producta testimonia, in quibus vim viuificandi carni Christi ascribit. In quibus non concreto vocabulo, vt vos vocatis, [hominis] sed abstracto [carnis] vtitur. Caro (inquit) Christi, corpus Christi, natura carnis, viuificat. Corpus vitæ ad vitæ Dei reformatum est; caro ad virtutem vitæ reducta est, & confcendit, &c:

D. B E Z A.

An propria communicari possint, vt tamen propria maneant.

Quod proprium est, nullo modo communicari, & cum altero commune esse potest, nisi desinat esse proprium. Commune enim & proprium opponuntur, neque simul consistere, aut de vno & eodem predicari possunt.

D. I A C O B V S.

Communicatio priorum qualis sit. Simile de ferro ignito.

Propria sine omni confusione communicari posse, supra similitudine ferri igniti ad oculum demonstratum est. Et enim ignis vim lucendi & vrendi ferro comunicat, quæ sunt & manent ignis proprietates, neque vnquã ferro, sicut igni insunt; ferro tamen verè & realiter communicantur, & insunt per vñionem, quorum communicatione ferrum efficit, quod sine hac communicatione præstare non posset. Neque propterea

Colloquium Mompelgartense. 343

propterea tamen vis lucendi & vrendi fit ferri propria, aut definit esse ignis propria.

Sic operatio viuificationis seu vis illa & virtus viuificandi, manet diuinitatis propria, neque vnquam fit humanitatis Christi propria; eidem tamen nihilominus verè & realiter communicatur. Caro enim Christi non viuificat naturali aliqua inſita inſeparabili virtute viuificandi creata, ſed virtute diuinitatis propria ſibi que communicata agit, quæ ipſa viuificandi. Nam à diuinitate non poteſt ſeparari hæc vis eſt. Sed ſi diuinitas à carne Christi ſepararetur, (quod tamen nunquam in æternum fiet) vis illa viuificandi à carne Christi quoque ſepararetur. Sicut à corpore ſeparantur omnes virtutes & operationes animæ, quando ea à corpore ſeparatur. Quod puto omnes auditores intelligere poſſe.

D. B E Z A.

Tu probes: humanitatem Christi factam esse Deitatem, tum probaſti quoque, & ego etiam concedam, eam in ſe vim & virtutem viuificandi habere, ſicut Deitas habet.

D. I A C O B V S.

Cùm nullum prorsus Scripturæ testimoniū contra nos etiam de communicatione attributi viuificationis Diuinitatis propriæ, à te afferri poſſit, quod carni Christi ſecundū aperta verba Christi, & Patrum testimonia minimè dubia, communicatum eſſe, manifeſtè demonſtrauimus; ad poſtremum attributum Dei accedamus, quod eſt RELIGIOSA ADORATIO. Et probabimus, eam quoq; carni, ſeu humanitati Christi verè & realiter communicatam eſſe; quam niſi quis VNA ADORATIONE, cum filio, tanquam verum obiectum adorationis inuocauerit, cum perſonæ Christi unitatem ſoluere, & cum Neſtorio naturas in Christo ſeparare, conſtanter & intrepidè aſſerimus. Sic autem argumentor:

Quiſ-

V.
De religioſa adoratione carnis ſeu humanitatis Christi.

344 Colloquium Mompelgartense.

Syllogismus.
Separatio adorationis, separat naturas in Christo.

Quisquis adorationem in Christo ad solam Deitatem dirigit; ille naturas separat, & personam diuidit. Vos docetis: adorationem religiosam ad solam Deitatem, tanquam ad obiectum adorationis vnicum, dirigendam esse. Ergo naturas in Christo cum Nestorio separatis, & personam eius diuiditis.

D. B E Z A.

D. Beza vnum & perpetuum responsum ad quaestionem de communicatione attributorum Dei.

Simile de rege coronato, purpurato, & sceptrum tenente.

Nemo nostrum docet: hominem Christum non esse adorandum; sed duntaxat negamus, humanitatem adorandam esse. Nam aliud est homo, & aliud humanitas. Homo Christus adorandus, quia est DEVS. Humanitas autem, seu caro Christi, non est Deus; ideoq; etiam non est obiectum adorationis, etiamsi λόγος personaliter sit vnita. Totum Christum adoramus, sed non Totum Christi, id est, humanitatem cum Deitate. Quod similitudine explicabimus. Regem vel Principem adoro purpuratum, coronatum, dextram tenentem sceptrum. In illa adoratione non respicio vel ad coronam, quam in capite gestat; aut ad purpuram, qua indutus est; aut ad sceptrum, quod manu tenet; nec tamen separo coronam, purpuram, aut sceptrum à Rege. Sic in adoratione religiosa Christi, inuocationem nostram dirigimus ad Filium Dei, id est, ad diuinitatem eius, tanquam ad vnicum proprium obiectum religiose adorationis, & non ad humanitatem eius; nec tamen humanitatem à Deitate Filij Dei separamus. Naturas enim & earum proprietates distinguimus, non separamus.

D. I A C O B V S.

Reuerende D. Beza, non modò dignitatem tuam, sed imprimis Illustrissimum Principem Comitem Fridericum, & cæteros Dominos auditores, submisit & reuerenter oro, vt patienter

Colloquium Mompelgartense. 345

patientes mihi aures præbere velint, donec ex libro, quem in manibus habeo, pauca quædam recitauero.

Est autem liber Lamperti Danæi, Geneuæ, Anno Christi 1581. typis excusus, cuius Titulus est: Examen libri D. Kemnitij, de duabus naturis in Christo, in quo sequentia verba leguntur, quæ breuiter recitare volo.

Primum igitur nostra sententia est breuibus explicanda, ista nimirum: Totum quidem Christum à nobis adorari & inuocari, ne personam Christi (quæ est vnica ex vtraque natura constans) diuidamus, seu separemus: Nō autem IN TOTVM CHRISTI adorationem propriè dirigi, ne naturas, quæ in ea inconfusæ manent, confundamus, aut humanam diuinæ exæquemus. Nostra enim illa & adoratio, & inuocatio, propriè & per se neque fertur, neque dirigitur IN IPSAM CHRISTI carnem, seu humanam naturâ, SED IN IPSAM CHRISTI DEITATEM, non quidem quæ subsistat seorsim & separatim extra naturam humanam assumptam (quod sensit Nestorius, & Cyrillus in Anathematismis refutauit) sed quæ cum eâdem assumpta natura in vna persona semper coniuncta, & copulata maneat. Quemadmodum enim laudantes quempiam (exempli gratiâ Apollo, illum Pauli Apostoli $\sigma\omega\sigma\pi\gamma\omicron\mu$) vt $\epsilon\upsilon\lambda\omicron\gamma\iota\omicron\mu$, & maxima ratiocinandi, intelligentiæque facultate præditum, totum quidem ipsum hominem, qui animo & corpore constat, laudamus, nominamus, prædicamus: ratiocinationis tamen istius, ac intelligentiæ laus, & prædicatio AD ILLIUS DVNTAXAT ANIMVM PERTINET ET RESPICIT, qui non separatim & per se, sed vnâ cum suo corpore manet nihilominus coniunctus. Sictotum quidem Christum (qui Deus & homo est) adorantes & inuocantes, tamen propriè & per se illam laudem, inuocationem, & adorationem, NON AD TOTVM CHRISTI, SED AD EIVS DEITATEM REFERIMVS, ET INTVEMVR: quanquam non $\alpha\nu\alpha\ \mu\epsilon\omicron\varsigma$ subsistentem, id est, nō extra humanam naturam hypostasim suam seorsim habet. In summa igitur, dum Christum adoramus, & inuoca-

Lamperti Danæi
blasphema doctrina
de religiosa adora-
tione carnis Christi.
Pag. 415.

346 *Colloquium Mompelgartense.*

Religiosam adorationem ad carnem Christi etiam in ipsa vnione nõ dirigendam esse.

N.B. ☉

” mus (hic autem de religioso cultu, id est, religiosa, non autem
 ” ciuili adoratione, & inuocatione agimus, de quo nobiscum
 ” consentit Kemnitius) ad ipsam Christi carnem ETIAM IN
 ” ILLA VNIONE PERSONAE MANENTEM, propriè & per
 ” se NON DIRIGITVR, AVT SPECTAT NOSTRA illa IN-
 ” VOCATIO, ET ADORATIO. Atq; huius nostræ sententiæ
 ” hæ sunt è multis aliquot rationes.

I.

Qui in hominem Christum confidit, & eum adorari maledictus est, secundum Danzum.

Prima. Maledictus (ait, ex ipsa Dei persona loquens, Propheta) vir ille, qui fiduciam habet in homine, & statuit carnè brachium suum, Iere. 17. 5. Caro autem Christi, est vera caro, & homo Christus, verus homo. Qui autem religioso cultu quempiam hominem adorat, aut inuocat, ille fiduciam suam in eo habet, quem ita inuocat & adorat. Quare qui ad ipsam Christi carnem suam adorationem dirigit, is ex ipsius Dei ore maledictus est.

2.

Carnem Christi adorantes Idololatæ sunt, secundum Danzum.

Secunda. Ii sunt veri Idololatæ, qui seruiunt, id est adorant, seu inuocant eos, qui naturâ non sunt Dij, Galat. 4. At caro Christi non est naturâ Deus, quamuis sit vero Deo hypostaticè vnita. Ergo qui ad eam propriè dirigunt suam inuocationem, sunt veri Idololatæ. Hæc autem vox NATVRA, tanti est in hoc loco Pauli momenti, vt etiamsi verum esset Kemnitij de reali communicatione essentialium Deitatis proprietatum in naturam humanam assumptam commentum, tamen propterea carnem Christi esse obiectum adorationis, non efficeretur, quia gratiâ, non naturâ esset Deus.

Caro Christi an obiectum adorationis.

”
 ”
 ”

3.

Carnem Christi adorantes, secundum Danzum damnati.

Tertia. Qui conseruos suos, & qui sunt ex fratribus, religioso cultu adorant vel inuocant, ij ab ipso Spiritu sancto per angelum reprehenduntur, & damnantur, Apocalip. 19. versu 10. 22. versu 8. At Christus, quâ homo, est conseruus, & vnus ex fratribus nostris, licet primogenitus. Ergo quâ homo, non est adorandus vel inuocandus Christus.

4.

Quarta. Solus Deus est adorandus, Apoc. 19. versu 10. Caro verò Christi non est Deus. Ergo.

5.

Quinta. Qui creaturam inuocat, aut adorat cultu religioso, est

religioso, est

fo, est in Deum blasphemus, Deut. 4. 6. 10. 17. Matth. 4. ver- Carnem Christi ad-
 fu 10. Caro Christi etiam glorificata, & in vnione personæ orantes, secundum
 Christi manens est creatura, Augustinus in Ioannem ser. 58. Danæum sunt blas-
 phemi.
 ERGO QVI AD EAM SVAM ADORATIONEM DIRI- Auditu horrendum.

6. Paulus, quum Christum ait esse adorandum, explicat, cuius naturæ ratione id illi tribuendum sit, appellans eum Deum, Rom. 9. 5. Ergo Christus, quâ Deus, & NON QVA HOMO, est adorandus.

7. Ait Dominus Isai. 43. Gloriam meam alteri non dabo. Gloria adorationis,
 Caro Christi non est Deus. Ergo gloria Dei non est illi dan- humanitati Christi
 da. Est autem hæc gloria Dei, adoratio religiosa. non est communica-
 ta, secundum Da-
 num.
 Falsum.

8. Hic olim fuit Nestorij error, vt Christum, quâ homo est, vnâ cum Verbo doceret esse adorandum. Ergo Nesto- rianus est, qui idem hodie docet, & vrget.

9. Patres Orthodoxi omnes docent; Nostram inuocatio- Falsum.
 nem & adorationem NON in ipsam carnem Christi ETIAM Contrarium omnes
 IN HYPOSTASI Filij Dei MANENTEM, DIRIGENDAM Patres docent.

ESSE, SED IN IPSAM Filij Deitatem. Ergo Patribus Or- " Caro Christi 2n
 thodoxis, & piæ, eruditæque vetustati ac Ecclesiæ contradi- " adorationis ob-
 cit, qui vult & sentit, & dicit, cum Christus adoratur, aut " iectum.
 inuocatur, IPSAM CHRISTI CARNEM ESSE QVOQVE " Pag. 419. NB.

huiusmodi adorationis, & inuocationis obiectum. Et pau- Ratiocinatio huma-
 lō pōst: Qui verò id fieri, obsecro, potest, vt, vt si humana na falsa & impia.

Christi natura, religioso cultu, velut & diuina, colatur ac- Ratiocinatio huma-
 adoretur, non sit ipsa quoque diuina seu Deus? & per con- na falsa & impia.

sequens, vt iam salua maneat naturarum differentia? Et pau- Pag. 420.
 lō pōst: Primum omnium laborat (Kemnitius) partim in so- Vnicum fundame-
 lidissimo & inuictō illo fundamento dissoluendo, quo dici- tum Danxi, contra
 citur: Nullam creaturam esse adorandam: partim in illa religionem adora-
 verissima, & aptissima de diademate, quo Rex ornatur, tionem carnis
 quodque cum ipso Rege salatur, similitudine eluden- Christi.

da. Ait igitur (Kemnitius) non esse adorandam carnem Christi.

348 Colloquium Mompelgartense.

Caro Christi etiam
in ipsa vnione non
adoranda, si Danæo
credimus.

Ne vnita quidem
caro cum Verbo, ob-
iectum adorationis
religiosa.

Horrendum auditu.

In religiosa adora-
tione Christi, cogi-
tatio de humanita-
te Christi, procul re-
mouenda secundum
Danæum.

NB.

Pag. 38. 39.

Opinio blasphema
Danæi de adoratio-
ne Christi.

Christi EXTRA VNIONEM. Sed quis hoc vnquam dixit,
aut sensit? Imò Patres ipsi, quorum testimonia protuli, ad
carnem Christi, etiam in vnione manentem, negant dirigē-
dam esse adorationem nostram, idque apertè. Petit igitur
principium Kemnitius, & Patres peruertit, dum vult eorum
sententias in suam sententiam cōtorquere, qui tam per-
spicue docent: ne vnitam quidem λόγῳ carnem in Christo
esse obiectum nostræ illius adorationis. Ratio est: quoniam
caro Christi, ETIAM IN VNIONE, vera caro est, & verè
creatura. Ideoque VNQVAM RELIGIOSO CVLTY
ADORANDA. Hactenus verba Danæi, ex eius libro reci-
tata.

Scripsit quoque in libello, haud ita pridem etiam Genevæ
impresso, cui titulus est: Assertio, &c. cogitationem de hu-
manitate Christi in religiosa adoratione non modò non ne-
cessariam, sed etiam PROCVL AB EA REMOVENDAM,
NE CVLTVS, qui soli Deo debetur, ei quoq; tribuatur. Ver-
ba eius sunt: Nulla verò carnis aut humanæ naturæ cogitatio
necessaria est: Imò PRORSVS REMOVENDA à religiosa
Dei diuinæque naturæ etiam IN CHRISTO IPSO adora-
tione. Quoniam hic HONOS SOLI DEO debetur. Deut. 6.
Matth. 4. Hactenus Danæi verba.

Hæc verba, Princeps Illustrissime, & Auditores humanif-
simi, humiliter & obnixè oro, vt diligenter expendantur.
Quorum hæc sententia est; quòd in religiosa adoratione &
inuocatione Christi, omnis cogitatio ad solam diuinitatem,
tanquã vnicum obiectum adorationis religiosæ, sit dirigen-
da, vt QVÆ VNA sit religiosæ adorationis obiectum. Quis-
quis autem diuinitatem & humanitatem Christi in religiosa
adoratione & inuocatione eius coniunxerit, & hæc duo si-
mul obiectum adorationis dixerit, vt non solum in diuinita-
tem, sed etiam in assumptum hominem confidat, & vna re-
ligiosa adoratione inuocet; hunc ex ore Dei maledictum,
Idololatram, blasphemum, & damnatum esse: quia creaturæ
hono-

Colloquium Mompelgartense. 349

honorē tribuat, qui soli Deo & diuinitati tribuendus sit. Ac ne quis putet, quum dicit: Humanā naturam **NON PROPRIE & PER SE** obiectum religiosæ adorationis esse; eum hoc intelligere de humana natura sine respectu vnionis considerata, & quasi separata: se ipsum disertis verbis explicat, quid his vocabulis [proprie & per se] significari aut intelligi velit, videlicet, quòd humana Christi natura **NULLO MODO** obiectum sit adorationis, **ETIAM IN IPSA VNIONE** considerata; quia sit creatura, & **NON NATURA** Deus; quia etiam in ipsa vnione creatura, permaneat, ideoque sine Idololatria **NUMQUAM** inuocari possit. Quapropter disertè, & expressis verbis ponit: **NUMQUAM RELIGIOSO CVLTV ADORANDA**. Me nihil calumniari, sed bona fide verba eius recitasse, & eorum sententiam breuiter explicare, minimè corruptam aut deprauatam, ipsius apertissima nunc recitata verba docent. Hæc Illustriss. Princeps, & auditores humanissi: doctrina de adoratione Christi, auditu valdè horrenda est. Quòd videlicet in homine Christo non sit confidendum: quisquis autem id fecerit, eum ex ore Dei maledictum esse: Neque eundem in tentationibus, cruce, & afflictionibus, à nobis inuocandum: Cùm tamen summa consolatio nobis in homine Christo, seu ipsius humanitate reposita sit, quoniam sine hoc Mediatore nullus nobis ad Deum in precibus nostris accessus pateat. Mediator autem non est Filius Dei solus sine sua humanitate; sed quoties de Mediatore cogitamus, toties quoque ipsius humanitas in mentem veniat pijs cogitationibus, necesse est. Sicut scriptum est: **Vnus est Deus, vnus etiam Mediator Dei & hominum, HOMO IESVS CHRISTVS**.

Quid intelligat Danæus per vocabula, proprie & per se.

Horrenda & abominanda doctrina Danæi de adoratione Christi.

1. Tim. 2.

Eum igitur adorando, non solùm cum diuinitate eius loquimur, sicut Danæus falsò & impiè docet, remota humanitate (quantumuis à diuinitate inseparata, sed cogitatione duntaxat seposita, ne particeps fiat huius honoris & cultus) sed ad ipsum humanum Spiritum Christi tanquam ad verum

350 *Colloquium Mompelgartense.*

Heb. 2. 4.

rum quoque huius religiosæ adorationis obiectum, vna & minimè separata oratione inuocationem nostram dirigimus, tanquam ad Pontificem, qui secundum carnem tentatus nostris tentationibus affici, & nobis credere & auxiliari potest, vt Apostolus loquitur.

Etsi enim humana eius natura est & manet creatura, etiam in ipsa vnione: Dominus tamen eam in vnitatem personæ suæ assumptam, & ad dexteram virtutis & Maiestatis Dei collocatam, honore suo proprio religiosæ adorationis dignatus est, vt cogitationibus à religiosa adoratione Filij Dei non remoueatur, sed non minùs in illam, quàm in ipsam Deitatem dirigatur, *QVIA* cum Filio Dei personaliter vnita, & in thronum Dei proprium, ad dexteram Patris omnipotentis collocata est.

Act. 7.

Quemadmodum etiam Stephanus fecisse legitur, cum videret Christum ad dexteram Dei stantem, orauit: *DOMINE IESU* suscipe spiritum meum. Stephanus diuinitatem non vidit. Ideoque non ad solam Deitatem, sed etiam ad illum hominem, quem vidit ad dexteram Dei stantem, tanquam ad obiectum verum suæ adorationis, quem verum Deum esse credidit, suam inuocationem direxit, & ab humanitate eius inuocationem non auertit. Ita nos quoque non seorsim Deum, & seorsim hominem, sed vna adoratione Totum Christum inuocamus; qui Totus, Deus & homo, obiectum adorationis est religiosæ, diuinitatis quidem propriæ, naturæ autem humanæ communicatæ.

Totus Christus, Deus & humanitas vna adoratione adoratur.

In admonitione de lib. Concordiæ.

Quando igitur dicitur, quòd Christi humanitas non sit obiectum adorationis religiosæ; quòd etiam preces nostras in cælo secundum humanitatem, non audiat; sicut Heidelbergenses Theologi aperte scripserunt; maxima pars consolationis pijs conscientijs in cruce & calamitatibus adimitur; quod in Ecclesia Dei intolerabile, & Anathematismo octauo Concilij Ephesini tanquam impium & blasphemum aperte damnatum est. Cuius hæc sunt verba: Si quis audee

Colloquium Mompelgartense. 351

dicere: assumptum hominem coadorandum, & conglorificandum, & coappellandum cum Deo Verbo, *VT ALTERVM CVM ALTERO*, & non potiùs vna adoratione colit Immanuelem, & vnam illi glorificationem adaptat, secundum quod verbum caro factum est; Anathema sit.

Similitudo de Rege purpurato, coronato, & sceptrum gerente, ineptissima.

Quod ad similitudinem de Diademate, sceptro, & purpura Regis attinet, quam vos accommodatissimam esse dicitis; Respondemus nos, eam duplici nomine longè ineptissimam esse. Quoniam neque intelligens est Diadema, purpura, aut sceptrum Regis, neque cum Rege personam vnam constituunt. Quapropter Regem adorans homo, & genu flectens, non Regis diademati, sceptro & purpuræ loquitur, aut genu flectit, neq; honor adorationis ad illa dirigitur, sed ad ipsum Regem.

Humanitas autem Christi non est instar diadematis, sceptri, aut purpuræ; sed ad constituendam personam Christi necessario requiritur, sine qua natura Filius Dei non est Christus, cum rex sit, & maneat rex, etiamsi diadema, purpuram, vel sceptrum deponat, quod etiam facere solet.

Quapropter cum Christum adoro, non tantum Deitas est religiosa meæ adorationis obiectum, sicut Lamperthus Danaus impiè asserit; sed humanitas cum Deitate est illud obiectum, & sic propriè *T O T V S* Christus Deus & homo, quem pariter vt Dominum & fratrem atque carnem meam sic adoro: Ecce Domine Iesu Christe, sum caro tua: Tu verò ad tantam maiestatem euectus me tamen non despicis, sed pro fratre tuo agnoscere dignatus es: In tuum ergo sinum meam miseriam depono, tu sis mihi adiutor in hac tribulatione mea, in qua constitutus sum.

Similitudo animæ & corporis humani, magis accommodata adorationi Christi est.

Longè ergo & magis accommodata similitudo est, quam patres vtuntur, de corpore & anima hominis: (Quemadmodum caro & anima rationalis (habet Symbolum Athanasij) est

352 *Colloquium Mompelgartense.*

est vnus homo: sic Deus & homo est vnus Christus.) In cuius inuocatione seu adoratione, (si Rex fuerit) nō cum sola anima, neque cum solo corpore, sed cum corpore & anima eius loquimur, nō solū animam sed corpus eius intuentes tanquam obiectum adorationis, & corporis quoque gestum accuratè obseruamus, an sereno vultu Rex nostram orationem audiat, quam non solū anima, sed corpore quoque audit.

Hæc (inquam) accommodatissima & aptissima similitudo est, qua communicatio honoris adorationis explicatur, qui vnus & idem non solū Deitati, sed etiam carni, id est, humanitati Christi, in inuocatione religiosa, exhibetur. Qua etiam exprimitur, quòd non sola diuinitas, sed etiam humanitas eius, adeoque Totus Christus, Deus & Homo preces nostras exaudiat, & intelligat: non quidem proprietate naturæ suæ humanæ, aliàs Petrus & Paulus nos quoque audirent, sed communicatione diuinæ Maiestatis propriæ, quæ in vnione Personali per exaltationem in Thronam diuinitatis proprium naturæ humanæ verè & realiter in Christo communicata est.

Quam communicationem proprietatum diuinitatis in humanitate Christi assumpta, dum negant aduersarij; in hunc tetrum & horrendum errorem incidūt, quòd docent Christum secundum humanam naturam preces nostras non exaudire, quia hoc sit solius omnipotentis naturæ proprium, ideoque etiam secundum humanitatem non inuocandum esse. Quod sanè in Ecclesia Dei horrendum auditu est.

D. B E Z A.

Hoc est concionari, non disputare & argumentari.

D. I A C O B V S.

Ego paulò prolixior fui in explicanda doctrina Ecclesiarum nostrarum, de vera & religiosa adoratione Christi, quam

Colloquium Mompelgartense. 353

quam iudico necessariam, & auditoribus minimè molestant
fuisse. Posthac, quantum fieri potest, breuitati studebo.

D. B E Z A.

Si adesset Danaus, haberet quod respondere posset. Nobis
he partes non sunt datae, ut pro ipso respondeamus. Non re-
peries autem apud ipsum aliud, quam humanitatem non
adorandam, quia caro non est Deus. Vos abstracta pro con-
cretis sumitis, & dicitis idem esse, si dicatur: Homo Christus
est adorandus, & Humanitas Christi est adoranda. Prius
concedit Danaus, sed posterius negat, quod nos quoque nega-
mus. Quapropter inde colligi non potest, Danaum sensisse:
Hominem Christum non adorandum, seu inuocandum esse.
Nam Totus Christus adoratur, sed non Totum Christi. Vo-
cabula abstracta & concreta non sunt confundenda; & na-
turarum atque proprietatum distinctio contra Eutychianam
confusionem naturarum & proprietatum est retinenda; quod
à Cyrillo accuratè factum legimus, qui in Ioan. lib. 2. cap. 92.
sic scriptum reliquit: Simpliciter humanitas illa IN SE SE,
& non in illo respectu considerata (inquit Cyrillus) seipsam
adorantibus connumerat, & adorat etiam Christus, VT
HOMO, postquam factus est Homo. Adoratur autem
semper cum Patre, & Spiritu, quia verus Deus secundum na-
turam est. Et idem: Num ut hominem (in sese, videlicet ab-
solutè etiam in unione consideratum) Immanuelem adora-
bimus? Absit. Deliramentum enim hoc esset, & deceptio &
error. In hoc enim nihil ab ijs differremus, qui creaturam
ultra factorem, & conditorem colunt.

Excusatio, & appro-
batio libri Danzi
contra Religiosam
carnis Christi ado-
rationem.

Vide in Responso
Bezae ad Thesin 20.

Cyrl. in Ioan. lib. 2.
cap. 92. super hæc
verba: Nos adora-
mus quod scimus;

Cyrl. de recta fide
ad Theodosium.

D. I A C O B V S.

Verba Danæi, ex libro eius recitata, sunt aperta, plana &
per-

Danæi verba & sententia sunt impia & blasphema in Christum.

Consensus in verbis, dissensio in rebus & verborum intellectu.

Lacubulum erroris sub propositione; [Homo est adorandus] detegitur.

Ludibrium verborum in phrasibus vsitatis. Deceptio simplicium hominum.

Responsio ad dictum illud vulgare, de TOTO Christo, & TOTO Christi.

perspicua, cum inquit: Caro Christi est vera caro, & Homo Christus est **VERVS HOMO**. Qui autem religioso cultu **QUEMPIAM HOMINEM ADORAT**, ille fiduciam suam in eo habet, quem ita inuocat & adorat. Et ad Christum **HOMINEM**, dictum Ieremiæ, non sine maxima blasphemia, accommodat: **Maledictus vir, qui FIDUCIAM HABET IN HOMINE**. Quid igitur magis aperte dici posset in **HOMINEM** Christum, contumeliosum & blasphemum?

Quod autem tu inter hominem & humanitatem discrimen facis, & propositionem concedis, cum dicitur: Homo Christus est adorandus; sed negas, quando dicitur: Humanitas Christi est Omnipotens, aut adoranda; nihil aliud, quam præstigias verborum esse, iam pridem dictum & demonstratum est. Quid enim quæso est homo sine humanitate? Tolle ab homine corpus & animam, quid reliquum manebit? Nomen sine re. Si humanitas Christi etiam **IN IPSA Vnione**, (quod Danæus aliquoties repetit, & inculcat) non est adoranda; quomodo vnquam verè à vobis dici potest, quod homo Christus sit adorandus? Sicut enim supra has enunciationes intellexistis & explicastis: Homo est omnipotens, omniscius, omnipræsens; id est, Deitas humanitati iuncta est omnipotens, omniscia, omnipræsens: Ita etiam hanc propositionem: Homo est adorandus; intelligitis, & explicatis, id est Deitas humanitati iuncta est adoranda. Non autem existimo quendam in hoc cœtu esse, qui non intelligat, hoc merum ludibrium verborum esse ad decipiendos simplices homines excoGITATUM, vt cum audierint, vos quoque dicere: quod homo Christus sit adorandus; existiment, nullam inter nos hac in parte dissensionem esse: cum in tantum dissentiamus, quantum cœlum à terra distat.

Idem respondemus quoque ad dictum toties à vobis allatum: Christus Totus est adorandus, sed non Totum Christi est adorandum, quia eius humanitas non est adoranda. Et hic denudò ad iudicium auditorum prouocamus, an Christus totus sit sine sua humanitate? aut ad Totum Christum non requiratur

ratur etiam humanitas? Quoniam persona tota Christi, non sola diuinitate, sed etiam humanitate constat, & sine humanitate non est Christus. Falsissimum ergo esse omnes vident, & manibus palpant auditores, quod vos asseueratis: Totum Christū adorari, si humanitas eius cogitationibus nostris, à religiosa adoratione remoueatur, & nō simul etiā adoretur.

Ad Dicta Cyrilli respondemus: ea verissima esse, sicut illa quoq; omnia, quæ de viuificatione ex hoc authore à vobis allata sunt. Quemadmodum enim caro Christi, **VT CARO** viuificare non potest: ita etiam humanitas Christi **IN SESE**, sine respectu vnionis cum diuinitate, adoranda non est.

Respectum autem illum neque intellexit, neque explicauit Cyrillus, sicut D. Beza intelligit, & explicat. Cyrillus enim per respectum vnionis intelligit realem communicationem dignitatis, & honoris adorationis, in natura humana factam. Christus (inquit Cyrillus) semper accepit ab Angelis cultum & adorationem. Erat enim semper Deus. Iam autem adorant **IPSYM** etiam **VT HOMINEM**. Quod Chrysofomus clarioribus verbis explicauit: Re vera magnum, admirabile, & stupore plenum est, **CARNEM NOSTRAM** sursum sedere, & adorari ab Angelis, & Archangelis, & Cherubin, & Seraphin. Hoc sapius ego in mente versans, **ECSTASIN PATIOR**. D. Beza autem cum suis, respectum illum sine communicatione huius honoris intelligit, perindè ac si quis cum pileo, sceptro & purpura Regis loquatur, quando Regem alloquitur. Et quantum pileus seu corona, aut diadema, sceptrum, & purpura audiunt, & intelligunt; tantumdem quoq; Christi humanitatem in cœlis audire, cum Christum inuocamus, quoniam solius omnipotentis naturæ sit, omnium cordium cogitationes, & suspiria (quæ efficacissimæ preces sunt, si os maximè nō moueatur) exaudire; quod nulli creaturæ, etiam ne quidem humanæ naturæ Christi, secundum vestrâ opinionem, communicetur. Vnde etiam hic honor inuocationis, & religiosæ adorationis illi non conueniat. Quod non modò falsum, sed etiam planè impium iudicamus asserere.

Refutatio deprauationis verborum Cyrilli.

Respectus vnionis, quomodo in Cyrillo & Patribus accipiendus.

Cyriil. in Epist. ad Heb. 1.
Chrysof. ad Heb. 2.

Falsa interpretatio respectus vnionis cum Verbo.

Beza similitudine purpuræ Regis decipitur.

Quomodo in erro-
rem de adoratione
incidant aduersarij.

Incidunt autem in illum errorem, peruersa applicatione similitudinis de rege purpurato, vel coronato, quasi eadem sit vnio purpuræ cum Rege, quæ est humanitatis Christi cū Filio Dei. Quod etsi ipsi non dicunt, tamen ex hac similitudine contra Religiosam adorationem carnis Christi contra nos ad hunc modum argumentantur, & horribilem illum errorem defendunt.

Germana sententia
verborum Cyrilli.

Quando autem Cyrillus inquit: quòd humanitas seipsam adorantibus connumeret, & Christus *VT HOMO* adoret. Item, quòd deliramentum sit, si *VT* hominem Immanuelm adoremus Christum; non simpliciter, sed secundum quod loquitur & intelligit, videlicet, si intelligamus hominē Christum duntaxat ratione proprietatis naturæ humanæ, sine respectu diuinæ Maiestatis communicatæ. In eodem enim libro ad Theodosium inquit Cyrillus: Neque opinor humanitatem, si in Christo intelligatur & dicatur, diuinā gloriā priuandam.

Nam quatenus *HOMO*, & in quantum *HOMO IN SE ET PER SE EST*, adorauit sicut alius homo Deum Patrem manibus in cælum leuatis, qua ratione etiam adorantibus connumeratus est. Et quatenus *HOMO IN SE & PER SE* consideratus, non est Immanuel, sed quatenus cum Filio Dei personaliter vnitus & coniunctus est.

Quia verò *VT* Mediator & intercessor pro nobis orauit. Mediator autem non est *VT* homo tantum, sed etiam *VT* Deus, adeoque simul Deus & Homo; *VT* hoc Mediatoris officium impleret, seipsum ratione communicatæ Maiestatis exinaniuit: *VT* simul tanquam Deus & homo adoraret, & simul ipsum tanquam non solum Deum & Filium Dei, sed etiam tanquam hominem adorantes non repelleret. Sic Petrus inquit: Tu es Christus Filius Dei viui. Cùm autem discipuli in nauem inuocarent tanquam hominem, (non enim cum sola ipsius diuinitate locuti sunt) non repulit eos tanquam blasphemos idololatrias, sed imperauit ventis & liberauit eos, idque cum summa admiratione populi, qui hoc miraculum

Colloquium Mompelgartense. 357

culum homini tribuebat. Quis est ille, inquit, cui & mare & venti obediunt?

Ludit autem hinc iterum D. Beza æquiuocatione, seu ambiguitate vocularum [IN SESE] quas ita ad humanitatē Christi refert, vt eam absolutè ab adoratione excludat, siue in vnione, siue absque vnione intelligatur; quòd Cyrillus non facit. Ideoq; deliramentum, deceptio & error est, sicut Cyrillus loquitur.

Quamuis enim humanitas in SESE non adoratur sicut diuinitas, quæ vt adoretur, humanitate non indiget; adoratur tamen hæc IPSA HUMANITAS IN SE ratione vnionis, seu propter, seu per vnionem cum Filio Dei, qui hanc humanitatem, in suum proprium Thronum diuinitatis collocauit, & AEQUALITATEM GLORIAE ei communicauit, sicut Patres in explicatione verborum Psalms: Sede à dextris meis; apertè testantur. In Theod. dialog. 2. Athanasius: Corpus est cui dicit Dominus: Sede à dextris meis.

Sic hodie quoq; in cælis apud Patrem Mediatorem agit, & intercedit pro nobis. Inde autem nequaquam sequitur, quod illi falso colligunt, ideo humanitatem Christi in cælis existentem à nobis in terra existētibus sine blasphemia adorari non posse. Non enim seruili habitu genua coram Deo Patre flectendo, sicut in terris factum est, sed consideratione meriti, intercessorem & aduocatum agit; quod non solius humanitatis, sed Totius Christi, Dei & hominis est; sicut etiam Deus & Homo simul, & non vt homo tantum, Mediator inter Patrem & peccatores est.

Vifus sum fortassis iterum cõcionari; sed non modò doctrina nostra explicanda, verum etiam ambiguitas phrasium ostendenda, & germanus verborum Cyrilli sensus reddendus fuit, quæ sub ambiguis phrasibus in alienam & prorsus contrariam sententiam trahitis. Ideò prolixitatem mihi cõdonari peto, qua mihi in Colloquio sæpe necessariò vtendū fuit. Quam etiam auditoribus, qui veritatis cognoscendæ cupidi sunt, non ingratam fuisse confido.

Quomodo humanitas Christi IN SESE adoretur, vel non adoretur.

Christus Deus & Homo, mediator in cælis & in terra.

Excusatio prolixitatis in dicendo.

358 Colloquium Mompelgartense.

D. BEZA.

Caro, seu humanitas Christi, non est adoranda; quia non est Deus seu Deus. Nihil autem adorandum, quod non est Deus. Hic honos solius Dei proprius est, sicut scriptum est: *Matth. 4.* Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Hominem Christum adorandum non negamus, sed humanitatem Christi IN SE SE adorandam esse, non concedimus.

D. IACOBVS.

De Phrasi, caro est Deus.

Damascen. lib. 4. cap. 19.

Phrasis hæc: Caro est Deus; non nostra est, quam nobis Danæus obtrudere conatur, vt nos tanquam nouatores aliquo prætextu accusare possit; sed est Damasceni, Scriptoris Ecclesiastici minimè cōtemnendi, si Authori etiam Orthodoxi scilicet vestri cōsensus credimus: quam phrasin ex verbis Ioannis Euangelistæ collegit. Si enim verum est, quod Ioannes dicit: Verbum caro factum: Ergo & hæc propositio vera est: Caro Verbum Dei facta est; vbi caro hominem significat. Verba Damasceni hæc sunt: *Δια τὸ πρὸς τὸ κατὰ ἴσως σασιμὸν ἄσασιμ, ἢ σάρεξ τεθεωδὸν λέγειν, καὶ θεὸς θεὸς, καὶ ὁμοθεὸς ἑστὶ λόγος.* Id est: Nam propter vnionem secundum hypostasin & CARO deificari dicitur, ET DEVS FIERI, ET SIMVL DEVS CVM VERBO. Habes ergo, mi Beza, semel pro semper responsum, non meis, sed Damasceni verbis ad obiectionem toties à te, & socijs tuis nobis obiectâ, de phrasi: Quòd CARO SIT DEVS: quam nobis tanquam authoribus obijcere non potestis. Nam Damascenus aperte scribit; quòd CARO DEVS FIAT, & simul cum Verbo Deus sit; quid vis amplius?

Deinde aliquoties dictum est, quòd in hac enunciatione: Homo est Deus: Homo significet verum hominem, ex substantia D. virginis Mariæ à λόγος in suæ personæ vnitatem assumptū. Ideoq; falsum & deprauatum est, si dicatur aequi pollere propositioni huic: Filius Dei est Deus, qui cum hoc homi-

homine coniunctus est. Cùm igitur assumptus homo sit verus Deus, nõ proprietate humanæ naturæ, sed propter vnionem personalem cum Filio Dei, & non duo filij, sed vnus tantum filius; ideo hoc non obstante, quòd humanitas non sit in diuinitatem conuersa, verè tamen hic homo est Deus. Quapropter Filius Dei adorari non potest, quin simul humanitatem vna atq; eadem inuocatione quoque adores, nisi humanitatem à Filio Dei auellere, & personam diuidere velis. Hæc vera esse, etiam mediocriter instituti intelligere possunt.

Cuiusmodi verò Error sub oculis, [IN SESE] lateat, & quomodo tegatur; suprà satis dictum est, ne quis decipiat: Quæ vnioni opponuntur personali, propter quam humanæ naturæ hic honos adorationis non verbaliter, sed realiter tribuitur, qui per se ei extra hanc vnionem non competeret.

D. B E Z A.

Aliud est adorare hominem, & aliud est adorare humanitatem.

D. I A C O B V S.

Ego dico idem esse, sicut re vera in Christo idem sunt. Nam Filius Dei assumpsit hominem, & Filius Dei assumpsit humanitatem. Et vtraque phrasi idem significante vsi sunt orthodoxi Patres.

D. B E Z A.

Ego non concedo eadem esse. Adoramus Regem purpuratum, sed purpuram non adoramus.

D. I A C O B V S.

Iudicio ergo auditorum hoc commendo. Et similitudinem de Rege & purpura non modo ineptam, sed etiam absurdam & eius applicationem ad carnem Christi impiam esse, demonstrauimus. Sed VNVM profer Scripturæ testimonium, quod probet, humanitatem ne quidem in vnione cum λϞϙϞ adorandam esse?

D. I A C O -

D. B E Z A.

Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Caro seu humanitas Christi non est DOMINVS DEVS. Ergo non adoranda.

D. I A C O B V S.

Cur negare potes phrasin Spiritus sancti, carnem non esse Deum? cum Ioannes dicat: Verbum caro factum est? Vbi caro pro homine sumitur & intelligitur, quod negare non potes. Ideoque etiam apud omnes Scriptores Ecclesiasticos, hæ enunciationes æquipollent: Verbum caro factum est: Deus homo factus est. Item, homo est Deus: Caro est Deus; quia caro hinc phrasi Scripturæ totum hominem significat: sicut ex Damasceno paulò antè apertissimè demonstrauit.

D. B E Z A.

Verùm Ioannes non dicit: Caro Verbum factum est: sed inquit: Verbum caro factum est.

D. I A C O B V S.

Postquam autem Verbum caro factum est; quæro, an non sint conuertibiles hæ propositiones, Verbum caro factum est; &, Caro Verbum facta est? Deus homo factus est: & homo Deus factus est?

D. B E Z A.

Scriptura non sic loquitur.

D. I A C O B V S.

Rectè. Nam cum dicit Ioannes: Verbum caro factum est, significare voluit, Verbum, hoc est Filium Dei priùs extitisse, quàm factum esset caro. Caro autem, id est, homo assumptus, non priùs fuit, quàm assumeretur. Eo ipso autem momen-

Colloquium Mompelgartense. 361

momento, cùm homo ille esse cœpit, D us fuit. Ideo quæ re-
 ciprocationis harum propositionum causa est eadem, vide-
 licet vnio personalis, quamuis conditio Verbi & Carnis non
 sit eadem. Postquam autem Filius Dei factus est homo; Scri-
 ptura sacra non modò apertè dicit, hunc hominem Deum
 esse, sed etiam Deitatis propria illi tribuit, inter quæ etiam
 religiosa adoratio numeratur & existit; de qua in Psalm. 72.
 Et adorabunt (Regem illum) omnes Reges terra.

D. B E Z A.

Caro non est Deus. Ideo non est adoranda.

D. I A C O B V S.

Si caro hominem significat, sicut Ioan. 1. accipitur, cùm
 Ioan: dicit, Verbum caro factum est: cui hæc propositio
 æquipollet: Deus homo factus est: Respondeo, non modò
 falsam, sed etiam blasphemam & damnatam vocem esse, si
 quis dicat, quòd caro non sit Deus; quia apertè negat homi-
 nem esse Deum, qui nomine C A R N I S intelligitur.

Ecclesia quidem damnauit has propositiones; Deitas est
 humanitas; humanitas est Deitas: & rectè, quia in his natu-
 ræ de se inuicem absolutè, id est, sine respectu vnionis perso-
 nalis prædicantur, quod falsum est. Nam etsi naturarum facta
 est communicatio; tamen non absolutè, sed in persona Filij
 Dei facta est, in qua vnitæ sunt.

Quas phrasas Eccle-
 sia damnauerit.

Hæc autem propositio: Caro Christi facta est Deus; (vbi
 vocabulum C A R O hominem significat) nusquam ab Ec-
 clesia damnatur, sed à Damasceno vsurpata & propugna-
 ta est.

Damasc. libr. 4. de
 Orthod. fide cap. 19.

Sed de phrasi litigare nolumus, secundum præceptum
 Pauli, cùm feueriter monet: Obtesteris eos coram Domino,
 ne de verbis contendant; quod nihil prodest, quàm ad sub-
 uersionem auditorum. De hac igitur phrasi cum Damasce-
 no con-

2. Tim. 2.
 Λογομαχία
 in Ecclesia fugienda.

362 *Colloquium Mompelgartense.*

no contendant, qui eam piè vsurpauit. De re ipsa nos dicamus. Quæstio enim est; quando [Caro] significat verum hominem assumptum, an illa assumpta caro seu humana natura adoranda sit?

D. B E Z A.

Ego eadem ratione hanc propositionem nego: Caro est adoranda; qua hanc propositionem nego: Caro est Deus.

D. I A C O B V S.

Testimonia Patrum de adoratione carnis Christi.

De verbis Domini, sermone 58.

In Psal. 98.

NB.

Lib. 4. cap. 3.

Chrysost. Heb. 2.

Tu ergo non solum cum expresso Dei Verbo, sed etiam cum tota antiquitate pugnas; quæ apertis verbis testatur, carnem Christi adorandam esse.

Augustinus: Si Christus non est natura Deus, sed creatura; nec colendus est, nec vt Deus adorandus. Quid igitur est, quòd CARNEM EIUS, quam creaturam esse non negas, simul CUM DIVINITATE ADORAS, ET EI NON MINVS quam Deitati deseruis? Ego DOMINICAM CARNEM, imò perfectam in Christo humanitatem ideo adoro, quia à diuinitate suscepta & Deitati vnita est.

Idem in verba Psalmi: Adorate scabellum pedum eius: Scabellum est terra: & Christus suscepit terram de terra, quia CARO DE TERRA EST, ET DE CARNE MARIAE carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: Nemo autem CARNEM illam manducat, nisi prius adorauerit: Inuentum est quomodo adoretur tale scabellum pedum DOMINI, ET

NON SOLVM NON peccemus adorando, sed peccemus non ADORANDO. Damascenus: Caro Christi secundam sui naturam non est adorabilis. ADORATVR autem in incarnato Deo Verbo, non propter seipsam, sed propter coniunctum ipsi secundum hypostasim Deum Verbum.

Itè Chrysostomus: CARNEM NOSTRAM ADORARI AB ANGELIS dicit; quod quoties cogitet, Ecstasin patietur.

Colloquium Mompelgartense. 363

tur. Hic audit R. T. mi Beza, carnem adorari, humanitatem adorari: quid vis amplius?

D. B E Z A.

Patres interdum etiam improprie loquuntur; homo adoratur, non humanitas.

D. I A C O B V S.

Sed quæ tandem certitudo erit eorum, quæ credenda & facienda sunt, si neque in verbis Scripturæ, neque in dictis Patrum, proprium verborum sensum retinere debemus, & omnes tibi improprie loquuti sunt, quando ipsorum apertissima verba tibi opponimus.

D. B E Z A.

Phrases Scripturæ Patribus non ignotæ sunt, quas ipse quoque sunt imitati.

D. I A C O B V S.

Phrases Scripturæ sunt apertæ, similiter & phrases Patrum. Ab illis igitur recedere, & singulis alienum sensum affingere si licebit; nihil certi in religione nostra habituri sumus. Sed quero mi D. Beza, An homo Christus, seu Christus secundum humanitatem, aut humanitate sua, etiam audiat preces nostras in terris.

D. B E Z A.

Si velit, puto.

D. I A C O B V S.

Hæc non est certitudo fidei, sed oportet certo scire, quòd preces nostras audiat, priusquam orare incipiamus, & invocationem nostram ad illum dirigamus, aliàs frustra orbimur.

D. B E Z A.

Respectiue adoratur caro seu humanitas Christi; verum in ipsam carnem non fertur adoratio, sed ad Deitatem filij, qui audit preces & videt gemitus cordium.

D. I A C O B V S.

Quòd hic respectus locum non habeat, sicut vos intelligitis: paulò antè dictum. Non enim respectus talis est, qualis est purpuræ ad Regem, sicut vos fingitis, cum humanitatem Christi respectiue adorari dicitis; sed humanitas cum diuinitate obiectum est adorationis, quando Christum inuocamus, vt non minùs ad ipsam humanitatem, quàm ad Deitatem adoratio religiosa dirigatur. Sed quoniam idem perpetuò abs te, non sine molestia auditorum repetitur; non video, quid amplius hac de re differi possit. Et sufficiat nobis nullo Scripturæ testimonio probari posse aut probatum esse abs te illud tuum: Si caro seu humanitas Christi religiosè adoratur, quòd necesse sit eam in diuinitatem conuerti & Deitatem ipsam esse. Potest enim huius honoris & gloriæ particeps fieri, sicut re vera particeps facta est, etiam si vera humanitas in persona Christi permaneat. Hunc honorem quis humanitati Christi derogauerit, eum cum Nestorio personam Christi diuidere, & naturas separare, dicimus.

VI.
De propositione:
Hic homo est Deus;
an sine Tropo sit
vera.
Blasphemia Heidel-
bergenium Theo-
logorum in admoni-
tione.

Sed vnum Epilogi loco adijcere liceat. Nam Heidelbergenses Theologi scribunt: hanc propositionem seu enunciationem: hic homo est Deus: in æternum veram esse non posse, sed impossibilem esse, si terminorum, subiecti & prædicati cum copula, idem singulorum vocabulorum propria significatio retineatur: vt videlicet homo significet hominem, DEVS significet Deum, EST significet verè esse, ita vt verus homo sit verus Deus. Idque tam absurdum esse contenderunt, ac si quis dicat: Bouem esse asinum; nisi per Tropum intelligatur & explicetur. Quoniam species dispa-

rata.

Colloquium Mompelgartense. 365

rata, de se inuicem non possint, dici aut prædicari; quæ sine dubio, (quantum in hac disputatione de persona Christi animaduertere potui) etiam tua est sententia, quam à tua Reuerentia audire cupio.

D. BEZA.

Heidelbergenses non egent nostra vel explanatione vel defensione; ipsi pro se respondebunt; quid ad nos, quod illi scripserunt.

D. IACOBVS.

In Orthodoxo vestro Consensu etiam hæc verba leguntur: An vnquam pro vero defendere cum Lutero audebunt, in hac locutione, **ISTE HOMO EST FILIUS DEI**, per subiectum, **ISTE HOMO**, non ipsummet Filium Dei, sed assumptæ humanitatis naturam intelligi, sicut hoc ista inconferatè dicta Lutheri manifestè innuere videntur. Et in præfatione eiusdem orthodoxi Consensus: Principiò per verbum substantiuum **EST**, Tropum omnem excludi, illis dare non possumus. Etenim Ioannes Euangelista scribit: Verbum caro factum est: quæ locutio plus quiddam sonat, quàm si verbum carnem esse dixisset. Si quis tamen literæ pertinaciùs in hæresin incidet, & Christi Deitatem negabit, vt quæ mutationem passa, & in humanam naturam conuersa sit. **NECESSARIO IGITUR AD TROPVM RECVRRERE OPORTET.** Hactenus verba Orthodoxi Consensus: quam sententiam an tua Reuerentia quoque probet aut damnet, audire cupio. Nam hoc volunt, has enunciationes: **Homo est Deus: Verbum est caro factum: non secundum literam sicut verba sonant, sed figuratè & tropicè intelligendas esse, aliàs consistere & veras esse non posse.** Quemadmodum etiam in verbis Christi: **Hoc est corpus meum: tropum inesse, nec sine tropo vera esse posse, contenditis.**

Fol. 18. fa. 2. primæ
æditionis.

366 Colloquium Mompelgartense.

D. B E Z A.

Excusatio auctoris
Orthodoxi Consen-
sus.

An putas authorem Orthodoxi consensus tam indoctum hominem fuisse, ut negaret: Deum hominem, & hominem Deum esse? Qui fuit religiosus vir, & nunc cum Deo versatur. Quod ad rem attinet, non negant nostri hanc propositionem: Homo est Deus: sed quomodo explicanda sit, docent.

Explicatio propo-
sitionis: Homo est
Deus, secundum
Bezam.

Nos tropicam locutionem esse dicimus, quam vos inusitata esse dicitis, cum enunciatur: Hic homo est Deus: quia non est usitata seu regularis predicatio, in qua disparata de se invicem predicantur, utpote, Deus de homine, quia una species, non est altera.

Quapropter verbum EST, per verbum [assumpsit] interpretantur. Vnde deinde quoque illæ enunciationes; Deus est mortalis, passus, crucifixus, & his similia. Quia Deus seu Filius Dei in sua hypostasi sustentat illum hominem, seu carnem, quæ mortalis, passa & crucifixa est.

D. I A C O B V S.

Enunciatio non ideo figurata seu tropica est, quia inusitata est, & esse dicitur. Tropus enim locum habet in iisduntaxat enunciationibus, in quibus propria significatio singulorum vocabulorum, salua fidei analogia retineri non potest.

In verbis Ioannis,
VERBUM CARO
FACTVM EST,
nullus tropus inest.

1. Verbum.
2. Caro.
3. FACTVM EST.

Quæ autem quæso necessitas nos impellit, ut in verbis Evangelistæ? Verbum caro factum est; à propria significatione vocabulorum recedere, & necessariò ad tropum confugere debeamus? aut in quo vocabulo inest tropus? Nam [Verbum] hoc loco propriè Filium Dei æternum denotat, & nihil aliud. Deinde, [Caro] hominem significat, phrasi Scripturæ, Hebræis usitata. Postremò verbū [FACTVM EST] signi-

Colloquium Mompelgartense. 367

significat *ὁ πρῶτος*, videlicet, verè & realiter hoc Verbum factum esse, quod priùs non erat, videlicet carnem seu hominem: Vt Verbum, hoc est, Filius Dei, verè & realiter sit factus *ὁ ἄλλος*, quod prius Verbum duntaxat, & non homo fuit.

Si igitur in hac enunciatione: Hic homo est Deus; vocabulum *ὁ ἄλλος*, vera significatione, propriè & non figuratè aut tropicè hominem verum significat, qui corpore & animarationali constat, videlicet Iesum Mariæ filium ex semine David; & alterum vocabulum *DEVS*, significat verum & æternum essentialem Filium Dei, & id quoque propriè, non figuratè aut tropicè: Tertiò, Verbum *EST*, significationem suam propriam retinet, qua aliquid re vera esse & existere dicitur, quod enunciatur; Vbi ergo aut in quo vocabulo erit tropus? si oratio (secundum vestram opinionem) est tropica, aut si necessario ad tropum recurrendum est? Nulla (nulla inquam) necessitas nos cogit ad tropum recurrere, nisi incarnationem Filij Dei veram, & vnitatem personæ Christi, prorsus abnegare velimus. Verè enim & realiter Verbum caro factum est, & verè atque realiter Deus homo factus est, verè inquam & realiter sine omni figura, & sine omni tropo.

D. BEZA.

Num ergo tu dices, Verbum in carnem mutatum & conuersum esse? quod certè sequeretur, si verba Ioannis, Verbum caro factum est, sine tropo accipias.

D. IACOBY S.

Num verò Verbum nullo modo, verè & realiter caro fieri potest, nisi in carnem conuertatur? Vnde quæso hoc probabis? Num vnus tantùm modus est, quo aliquid verè fieri dicitur, & nullus alius quàm is, quo substantia in aliam substantiam conuertitur? Aut tibi videtur, quòd
Ver-

368 *Colloquium Mompelgartense.*

Verbum non realiter caro factum sit, nisi Verbum in carnem, & Deus in hominem transmutatus, seu transsubstantiatus, & conuersus fuerit?

D. B E Z A.

Inusitatam tamen prædicationem vos quoque dicitis: Cur ergo non figurata aut tropica esse aut dici possit?

D. I A C O B V S.

Res inusitata est, ideo etiam prædicatione inusitata est & dicitur. Inde autem non sequitur, quod figurata aut tropica sit, quia regularis non est. Nam inter regularem & figuratam seu tropicam prædicationem, est tertia prædicatione, quæ dicitur inusitata. Quia res, id est, Mysterium incarnationis, res inusitata, & Aristoteli ignota fuit; cuius organi, sicut aliorum quoque; Dialecticorum, regulis non subijcitur.

Omnis tropus à prædicationibus, in enunciationibus de persona Christi, remouendus.

Manet ergo incõcussa veritas, quod hæc enunciationes: Verbum caro factum est: & Deus homo factus est; sine omni tropo, secundum literam sint intelligendæ, & singulorum vocabulorum propria, vsitata, & Grammatica, vera & genuina significatio retinenda sit.

Abusus doctrinæ Aristotelis in doctrina de Persona Christi.

Hoc Mysterium si Aristoteles audiuiisset, & credidisset: intellectum suum in obsequium Christi captiuum duxisset; & regulas sui Organi & Dialecticæ ad illud minimè accommodandas esse, seueriter monuisset.

Regula in Philosophia verissima de prædicationibus.

In rebus enim, quæ sensibus & rationi, atque humano intellectui subiectæ sunt, hæc regula verissima est: Quicquid de alio prædicatur, id vel propriè seu regulariter, aut figuratè & tropicè, prædicari & dici. In hoc Mysterio autem hæc regula non valet.

Causa cæcitatibus Iudæorum & Turcarum, quod ad veram cognitionem Christi non perueniunt.

Etenim hæc res & hoc Mysterium miseros & excæcatos Iudæos & Turcas adhuc exercet & impedit, quod minus ad cognitionem Christi peruenire possint. Cùm enim ratione & intellectu humano cõprehendere non possint, quomodo Deus verus, sit verus homo, & verus homo sit verus Deus: Ideo

Colloquium Mompelgartense. 369

Ideo etiam hoc Myſterium neque credere poſſunt, neque vo-
lunt: eosque pro blaſphemis hominibus habent, qui talia, &
rationi humanæ tam manifeſtè abſurda ſibi perſuaderi pa-
tiuntur, vt credant & profiteantur, Ieſum Mariæ filium eſſe
verum & naturalem Deum, Omnipotentem cœli & terræ
Creatorem.

Hanc doctrinam Turcicus Alcoranus ſummam blaſphe-
miam, & longè horribiliſſimum mendacium eſſe affirmat,
abuſu huius regulæ confirmatus: quòd diſparata de ſe inui-
cem realiter & verè prædicari non poſſint, niſi figuratè &
tropicè.

*Regulæ Dialecticæ
de diſparatis ab-
uſus.*

Si autem conſeſſum fuerit, has enunciaciones: Verbum
caro factum eſt: Item, hic Homo eſt Deus: non veras eſſe, ſi
literalem ſenſum ſequamur, ſed neceſſariò ad tropum re-
currendum eſſe; quid quæſo abſurditatum non ſequetur?
aut in quos errorum labyrinthos tandem non delabe-
mur?

Si enim Verbum, non niſi per tropum, caro factum eſt: &
homo non niſi per tropum Deus eſt: tropicum ergo & fi-
guratum habebimus Chriſtum, non verum Chriſtum, qui
verè & realiter neque homo, neque Deus ſit: & Filius Dei nõ
verè & realiter, ſed tropicè & figuratè, ex Maria virgine na-
tus, paſſus, crucifixus, mortuus, & ſepultus erit? Hac ratione
Filius Dei nõ verè & realiter, ſed tropicè, patiendo nos à pec-
catis noſtris redemit. Ideo quæ non verus, ſed tropicus tan-
tùm eſſet Redemptor & Saluator? Et homo Chriſtus non
verè & realiter, ſed tropicè eſſet omnipotens, tropicè omni-
ſcius, tropicè in terris vbique præſens, tropicè in cœlo & ter-
ra omnia gubernans, tropicè viuificans, tropicè demum
adorandus eſſet?

*Abſurda quæ tro-
picam prædica-
tionem in articu-
lo de perſona
Chriſti comitan-
tur.*

Quemadmodum & Cœnam Domini haberemus tropi-
cam & figuratam, in qua non res præſentes diſtribuerentur,
ſed adumbrarentur & ſignificarentur tales in cœlo ita per-
manentes, vt nobis noſtris cogitationibus ad eas in cœlum
euolandũ eſſet, ſi eas præſentes habere, & illis frui vellemus.

Tropica Theologia,
omnia in Scriptura
facit incerta.

Et quid tandem certi in vniuersa Scriptura, aut vbi litera-
lis sensus manebit? si in omnibus dictis de Christo, & de Cœ-
na Domini, & alijs Sacramentis necessariò ad tropum re-
currendum est?

Tropica Cœna Do-
mini.

Quando enim verbum Christi producimus, Hoc est cor-
pus meum, &c. statim respondetur, nō intelligenda esse hæc
verba $\kappa\epsilon\iota\ \delta\iota\ \epsilon\upsilon\lambda\omicron\gamma\omicron\mu$, id est, sicut sonant, sed per tropum expli-
canda esse: Hoc significat corpus meum, est figura, est si-
gnum corporis Christi. Si proferimus verba Testamenti
Christi: Hic est sanguis meus: respondetur, hæc verba non
intelligenda esse, sicut sonant, sed ad tropum confugien-
dum, qui Metonymia dicitur: Hoc est signum sanguinis
mei. Sin ex Scriptis Patrum, (ad quæ remittimur, vt genui-
num sensum verborum Christi eruamus) aperta testimonia
producimus, qui $\delta\iota\ \epsilon\upsilon\lambda\omicron\gamma\omicron\mu$ verborum Testamenti Christi:

Hyperbole in testi-
monijs Patrum.

Hoc est corpus meum, &c. & eorum literalem sensum reci-
nentes, nullum tropum in eis agnoscunt; non modò
tropus sed hyperbole etiam nobis obijcitur. Hæc enim

Beza cōtra Vvest-
phal. Tom. I.
fol. 250.

» tua verba sunt: Dicit quidem Chrysostomus, I P S V M
» (Christum) vides, ipsum tangis: Sed profectò vel hyper-
» bolen fatearis oportet, qua nimirum exprimitur summa
» perceptionis veritas: vel videri & tangi, siue solùm, siue
» cum signo, nobis demonstrates, quod inuisibile & $\alpha\pi\sigma\iota\psi\tau\omicron\upsilon$
» $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\omicron\upsilon$ esse contendis.

Tom. I. fol. 273.

Item, quando ex Cyrillo affertur, nos non tantùm spiri-
tualiter per fidem Christo coniungi, sed etiam corporaliter
communicare carni Christi, & Christum participatione na-
turali in nobis habitare, quod benedictio sit Mysticæ virtu-
tis: Reuerentia tua respondet: Omnia hæc concedo, quam-
uis satis constet Cyrillum, vt vñionem naturarum aduersus
Nestorium tueretur, interdum $\upsilon\pi\epsilon\rho\beta\omicron\lambda\iota\kappa\omega\varsigma$ locutum esse, si
quis singula eius verba vrgeat.

Ibidem 293.

Et ibidem. Hinc sanctæ illæ veterum hyperbolæ, & Chry-
sostomi quidem in primis, idcirco ab illis frequentissimè in-
culca-

culcata, vt fidelium animos docerent, Sacramenta à rebus communi vsui destinatis distinguere, & res æternas spiritua-liter in Sacramentis propositas, vera fide apprehendere. Hactenus tua verba.

Si igitur omnia tropica & hyperbolica sunt dicta, quæ vel Christus ipse, vel Apostolus Paulus, vel Patres & Doctores primitiæ purioris Ecclesiæ de hac reali corporis & sanguinis Christi præsentia in Cæna Domini, & de reali communi-catione naturarum & Maiestatis diuinæ in persona Christi, tam apertè tradiderunt; quid quæso tandem certum & firmum in utroque articulo manebit, in quo fides hominis Christiani tutò acquiescere possit?

D. B E Z A.

Locutiones & phrasæ Sacramentales, tum in veteri, tum in nouo Testamento consuetæ & vsitatæ, cum Apostolis ipsis, tum etiam primitiua Ecclesia Patribus & Doctoribus non ignotæ fuerunt. Et sic eas docet analogia fidei intelligere, & explicare, nisi veritatem corporis & humanæ naturæ in Christo negare, & in Eutychianam hæresin incidere velimus.

D. I A C O B V S.

De illis locutionibus & phrasibus sacramentalibus, cum in collatione instituta satis dictum, & apertè demonstratum sit, quòd longè aliter se res habeat, & quòd tropis illis in eiusmodi locutionibus locus esse non possit; sufficiat nobis apertis verbis Christi, & testimonijs Scripturæ sacræ manifestis, absque omni glossa humana, veritatem doctrinæ Ecclesiarum nostrarum demonstrasse. Iudicium nunc & electionem relinquimus auditoribus, an velint simplici fi-de verbis Testamenti Christi, cum explicatione Pauli de Cæna Domini insiltere, & apertissima sacræ Scripturæ testi-monia de persona Christi, de Maiestatis diuinæ commu-

nicatione reali IN NATURA humana facta, complecti, quorum literalem sensum Patres veteris Ecclesiæ purioris retinuerunt, & suis auditoribus diligenter inculcarunt: An verò tropos & hyperbolas, adeo quæ loco apertissimi textus, glöfas humanas sequi, quæ in tentationibus grauioribus non consistunt.

D. B E Z A.

Nos auditores nostros per tropum non à verbo Dei abducimus; sed quomodo intelligendum sit, ne contra facti analogiam peccemus, eos ad hunc modum erudiemus.

D. I A C O B V S.

Illustrissimus Princeps Fridericus, Reuerende D. Beza, petit cognoscere, an plura in hoc articulo de persona Christi habeatis, quæ velitis proponere. Sin minus: censet in hoc articulo quoque concludendum, & ad collationem de Prædestinatione accédendum esse.

D. B E Z A.

Reuerende Domine, non video aliquid superesse in hoc articulo; optarem autem finem imponi disputationi. Neque enim existimauimus, nobis etiam de alijs articulis (scilicet tantum de Cæna Domini, & de persona Christi) disputandum fore. Ingreдемur etiam altissimam abyssum, si de Prædestinatione conferendū erit. Neque consultum est, coram omnibus de hoc articulo conferre, ne forte plures offendantur, quam erudiantur, qui illa capere non possunt. Sed tamen non desugio. Præterea etiam libenter ad Pascha domum reuereremur ad Ecclesias nostras. Constituatur consensus in his duobus articulis. Doctrina de Prædestinatione nullas discordias in nostris Ecclesijs serit. Si tamen Princeps nostram de Prædestinatione sententiam audire velit, priuatim exponemus: neque

opus

Colloquium Mompelgartense. 373

opus erit eius causa nouam disputationem coram omnibus institueret.

D. IACOBVS.

Vna hora etiam in ea collatione nos facillè expedire poterimus.

D. BEZA.

Multitudo memoriam meam obruit. Sed vestras de Prædestinatione Theses oblatas legemus, & respondebimus.

XXVI. MARTII, AN-

no 1586. hora 3. pomeri-
diana.

D. BEZA.

ILLVSTRIS SIME Princeps, Domine clementissime, caterique auditores humanissimi.

Causæ, cur D. Beza cum suis fratribus Mompelgartum uenerit.

Due cause nos huc pertraxerunt; Altera, ut testaremur nos serio compositionem controuersiarum querere, que hæctenus Ecclesias miserè afflictas, & plus quàm satis perturbatas exercuerunt: Altera, ut sancto proposito Illustrissimi Principis, Comitis Friderici satisfacere-

Nunc noua disputatio proponitur, de Prædestinatione, que non est unius horæ, dici, aut mensis; neque tam facillè expediri potest, quàm quibusdam uidetur. Quapropter breui scripto sententiam & petitionem nostram cõplexi sumus, & humiliter rogamus, ut Illustrissimus Princeps, Comes Fridericus, legere dignetur.

374 Colloquium Mompelgartense.

D. BEZÆ, ET COLLEGARUM
EIVS SVPPlicatio, AD ILLVSTRISSI-
mum Principem, Comitem Fridericum; qua
prima vice Beza abruptit Col-
loquium.

ILLVSTRISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO, D. FRI-
derico, Comiti VVirtembergensi, & Mompel-
gartensi, &c. Domino nostro cle-
mentissimo.

ILLVSTRISSIME PRINCEPS, VT
sancto tuo desiderio obsequeremur, ex consensu
amplissimorum nostrorum Magistratum, Bor-
nensis & Geneuensis Reipub. huc aduenimus, ut
de controuersia, de Cœna Domini cum D. Iacobo Andrea pla-
cide & amicè ex sacro verbo Dei conferremus: nec ulla facta
est in Celsitudinis tue literis mentio collationis, alijs de rebus
instituendæ. Existimamus autem, nos pro virili defunctos
esse nostro hac in re officio; quod liquere arbitramur ex Do-
minorum collocutorum utroque scripto, vno de Cœna
Domini, altero de persona Domini nostri Iesu Christi, cum
nostris ad utrumq. responsis, itidem scriptis collato. Neque
nos ad rationes humanas vllas confugisse; sed ijs ipsis testi-
monijs ex verbo Dei petitis, & secundum fidei analogiam
expositis, vos ad nostra confirmanda fuisse, quibus R.D. Col-
locutores ad astruenda sua vsi sunt: cætera verò hinc & inde
ab illis & à nobis dicta, cum ab electis notarijs & secretarijs
scripta non sint: & nos initio postulauerimus, ut tota hac
collatio scriptis vltro, citroq. missis, & subscriptione colloca-
torum

Colloquium Mompelgartense. 375

torum signatis, perageretur; quod tamen R. D. collocutores non admiserunt; nullam prorsus illis habendam fidem arbitramur. Quod idcirco significamus, ne idem in hac collatione eueniat, quod in alijs nimium multis: nempe ne istis, si forte diuulgarentur, quod minimè factum velimus, nonnulli ad alendas istas miserabiles discordias abutantur, quas potius ut nunc penitus aboleri non possint, tamen paulatim sopiri, & extingui cupimus. Caterùm, quod hodie propositas de Prædestinatione Theses attinet: in hanc disputationem ingredi (quod Illustrissima Tue Celsitudinis pace dictum sit) non possumus, non modo quoniam noua est, & ab ea diuersa, cuius causa huc accessimus, sed alijs maximis de causis duabus, quas velimus C. T. diligenter expendere. Vna est, quòd non per semihoram (sicut D. Collocutores, V. C. polliciti sunt) sed vix per integram hebdomadam ista de Prædestinatione disputatione peragi villo modo possit; quod nos pro certo scimus, non ignorantibus, quanti momenti sit hac grauissima disputatione: nobis autem abesse tamdiu à nostris Ecclesijs non licet. Altera causa est, quòd in publico cætu haberi hac disputatione non possit sine graui eorum offendiculo, qui tanti mysterij capaces non sunt, siue nostræ, siue contrariæ sententiæ assentiantur. Vnde nouum exoriri dissensionis seminarium possit: ut hæc disputatio potius in scholis, inter exercitatos Theologos, quàm in publico quorumuis cætu disceptanda sit.

Metuunt sibi à publicatione Colloquij.

Declinant disputationem de Prædestinatione.

Faucis impietas doctrinæ ipsorum illie demonstrata est.

Morsus conscientia ipsorum in hoc articulo.

Doctrina hæc ad omnes Christianos pertinet.

Interim tamen, si cupit C. T. plenius nostram ad D. D. collocutorum Theses sententiam intelligere; libenter illas Theses ad Ecclesias nostras reuersi, unâ cum nostris Collegis, collaturos nos pollicemur, & sententiam nostram diligenter perscripturos.

Quod

376 Colloquium Mompelgartense.

Quod superest Illustrissime Princeps, ne tot à C. T. frustra suscepti sint labores, & nullo cum fructu facti sumptus, quam humilimè C. T. in Dei nomine precamur, & pro Christiana charitate D. collocutores rogamus, ut postquam utrinque, quibus de rebus in duabus superioribus collationibus consentiamus, animaduersum communi scripto fuerit; in-eatur aliqua ratio Christiana, qua fiat, ut licet expediri hæc controuersa nunc non possit, quemadmodum, maximè optarem, tamen omnis ista acerbitas, & amarulentia, tum in concionando, tum in scribendo, (qua magis & magis exacerbantur utrinque animi, & communibus aduersarijs ludi præbentur) eò usque tollatur, ut tantisper dum Dominus largiatur meliora, vnaqueque pars suam doctrinam, suis gregibus proponere, contenta, ab ijs inuidiosis & minime Christianis, Zuinglianorum, Calvinistarum, Sacramentariorum, Vbiquitariorum, & cæteris alijs singulis nominibus nota abstineatur, & alij pro alijs Dominum corde & ore precentur, ut nobis tandem plenum donet in istis quoque rebus consensum.

Hæc illis largiri non possumus.

Non minus de dignorum, quam indignorum manducatione controuertitur. Impudens postulare.

Deinde & hoc petimus, ut cum in causa sacramentaria manifestè conueniamus in ijs, que verè sunt essentialia, veluti in vera rerum significatarum veri corporis & sanguinis Domini perceptione; quamuis de præsentia sacramentalis modo inter nos nondum conueniat, neque de impiorum manducatione, quorum causa indignum fuerit, pios inter se diuelli; liceat nostræ Confessionis fratribus, suam confessionem sine ullo alterius præiudicio, retinentibus, sacram Cænam ex aliorum manibus percipere, & ita mutuam fraternitatem colere ac testari.

Colloquium Mompelgartense. 377

Quæsi à Cels. Tua impetrare potuerimus, magnum huius collationis fructum retulisse nos arbitrabitur. Et magnum à Cels. T. Ecclesijs factum aditum sperabimus, ad integram aliquando pacem ijs restituendam, magnâ & insigni cum C. T. apud omnes Ecclesias Christianas gloriâ.

Mompelgarti 26. Martij, Anno 670. 86.

Theodorus Beza, Geneuensis Ecclesiæ Mini-
ster.

Abrahamus Musculus, Bernens: Ecclesiæ Mi-
nister.

Antonius Faius, Geneuensis Ecclesiæ Mini-
ster.

Claudius Alberius D. Professor Philosophiæ
in Academia Lausannensi.

Petrus Hübnerus, Græcæ linguæ in Gymna-
sio Bernensi pub: Professor.

Oblato libello supplici, iussus est Beza cum suis fra-
tribus & auditoribus reliquis, paululum recedere, do-
nec Princeps, Comes Fridericus scriptum legat, &
quid porro faciendum sit, deliberare possit.

Postquam ergo Cels. ipsius supplicationem legit,
& cum Theologis Vvirtembergicis collocuta est; per
D. Iacobum paucis responderi iussit, quemadmodum
sequitur.

Responsum Illust. Princ. Comitis Friderici, ad supplicationem D. Beza & fratrum eius.

Cur Comes Fridericus in literis suis ad Bezam reliquarum controuersiarum mentionem non fecerit.

Cur Comes Fridericus continuationem Colloquij vrserit.

Doctrina de Prædestinatione utilis, necessaria, & consolationis plena.

Ioan. 10.

Illustrissimus Princeps, Comes Fridericus, Dominus nos-
ter Clementissimus, libellum vestrum supplicem legit, atq;
diligenter expendit. Et sanè Celsitudo eius, nihil magis in
votis habet & optat, si vlla ratione fieri queat, quam vt in in-
stituta collatione, etiam de reliquis articulis controuersis
publicè procedatur: ex qua auditores omnes intelligere
possint, in quibus consentiamus aut dissentiamus.

Quòd autem Celsitud. ipsius reliquorum articulorum in
suis literis mentionem non fecit, causa hæc vnica est, quòd
ipsum Celsit. reliquæ controuersæ hætenus prorsus igno-
tæ fuerunt. Neque etiam eius Celsit. Ecclesiæ consultum iu-
dicat, aut magnum fructum ex hoc Colloquio sperandum, si
tantum in vno atque altero articulo aliquis consensus con-
stituatur, in reliquis autem, qui non minoris momenti sunt,
qualis est articulus de Prædestinatione in primis, dissentio
perniciosa relinquatur.

Optaret igitur Cels. ipse, si fieri posset, vt per gratiam
Spiritus sancti, de omnibus controuersis articulis, plenus
consensus & pia concordia constitueretur; aut saltem per-
spicue ab vtraque parte ostendatur, in quibus rebus discor-
dia aliqua relinquatur, quæ cuiusque partis constans & per-
petua sit in singulis articulis doctrina, & quibus fundamen-
tis, vtrinque nitantur. In primis verò doctrina de Prædesti-
natione in Ecclesia Dei non modò utilis, verum etiam valde
necessaria est; de qua passim in explicatione sacrae Scriptu-
ræ testimonia occurrunt: quin etiam in summis tentationi-
bus consolatione plenissima est: qua docemur, salutem no-
stram æternam non in manibus nostris positam, (qua citius,
propter naturæ corruptionem, quam primi parentes nostri
in statu innocentia excidere possemus;) sed in manu Dei si-
tam esse, secundum illud Christi; Oues meas nemo de ma-
nu mea rapiet.

Colloquium Mompelgartense. 379

De ea igitur vt rectè instituantur concionum nostrarum auditores, valdè necessarium est. In ea enim si erretur, & nõ rectè ad fidei analogiam explicetur; fenestra non solum ad Epicuræam vitam aperietur, sed etiam occasio ad desperationem afflictis, & à Sathana tentatis conscientijs, dabitur.

Institutio vera de Prædestinatione valde necessaria.

Quapropter non tantùm eruditis & doctis, sed etiam rudioribus hominibus eam notam esse oportet; in quorũ omnium auribus vox Christi sonat, quæ singulis annis in Evangeliorũ explanationibus proponitur: Multi sunt vocati, pauci verò electi: vt etiam certò statuere discant, se à numero electorum nequaquam exclusos esse.

Matth. 20.

Quapropter hæc doctrina de Prædestinatione non ita in scholas ableganda est, vt non opus sit eam etiam rudi & imperito populo proponere. Quin maximè necessarium est, vt populariter & solidè illis explicetur, ne à Satana circumuenti, in tentationibus succumbant, & pereant. Quæcunque enim præscripta sunt, (inquit Apostolus) ad nostram doctrinam præscripta sunt, vt per patientiam & CONSOLATIONEM Scripturarum spem habeamus. Quæcunque ergo pars doctrinæ Christianæ ita tractatur, vt spem Christianam labefactet; non rectè eam doceri, certum est.

Doctrina de Prædestinatione nõ solum in scholis, sed etiam in Ecclesia proponenda.

Rom. 14.
Scopus totius sacrae Scripturae.
Regula.

Quia verò Domini semel constituerunt ad festum Paschatis ad suas Ecclesias redire, neque ampliùs de reliquis quodque articulis controuersis colloqui cupiunt; reponit hoc Illustrissima Celsitudo eius in vestro arbitrio & voluntate.

Videtur autem eius Cels. consultum, priusquam vtrinque discedatur, cum præter articulum de Prædestinatione, adhuc alij duo sint reliqui, videlicet de Baptismo, & de Templorum & Imaginũ demolitione, in quibus, maximè verò de Baptismo, nõ minor quàm de Cœna Dñi inter nos dissensio est, vt Theses nostræ, quas de trib. iam cõmemoratis articulis breues conscripsimus, & de singulis sententiam nostram,

Illustrissimus Comes Fridericus petit Vvirtembergensium Theses de Prædestinatione, de Baptismo, & Templorum reformatione, publicè recitari.

nostrarumq; Ecclesiarum complexi sumus, publicè omnibus audientibus recitentur. Eas Theses, postquam publicè recitatae, & vobis exhibitæ fuerint, poterunt deinceps Domini ad suos fratres, Geneuam & Bernam referre, & ad eas quodque quando illis sic visum fuerit, respondere; modò nunc auditoribus, & de Ecclesiarum Augustanæ Confessionis doctrina, & de vero quoque controuersiarum in singulis articulis statu, qua de re inter nos contendatur, certò constet.

Summa doctrinæ
D. Bezae & fratrum
eius, de Prædestinatione.

Nam de Prædestinatione, aduersa pars docet: à Deo, æternum, occultum, & immutabile decretum factum esse, quòd maximam partem hominum non velit saluari, aut ad agnitionem veritatis peruenire, sed eos ad æternam damnationem creasse, ordinasse, & destinasse, neque velle vt poenitentiam agant, promissionibus Euangelij credant, & saluentur. Quibus etiam precium mortis & sanguinis Christi nihil velit prodesse, vtpote ad quos non pertineat; pro quibus etiam neque passus neque mortuus sit. Quam doctrinam nos tanquam erroneam & falsam, & quæ omnem consolationem afflictis & perturbatis conscientijs adimat, & vsum totius Ministerij verbi & Sacramentorum profus tollat, apertè damnamus.

Summa doctrinæ
D. Bezae de Baptismo.

De Baptismo quoque docent: quòd Baptismus non sit lauacrum regenerationis, sed duntaxat signum & obsecratio eius; neque omnes infantes regenerari qui baptizantur, sed infinitos pueros baptizatorum in æternum damnari, qui in occulto Dei decreto, & numero saluandorum comprehensi non sint, quos etiam Deus nunquam saluari & regenerari voluerit.

Status controuersia
de templorum &
imaginum reformatione.

De templorum quoque & imaginum demolitione inter nos controuertitur; an prius ex oculis, quàm ex animo remouendæ sint imagines, quæ Idololatriæ occasione præbere videantur. Et an in ijs templis vera Euangelij prædicatio, & Sacramentorum vsus celebrari possit, in quibus Pontificij suam Idololatriam exercuerunt: an verò penitus euer tenda,

Colloquium Mompelgartense. 381

tenda, demolienda, & noua extruenda sint? Nam eas, quæ apertè ad Idololatriam prostant imagines, è medio, & ex conspectu hominum remouendas & abolendas esse, nulla quæstio, aut inter nos controuersia est.

Quòd si igitur Domini de Prædestinatione nihil colloqui voluerint propter abyssum disputationis eius, vt ipsis quidem, nobis minimè videtur; reponimus in arbitrio & voluntate Dominorum, an de reliquis duobus articulis, videlicet de Baptismo, & de Templis atque imaginibus collationem placidam procedere velint. Idque in primis vestrum, vestrarumque Ecclesiarum potissimum causa: cum non ignoretis, quantum odium vel hoc solum nomine sustineatis, quòd superioribus annis tot templa à vestris in Gallia & Belgio funditus euerfa esse, audire cogimini; quod multi putant commodius omitti potuisse.

Vvirentbergici
Theologi perunt
colloquium conti-
nuari.

D. B E Z A.

Illustrissime Princeps, quantum intelligere possum, Celsit. Tua videtur, vt collocutorum conscriptæ Theses de Prædestinatione, de Baptismo, & templorum atque imaginum demolatione, publicè coram omnibus auditoribus proponantur & recitentur. Nos autem petimus, ne fiat hæc publica recitatio, sed permittatur nobis, Theses collocutorum nobiscum domum referre, vbi collatione sententiarum cum fratribus prius facta, respondebimus.

D. Beza deprecatur
publicam recitationem
Thesum Vvirentberg
Theologorum, de Prædestinatione:
de Baptismo:
de Imaginibus.

Nam si, quod Vestra Cels. vult, fiat, vt publicè commemorata Theses Dominorum collocutorum recitentur, nos autem non ad omnia statim respondeamus; possit in auditorum animis sententia herere, quæ nobis grauis esset.

Quantum enim ex Reuerendi Domini Doctõris sermone audio, non id docemus, ad quod Theses illorum diriguntur.

Bbb 3

Quan-

382 Colloquium Mompelgartense.

Quando igitur recitabuntur, putabunt auditores ita rem se habere, & hanc doctrinam nostram esse, quam illi in suis Thesesibus complexi sunt & damnant. De Templorum demolitione in illis tumultibus bellicis facta, nemo nostrum omnia probavit, qua cauere & auertere non potuimus. Quapropter nostrum erit, nostram sententiam nostris verbis, & ex nostris libris explicare, de qua deinceps auditores & lectores iudicare poterunt.

Habetis vos libellos, quos vobiscum attulistis; quibus nos caremus; parati & instructi ad disputationem de his articulis venistis, de quibus nos non cogitauimus. Est disputatio de Prædestinatione omnium grauissima, post eam, que est de Christo: ideoq; accuratè & consideratè de ea conferendum. Et aliud est, oratione de ea proponere populo: aliud, rationes & argumenta tractare. Quoniam non omnes huius doctrine sunt capaces, & plurimi hac disputatione abutuntur. Quæ pericula diligenter cauenda sunt.

D. IACOBVS.

Illustrissimus Princeps, Comes Fridericus vrget continuationem Colloquij.

Reuerende Domine Beza: Audiuit Illustrissimus Princeps, Comes Fridericus, quæ nunc abs te commemorata sunt. Sicut autem ab initio à me dictum est, ita nunc quoq; Eius Celsi, repetere iussit. Optaret omnino Celsi, ipsius, vt instituta collatio etiam de reliquis tribus articulis propositis continuaretur, & absolneretur.

Iudicat etiam Celsi, ipsius, cum Tua Reuerentia per Dominum Baronem, Dominum Vesinum, de his admonita sit, non opus esse ad multos libros recurrere. Hæc enim Tuæ D. tanquam veterano Theologo omnia optimè nota, & perspecta esse nihil dubitat. Nam de nobis id verè affirmare possumus, nos de his quoq; articulis NE VNVM QUIDEM LIBRVM AVT LIBELLVM, aut scriptum aliquod nobiscum attulisse.

Sed

Colloquium Mompelgartense. 383

Sed cum animum attulerimus veritatis amantem, pacis & concordie piæ studiosum, si firma pax & cõcordia inter nos omnino constituenda sit, necessario de his articulis tribus quoque conferendum fore censuimus. Cuius rei causa, cum hic ante vestrum aduentum, nobis aliquandiu subsistendum fuisset; sententiam nostram in breuissimas, disertas, & perspicuas Theses coniecimus, vt eò magis expedita contro- uersiarum explicatio in instituta collatione deinceps esse posset.

Quod vt fiat, Cels. ipsius magnopere expetit. Sin verò in sententia persistere, & non ultra colloqui & conferre vo- lueritis: permittit Cels. ipsius, vt Theses nostras vobiscum domum feratis.

D. B E Z A.

Cum huc venimus, verè testari possumus, nihil cognitum nos habuisse, nos de Baptismo acturos; quemadmodum etiam de euerfione Templorum. Et optaremus nos quog, institutam collationem de illis Articulis institui, & procedere posse. Sed quoniam propter commemoratas causas fieri non potest; ro- gamus, vt ista Theses non legantur, ne in mentibus auditorũ aliquid inhæreat, quasi ista doceamus, quæ in Thesibus ve- stris posita sunt. Et nostrum est, nostram sententiam, nostris verbis explicare. Sed eas domum referemus, ad quas modera- re & forsàn commodius respondebimus, quàm si de ijs nunc quog, disputaretur.

D. I A C O B V S.

Illustriss. Princeps, Comes Fridericus sic iudicat; si scriptis omnia expedienda fuissent, conuentu hoc minimè opus fu- isse. Nam in eum finem potissimũ hæc placida & familiaris collatio instituta est, vt auditores omnes ex vtriusq; partis ore audiant, quæ cuiusq; constans & perpetua sententia sit: quod in scriptis aut impressis libris nõ tam facîle perspici & cogno-

Cur Comiti Friderico non placuerit omnia in scriptis proponi.

384 *Colloquium Mompelgartense.*

cognosci & iudicari potest. In quibus partes vtrinque con-
queruntur, sibi ab aduersario iniuste tribui, quæ nunquam
senferint aut docuerint.

Et lectores vtriusque partis scriptorum ita affecti sunt,
quando aliquid in scriptis Bezæ occurrit, de quo hæsitant;
cogitatio statim incidit, quod cuperent de hac re nunc co-
ràm D. Iacobum audire, quid ad ea responsurus esset. Vicif-
sim qui mea scripta legit; cuperet interdum, vbi hæret, D.
Bezam coràm audire. Huic desiderio auditorum omnium
in hoc Colloquio de duobus articulis satisfactum esse, con-
fidit Illustrissimus Princeps, Comes Fridericus. Quæ enim
cuiusque partis constatis & perpetua sit sententia, & quæ
vtriusque doctrinæ fundamenta; satis superque intellexisse
omnes arbitror, vt maximè consensus non sit constitutus.
Idem in reliquis articulis fieri optasset Cels. ipse. Quod et-
iam reliquos auditores expetere, nihil dubito. Nam vox vi-
ua, nescio quid latentis energiæ habet, quæ in animos ho-
minum penetrat, & magis tenaciter inhæret, quàm si literis
mandetur.

Illustrissimus Prin-
ceps, Comes Fride-
ricus, concordia &
paci studiosus.

Sed quoniam Cels. ipse videt, vos in proposito persiste-
re; non potest ipsa quoque aliter agere, & totum negotium
Deo Opt. Max. commendat. Neque sumptibus vllis peper-
cisset, si modò pia, sancta, Deoque grata, doctrinæ celestis
per omnia illæsa & inuiolata veritate, in omnibus contro-
uerfis articulis concordia constitui potuisset. Neque dubi-
tat Cels. ipse, Dominos de toto negotio, maximè de duo-
bus articulis, de Cœna Domini, & de persona Christi, domi-
diligenter cogituros, quæ ad veritatis propagationem &
piam concordiam porro facere videbuntur. Quod vt Do-
mini faciant, nos quoque peramanter oramus.

Doctrina & fundam-
enta Theologorū
Vvitembergico-
rum, quomodo
comparata.

Nam ex his, quæ vtrinque collata sunt, facile perspicere
poterunt omnes, nos in assertionem doctrinæ nostræ, non ra-
tionis humanæ argumenta, aut glossas humanas, sed perspi-
cium, apertum, & manifestum verbum Dei proposuisse, &
omnes & singulos hortatos esse, & hortari, vt intellectum
suum

Colloquium Mompelgartense. 385

suum in obsequium Christi captiuum ducant, & verbo Domini humiliter subijciant, eique simpliciter credant. Sic fore, vt nunquam fallantur aut decipiantur, sed securè & tutissimè ambulent, & in tentationibus non succumbant, contra Diabolum exultent atque triumphent.

Et omnibus notum est, hoc infaustum & perniciosum certamen de Cœna Domini, & de persona Christi, à nobis minimè exortum, neque nos ei vllam causam vel occasionem dedisse: Qui sine omni disputatione simplicem & literalem sensum verborum Testamenti Christi semper retinuimus, & adhuc retinemus. Atque vt idem omnes pij & fideles faciant, explosis omnibus tropis & figuris, sedulò monemus, & strenuè hortati eos sumus.

Quam doctrinam nostram, ex parte vestra oppugnare ceperunt, neque adhuc desinunt, qui nos ab expressis verbis Testamenti Christi ad tropos & figuras abducere sunt conati. Quibus necessariò resistendum, & non concedendum fuit, vt Testamentum Christi corrumpatur, & planissima eius verba in alienum sensum detorqueantur; idque pro ratione fidei & Ministerij nostri & facere, & vigilare tenemur, nisi Deo & saluatori nostro Iesu Christo, durissimam rationem reddere velimus.

Studebimus autem paci & tranquillitati publicæ, quantum illa conscientia, & inuiolata veritate fieri potest. Neque vllam causam ad maiores distractiones dabimus; sed quantum in nobis est, operam dabimus, vt sopiantur magis, quàm refricentur cõtrouersia. Quod nõ alia ratione, quàm veritatis doctrinæ cœlestis, syncera & aperta declaratione fieri potest.

Videmus ipsi quoque, & res atque experientia testatur, scriptis parum profici. Sed cum errores sparguntur, qui, Paulo teste, sicut cancer serpunt, & simplicium atque innocentium corda & mentes occupant; omnino illis semper resistendum esse, idem Apostolus docet.

Certamen de Cœna Domini & persona Christi, non à Theologi Vvitemberg. exortum.

Quis causam & occasionem controuerisæ de Cœna Domini, & persona Christi, dederit.

Vvitembergici Theologi pacis & concordia studiosi.

Quomodo pia, sancta, Deo grata & Ecclesia salutaris concordia restitui possit. Falsis doctoribus in Ecclesia resistendum. 2. Tim. 2.

Vittembergensium
Theologorum affe-
ctus & charitas erga
Gallicas Ecclesias

Apostrophe ad Au-
ditores, vt in omnib.
controuersijs reli-
gionis ad solum Dei
verbum respicien-
tes, ab eius simplici-
tate se nulla glossa
abduci patiantur.

Constantia & firmi-
tas fidei in SOLO
DEI VERBO.

Concordia quando
firma.

Concordia pijs pre-
cibus à Deo impe-
tranda.

Gratiarum actio Be-
za.

Nos Gallicarum Ecclesiarum miseria feridè & vehemen-
ter affici, illisq̄ue non modò ex animo condolere, sed etiam
pro illis sedulo orare, & Ecclesias nostras ad publicas preces
exhortari; Deum ipsum, & nostras Ecclesias, auditores no-
stros, testes habemus; & optamus atq; precamur, vt Deus vel
tandem illis malis finem faciat, & piam pacem atq; concor-
diam largiatur. Idem nunc quoq; facimus, & faciemus quo-
ad vixerimus. Neq; vnquam ex parte nostra, nos illis defuru-
ros pollicemur, in omnibus illis, quæ ad illorum piam pa-
cem, tranquillitatem & æternam salutem facere videbuntur.

Hortamur autem postremò auditores pariter omnes &
singulos, vt suæ æternæ saluti in primis consulentes, non tan-
tùm in præsentibus controuersijs agitatis, sed etiam in reli-
quis omnibus religionis certaminibus, hominis nullius,
huius vel alterius Glossa, sed SOLO ET VNICO DEI VER-
BO NITANTVR, eiq̄ue constanter adhæreant, neque se ab
eo abduci patiantur.

Sic enim fides ipsorum firma & immota stabit contra om-
nes tempestates & furores Diaboli; & fortiùs animi coales-
cent & coniungentur, quando VNVS DOCTOR ab omni-
bus, pro vnico præceptore & duce agnosceretur, & ab illius
ore omnes pendebunt, nulla ratione habita, quòd sensus &
ratio nostra non capit: Quorum cogitationibus in mysterijs
sacris, pijs non indulgent, sed in Christi obsequium intelle-
ctum & sensus captiuos ducunt, & se verbo Domini solo do-
ceri patiuntur.

Et speramus nos pijs precibus vel tandem consecuturos,
vt sancta, Deo grata, & Ecclesijs salutaris concordia consti-
tuatur. Quod faxit, & largiatur Deus æternus, Pater Domini
nostri Iesu Christi, per Spiritum sanctum, Amen.

D. B E Z A.

*Illustrissime Princeps, Cels. Tuæ agimus ingentes gratias,
pro hoc sanctissimo tuo desiderio, & promouende piæ concor-
diæ studio. Eamq; precamur, ne arbitretur, aliam ob causam*
1102

Colloquium Mompelgartense. 387

nos collationem hanc detrectare, quàm quòd iustissimum iudicamus, & tutissimum, scripto agere. Deumq; precabimur, ut hoc sanctum tuum desiderium promouere, & toti familia Vvirtembergica magis magisque benedicere velit.

Prædicatio meritorum Illust. Principi Vvirtembergensium in Ecclesiis Gallicis.

Gallicas enim Ecclesias nominatim & sepe expertas, noui, insignem pietatem & beneuolentiam beate memoria Ducis Christophori, & Tuae Celsitud. patris, quibus præditi fuerunt. Apud quos & legatos & literas minimè inanes impetrauimus; ut verè dicere possim, quamplurimas familias, secundum Deum illis suam salutem debere. Quæ vestigia, cum Tua Illust. Celsitud. sequatur; nostrum est, nos grata mente agnoscere, & pro ista orare, & Illustriss. Celsitud. Tuae salutem, omnem benedictionem & incrementum à Deo precari. Et speramus, nostra hæc vota non futura irrita.

Cur D. Beza & fratres eius, scriptis agi petierint.

Quòd ad collationem attinet, petimus scriptis agere, non ideo quidem, ut cætus nihil intelligat; sed arbitrati sumus multo compendiosius, & circumspectius argumenta scripto comprehendi posse.

Prædicant & promittunt mutuam beneuolentiam.

Nos autem Reuerendi viri, Domini Doctoris Iacobi Andreae oratio rescit, quæ nobis beneuolentiam pollicetur. Neque Gallica Ecclesia ea se indignas reddent. Dabimus enim operam, ut parem quoq; beneuolentiam ipsis præstemus; & quod facimus, melius facere studebimus.

Testari enim possum per Dei gratiam, in nostris concionibus & prælectionibus, Vbiquistas, Lutheranos, & similes voces inauditas esse. Solemus enim simpliciter nostram sententiam proponere & argumenta recitare, & sine omni amarulentia vestram sententiam, in quibus dissentimus, exponere.

388 *Colloquium Mompelgartense.*

Vtinam verò memoria omnium eorum aboleretur, communi consensu, qua utrinque superioribus annis tanta animorum acerbitate scripta sunt. Hæc nostra sunt vota & gemitus; & ne inanis nostra videatur oratio, ausim polliceri, nos exitu rem totam & opere demonstraturos, & operam daturus, ut neque dictum, neq; scriptum in Ecclesia nostra oriatur, quod turbare Ecclesiam possit.

Postquam igitur à Theologis Vvirtemberg: D. Beza & fratribus eius, Theses de reliquis articulis tribus exhibitæ sunt, neque ipsis Illust. Principis, Comitis Friderici voluntas & desiderium ignotum esset, quòd continuationem colloquij expeteret, idemque etiam plurimi ex Gallis vrgerent, & peterent; re prius inter se priuatim deliberata, Vvirtemberg: Theologis significari curant, se die sequenti, qui erat 27. Martij, de quinto Articulo, qui est de Templorum & Imaginum Papisticarum reformatione: & sequentibus diebus etiam de reliquis duobus, videlicet de Prædestinatione, & de Baptismo, pari modestia, sicut in prioribus articulis factum est, placidè collocuturos. Quod Vvirtemberg: Theologis, in primis autem Illust: Principi, Comiti Friderico, pergratum fuit.

Colloquium Mompelgartense. 389
 XXVII. MARTII,
 Anno 1586.

D. IACOBVS.

REVERENDE D. Beza, quandoquidem nobis hodierno die de quinto articulo, videlicet de Templorum & Imaginum reformatione, placidè & modestè conferendum erit; Illust: Principi, Comiti Friderico placet, vt eadem quoq; ratio obseruetur, quam in præcedentibus articulis secuti sumus: videlicet, vt primùm à nobis conscriptæ Theses, ante collationem institutam publicè recitentur, vt gustum aliquem Auditores habeant, ad quem scopum tota collatio directâ sit.

THESES THEOLOGO-
 RVM VVIRTEMBERGENSIVM, DE
 Templis Papisticis, de Imaginibus, Organis Musicis
 in templo, & eorum reformatione: quas D.

Lucas Oslander re-
 citauit.

Extra controuersiam sunt posita.

I.

TEMPLA diuino cultui destinata, vt in illis verbum Domini doceatur, & audiatur, Sacramenta distribuuntur & percipiuntur, cum Idololatria contaminata fuerint, iuxta verbum Domini purganda esse.

390 *Colloquium Mompelgartense.*

II.

Imagines siue pictas, siue sculptas, quibus historiae, & res sacrae representantur, adiaphoron esse.

III.

Imagines quae ad Idololatriam prostant, abrogandas & abolendas esse.

IIII.

Seatus controuersae.

Quaeritur autem: An propter Idololatriam, quae passim in Templis Papisticis exercetur, ipsa Tempa & altaria Imaginibus, sacris historijs minimè Idololatricis exornata, & dispensationi corporis & sanguinis Christi in Eucharistia destinata, diruenda: Item, Organa Musica, tanquam à Deo prohibita essent, ex Templis eliminanda sint? In hac quaestione negatiuam amplectimur & defendimus.

V.

*FVNDAMENTA DOCTRINAE ET
assertionis nostrae, haec
sunt.*

Ioan. 10. Christus in Templo Hierosolymitano docuit, quem locum aliàs speluncam latronum appellat. Et legimus facta esse Encæniam, non Templum dirutum esse.

Act. 17. Paulus Athenis ad altare Deo ignoto consecratum, gentibus Christum praedicat. Neque in Actis Apostolorum vquam legimus, quòd vel ab Apostolis, vel ab illorum auditoribus tale quid tentatum sit.

VI.

Imagines siue sculptae, siue pictae, non absolutè, sed ratione cultus diuini in lege prohibitae sunt, ne ad Idololatriam prostant.

Si enim Deus in lege sua omnes Imagines (etiam extra periculum adorationis & Idololatriae) prohibere voluisset, (cùm dicit: Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem

tudinem quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra: Exod. 20.) certè non præcepisset fieri duos Cherubin aureos in arca fœderis, Exod. 25. & in velo, Exod. 26. sed & in Templo Ierosolymitano iussu Domini ædificato, fecit Salomon in Sancto sanctorum duos Cherubim, 1. Reg. 6. Et in luteribus sacris erant in latere Cherubim, & Leones, 1. Reg. 7. & sub mari fusili duodecim boues, ibidem: quæ omnia in templo conspiciantur. Neque tamen his Imaginibus peccatum est in legem Dei, dum nemo eas Imagines coleret. Et Moyfes æneum serpentem in deserto Israelitis inspiciendum proposuit, Nu. 21. quem Ezechias non contriuisset, nisi populus Israeliticus ei serpenti thymiana adoleuisset, eoquæ ad Idololatriam abusus fuisset. 2. Reg. 18.

Et, quantum à pictura Imaginis Dei distat, quod Isaias dicit: Vidisse se Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum? Isaiæ 6. Et, an non Daniel pingit nobis Deum Patrem antiquum illum dierum? cuius vestimentum candidum erat quasi nix: & capilli capitis eius, quasi lana munda. Deinde pingit filium hominis, venientem vsque ad antiquum dierum, Danielis 7. An non hæ sunt picturæ? Quare si eas Imagines remoueamus, quæ coluntur; satisfactum erit hac in parte legi diuinæ: à cæteris Imaginibus & picturis, nihil erit periculi.

VII.

Regula à D. Paulo præscripta, de infirmis non offendendis, accuratè obseruanda est; & Idola prius verbo Domini ex animis hominum euellenda, quàm ab oculis eorum remoueantur, &c.

VIII.

Quod ad Organa, & instrumenta Musica attinet, manifestum Dei verbum extat: Laudate Dominum in choris & Organo. Laudate eum in Cymbalis benè sonantibus. Laudate eum in Cymbalis iubilationis. psal. 150.
3. Reg. 10.
 Regum

392 *Colloquium Mompelgartense.*

2. Par. 20.

3. Par. 29. 25.

Regum pijsimorum Davidis, Salomonis, Ezechia, Iosifæ, &c. hoc idem testantur: quorum Musica instrumentalis in Templo à Spiritu sancto non reprehensa, sed commendata est.

SEQUENTIA DOGMATA, SCRIPTURA SACRA non consentanea censemus, &c.

I.

Non posse doceri Euangelium in Templo, in quo prohibita & Idololatrica sacra celebrata sunt.

II.

Non licere Cœnam Domini celebrare in altari, quod prius abominationi Missæ Pontificiæ seruiert.

III.

Mensam ex ligno confectam loco altaris lapidei in templis necessariò constituendam esse, in quo Cœna Domini celebretur: cum tamen Christus vnâ cum discipulis suis non mensa vsus sit, sed humi pro more & consuetudine gentis discubuerit.

IIII.

Abrogationem Imaginum populo permittendam; quæ pietati & sapientiæ Regum, Principum, & cuiusq; loci ordinarij Magistratus commendata est.

Iacobus Andrea D.

Lucas Csiander D.

Quamuis autem Responsum D. Bezae & fratrum eius, ad singulas Theses in isto confessu recitatum nõ sit, quòd nondum conscriptum, sed postea demum exhibitũ esset: iudicauimus tamen Lectori non ingratum fore, si hoc loco etiam infereretur. Sic enim quæ vtriusque

vtriusque partis constans & minimè dubia sententia
esset, plenius intelligere, & institutam de hoc articulo
placidam collationem, vtra pars firmis & immotis ve-
ritatis testimonijs niteretur, lector pius facilius iudi-
care possit.

RESPONSIO AD
Theses de Imaginibus.

^a Assentimur.

Ad I.

Ad II.

Picturam & sculpturam agnoscimus in rebus civilibus
magnum usum habere: qua de re hic non agitur. Usum au-
tem historijs sacris representandis, etsi per se est à dō. Pōe. &
magis tamen ^b nocere, quàm prodesse, si in sacra loca inferan-
tur, propter humani ingenij ad Idololatricum cultum pro-
pensionem ipsa experientia ostendit. ^c Nec temerè & sub ve-
teri fœdere, et ampliùs quàm trecentis annis post ^d Christum,
hic mos non fuit, ut ista alibi quàm in sancto Dei verbo scri-
pta, vel sculpta, vel picta extarent. Imò cum Paulinus ^e No-
lanus Episcopus istum morem pingendorum parietum sim-
plici zelo inuexisset: videmus, quò res euaserit, ut hoc fuerit
meritò ab ^f Elibertino Concilio expresse prohibutum. Et ex-
tat Epphianij Epistola à Hieronymo è Græcis in Latinum
translata, ex qua apparet, intolerabile fuisse illo seculo in ade
sacra extare Christi vel sancti vllius imaginem.

Ddd

Ad

ANNOTATIONES
marginales D. Jac. Andr.
quibus ad Theses D. Be-
zæ, post absolutum col-
loquium exhibitæ, bre-
uiter responde-
tur.

a) Furor ergo, non zelus, aut
saltem zelus non secundum
scientiam fuit, quòd passim
in Gallia & Belgio quàm
plurima Tempia amplissi-
ma diruerunt, & funditus
euerterunt.

b) Fallacia accidentis est.
Id enim non fit vicio pictu-
rarum aut sculpturæ, sed
negligentia Episcoporum &
Ministrorum Ecclesiæ, quo-
rum fideli opera hæc omnia
facile caueri possunt.

c) Vbi non est lex, ibi nulla
transgressio. Picturæ & scul-
pturæ non aliter prohibitz
sunt, quàm si ad cultum
prostant, Exod. 20.

d) Nullo præcepto diuino
prohibiti fuerunt hoc face-
re: sed ijs temporibus om-
nia persecutionibus pertur-
bata erant, ut de his non co-
gitarent. Mos ergo fuit, non
præceptum.

e) Nolanus impietatis ar-
guendus non est, sed accu-
sanda negligentia pastorum
& Episcoporum in docen-
do: qui hæc omnia facile ca-
uere potuissent, quæ secuta
sunt mala.

f) De Elibertino Concilio,
& Epphianij Epistola, infra
in Colloquio videantur
acta.

g) De his imaginibus nulla inter nos controuersia est. Idem enim proflus nos quoque sentimus.

h) Consensus est etiam in hoc, quod ad cultum Deus eas non solum adorari, sed etiam fieri prohibeat.

i) Hac euerfione quam plurimi infirmi in fide offensi sunt, ut abiecta veritatis doctrina, quam gustare ceperunt, iterum ad vomitum redirent. Et hostes veritatis in Idololatria propugnanda pertinaciores facti sunt.

k) Idola tollenda esse, consentimus. In ijs verò quæ ad representandas sacras historias vel picta vel sculpta sunt, edificatio Ecclesiæ spectanda, & considerate agendum. Inprimis verò infirmorum perpetua ratio habenda est.

l) Harmonica Musica singularare Dei donum est, cuius præcipuus vsus ad cultum Dei destinatus esse debet, sicut exempla piorum Regum docent.

m) Imò maximè mentes piorum ad pietatem, & deuorè Deo cultum debitum præstandum, excitantur.

n) Nos nullo modo probare possimus illos furores populicū abrogatio ad cuiusq; loci Magistratū pertineat. In quo tamen etiam prudentia cum pietate requiritur, ne quid intempetiue aut cum offensione piorum fiat.

o) Imò maximè huc spectat. Euerfiones enim templorū magis propter impiam doctrinam & Missas Pontificias, quam propter Idololatrias imagines in Gallijs & Belgio factæ sunt. Quo nomine Hierosolymitano Templo tempore Christi maximè respondent.

Ad III.

Non tantum imagines, quibus manifestè abutuntur homines, sed quibus & allici possunt ad Idololatriam, cuiusmodi sunt, quæ in locis sacris spectantur, tollendas censemus, & in genere expresso Dei verbo assentimur, qui deⁿ cultu suo loquens, non tantum adorari, sed etiam fieri imagines vetuit. Præclare enim Augustinus in Psal. 113. Plus valent, inquit, simulachra ad curuandam infelicem animam, quod os, oculos, pedes, aures habent, quàm ad corrigendam, quod non loquuntur, neq; vident, neq; audiunt, neq; ambulant.

Ad IIII.

Aliud est i euerfio templorum, quàm minimè probamus, quàm manifestorum^k Idolorum sublatio, quibus vel nunc abusi fuerint homines, vel probabile est non posse non abuti. Et quod ad Organa Musica attinet: Musicen minimè damnamus: sed ubi cantatur harmonicè,^l quod mente non intelligitur, res ipsa ostendit, quid inde consequatur, nempe ut paulatim magna pars cultus Dei in cantiunculas mutetur, & non Dei verbo^m mentes pascantur, sed inanibus sonis aures mulceantur.

Ad V. & VI.

Rectè docetur templorum euerfio minimè esse necessaria, nec temerèⁿ probanda. Sed quod dicitur de templo Hierosolymitano, nullo modo^o huc spectat. Tantum enim abest, ut, cum Christus in eo doceret, vllis esset idolis vel sculptis vel pictis contaminatum, ut Iudæi postea extrema queq; potius pati maluerint, quàm aquile simulachrum in eo statui. Et disputari posset, an Christus passurus fuerit in templo spectari, qui tanto zelo vendentes & ementes è tēplo ciecit, & numula.

mulariorum mensas euerit, cum tamen prætextum aliquem speciosum haberent, qui prætexi nullis simulachris potuit.

Quod autem dicitur, imagines non absolute sed ratione cultus in lege prohibitas fuisse; si sic intelligitur, quasi per ceremoniale præceptum ut observatio Sabbathi, negamus: idque probamus perpetua & accurata eius præcepti secundi in veteri purè Christiana Ecclesia observatione, que tamen ceremoniales leges aboleuit. Quod enim ad Cherubinos attinet, perinde id fuit, ac si in templo non fuissent positi, nimirum extra omnium etiam Sacerdotum conspectum, & propositi etiam ut typi Maiestatis illius Messie ipsis angelis dominantis, cuius nunc veritatem habemus.

Aliæ verò imagines, ut leonum & boum, nihil ad rem pertinent, ut quæ fuerint Vasorum sacrorum ornamenta extra omne Idololatria periculum & præterea expresso Dei verbo ita fabrefacta. Aeneum denique serpentem, quam non oportuerit omnium oculis exponi, euentus declaravit: & utinam imitarentur Christiani Magistratus Ecclesie exemplum in ijs conterendis, in quibus longè minus excusabili prætextu Ecclesia Christiana sædistimè est prophanata, & præcipuè quidem in crucis & crucifixi imaginibus, quæ quomodo pingendæ & spectandæ sint Christianis, declarat Paulus, Gal. 3. Idem dicimus de Prophetis & visionibus, quas idcirco minimè Dominus seruis suis exhibuit, vel ab illis describi voluit, ut alibi quàm in verbo ab illis spectarentur, ubi minimè res mutæ sunt, quales sunt pictorum imagines.

Ddd 2

Ad

p) Nequaquam præceptum Dei de prohibitis imaginibus, ad ceremoniales leges referimus: sed ad prohibitum Dei cultum, neque fabricandas neque adorandas, præceptum Dei sonare docemus.

q) Nihil refert, quod illas imagines populus non aspexit. Sed quaritur: an liceat illarum exemplo imagines pingere aut sculpsurâ exprimeret? An id per se impium sit? Ad quam quaestio nem hæc exempla accommodantur, contra eorum errorem, qui arbitrantur, simpliciter à Deo prohibitum esse, imagines pingere aut sculpere.

r) Eadem ratio harum quoque imaginum est, quæ ad hunc scopum & quaestione propositam allata sunt, sicut de Cherubim dictum est.

s) In hoc non peccatum est, quod omnium oculis expositus est serpens aeneus: sed quod Sacerdotes populum per doctrinam Mose non rectè erudiuerint. Sic enim nihil periculi in illo spectaculo publico fuisse: quo pij fidei suam quotidie confirmare potuissent.

t) Exemplum Ezechie, pij Principes nostro tempore imitati sunt, in tollendis imaginibus, quæ ad cultum profabatur. In reliquis qui moderatè egerunt, adificationi Ecclesie plurimum seruiuerunt.

u) De crucis & crucifixi imaginibus nihil periculi est, quàm diu populus rectè doceatur. Quando autem doctrina corrupta est, nihil sanum aut sincere relinquitur, siue adsint siue absint imagines in templis.

x) Cum pictura crucifixi Christi in Epistola ad Gal. 3. non pugnat etiam externa pictura, quæ neque præcepta neque prohibita cum sit, tanquam Adiaphoron habenda est. Neque pro Papistis templis habenda sunt, in quibus crucifixi imagines adhuc repertiuntur, si populus pie & rectè doceatur.

y) Idem nos quoque dicimus. Sed interim nulla ratione doceri potest, impium esse, si ad eum modum pingantur, quemadmodum à spiritu sancto in Verbo comprehensa sunt.

Ad VII.

z) Si sana doctrina Evangelij populo tradatur, plus periculi est à festinatione, quàm à cunctatione & mora longiore in tollendis imaginibus. Prius enim verbo Dei ex animis hominum eximenda sunt idola, quàm ab oculis remoucantur. Qua in re certum tempus nec potest neque debet desiniri.

Danda quidem est opera, ut paulatim ex ipsorum Idololatrarum mentibus euellantur idola: sed vicissim & fouendum esse tam sædæ & superstitionis morbum negamus. Nec videmus, quinam non foueantur in eorum azimis, ante quorum oculos prostant obiecta, quibus ad illam retinendam commouantur.

Ad VIII.

a) Instrumentalis Musica adhibita est quidem Leuitico cultui: sed expressum Dei speciale mandatum de ea non habuerunt pij Reges, qui eam instituerunt, eùm à Mose instituta & obseruata non fuerit. Ideoque ad omnes pertinent, quæ ex sacra Scriptura deprompta sunt à Theologis Vviremburgicis testimonia, pro instrumentali Musica in templis retinenda. Et male faciunt, qui eam, tanquam à Deo prohibitam, ex Ecclesijs & Templis eliminant.

b) Esse hæc dogmata à Zvvinglianis & Caluinianis sparfa & opere completa, infra in Colloquio copiose demonstratur.

c) Sacrificium altaria, non altaria sacrificia pepererunt. De quo etiam plura in ipsa collatione sequentur.

Leuitici cultus partem hanc & fuisse non minimam constat, authore Deo, non hominum placitis institutam: alioquin necessario in omnibus Ecclesijs Christianis instituendam si hoc Dei mandatum ad eos pertineret.

AD DOGMATA.

A Reuerendis Dominis Collocutoribus damnata, & superioribus Thesibus subiecta, neque ad nos, neque ad vobis, ut existimamus, Christianas Ecclesias pertinent. Hoc tamen dicimus, quamuis res per se sit à *ἡθῶν* Dogmæ, lapideam structuram, quam altare vocant, vel ligneam mensam communem habere in usu sacra Cæna Dominica: tamen probabile non est, Sathanam vnquam potuisse Cæna Dominica Sacramentum in illud horrendum sacrificium denuò offerendi Christi commutare, si altaribus Christianæ Ecclesiæ caruissent.

Colloquium Mompelgartense. 397

*sent. Et utinam ista Sacramenti altaris appellatio nunquam
fuisset usurpata.*

Theodorus Beza, Geneuen. Ecclesiæ Minister.
Abrahamus Musculus, Bernens: Ecclesiæ Mi-
nister.

Petrus Hübnerus, Græcæ linguæ in Gymna-
sio Bernensi pub: Professor.

Antonius Faius, Geneuensis Ecclesiæ Minister.

Claudius Alberius D. Professor Philosophiæ
in Academia Lausannensi.

Mompelgarti, 29. Martij 86.

D. I A C O B V S.

EVERENDE Domine Beza, Theses nostras non
eo conscripsimus & proposuimus, quòd
Idolorum patrocinium suscipere velimus: nam
ipsa Thesium recitatio aperte demonstravit, quòd
non minus, quàm vos, omnia idola, & idolorum
cultum abominemur & aperte damnemus.

Virtembergici
Theologi non sunt
Idolorum patroni.

Quia verò intempestiva non solum imaginum demoli-
tione, sed etiam Templorum vastatione & euerfione, quàm
plurimi in Gallijs & Belgio offensi, & à doctrina Euangelij
eiufmodi actionibus deterriti sunt, qui nondum in doctrina
Christi verè instituti fuerunt; & quòd valdè metuendū, mul-
ti etiam in impietate sua confirmati, & corporibus & anima-
bus in æternum perierunt; iudicauimus admonitionem no-
stram vobis non ingratham fore, si ea de re, quid faciendum
arbitremur, placidè & familiariter conferamus. Nos autem
existimamus, vos hac in parte parùm aut nihil à nostra sen-
tentia discrepare. Ideoque etiam sperauimus, huius contro-
uersiæ, si quæ esset, facilem compositionem fore. Et simul
etiam auditores admonendi sunt, vt intelligant, quid in hac
re Magistratibus & subditis faciendum sit, ne dum salutem ani-
marum

Fructus disputatio-
nis & collationis de
quinto Article.

marum abrogatione imaginum consulere videamur, quantum plurimi in præsentissimū & æternū exitium præcipitentur.

D. B E Z A.

D. Beza non probat euerfionem Templorum & Imaginū in ciuilibus Bellis Gallicis factam.

BATEOR me in disputatione proposita non miratum esse, quo consilio hæc de templis & imaginibus à vobis proponerentur. Neque enim arbitror quicquam produci posse, vnde statui queat, ad nos ista dogmata, qua in Thesibus vestris damnantur, quadrare aut nobis tribui posse.

Non negamus huiusmodi in Gallia in exortis tumultibus & ciuilibus bellis facta esse aliquo zelo, sed non secundum scientiam, quoniam modum excesserunt. Illa autem nostra confessione & doctrina approbata esse, non puto contra nos doceri & demonstrari posse. Cuius rei ego testis esse possum, qui bello huic ab initio vsque ad finem interfui. Testari enim possum, me & collegas meos, Principes & Duces sæpè monuisse verbis & retentasse, vt hos conatus impediremus, & que in illa ataxia acciderunt; sed frustra monuisse, & nihil efficere potuisse.

Cum igitur nunc agatur duntaxat de ijs, qua in Ecclesijs nostris docentur, non qua in ciuilibus motibus, in Gallia, aut Belgio, aut alijs in locis acta sunt; mirati sumus, illam questionem huic tractationi permixtam esse.

Sed quoniam ita vobis in vestris Thesibus facere visum fuit; non volumus repugnare, & relictis illis, qua extra conuersionem sunt posita, ad ea nos conuertemus, de quibus arbitari queat. Sunt enim quadam à vobis in illis Thesibus scripta, de quibus quæri posset. Quapropter si ita placet, ordinem Thesium vestrarum sequar, & ad singulas respondebo, vt appareat, in quibus consentiamus vel dissentiamus: Et qua de
omni.

Colloquium Mompelgartense. 399

omnibus & singulis sit sententia nostra. Idg³ breuiter, cum
tempus perfectionis nos urgeat, quod breue est.

D. I A C O B V S.

Reuerende Domine Beza: Grata nobis oratio Tuæ Digni-
tatis fuit, qua testaris tibi & collegis tuis illā intemperiem &
ἀταξίαν in euerfione Templorum minimè probari, neq; vn-
quam probatam fuisse, quæ superioribus annis in ciuilibus
motibus Gallicis & Belgicis accidit.

Quòd autem eorum in Thesibus nostris aliqua mentio
facta est, vicissim tibi sanctè affirmare possumus, hoc confi-
lio à nobis factum esse, cum minimè dubitaremus, eiusmodi
inconsideratas actiones vobis minimè probari, vt apud ali-
os quoq; consensus vestri hac in parte publicum testimoni-
um extaret, quò minùs hoc nomine Ecclesiæ vestræ grauen-
tur, quibus eiusmodi actiones, tanquam ab ipsis probatæ
tribuuntur & imputantur. Qua ratione apud omnes verè
pios facile purgari & excusari poterunt.

Quia verò tua D. iudicat, quædā in Thesibus nostris pro-
posita esse, de quibus non inutilis collatio videatur; petimus
vt à vobis placidè proponantur, ad quæ etiam nos modestè
respondebimus.

D. B E Z A.

Ego singulas Theses primùm recitabo, & in quibus hærea-
mus, significabo.

Extra controuersiam sunt hæc posita.

I. T H E S I S V V I R T E N B E R -
gensium Theologorum.

Templa diuino cultui destinata, vt in illis verbum Domini
doceatur, & audiatur, Sacramenta distribuuntur & percipi-
antur, quæ Idololatria contaminata fuerunt, iuxta verbum
Domini purganda esse.

D. B E Z A.

Euerfionis Templo-
rum cur in Thesibus
Vvirmberg. Theo-
logorum facta sit
mentio.

D. B E Z A.

Publicis Templis &
statis temporibus
opus est.

Assentimur. Cùm enim Dominus ordinis & non confusionis Deus sit, iudicamus opus esse, publicis locis & statis temporibus, ubi, & quando cœtus Ecclesiasticus ad audiendum verbum Dei, ad percipienda Sacramenta, & ad publicas preces conveniat, ut secundum Apostoli admonitionem & ordine & decenter fiant. Quapropter templis opus esse dicimus.

II. THESIS.

Imagines siue pictas, siue sculptas, quibus historiae & res sacrae representantur, ἀνάφορον esse.

D. B E Z A.

Sculpturas & picturas & earum artifices non improbat D. Beza.

Nos non modo picturas, sed etiam sculpturas nunquam improbauimus; quarum magnus est usus, non solum in sacris historijs representandis, sed etiam in rebus civilibus, maxime in plantis describendis & depingendis. Ideoq; etiam artes illas non improbamus, sed commendamus, & exercendas esse, tanquam Reipub. utiles, affirmamus.

De picturis & Imaginibus in locis sacris.

Quod verò ad imagines siue pictas, siue sculptas attinet, quamuis earum usum non reijcimus, quibus res, aut historiae sacrae representantur; non tamen in locis sacris eas facile admittimus. Neque etiam tutum iudicamus, sculptas Imagines praesertim, in Templis proponi; non quòd per se impium esse, aut non licere existimemus, sed propter tristem faciem Ecclesiarum, quam in Templis Pontificiorum aspiciamus, quae ex usu Imaginum & picturarum ortum sumpsit.

Paulini Episcopi factum male cessit.

Paulinus Nolanus Episcopus, bono quidem consilio instituit Imagines; sed male cessit. Etsi enim eius studium nemo impro-

Colloquium Mompelgartense. 401

improbare aut reprehendere potuit; euentus tamen docuit, à picturis abstinendum esse. Quoniam à picturis ad cultū peruentum est: qua tandem in altaria euaserunt, & locum Christi occuparunt, ex quo Iesum Christum tandem expulerunt. Ideò in Elibertino Concilio in Hispania imagines prorsus abrogatæ sunt, sicut Canon 36. docet: Placuit picturas in Ecclesia esse non debere, ne quod colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur. Tutius enim extra templa, & ades sacras, quàm in ipsis templis collocantur. Quod D. Augustinus in Psal. 114. quoque confirmat: Ducit enim (inquit) & affectu quodam infirmo rapit corda mortalium forma similitudo, & membrorum imitata imago.

Imagines in Concilio Elibertino abrogatæ.

Accedit veteris Ecclesie consuetudo, qua picturis caruit; à qua non temerè recedendum est.

Et nota est Præstantia Tuæ Epistola Epiphaniæ à Hieronymo conuersa, qui Chrysostomi ἐν γ' κε' οὖν & fuit. In qua scribit: se venisse in villam quandam, & ibi in Ecclesia inuenisse velum pendens in foribus illius Ecclesie, tinctam atq; depictam habens imaginem hominis pendentis, probabile est, imaginem crucifixi fuisse, quod velum scidit, & consilium dedit, ut pauperes mortui eo obuoluerentur & efferrentur. Illi contra murmurantes dixerunt: si scindere voluisti, æquum erat, ut aliud dares velum, atque mutares; quod se daturum pollicitus est. Ex quo constat, eo tempore imagines rem ignotam fuisse in templis. Oportet igitur & nos exemplis & periculis præcedentium temporum sapere, & quantum in nobis est, omnes occasiones Idololatriæ cauere.

In Epistola Epiphaniæ ad Ioannem Episcopum Hierosolymitanum.

Quapropter, ut maximè concedam, usum imaginū, quibus res & historia sacra representatur in templis, ἀδὲν φερεῖται ἀδὲν φερεῖται esse; quia tamen homines facillè his abutuntur, que in sacris

Vsus imaginum in templis ἀδὲν φερεῖται ἀδὲν φερεῖται.

402 Colloquium Mompelgartense.

locis spectantur; eos sapienter facere iudico, qui omnia hæc ex templis eliminant. Et potuit Ecclesia primitiua trecentis annis vsu imaginum carere; possumus & nos. Et quò ab octingentis annis euaserint, postquam in templa & loca sacra introducta sint; res ipsa docet. Quæ nos mouere merito debent, ne in tanta luce Euangelij illarum vsum admittamus. Videmus enim quàm sit difficile homines nunc ab illis reuocare, qui in eis hærent, nec se auelli inde patiuntur.

Ideoq; Thesin vestram admittimus; sapienter tamen eos facere iudicamus, qui hunc lapidem offensionis è medio tollunt, ne homines cadant. Nam periculum est, ne quis hæreat in picturis, sicut factum esse videmus.

Quapropter sic vestram Thesin non improbo; ne tamen nostri propterea minus sapienter fecisse putentur, qui picturas, & sculptas imagines ex causis commemoratis amouerunt.

a Reg. 15.

NB.

Quemadmodum Ezechias Rex piè fecit, quòd anenum serpentem contriuit, cui populus sacrificia obtulit. Sic enim sciendum est, ne in illos scopulos impingant homines. Loquor autem de ijs locis, in quibus hæc omnia ordine peracta sunt.

D. I A C O B V S.

Imagines siue pictæ,
siue sculptæ

и́ста́ φορορ.

Reuerende D. Beza, pergratum est nobis, audire, quòd T. D. secunda Thesis quoque probatur. Qua in parte inter nos consensus est. Sunt enim imagines, siue pictæ, siue sculptæ, suã naturã res adiaphoræ, quibus sine peccato carere, & eadem quoq; habere possumus, modò abusus non accedat, in verbo Domini expressè prohibitus: qui est cultus seu adoratio, quæ imaginibus nequaquam debentur.

Idololatriæ cultus
imaginũ, quæ prin-
cipalis causa fuerit.

Quod verò T. D. de periculo addidit, & cautè ac circumspectè agendum monuit, ne occasio ad Idololatriam detur, præsertim in templis, & locis sacris, idq; historica narratione

ex

Colloquium Mompelgartense. 403

ex Paulino Nolano Episcopo, Epiphanio, Augustino, Concilio Elibertino, & consuetudine veteris Ecclesiæ confirmavit, & ostendit, quantum damni Ecclesijs, quam plurimis in locis imagines, siue sculptæ, siue pictæ, dederint; ideoque tutissimum iudicat, ut è templis & locis sacris eliminentur & amoveantur. Respondeo: Verum est, quod natura nostra corrupta, ad Idololatriam admodum prona & procliuvis sit; ideoque in hoc assentior, cautè & circumspectè hac in re agendum, ne imaginibus, siue pictis siue sculptis occasio aliqua ad Idololatriam detur.

Natura ad Idololatriam prona.

Quod autem, quæ bono consilio in templa & loca sacra introducta sunt, infeliciter ceciderint, & posteritas ad Idololatricum cultum conuerterit; culpam existimamus nos non imaginum seu pictarum seu sculptarum usum, sed negligentiam doctorum Ecclesiæ fuisse, qui suum officium docendo non fecerunt.

Etsi enim imagines, quibus res & historiæ sacræ repræsentantur, & quæ passim in Scriptura sacra extant, literarum imperitis res gestas in memoriam reuocant (qui vnicus in templis, alijsque siue sacris, siue prophanis locis imaginum usus est) sine impietate & absque offensione Dei retineri possunt; tamen si Ecclesiarum ministri docendo officium non faciant, fateor facilem lapsum ad prohibitum cultum esse.

Imaginum usus in templis & locis sacris.

Sed propterea simul omnes abolendas, & ex templis & locis sacris, sine omni discretione, eliminandas esse, non video; modò Ecclesiarum pastores officium suum sedulo & diligenter fecerint. Si. n. rectè & purè verbum Dei in templis & omnibus locis sacris sonat; nihil periculi ab imaginibus est, quæ res duntaxat repræsentant sacras, & populo imperito in memoriam reuocant.

Quod autem T. D. dicit, eos, qui imaginibus inhaerent, magis à Scriptura sacra auocari, quam eiusdem commone fieri, & ad eam reuocari; dico, quod res est: Cum ferè vniuersam Saxoniam peragrarem, in qua multos annos, sicut nosti, versatus sum, vidi præcipuas Ecclesias, & in ijs quidem plurimas, in quib. pauca, aut nullæ prorsus imagines, siue pictæ

An imagines & picturæ homines à sacra Scriptura auocent.

Imagines & picturæ
in Saxonis tem-
plis, sine omni su-
perflitione.

Lutheri modestia &
prudentia in refor-
manda Ecclesia.

Quando imagines
ex oculis hominum
remouendæ.

Lutherus cur tam
diu cucullam gesta-
uerit.
Opinio de monasti-
co cultu.

Lutherus modera-
tione sua plus dam-
ni dedit Romano
Pontifici, quàm alij
suo inconsiderato
zelo.

siue sculptæ, è templis, & locis sacris publicis remotæ & eli-
minatæ sunt. Et; quod amplius est, quæ adhuc totâ *πρωτοκλιση*
vestium retinent, quibus in celebratione Missæ Pontificiæ,
superioribus annis vsi sunt. Vbi tamen ne vnus quidem ho-
mo, quod ego audiuerim, reperitur, qui Pontificiæ Romanæ
religionis superstitioni & Idololatriæ sit addictus.

Lutherus enim, piæ memoriæ, solo verbo Domini ab ini-
tio, in ijs locis Ecclesias purgauit, & per hoc vnum Organum
Spiritus sancti, idola omnia, quibus animi hominum occupa-
pati fuerant, ex auditorum cordibus euulsit, priusquam ne
quidem res minutissimas ex oculis remoueret. Idolum
enim in mundo nihil est, sicut Apostolus, I. Corinth. 8. testa-
tur; sed in cordibus resident hominum à Sathana fabricata.
Ea cum ex cordibus eliminata fuerint, nihil amplius ab ima-
ginibus periculi est.

Quia verò non omnes pariter affecti sunt, nec statim aut
in momento corda hominum omnia simul mutari possunt;
ideo certum tempus definiri, aut describi non potest, quan-
do hæc omnia ex hominum oculis remouenda sint.

Sic Lutherus cucullam seu habitum monasticum multis
annis gestauit; quum minimè ignoraret, quæ opinio homi-
num de monastico vestitu esset, quo finxerunt etiam in con-
spectu Dei peccata tegi posse. Sicut principibus viris per-
suasum fuit, vt mortua ipsorum corpora tali habitu induta
sepelirentur, quò meritorum monastici ordinis omnium
fierent participes.

Hac moderatione plus ædificauit Lutherus Ecclesias, &
Papatui derogauit, quàm illi, qui vix vna atque altera con-
tione habita, bipenni (sicut Germani loquuntur) omnia
sustulerunt, quibus homines ad cultum Dei prohibitum
abusi sunt.

Quemadmodum in Ducatu Vvirtembergensi experti su-
mus, vbi primo anno, post introductam & accensam lucem
Euangelij, & abrogatam Pontificiam Idololatriam, passim
ex omnibus templis imagines remotæ sunt, priusquam ex
animis

animis hominum opinio cultus profus euelleretur; unde factum est, ut quàm plurimi hac intempestiua reformatione, bipenni (quod aiunt) suscepta, ita offenderentur, ut neque conciones Euangelicas audirent, neque ad Sacramenta amplius accederent, sed Idololatriæ Papisticæ vsque ad extremum vitæ spiritum, contempta Euangelij doctrina, & vero Sacramentorum vsu, adhærent. Hic fructus fuit imtemperatiuæ illius reformationis, in qua nulla infirmorum in fide ratione habita, omnia demoliti sunt.

Cùm igitur imagines siue pictæ, siue sculptæ, quibus res, aut historia sacræ repræsentantur, naturâ suâ sint adiaphoræ; prudentia cùm in retinendo, tum in abrogando opus est, ne vel infirmi offendantur, & à doctrina Euangelij deterreantur, aut homines superstitiosi in sua impietate confirmentur & pertinaces fiant.

Prudentia opus est in abrogandis imaginibus.

Et quoniam minus periculi est, quando pura & sincera doctrina sonat, qua omnes ab Idololatria ad verû Dei cultum quotidianis concionibus reuocantur, si retineantur, quàm si temerè & inconsideratè aboleantur; iudicamus Magistratum cuiusque loci minùs peccare, & longè meliùs animarum saluti consulere, si diutius tulerint, quàm imtemperatiuè abrogauerint. Etenim non minùs in libertatem Christianam peccatur, si populus doceatur, necessariò hæc omnia abolèda esse, quàm si persuadeatur, necessariò retinenda esse. Si enim *ἀδελφοί* sunt, sicut cōsensus inter nos est; quæ ratione hoc vel illud necessariò vrgeri potest? Et solent plerunque eiusmodi inconsiderato zelo, vnâ cum imaginibus etiam alia abrogari, quæ à Maioribus non temerè aut cum impietate introducta, vel saltem ordinis & decori causa præstaret retineri, quàm non sine offensione multorum denuo instaurari, quæ semel tâquam impia & superstitiosa seu Idololatria abrogata, & eliminata sunt, cùm suâ naturâ minime impia, aut verbo Dei contraria essent. Quorum neutrum fit, quando tam inconsideratè furori populi hæc res committitur, etiam si Magistratus autoritate fiant.

Scopuli duo in retinendis & abrogandis imaginibus.

Cum abrogatione imaginum multa salutaria sublata.

406 *Colloquium Mompelgartense.*

Petri Vireti vox de
crucifixo Christi.

Scripsit alibi Petrus Viretus, per vaccam crucifixū Christum magis representari, quā per imaginem vel picā vel sculptam. Quæ oratio pios homines etiam imaginibus minime addictos non parū, neq; immeritō offendit. Ab eiusmodi ergo dictis & factis abstinendum iudicamus, & eo elaborandum, ut doctrinæ puritas retineatur, tum ab eiusmodi imaginibus nihil periculi erit, quæ in templis retinentur, ut videant, hanc domum seu templum, in hunc solum usum, videlicet ad cognoscendum Christum crucifixum extructam esse. In qua omnes cogitationes de rebus Politicis & Oeconomicis quiescere, & diuino cultui mentes addictæ esse debeant.

D. B E Z A.

Totum hoc negocium in duabus potissimum rebus positum est, videlicet in prudentia pastorum, & in circumstantiarum consideratione. Nam certum est obiecta mouere sensus. Quam diu ergo hac in oculis hominum retinentur, tam diu etiam Idololatriæ retinetur, ut homines illis adhareant. Consecratio in quibusdam locis obseruata est, ut eiusmodi imagines ad quatuor annos post reformationem retinerentur. Verum de his nolo cum quoquam contendere, aut aliorum facta reprehendere; modo occasiones omnes ad Idololatriam, quantum fieri potest, caueamus.

D. I A C O B V S.

Certum tempus abrogandis imaginibus non præfixum.

Ego certum tempus abolendi imagines definiri non posse existimo; sed ad ædificationem Ecclesiæ semper respiciendū esse censeo, ubi plus periculi est in intempestina demotione, quā si eo modo retineantur, sicut dictum est.

D. B E Z A.

Procedam ergo ad tertiam Thesin, quæ sic sonat.

III. THESIS.

Imagines, quæ ad Idololatriam prostant, abrogandas & abolendas esse.

RESPON.

Colloquium Mompelgartense. 407

RESPONSIO D. BEZAE.

Si rectè intelligo D. V. in hac Thesi non intelligitis imagines, quibus homines abutuntur; sed quae ad exercendam Idololatriam propositae, & in Ecclesias in hunc usum inuectae sunt, quarum aliàs nullus usus est. Hac si vestra sententia est, multae imagines stabunt, quae abrogandae essent. Ego enim iudico, eas quos remouendas imagines, quae homines ad Idololatriam inuitare possunt.

Quae imagines ex templis remouendae sint.

Non permisit Rex Ezechias stare serpentem aeneum, (qui benefici Israelitico populo in deserto praestiti, memoriale fuit) quod populum ad Idololatriam inuitaret. Cur igitur non liceret, etiam eandem ob causam imagines ex sacris locis tollere, ut similis Idololatria caueatur, et populus ad eam non inuitetur.

2. Reg. 18.

Quacumque ergo ratione vel pingantur vel sculpantur imagines, maiorem illarum abusum, quam verum usum in templis esse existimo. Nescio etiam qua ratione passim pingantur. In templis enim Papistis per Galliam & Italiam, aliisque, in locis virgines meretricio habitu pinguntur, ut homines per eas ad preces inuitentur, scilicet.

Virgines meretricio habitu pictae in templis.

Quapropter nos, sine omni tamen prauiudicio, mallems consuetudinem primae & purioris Ecclesiae obseruari, in qua NVLLAE prorsus imagines fuerunt.

Vellem autem passionem D. N. Iesu Christi, & crucifixum Christum praedicatione verbi Christianis pingi: sicut ad Gal. à Paulo depictum legimus. Quibus (inquit) pra oculis Iesus Christus ante fuit depictus, & inter vos crucifixus. Hac vera est pictura et imago crucifixi Christi, si ad hunc modum pingatur, & passionis, & mortis eius meritum populo praedicetur. Reliquae autem vel pictae vel sculptae imagines, homines ad terram reuocant, ad qua naturam peliues sunt, & perdidit Ecclesias. Nam cum imaginibus, Idololatria in Ecclesias ingressa est; cum quibus

Vera pictura imaginis Christi. Gal. 3.

etiam

408 Colloquium Mompelgartense.

etiam ipsa Sacramenta, in idola degenerarunt; adeo quidem, ut Papiſta, non ut Sacramentum, sed ut idolum colerent. Sicuti hostia consecrata in Festo corporis Christi, & in Missis quotidianis Papiſticis accidit.

Ideoq; usum & abusum imaginum, si maxime conseramus; nulla comparatio erit usus, respectu abusus. Quapropter nostro iudicio debebant tolli. Nolo tamen tot doctissimi & religiosissimi viris quicquam prescribere; sed melius interim facere puto eos, qui simul omnes remouent, & ab illis homines reuocant. Olim si Christianus homo imaginem in priuatis adibus conspexisset, eam non tulisset, sed forsitan celo, ut maxime non secundum scientiam, sustulisset.

D. I A C O B V S.

Imagines res sacras representantes in Ecclesia Dei retineri posse.

Respondebo breuiter ad declarandum consensum. Nos iudicamus salua & illaſa conscientia tamdiu imagines in templis retineri posse, quibus res aut historiae sacrae representantur, quamdiu homines illis ad Idololatriam non abutantur. Ideoque propter abusum NON NECESSARIO abolendas, ut nisi aboleantur, Ecclesiae non repurgatae, & ad praescriptum verbi Dei minimè reformatae esse videantur. Si enim adiaphorae; ideo etiam neque necessariò remouendae, neq; necessariò retinendae sunt.

Quae imagines necessariò abolendae.

Neque Ezechias Rex serpentem vnquam sustulisset, nisi populum ei sacrificare vidisset. Quapropter, quae ad eiusmodi cultum prostant, nos quoque abolendas esse censemus.

Turpes picturae & imagines abolendae.

Quod ad imagines vel pictas vel sculptas attinet, ubi virgines meretricio habitu, magna parte corporis nudatae, depictae & altaribus impositae, ut earum aspectu sacrificuli & Monachi suas Missas priuatas admodum DE VOTE celebrent, scilicet; verè testari possumus, in Ducatu Vvirtembergico,

Colloquium Mompelgartense. 409

gico, in celeberrimis Monasterijs omnibus, vbi conspectæ fuerunt, simul cum alijs sublatas & deletas esse.

Ideoque etiam de hoc inter nos nulla vel dissensio aut controversia est. Sed hoc solum quæritur: An talis imago, una aut plures, verbi gratia, crucifixi Christi, in Ecclesia, sine superstitione & impietate retineri queat, vel non? Nam si tales circumstantiæ accedant, de quibus locutus est D. Beza; demoliendas & abrogandas esse simul omnes iudicamus. Quia in re etiam inter nos consensum esse arbitror.

Status disputationis
de pictis & sculptis
imaginibus.

D. B E Z A.

Ad Thesin igitur quartam accedamus, quæ sic sonat.

IIII. THESIS.

Quæritur autem: An propter Idololatriam, quæ passim in templis Papisticis exercetur, ipsa templa & altaria imaginibus, sacris historijs, minimè Idololatricis exornata, & ad dispensationem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia destinata, diruenda? Item organa Musica, tanquam à Deo prohibita essent, ex templis eliminanda sint? In hac quaestione negatiuam nos amplectimur & defendimus.

D. B E Z A.

Reuerende Domine Doctor: Hac dere, ut prolixè inter nos agamus, non puto opus esse, quoniam consentimus, videlicet, posse retineri templa & altaria ad usum Cæne Domini destinata. Et si enim illi ad Idololatriam suam abusi sunt; nos tamen ad habendas conciones pias, & ad verum usum Sacramentorum, piè & rectè uti possumus. Sic nos quoque Geneva, & alijs in locis eadem retinemus templa, ad eum usum, cuius

Templa & altaria à
Papisticis prophanata
retineri posse.

Fff

causa

410 Colloquium Mompelgartense.

causa ab initio extracta & instituta sunt. Similiter etiam altaria ad usum Cœna Domini retineri possunt.

Harmonia Musicae magna & occulta vis. Musicae præstantissimi- mus usus.

Quod ad Organa Musica attinet; scimus, Musicae & Harmonia illius magnam vim esse ad permouendos animos hominum. Neque præstantiorem eius usum videmus, quàm ut ad celebrationem & laudem nominis diuini, & permouendos atq; excitandos animos hominum ad verum Dei cultum dirigantur & seruiant.

Sed videmus, quid in Papatu contigerit. Nam organa non loquuntur, & harmonia tantùm auditur, sine intellectu, quæ aures tantùm, non animus, rescitur; quibus cantores adhibentur. Quid autem vel organo, vel varijs vocibus Musicorum canatur, plebs non intelligit, sed animus in harmonia tantùm, quæ aures ferit, retinetur.

Musicae cuius, usus fit in templis.

Eius autem Musicae usus est in templis, quæ ab omnibus intelligitur; ubi mens percipit, quod in auribus sonat, atque hoc modo intelliguntur, quæ cantantur, & cantus aptus sit, ad id, quod canitur. Talis est cantus Psalmorum in Ecclesia receptus, quem nos minimè improbamus.

Cantus Psalmorum in templis probatur.

Quando autem Organo aut alijs instrumentis Musica in Ecclesia luditur, aut varijs vocibus canitur, ut à populo non intelligatur; ibi sonus tantùm in auribus retinetur, & de sono magis cogitatur, quàm de rebus, quæ canuntur. Ideo illam Musicam remouemus, cuius in Ecclesia nullum usum esse videmus. In priuatis adibus eius usum esse, minimè negamus; sed in Ecclesijs animus totus in illas res defixus esse debet, quæ ad Deum, & ad eius verum cultum deducunt.

Musica figuralis cur ex Ecclesia remouenda videatur.

Organi & aliorum instrumentorum usus, est ἀσάφους.

Et notum est Organistas in organis sepe impudicas Cantilenas ludere; quod similiter in Ecclesia fieri non debet. Hæc instrumenta Musica similiter ἀσάφους esse non negamus.

Colloquium Mompelgartense. 411

gamus; quibus sine offensione Dei, uti vel carere possu-
mus.

Procedo igitur ad sequentem Thesin.

D. I A C O B V S.

Ego testificandi consensus causa, pauca quædam adijciam.
Quantum enim intelligo, R. T. D. iudicat, organa in templis
rem adiaphoram esse, quæ neque mandata, neque prohibita
sint à Deo, in quo etiam nos consentimus.

Quod verò addis, in Musica figurali, siue organo instru-
mento quæ Musico, siue voce humana fiat, auditores sonos &
harmoniam tantùm, non res spectare, quæ canantur; qua ra-
tione nullus usus figuralis Musicæ in templis esse videatur,
siquidem aures tantùm, non animus reficiatur. Respondeo
res ipsas, quæ figurali Musica canuntur, non omnibus igno-
tas, sed eruditis, & qui latinè, aut ipsam Musicam didicerunt,
benè notas esse, quibus etiam in illa harmonia afficiuntur.
Et de meipso sanctè affirmare possum, ut qui Musica figura-
li, & organo plurimùm delector, non modò aures sonum
percipere, sed animum quoque harmoniâ illa affici mirifi-
cè, & vel ad preces, vel ad conciones ardentiore spiritu ha-
bendas vel audiendas excitari, quando suauissimâ harmonia
canticum Ecclesiasticum vel organo luditur, aut à cantori-
bus, priusquàm concionator suggestum conscendat, rece-
pta consuetudine, cantari solet: adeoque vim illam diuini-
tus harmoniæ inditam, in meipso efficaciter sentire affirmo,
de qua ab initio dixisti, quòd Musicæ figurali insit. Idem
quoque à multis alijs pijs viris, etiam Laicis, artis Musicæ igna-
ris audiui, quòd similiter in seipsis experiantur.

Usus Musicæ figura-
lis, & organi in tem-
plis.

Præterea de Dauide nota est historia, cum coram Saule,
quando à spiritu Domini malo exagitabatur, cythara lude-
ret, quòd harmonia malignum spiritum repulerit. Quæ
harmonia non modò aures Regis Saulis feriebat, sed animû
quoque eius afficiebat, ut à malo spiritu ad tempus liberatus
& quietus esset. Non enim Dauidem cecinisse, sed instru-
mèto Musico, quale tandè illud fuerit, luisse tantû scribitur.

Dauid Cytharæ usu,
in Saule Spiritum
Domini malum re-
pulsit. 1. Sam. 18.

Musica figurata vis
quanta sit.

Non igitur contemnenda vis est harmoniæ Musicæ figuratæ, quæ spiritum Domini malum repressit; quæ ad animû vsque, etiamsi, quod luditur aut canitur, nõ ab omnibus intelligatur, penetrat. Quam vim multò maiorem in se experiuntur & sentiunt, qui vnâ cum harmonia res quoque sacras, quæ canuntur, intelligunt.

Organorum Musicorum abusus non tollit verum vsum.

Quod verò ad abusum organorum in templis attinet, in quibus interdum prophana & impura ludantur; iudicio fallaciam accidentis, & propter abusum, verum & legitimum vsum organorum in templis minimè abrogandum esse. Aliàs vini vsu omnibus interdicens esset, quòd plurimi eo ad ebrietatem vsque abutuntur.

Quapropter cum Organistæ ludunt turpia, quæ cæcum Ecclesiasticum minimè decent; seueriter cohibeantur, ne porrò faciant; & sedulò caueamus, ne templum profanetur magis, quàm Deus celebretur, sed omnia in Ecclesia ordine & decenter fiant.

Disputationi de organis, quid occasionem & causam dedit.

Occasionem autem, & causam huic quæstioni dedit, vt eam proponeremus; quoniam multis in locis non modò cantus & organorum Musicorum in templis vsu profusus, tanquam res prophana, & Deo minimè grata, abrogatus est: sed in ipso templo equi adhibiti sunt, vt funibus & carenis vniuersum corpus organicum Musicum, tanquam profanum vno impetu deijceretur, & ex templo eliminaretur. Quasi à Deo essent prohibita organa Musica in templis, neque bona conscientia sine offensione Dei retineri possent. Cùm constet esse adiaphora, & non modò licita, sed etiam egregia templorum ornamenta: modo illis ad celebrationem numinis diuini vtantur, quod non modò non prohibitum, sed expressè mandatum est, Psalmo 150. Laudate Dominum in sono tubæ; Laudate eum in psalterio, & cythara: Laudate eum in tympano, & choro: Laudate eum in chordis & organo: Laudate eum in cymbalis benè sonantibus: Laudate eum in cymbalis inbilationis.

Psal. 150.

Sic,

Colloquium Mompelgartense. 413

Sic, cum ARCA DOMINI de Cariathiarim redneretur: 1. Par 13.
David cum vniuerso Israele ludebat coram DEO, omni vir-
tute, in canticis, & citharis, & psalterijs, & tympanis & cym-
balis, & tubis.

D. B E Z A.

Cum in re ipsa sit inter nos consensus; nihil amplius hic
addere volo. Quapropter ad Thesin quintam accedamus, in
qua fundamenta sententiae vestrae de templorum, & imagi-
num usu ponuntur.

THESIS V.

Christus in templo Hierosolymitano docuit, quem locum
tamen alias speluncam latronum appellat; & legimus facta
esse encænia, non templum dirutum esse.

Paulus Athenis, ad altare Deo ignoto inscriptum, genti-
bus Christum prædicat. Neque in Actis Apostolorum vs-
quam legimus, quòd vel ab Apostolis, vel ab illorum audito-
ribus tale quid tentatum sit.

Fundamenta do-
ctrinae Theologorū
Vvirembergensium
de imaginibus, &
instrumentis Musi-
cis in templis.

RESPONSIO D. BEZAE.

Nos existimamus, aliam rationem templi Hierosolymita-
ni fuisse, quam nostrorum templorum. Non enim tantum in
hunc finem extructum fuit, vt esset aliquis locus, in quo ad
audiendum verbum Dei conuenirent, ac sua sacra secundum
mandatum Dei ritè peragerent; sed fuit etiam aliquid cari-
moniale. Etenim templum illud Christum adumbravit: sicut
ex illo Ioan. 2. intelligitur: Destruite templum hoc, &c.

Benè tamen hæc afferuntur, vt intelligatur, templa Papi-
sticis falsis cultibus prophanata, sine abusu à Christianis ho-
minibus retineri posse. Sicut templum hic Mompelgarti fal-
sis cultibus Papisticis prophanatum, nunc verbo Dei puro, &

Discrimen inter
templum Hieroso-
lymitanum, & alia
templa.

Templum Hieroso-
lymitanum typus
Christi.
Ioan. 2.

414 *Colloquium Mompelgartense.*

syncero dicatum est, ut ibi doceatur, & audiatur, & Sacramenta ritè administrentur.

D. I A C O B V S.

Consensus est; nec quicquam habeo, in quo hac in parte dissentiamus.

D. B E Z A.

Legam ergo etiam sextam Thesin.

THESIS VI.

Imagines siue sculptæ, siue pictæ non absolute sed ratione cultus diuini in lege prohibitæ sunt, ne ad Idololatriam profarent.

Exod. 20.

Si enim Deus in lege sua, omnes imagines (etiam extra periculum adorationis, & idololatriæ) prohibere voluisset, cum dicit: Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, neque eorum quæ sunt in aquis, sub terra: certè non præcepisset fieri duos Cherubim aureos in arca fœderis, Exod. 25. & in velo Exod. 26.

Et in templo Hierosolymitano, iussu D O M I N I ædificato, fecit Salomo in Sancto sanctorum duos Cherubim, 1. Re. 6. Et in luteribus sacris erant in latere duo Cherubin, & Leones 1. Reg. 7. Et sub mari fusili duodecim boues, ibidem.

Quæ omnia in templo conspiciebantur. Neque tamen his imaginibus peccatum fuit in legem Dei, dum nemo eas imagines coleret.

Et Moyse æneum serpentem in deserto Israelitis inspicendum proposuit, Num. 21. Quem Ezechias non contriuisset, nisi populus Israeliticus ei serpenti incensum adoleuisset, eoq; ad Idololatriam abusus fuisset.

Et quantum à pictura imaginis Dei distat, quòd Esaias dicit, se vidisse D O M I N V M sedentem super solium excelsum, & eleuatum, Esai. 6?

Et

Colloquium Mompelgartense. 415

Et, an non Daniel pingit nobis Deum Patrem, antiquum illum dierum? Cuius vestimentum candidum erat, sicut NIX: Et capilli capitis eius, quasi lana munda.

Deinde pingit filium hominis venientem vsque ad antiquum dierum, Dan. 7. annon hæ sunt picturæ? Quare, si eas imagines remoueamus, quæ coluntur: satisfactum est hac in parte legi diuinæ. A cæteris imaginibus & picturis nihil erit periculi.

RESPONSIO D. BEZAE.

Nefarium fuit tempore fæderis veteris, quamdiu verus, & purus cultus Dei in populo Israelitico durauit, neque vlla ratione licuit simulachrum vel minimum in templum Hierosolymitanum inferre. Quod ex visione Ezechielis manifestum est.

Cur non licuerit imagines in templum Hierosolymitanum inferre.

Quod verò ad legem ipsam attinet, Non facias tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ sub cælo est desuper, &c. duo prohibuit DOMINVS; alterum, ne fierent; alterum ne adorarentur. Quæ tamen non nisi ratione cultus diuini conscientijs posita est, ne videlicet in hunc finem fiant, neq; si facta fuerint, adorentur.

Lex de non faciendis imaginibus, quomodo intelligenda, Exod. 20.

Quod de duobus Cherubim affertur, qui in Sancto sanctorum fuerint positi, nihil ab illis periculi fuit, quia extra omnem conspectum humanum erant, neq; à Sacerdotibus ipsis conspiciantur, sed à solo summo sacerdote, idq; semel duntaxat in anno, quando in Sanctum sanctorum ingressus est.

Constituit autem DOMINVS hos duos Cherubim circa arcam, & propitiatoriũ; quoniam hæc typus Christi erant, quem representabant; quibus significare voluit, Christo homini Angelos seruituros, in quem desiderant inspicere; ut omnes intelligerent, quanti venturus Messias faciendus esset.

Cur duo Cherubim propitiatorio adhibiti sint.

1. Pet. 1.

Quod

416 Colloquium Mompelgartense.

Quod ad boues et leones attinet, erant illi ornamenta edificij; à quibus etiam nihil periculi erat, ratione cultus, ut adorarentur. Præterea Moyses & Solomon nihil fecerunt, cuius rei mandatum à Deo non accepissent. Ideoq; hæc etiam diuino præcepto & mandato facta sunt, quæ in Theſibus reſtris commemorantur.

Benè tamen, ut puto, inde colligitur, sculpturas per ſe à Deo non damnari. Sed imagines in ſacris locis non iudico collocandas, niſi valdè circumſpectè caueatur, ne occaſionem idololatriæ dent.

Quod de factò Regis Ezechia dicitur, reſpondeo: ſi ille ſerpens pridem fuiſſet contritus & abſolitus, populus ille incenſum adolere, & eo ad Idololatriam abuti non potuiſſet. Sed voluit Deus pio factò Ezechia Regis ſignificare, non ſapienter feciſſe eos, qui hunc aneum ſerpentem reſeruarunt. Potuiſſet quidem reſeruari, ſed non debuit publicè proponi in conſpectum totius populi, quem ad idololatriam inuitauit. Sed utcunq; res ſe habeat, video tamen etiam in hac Theſi inter nos conſenſum eſſe; ideo ad aliam Theſin progrediar.

D. I A C O B V S.

Imagines duntaxat, ratione cultus, prohibitas eſſe.

Cur imagines in templum Hieroſolymitanum non licuit inferre.

Quod ad hanc Theſin attinet, video equidem conſenſum inter nos eſſe. Sententia enim tuæ Dignitatis eſt, Imagines duntaxat ratione cultus, & non ſimpliciter lege diuina prohibitas eſſe. Sua enim natura & eſſe & manere adiaphora, modò ad cultum his non abutamur.

Conſenſus etiam in eo eſt, hanc potiſſimùm ob cauſam non licuiſſe Iſraelitis in templum D O M I N I ſimulachrum minimum inferre, quia templum ipſum cum propitiatorio, & quæ circa illud extructa erant, typus & figura fuerunt Chriſti Meſſia venturi, quem reſpreſentabant. Hæc reſpreſentatio ne obſcuraretur, tam ſeueriter D O M I N V S populo præce-

Colloquium Mompelgartense. 417

præcepit, ne cum alijs simulacris, & imaginibus commisce-
rentur. Ideoq; rectè fecerunt Iudæi, cum ab Antiocho tem-
plum idolis profanaretur, quòd illud repurgârunt.

Neque pios Reges antecessores Regis Ezechix, peccasse De æneo serpen-
te, &c. existimo, quòd æneum serpentem memoriale præstiti bene-
ficij causa conseruarunt. Neque semper publicè propositum
arbitror. Quamuis etiam inter figuras, & umbras numeran-
dus est, qui Christum repræsentauit, sicut Ioan. 3. apertè di-
citur. Sic Salomonem, & Dauidem hoc serpente æneo piè &
rectè vsos esse, non dubitandum est; qui eum minimè con-
terere voluerunt, cum nullam causam, vel occasionem ido-
latriæ daret.

Postquam verò Reges relicta lege Mosaica, & vero Dei
cultu neglecto, idololatriæ facti sunt; æneo quoque serpente
abusi sunt, sicut alijs rebus omnibus, quæ illis furor, spiritus
fornicationis suppeditauit.

Sed his omnibus omisis, consensus inter nos est, serpen-
tem æneum sua natura, postquam suo officio in deserto per-
functus est, adiaphoron fuisse; quem populus salua consci-
entia tamdiu retinere potuit, quàm diu idololatriæ cultu
non fuit contaminatus. Sed postquam idololatria accessit,
rectè factum ab Ezechis Rege, quòd contritus fuerit. Idem
etiam cum imaginibus faciendum, si per eas idololatria ex-
erceatur, vt ex conspectu hominum remoueantur, & abole-
antur.

D. BEZA.

*Vix puto vlla imagine Pontificios magis abuti, quàm cru-
cifixi, quapropter rectè nesceret, quæro, si tollerentur crucifi-
xi imagines ex locis sacris? Nam ita insaniunt Papiæ, vt il-
li non modo Thymiana adoleant, sed etiam intolerabili ido-
latria eam adorent. O crux, inquit, &c.*

An imago crucifixi
propter abusum su-
periorum annorum
ex templis tollenda
sit.

(Recitauit autem D. Beza precationem valde im-
piam & Idololatricam, quæ non notata fuit.)

Ggg

Quæ

418 Colloquium Mompelgartense.

Quæ ipse vidi, & audivi; & fateor me toto corpore perhorrescere, quoties illa facta esse cogito. Nam spes nostra in vera cruce DOMINI nostri IESU CHRISTI, non illa
 " imagine posita est. Quapropter fateor, ME EX ANIMO
 " CRUCIFIXI IMAGINEM DETESTARI. Quæ
 " est imago crudelitatis Iudæorū in Christum: IDEO EAM
 1. Reg. 10. " NON POSSVM FERRE. Laudatur Ezechias, quod
 contriuerit serpentem aneum, cui cultus diuinus exhibebatur: Ita etiam laudandos existimo eos, qui ad cauendam eandem idololatriam etiam crucifixi imaginem abolent, & ex templis omnibusq; locis sacris eliminant. Sed ad aliam The-
 sin accedamus.

D. I A C O B V S.

An imago crucifixi ex templis omnibus tollenda sit.

Agitur de periculo, & salute animarum, ne quid detri-
 menti ex vsu imaginum accipiant. Quod igitur Reuerentia tua de imagine crucifixi Christi quæsiuit: quoniam Pontificij ea ad idololatriam abutantur, an propterea prorsus tollenda sit?

1. Cor. 8.

Respondeo, sicut antea quoque à me responsum est; idololatriam non tolli, quando res ex conspectu hominum, ac oculis eorum remouentur, quibus ad eam abutantur. Quoniam idolum est in corde, sicut Apostolus testatur; quo ex corde sublato, imago nihil nocebit, quæ ad representationem rerum sacrarum posita est. Et eo ingenio est mundus, vt instigante Diabolo, quod res sunt meliores, & præstantiores, eò magis ijs abutantur.

Abusus in omnibus rebus etiam præstantissimis dominatur.

Quid enim præstantius est verbo Dei, quod in scriptis Prophetarum & Apostolorum continetur? Quàm turpiter autem homines Idololatæ ad suam impietatem propugnandam eo abutantur? Regula ergo seruanda est: Propter abusum, non est tollendus rei vsus, aliàs optima quæque abijcienda essent. Nam ad abominationem Missæ priuatæ Pontificiæ,

REGVLA.

Propter abusum non est tollendus rei vsus.

ficæ, quare non abusi sunt Pontificij? Oratione Dominica, Symbolo Apostolico, Epistolis Apostolicis, Euangelio, &c. Quæ omnia huic idolo seruire coacta sunt. Num propterea hæc omnia abijcienda, & è templis eliminanda erunt?

In Saxonicis Ecclesijs nullum periculum ab imaginibus.

Et dixi de Saxonicis Ecclesijs, in quibus non modò crucifixi imago, sed etiam quàm plures aliæ imagines, fortassis eorum etiam, quorum animæ in inferno sunt, in Ecclesijs adhuc extant; quibus tamen nemo ad Idololatriam abutitur. Si enim verbum Dei purè sonet, nihil amplius ab imaginibus periculi est. Quando autem ab oculis remouentur, priusquam verbo DOMINI idololatria ex cordibus hominum, euellatur; periculum animarum est maius in pertinaçia eorum, quòd deinde nolunt amplius verbum audire. Cuius rei exempla in Ducatu Vvirtembergensi visâ sunt.

In abrogandis imaginibus prudenter agendum.

Neque hominibus præscribi potest certum tempus conuersionis. Vnus enim horâ tertia, alter sexta, nona, quidam etiam vñdecima hora in vineam DOMINI veniunt: erga quos omnes patientia, & charitas in rebus adiaphoris exercenda est, quantum religio, & conscientia ferre potest. Et vnus animæ salutis toti mundo præferenda est; in qua lucrificianda elaborandum est, ne intempestiua actione in rebus adiaphoris offendatur. Quibus malis omnibus publica vox Euangelij facillè mederi potest, modò infirmorum ratio habeatur: quam suo tempore repurgatio externa templorum cum ædificatione Ecclesiæ sequitur, dum non modò nemo amplius eiusmodi imaginibus abutitur, sed eas etiam ipsi sublata cupiunt, qui his priùs addicti fuerunt: Adeoquæ eo loco habent, quasi non adessent.

D. B E Z A.

Ingens discrimen inter verbum Dei, & imaginum absum est. Nam verbum Dei nobis necessarium est, quo care non possumus. Sed imagines non sunt necessaria, quibus

420 Colloquium Mompelgartense.

bus carere possumus. Et quod Augustinus dixit de Donatistis pio Magistratui, id etiam de imaginibus rectè dici potest.

Et quamuis verum est, quòd nostrum non sit, hominibus certum tempus conuersionis præscribere: & in Saxonicijs reformatis Ecclesijs, quando non amplius ibi est Papiſta, quorſum igitur imagines? aut quis illarum vsus? Fortaſſis plures ſimulant conſenſum in doctrina, quia Magiſtratus eſt Chriſtianus; quòd ſi is ſemel tolleretur, quid futurum exiſtimas? Et pictura Antiqui dierum in Daniele non ideo propoſita eſt, vt pingatur. Quamuis non negem, eiſmodi pingere non eſſe peccatum, ſed adiaphoron.

D. I A C O B V S.

Doctrina de libertate Chriſtiana, in Eccleſia conferuanda.

Doctrina de libertate Chriſtiana etiam in rebus adiaphoris diligenter conferuanda eſt. Siquidem non miùs in exceſſu, quàm in defectu peccari poteſt. Maximè verò, quando cum offendiculo proximi coniuncta eſt, vnde Apoſtolus: Si eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem. Cùm igitur T. Reuerentia quoque in ea ſententia ſit, infirmorum rationem ſemper habendam, & concedat, hæc omnia ſua naturà adiaphora eſſe; etiam in hoc inter nos conſenſus eſt. Omnia enim ad ædificationem, & non ad deſtructionem, dirigenda ſunt.

D. B E Z A.

Scriptas, non pictas imagines probamus, quales ſunt quæ ex Daniele, & Eſaia prolatae ſunt viſiones, quas Dominus voluit eſſe perpetuas. Nam picturae non loquuntur, verbum Dei autem loquitur ſemper; ideo in verbo mandandum, non in pi-

Colloquium Mompelgartense. 421

in pictura haerendum. Nihilominus tamen re ipsa consentimus, quòd eiusmodi pictura sint adiaphoron.

D. IACOBVS.

Descriptio Dei in Daniele & Esaia proposita, si pingatur: putatne D. Beza, quòd etiam inter adiaphora numeranda sit?

D. BEZA.

Ego adiaphoron esse concedo, modò nulla occasio ad idololatriam detur; sed ad Thesin VII. accedo.

THESIS VII.

Regula à D. Paulo præscripta de infirmis non offendendis, accuratè obseruanda est. Et idola priùs verbo Dei ex animis hominum euellenda sunt, quàm ab oculis hominum remoueantur.

RESPONSIO D. BEZAE.

Regulam Apostoli de infirmis in esu eorum, qua idolis immolata sunt, certissimam esse, minimè dubitamus. Sed cum duplex sit eius obseruatio; infirmorum in fide rationem habendam esse censemus, ne etiam in sua infirmitate confirmentur, & in pertinaciam abeat. Quapropter cauere oportet, ne obiecta illis noceant. Ideoq; melius esse existimo, si instrumenta idololatriæ ex oculis illorum remoueantur & subtrahantur.

Infirmorum in fide quando ratio habenda.

D. IACOBVS.

Consentio. Si modò debita ratione, & suo tempore fiat, ne quid ratione infirmorum periculi habeat.

D. BEZA.

Procedo ad octauam Thesin.

THESIS VIII.

Quod ad organa, & instrumenta Musica attinet, manifestum Dei verbū extat: Laudate Dominum in chordis, & organo. Laudate eum in cymbalis benè sonantibus, Laudate eum in cymbalis iubilationis. Exempla Regum pijsimorum Davidis, Solomonis, Ezechiæ, Iosifæ, &c. hoc idem testantur. Quorum Musica instrumentalis in templo à Spiritu sancto non reprehensa, sed commendata fuit.

RESPONSIO D. BEZÆ.

Preceptum de laudando Deo in organo quomodo intelligendum.

Ego ista præcepta de chordis, organo, & cymbalis ad cultum caremonialem refero, qui in veteri Testamento institutus fuit. Et puto aliam fuisse Musicam, quàm que nunc est: & fortassis non deessent, qui eam reducere possent. Non autem puto ita præcipi, ut ceteri, qui his non utuntur, reprehendi sint, qui putant ad adificationem non prodesse. In summa, non puto nos ad organa in templo restauranda obligari: usurpentur ubi possunt, & quibus placuerint. Ex præcepto autem & mandato DEI necessariò sonare debere, non existimo. Habemus verbum Dei valde sonorum, & Sacramenta. Si possunt externa etiam ad adificationem usurpari, fiat. Sed hac nobis præscribi, tanquam in lege à Deo mandata, non puto vestram quoque sententiam esse.

D. IACOBVS.

Musica instrumentalis, an mandato Dei à Regibus instituta sit.

Nos sic sentimus: Reges veteris Testamenti, Dauidem, Salomonem, Ezechiam, Iosiam, non speciale mandatum habuisse, ut instrumentalem Musicam instituerent in templo: sed pro ipsorum pietate fecerunt hoc ex generali illo mandato, quod in Thesi nostra positum est: Quo Dominus præcipit, ut omnia, quæ ab homine proficisci possunt, ad celebrationem

Colloquium Mompelgartense. 423

brationem nominis Dei dirigantur. Cùm igitur vox humana, & articulata inter præstantissima dona Dei numeretur; ideo & ipsa etiam ad laudandum Deum dirigi debet, ne aibus inferiores hac in parte censeamur, quæ suavisimo suo cantu DEVM perpetuò celebrant. Quando autem instrumentalem etiam Musicam adhibent; eam quoque Deo probari, Spiritus sanctus Psalmi allegati verbis aperte testatur.

VOX HUMANA.

Musica figuralis etiam Deo probatur.

Præterea vulgus harmoniâ illa excitatum, ad conciones accurrat audiendas, quas magno numero aliâs negligenter. Qua ratione etiam ædificationi Ecclesiæ seruiunt.

Musica harmoniz vsus apud imperitum.

Quorum omnium mentionem propterea facimus, quòd sicut supra dictum est, quibusdam in locis, equis adhibitis organa ex Ecclesijs eliminârunt, quasi à Deo prohibita, & in templis Christianorum minimè licita essent. Sed consensus inter nos est: suâ naturâ adiaphoron esse, in templis organa Musica habere, aut his carere. Quod in cuiusq; Ecclesiæ arbitrio est positum.

Cur organi, & aliorum instrumentorum Musicorum mentio sit facta in hac disputatione.

D. BEZ A.

In re ipsa consentimus, tantum hoc addo: Gradus Levitarum, Cantorum, in veteri Testamento, ex Spiritus sancti præcepto sic distributos fuisse. Quapropter illa Musica ex præcepto, & mandato Dei sic introducta fuit, idq; certo suo fine. Sed nos illis quoque benè uti possumus ad excitandum Zelum audiendi verbum DOMINI. Procedamus ad dogmata examinanda, quæ vestris Thesibus subiecta sunt.

THEO.

424 *Colloquium Mompelgartense.*
THE OLOGI VVIRTEMBERGENSES
*sequentia dogmata Scripturæ sacræ non
consentanea censent.*

I.

Non posse doceri Euangelium in templo, in quo prohibita & Idololatræ sacræ celebrata sunt.

II.

Non licere Cœnam Domini celebrare in altari, quod abominationi Missæ priuatæ seruerit.

III.

Mensam ex ligno confectam, loco altaris lapidei in templis necessariò constituendam esse, in qua Cœna Domini celebretur. Cùm tamen Christus vnâ cum discipulis suis non mensæ sed humi pro more & consuetudine gentis discubuerit.

IIII.

Abrogationem imaginum populo non permittendam, quæ pietati, sapientiæ Regum, Principum, & cuiusque loci ordinarij Magistratus commendata est.

RESPONSIO D. BEZÆ.

Quod ad templa attinet, suprâ exposui nostram sententiam: videlicet, quòd Euangelium in illis doceri possit, in quibus prius Idololatræ sacræ celebrata sunt. Ideoq; illa Theses nihil ad nos pertinet.

Cœnam Domini etiam in altari celebrari posse.

Deinde, quod ad altaria: nihil in eo positum est, an in altari lapideo, vel in mensa lignea Cœna Domini celebretur. Est enim res adiaphora. Sed tamen res ipsa ostendit, quam astutus sit noster hostis. Si enim nunquam altaria exstructa fuissent, nunquam Cœna DOMINI in sacrificium conuersa fuisset. Nam altaria, sacrificia nobis pepererunt.

Quæ

Colloquium Mompelgartense. 425

Quapropter etsi rem ipsam non damno, quòd Cæna Domini in altari lapideo celebratur, & distribuitur: dico tamè, Sathanam hac occasione usum, vt nobis Sacramentum Eucharistia in sacrificium conuerteret. Nam vbi non est altare, ibi non est sacrificium. Et Paulus mentionem facit mensæ Domini, & non altaris.

Sed non repugno, quin Cæna Domini in altari celebrari possit. Nam & à Lofanna altare marmoreum Bernam translatum est, in quo Cæna Domini ibi celebratur.

Altare marmoreum
Lofanna Bernam
translatum est.

D. I A C O B V S.

Non altaria, sed perniciofa doctrina Pastorum & Episcoporum Cœnam Domini in sacrificium conuerterunt; quos vigilare oportuisset, ne à verbis Testamenti Christi, & institutione eius sacra recederent. Et Paulus etiam ethnicorum Idololatrarum altaria appellat mensas, quarum Corinthios non velit participes esse. 1. Cor. 10.

Quòd autè multi in ea opinione versentur, minimè adiphoron esse, Cœnam Domini in altari celebrari, in quo prius Papisticum sacrificium oblatum est; libet veram historiam breuiter recitare.

Fuit Comes quidam vestræ confessionis, qui cum Principe quodam nostræ religionis communem habuit iurisdictionem in Ecclesia quadam. Cùm igitur Comes iudicaret, se plus iuris in illa Ecclesia habere: altare dirui, & mensam in templo extrui curauit. Quod postquam Princeps rescieuit: mensam remoueri, & altare denuò extrui mandauit. Comes contrà secunda vice, altare dirui, & mensam restitui curauit. Princeps similiter altera vice mensam aboleri & altare restitui mandauit. Id an tertia vice factum sit nescio. Sed comes postquam seueritatem Principis animaduertit, de suo proposito remisit, vt loco mensæ altare in templo remanserit.

Historia de contro-
uersia inter Princi-
pem quendam, &
Comitem, de mensa
& altari in templo.

426 *Colloquium Mompelgartense.*

Ex quo intelligitur, valde necessarium esse, vt homines etiam hac de re rectè erudiantur. Si enim Comes iudicasset adiphoron esse, in altari, vel in mensa Cœnam DOMINI celebrare: hæc lis, & contentio inter ipsum, & Principem nunquam cum tanta offensione & scandalo subditorum eius loci exorta fuisset.

D. B E Z A.

Veteres non humi discubuerunt, sed habuerunt etiam suas mensas: sed de hoc pugnare nolo.

D. I A C O B V S.

Mos, & consuetudo gentis Orientalis hodierno etiam die illam consuetudinem confirmant: qui mensis non vtuntur, sed humi discumbentes cibum capiunt.

D. B E Z A.

1. Cor. 14.

Extra controuersiam est, omnia in Ecclesia debere ordinari fieri, secundum illud Apostoli: omnia ordine & decore fiant.

Num. 25.

Quod igitur ad statuarum demolitionem factam, nolim eorum zelum temerè damnare in illis motibus. Nam ut maximè videantur minùs rectè fecisse: postea tamen apparet, eos piè fecisse, quos nunc grauitè reprehendimus. Quæ admodum de Phinea legimus, filio Eleazari filij Aaron Sacerdotis extra ordinarium factum, qui zelo excitatus arripito pugione virum Israelitam cum scorto Moabitico perfodit. Quapropter specialia illa nolim temerè damnare.

D. I A C O B V S.

De suis factis singuli sunt Deo rationem reddituri. Sed nos

Colloquium Mompelgartense. 427

nos testamur, illam intemperiem nobis minimè probari. Deo autem gratias ago, pro consensu nostro in hoc articulo. Neque enim hæc dogmata proposuimus, quòd existimaremus, vos in contraria sententia esse; sed quia Ecclesiæ vestræ hoc nomine passim malè audiuerunt, quòd in illis motibus templa euerfa, & imagines contritæ sunt, id quæ à vulgo factū est. Quapropter prodest omnes scire, illam cõfusionem vobis minimè probari, sed omnia ad ordinem reuocanda esse, vt primùm populus erudiat, & rectè instituatur, Imagines per se, & sua natura adiaphoras esse: Eas quæ si non ad Idololatriam prostent, sine offensione Dei retineri posse, quibus res sacræ repræsententur: In reliquis Magistratum pium circumspectè, & prudenter agere debere, ne vel infirmi in fide lædantur, vel occasio ad Idololatriam detur. In primis autem promiscuo vulgo hanc licentiam non permittant, vt ipsi in imagines sæuiant, & in abolitione earum talia agant, quæ ad offensionem infirmorum facere possunt.

Intemperies in euerendis templis non probanda.

Eptilogus Colloquij de imaginibus templorum, & organis.

DOMINVS det, vt in reliquis controuersis Articulis similiter purè consentiamus,

A M E N.

Hbb 2 DE

DE BAPTISMO.

D. B E Z A.

ACCEDIMVS nunc ad Theses vestras de Baptismo conscriptas, in quibus quaedam ad generalem questionem de substantia & fructu Baptismi pertinent: quae vis sit Baptismi, & in quibus rebus consistat. Quaedam verò peculiariter ad Baptismum infantium spectant: an baptizandi sint illi, qui in Ecclesia nati sunt.

D. I A C O B V S.

Illustrissimus Princeps, Comes Fridericus, vult prius Theses nostras publicè recitari, quàm ad collationem accedamus.

D. B E Z A.

Placet ut fiat.

Sequentes ergo Theses Doctor Lucas Osiander recitavit.

DE BAPTISMO.

Extra controuersiam posita.

I.

Baptismum aqua & verbo Dei constare.

II.

Baptismum in locum circumcisionis successisse.

Baptismum

Colloquium Mompelgartense. 429

III.

Baptismum etiam infantibus Christianorum conferendum esse.

IIII.

In controuersiam autem venit: An Baptismus sit laucrum regenerationis & renouationis in Spiritu sancto: An verò signum duntaxat, quo adoptio significetur & obfignetur? Status controuersia.

V.

In hac quæstione assertio nostra hæc est: Baptismum non signum duntaxat, sed lauacrum regenerationis verè esse.

VI.

Huius fidei & confessionis nostræ fundamenta hæc sunt: Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt Ephes. 5. illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo.

Nisi quis renatus fuerit ex A Q V A & Spiritu, non potest Ioan. 3. introire in regnum Dei.

Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum Tit. 3. misericordiam suam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti.

Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Gal. 3.

Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in mortem Rom. 6. ipsius baptizati sumus: consepulti sumus cum illo per Baptismum in mortem: vt quemadmodum Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos

in nouitate vitæ ambulamus.

430 *Colloquium Mompelgartense.*
SEQUENTIA DOGMATA
ta cum sacra Scriptura pugna-
re iudicamus.

I.

CVM docetur: latentem virtutem Sacramentis non annexam affixamque esse, qua S. S. gratiam baptizatis conferant: sed hoc duntaxat munus illis diuinitus iniunctum esse, testari nobis & sancire Dei in nos beneuolentiam.

II.

Ineptos esse, qui Spiritum S. & ipsius in nobis effecta Sacramentis alligant. Cùm idcirco potius adhibeantur, vt in credentium quidem infantibus adoptionem, in adultis verò etiam fidem obfigent.

III.

Regenerationem seu salutem non à baptismo pendere.

III.

Improprias seu figuratas loquendi formas esse, 1. Baptismus ablutio est peccatorum. 2. Baptismus abluuit peccata. propriam verò loquendi formam esse: Baptismus est signum abluitionis peccatorum.

V.

Cùm Baptismus ab Apostolis lauacrum peccatorum, & innouationis, item ablutio vocatur: non secundum litteram accipiendum esse.

VI.

Baptismum abluitionis peccatorum, regenerationis, innouationis, adoptionis denique arrhabonem esse certissimum, in electis: in quibus solis illius virtus se exerat.

Non

VII.

Non omnes infantes qui baptizantur, gratiæ Christi participes esse & regenerari.

VIII.

Infantes carere fide, & nihilominus baptizandos.

IX.

Effectum fœderis neque à baptismo, neque ab vllis accessionibus pendere.

X.

Non ideo baptizari fidelium liberos, vt filij tunc primùm fiant, qui antea alieni fuerint ab Ecclesia: sed solenni potiùs signo ideo recipi in Ecclesiam, quia promissionis beneficio iam antè ad Christi corpus pertinebant.

XI.

In casu extremo necessitatis, mulieribus illicitum esse infantes baptizare.

Jacobus Andrea D.

Lucas Osiander D.

Et si verò Responsiones D. Bezae & fratrum eius hinc recitatae non sunt: visum tamen est eas hoc loco inserere, vt pius lector eas cum Theologorum Vvirtembergensium Thesis conferre, & subsequentem collationem faciliùs percipere possit.

AD

ANNOTATIONES
 marginales D. Jacobi An-
 dree: quibus ad Theses
 D. Bezae post absolutum
 Colloquium exhibitas,
 breuiter respon-
 detur.

a) Cum ea ab initio ponere
 visum esset, quae extra om-
 nem controuersiam essent,
 & negari non possent: gene-
 raliter quoque prima The-
 sis posita est, Baptisimum
 Aqua & Verbo Dei constare.
 Vocabulo autem (verbi
 Dei) inclusum est, quod hic
 desiderant aduersarij: vide-
 licet, non sine sanguine
 Christi ablutioem à pec-
 catis fieri.

b) Aqua non significat san-
 guinem Christi, sed organū
 est, per quod in sanguine
 Christi, virtute Spiritus san-
 cti, à peccatis abluimur, re-
 generamur, renouamur.

c) Ritus essentialis etiam in
 verbo Dei comprehensus
 est, baptizare. Ideo sine cau-
 sa reprehendimur, quasi à
 nobis omisus esset.

d) Eadem prorsus doctrina
 D. Bezae, & fratrum eius de
 Baptismo, quae est de Cœna
 D O M I N I; videlicet O F-
 F E R R I, sed non conferri
 regenerationem, obigna-
 tionem, & remissionem pec-
 catorum omnibus baptiza-
 tis.

e) Hic excluduntur, quos
 dicunt à Deo iam inde à cō-
 ceptione & natiuitate sua
 ad æternam damnationem
 creatos & ordinatos, quos
 Deus non velit regenerari &
 saluari.

AD THESES DE Baptismo.

Ad I.

R Equirimus in hac Thesi præcipuam huius Sacramenti
 partem prætermittam, nempe ^a sanguinem CHRISTI,
^b cuius signum sacramentale est aqua. ^c Minimè autem præ-
 termitti debuisse dicimus, essentielles eius sacra actionis ritus
 ab Apostolo explicatos, Rom. 6. v. 4. & 5. Col. 2. v. 12.

Ad II. & III.

Assentimur.

Ad IV.

Vtraque ista, nempe ^e adoptionis obsignationem, & re-
 generationem, imò etiam peccatorum remissionem in Bapti-
 smo ritè administrato, ^d præberi à Deo baptizatis omnibus
 asserimus: quamuis non semper ^e à quibusuis, neque eo ipso
^f tempore, quo baptismus administratur, accipiuntur.

Ad V.

Neque nos Sacramenta docemus ^g nuda esse signa, sed ^h ex-
 terne tamen actioni negamus tribuendū esse, ⁱ quod est vni-
 us Spi-

f) Quia electos baptizari docent, qui non statim, sed interdum in extrema se-
 neſſa demum regenerentur. Quia baptismus sit DVNTAXAT signum regenera-
 tionis, non verò lauacrum regenerationis, vt quotquot baptizentur, regeneren-
 tur, & renouentur infantes. De quo plura in articulo de prædestinatione.

g) Verbis quidem non asseritis, sed in explicatione verborum re ipsa facitis. Quo-
 niam substantiam Sacramentorum IN SIGNIFICANDO duntaxat collo-
 catis.

h) Etsi distincta res est externa actio Baptismi, & interior vis Spiritus sancti: ta-
 men propter Dei ordinationem externæ actioni rectè tribuitur vis Spiritus sancti,
 cuius proprius effectus est regeneratio. Separatio autem hæc errorem Schwycken-
 feldianum sapit.

i) Duos Baptismos faciunt, dum à proprio effectu Baptismi, qui est Spiritus san-
 cti, aquam excludunt.

Colloquium Mompelgartense. 433

us Spiritus sancti. Sicut à Ioanne, Matth. 3. v. 11. & à Petro, 1. Epist. 3. v. 2. non separantur quidem, sed distinguuntur: dicente etiam Apostolo, de vniuerso Ministerio; eum, qui plantat & rigat, nihil esse.

Ad VI.

Omnia hæc sacra Scripturæ testimonia approbamus, quibus & Baptismi institutio, & eius effecta declarantur^k in ijs quidem, qui sua indignitate beneficia sibi præbita non repudiant.

AD DOGMATA superioribus Thesis subiecta.

Ad I. & II.

Aliquam^l latentem virtutem aliam aquæ (licet sacramentali) attribuire, quàm sacramentalis^m significationis, nunquam (quod ad Deum promittentem attinet) vanæ & inanis, existimamus manifestam esseⁿ Idololatriam, qua (quod ne ipsorum quidem Angelorum est) nempe remittendorum peccatorum, & renouandi cordis hominum vis, ad^o aquam, quantumuis sacramentalem, transfertur.

k) Hic excludunt eos homines, vel baptizatos, vel baptizandos, qui aeterno & occulto Dei decreto, priusquam aliquid boni vel mali fecerunt, ad aeternam damnationem ordinati sunt. Hæc enim, si milles baptizarentur, nunquam regeneratos fore affirmant: quod auditu horrendum est.

l) Si latens vis omnis ab aqua Baptismi tollitur: quid quæso aliud, quàm nuda signa relinquuntur: quod eum substantia Baptismi pugnat. Non enim Spiritus sanctus sine aqua, neque aqua sine Spiritu sancto, sed Spiritus sanctus per aquam, & aqua virtute Spiritus sancti, ex ordinatione diuina, in Baptismo regenerat.

m) Aqua Baptismi non ad significationem duntaxat, sed realem exhibitionem regenerationis tanquam organum à Deo ordinata est. Ideo hæc assertio apertè falsa & impia est.

Iii

Ad

n) Blasphemiam hoc in authorem Baptismi Christum esse, minimè dubitamus. Non enim Idololatria, sed cultus Dei est de Baptismo sentire, sicut paulò antè possumus.

o) Non simpliciter aquæ, aut per se tribuitur hæc vis latens regenerandi: sed quia diuinitus ad hoc in Baptismo ordinata est.

Ad III.

p) Remissio peccatorum in vocabulo (salutis) comprehensa est. Nulla enim salus est, ubi remissio peccatorum non est.

Miramur hic prætermitti unum ex præcipuis Baptismi finibus nempe peccatorum remissionem. ^q Salutem autem nostram hæcenus à Baptismo suspendimus, ut nec ipsius salutis fundamentum ab eo inchoemus, neque eius carentia, sed contemptu homines à salute excludi arbitremur.

q) Hoc responsum manifestè impium est, quod omnem consolationem adimit credentibus, quam in Baptismo, tanquam fundamento salutis, repositam habent, secundum illud Christi; qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

Ad IV. & V.

Quoties, quod rei signate est (qualis est in Baptismo) CHRISTI sanguis & Spiritus sancti opus, quod est interior mundatio, per Christi sanguinem) externa actioni tribuitur, Metonymiam sacramentalem esse affirmamus.

Ad VI.

r) Metonymiam hanc, sicut in Cæna Domini, aperte dånamus: quæ substantiam Sacramenti Baptismi euerit. Non enim ad significandam regenerationem, sed conferendam aqua Baptismi à Christo ordinata est. Nulla ergo hic Metonymia, nulla nominum permutatio locum habet.

s) Duplicem Baptismum fingunt, interiorem & exteriorem: eum vnus duntaxat sit Baptismus, qui re externa, aqua videlicet, & re interna spiritus regenerantis virtute, constat.

Quibusuis adultis, qui baptizantur, præberi semper totum Baptismum asserimus: sed ab ijs demum recipi^s interiore, qui veram fidem asserunt, vel eo ipso tempore, quo baptizantur, vel cum per Dei gratiam ipsis hoc contingit. Nec enim efficaciam Baptismi, ad id momentum referimus, quo præstat: sed ipsa Christi in eo oblata beneficia interdum illum procedere, ut in Cornelio, Actorum 10. Sicut etiam Abraham prius iustificatus, quam circumcisus fuit: interdum verò subsequi affirmamus, in ijs videlicet, qui fidem non habent, sed suo tempore habebunt, quam profitentur, cum baptizantur.

t) Hæc manifesta & aperta est diuini nominis profanatio in actione Baptismi, qua virtus Baptismi vsque ad senectam rejicitur.

Ad

Ad VII.

Infantes, putamus absurdum esse dicere, ^u renouari, ut vel eo ipso tempore, quo baptizantur, vel etiam ante, non modo adultæ etatis, verum etiam cogniti, & per fidem apprehensi Christi tempus, vetere extincto homine, noui fiant homines. Obsignari tamen in illis adoptionem fæderis, in quo nati sunt, & remissionis peccati originis gratiam asserimus: modò adulti facti his beneficijs sese non priuarint.

u) Hæc quoque assertio aperte falsa & impia est, quæ negat infantes in Ecclesia natos & baptizatos regenerari.

x) Non minus manifestè falsa & impia est hæc quoque assertio, quæ affirmat: Infantes propria fide carere, contra expressum Christi verbum: Quicumque offenderit VNVM EX MINIMIS his, QVI in me credunt. Et facilius credunt infantes, quam adulti, cum vsus rationis magis impediatur, quam promoueat fidem, I. Cor. 2.

y) Non probabiliter, sed certò censentur filij Dei, & fructu adoptionis donantur infantes baptizati: quoniam Deus promissione sua fallere non potest. Reddunt ergo dubiam consolationem, & virtutem Baptismi prorsus euertunt, qui talia de Baptismo sentiunt & docent: adeoque Sacramentum ipsum à Christo institutum profanant.

Ad VIII. & X.

Etsi propria fide, præsertim actuali ^x carent infantes (utpote quæ sit ex prædicati verbi auditu, Roman. 10.) tamen ex formula fæderis: Ero Deus tibi, & semini tuo, Genes. 17. v. 7. à parentibus ipsorum sibi & suis liberis per fidem apprehensi (qua etiam ratione sancti vocantur, I. Corinth. 7. v. 14.) meritò baptizantur, & adoptionis fructu donari ^y probabiliter censentur, ^z relictis Deo arcanis suis iudicijs.

IX.

Ad hoc responsum est suprâ ad 1. & 2. Theses.

XI.

Baptismus pars est Ministerij publici, quod est expresso Dei verbo ^a mulieribus, imò etiam priuatis personis interdictum: neque vel Baptismus videri potest contempsisse, qui

Iii 2

z) Respiciunt ad impium suum dogma de occulto Dei decreto contra maximam partem humani generis, quam Deus nolit per Baptismum regenerari. Ideo milles baptizatos, siue in infantia, siue adulta ætate, nunquam regenerari, aut in gratiam à Deo recipi, sed ad damnationem creatos & ordinatos perire, docent.
a) Mulieribus IN ECCLESIA non est permillum loqui, hoc est, concionari in æctu virorum I. Cor. 14. Sed vbi nullus vir præsens est: & concionari, & in casu necessitatis baptizare licet. Quia in Christo neque mas, neque femina, sed VNVS sumus omnes in Christo Iesu, Gal. 3.

436 Colloquium Mompelgartense.

qui nulla sua culpa excedens ex hac vita non baptizatur: neque necessitas vlla incidere potest, publici urgentis ministerij ^b leges transgredi.

b) Nulla lex in verbo Domini extat, quæ in casu necessitatis mulieres vel à docendo, vel à baptizando arceat.

Theodorus Beza, Geneuen. Ecclesiæ Minister.
Abrahamus Musculus, Bernens. Ecclesiæ Minister.

Petrus Hübnerus, Græcæ linguæ in Gymnasio Bernensi pub. Professor.

Antonius Faius, Geneuensis Ecclesiæ Minister.

Claudius Alberius D. Professor Philosophiæ in Academia Laufannensi.

Mompelgarti, 29. Martij 86.

COLLATIO DE

BAPTISMO.

D. BEZA.

SI placet sequemur eum ordinem, quem in precedente articulo obseruauimus, vt ad singulas vestras Theses respondeamus, & si quid desideremus, breuiter addamus.

D. IACOBVS.

Placet.

D. BEZA.

In prima Thesi quæro, mi Domine; quid ibi Baptismi nomine intelligas? Num ipsam externam actionem cum aqua, an verò etiam internam actionem Spiritus S. adcoq; simul interiorem & exteriorem Baptismum?

D. IACOBVS.

Nos per Baptismum intelligimus omnia ea, quæ ad substantiam Baptismi pertinent & necessariò requiruntur; videlicet externum Elementum, & verbum mandati atque promissionis Dei.

D. BEZA.

De substantia Baptismi, in quibus rebus consistat.

Colloquium Mompelgartense. 437

D. B E Z A.

Nos quoque dicimus, externum Baptismum externo Elemento & verbo constare. Ideoq; hanc Thesin vestram de externo Bpatismo veram esse, affirmamus. Sed ratione interioris Baptismi, dicimus insufficientem descriptionem Baptismi esse. Quia Baptismus non solum verbo & Elemento seu signo, sed etiam re significata constat, videlicet, sanguine Christi, qui in Baptismo maximè requiritur.

Nam actio Baptismi, quoad Elementum aquæ, in oculos, verbum autem promissionis in aures incurrit. Sed quemadmodum de Cæna Domini diximus, non solum externa signa panis & vini in oculos, & alios externos sensus incurrunt, sed res significata menti prebetur & offertur, videlicet corpus & sanguis Christi: Ita etiam Baptismus (quoniam Sacramentorum est eadem ratio, quæ signis & rebus significatis constant) non solum externo Elemento & verbo, sed etiam re significata, videlicet, sanguine Christi constat, qui mundat nos ab omnibus peccatis. Qui sanguis, aqua Baptismi 1. Ioan. 3. representatur; cuius rei nos ritus externa actionis Baptismi admonet, de quo Paulus ad Rom. 6. concionatur, cum inquit: An ignoratis, quòd quicumq; baptizati sumus in Christum Rom. 6. Iesum, in mortem eius baptizati sumus? Sepulti igitur sumus cum illo per Baptismum in mortem, ut quemadmodum excitatus est Christus ex mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

Nam per immersionem in aquam Baptismi, mortificatio veteris Adami & insertio in mortem Christi: per emergence autem resurrectio spiritualis representatur, qua à morte peccati resurgimus ad iustitiam & vitæ nouitatem; quæ omnia nobis sanguis Iesu Christi prestat. Hac per actionem Ba-

Significatio externi ritus in Baptismo.

438 Colloquium Mompelgartense.

ptismi representantur, & baptizato offeruntur. Et hac interior actio per Spiritum S. virtute sanguinis Christi peragitur: Ideoq; necessariò etiam addendus fuisset sanguis Christi quo Baptismus non minùs quàm verbo & aqua constat. Vos autem in Thesi vestra dicitis, quòd Baptismus tantum verbo & aqua constet: cùm propter significationem Christi sanguinis quoq; addendus fuisset. Loquor autem non de nuda significatione, sed eiusmodi representatione, qua res significata simul offertur etiam, & cum externo signo prabetur.

D. I A C O B V S.

Reuerende Domine Beza: Ego non meis, sed Apostoli Pauli verbis respondere volo, qui ad Ephesios sic scribit: **Baptismus vnus tantum.** Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus, & Pater omnium, qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus. Ex quibus verbis Apostoli manifestum est, quòd vnus tantum sit baptismus, & non duo, interior & exterior, sicut tu differuisti. Vnus hic Baptismus aqua & Spiritu constat, sicuti Christus inquit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest ingredi in regnum cœlorum. Nam aqua sine Spiritu non est Baptismus, neque Spiritus est Baptismus sine aqua, sed aqua cum spiritu, & spiritus cum aqua verbo Christi copulata; sub quo verbo in Thesi nostra prima Spiritum sanctum intelleximus, quem complectitur; quo verbo etiam Christus Baptismum instituit. Baptizate, inquit, eos in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti. Quæ efficiunt Baptismum, qui est lauacrum regenerationis & renouationis in Spiritu sancto.

Quapropter frustra quæritur; num vocabulo Baptismi externum duntaxat, & non simul quoque internum Baptismum intelligamus; cùm vnus tantum sit Baptismus, non duo

Colloquium Mompelgartense. 439

duo Baptismi, alter interior alter exterior. Deinde, quod ad communem rationem Sacramentorum attinet Baptismi & Cœnæ Domini; etsi sanguis Christi in omnibus concurrat, non tamen ideò per omnia eadem omnium Sacramentorum est ratio. Etenim non solùm Elementis, sed etiam causa formali, quæ ex verbo petitur, & finibus seu effectis, differunt. Nam in Baptismo regeneramur, non reficimur: in Cœna Domini prius renati reficimur, & non regeneramur. Item, in Baptismo Spiritus sanctus nos regenerat per aquam in sanguine Christi: In Cœna Domini autem Christus suo corpore & sanguine nos reficit.

Sacramenta quomodo inter se differant.

Baptismus.

Quapropter etsi in utroque Sacramento Baptismi & Cœnæ Domini applicatio sit sanguinis Christi ad gratiam conferendam, si fide accipiantur: tamen singula Sacramenta suas certas & à se inuicem distinctas rationes & definitiones habent, in verbo expressas.

Cùm igitur Christus aquam cum spiritu, & spiritum cum aqua coniunxerit, eùm inquit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu; & non dicat, nisi quis renatus fuerit ex aqua tantùm, neque ex spiritu tantùm: Idemque in Baptismi institutione repetit, cùm inquit: Baptizate eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Ideoque non possumus duos Baptismos agnoscere, alterum interiorem, qui per exteriorem significetur: alterum exteriorem, qui interiorem significet & repræsentet: Sed vnum tantùm Baptismum, non autem duos.

Neque etiam effectum Baptismi, qui est regeneratio, cum substantia Baptismi, quæ aqua & Spiritu constat confundere debemus. Aliud enim est regeneratio, & aliud Baptismus, qui aqua & Spiritu constat, quibus regeneratio fit, secundum verbum Christi in Baptismo. Nam Spiritus sanctus per asperionem aquæ in nomine totius Trinitatis factam, regenerat. Ideoque Spiritus & aqua in Baptismo

Effectus Baptismi cum substantia eius non confundendus.

Spiritus & aqua in Baptismo non diuclenda.

440 *Colloquium Mompelgartense.*

ptismo nequaquam diuellenda, quæ in actione hac verbo Christi coniuncta sunt, & ita coniuncta manent, vt neutrum sine altero in hac actione Baptismus dici aut esse possit. Hæc enim sunt substantialia Baptismi, sine quibus Baptismus consistere non potest.

D. B E Z A.

Non videntur mihi verba Pauli ex Epistola ad Ephesios hoc loco aptè citari; in quibus solum monet, ne diuersas religiones sequamur, sed sub vno Christo maneamus omnes. Et nos quoque agnoscimus vnum tantum Baptisma, neque dicimus duo genera Baptismi esse. Est enim vnus Baptismus.

D. I A C O B V S.

Aptè à me Pauli verba citata esse, res ipsa demonstrat. Non enim quæritur, quòd Paulus respexerit, & in quem finem hæc scripserit; sed hoc sufficit, quod dicit: *VNUM* esse Baptisma. Vos autem facitis duos Baptismos, exteriorem aquæ, & interiore spiritus; quod verbis Pauli reclamatur.

D. B E Z A.

Sed qua causa est, cum partem Baptismi facias Spiritum sanctum, quòd non etiam in hac Thesi posueris, in qua dicitur Baptismum duabus rebus constare, Elemento & verbo; cur Spiritum sanctum præteris?

D. I A C O B V S.

Quòd non expressè in hac Thesi posuerimus Spiritum sanctum, causa est, quòd ab initio ea tantum ponere voluerimus, in quibus inter nos consensus sit: quemadmodum in prioribus articulis etiam factum est. Nam vos nunquam nega-

negaturos existimauius: Baptismum verbo & Elemento constare: secundum illud Augustini vulgò notum dictum: Accedat verbū ad Elementum, & fit Sacramentū. Sed quomodo hæc & quā dissimiliter à vobis & à nobis intelligantur, non ignorauimus; quin cū illas Theses conscriberemus, ea de re inter nos collocuti sumus, illud Dominis explicandum fore, quando ad controuersas Theses peruenimus. Modò hoc axioma firmum & extra controuersiam positum sit: Baptismum verbo & Elemento constare; quod nemo intelligens negare potest. Quid autem verbum complectatur, & per illud intelligatur; alia quæstio est, in alijs sequentibus Thesibus explicata. Præterea Spiritus sanctus tantquam principalis & substantialis pars baptismi (si ita loqui licet) in verbo comprehensus est & inclusus. Quemadmodum enim in Cœna Domini, corpus & sanguinis Christi inclusa sunt verbo Testamenti: Accipite, manducate, hoc est corpus meum: Accipite, bibite, hic est sanguis meus: Ita etiam in verbo Baptismi Spiritus sanctus inclusus, & cum aque externo Elemento coniunctus est, quo Christus baptizare iussit. Nam si quis aliās millies & iterum millies aqua aspergeretur; à peccatis suis nunquam mundaretur. Quando autem ad aquam verbum Dei, & per verbum Dei Spiritus sanctus accedit, & aqua hæc in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti aspergitur; tum demum baptizatus à peccatis mundatur, regeneratur, & renouatur, & planè nouus homo fit.

D. B E Z A.

Cur Spiritum sanctum potius Baptismo, quàm Cœna Domini tribuis?

D. I A C O B V S.

Quia hoc verbum Dei expressè docet, & Deo sic placuit, qui ordinauit, vt Spiritus sanctus in Baptismo regeneret:

Kkk

Corpus

442 *Colloquium Mompelgartense.*

corpus autem & sanguis Christi spiritualiter nos in Cæna Domini reficiant.

D. B E Z A.

Quemadmodum in Cæna Domini constituis signa, & rem verbo Christi expressam, videlicet corpus Christi pro nobis traditum, & sanguinem Christi pro peccatis nostris effusum. Sic fatearis quoque necesse est, in Baptismate constituere, signa & rem verbo comprehensam. Cur ergo non potius sanguinem Christi quàm Spiritum sanctum ponis? Nam sanguine Christi abluimur à peccatis nostris, sine quo nulla purgatio à peccatis fieri potest. Sanguis enim Christi est res Sacramenti in Baptismo, sicuti suprà declaratum est, quòd necessario ad Baptismum requiratur: aliàs nulla est ablutio & purgatio à peccatis in Baptismo, quæ ad interiorem Baptismum requiritur.

D. I A C O B V S.

De singulis Sacramentis & sentiendum & loquendum est, sicuti verbum Dei sonat. Neque inane verbum dicimus, sed continet hoc verè, quod sonat. Est autem verbum Christi in Baptismo: Baptizate eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Hoc verbum præsentiam trium personarum sanctæ Trinitatis complectitur, Patris, Filij, & Spiritus sancti. Ideoque etiam opus regenerationis in Baptismo, opus totius Trinitatis est. Quia verò Pater & Filius per Spiritum sanctum regenerationem & renouationem operantur, ideoque Christus regenerationis hoc opus peculiariter Spiritui sancto tribuit, cum inquit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu. Quapropter in Baptismo rem Sacramenti dicimus Spiritum sanctum esse, qui virtute sanguinis Christi homines ad vitam æternam regenerat.

Est ergo sententia nostra: nunquam rectè aut verè dici posse,

Regeneratio est opus trium personarum diuinitatis in Baptismo. Res Sacramenti in Baptismo Spiritus sanctus.

posse, Baptismum alium exteriorem, alium interiorem esse. Nam nunquam verè baptizatus est, qui duntaxat externa aqua ablutus est. Quoniam Baptismus, vt non tantum aqua, ita neque etiam tantum Spiritus, sed simul aqua & Spiritus est. Ideo què Baptismus etiam spiritualis aqua rectè dicitur. Quemadmodum etiam panis Cœnæ Dominicæ nõ communis panis, sed panis DOMINI, & corpus Christi est, quod verbum Testamenti Christi cum pane sacramentaliter coniunxit, cum inquit: hoc est corpus meum.

Baptismus non est duplex.

Quemadmodum igitur non sunt duæ aut duplex Cœna Domini, altera exterior, altera interior: ita etiam non sunt duo Baptismi, vnus exterior, alter interior: sed vnus est tantum baptismus, re interna & externa, videlicet aqua & Spiritu constans, verbo Domini coniunctis; quæ simul iuncta Baptismum vnum efficiant, à Deo institutum.

Cœna Domini vnica non duæ.

D. B E Z A.

Non dum disputatur de toto negotio, sed hic tantum agitur de partibus Baptismi. Neg, ego constituo duos Baptismos. Sicut enim in Cœnæ Dominicæ vsu, quæ vna est, aliqua est manducatio interior, & aliqua exterior (quoniam fideles præter panem accipiunt & manducant corpus Domini per fidem, & sic aliquid interius habent, quod alij non habent, qui vera fide carent:) sic in Baptismo, qui verè fideles & electi sunt, non solum aqua asperguntur & abluuntur, sed interius sanguine Christi asperguntur, quod infidelibus non accidit.

Sed quero ex te, vt mihi disertè explices, quid in hac Thesi intelligas, per verbum Dei, quo Baptismus constat. Num sanguinem Christi? Quia enim Pater, Filius & Spiritus sanctus non sunt pars Baptismi; Ideo necesse est, vt sanguinem Christi intelligas, qui per aquam Baptismi sacramentaliter & efficaciter representatur.

Quid verbo Dei in Baptismo exprimitur.

444 *Colloquium Mompelgartense.*

D. I A C O B V S.

Christus suorum verborum est optimus interpres, qui
 Ioan. 3. Ioannis tertio, paucissimis verbis mentem suam expressit,
 inquiens: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, nō po-
 test ingredi in regnum cœlorum. His verbis Christus nullam
 expressam mentionē facit, Patris, aut Filij, neq; etiā sangui-
 nis filij, sed sancti Spiritus tantūm: quemadmodū nec etiā
 opus fuit. Nam Pater & Filius, & Spiritus sanctus sunt vnus
 spiritus simplicissimus. Coniunxit autem cum Spiritu aquā,
 & vtrique regenerationem tribuit, quod videlicet Spiritus
 per aquam ad vitam æternam regeneret. Quapropter mani-
 festa verba Christi secuti, Baptismum aqua & Spiritu con-
 stare dicimus, quæ per verbum Christi coniunguntur, quo
 baptismum instituit.

D. B E Z A.

*Sed quid fiet de sanguine Christi in Baptismo? aut quo lo-
 co illum collocas?*

D. I A C O B V S.

Quomodo sanguine
 Christi in Baptismo
 aspergamur.

Sanguis Iesu Christi Filij Dei (inquit Ioannes) emundat
 nos ab omni peccato. Cuius aspersione Spiritus sanctus per
 aquam Baptismi nos regenerat. Quæ aqua Spiritus sancti
 organum & instrumentum est, per quod regenerationem
 operatur. Regenerat ergo & renouat nos Spiritus sanctus
 per asperionem aquæ in nomine sanctæ Trinitatis super in-
 fantem effusæ, aut in eam immersos, virtute sanguinis Chri-
 sti, quæ aspersio in veteri Testamento varijs modis adum-
 brata fuit, quando populus sanguine sacrificiorum asperge-
 batur & aqua lauabatur.

Exod. 25.

D. B E Z A.

*In asperionis sanguinis Christi meministi. Sicut igitur
 aqua corpus aspergitur: sic nos etiam animam aspergi dici-
 mus.*

Colloquium Mompelgartense. 445

mus. Ideoq; aqua Baptismi sanguinem Christi representat, qui à Baptismo excludendus non est.

D. IACOBUS.

Christus non dixit de aqua Baptismi: Hoc est sanguis meus. Neque dixit: aqua representat sanguinem meum: sed dixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu. In his verbis oportet nos acquiescere: Ideoq; nō possumus asserere aquā Baptismi à Christo institutam & ordinatam esse, vt sanguinem ipsius significet & representet: quia nullum hīc verbum Dei habemus. Sed verbum Dei sonat dūtaxat de asper- sione aquæ, in nomine Trinitatis; vbi nulla representatio, sed veræ & realis regenerationis lauacrum describitur. Sic- uti enim in Cœna Domini panis & vinum nō ad repræsen- tationem, sed ad dispensationem corporis & sanguinis Chri- sti ordinata sunt: Ita aqua Baptismi quoque non ad repræ- sentationem, sed ad dispensationem spiritualis lauacri rege- nationis in nomine Trinitatis ordinata est. Vbi verè rege- nerantur baptizati; cuius regenerationis organum est aqua, per quam virtute sanguinis Christi Spiritus sanctus id ope- ratur, quod nobis Christus suo sanguine meruit.

Et quamvis ritus immersionis seu asperfusionis in Baptif- mo, spiritualis mortificationis & regenerationis quædam representatio est: non tamen representandæ sed efficiendæ regenerationis causa instituta est, ne figuras & vmbas, sed corpus & veritatem quæramus & credamus. Et huc pertinet illud Pauli: Christus dilexit Ecclesiam suam, & semetipsum exposuit pro ea, vt illam sanctificaret mundans LAVACRO AQVÆ IN VERBO. Vbi Apostolus Paulus, sicut Thesis nostra prima habet, substantiam Baptismi duabus his parti- bus descripsit, videlicet aqua & verbo.

Aqua Baptismi non ad representationē sanguinis Christi in- stituta est.

Ritus immersionis seu asperfusionis aquæ in Baptifmo non si- gnificatiuus tan- tum.

Ephes. 5.

D. BEZA.

Lauacrum aqua est tantum significatio & representatio

Kkk 3

spiri-

446 Colloquium Mompelgartense.

An Baptismus sit la-
uacrum regenera-
tionis.

spiritualis lauacri, in quo anima lauatur, hoc est, mundatur à peccatis, quod fit per sanguinem Christi; quam ablutionem aqua Baptismi externa & Elementaris significat & representat. Non autem est ipsa ablutio, seu lauacrum; neq; etiam illam præstare aut efficere potest.

D. I A C O B V S.

Ephes. 5.

Pauli Apostoli verba nunc à me recitata apertè repugnant neque interpretationem vestram falsam admittere possunt, cū inquit: *MUNDAUIT ECCLESIAM LAVACRO AQUÆ IN VERBO.* In quo verbo? In eo quod Spiritus sanctus cum aqua copulauit. Non enim significatiuè, sed realiter mundauit eam. Et apertè dixit: *Ἄξῳ*, id est lauacro aquæ; quo docere voluit, meritum effusi sanguinis Christi homini baptizato per asperisionem aquæ Baptismi applicari; sine qua applicatione, facta effusio sanguinis Christi infanti non baptizato, & non regenerato ad purgationem à peccatis fuerit prodesset; secundum illud Christi: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest ingredi in regnum cælorum.

Ioan. 3.

D. B E Z A.

Nomen [lauacri] in Baptismo, quando ad animam refertur, figuratè & metaphoricè accipitur: quia anima non abluatur aqua, sed corpus tantum. Cùm igitur baptismus dicitur lauacrum; necesse est, vt significet tantum lauacrum illud spirituale, quod intus fit per asperisionem sanguinis Christi. Ideoq; Baptismus non rectè à vobis definitur, in quo sanguis Christi excluditur, qui substantialis pars Baptismi est. Sic in Baptismo concurrunt visibile & inuisibile. Visibile est aqua significans aut representans sanguinem Christi: Et inuisibile, est sanguis Christi, aqua representatus. Quem admodum & ritus externus visibilis asperisionis aquæ significans & re-

Colloquium Mompelgartense. 447.

Et representans inuisibilem asperſionem ſanguinis Chriſti, qui fit per fidem.

D. B E Z A.

Nunc aliquoties dixi, ad Baptiſmum duo neceſſariò requiri, aquam & Spiritum; quæ tu in Baptiſmo diuellis & ſeparas, & duplicem Baptiſmum ſtatuis, cum ſit vnus tantum. Cum enim ſola aqua vel aſperſio aquæ non fit Baptiſmus, ſed aqua cum Spiritu: Ideo quæ nulla hinc figura, nulla metaphora, nulla ſignificatio locum habet, de qua vos loquimini. Sed *EST, EST, EST* lauacrum regenerationis.

Et ſi enim aqua non pertingit ad animam: quia tamen Spiritus per aquam virtutem ſuam exerit, & actio illa tota eſt ſpiritualis, neque aqua ſordibus corporis abluendis, in hac actione ſeruit, ſed vt pariter corpus & anima lauentur à peccatis, ne imputentur, & Spiritus regeneretur, qui carnem etiam ſecum in obſequium Dei trahit; placuit Spiritui ſancto, vt per externa & viſibilia inuiſibilia adminiſtrentur & perficiantur, non repræſententur, & ſignificentur tantum, ſicuti de Cœna Domini ſuprà quoque dictum eſt.

Et vt paucis complectar omnia; diſtinguenda ſunt viſibilia & inuiſibilia in Baptiſmo, ſed non diuellenda ſunt, aut viſibilia in nudam ſignificationem ſpiritualis regenerationis conuertenda: quam regenerationem tu ſignificari dūtaxat, Baptiſmum autem aquæ regenerationis lauacrum *RE VERA ESSE* negas, quod falſum eſt.

Quomodo per aſperſionem aquæ Baptiſmi, anima mundetur.

In Baptiſmo diſtinguenda non diuellenda ſunt corporalia & ſpiritualia.

D. B E Z A.

Cur tu autem in illa Theſi hanc ſpiritualem regenerationem præteriſ?

D. I A C O B V S.

Ego nequaquam præteriui; ſed eam ſub *VERBO DEI* complexus ſum, in quo includitur.

D. B E-

448 Colloquium Mompelgartense.

D. BEZA.

Sed cur præteris sanguinem Christi, qui est substantialis pars Sacramenti Baptismi, sine quo nulla fit ablutio à peccatis, quam aspersio aquæ Baptismi representat & offert?

D. IACOBVS.

Sanguis Christi in verbo comprehensus.

Eum similiter in verbo Dei cōprehensum esse dico. Nam in mortem Christi baptizamur, quod verbum Dei docet. Et Spiritus sanctus virtute sanguinis Christi corda à peccatis abluit, hominemque regenerat & mentem renouat. Ideoque dicit Augustinus: Accedat verbum ad Elementum & fit Sacramentum. Quicquid igitur præter externum elementum in Baptismo adest, id in VERBO inclusum & comprehensum est.

D. BEZA.

Descriptio Baptismi.

1. Pet. 3.

Sacramenti vocabulo non vna significatione vsi sunt Patres. Communiter autem pro externis signis, quibus res sacre representantur, & offeruntur. Et D. Petrus Baptismum verum describit, qui saluos nos faciat, non sordes carnis abigendo, sed ut bona conscientia bene respondeat apud Deum, per resurrectionem Iesu Christi. Tu autem solum externum Baptismum definis, quod aqua & Verbo constat. Et interiore Baptismum & sanguinem Christi omittis, qui verus Baptismus est, quem Baptismus aquæ exterior representat.

Quod ex Ioannis capite tertio affertur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non substantiam, sed effectum tantum veri interioris Baptismi describit, qui est regeneratio, quam aqua efficere non potest.

D. IACOBVS.

Non ignota est mihi varia significatio vocabuli Sacramenti in scriptis Patrum & Doctorum Ecclesiæ. Quando autem

autem Patres interdum pro signo tantum vsurparunt; alteram duntaxat partem Sacramenti, non totam substantiam eius intellexerunt. Quod Augustinus frequentissime facit: sed de Cœna Domini differens, Sacramentum nihilominus testatur duabus rebus constare, visibili pane & vino, & inuisibili corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi. Et Petri locus opinioni tuæ è diametro repugnat, ubi Baptismum aquæ cum aqua diluuij confert, & Baptismum aquæ ἀντίτυπον aquæ diluuij appellat, non quòd ipse sit typus spiritualis ablutionis, quem duntaxat repræsentet. Nam ἀντίτυπον aquæ diluuij erat; sed ἀντίτυπον appellat. Nam ἀντίτυπον aquæ diluuij. Baptismus aquæ ἀντίτυπον aquæ diluuij.

τύπον adumbrationem rei, ἀντίτυπον verò rem typi significatam indicat. Quemadmodum hoc loco Petrus diluuium & seruationem Nohæ, typum Baptismi facit: ita ut Baptismus sit ἀντίτυπον, & τύπον respondeat, & quòd aqua Baptismi ad nobiliorem vsum destinata sit, videlicet, ut conscientia per eam salua facta, id est, remissionem peccatorum consecuta, & gratiam Dei adepta, benè coram Deo respondeat. Qua ratione non alius Baptismus est interior, alius exterior, sed vnus & idem Baptismus aqua & Spiritu constans, quo corpus & anima spiritualiter, sed tamen verè à peccatis abluuntur, regenerantur & renouantur. Et Ioan. 3. Christus non tantum de fructu & effectu Baptismi concionatur, sed substantiam Baptismi simul describit, quibus partibus confert, videlicet aqua & Spiritu, verbo Dei copulatis, quarum neutra sine altera Baptismus est.

Quòd autem in hac prima Thesi non explicitè posuerimus, quæ in Baptismo concurrunt: causa hæc est (sicuti paulò antè etiam responsum est à nobis) quòd primò loco ea duntaxat posuerimus, quæ extra omnem controuersiam sunt; sicuti vos quoque negare non potestis, Baptismum verbo Dei & aqua constare. Si enim alterum desit, Baptismus non est. Quid autem sub verbo Dei comprehendatur; alterius loci fuit ponere.

450 Colloquium Mompelgartense.

D. BEZA.

Cur non idem de Cæna Domini quoque dixisti? Quod constet verbo Dei, ac pane & vino? Sed loco verbi Dei posuisti corpus & sanguinem Christi, quibus Cæna Domini consistet.

D. IACOBVS.

Quia in verbis institutionis Cænae Domini, corpus & sanguis Christi expressè posita sunt: Accipite manducate, hoc est corpus meum: Bibite, hic est sanguis meus. Quod in verbis institutionis Baptismi non est factum; vbi nulla profusio sanguinis Christi expressa, sed solius Trinitatis mentio facta est, in cuius nomine sit baptizandum.

Præterea cum in Sacramentis noui Testamenti nõ sint significationes aut $\tau \upsilon \tau \eta \iota$, hoc est, figura & vmbra, quæ res absentes significant: sed $\alpha \upsilon \tau \iota \upsilon \tau \eta \alpha$, hoc est, res ipsæ vmbrae & figuris significatæ & representatæ, & verbum Christi expressum sit: HOC EST CORPVS MEVM: HIC EST SANGVINEVS: Ideo partes substantiales Cænae Domini etiam expressè posuimus, verbo Testamenti Christi coniunctas. Sicuti etiam aquam & Spiritum in sequentibus Thesis expressè coniunximus.

D. BEZA.

Sed procedo ad sequentem Thesis secundam. Baptismum in locum circumcisionis successisse concedo: Quamuis inter circumcisionem cordis, & circumcisionem carnis externam, distinguendum erat.

D. IACOBVS.

Circumcisio vna,
non duæ.

Sufficiebat hoc loco simpliciter circumcisionem ponere; quia non duæ circumcisiones, sed vna tantum est, quam Deus Abrahæ commendauit.

D. BEZA.

Colloquium Mompelgartense. 451

D. BEZA.

Thesin tertiam etiam probamus. Nam infantes in Ecclesia natos baptizandos esse, nemo apud nos dubitat. Quapropter ad quartam Thesin accedimus, in qua nos mallems dicere per Spiritum sanctum, quam IN Spiritu sancto. Cum enim Baptismus constet signo & resignatus; idcirco dicimus à Spiritu sancto per Baptismum nos regenerari.

De Phrasibus:
In Spiritu sancto, &
per Spiritum S.

D. IACOBVS.

Quod ad phrasin attinet, qua in Thesi quarta vsi sumus: **AN** Baptismus sit lauacrù regenerationis & renouationis **IN** SPIRITU SANCTO: pro quo vos malletis dici, per Spiritù sanctum. Respondeo, phrasin esse Spiritus sancti, Hebrais vsitatam. Et apud Latinos [per] plerunq; instrumentalem causam significat. Cum autem Spiritus sanctus sit causa efficiens regenerationis principalis, quam per aquam tanquam per instrumentum, in sanguine Christi operatur: idè potius uoculam **IN**, quam **PER** posuimus. De qua tamen cum quoquam litigare nolumus, si modò de re ipsa constet, quòd **NVDÆ AQVÆ** hoc opus non tribuamus, sed Spiritui sancto per aquam.

Cur potius **IN** Spiritu S. quam **PER** Spiritum S. ponendum.

Quòd autem hanc Thesin posuerimus, quæ statum controuersie complectatur, hæc potissimùm causa fuit: Quòd in vestro Orthodoxo consensu, quæ sic vocatis, expressè positù sit: quum dicitur: Baptismus est lauacrù regenerationis & innouationis; nequaquam secundum literam accipiendù, sed necessariò (sicut & in verbis Cœnæ Domini, & locutionibus de persona Christi) ad tropù cõfugiendum esse: quòd uidelicet nõ sit, sed significet & representet tantù regenerationem, cuius etiam sigillum sit, sed dütaxat in electis. Quod nos tanquam apertè falsum damnamus, & cõstanter asserimus: verbù [est] *ἡ ἁγία πνεῦμα*, hoc est, eo modo, quemadmodum etiam reliqua uocabula, non per tropum sed secundum literam accipiendum & intelligendum esse, sicuti secundum

An Baptismus sit lauacrum regenerationis.

In præfatione Apologetica, a 5.

In Baptismo verbù **EST** sine tropo accipiendum.

E S T.

Lauacrum.

Regeneratio.

dum literam in genuina & propria significatione sua fontant. Vocabulum enim [Baptismus] non aquam tantum, sed aquam cum Spiritu, & totam actionem à Christo institutam significat. Verbum [E S T] significat idem, quod verè & realiter esse, non significare, figurare, adumbrare, representare. Lauacrum propriè intelligitur, quando reuera homo aqua lauatur. Renouatio & regeneratio veram & realem regenerationem & renouationem exprimunt. Vbi igitur aut in quo vocabulo est tropus? ad quem iuxta illum consensum minimè orthodoxum, vestra quoque opinione, tam necessariò confugiendum est? Nulla, nulla inquam, necessitas hoc facere cogit: Imò ipsa Baptismi ratio talem tropum prorsus non admittit. Nam quotquot infantes baptizantur, reuera & realiter in filios Dei adoptantur, regenerantur & renouantur. Vt qui priùs, hoc est, ante perceptum Baptismum, in gratia Dei non erat; post Baptismum in gratiam Dei receptus, verè in Filium Dei adoptetur. Vbi adoptio non significatur tantum, sed REALITER confertur. Nam Spiritus sanctus in ista aspersione aquæ Baptismi adest; qui præstat, quod nuda aqua sine Spiritu sancto præstare non posset. Ideo nulla est hic tropica significatio adoptionis, sed vera adoptionis communicatio. Nam homo baptizatus in Baptismo accepit, & post susceptum Baptismum habet, quod ante perceptum, Baptisma non habebat. Sicut enim si infans octauo die non circumcisus esset, deleta fuit anima eius ex populo Dei, etiamsi ex pijs parentibus natus esset, quia pactum Dei irritum fecit, sicut verba Mose expressè sonant: *MASCULUS CUIUS PRÆPUTIJ CARO CIRCUMCISA NON FUERIT, DELEBITUR ANIMA eius de populo suo: QUIA PACTUM MEUM IRRITUM FECIT.* Idem de Baptismo quoque iudicandum est. Cui tamen Dominus adeò certum tempus non præscripsit. Ideo non est signum nudum adoptionis Baptismus, sed per illud ipsa adoptio confertur. Nam eo ipso momento, quo infans circumcisus fuit, eodem etiam momento adoptatus fuit in Filium Dei. Cuius adoptionis externum quidem

Gen. 17.

Baptismus non est
nudum signum
adoptionis.

Colloquium Mompelgartense. 453

quidem signum in carne præputij ablata accepit; sed sola ablatio illa tantum beneficium Dei præstare non potuisset, nisi accessisset verbum, per quod Spiritus sanctus efficax in adoptionem & eiusdem obsignationem fuit. Sicut nunc in nouo Testamento quoq; per Baptismum efficax est, & adoptionem nobis Christi sanguine & merito acquisitam, per hoc Sacramentum Baptismi, applicat & obsignat.

D. B E Z A.

Neque nos docemus, Sacramenta nuda signa esse: sed externa tantum actioni, tantam vim tribuendam esse, negamus, quantam vos ei tribuitis: quod solius Spiritus sancti est. Præterea in Baptismo ritè administrato non significari tantum, sed peccatorum remissionem & regenerationem omnibus baptizatis offerri quoque & præberi dicimus, quamuis non ab omnibus, qui baptizantur, accipiantur.

Devi & efficacia Sacramenti Baptismi.

Nam Baptismus aque ita regenerationem & adoptionem repræsentat, ut vis latens ei non sit affixa; aliàs omnes homines qui baptizarentur, etiam regenerarentur & renouarentur. Et Baptismum aqua non esse, sed significare & repræsentare duntaxat lauacrum regenerationis & renouationis, eorum vita probat, qui etsi baptizati sunt, tamen neque renati sunt, neque innouati, sed veterem hominem cum suis desiderijs in se regnare sinunt, totiq; peccatis seruiunt.

Neque enim Baptismi efficacia ad id momentum astringenda est, quo homo baptizatur; sed ipsa Christi in eo oblata regenerationis & renouationis beneficia, interdum illum præcedere, ut in Cornelio, interdum verò subsequi dicimus, in ijs videlicet, qui fidem non habent, sed suo tempore habebunt, quam ore profitentur, cum baptizantur.

D. IACOBVS.

An nuda signa in Sa-
cramētis ponantur.

In responsi: ad Do-
gma. 1. & 2.

An Spiritus S. vim
suam statim in actu
Baptismi exerat.

Non ignoro, vestros constanter negare, quòd non ponant nuda signa aut significationes & repræsentationes inanes in Sacramento noui Testamenti; quia dicitis, quòd res significatæ simul cum signis offerantur ac præbeantur. Sed supra in loco de Cœna Domini demonstratum est, reuera nuda signa à vobis statui in terris. Quoniam nullam realem præsentiam earum rerum in terris creditis, quas per panem & vinum in Cœna Domini significari dicitis. Ita etiam hoc loco de Baptismo affirmatis; siquidem apertè in vestris Theſibus ponitis, Idololatriam manifestam esse, SI ALIAM VIRTUTEM AQVÆ quàm sacramentalis SIGNIFICATIONIS, quantumuis sacramentalem attribuamus. An verò hoc non sit nuda signa sine re signata statuere, iudicio auditorum committimus. Deinde non alia ratione offerri & præberi dicitis res signatas, quàm significando & repræsentando. Quod similiter nullam realem præsentiam statuit, sed relationem duntaxat signi ad signatum; quorum alterum, videlicet signum, sit in terris, res signata in cœlis, vel aliàs non præsens, sed longo tempore demum secutura. Quod etiam iudicio auditorum committimus, an non sit nuda signa asserere. Siquidem hæc ratio omnibus signis adhæret; quæ res simpliciter tantum significant & repræsentant, de qua hic disputatis. Quòd autem Spiritus sanctus in Baptismo legitimè administrato vim in Baptismo latentem non exerat eo tempore, quo homo baptizatur; mihi valde nouum & mirum est auditu. Et sanè hæc ipsa assertio planè confirmat vos nuda signa in Sacramentorum vsu ponere. Tolle enim ex Sacramentis substantiam rerum signatarum, & earum quoque effectum ac vsus; quid, quæso, nisi nuda signa relinquuntur? Quod in Baptismo non solum damnatorum, (qui etiam baptizati, sed vestra opinione regenerati, aut Spiritu sancto donati nunquam sunt) sed etiam electorum fieri dicitis. Vbi effectum Baptismi, non eo tempore, quo homo baptizatur, sed longo interposito tempore sequi dicitis.

Causa

Colloquium Mompelgartense. 455

Causa autem huius erroris est, quòd Baptisinũ vnum in duos Baptismos diuiditis, interiorem & exteriorem: cùm hos duos Baptismos Scriptura ignoret, & vnum tantũ Baptismum prædicet. In quo metonymiæ locus esse non potest, nisi nuda signa afferre velimus; quod ne vos quidem facere videri vultis.

Metonymia in Baptismo nullum locum habet.

Nequaquam autem Deus instituire, sed abrogare voluit representationem ablutionum, quæ in veteri Testamento varijs modis vsitata fuerunt. Quæ omnia nunc per Baptisinũ abrogata sunt, quando ipso Christi sanguine per aquam Baptismi corpore & anima in nomine Trinitatis aspersi, ab omni immunditie purgamur, & coram Deo mundi reputamur.

D. B E Z A.

Nobis minimè nuda signa videntur, quæ tam efficaces significationes & representationes coniunctas habent: quibus res significata non solum representantur, sed simul etiam cum signis offeruntur & præbentur. Vt enim corpus aqua abluatur: ita etiam per interiorem Baptismum Spiritus, anima à peccatis sanguine Christi purgatur. Hic Baptismus Spiritus, verus est Baptismus: quem Baptismus externus aqua significat, & representat, & adoptionem obsignat, etiam si non statim eo tempore fiat, quo homo baptizatur.

Quomodo non nuda signa constituas Beza.

D. I A C O B V S.

Aliud est significatio seu representatio rei, & aliud exhibitio rei. In baptismo non tantum significatur & representatur adoptio, sed etiam exhibetur, & reuera in presenti præstatur. Quantum igitur differunt representatio seu significatio, & exhibitio rei: in tantum etiam differt nostra senten-

456 Colloquium Mompelgartense.

sententia à vestra. Baptismus enim, quoniam est lauacrum regenerationis, non duntaxat aquæ aspersione significatur & repræsentatur, sed in aspersione aquæ exhibetur, vt diximus: ideo etiam in illo actu eam præstat.

Quomodo significatio, locum in Baptismo habere possit.

In responſad Theſin 3. & 4.

Quod ad significationem attinet seu repræsentationem si partes Baptismi inter se conferantur, suo modo ferre possumus, quòd aqua signum sanguinis, & aspersio eius, seu immersio spiritualis mortificationis & regenerationis significatio seu repræsentatio dici possit. Verùm hæc aqua & eius nuda aspersio, non est Baptismus, sed pars duntaxat Baptismi. Nam cum numero vnus tantum sit Baptismus, qui constat aqua ET SPIRITV, non sola aqua, nec solo Spiritu, sed aqua & Spiritu simul: Metonymia vestra sacramentalis, quam fingitis, locum hic habere non potest, quia alterum pro altero sumatur, aut alteri tribuatur, quod alterius est. Sed vnus & idem effectus vtrique simul tribuitur, videlicet Spiritui & aquæ. Quoniam non aqua sine Spiritu, neque Spiritus sine aqua, sed Spiritus per aquam, & aqua virtute Spiritus sancti, hominem verè regenerat & renouat. Vbi omnis tropus profus excludendus est, & nullo modo recipiendus, de quo vester Orthodoxus consensus falsò disputat.

D. B E Z A.

De vocabulo Sacramenti.

Verbum Euangelij.

Baptismus.

Baptismi definitio.

Appellatio Sacramenti, interdum angustius, interdum latius sumitur. Interdum enim tantum externa signa intelliguntur, quæ res significant & representant. Interdum rem significatam & effectum simul cum signis complectitur. Sicut Euangelium interdum externum verbum prædicatum: interdum ipsum Dei internum, & æternum Verbum significat. Ita in Baptismo dicitur ablutio illa externa, quæ fit per aspersione[m] seu immersionem aquæ, Baptismus; quæ repræsentatur spiritualis immersio, quæ verus Baptismus est. Ideo, talis definitio

Colloquium Mompelgartense. 457

finitio causalis est, quando res ab effectis definitur, ut cum Baptismus dicitur lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti.

Nos igitur rem significatam, hoc est, effectum coniungimus cum signo, cum dicimus, quod Baptismus sit signum significans & obsignans adoptionem filiorum Dei. Qua in re Paulum sequimur, qui de Abrahamo inquit: Et signum accipit circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei: ne plus tribuamus signo quam par est, videlicet, quod rei est, id est, efficaciam interioris Baptismi, qui Spiritus sancti est, & ei soli tribui debet. Sic de Sacramentis loquentes, primum Genus ponimus, videlicet signum: Deinde efficaciam addimus, quam signum significat & repræsentat, quod in oculos incurrat.

Definitio Baptismi secundum Bezam.

Rom. 4.

D. I A C O B V S.

Aliquoties nunc à nobis dictum est, in Sacramentis corporalia & externa, à spiritualibus & internis distinguenda quidem, sed non diuella & separanda esse. Item, aliud esse obsignationem, aliud exhibitionem rei. Nam obsignatio, exhibitæ rei confirmatio est. In Baptismo ergo, non obsignatur futura & longo tēpore pōst secutura adoptio, sed iam in præsentem, vel in adultis prius collata adoptio; quam Spiritus sanctus per aquam Baptismi confert, vel præsentem confirmat. Vnde lauacrum regenerationis non tropicè, figuratè, Metonymicè, sed verè & realiter est & dicitur esse. Nam eo momento, quo infans baptizatur, reuera filius Dei fit, & regeneratur, & adoptionem filiorum Dei consequitur.

Differentia inter obsignationem, & exhibitionem rei.

Adoptio quomodo per Baptismum obsignetur.

Baptismus non est lauacrum regenerationis tropicè.

Simile de Principe, feudum obsignante.

Quemadmodum Princeps donans ministrum feudo aliquo, non modò literas tradit, sed suo etiam sigillo obsignat. Sigillum Principis, non est quidem res ipsa, sed rem præsupponit in literis comprehensam, quam obsignando confirmat. Sic Baptismus lauacrum regenerationis est infantis,

M m m

non

458 *Colloquium Mompelgartense.*

non incertę, aut futurę post aliquot annos secuturę, sed presentis, & in hoc ipso actu factę adoptionis : vt certę dicere possimus: Hic infans est verę filius Dei, quia in nomine & in mortem Iesu Christi baptizatus est.

Quod ad locum Pauli attinet, de circumcissione Abrahami non modõ signum, sed etiam signaculum (*σφραγίδα*) iustitię fidei eam fuisse dicit. Vbi Paulus externum signum, videlicet, auulsionem pelliculę, à verbo fœderis nõ separat, quo adoptio inclusa erat: neque adoptionem & iustitiam fidei longę post secuturam dicit: sed rei presentis signaculum, ob signatio & confirmatio fuit. Sic Baptismus quoque presentis ablutionis & adoptionis signaculum, ob signatio, & confirmatio reuera est: & non tantũ eam significat & representat, aliquando & suo tempore secuturam.

D. BEZA.

Quero mi domine: An Cornelius fuerit adoptatus, antequam baptizaretur?

D. IACOBVS.

Fuit: Sed alia est ratio infantium, alia verõ adulatorum, qui audito externo verbo Dei, crediderunt.

D. BEZA.

Si ergo infantes credunt; iam sunt adoptati, priusquam baptismum suscipiant?

D. IACOBVS.

Nego. Nam priusquam baptizentur infantes; non possumus affirmare, quõd credant. Quoniam fides illis in baptismo datur. In perceptione ergo baptismi, infantes simul & adoptantur in filios Dei, & adoptio in ipsis ob signatur. Quapropter Anabaptistis contradicimus, qui in eo errore versantur, quoniam infantes actu carent intellectu, ideo etiam impossibile esse, vt credant. Nos contra dicimus: non modõ possibile, sed Deo facilimum esse, fidem in infantibus operari, etiam sine beneficio rationis humanę. Et quidem etiam re ipsa

Refutatio argumenti Anabaptistarum de fide infantium.

Colloquium Mompelgartense. 459

re ipsa factum, & in Ioanne Baptista demonstratum esse: qui Luc. 1.
Christum agnouit, cum adhuc in vtero matris esset: & ad vo-

cem Mariæ matris Dei, in vtero Elisabethæ matris exultaui.

Quod autem mirabiliter etiam gratiam, infantibus vel cir-

cumcisis vel baptizatis contulerit & conferat, ipse Christus Mar. 10.
Matth. 28.
Ioan. 3.

testatur cum inquit: Sinite paruulos ad me venire. Qui Chri-

sto per Baptismum adducuntur; & nisi ex aqua & Spiritu re-

generentur, regnum Dei illis polliceri non possumus. Parti-

cipes ergo sunt in Baptismo vtriusque, videlicet & regene-

rationis seu adoptionis, & ob signationis eiusdem, vt verè fi-

lij Altissimi vocentur. Hic nihil tropicum, nihil figuratum,

sed res ipsa confertur: Infans baptizatus in anima & corpo-

re mutatur, & regeneratur: ex veteri homine fit nouus, ex

iniusto iustus, ex polluto sanctus, ex filio gehennæ filius re-

gni cœlestis. Et si autem id externo oculorum sensu compre-

hendere non possumus; tamen verbum Dei intuentes, non

dubitamus, quippe quod de hoc Dei opere testatur; videli-

cet donari infantes baptizatos gratia adoptionis, fide, &
Spiritu sancto.

D. B E Z A.

Quamuis infantes propria fide carent, videlicet actuali;

tamen eos baptizandos esse censemus propter formulam fœ-

deris, qua dictum est Abrahæ, & posteritati eius: Ero Deus

tuis, & Deus seminis tui post te. Et sufficit parentum fides,

quia & suo & liberorum nomine hanc promissionem appre-

hendunt. Ideoq; merito baptizantur.

Cur paruuli etiam
sine fide baptizandi,
secundum Bezzæ opi-
nionem.

Quod Ioannis Baptista exemplum, in vtero matris exul-

tantis afferitur, singulare est. Neque in Scriptura vsquam ex-

tat, quod similiter Deus in omnibus infantibus Christiano-

rum pari ratione operetur.

Exemplum Ioannis
Baptistæ singulare.

460 Colloquium Mompelgartense.

Et erant in illo fœdere liberi, de quibus Christus loquitur: Sinite paruulos ad me venire, quoniam talium est regnum cœlorum; sed non omnium. Deus enim suo arcano iudicio reliquit, quos infantes suâ gratiâ donare velit. IACOBI PROBABILITER tantum, fructu adoptionis infantes baptizatos donari, affirmare possumus.

D. I A C O B V S.

Heb. ii.

Hab. z.

Marth. 18.

Infantes, & pueri,
spirituali intelligen-
tiâ parcs.

Nemo aliena fide saluatur; ideo infantes propriam fidem habere necesse est. Sicut scriptum est: Impossibile est, sine fide placere Deo. Et, iustus ex *SVA FIDE* uiuet; non aliena sed propria. Et Christus apertè dicit, pueros illos credere, quos suis discipulis proposuit. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, *QVI CREDVNT IN ME*, expedit ei, vt suspendatur mola afinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. His verbis Christi plus fidei tribuendum est, de fide infantium & puerorum differenti, quàm si quis adultus millies affirmaret, se credere. Nec est quòd obijciatur, illos pueros, non fuisse infantes. Etsi enim paruulus ille seu puer, non in cunis iacebat, quem Christus in medio discipulorum suorum statuit; tamen nullum inter illum, & in cunis infantem iacentem, discrimen est, ratione spiritualis huius discretionis in intellectu, si cum adultis conferantur. Cuius tamen nulla ratione habita, Christus apertè inquit; *QVI IN ME CREDVNT*; in quod verbum Christi respiciendum, & plus fidei ipsi, quàm iudicio cœcæ rationis nostræ, de fide infantum aliter iudicantis, tribuendum est.

D. B E Z A.

Si igitur infantes credunt; ergo erunt adoptati in filios Dei, antequam baptizarentur.

D. I A C O B V S.

Nequaquam. Ideo enim baptizantur, vt adoptentur. Si-
cut

Colloquium Mompelgartense. 461

cut in veteri Testamento, ideo circumcidebantur, vt in fœ- Gen. 17. Ioan. 3.
dus reciperentur; quod neglecta circumcissione non fiebat.
Quoniam carnalis natiuitas eos non saluat, quòd ex fide-
bus parentibus nati sint. Nam quidquid ex carne natum
est, caro est, id est, damnatum est. Ideo ex Spiritu & aqua
renasci oportet, vt in fœdere censeantur; ad cuius salutarem
perceptionem fides necessaria est.

D. BEZA.

*Quæro Domine Doctor, an Simon Magus etiam credide- De Simone Mago,
rit, cum baptizaretur?* an crediderit.

D. IACOBVS.

Maximè. Id enim Scriptura apertè testatur.

Act. 8.

D. BEZA.

*At non habuit partem in regno Christi; quomodo ergo fi-
dem habuit, aut verè credidit?*

D. IACOBVS.

Gratiam quam in Baptismo accepit, per suam impieta- Simon Magus fidem
amittere potuit.
tem, iterum amittere potuit. Fieri enim potest, vt verè cre-
dens, fidem & Spiritum sanctum iterum amittat, quibus à
Deo in Baptismo donatus erat.

D. BEZA.

*Simon Magus simulauit se credere, sed nõ credidit: ideoq; Simon Magus an
crediderit.
etiam maledictus esse dicitur.*

D. IACOBVS.

Videamus & audiamus ipsum Euangelistam Lucam, de Act. 8.
Simone Mago, & eius fide loquentem, qui sic inquit: Cum
verò credidissent Philippo Euangelizanti de regno Dei, in
nomine Iesu Christi baptizabantur viri & mulieres: TUNC
SIMON ET IPSE CREDIDIT. Hoc testimonium apertum
est, quo testatur Lucas, ipsum Simonem credidisse.

Mmm 3

D. BEZA.

462 *Colloquium Mompelgartense.*

D. BEZA.

Spiritus sanctus dicit, etiam hypocritas credere: Sic Simon Magus quoque simulauit se credere, sed reuera caruit fide.

D. IACOBVS.

Textus reclamationat. Nam Lucas testatur: Postquam Simon credit, & baptizatus est, quod Philippo adhæserit; videns etiam signa & virtutes maximas fieri, stupens admirabatur. Et quamuis postea tentatus à Sathana, voluerit pecunia redimere, vt quibus manus imponeret, Spiritum sanctum acciperent, cui Petrus maledictionem imprecatur: Pecunia tua tecum sit in perditionem: tamen idem Lucas testatur eundem Simonem Apostolos precatum esse, vt pro ipso apud Dominum intercedant. Precemini vos, inquit, pro me, ad Dominum, vt nihil veniat super me horum quæ dixistis. Quod Simon nunquam fecisset, si non verè credidisset.

D. BEZA.

Non fuit vera fides, qua Simon credidisse scribitur, sed simulata fides: simulauit se credere, sed reuera non credidit.

D. OSIANDER.

Reuerende Domine Beza: Rogo, vt Illustris: Princeps, Comes Fridericus, & auditores mihi ignoscant, quod vnum verbum interloquar. Si ad hunc modum, semper licebit omnia aperta Scripturæ sacræ testimonia, per glossas eludere; quid tandem certi in vniuersa sacra Scriptura retinebimus? Exempli gratia: Credidit Simon, id est, simulauit se credere.

ABRAHAM MUSCVLVVS.

Cor eius non erat rectum.

D. IACO.

Colloquium Mompelgartense. 463

D. IACOBVS.

An non potest fieri, vt verè regeneratus incidat in scortationem, aut aliud flagitium? Quo facto certè fidem & Spiritum sanctum amitteret?

An qui veram fidem habent, eam amittere possint.

D. BEZA.

Ex maledictione Petri constat, quòd cor Simonis non fuerit reſtum cor am Domino. Ideòq; etiam Petrus ei dixit: Non est tibi pars neque sors in sermone isto.

D. IACOBVS.

An non potuit fieri, vt fidem iterum amitteret, quàm priùs in suo corde veram habuit? Quia Lucas aperte testatur, quòd crediderit?

D. BEZA.

Non: Si enim veram fidem habuisset; eam nunquam amisset. Nam qui semel vera fide à Deo donantur; eam nunquam amplius amittere possunt.

D. IACOBVS.

Quæro igitur: num Dauid adulterium perpetrans cum Bathseba, vxore Vriæ, fidem & Spiritum sanctum amiserit?

An Spiritus S. per mortalia peccata amittatur.

D. BEZA.

Nequaquam amisit: sed retinuit.

D. IACOBVS.

Hoc ego neq; in Scriptura sacra, neq; vlllo Scriptore Ecclesiastico legi. Quod etiam cum verbis Pauli manifestè pugnat, cum inquit: Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Si mori possunt: Ergo fidem quoque amittere possunt; quam habens & retinens, quamdiu habet, mori non potest; quemadmodum sine ea nemo seruatur: & quamdiu eam homo retinuerit, mori non potest.

Rom. 8.

D. BEZA.

464 Colloquium Mompelgartense.

D. B E Z A.

Simile de ebrio.

Ego dico, Davidem in adulterio perpetrato, retinuisse se-
dem & Spiritum sanctum, neque eam amisisse. Quod simili-
tudine declarabo. Ebrius non amittit intellectum, seu ratio-
nem; etsi, quàm diu ebrietas caput eius occupat, ratio sese non
exerat, sed similis sit animali bruto. Et quemadmodum ignis
cineribus tectus, minimè extinctus est, sed latet: Ita etiam,
gratia, fides, & Spiritus sanctus, in lapsibus Electorum, ad
tempus teguntur, ut non sentiantur, donec ad seipsos rede-
ant, & peccatum suum agnoscant, & penitentiam agant.
Quod in Davidis adulterio quoque factum est; in quo gratia
Dei ad tempus tecta, sed non amissa fuit.

D. I A C O B V S.

Refutatio argumen-
ti à simili de ebrio
homine.

Psal. 57.

Hæc non similitudo, sed dissimile est, quod de ebrio pro-
ponis exemplum. Ratio enim & intellectus humanus pote-
tia substantialis animæ est, cuius usum etsi ad tempus amit-
tat homo, ipsa tamen ratio, hoc est potentia animæ nō amit-
titur, quàm diu homo est & manet. Sed longè alia ratio est
gratiæ Dei, fidei, & Spiritus sancti; quæ nō substantiales par-
tes hominis, sed dona Dei sunt. Sicut igitur à Deo data sunt,
ita amitti quoque posse, & reuera adeoque ipso facto amissa
esse, sacra Scriptura apertè testatur. Ne projicias me à facie
tua, & Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. REDDE MI-
HI lætitiã salutaris tui, &c. orat Pſaltes. Neque etiam instar
ignis sub cineribus teguntur: sed prorsus extinguuntur, &
hoc modo etiam amittuntur.

D. B E Z A.

Sicut ebrietas usum rationis aliquandiu auferre potest,
non autem ipsam rationem: Sic quoque Spiritus sancti, fidei
& gratiæ Dei usum, in Electis perpetrata peccata, aliquandiu
auferre

Colloquium Mompelgartense. 465

auferre possunt, non autem ipsam gratiam Dei, fidem & Spiritum sanctum, qui in illis manet, & ab eis non recedit, sicut quog₃ à Dauide non recepit.

D. I A C O B V S.

Non vellem mille florenos, imò ne totum quidem terrarum orbem accipere, vt talia meis auditoribus proponerem, tam manifestè impia. Quòd videlicet, perpetrantes peccata contra conscientiam, scortatores & adulteri, si sint electi, retineant in ipso actu peccati, fidem & Spiritum sanctum.

D. B E Z A.

Ego vellem perire, si aliter docerem. Et dabis ne tu mihi hominem, qui sit sine aliqua labe? In quo non sit caro? Fieri potest, vt aliquis ita scortetur, ut vix sentiat se scortari? Num propterea Spiritum sanctum amitteret?

D. I A C O B V S.

Distingue inter infirmitatis humanæ labe, & manifesta scelera contra legem Dei. Illæ enim peccata venialia sunt, hoc est, quæ credentibus & electis non imputantur, secundum illud: Septies in die cadit iustus, & resurgit: quibus Spiritus sanctus non amittitur. Hæc verò mortalia, secundum illud Pauli: Si secundum carnem vixeritis, MORIEMINI.

Discrimē inter peccata venialia & mortalia.

Prou. 24

D. B E Z A.

Nullum peccatum est veniale: sed omnia sunt mortalia, hoc est, digna morte. Ideo hæc distinctio peccatorum, tanquam Papiistica, hic locum habere non potest.

D. I A C O B V S.

Verum quidem est, omnia peccata esse æterna morte digna: sed nihilominus Spiritus sanctus discernit infirmitates,

Nnn

tes,

tes, quæ non expellunt Spiritum sanctum, ab illis manifestis flagitijs: quibus fides & gratia Spiritus sancti, post acceptum Baptismum amittitur. Nam quædam sunt peccata, quæ Spiritum sanctum excutiunt, de quibus Paulus citato lococitur: Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Item, manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. QUI TALIA AGUNT, regnum Dei non consequuntur. Alterum est genus peccatorum, quæ etiam electi deponere non possunt, donec moriantur; sed contra illa usque ad extremum vitam spiritum pugnant, adeoque non ex proposito, sed contra voluntatem suam peccant. Cuius rei Paulus suum exemplum vniuersæ Ecclesiæ proponit: Si autem, inquit, quod nolo, illud facio: non iam ego operor illud, sed quod in me habitat peccatum. Sic aliquis corruptione naturæ præ alio pronus est ad iram: cum alius vix, aut difficulter ad iram prouocari possit. Cum ergo contra voluntatem suam irascitur; non tamen propter ea fidem & Spiritum sanctum amittit, quâuis ira peccatum sit mortale, hoc est, æterna morte dignum, Matth. 5. Et huc pertinet illud Pauli: Nulla igitur nunc est condemnatio in illis, qui sunt in Christo Iesu. Et: Beati quorum testis sunt peccata. Alia verò est ratio adulterij Davidis & scortationis, quando aliquis tollit membrum Christi, & facit ex eo membrum meretricis; qui certè spiritum Christi non retinet, nec manet membrum Christi. Ideo Paulus nõ simpliciter dicit; nullam condemnationem esse in illis, qui sunt in Christo Iesu: sed addit, qui non secundum carnem ambulant. Quibus verbis aperte ostendit, eos, qui sunt in Christo, si secundum carnem ambulent, gratiâ Dei excidere & damnari. Quando irascor; tum quod nolo, facio. Sed quando quis scortatur; quod vult facit, & Spiritum sanctum expellit. Ideoque cum David non nolens, sed volens adulterium perpetraverit; certè damnatus permansisset, si in hoc peccato, ante actam pœnitentiam mortuus fuisset.

Colloquium Mompelgartense. 467

D. B E Z A.

Absit, ut omnia peccata equalia esse dicamus; sicut Stoici opinati sunt. Omnia quidem sunt sua natura mortalia; sed sunt venialia in electis, (excepto vno, de quo Ioannes 1. Ioan. 3. dicit, quod pro eo non sit orandum: quod est peccatum in Spiritum sanctum) Ii autem in quibus vera fides est (quam vos electos amittere posse dicitis) eam amittere non possunt: sed latet, sicut ignis sub cineribus tegitur.

D. I A C O B V S.

Quæro igitur hoc vnum tantum: Si Dauid post perpetratum adulterium in securitate sua, fuisset mortuus, priusquam concionem pœnitentiæ ex Propheta Nathan audiuit; an ne saluatus vel damnatus fuisset?

D. B E Z A.

Dauid, quoniam in numero electorum fuit, ideo gratiâ Dei excidere non potuit. Et sic suo tempore in viam redeunt, quotquot sunt electi, etiamsi ad tempus, sicut Dauid, peccent. Nam Dei dona sunt ἀμεταμέλητα, hoc est, Deum non pœnitent donorum, quæ in electos suos contulit. Ideoq; gratiâ Dei excidere non possunt.

D. I A C O B V S.

Ego sic sentio; si Nathan non corripuisset Dauidem, neque Dauid pœnitentiam egisset; nunquam saluatum fuisset. Nam post concionem Nathan, demum inquit; Peccaui. Et postquã absolutionem accepit: Dominus trãstulit peccatum

Dona Dei quomodo sint ἀμεταμέλητα, id est, sine pœnitentia.

tum tuum; tum demum orauit: Et Spiritum sanctum tuum ne auferas à me; à quo certè ablatum erat, quàm diu in illa securitate vixit. Non rectè igitur, nec analogiæ fidei consentaneè, citantur verba Pauli de donis Dei. Non enim hoc vult Paulus: Deum sua dona adimere non posse illis, qui verè credunt: quod suo exemplo testatur, cum inquit: Ego castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne dum alijs prædicauero, ego reprobus fiam. Non autem dubium est, Paulum verè regeneratum fuisse, & fidem veram habuisse; qui tamen testatur, se ita alijs prædicare posse ad salutem, vt ipse reprobus fiat, nisi seipsum castigauerit. Quapropter nequaquam hæc verborum Pauli sententia est, quæ illis hoc loco falsò & peruersè affingitur: videlicet, dona Dei ita esse sine pœnitentia, quòd semel collata dona non auferat ab illis, quibus ea donauit. Sed prædicat Dei veritatem, quòd mentiri non possit, & seipsum negare nequeat. Quæ similis ad pios & impios pertinet, quibus Deus gratiam suam ex æquo offert. Siue ergo homines non admittant, siue admittant iterum abijciant; ipse tamen Deus in seipso, sine pœnitentia est; & tota die, vt Propheta loquitur, expandit manus suas, ad omnes peccatores, & per legatos suos nos rogat etiam turpiter lapsos, vt cù Deo in gratiam redeamus. Quam igitur gratiam Deus semel in Baptismo nobis contulit, eius ipsum nunquam pœnitet. Sicut & semel copulati coniuges ad tempus separati, non de nouo in templo, copulantur; sed reconciliatio fit, virtute prioris vinculi coniugalis, quo ab initio copulati fuerunt: Ita etiam semel baptizati, etiam si spirituale diuortium commissum esset, non tamen de nouo baptizantur, sed virtute semel percepti Baptismi, reconciliatio tantum fit per veram pœnitentiam, qua peccatores iterum cum Deo in gratiam redeunt, quam peccato amittunt. Si dimiserit vir (inquit Ieremias) vxorem suam, & recedens illa ab eo, nupserit alij viro: nunquid reuertetur ad eum vltra? nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis; tamen reuertere ad me, dicit Dominus.

1. Cor. 9.

Veritas Dei in oblationibus suis donis.

Esaï. 65.

2. Cor. 5.

Ier. 2

Quem.

Colloquium Mompelgartense. 469

Quemadmodum igitur non opus fuit noua circumcisio-
ne, per pœnitentiam ad Deum redeuntibus : Sic etiam non
est opus nouo Baptismo, pœnitentiam agentibus, qui post
acceptum Baptismum, gratiam Dei, fidem, & Spiritum san-
ctum amiserunt. Deus enim non mutatur, sed firmus est in
suis promissionibus. Etiam si enim quis gratiam Dei abijci-
at, fidem & Spiritum sanctum amittat, si per pœnitentiam
resurgat, & ad Deum conuertatur; ab eo, qui est ratione suo-
rum donorum ἀμεταμέλητος, id est, sine pœnitentia, ite-
rum in gratiam recipitur.

Num. 22.
Mal. 2.

D. B E Z A.

Quos Deus aeterno & arcano suo consilio, ad gratiam &
vitam aeternam ordinauit, his etiam donat fidem & Spi-
ritum sanctum: quem retinent quoque & minimè amittunt,
etiam si interdum peccent, sicut Dauidi accidit. Nam tales
vel tandem redeunt ad seipos, & gratia Dei finaliter nõ ex-
cidunt. Quos verò Dominus hoc modo non elegit, etiam si
millies baptizarentur externo aque Baptismo; illis tamen
nunquam fides aut Spiritus sanctus donatur, sed iusto Dei iu-
dicio relictæ, sua culpa pereunt.

Horrenda audita.

Quòd autem ad substantiam Baptismi attinet, & eius ef-
fectum, quando dicitur esse lauacrum regenerationis; nõ sem-
per necesse est, illum effectum sequi eodem tempore, quo bap-
tizantur. Quoniam hoc ipsum finem tantum Baptismi decla-
rat; manet tamen verus Baptismus, etiam si regeneratio in
reprobis & ad vitam aeternam non electis, minimè sequa-
tur.

Quemadmodum enim Euangelium, est potentia Dei ad Rom 1.
salutem, sua naturâ; id est, per illud offertur illa potentia sal-
uandi, qua nõ significatur tantum, sed reuera etiam offertur;
non tamen simpliciter, & statim se illa potentia in omnibus
audi-

470 Colloquium Mompelgartense.

auditoribus Euangelij exerit, sed in paucis, videlicet, quibus numero electorum continentur. Sicut & in Cena Domini corpus & sanguis Christi omnibus offeruntur, & tamen non ab omnibus percipiuntur, sed à credentibus tantum: Ita etiam gratia adoptionis offertur omnibus in Baptismo, aquam quem promiscue boni & mali, electi & reprobi accipiunt. Sed effectus tantum in Electis sese exerit: non autem statim eo tempore, quo baptizantur, sed interdum in senectute demum eam Spiritus sanctus operatur.

D. I A C O B V S.

Reuerende Domine Beza, ab initio Colloquij constitutum est, ne articuli controuersi, de quibus conferendum erat, commisceantur, sed vt singuli suo loco tractentur. Ideoque etiam quæ hic de electis dixisti, quòd in illis saltem virtus Baptismi, & regeneratio sese exerat, in locum & collationem de prædestinatione reijciemus.

Quomodo consolatio de adoptione facta ex Baptismo petenda sit.

Vnum autem duntaxat hoc loco quæro; quomodo aliquis in conscientia sua perturbatus, & in summis tentationibus constitutus, consolationem ex Baptismo semel accepto, petere possit? Si non certum est, quòd in Baptismo adoptatus sit?

Nam secundum vestram sententiam, non omnes regenerantur, qui baptizantur, sed ij duntaxat, qui in æterno DEI decreto, ad vitam æternam electi & ordinati sunt.

D. B E Z A.

Quòd non omnes baptizati regenerantur ad vitam æternam: culpa non est Dei, sed hominum impiorum, quibus Deus nihil debet, si in sua impietate relinquuntur.

Conse-

Colloquium Mompelgartense. 471

Consolatio autem, quod adoptati simus, petenda est ex effectis Spiritus sancti: quando videlicet sentimus in nobis eiusmodi motus Spiritus sancti, qui testificantur nos verè regeneratos & in filios Dei adoptatos esse.

Certitudinem adoptionis facta, unde Beza querere docet.

Nam Spiritus sanctus perhibet testimonium spiritui nostro, quod simus filij Dei. Hos motus in nobis si sentiamus, minime dubitemus, nos verè adoptatos & filios Dei esse.

Rom. 8.

D. I A C O B V S.

Quid autem in summis tentationibus fiet, quando eiusmodi motus Spiritus sancti, non solum non sentiuntur, sed etiam cogitationes à Satana contrariæ inspirantur, quæ nihil nisi desperationem minantur? Quia enim horribiliter peccauerimus, ideo nullam gratiam à Deo nobis sperandam esse. Vnde igitur firma consolatio petenda erit? Cùm in Baptismo (secundum vestram doctrinam) nullam consolationem inueniat; quem docetis non certum testimonium adoptionis in omnibus esse, qui baptizati sunt, sed in electis tantum, & occulto Dei decreto ad vitam æternam ordinatis. Quomodo igitur talis conscientia erigi potest? Si enim ad illos motus internos Spiritus sancti remittatur, quos in se non sentit, sed contrarios: desperatio augetur, non minuitur. Necessè ergo est recurrere ad verbum & ad Sacramenta, eaque pluris faciendæ sunt, quàm desperabundæ illæ cogitationes. Si nos cor nostrum condemnat (inquit Ioannes) Deus est maior corde nostro; Qui per verbum nobiscum loquitur & agit, in Baptismo gratiam adoptionis omnibus baptizatis contulit, & in eis ob signauit: In his cõsolatio firma quærenda est, vbi etiam certò inuenitur. Sicuti in Mõnomachia Dauidis cùm Goliath videre licet; vbi Dauid omnem cõsolationem cõtra Goliath, & spem certissimam victoriæ in circũcisione posuit, quam in infantia acceperat. Quis est, inquit, hic Philistæus incircumcissus, qui probris afflicti aciem viu-

1. Ioan. 3.

1. Sam. 17.

472 *Colloquium Mompelgartense.*

viuentis Dei. Et iterum: Erit igitur & Philistæus incircumciscus, quasi vnus ex eis, qui ausus est maledicere exercitui Dei viuentis. Quasi diceret: Hic Philistæus, quia non est circumciscus, ideo apud Deum non est in gratia. Ego verò circumciscus sum: ideoque sum in Dei gratia: cuius adiutorium mihi certissimum est. Hac consolatione armatus David, Goliath aggreditur, & eundē prostrernit, & obtruncat. Quæ cōsolatio minimè certa & firma fuisset, si David in ea opinione fuisset, quòd per circumcisionem non in omnibus adoptio facta esset. Idem prorsus de Baptismo quoque nos dicere possemus: Nullam in eo nobis consolationem relictam esse, & relinqui; si vera est vestra doctrina de Baptismo, quòd non omnes baptizati in filios Dei adoptentur.

D. B E Z A.

Non dico, quòd nullam consolationem in verbo & Sacramento querere debeamus: sed hoc solùm dicimus; Spiritum sanctum per Baptismum aquæ externum, non in omnibus vim interioris Baptismi exerere: sed in electis tantum. Quando ergo electi hoc interius testimonium Spiritus sancti habent & sentiunt, tum pars consolationis etiam in externo aquæ Baptismo reposita est, ad quem perturbata conscientia recurrere possunt & debent.

D. I A C O B V S.

Beza consolationem tentatis adimit, quam in Baptismo repositam habent.

Psal. 31.

Sed nihil ad rem responsum est. Hæret enim adhuc dubitatio, cum ille sensus & motus Spiritus sancti in perturbatis conscientijs non sentiatur, sed eueniat illis quod David de se ipso loquitur: Ego, inquit, dixi in excessu meo: proiectus sum à facie oculorum tuorum. Nec ego certo scire possum, an Deus occultum de me saluando decretum fecerit; quid ergo mihi consolationis acceptus Baptismus afferre potest? qui effectum regenerationis coniunctum non habet, sed inter-

terdum in senecta demum in electis sese exerit? Contrà autem Scriptura sacra apertè testatur: Baptismum esse LAVACRUM regenerationis & renouationis in Spiritu sancto, & signillum adoptionis infallibile. Neque in summis illis tentationibus, ad illos internos motus respiciendum, sed Satanæ per Baptismum insultandum, & huiusmodi verbis depellendus est: Recede à me Satan, nullam partem in me habes, quia in nomine sanctæ Trinitatis baptizatus, & verè in filium Dei adoptatus sum. Quod firmissima fide credendum mihi est, nisi totam Trinitatem mendacij arguere, & acceptum Baptismum ociosam cæremioniam & ludibrium fuisse, dicere velim. Qui (inquit Christus) crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, Mar. 16. cap. Item: Quotquot baptizati estis, Christum induistis, Galat. 3. capite.

D. B E Z A.

Nos dicimus: Baptismum aquæ esse lauacrum regenerationis, hoc est, significare & representare regenerationem interioriorem: Non autem ita significare, quòd fiat in omnibus, sed ostendit finem, cuius causa Baptismus institutus est; videlicet, ut in electis obsignet gratiam, in quam à Deo æterno & occulto decreto, electi & ordinati sunt. Quemadmodum supra de Euangely potentia ad salutem, & de Cæna Domini signis diximus: quibus potentia saluandi, & corpus & sanguis Christi, omnibus offertur: sed non nisi ab electis percipiuntur. In quorū numero quisquis comprehensus fuerit, etiamsi grauius peccet, sicuti de Dauide dictum est, non tamen gratiæ excidit, in quam à Deo semel receptus est.

Distinctio autem in duobus exemplis Davidis & Saulis Regis, manifestè conspicitur. Nam uterque grauius peccauit coram Domino; sed Dauid seruatur, Saul verò damnatur. Quia Dauid æterno Dei decreto fuit electus: Saul verò ad æternam damnationem creatus & ordinatus.

Baptismus quomodo lauacrum regenerationis fit, secundum Bezam.

474 *Colloquium Mompelgartense.*

D. I A C O B V S.

Fuit ne Saulus etiam circumciscus?

D. B E Z A.

Secundum literam: sed non secundum Spiritum.

D. I A C O B V S.

Vna circumcisio Dauidis & Saulis.

Vna fuit circumcisio Dauidis & Saulis: vnus & idem verbum Dei: vnus & idem ritus & cæremonia: quod negari non potest. Sicut enim Dauid circumciscus est: ita etiam Saul, cum octo dierum esset infans, secundum Dei mandatum circumciscus fuit.

D. B E Z A.

Duplicem esse circumcisionem ex verbis Pauli manifestum est, cum inquit: Non qui in manifesto Iudæus est, nec ea que in manifesto fit carnis circumcisio, circumcisio est: sed qui in occulto Iudæus fuerit, is Iudæus est; & circumcisio cordis, circumcisio est, que Spiritu constat, non litera.

An duplex, vel vna fit circumcisio tantum.

His verbis Paulus aperte docet, duplicem circumcisionem esse, videlicet, carnis & spiritus, litera & spiritus: vna exterior in externoritu, altera interior in corde & spiritu.

Dico igitur, Saulem fuisse quidem circumciscum, circumcisione carnis, secundum literam, sed non circumcisione spiritus, qui longè aliter in Saule, quàm in Daide fuit.

D. I A C O B V S.

Contrarium historia Saulis manifestè docet: qua testatur, Saulem à pueritia egregijs donis Spiritus sancti exornatum fuisse, videlicet, reuerentia, honore, & obedientia erga patrem, animi humilitate egregia erga omnes, patientia, & moderatione singulari, prudentia quoque Rege digna. Accedit huc quoque, quod aperte de Saule scribitur: quòd spiritus

ritus Domini recesserit ab eo, & spiritus malus illum exagita-
uerit. Si recessit Spiritus sanctus; ergo prius eum habuit,
quem iterum amisit.

Deinde, D. Paulus, nequaquam duplicem circumcisio-
nem facit; sed in Iudæis abusum & falsum intellectum cir-
cumcisionis à Deo traditæ reprehendit; qui abiectò Chri-
sto, & doctrina Euangelij spreta, gloriabantur, se propter
circumcisionem susceptã, esse in gratia, & verum populum
Dei. Quod cum circumcissione Abrahæ apertè pugnabat:
In qua circumcisio sigillum iustitiæ fidei fuit: quæ non so-
lùm in auulsione pelliculæ præputij, sed etiam in promissio-
ne consistebat, sine qua externa illa cæremonia prorsus in-
utilis, & vna duntaxat, eaque minima pars circumcisionis
fuit.

Rom. 2.

Explicatio vera ver-
borum Pauli de cir-
cumcissione.

Quam promissionem cum negligerent Iudæi, Christum
contemnerent, & doctrinam eius damnarent; eos frustra de
suscepta circumcissione gloriari, docet hoc loco Paulus, cum
gratiam in circumcissione acceptam iterum abijciant, & sibi
circumcisionem suam inutilem reddant. Ideoq; etiam lite-
ram tantùm appellat circumcisionem sine fide promissionis
susceptam, quæ in Christum respiciebat, qua dictum est Abra-
hæ, & femini eius: In semine tuo benedicetur omnes gentes
terræ. Ablato hoc verbo; circumcisio litera, imò nihil est, ni-
hil prodest. Neq; verus Iudæus ille est, si millies circumcide-
retur, qui hanc promissionem abijcit, in qua ipse per cir-
cumcisionem in gratiam receptus est.

Cur circumcisio
infidelium literam
appeller Paulus.

D. B E Z A.

Ex Pauli verbis recitatis manifestum est, quod sint duo
genera circumcisionis, alterum litera, alterum spiritus. Et ex-
terna illa circumcisio carnis significabat & representabat
circumcisionem interiolem spiritus, qua signum erat & obse-
gnatio adoptionis.

D. I A C O B V S.

476 *Colloquium Mompelgartense.*

An Saul per circum-
cisionem sit adopta-
tus in filium Dei.

Si externa illa circumcisio carnis, obsignatio fuit adoptio-
nis; Saul autem (secundum vestram opinionem) à Deo in
filium non adoptatus est; quomodo igitur in ipso suscepta
circumcisio obsignatio fuit, aut esse potuit? Nam quod non
est; eius nulla obsignatio est.

D. B E Z A.

*Circumcisio externa, quoad Deum, omnibus offert,
quod significat & representat; sed non in omnibus suam vim
exerit; idq; non culpa Dei sed hominum, qui hanc gratiam
respuunt.*

D. I A C O B V S.

Quòd Saul tempore circumcisionis suæ nō respuerit hanc
gratiam, quam infans in circumcissione accepit, supra de-
monstratum est. Spiritus enim Dei in ipso erat, & signa gra-
tiæ manifestè edebat, donec ab eo recessit, tum demum spi-
ritus Domini malus eum exagitavit. Et quanta fuisset pro-
fanatio nominis Dei, si dicatur, Deum circumcissione grati-
am adoptionis in Saule infante obsignasse, eum tamen nun-
quam adoptatum fuisse?

Simile de Principe.

Si Princeps sigillo suo obsignaret membranam, in qua ni-
hil scriptum esset, & promitteret subdito nō modò gratiam,
& clementiam, sed spem etiam faceret de amplissimo fen-
do: quomodo cum honore Principis hoc factum coniun-
ctum esset?

Profanatio nominis
Dei in Baptismo re-
proborum, ex sen-
tentia Bezz.

Quanta igitur profanatio nominis sacrosanctæ Trinita-
tis, Dei Patris, Filij, & Spiritus sancti esset, si sigillo suorum Sa-
cramentorum obsignaret gratiam, & amplissimam spem de
vita æterna consequenda factam testaretur homini, quem
tamen sua gratiâ nunquam dignatus esset, neque unquam
voluerit, neque etiamnum, aut in æternum eum velit salvari,
sed ad æternam pœnam occulto suo decreto destinaverit?
Abste

Colloquium Mompelgartense. 477

Abfit à nobis, abfit inquam, vt tam impia, & blasphema de Deo, & eius Sacramentis cogitemus in cordibus nostris, quod Princeps iustus summæ contumeliæ loco duceret, si de ipso talia spargerentur.

Si autem vera esset opinio vestra, talia de Deo fateri cogemur, quòd in Baptismo nobiscum luderet, & nò seriò ageret, siquidem dicitis: externam circumcisionem ob signationem gratiæ fuisse, & Baptismum nunc esse ob signationem gratiæ in ijs, quos Deus nunquam dilexerit, neque eos saluari velit, sicut responsiones vestræ ad nostras Theses apertè

In respons. ad
Thes. 4.

testantur. Longè verò aliter Dominus de Saule abiecto per Samuelem loquitur. Non enim ait: Tu abiectus es à Deo, quoniam te Deus nunquam dilexit, & ab æterno reprobatus, ad æternum interitum à Deo creatus & destinatus es. Nihil horum dicit Samuel, sed inquit: Pro eo quòd abiecasti sermonem Domini, abiecit te Dominus, ne sis Rex.

1. Sam. 15.

Fuit ergo Rex Saul in circumcisione verè in filium Dei adoptatus, & adoptatio ei non modò significata & oblata, sed etiam re ipsa in eum collata fuit, & habuit còspicua & manifesta signa Spiritus sancti in ipso habitantis, quem postea sua impietate iterum amisit, & multoties admonitus, & ad poenitentiam reuocatus, non tamen resipuit, aut verè poenitentiam egit, sed pertinaciter in contemptu Domini perseverauit. Hæc est causa abiectionis eius, quòd perijt, non ex occulto Dei decreto, quòd Deus illum nollet saluari; sed quia saluatori sua malitia restitit.

Saul Spiritum sanctum habuit, & iterum amisit.

Eadem ratio est in infantibus omnibus in Ecclesia natis. Quotquot enim baptizantur, Christum induunt, & verè in filios Dei adoptantur, Spiritu sancto donantur, & promissio gratiæ in illis ob signatur. Sed quando adolefcere incipiunt, fieri potest, vt negligentia parentum, aut propria petulantia Spiritum sanctum iterum amittant, & gratia Dei spolièntur semel accepta. Qua ratione causam & culpam sui interi-

Omnes baptizati in filios Dei adoptantur.

Causa abiectionis
damnatorum non
occultum Dei de-
cretum.

Galat. 5.

interitus, non in Dei occultum decretū transferre possunt, qui eos in gratiam recepit, verè regeneravit, & in filios adoptavit. Ipsi verò cum adolescerent, non secundum spiritum, sed secundum carnem ambulantes, gratia Dei iterum exciderunt. Qua de re apertum testimonium apud D. Paulum extat, cum inquit: Si circumcidimini, Christus vobis nihil proderit, euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini. A GRATIA EXCIDISTIS. Quomodo autem à gratia excidere potest, qui nunquam apud Deum in gratia fuit?

D. B E Z A.

Hæ sunt glossæ contra manifestum textum verborum Pauli, qui de duplici circumcissione aperte loquitur, videlicet literæ, & spiritus. Ideoq; quod spiritus est, literæ, hoc est, externo ritui non est tribuendum. Cum igitur adoptio filiorum Dei, sit solius Spiritus sancti opus, neque eam Baptismus aqua prestare possit, quæ non ad animam usque penetrat: sed corpus tantum abluit; ideo Baptismus aqua exterior, significatio, & representatio est duntaxat illius spiritualis ablutio, quam solus Spiritus sanctus per sanguinem Christi, idq; in electis tantum operatur: in reprobis non item, quia carent fide, nec recipiunt hanc gratiam representando & significando oblatam. Ideoq; etiam Paulus circumcissioni literæ detrahit vim spiritualis circumcissionis cordis, in qua sola Iudei gloriabantur, clamantes: Templum Domini, templum Domini, circumciso, circumciso; sicut etiam in suis sacrificijs confidebant. Et ostendit Paulus circumcissionem illam carnis non esse circumcissionem illam veram, quæ cor circumcidatur, sed tantum huius representationem, & oblationem, quæ promiscuè fiat omnibus circumcisis, vim autem in solis electis Spiritus sanctus exerat, quorum corda circum-

Colloquium Mompelgartense. 479

circumcidit & regenerat, relictis alijs qui damnantur, & electi non sunt. Sicut sol lucet omnibus, sed cæci lumen non recipiunt, culpa non est in luce & splendore solis, sed in vitio oculorum cæci: Ita etiam adoptio non tantum significatur, & representatur, sed etiam offertur omnibus in circumcissione, qui circumcisi sunt; sed electi tantum recipiunt eam, quibus Deus aperit oculos, ut videant, & saluentur. Reliqui iusto Dei iudicio sunt relictæ; quos hac gratia non dignatus est: & manet nihilominus Deus verax. Idem in Baptismo quoque fit, quem multa millia infantum accipiunt, qui tamen nunquam regenerantur, sed in æternum pereunt.

Horrenda vox: multa millia infantum baptizatorum in æternum perire.

D. I A C O B V S.

Num sint glossæ, an verò aperta Scripturæ testimonia sine vlla humana glossa, quæ ego ad confirmandam sententiam nostram attuli, iudicent auditores omnes. Et sententia verborum Pauli est manifesta: qui vnam duntaxat circumcissionem, sicut vnum quoque Baptismum nouit in Ecclesia; neque pro circumcissione agnoscit eam, quæ est absque spiritu. Sic aquæ aspersio sine spiritu minimè Baptismus est, qui non sola aqua, sed etiam spiritu constat; qui spiritus per lauacrum aquæ regenerationem & renouationem in baptizatis efficit. Sed valde horrendum auditu est, quòd ais: multa millia infantum baptizari, qui nunquam regenerentur, sed in æternum pereant. Nec puto vllum nunc in hoc cœtu auditorum esse, qui tibi hac in re assentiat.

Omnes. n. sine dubio in ea sunt sententiâ, ante perceptum quidem Baptismum, infantes ex parentibus carnaliter natos, carnem, id est, naturam quidem filios iræ esse, qui iusto Dei iudicio

480 *Colloquium Mompelgartense.*

cio damnentur, nisi per Baptismum à Deo in gratiam recipiantur & regenerentur. Postquam autem in nomine Patris, Filij & Spiritus sancti baptizati sunt; nihil dubitant, tales infantes omnes, iam verè in filios Dei adoptatos, quos patres cum gaudio, matribus puerperis lactandos & educandos, tanquam filios Dei commendant. Ecce, inquit pius pater è templo domum reuersus ad vxorem puerperam: Qui prius erat filius iræ, is nunc à Deo adoptatus & verè filius Dei per Baptismum factus est.

Nequaquam ergo, & nullo modo in Ecclesia Dei admittenda est hæc doctrina & opinio, qua Spiritum in Baptismo externo ab aqua separatis, & docetis, de adoptionis gratia, & infantum regeneratione demum ex motibus Spiritus sancti, quos sentiant, iudicandum esse, videlicet, si adoleuerint, & signa ediderint regenerationis factæ, ex eo demum certò pronunciari posse, esse electum & verè regeneratum; quod falsum est. Non enim opinari debemus, nos in Baptismo regeneratos; sed certò & sine dubio scire, & in fiducia accepti Baptismi firmiter credere debemus. Quod Dauidem post acceptam circumcisionem externam fecisse supra diximus; qui circumcisione sua confirmatus, plena fiducia diuini auxilij ipsum Goliath adortus est. Malè ergo à vobis fit, quòd dum parentes in perpetua dubitatione relinquitis, an ipsorum liberi per Baptismum acceptum in filios Dei adoptati sint.

Nam secundum responsiones vestras in Thesisibus positas hoc vultis; non certò pronunciari posse aut debere, infantem baptizatum verè in filium Dei adoptatum, aut regeneratum esse, SED PROBABILITER TANTVM censi eos fructu adoptionis donari, relictis Deo arcanis suis iudicijs. Idque contra aperta verba Pauli: Quotquot baptizati estis, Christum induistis, Galat. 3.

D. B E Z A.

Si sentio Spiritum sanctum & eius motus in me; certò pronun-

In respons. de Baptismo ad Thesis 8. & 10.

Colloquium Mompelgartense. 481

pronunciare possum, me verè regeneratum esse, secundum illud Pauli: Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. De nobis ipsis singuli iudicare & pronunciare possunt, an sint regenerati nec ne: sed iudicium de alijs dubium & falsum esse potest.

D. I A C O B V S.

Suprà dictum est, si consolatio de adoptione in filios Dei facta, duntaxat à motibus Spiritus sancti ita sumenda sit, vt ex Baptismo in infantia percepto, non certam, sed probabilem tantùm spem concipere debeam, me etiã in filium Dei adoptatum esse; hac doctrina fenestram ad desperationem perturbatis & tentatis conscientijs manifestè & sine dubio aperiri.

In summis tentationibus de gratia Dei, ad Baptisma recurrendum est.

In maximis enim tentationibus, non solùm nullos, sed planè contrarios motus sentiunt etiã verè pij & electi homines; ex quibus aliter statuere non possunt, quàm se à Deo abiectos esse. Ideo què in huiusmodi tentationibus non solùm ad verbum, sed etiã ad Sacramenta, Baptismum in primis, recurrendum est, & Sathanæ opponendum, quia semel baptizati simus, ideò nos etiã verè in filios Dei adoptatos esse. Et sicut Ioannes loquitur, vt maximè cor nostrum nos cõdemnet, neque alias cogitationes suppeditet, quàm quod in æternam damnati simus: tamen eiusmodi cogitationibus à diabolo inspiratis opponere debemus, quòd Deus sit maior corde nostro, qui in Baptismo non solùm adoptionem nobis obtulit, sed etiã reuera contulit. Sicut dixit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Hæc firma est & vera consolatio, quam vestra opinio non modò labefactat, sed profus & in vniuersum tollit: quia neminem, nisi in occulto Dei decreto ad vitam æternam destinatos, creatos, & ordinatos, ad Baptismum acceptum remittitis, in quibus solùm promissio gratiæ ob signata sit.

482 Colloquium Mompelgartense.

Consolatio Bezae in
summis tentationi-
bus de gratia Dei.

D. BEZA.

Quod ad consolationem attinet, in summis tentationibus afflictas conscientias eam non spoliamus, sed eam qua in sacra Scriptura proposita est, exponimus. Sic enim ego dicerem afflicto & perturbato homini: Tu de gratia Dei non dubites. Nam quia Deus te per predicationem Evangelij ad agnitionem filij sui vocavit; nonne sensisti aliquoties in te tales motus, quod te peccatorum tuorum poeniteat, quod fiduciam tuam in Christo colloques, quod sancte vivere, res adversas patienter ferre, & ad aeternum filij Dei regnum aspirare cupias? Hi motus sunt filiorum Dei, quos si sensisti unquam, non dubites, te etiam in numero electorum esse, & propitium Deum habere.

D. IACOBVS.

Si quis autem non sentiat tales motus in se; quomodo se consolabitur?

D. BEZA.

Tentato homini dicendum est, solem ortum esse, etiam si nondum ortus sit. Sicut enim nocte lux solis non videtur: spes tamen eius certissima fieri potest homini, cum oriturum: sic etiam tentato homini dicendum: ut maxime sol insitit, nondum ortus sit, neque ipse tales motus sentiat: tamen hunc solem quoque oriturum, & ipsum sensurum aliquando tales motus, quos nunc non sentiat.

D. IACOBVS.

Hæc consolatio in tentationibus nihil proficere potest; quoniam tentatus homo nescit, sed dubitat, an in numero electorum sit, in quibus solum talis sol exoriturus sit, quodque Deus tales motus accendere velit. Cum igitur perpetuo dubitet, an ille sol ei unquam sit exoriturus; in desperationem certissimam venit, & miserè perit. Sicut exempla eorum docent,

Colloquium Mompelgartense. 483

docent, quibus vera consolatio proposita nō fuit, & in eiusmodi tentationibus succubuerūt. Quia ex tali doctrina, nemo quisquam vllam consolationem haurire potest, qua illi dubius fructus & efficacia Baptismi statuitur, qui tantum in illis sit gratiæ obsignatio, qui occulto Dei decreto ad vitam æternam ordinati sint; alijs verò non, etsi eum quoq; perceperint, de quibus Deus contrarium decretum fecerit.

D. B E Z A.

De electione nostra ad vitam æternam, non nisi à posteriori, hoc est, ab illis motibus Spiritus sancti iudicare possumus: an simus etiam in electorum numero comprehensi.

De electione, quomodo à posteriori iudicandum, secundum Beza.

D. I A C O B V S.

Multa sunt à te dicta ad consolationem eorum, qui summis tentationibus obruantur, & nullam prorsus Baptismi mentionem fecisti. Vnde tamen initium consolationis faciendum erat, vt cogitet homo, se baptizatum, & adoptatum, ideoque à Deo minimè abiectum esse. Quapropter dico, hanc doctrinam falsam esse, & in Ecclesia intolerabilem, quæ verbi Dei & Sacramentorum verum vsu prorsus tollit, & conscientijs tentatis omnem consolationem adimit. Nam consolatio nostra **T O R A** in verbo promissionis, & percepto vsu Sacramentorum posita est.

Quamuis enim motus illi Spiritus sancti sunt regenerationis & adoptionis fructus, & eius signa: tamen in summis illis tētationibus Satan eos ita obscurare potest, vt inde nullam prorsus homo tentatus consolationem sentiat, sed contraria omnia experiatur. Vbi Satan per Ecclesiæ Ministrum ab homine tentato, ad hunc modum repellendus erat:

Solida consolatio Christianorum, in verbo & Sacramentis posita.

Tu es (inquit syncerus Ecclesiæ Minister) in nomine sanctæ Trinitatis baptizatus infans, & in filium Dei verè adoptatus. Qui Deus verax est, & promissionum suarum seruans, vt si nos negauerimus, ipse seipsum negare non potest. Quapropter nihil dubites, Baptismum acceptū, esse ob signationē veram adoptionis, quæ nō per aquā significetur;

Vera consolatio in summis tentationibus.

484 *Colloquium Mompelgartense.*

sed verè tibi in infantia collata est. Quare nihil dubites, te iam esse filium Dei electum & Christo insertum per Baptismum, qui te in tentationibus non relinquet, sed ex illis omnibus te certò eruet, de quo tu minimè dubites. Non enim tibi mētietur sancta Trinitas, quæ in Baptismo tibi suam gratiam promisit, obtulit, exhibuit, & obsignavit. Quare dicas Diabolo: Vade post me Satan, nullam partem in me habes. Scio mihi affuturum Christum Salvatorem, cuius sanguine in Baptismo ablutus sum ab omnibus meis peccatis.

D. B E Z A.

De adoptione liberorum baptizatorū, secundum Beza doctrinam vsq; ad adultam ætatem dubitandum.

Vis & fructus Baptismi, non ad tempus certum reservari debet, quo homo aqua baptizatur. Non enim credibile est, omnes internè baptizari spiritu, qui externè aqua aspergantur. Sed tempus docet, quando aliquis sit regeneratus nec ne; quando videlicet homo adoleuerit, & vita atque conuersatione sua demonstret, se regeneratum aut non regeneratum esse.

D. I A C O B V S.

Non credo quenquam inter pios patres reperiri, quos Deus liberis donauit, qui suæ vxori post baptizatum infantem dicturus sit: Charissima coniunx, filius recens nobis à Deo datus, nunc quidem baptizatus est; sed nescimus, nec certi sumus, eum in filium Dei adoptatum, & receptum esse in gratiam. Non credo, inquam, aliquem ex auditoribus nostris esse, qui in hac opinione versetur.

D. B E Z A.

Beza de infantum adoptione sperare, sed credere non docet.

Ego quidem omnes benè sperare iubeo; sed non sum Propheta, ut possim predicere, hunc puerum fore virum bonum.

D. I A C O^o.

Colloquium Mompelgartense. 485

D. IACOBVS.

Neque opus est. Quoniam gratiam Dei in Sacramento perceptam, amittere potest, qui Baptismum suscepit. Sed hoc quæritur: an postquam baptizatus est infans, à Deo sit adoptatus in filium Dei?

D. BEZA.

Respondeo: *Infantes Baptismo aqua aspersos, PROBABILITER, probabiliter inquam, censerī filios Dei; sed renouari eo tempore, quo baptizantur, ut veterē homine extincto, noui fiant homines, absurdum esse putamus asserere. Quoniam pueri fidem non habent, præsertim actualem: sed in fide parentum baptizantur.*

In responf. ad Thef. 7.

Ad Thef. 8.

D. IACOBVS.

Sed quæ certitudo salutis, aut consolationis in Baptismo esse potest, quando homines docentur: Nullos infantes in Baptismo renouari; & non solum reprobatos, & arcano æterno, immutabili, decreto Dei absoluto æternæ damnationi destinatos, neque antè vel post, aut in Baptismo, hoc est, nunquam renouari, si millies baptizarentur, sed etiam eos qui saluandi sunt, in Baptismo non renouari, sed adoptionem, & renouationem, seu regenerationem tantum obfignari, quæ interdum etiam in extremo agone sequatur?

D. BEZA.

Nos quibusuis adultis, qui baptizantur, totum Baptismum præberi asserimus: sed interiorem Baptismum tantum ab illis percipi affirmamus, qui veram fidem prius habent, vel aliquando consequentur. Nam efficaciam Baptismi non ad illud referimus tempus, quo homo baptizatur. Prodest tamen nihilominus baptizatus illis quidem per fidem, aut quam

In responf. 6. Thef.

Opinio D. Beza de adultis baptizatis.

486 *Colloquium Mompelgartense.*

*habent præcedentem eo tempore, quo baptizantur: aut quæ-
dem non habent, sed suo tempore habebunt.*

D. I A C O B V S.

Ego de infantibus quæro, & tu mihi de adultis respondes. Vnum Baptismum esse, & non duos, nunc aliquoties dictum & demonstratum est. Ideoque exterior non sine interiore, neque interior sine exteriori, qui fingitur, vnquam datur.

Quoniam ergo vnus est Baptismus, qui aqua & Spiritu constat; ideo etiam vnus est effectus aquæ & Spiritus. Quæ duo semper in Baptismo coniuncta sunt, quamuis non eandem rationem causæ habeant; quoniam Spiritus per aquam, & aqua virtute Spiritus sancti coniuncta regenerat, renouat, & adoptionem obsignat.

Baptismus aquæ,
Metonymicè lauacrum
regenerationis
est, secundum Be-
zam.

Sed nihil ad quæstionem respondetur, cum afferitis: Baptismum, non nisi per tropum Metonymiæ lauacrum regenerationis dici; quæ causa sit, quòd non omnes infantes baptizati regenerentur? Et ne quidem electi, eo tempore, quando baptizantur infantes?

D. B E Z A.

Quoniam non omnes sunt electi, quod adolescentis demonstrat. Nam soli electi regenerantur, reliqui iusto Dei iudicio relictii sunt in peccatis & miseria, in qua concepti & nati sunt; quos Deus reprobanit, vt suam in illis iniustitiam demonstraret, neque sicut saluandos ad vitam elegit. De quo cum ante adultam ætatem iudicari non possit; ideo bene sperandum de pueris dicimus, donec res ipsa demonstraret, quod sint electi.

D. I A C O B V S.

Iudicent auditores omnes, an non hoc sit Sacramèto Baptismi omnem vim suam derogare, & Christianos parentes in perpetua dubitatione, de adoptione liberorum suorum in filios Dei, retinere, adeoque ipsos vnâ cum liberis consolatione

Colloquium Mompelgartense. 487

tione omni priuare, quam in Baptismo repositam habent: & hoc modo omnia in dubio relinquere, vt nemo certò credere possit, aut debeat, se per Baptismum in filium Dei adoptatum esse: sed PROBABILITER tantùm sperare, aliquando regenerationem secuturam, quæ in infantibus baptizatis fieri non possit, quòd actuali fide careant.

D. B E Z A.

Vis Baptismi potest sese demum in ultimo agone exerere, sicut exemplum latronis docet, quem baptizatum fuisse, non est verisimile. In illo tamen momento, quo Christus eum alloquitur, conuersus & saluatus fuit.

D. I A C O B V S.

Neque nos vim regenerandi respectu Dei ita aquæ Baptismi alligatam esse dicimus, vt Spiritus sanctus sine aqua regenerare non possit; sed nos homines ad Baptismum aquæ, ita alligatos esse docemus, vt sine eo nobis salutem & vitam polliceri non possimus, si nobis Baptismus contingere possit: secundum illud Augustini piè dictum: Contemptores Sacramentorum priuantur gratia Sacramentorum. Nunquam autem probari potest, aliquid à Deo in Baptismo obsignari, quod non sit.

D. B E Z A.

Suo tempore fiet, quod obsignatur per Baptismum. Nam sicut semen in terram proiectum non statim germinat, sed lateat in terra aliquandiu absconditum: Sic quoque semen Spiritus Baptismi interioris tam diu absconditum manet, donec suo tempore aperiatur, qui sint verè regenerati, & in quibus secutus sit fructus, & certissima indicia factæ regenerationis, in quibus verò non sequantur.

D. I A C O

488 *Colloquium Mompelgartense.*

D. I A C O B V S.

Cum autem toties dixeris, quod etiam nunc aliquoties confessus es, quamplurimos baptizari, qui nunquam regenerentur, quoniam æterno & occulto, sed iusto Dei decreto ad æternam damnationem sint creati & destinati, quos Deus non velit regenerari: quomodo in illis adoptio obfirmari potest per Baptismum aquæ, quæ in æternum non sequitur? An verò hæc non est non solum Baptismi, sed etiam nominis Dei manifesta prophanatio?

D. B E Z A.

Beneficium adoptionis omnibus offertur; sed quod non ab omnibus percipitur, Deus in culpa non est.

D. I A C O B V S.

Aliud est adoptionis oblatio, quæ non percipitur, & aliud eius perceptæ obfirmatio. Nisi enim percipiatur, obfirmatio locum habere non potest. Item, quomodo aut cur reprobis offertur, cum Deus non velit, ut ab ijs percipiatur?

D. B E Z A.

Non Dei sed ipsorum propria culpa fit, quod non percipiatur.

D. I A C O B V S.

Duo vos statuitis, quæ Scripturæ sacræ testimonijs nunquam demonstrari possunt. Alterum, quod dicitis: Quoniam Deus non omnes ad vitam æternam elegerit, ideo millia infantum baptizari, qui non regenerentur, aut renouentur, neque in filios Dei adoptentur: quos Deus constituerit relinquere in ipsorum miseria ad declarandam iustitiam suam: de quo plura in sequenti articulo de Prædestinatione. Alterum verò est, quod infantes eo tempore, quo baptizentur, non renascantur & renouentur, etiam qui ad vitam

Colloquium Mompelgartense. 489

ram æternam electi sunt per Baptismum, quia careant propria fide. Neque quenquam certum esse posse, liberos suos etiam baptizatos, in filios Dei adoptatos esse: sed bene de illis duntaxat sperandum, & probabiliter censendum esse, eos adoptionis fructu donari. Quod nos apertè damnauimus, & cum Scriptura sacra manifestè pugnare demonstraui-
mus.

Iudicium sit penes auditores, qui vtriusque partis argumenta, rationes, & ex sacris literis producta testimonia audierunt; ex quibus faciliè cognoscere, & iudicare possunt, vtri parti adherere debeant.

D. B E Z A.

Nos doctrina nostra fundamenta, rationes, & argumenta de vtroque capite in Thesibus nostris posuimus, quas etiam auditorum iudicio, & omnium piorum commendamus.

XXVIII. MARTII,
ante Meridiem.

D. I A C O B V S.

HOST QUAM heri de Baptismo actum est, ex Thesibus nostris scripto comprehensis & vobis exhibitis; nō video quid amplius à nobis dici possit. Idem enim habent Theses reliquæ, quod in prioribus tractatum est.

Vnum autem colophonis loco addere visum est. Placuit enim quærere; cūm Heydelbergenses Theologi apertè scribant: Baptismum aquæ sine fide ociosam & inutilem carerem esse: vos autem in responsione vestra apertè asseratis, infantes fide carere: & eos tamen nihilominus baptizandos esse censeat: Quis fructus sit eius Baptismi, aut esse possit, quem infantes sine propria (secundum vestram opinio-

An Baptismus infantibus sine propria fide prodesse possit.

nem) fide percipiunt? Si enim infantes non credunt, quid illis Baptismus prodesse potest? Ociosa igitur cæremonia erit.

D. B E Z A.

Cur infantes baptizati, secundum Bezam, fide careant.

Rom. 10.

Si adessent Domini fratres Heidelbergenses, commodè respondere possent ad ea, quæ ipsi priùs scripserunt. Quilibet enim optimus suorum verborum interpret est. Dicimus tamen, si de fide loquamur quæ actu est, nos non videre, quomodo infantes fidem habere queant, cum verbum Dei negant, neg. intelligant. Paulus autem apertè testetur, quod a fide sit ex auditu verbi Dei. Nam fides actualis presupponit notitiam rei, quæ creditur. Hæc autem infunditur, aut modo extraordinario, cuius testimonium in sacra scriptura non habemus: aut ordinario, qui sit per externum auditum verbi Dei, Rom. 10. Semper ergo hæc due cause coniunctæ sunt, efficiens principalis, & instrumentalis, quando fides donatur aut infunditur homini, videlicet; Spiritus sanctus, & auditus verbi Dei. Eiusmodi fidem nos infantibus tribuere nõ possumus, si de actuali fide intelligatur. Sin verò demus, infantes semen seu radicem fidei habere: fides tamen non est actualis, de qua Paulus loquitur; fides ex auditu.

Quomodo infans sine propria fide baptizatus Baptismus proficit.

Et si igitur infantes Christianorum fide careant; non tamen propterea Baptismus illis inutilis, aut ociosa cæremonia est. Potest enim fieri, ut tempore administrati Baptismi, aliquis non credat, postea tamen incipit ei prodesse Baptismus, cum incipit credere; quæ fides Baptismum reddit efficacem, quo ob signantur solum electi. Sicut etiam fieri potest, ut aliquis audiat verbum Dei, cui tamen longe post credat, ut non opus sit noua predicatione, sed per Spiritum sanctum prior prædicatio facta in corde resuscitetur, & ex auditu verbi

Colloquium Mompelgartense. 491

olim auditi fides nascatur. Ad hæc infantes Christianorum nascuntur in Ecclesia, & sic in fœdere sunt comprehensi, secundum illud: Ero Deus tuus, & seminis tui. Quapropter illos baptizamus; Turcarum autem liberos non baptizamus, nisi ad interrogata respondere possint, & se credere profiteantur. Quemadmodum de Philippo legimus, qui Eunuchum baptizaturus, prius quarit, an credat? Cùm enim Eunuchus diceret; Ecce aqua, & quid prohibet me baptizari? dixit ei Philippus; Si credis ex toto corde tuo. Qui respondens ait: Credo filium Dei esse Iesum Christum. Et baptizavit eum. In infantibus autem in Ecclesia Dei baptizandis, fidem Ecclesie præsupponimus, in qua baptizantur, non autem propriam fidem, quam propter defectum actualis intellectus habere non possunt, qua per solum auditum verbi Dei datur.

aa.s.

Sic ergo in Baptismo infantis in Ecclesia, cum fide parentum concurrat fides Ecclesie. Ex quo putamus, & probabiliter censemus, omnes ad Ecclesiam & ad numerum filiorum Dei pertinere, qui in illo fœdere nascuntur. In quo etiam ipsi infantes comprehensi sunt, reseruat tamen semper occulto Dei decreto de electis, quos Deus constituit ab aeterno saluos facere.

In Respons. de Baptismo ad 8 & 10. Thefin.

D. I A C O B V S.

Si rectè percepi sententiam tuam, differuit tua dignitas de duplici ratione fidei, quarum altera cum intelligentia coniuncta sit, altera verò instar seminis à vobis censeatur. Item de ordinario & extraordinario modo, quo fides à Spiritu sancto infundatur. Quam distinctionem nos concedere non possumus.

Cùm enim in Baptismo fides datur & infunditur; hoc non extraordinario, sed ordinario modo fit. Et fieri id posse, vt

Fides infantibus nõ extraordinario modo in Baptismo datur.

infantibus quoq; detur, & Spiritus sanctus in illis eam operetur, exemplo Ioannis Baptistæ contra Anabaptistas hæcenus cōstanter asseruimus, & aperto verbo Dei probauimus, de quo scriptum est, quòd ad vocem salutationis D. virginis Mariæ, Elizabethæ factam, infans cum gaudio in vtero eius exultarit.

Exultatio Ioannis Baptistæ extraordinaria in vtero Elizabethæ.

Quod igitur ad hoc exemplum attinet, quamuis hoc fuerit extraordinarium, quòd cum gaudio ad vocem Mariæ in vtero matris exultauit: tamen hoc extraordinarium non est, quòd Deus fidem in infantibus baptizatis operatur.

Etsi enim non omnes infantes baptizati ad eundem modum insolito more exultent, in vtero matrum; tamen Deus in illis fidem operatur, qua propter Christum placent, & filij Dei adoptiui non probabiliter censentur, sed certò pronunciantur, aliàs Baptismus cæremonia ociosa esset, qua aliquid obfignaretur, quod non esset.

Christianorum liberi quomodo in fœdere sint.

Licet ergo Christianorum liberi in Ecclesia nascantur, non tamen propterea in fœdere censentur, nisi etiam quæ fœdus requirit, & in eo comprehenduntur, fecerint, aut in ipsis fiant.

Carnalis natiuitas ex pijs parentibus nihil facit ad adoptionem filiorum Dei.

Matth. 3.
Ioan. 1. 9.

Quoniam carnalis natiuitas ex pijs parentibus nihil facit ad consecutionem regni cœlorum. Sicut scriptum est: Ne velitis dicere intra vos, patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Item: Quicquid ex carne natum est, caro est. Nisi ergo ex aqua & Spiritu (quod fit in Baptismo) regenerentur & renascantur liberi; ex pijs & Christianis parentibus nati, non possunt videre regnum Dei.

Liberi Israelitarum absq; circumcisione in fœdere non censebantur.

Gen. 17.

Sicut enim in veteri Testamento, ex pijs parentibus nascabantur liberi: in fœdere autem non censebantur, nisi etiam in ipsis perficerentur, quæ in fœdere continebantur, videlicet, vt octaua die caro præputij præcideretur. Masculus enim, inquit Moses, cuius caro præputij circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.

Ita non probabili ratione, sed certissima quoque & indubitata consequentia sequitur & colligitur, in nouo Testamento infantes etiam ex pijs & Christianis parentibus natos, in fœdere non censerì, nisi etiam baptizati fuerint: secundum illud Christi, Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest videre regnum Dei. Quibus Baptismus nihil prodesset, si non crederent: secundum verbum Christi: Qui verò non crediderit, condemnabitur. Et non dicit: Qui baptizatus fuerit, etiam si non crediderit, saluus erit.

Infantes non credentes non saluantur. Mar. 16.

Quòd autem T. D. ex sententia vestra semen fidei appellat, quod tamen non sit fides; Christus longè aliter loquitur, qui apertè fidem appellat, cum inquit: Qui vnum ex minimis illorù offendit, QUI IN ME CREDVNT, credunt, inquit Christus. Cui testimonio Christi de pueris, meritò plus fidei adhibetur, quàm ipsis adultis, qui fatentur ore, se credere, cum mentiri & fallere possint. Christus autem neque mentitur neque fallit. Etsi igitur nos non videmus, quomodo credant, qui beneficio actualis intellectus carent; non tamen Christus & Spiritus sanctus propterea mendacij arguendi sunt, qui apertè testantur, pueros illos credere. Erant enim circumcisi pueri, ex quibus vnum Christus discipulis suis humilitatis exemplum proponit, qui non modò in Ecclesia nati fuerant, sed etiam signum fœderis acceperant. In quo à Deo in gratiam recepti, fide & gratia Spiritus sancti donabantur.

Pueri Christianorù baptizati credunt.

Qualem puerum Christus discipulis suis proposuerit.

Neque est, vt in illis præ alijs infantibus rationis seu intellectus beneficium prædices. Tam enim in rebus spiritualibus nihil intelligunt pueri illi quatuor aut quinque annorù, aut etiam plurium, quàm infans in cunis iacens. Neque ratio aut intellectus humanus iuuat nos in fide consequenda: quin adulti eum captiuum ducere iubentur, vt fidem vel acquirant, vel eam retineant, quæ Spiritus sancti liberrimum donum est.

Ratio & intellectus humanus non iuuant, sed impediunt fidem. 2. Cor. 10. 2. The. 3. Phil. 1.

Quapropter vt concludam; Si infantes Christianorum fide carent, & nihilominus baptizandi sunt; non video, quomodo

modo conciliari possit, quòd illorum Baptismus non sit ociosa & inutilis cæremonia, cùm sine fide Baptismus nihil profit.

D. B E Z A.

Non video quomodo sequatur: Ioannes Baptista in utero matris habuit fidem. Ergo omnes infantes baptizati quoque habent fidem. Argumentum enim est à particulari ad vniuersale: quod non concludit. Nam à posse ad esse, non valet argumentum. Præterea non puto fuisse pueros quatuor aut quinque annorum, de quibus Christus loquitur, quòd credant.

D. I A C O B V S.

Et si exemplum Ioannis hoc nomine est singulare, quòd actuali intellectu fidei in utero matris exultat; in hoc tamen non est singulare, quòd fide in infantia donatus est.

Fundamentum doctrinæ de fide infantum baptizatorum.

Matth. 18.
Luc. 18.

Et sanè ab exemplo Ioannis Baptistæ ad infantes omnium Christianorum, non liceret argumentari, tanquam à particulari, seu potius singulari, ad vniuersale, nisi Christi verbū extaret, qui eos credere affirmat. Et Lucas expressè testatur: quòd ad Christum allati sint, non pueri duntaxat (παιδία) quatuor, quinque aut plurium annorum, sed τὰ βρέφη, hoc est, ab vberibus matrum pendentes, quibus Christus benedixit, & talium regnum cælorum esse pronuncianit.

2. Thess. 3.
Heb. 11.
Phil. 1.

Cùm igitur fides sit opus Dei Spiritus sancti, sine quo nemo Deo placere potest: tam facilè est Deo, imò faciliùs est in illis fidem operari, in quibus caro non ita sicut in adultis repugnat, quàm in ipsis adultis, ubi caro (id est, intellectus & ratio, quæ sunt in homine potentia animæ excellentissimæ) semper repugnat.

Nam ratio impedit magis, quàm promouet aut confirmat fidem in nobis. Ideo quæ etiam vsque ad extremum vitam spiritum contra eam, tanquam truculentissimum hostem salutis nostræ æternæ, pugnandum est.

D. B E Z A.

D. B E Z A.

De adultis intelligenda sunt verba Christi de fide, quæ datur per auditum verbi, ad quem usus rationis & intellectus actualis requiritur. Si enim verbum Dei audiatur, & non intelligatur; nihil prodesset, neque fides conciperetur. Quæcum destituantur infantes; asserere non possumus eos credere.

Quos tamen nihilominus baptizamus, quòd aliquando credituri sint, etiamsi nunc, quando Baptismum accipiunt, non credant, sed fide destituantur, & in fide parentum atque Ecclesie baptizentur, quòd in fœdere censeantur, quia in Ecclesia nati sunt. Alias omnes infantes damnati essent, qui tempore Moysis in deserto, non circumcisi mortui sunt. Ios. 4

D. I A C O B V S.

Christum non de adultis, sed de pueris loqui, Marcus & Lucas apertè testantur. Quos etiam apertis verbis dicit CREDERE: Ideoque minimè offendendos esse. Neque curandum est, quomodo illi audiant verbum Dei, & quomodo fides eis infundatur, cum baptizantur; sufficit Christum hoc testari.

Deinde quòd ad infantes non circumcisos attinet, non ex ratione humana, sed ex verbo Domini iudicandum est. Verbum Domini sic sonat: Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, QUIA FACTVM DOMINI IRRITVM FECIT. Quapropter grauitèr peccarunt parentes in deserto, sicut in alijs etiam quamplurimis, quòd contra tam expressum Dei mandatum suos infantes octauo die circumcidi non curauerint, & hac ratione eos in discrimen & summum periculum æternæ salutis & vitæ amittendæ adduxerint.

Quia verò sæpenumero festinanter & inopinatò castramouenda fuerant; & liberi in discrimen vitæ videbantur

De infantibus ex verbo Domini iudicandum.

Gen. 17. Israelitarum peccatum in neglecta circumcissione filiorum in deserto.

Iof. 5.

Masculi ante octa-
uum diem incircū-
cisi mortui an sal-
uati.

tur non adducendi esse; Dominus ipse errorem hunc in eis correxit, dum etiam incircumcisos mirabiliter conseruaret, ne in deserto absque circumcissione morerentur, sed ante ingressum in terram promissam circumciderentur, quòd iubente Domino sub Iosue factum legimus.

Sic minimè dubium est, ante octauum diem quamplurimos infantes masculos mortuos esse incircumcisos; quibus tamen ad damnationem imputatum non est, quoniam diem non attigerant à Deo definitam: quo nomine parentes cum liberis incircumcisis coram Deo & hominibus excusati fuerunt. Quoniam fœdus Domini neque transgressi sunt, neque irritum fecerunt. Idem est iudicandum de infantibus Christianorum, vbi nulla culpa parentum, & nullus contemptus Sacramenti accedit.

D. B E Z A.

Iudicas autem ex verbo Dei, omnes illos perisse, qui incircumcisi in deserto mortui sunt? Quia scriptum est: Delebitur anima eius de populo suo?

D. I A C O B V S.

Excusatio omiffæ
circumcisionis in
deserto.

Si ex verbo Dei iudicandum est, certè aliter iudicari non potest, maximè si negligentia & contemptus mandati Dei accessisset. Sed per frequentes & inopinatas peregrinationes excusari aliquo modo possunt à negligentia & contemptu Sacramenti. Vnde etiam mirabiliter conseruati sunt, ne sine circumcissione morerentur, & in æternum perirent. Et verisimile est, cum præter Iosua & Caleb omnes in deserto mortui sint, qui in virili ætate ex Aegypto egressi sunt, liberi autem eorum tanto & tam admirando numero creuerint; paucissimos in deserto mortuos fuisse.

D. B E Z A.

Si iudicas omnes infantes in deserto incircumcisos, in

Colloquium Mompelgartense. 497

in aeternum periſſe; Moſen & Aaronem accuſas negligentia, quòd populum de peccato illo non monuerint, ut maſculos recens natos infantes, conſtituto tempore circumcidi non curauerint; quòd non legimus ab illis factum eſſe. Ego verò ſic iudico, quòd Deus propter negligentiam parentum infantes incircumciſos non abiecerit. Sic quoq; negligentia parentum nihil officit ſaluti infantium Chriſtianorum, quando non baptizati ex hac vita decedunt.

D. I A C O B V S.

Multi tulit contra ſuam voluntatem Moſes, in populo Iudaico, populo duræ ceruicis, quæ mutare non potuit. Quapropter non modò veriſimile; ſed ſine dubio quoque factū eſt, quòd Iſraelitas ſui officij hac in parte etiam commoneſcerint Moſes & Aaron: ſed pro ingenio ſuo illis populus non obtemperauit, in quos Dominus duriter sæpe animaduertit.

Moſes in Iſraelitis multa tulit, quæ mutare non potuit.

D. B E Z A.

Sic ergo ſimpliciter neceſſariam facies circumciſionem, quia ſcriptum ſit: cuius præputij caro præciſa non fuerit, deletur anima eius de populo ſuo. Quòd ego non credo, neque ſic ſentio. Nam circumciſio differebatur uſque ad octauum diem, & interim miſellus puer moriebatur: num propterea deletus eſſet de populo ſuo? Si autem poteſt circumcidi, & non uſi ſunt ſed contempſerunt: tales periſſe ego quoque aſſirmo. Idem de Baptiſmo, & infantibus non baptizatis iudicandum cenſeo.

An circumciſio ſimpliciter ad ſalutem neceſſaria fuerit.

D. I A C O B V S.

Quando infans ante octauum diem circumciſioni deſtinatus moritur, & parentes & liberi excuſati ſunt coram
Rrr Deo

498 *Colloquium Mompelgartense.*

Deo & hominibus; & quid de illis infantibus velit statuere, illius voluntati relinquitur, de qua nos ex verbo iudicamus. Quoniam foedus Domini infans irritum non fecit: Ideo etiam illi non imputari censemus.

Baptismus infantium non extrahendus.

De Baptismo autem cum nullum certum tempus à Deo praescriptum sit, quo infantes Christianorum baptizandi sint: & Christus discipulos suos grauissimè corripuerit, qui prohibuerunt INFANTES & pueros ad illum adduci, quos tam humaniter ad se inuitauit, dicens: Sinite paruulos ad me venire quoniam talium est regnum caelorum: ideo omnibus parentibus summo studio in eam curam est incumbendum, vt nulla interposita longiore mora, recens nati infantes baptizentur, & per Baptismum in foedus recipiantur, quod Christus de aeterna vita nobiscum pepigit. Secundum illud Christi: Nisi quis natus fuerit ex aqua & Spiritu, non poterit ingredi in regnum Dei. Quod beneficium non minus infantibus quam adultis necessarium est, siquidem in peccatis concepti & nati, & natura filij irae sunt. Et nisi propter Christum in gratiam recipiantur, nulla spes vitae aeternae consequendae illis relicta est in natiuitate carnali, quod in Ecclesia nati sunt. Nam quicquid ex carne natum est, caro est, hoc est, aeterna damnatione dignum est.

Ioan. 3.

Psal. 51.
Ephes. 2.

Baptismus infantibus quomodo necessarius.

Quapropter Baptismum infantibus ita necessarium iudicamus, vt solum necessitatem ineuitabilem excusare censeamus, negligentiam autem & contemptum minimè veniam mereri statuamus. Qui salutem ita Baptismo alligamus, sicut verba sonant: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Item: Nisi quis natus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest ingredi in regnum caelorum.

Mar. 16.

Ioan. 3.

D. B E Z A.

An infantes non baptizati, sint in foedere Dei.

Si igitur non absoluta necessitate Baptismus necessarius est infantibus, aliàs quamplurimi non baptizati damnati essent, quos saluatos esse, piè credimus: Ergo hinc manifestum est, infantes

fantes in fœdere esse, priusquam baptizentur, aut etiamsi non baptizarentur, sed sine Baptismo decederent.

D. I A C O B V S.

Pij parentes & honestæ matronæ in tali casu necessitatis infantes constitutos, pijs suis precibus Deo commendant: quas exaudiri minimè dubium est. Secundum illud ipsius verum dictum: Petite & accipietis, pulsate & aperietur vobis.

Infantes in summo articulo necessitatis sine Baptismo morientes, quomodo Deo commendandi.

Neque Deus ita alligatus aquæ est, vt sine ea gratiam operari inuocatus non possit, aut non velit.

Ne autem recens nati infantes summè infirmi in hoc periculum incidant; etiam mulieribus permissum est, vt in tali casu necessitatis baptizent.

Παπὶ τῶ Γυναικῶν
καὶ βαπτίζουσα.
τ. Ϟ.

D. B E Z A.

Baptizare pars est Ministerij Ecclesiastici; quod viris, non mulieribus commendatum est, & commendari debet. Sicut enim mulieri non permittitur in Ecclesia loqui, ita etiam non licet ei baptizare. Mulier, inquit Paulus, in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto. Item, Mulieres in Ecclesijs taceant.

An mulieribus concessum sit, in casu necessitatis baptizare infantes.

1. Tim. 2.
1. Cor. 14.

D. I A C O B V S.

Verum est, quòd baptizare sit pars Ministerij Ecclesiastici; quod ordinariè viris, & non mulieribus commendatum est, & commendari debet. Inde verò non sequitur, quòd in casu necessitatis non liceat mulieribus baptizare.

Baptismus à mulieribus administratus non damnandus.

Sicut enim in casu necessitatis, cùm homo in extremo agone mortis versatur, iam iam spiritum extremum exhalaturus, absentibus vel Ecclesiæ Ministris, vel alijs viris extra hoc Ministerium constitutis, loqui, hoc est moriturum hominem prædicatione verbi Dei, & promissionum diuinarum cõsolari, & à peccatis absolueret (quid enim prædicatio

Mulieribus absentibus Ecclesiæ Ministris licet prædicare & absolueret.

500 *Colloquium Mompelgartense.*

Prædicatio Euangelij, est absolutio à peccatis.

Euangelij, & annunciatio promissionū gratiæ Dei in Christo exhibitæ, aliud est quàm absolutio à peccatis? piæ mulieri licet, in hunc modum: Confide (frater vel soror in agone) peccata tua sunt tibi remissa propter Christum, qui tibi hoc in verbo Euangelij promisit, quod Baptismo obsignauit, qui corpus & sanguinem suum, & Spiritum sanctum in Baptismo pignoris loco tibi dedit: Ita quoque in casu necessitatis absentibus Ecclesiarum Ministris, & viris omnibus, baptizare mulieribus licet. Vtrum enim maius est? Verbum & prædicatio verbi, an verò Sacramentum Baptismi, & eius administratio?

D. B E Z A.

Prædicatio verbi administratione Sacramenti maior.

Verbum Dei.

D. I A C O B V S.

Quomodo & vbi mulieribus prohibitum sit prædicare Euangelium.

Si ergo licet quod maius est, mulieribus in casu necessitatis; licebit etiam quod minus est. Quod ad dicta Pauli attinet allata, nihil contra nos pugnant. Nam Paulus non simpliciter prohibet, ne mulieres doceant; aliàs domi liberos & familiam instituere quoque prohiberentur, quod fit salutaris doctrina Euangelij, quam interdum mulieres melius nōrunt & intelligunt, quàm viri & mariti, seu domini, & patres familiās. Ideo non simpliciter dicit: Mulier non doceat; sed addit, IN ECCLESIA, hoc est, in cœtu publico, qui viris & mulieribus constat; vbi dedecus esset, viros à mulieribus doceri & institui. Sed ipsarum officium est discere in silentio à viris. Alia autem ratio est in casu necessitatis, vbi nullus vir, nullus Ecclesiæ ordinarius Minister præsens est; ibi locum habet, quod alibi Paulus scribit: In Christo neque mas neque fœmina est.

Mulier in Ecclesia non doceat.

Gal. 3.

D. B E Z A.

An mulieribus Cœnam Domini administrare liceat.

Quæro igitur, si mulieribus in casu necessitatis baptizare licet; an etiam Cœnam Dominicam mulieribus administrare liceat?

liceat? Cum Sacramentorum & administrationis eorundem eadem sit ratio. Si igitur vnum licet mulieribus, licebit etiam alterum.

D. I A C O B V S.

Respondeo, magnam dissimilitudinem esse inter administrationem Cœnæ Domini, & inter Baptismum in casu necessitatis. Infans enim recens natus nunquam adhuc baptizatus est, quem mulier in casu necessitatis extremo baptizat. Sed in agone constitutus Christianus, qui adultus est, prius sæpe Cœnam Domini in cœtu Ecclesiastico publico percepit. Eius si commonescat per mulierem consolantem voce Evangelij, nihil periculi est, quod ad æternam salutem attinet, si maximè moriatur, & Cœnam Domini non accipiat. Baptismi autem longè alia ratio est, de quo Christi verba extant: Nisi quis natus fuerit ex aqua & spiritu, non potest ingredi & videre regnum Dei.

Diferimen necessitatis in administratione Baptismi, & Cœnæ Domini.

Toan. 3.

D. B E Z A.

In absentia Ministrorum Ecclesiæ, viris talia conueniunt, non mulieribus, quæ à Ministerio Ecclesiæ prorsus exclusæ sunt.

D. I A C O B V S.

Ordinatio Ecclesiastica Vvirtembergensis, de Baptismo per mulieres administrando expressè continet, ne obstetrix aut alia mulier, nisi in summo, & extremo periculo & necessitate infantem baptizent. Sed si Minister Ecclesiæ haberi nequeat, honestus vir aduocetur, qui munus hoc baptizandi obeat. Eorum autem sicopia quoque haberi non potest, nullo iure nulloque Dei expresso verbo ab hoc Ministerio Ecclesiastico mulieres arceri possunt aut debent, nisi eas quoque à munere docendi Euangelium, & consolandi ægrotautes & cum morte conflictantes, in absentia virorum arce- re & repellere velimus. De quo iudiciû penes auditores esto.

Ordinatio Ecclesiastica Vvirtembergensis, de Baptismo per mulieres administrando.

DE PRAEDESTINATIONE.

VIA Theodorus Beza cum suis fratribus responsiones suas ad Theses Theologorū Vvирtenbergensium, de Prædestinatione, sicūt & de Baptismo, & Templorum Reformatione nondum conscripserat, & ex voluntate Illustris: Principis Comit̃s Friderici, etiam de hoc Articulo colloquendum esset; iussus est D. D. Lucas Osiander Vvирtenbergensium Theses publicè recitare, quæ sequuntur. Diligenter autem rogauit D. Beza Illustrissimum Principem, Comitem Fridericum, per Gallos primarios colloquij auditores, cum D. Iacobo Andreæ ageret, vt breuitati studeret, & à prolixitate sermonis abstinere, qua in collatione de præcedentibus articulis vsus esset; quod se facturum D. Iacobus promisit,

THEOLOGORVM VVIR^u tenbergensium Theses de Præ- destinatione.

*Extra controuersiam quæ sequuntur,
posita sunt.*

I.

QVòd Deus ab æterno, non modò lapsum primorum parentum nostrorum, sed omnium quoque hominum præuiderit. Quòd

Colloquium Mompelgartense. 503

II.

Quòd saluandos nò modò præsciuerit, sed etiam ab æterno elegerit, & ad vitam æternam prædestinauerit.

III.

Quòd electio facta sit in Christo, priusquam mundi fundamenta posita sunt: hoc est, vt per Christum saluarentur.

IIII.

Quòd saluandorum apud Deum certus sit numerus.

V.

Quæritur autem, an Deus electos suos ita ad vitam æternam prædestinauerit, vt quosdam, adeoque maximam partem hominum, priusquam nascerentur, æterno exitio, absolute & occulto decreto facto, ad æternam condemnationem destinauerit, vt nolit eos pœnitentiam agere, conuerti, & saluari? Status controuersæ.

VI.

Credimus nos & confitemur, quòd ex Scriptura occultum Dei decretum demonstrari non possit, quòd absq; omni indignitatis respectu, mero voluntatis suæ placito quenquam, multò minùs maximam partem humani generis ad æternam damnationem destinauerit, vt nolit eos pœnitentiam agere, conuerti, & saluari.

VII.

FUNDAMENTA assertionis nostræ sunt hæc:

Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta Rom. 15. sunt, vt per patientiam & CONSOLATIONEM Scripturarum SPEM habeamus.

Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem 1. Tim. 2. veritatis peruenire.

Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & Ezech. 18. viuat.

Sic

504 *Colloquium Mompelgartense.*

Luc. 24. Sic scriptum est, & sic oportuit Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorum **I N O M N E S G E N T E S.**

Ioan. 3. Sic Deus dilexit **M V N D V M**, ut vnigenitum Filium suum daret, ut **O M N I S**, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

1. Ioan. 2. Ipse est propitiatio, non pro nostris tantum, sed pro totius **M V N D I** peccatis.

Matth. 11. Venite ad me **O M N E S**, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.

Rom. 11. Deus omnia sub incredulitate conclusit, ut **O M N I V M** misereatur.

2. Pet. 3. Non vult Dominus **A L I Q V O S** perire, sed **O M N E S** ad poenitentiam reuerti.

Neque ex lege, neque ratione humana, sed ex solo Euangelio de Prædestinatione electorum iudicandum est.

REIICIMVS TANQVAM
verbo Dei minimè consentanea, & quæ
omnem consolationem pijs mentibus
adimunt, cum do-
cetur

I.

Reprobationem esse sapientissimum Dei propositum, quo ante omnem æternitatem (ut ipsi loquuntur) constanter absque omni iniustitia decreuerit, **E O R V M N O N M I S E R E R I**, quos non dilexit, sed præterijt, quò iusta eorum condemnatione iram suam erga peccata, & gloriam declaret.

Causam

II.

Causam efficientem reprobationis esse propositum Dei, quo placuerit Deo quosdam creare, & IN EVM VSVM SVSCITARE, vt iram & potentiam suam ostenderet, vt in ipsis quoque glorificetur.

III.

Deum reprobos nondum NATOS nullo indignitatis respectu exitio destinasse, & quosdam ad iustum iudicium à DEO CONDITOS esse.

IIII.

Adamum sponte quidem, sed tamen non modò præsciente, sed etià IVSTE ORDINANTE & decernente Deo, in istas calamitates prolapsus esse.

V.

Decreti Reprobationis & electionis causam esse, tū æternam benignitatem in IIS, QVOS LIBVIT ad salutem prædestinantis; tum æternum mali odium, ad IVSTAM DAMNATIONEM QVOS IPSI LIBVIT ORDINANTIS: Cur hos autem potius, quàm ILLOS saluti, vel damnationi DESTINET, causam *προναιαρηλινω* NVLLAM esse ALIAM, QVAM IPSIVS VOLVNTATEM.

VI.

Cunctos mortales cùm Scriptura S. clamet, in vnus hominis persona morti æternæ mancipatos esse, HOC NON NATVRAE adscribi posse, sed ab ADMIRABILI DEI CONSILIO PROPECTVM esse.

VII.

Quòd lapsus Adæ tot gentes vnâ cum liberis, tot infantibus æternæ morti inuoluerit absq; remedio, non aliam causam esse, quàm QVOD DEO ITA VISVM fuerit.

506 *Colloquium Mompelgartense.*

VIII.

Deum ideo præsciuisse, quem exitum esset habiturus homo, antequam ipsum conderet, *QVIA DECRETO SVO SIC ORDINAVERIT.*

IX.

Adamum non potuisse, nisi ex *DEI* decreto & ordinatione labi.

X.

*O*PORTVISSE hominem puritate & integritate sua excidere.

XI.

Quòd Deus nolit Reprobationi destinatos *SERVARI,*
AVT ILLIS MORTEM FILII PRODESSE.

Jacobus Andree D.
Lucas Osiander D.

His nunc subiungere visum fuit Responsiones *D. Bezae* & fratrum eius, quamvis finita demum collatione exhibitas, ut quod in præcedentibus articulis factum est, hinc etiam ordinis causa obseruetur.

AD

AD THESES DE
Prædestinatione.

Ad primam.

Generaliter affirmamus, neque inuito, neque igno-
rante, neque ociosè præsciente
Deo lapsos esse primos paren-
tes, aut quicquam in mundo
euenisse, euenire, aut unquã
euenturum fuisse, à cuius^a vo-
luntate ne passeruli quidem
excipiuntur, Matth. 10. 39.

Ad II.

Assentimur, modo^b eligen-
gendi vox pro Prædestinatio-
ne siue electionis, suo tempore
secuturã, decreto sumatur; &
cum is qui eligit, non omnia
accipiat, necessariò consequi
dicimus, reliquos eodem de-
creto præteriri.

Ad III.

Assentimur.

Ad IIII.

Assentimur, & eadem ra-
tione certum esse numerum
apud Deum eorum, qui iustæ
damnationi sunt destinati,
affirmamus.

SSS 2

Quod

ANNOTATIONES

D. Iacobi Andrea.

a) Quod primi parentes nostri vo-
lente Deo peccauerunt, hoc est,
quod Deus voluerit, vt transgre-
derentur præceptum in Paradiso
de fructu arboris scientiæ boni &
mali à Deo traditũ: hoc nusquam
Spiritus sanctus in vniuersa Scri-
ptura S. docet.

b) Eligendi vox vsitata Scripturã
S. significatione à nobis in Thesi
nostra ponitur, qua non absolutum
Dei decretum intelligitur, sed in
Christo limitatum & descriptum,
Ephes. 1. Elegit nos in Christo Iesu,
priusquam fundamenta mundi
iacerentur. Item: Dilexit nos in di-
cto, sicut Thesis tertia nostra do-
cet.

c) Non autem absoluto Dei decre-
to, videlicet, quod Deus nolit eos
saluari, sed propter impietatem su-
am, qua gratiam Dei aspernan-
tur, in Christo oblatam, quem De-
us pater ab omnibus vult audiri,
Matth. 17.

Ad V. & VI.

Quod hic negatur, tam vasa^d ira, quàm vasa misericordie destinata esse ab aeterno, affirmamus; non modo, quoniam eadem est contrariorum ratio, & ut diximus, ipsa vox^f electionis hoc euincit: verùm etiam quoniam id expresso Dei verbo, cum non paucis alijs locis, tum ex professo ab Apostolo declaratur, § Roman. 9. 11. Hoc autem Dei decretum, tantum abest, ut quisquam possit^h iniustitie arguere, ut ne iniustus quidem futurus fuerit Deus, si nulum ad salutem prædestinasset, cum & omnes filij iræ nascamur, & ipse nemini sit debitor.

d) Vasa ira non à Deo, vel absolute à eius voluntate, sed à Diabolo & propria voluntate facta & preparata sunt. Quapropter iusto ipsius Dei iudicio ad aeternam damnationem destinata sunt. Quorum damnationem nunquam voluit. Ideo contra Dei voluntatem propria voluntate pereunt.

e) Non eadem hic est ratio. Nam interitus impiorum vnica & sola causa est, Diaboli & ipsorum mala voluntas. Salutis autem aeternae, est Dei in Christo reuelata voluntas, sicut vox è caelo sonat: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: H V N C A V D I T E, Matth. 17. cui se sedes & electi subiiciunt.

f) Vox electionis id minimè euincit, quia nusquam absolutum Dei decretum in Scriptura s. docetur, quo homines certos ad damnationem creauerit.

§) Ad Romanos 9. docet quidem Paulus, gratia & misericordie Dei saluari credentes, non autem ABSOLVTA MISERICORDIA, sed in Christo declarata & exhibita. Nihil autem de absoluta Dei iniustitia, qua maximam partem humani generis ad aeternam damnationem creauerit & ordinauerit, quos N O L I T saluari.

^h) Non quidem iniustitie Deus argui possit, si hoc modo ageret; verùm Scriptura sacra hoc non docet, sed contrarium omnes paginae sacrarum literarum inculcant, videlicet, quòd Deus N O L I T C V I V S Q V A M H O M I N I S M O R T E M.

bitor. Deinde dicimus, condemnationem eorum, qui in sua corruptione ex aeterno illo Dei decreto relinquuntur, non recte huic decreto attribui. Et si enim non euenire non potest, quod decreuit Deus, ac proinde non absq; hoc Dei decreto pereunt, qui pereunt: tamen huius decreti executionis, id est, damnationis eorum qui pereunt causa non est illud Dei decretum, sed natura illorum corruptio, in qua nati sunt, & eius corruptionis fructus, à quibus Deo placet solos suos salutis prædestinatos eximere.^m Maximum autem hunc semper fuisse & esse istorum pereuntium numerum res ipsa euincit: Et Dominus ipse ostendit, inquiens, multos esse vocatos, paucos electos: Et paucos per angustam portam ingredi. Deniq; sic intelligendum est,

° Deum

i) Non ex aeterno Dei decreto, sed propter impietatem & contemptum verbi & oblata gratia in Christo relinquuntur in sua corruptione qui damnantur, Matth. 23. Quoties volui congregare filios tuos, ET NOLVISTI.

k) Nusquam hoc decretum in Scriptura extat. Et hoc est os ponere in caelum, sic de Deo non reuelato, ad euertendam omnem consolationem piorum, loqui.

l) Cum supra dixerint: Volente Deo primos homines peccasse: et infra ex ipsorum ore dicatur, oportuisse hominem labi: quomodo occultum hoc Dei decretum non esset causa executionis damnationis eorum? Si enim (ex illorum sententia) Deus non voluisset eos peccare, etiam ab hoc iudicio & eius decreto liberi essent. Quicquid enim est causa cause, idem etiam est causa causati.

m) Maximus numerus quidem est damnatorum, sed non ex absoluto Dei decreto. Deus enim neminem vult perire, sed omnes saluare. Contemptus autem oblata gratia in Christo, & verbi eius, causa interitus est, quem Deus non vult.

n) Quia Deus non simulat, sed serio vocat peccatores ad penitentiam: ideo occulto decreto neminem damnat, sed eos duntaxat, qui electioni se opponunt, que in Christo reuelata est: Venite ad me OMNES.

510. Colloquium Mompelgartense.

o Deum nolle ipsos conuerti & saluari, non quasi ipsi velint, & Deus eorum desiderio resistat: sed quia ipsi quoque conuerti nolunt, & nec velle etiam possunt, in sua impœnitentia iustè relictî.

Ad VII.

Locus ex Rom. 15. ad⁹ electorum vniuersalitatem pertinet; nec enim alijs, id est, exitio destinatis, & extra Ecclesiam positis Apostolus se accenseret.

Ad locum 1. Timoth. 2. respondemus, quod & ipse Apostoli¹ scopus postulat, & omnes orthodoxi Patres, præsertim Augustinus quàm plurimis locis, ex professo ostendit, omnium hominû appellatione intelligi non singulos generum, sed genera singulorum. Agit enim ibi Apostolus de varijs hominum² statibus, quos Dominus ad Ecclesiam suam vocat. Et non modo per absurdum, sed & profanum fuerit existimare, si

Deus

o) Horrenda hæc vox est, quæ nisi quam in sacra Scriptura reperitur, quòd DEVS ABSOLVTA VOLVNTATE, NOLIT, vt homines conuertantur & saluentur.

p) Horrenda & abominanda hæc vox est, quòd ideo neque velint, neque possint conuerti, quia occulto Dei decreto relictî sint in sua impœnitentia: quæ vniuersam doctrinam Euangelij, & vsuam Sacramentorum euertit, & perturbatis conscientijs omnè consolationem adimit.

q) Vniuersalis est doctrina Pauli de vsu sacra Scriptura: omnia ad consolationem hominum peccatorum dirigit, qui veram pœnitentiam agunt, à qua nemo excluditur, sed OMNES HOMINES ad eam inuitantur.

r) Verba Pauli aperta & manifesta sunt, quibus iubet orare PRO OMNIBVS hominibus: QVIA Deus velit OMNES HOMINES saluos fieri. Ideoq; impietas est, ab hac vniuersali promissione quenquam excludere.

s) Non agit ibi Paulus de varijs statibus hominum, sed in genere de omnibus hominibus loquitur, pro quibus orandum, maxime verò pro Magistratu, quòd is plurimum in Ecclesia vel prodesse, vel obesse possit, ad aliorum salutem, vel interitum.

Colloquium Mompelgartense. 511

Deus vult singulos homines saluari, ipsum nō posse, quod vult, exequi, vel voluntatis diuina effectum ab hominum arbitrio suspendere.

Ad locum Ezech. 18. respōdemus, ^u indefinitam esse enunciationē, quae ab vniuersali plurimis in reb. differt, & restrictio de conuersione ostēdit, hoc intelligendum de ijs solis, quibus datur conuersionis gratia, quae certē est electorum ^x propria. ^y Redduntur autem nihilominus inexcusabiles, qui Dei admonitiones & exhortationes, per verbum praedicatum factas, aspernantur: quod facere solent contumaciter, quos Dominus intus non conuertit. Iuxta illud: ^z conuerte me, & conuertar.

Ad

matris, illos ad exitium aeternum occulto & absoluto Dei decreto creatos & destinatos, vt quia Deus NOLIT illos conuerti, ideo etiam non posse conuerti? Horrenda & abominanda sunt haec auditu in Ecclesia Christi.

^z) Precatio hac non confirmat errorem de occulto & absoluto Dei decreto, in damnandis hominibus, sed docet: humanis viribus conuersionem

^t) Deus non absoluta voluntate voluit omnes homines saluos fieri. Sic enim omnes homines certō saluarentur. Quis enim eius voluntati resistere posset? sed restricta voluntate IN CHRISTO. Extra quem neminem vult saluare. Quem omnibus hominib. per praedicationem Euangelij, & vsū Sacramentorum offert. Huic quisquis se opposuerit, non Dei voluntate, sed sua propria impietate, contra Dei voluntatem perit.

^u) Ipsa res docet, vniuersalem esse enunciationem, cum inquit DOMINVS: Nolo mortem morientis, quisquis fuerit. Manifesta ergo impietas est & doctrina abominanda, contra expressam literam ex promissione vniuersali particularem efficere.

^x) Electio autem non absoluto Dei decreto definitur, sed in Christo, qui omnes homines ad paenitentiam vocat. Ideoq; ex numero electorum sese nemo excludat, sed cū Augustino dicamus: si non es praedestinatus, fac vt praedestineris.

^y) Quomodo non redderentur excusabiles: si verum esset, quod affir-

512 Colloquium Mompelgartense.

nem ad Deum fieri non posse. Ideoq; gratiam Dei implorat, OMNIBVS hominibus, adeoq; vniuerso mundo oblatam.

Ad locum Luc. 24. Per
 a) omnes gentes, mirabilis est glossa, intelligere singulos omnium populorū homines. Et si verum istud esset, tamen non de omni tempore hoc verè dici posset, cum Deus b) demum post missionem Apostolorum omnibus gentibus voluntatem suam saluificam patefecerit, & nunc maximam partem orbis terrarum iusto suo iudicio, non autem nunc demum nouo capto consilio in tenebris versari & perire c) velit, Iohan. 3. apellatione d) Mundi non vniuersaliter, sed indefinitè humanum genus intelligitur, & quidem ijs accomodata, qui in ipsum credunt, dicente ipso Christo, e) se non

a) Magis mirabile est, hoc à vobis negari, cum sit res manifestissima, quod videlicet sub vniuersali particula (OMNES) etiam singuli intelligantur homines in omnibus gentibus.

b) Deus iam inde ab orbe condito, suam voluntatem in saluandis hominibus patefecit, & in omnibus Monarchijs populum Israëliticum illustrem reddidit, apud quem he promissiones conseruata sunt. Cum ergo propter mercimonia trans mare currant homines, cultus autem Dei tam fuerunt negligentes: non voluntatem Dei, aut occultum eius decretum de damnandis hominibus, sed suam ipsorum impietatem accusare debebunt, qui profelytiferi & saluari potuissent.

c) Non ad occultum Dei & absolutum decretum referri posse, quod maxima pars orbis terrarū NUNC in tenebris versatur, sed malitiam

hominum causam esse, Paulus apertè docet, 2. Thess. 2. cum inquit: Quia amorem veritatis non receperunt, VT SALVI FIERENT, ideo misit eis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. Quid magis apertè contra opinionem de absoluto Dei decreto, in damnandis hominibus dici posset?

d) Manifesta verborum Christi deprauatio & vocabuli [Mundi] false interpretatio, quam ex Scriptura S. nunquam probare poterunt. Con-

se non orare pro mundo, sed tantum pro ijs, quos dedit ei pater, & nomini ipsius credituris. Prima Epistola Iohan. 2. quod dicit Iohan. non pro nostris tantum, sed pro peccatis & totius mundi facta est propitiatio, de sola vniuersalitate electorum & credentium intelligitur, quam non ex vnica ipsius Apostoli gente, nempe Iudaeorum colligatur: sed diruta mactric, sicut copiose explicat Apostolus in Epistola ad Ephes. se in reliquas gentes effundat. Sicut Abrahæ promissum fuit fore, ut per illius semen omnes gentes benedicerentur. Et videtur Iohannes hæc ipsa Christi verba secutus de industria, qui in extrema illa sua ardentissima preccatione, Iohan. 17. ver. 20. Non pro his tantum rogo, inquit, sed & pro ijs, qui per sermonem eorum credituri sunt in me. Sicut etiam Iohannes dixit: Esse hunc agnum Dei, qui tollit peccata & mundi. Num verò Christus totius mundi

trarium autem ipse Iohannes, optimus suorum verborum interpres docet, cum inquit: Christus est propitiatio pro peccatis TOTIVS MVNDI. Vbi non est indefinita vocula, sed vniuersalis particula posita.

e) Etsi vocabulum [MVNDVS] hic restrictum est, non tamen errorem de absoluto decreto damnationis confirmat. Nam per MVNDVM contemptores doctrinae Evangelij intelligit, qui se Christo opponunt: pro his se orare negat Christus. Non autem sequitur, quod absoluta voluntate Christus eos nolit saluari.

f) Verba Iohannis nimis aperta sunt, quam ut admittere possint hanc tam manifeste falsam interpretationem. Non enim collatione instituit, inter Iudæos & gentes, sed vniuersaliter de TOTO MVNDO loquitur.

g) Nihil certius est, quam Iohannem vocabulo [mundi] non indefinite, sed vniuersaliter omnes homines intellexisse, sicut alia prope modum infinita S. Scriptura loca testantur & confirmat.

mundi peccata^h sustulit, vt vos de singulis hominibus interpretamini? Et certè nobis intolerabilis vox vestra visa est, Christum esse mortuum pro damnatis, & homines^k non damnari propter peccata. Matth. 11. compellantur omnes, qui laborèt & onerati sint, id est, sub peccatorum onere^l fatiscunt, quod certè ys solis conuenit, qui se peccatores agnoscunt, & ad eum confugiunt, à quo se subleuari posse sperant, ^m Rom. 11. Contextus ipse perspicuè ostendit, Apostolum ibi non agere de singulis hominibus per se: sed humanum genus distribuere voluit in duas partes, nempe Iudeos

nes, quia peccarunt, vt nulla ratione amplius illis succurri possit: aliàs etiam omnes sancti damnarentur, quoniam omnes peccauerant: sed ideo damnantur, quia liberatorem respuunt, & in eum credere nolunt.

^l) Horrendum auditu est, tam apertam vniuersalem vocationem particularem fingere, quasi non serid omnes laborantes vocet. Quod impium est de Deo vel saltem cogitare.

^m) Verba Pauli adeò manifesta sunt, vt nulla interpretatione indigeant, cum inquit: Conclufit Deus omnia sub peccatum, vt omnium miseretur. Sicut enim nō dicit: Conclufit quosdam sub peccatum, sed inquit, omnia: sic quog, nō dicit: vt quorundam, sed omnium miseretur, vt ostē-

^h) Sufficenter pro singulorū hominum peccatis satisfecit, vt noua aut alia victima non opus esset, si mille mundi, vt sic loquat, restarēt Deo reconciliandi, pro quibus vna gutta sanguinis Filij Dei sufficeret. Quia verò maxima pars hominum contemnit; ideo illis nihil prodest, & eò grauius damnantur.

ⁱ) Summam impietatem nos esse dicimus, si quis hoc neget. Quin ideo potissimum damnantur, quod non credere voluerunt, Christum pro ipsorum peccatis mortuum esse: quod summum & maximum peccatum est.

^k) Hæc non sunt nostra, sed Christi verba & doctrina, cum inquit: Hoc est iudiciū, (hoc est, causa iudicij & damnationis) quod lux venit in mundum, & mundus tenebras plus dilexit, quam lucem. Et si igitur peccata sua naturā damnant: tamen amplius damnare non possunt, si in Christum verò credas. Non ergo ideo damnantur homi-

deret suam misericordiam omnibus serio offerri, & Deum velle, vt omnes credant & saluentur, sicut omnes peccauerunt.

deos & gentes, ex quibus sua Ecclesia colligit Deus per misericordiam, cum & hi & illi digni fuerint perire: vt nemo, qui seruetur, aliter quam per misericordiam seruetur.

Imò quòd dicitur Deus omnes conclusisse sub incredulitate: probat quòd asserimus, nempe, neg. ^a nolente Deo, neque temere homines in hanc miseriam incidisse; huius tamen rei ^o culpa omnis in hominis lapsu voluntarium, & eius posteros sic peccato mancipatos conferenda est.

2. Petr. 3. ver. 9 His verbis: Non vult Dominus ^p aliquos perire; liquet ex precedentibus, totaq, adeo tractatione, Petru solos fideles alloqui, quibus etiam se accenset. Deniq, quòd additur; neg, ex lege, neque ex ratione humana, sed ex solo Euangelio de Predestinatione Electorum iudicandum esse, ap-

pro-

OMNES ad poenitentiam reuerti. Horrenda ergo & blasphemia doctrina est Bezæ, qua contrarium impie asserit.

n) Hæc assertio simpliciter impia est, & auditu horrenda, adeoq, expresso & reuelato verbo Dei contraria. Quicquid enim Deus prohibet; hoc non vult, vt quisquam faciat. Nolente ergo Deo, & non volente, sed contra ipsius voluntatem primi nostri patres transgressi sunt præceptum in Paradiso traditum, & in hanc miseriam incidunt. Sic docet Spiritus S. in Scriptura sacra, et qui aliter docet, si Angelus è cælo esset, anathema sit.

o) Si vestra doctrina vera est, culpa omnis non in hominem conferri potest, sed in Deum creatorem, qui (secundum vestram opinionem) absoluto decreto suo, eos ad peccandū & damnationem creauit & ordinauit, vt qui noluerit eos aliter agere, conuerti aut saluari, quòd auditu horrendum est & abominandum.

p) Est & hæc Petri sententia tam aperta, vt falsam hanc interpretationem vestram nullo modo admittere possit. Nam nou solum vniuersalis particula ponitur [omnes] sed etiã explicatio præmittitur, NO-

LENS ALIQUOS perire, sed

probamus: modo illud intel-
ligatur ex istis verbis, 1. Io-
han. 3. ver. 24. Per hoc cogno-
scimus nos in ipso habitare,
& ipsum in nobis, quod de
spiritu suo dedit nobis.

Et 1. Iohan. 3. ver. 10. per
hoc manifesti sunt filij Dei,
& filij diaboli, quisquis non
exercet iustitiam, non est ex
Deo, & qui non diligit fra-
trem suum.

lij diaboli, quemadmodum David in
ergo consolatio & certitudo electionis eorum? aut vnde petenda aut su-
menda erit? Quae in promissionibus Euangelij vniuersalibus, in Baptismo,
in Cæna DOMINI, in Absolutione, secundum opinionem Bezae & so-
ciorum eius, non est certa. Quis igitur non videt, quid diabolus hac do-
ctrina meditetur? videlicet desperationem in pijs, & Epicureismum in
dissolutis hominibus, qui certo sequetur.

AD DOGMA ta subiecta.

I.

Primum dogma, quod re-
ijcitis, nos ut verè Chri-
stianum & orthodoxum tue-
mur.

Si

9) Sæpe in tentationibus adeo in-
firmus est sensus, quo se à spiritu agi
sentiunt, ut prorsus contrarium cor
experiatur. Si ergo ex hoc saluum
sensu de electione iudicandum est,
nullus usus erit promissionum dtui-
narum Baptismi, Cænae Domini,
Absolutionis, adeoq; totius Mini-
sterij Ecclesiastici. Siquidem (secū-
dum opinionem Bezae) ex his om-
nibus N I H I L certi de electione
nostra ad aeternam vitam statui
potest.

2) Ruunt interdum etiam electi fi-
lij Dei in manifesta scelera, sicut si-
adulterium, homicidium, &c. Vbi
ergo consolatio & certitudo electionis eorum? aut vnde petenda aut su-
menda erit? Quae in promissionibus Euangelij vniuersalibus, in Baptismo,
in Cæna DOMINI, in Absolutione, secundum opinionem Bezae & so-
ciorum eius, non est certa. Quis igitur non videt, quid diabolus hac do-
ctrina meditetur? videlicet desperationem in pijs, & Epicureismum in
dissolutis hominibus, qui certo sequetur.

5) Horrendum auditu & ab-
ominandum: quod Deus quosdam
aeterno suo decreto NON DILE-
XERIT: sed ad iustam condem-
nationem eorum reliquerit. Quo-
rum NON VELIT MISE-
RERI.

Colloquium Mompelgartense. 517

II.

^c Si per reprobationem intelligitur eius decretum, inepte dicitur: propositum Dei, id est, ipsius decretum esse ipsius causam efficientem. Sin verò eo nomine accipitis eius decreti^a executionem; falsum esse confitemur, quod repudiatis, ut ostendimus ad Thesin quintam & sextam.

III. & V.

Paulum ipsum oppugnatis hoc dogmate, Rom. 9. 11. Tam enim falsum est, * incredulitatem esse causam divini huius decreti de iustè perdendis aliquibus, quam fals-

^c) Est & hoc horrendum & abominandum, asserere, quòd Deus quosdam CREAVERIT, & in eum usum suscitauerit, ut iram & potentiam suam ostenderet, & V T in ipsis quoq; glorificetur. Etsi enim Apostolus testatur, quòd in hac vita Pharaonem suscitauerit, ut potentiam suam in hoc seculo in ipso declararet, tamen nusquam scriptum legimus: quòd eum ad eternam damnationem creauerit, aded, ut absoluta voluntate noluerit eum poenitentiam agere & converti. Nam quod de induratione dicitur, non absoluti decreti effectus, sed præcedentis crudelitatis iusta pœna fuit, quam in filios Israël immanissimè exercuit Pharao.

^a) Reprobationis nomine, siue decretum intelligatur, siue executio decreti: impium tamen est, asserere,

quòd Deus absoluta voluntate decreuerit, quorundam hominum NON MISERERI. Quod cum ipsius reuelata voluntate apertè pugnat.

^x) Non minus hoc quoque horrendum est auditu, & abominandum, quòd negare audeat D. Beza: INCREDULITATEM causam esse decreti Dei de perdendis hominibus. Siquidem Christus apertè dicit: QVI Iohan. 3. non credit, iam iudicatus est. Item, Spiritus S. arguet Mundum de peccato, QVIA NON CREDVNT in me. Item, Qui non crediderit, Iohan. 16. Mar. 16. condemnabitur. Quapropter nullo modo Paulum oppugnamus, qui nusquam dicit: quosdam ad eternam damnationem CONDITOS ESSE, sicut Beza docet.

falsum est ¹ prauisam fidem, vel bona opera, causam esse Prædestinationis, vel electorum, quod Pelagianorum est dogma, ut dictum est ad eandem Theses V. & VI.

IIII.

Quod dixit Apostolus, vobis ipsis citantibus, Deum conclusisse omnia sub incredulitate, Rom. 11. cum necessario ad ² Adami lapsum, tanquam ad primam originem referatur: & ³ profanum sit existimare, Deo, vel inuito, vel otioso, vel temerè præstantissimum Dei opus fuisse in tantâ miseriâ prolapsus: optimo iure, quod hic dânatâ approbamus: nec propterea lapsus Adami ^b culpam in Deum con-

¹) Fides in Christum non est natura, aut nostrarum humanarum virium, sed Spiritus S. opus. Cum ergo fides causa Electionis esse dicitur: nequaquam Pelagianorum dogma sapit, qui natura viribus tribuerunt, quod solus Spiritus S. præstare potest.

²) Apostolus nequaquam dicit Adamum Deo IVSTE SIC ORDINANTE ET DECERNENTE in istas calamitates prolapsus esse. Sensus enim verborum Pauli est: omnes homines esse peccatores, quorum omnium Deus velit misereri, si Christum per veram fidem recipiant. Non autem dicit: Deum ordinasse, ut homines omnes peccarent, & pereant.

³) Humana cogitatio est de Deo inuito, vel otioso, vel osseitâtia eius, qua homo peccauerit. De Deo autem & ipsius voluntate NON NISI EX VERBO DEI iudicandum est, & Maiestas eius non scrutanda.

^b) Paulo antè dictum est, si vera esset D. Beza, & fratrum eius opinio de absoluto Dei decreto, quo Deus ordinauerit & decreuerit, ut homo peccaret: quis culpam in Deum iniuste conferret? quod lectoris iudicio committitur. Quod quidem in Thesi nostra quinta a ipsorum proprijs verbis magis aperte posuimus, ubi dicunt: CYR HOS potius, quam illos saluti vel damnationi DESTINET, causam πρὸς τὴν ἀποκρίσιν, NVLLAM ALIAM esse, QVAM IPSIVS VOLVNTATEM. Quomodo ergo culpa in eos confertur, contra quos decretum æternum & immutabile

Colloquium Mompelgartense. 519

conferimus, quae tota haeret
in ipsius voluntate minimè
coacta, neque etiam tum con-
cupiscentia obnoxia, ut po-
te quae nondum erat ingressa
in mundum.

bile NVDA & SOLA Dei vo-
luntate, nulla alia causa ꝑꝛogre-
ssionis ꝑꝛecedente, de ipsis dam-
nandis factum est?

VI. & VII.

Superius responsum, hanc
quoque Thesin non rectè scri-
ptam refellit. Nec enim vel
lapsus Adami aliunde, quàm
à spontanea ipsius volunta-
te profluxit, vel posterorum
eius contumacia, quàm ex
ipsorum corruptione proma-
nat, quamvis absque decreto
neutrum euenerit. Vnde il-
lud Prudentij scitissimè di-
ctum: Nemo nocens, si fa-
ta regunt, quod viuunt,
& sit: Imò nocens, quicun-
que volens, quod non licet,
audet.

c) Cùm ex decreto Dei sic ordina-
te oportuit homines primos labi,
quemadmodum Thesi octaua &
decima à nobis ipsorum verba reci-
tata sunt; quomodo verè dici po-
test, non aliunde, quàm ex ipsius
hominis volūtate profluxisse? Qua
in parte D. Beza & socij eius sibi
ipsis manifestè & apertè contradi-
cunt.

VIII.

Cùm ordine causarū nihil
prius sciat Deus futurum,
quàm quod decreuit futurū,
nisi (quod absurdissimū esset)
absq

absq; Dei decreto aliquid esse vel fieri censeamus; consequitur decretum ^d scientia præire, nec scientiam esse propriam rerum causam.

IX.

De hoc diximus ad dogma VI. & VII. ^e

X

Necessitas ista est ex ^f hypothesi, non ex ipsius Adami natura, sicut hodie peccato mancipatum est humanum genus. Et sic in verbo DEI dicitur: § oportuisse Christum, alterum Adamum, crucifigi.

XI.

^h Quo sensu rectè & orthodoxo-

ipsum fieri non potuit. Sed non est absoluta necessitas, quasi non poterit Deus omnia aliter ordinare.

^h) Nullum pium sensum his verbis inesse, cum dicunt & asserunt aduersarij: Quod Deus NOLIT reprobationi destinatos SERVARI, AVT MORTEM filij sui PRODESSE: omnes verè p̄j & in rudimentis duntaxat fidei & religionis Christiana mediocriter institui facile intelligere & iudicare possunt.

^d) Aliud est præscire, aliquid talem exitum habiturum: & aliud, decreto suo ordinare. Illud enim intellectus, hoc voluntatis est. Quæ voluntas Dei si in peccato Adæ concurrat, à causa excludi non potest. Quod enim quis vult, & ipso ordinante & decernente fit; eius causa quoq; iure dicitur.

^e) Id magis confirmat iam recitatam impietatem. Si enim non potuit Adam labi, nisi Deus sic decrevisset & ordinasset, ut labi eum oportuerit: quomodo voluntas Dei lapsus eius causa non aperit à vobis constituitur?

^f) Hæc hypothesis, quam fingit Beza cum socijs suis, nõ est modo falsa sed etiam impia, & in Deum blasphema. Scilicet, quasi Deus absolutum decretum fecerit, quale ab aduersarijs fingitur, tanquam in arcano Dei consilio sedissent.

^g) Hæc hypothesis est vera: quia DOMINVS decretum fecit de genere humano per sanguinem filij sui redimendo. Quod sine morte

Colloquium Mompelgartense. 521

ihodoxè dicatur, quod hic
damnatis, exposuimus ad V.
& VI. Thesin.

Quæ vniuersa aduersariorum
nostrorum doctrina, cum ad euer-
sionem totius Euangelici Ministe-
rij, certitudinis promissionum di-
uinarum de Christo, Baptismi,

Cœne Domini, Absolutionis, faciat, & omnem consolationem pijs et affli-
ctis conscientijs auferat, meritò fugienda est, sicut collatio, quæ sequitur,
perspicuè docet.

Theodorus Beza, Geneuen. Ecclesiæ Minister.
Abrahamus Musculus, Bernens. Ecclesiæ Mi-
nister.

Petrus Hübnerus, Græcæ linguæ in Gymna-
sio Bernensi pub. Professor.

Antonius Faius, Geneuensis Ecclesiæ Minister.

Claudius Alberius D. Professor Philosophiæ
in Academia Laufannensi.

Mompelgarti, 29. Martij, Anno 86.

Thesibus ergo VVirttembergensium Theologo-
rum recitatis; iubente Illustrissimo Comite Frideri-
co, D. Iacobus exorsus est.

D. I A C O B V S.

VERENDE D. Beza, si quid habet tua Digni-
tas, quod velit recitatis Thesibus nostris de Præ-
destinatione, à nobis conscriptis opponere; id
quoque nos libenter audiemus, & placidè, sicut
hactenus ex parte nostra factum est, responde-
bimus.

Vuu

Etsi

Status principalis
controuersie de
Prædestinatione.

Etsi enim Theses numero sunt multæ, in pauca tamen capita redigi possunt. Et quantum ego quidem existimo, totius negotij & disputationis pars maxima & potissima, in hoc vno cardine versatur. An Deus in æterno, arcano & occulto suo consilio, æternum, absolutum, & immutabile decretum fecerit, quod maximam partem hominum non velit saluari, neque in Christum credere, & ad agnitionem eius peruenire, neque etiam precium sanguinis eius illis prodesse, sed quod eos ad æternam condemnationem destinauerit, ordinauerit & creauerit?

Hæc quæstio quando expedita fuerit, facilis deinceps ad reliqua, de hoc articulo, in nostris Thesibus propofita capita omnia, responsio erit.

D. B E Z A.

Reuerende D. Doctör: Ingredimur hic in altam abyssum, ideo nobis specialiter precandus D O M I N V S, ut nos suo sancto Spiritu gubernet, & in hoc mysterio ad semitam veritatis dirigat.

Doctrina de Prædestinatione rationi humanæ ignota.

Nulla enim pars doctrine Christianæ est, à qua sensus & ratio humana magis abhorreat. Quapropter iterum oro, ut Spiritus D O M I N I nobis adsit.

I.
Deus ad certum finem hominem creauit.

Nos autem hæc principia ponamus: Deum tanquam sapientissimum opificem, cuius sapientia infinita est, cum constituisset mundum, in primis autem hominem creare, certum finem propositum habuisse.

Si enim architectus seu paterfamiliæ, quando cogitat edificare domum aliquam, non ita desipit, quin priusquam edificet, de fine cogitet, ad quem domum edificaturus sit: multò magis sic de Deo cogitandum est, qui cum sit infinita sapientia, certum finem in creando homine propositum habuisse, nullum dubium est.

Etsi

Etsi verò via DOMINI imperuestigabiles sunt, tamen ex his, quæ euenerunt, colligimus, quis finis creationis hominum fuerit. Propositum enim Dei æternum & immutabile, omnes causas ordine quoque antegrediens fuit, quòd in semetipso ab æterno decreuit, omnes homines ad suam gloriam condere.

Homo ad gloriam Dei conditus.

Dei autem gloria neq; agnoscitur, neq; celebratur, nisi eius misericordia & iustitia declaretur. Quapropter æternum & immutabile decretum fecit, quo certos aliquos homines, mera gratia ad vitam æternam, quosdam verò iusto iudicio ad æternam damnationem destinauit, ut in illis misericordiam, in his verò iustitiam suam declararet. Hunc finem cum Deus in creatione hominum propositum habuisset, necesse fuit, eum etiam cogitare de via & ratione, qua ad illum finem peruenire potuerit, ut eius misericordia pariter & iustitia manifestaretur.

Cùm enim misericordia presupponat miseriam, nec misericordia locus esse, aut ea declarari possit, ubi non est miseria; ideo hominem ita creari oportuit, ut in eo locus misericordie Dei esse potuerit. Quod sine precedente miseria fieri non potuit.

II.

Homo qualis à Deo creandus fuit.

Sic, cum iustitia presupponat culpam, sine qua iustitia exerceri non potest, (ubi enim non est culpa, ibi etiam iustitia locum non habet) ideo hominem quoque ita creari oportuit, ut seruata natura, aptus esset, in quo Deus iustitiam suam declarare posset. Iustitiam enim suam in homine declarare non potuisset, nisi eum ad æternam damnationem destinasset.

III.

Propositum Dei in electione & reprobatione.

Proposuit ergo Deus, & ab æterno immutabile decretum fecit omnes causas secundarias antegrediens, quòd pro sua infinita misericordia, velit aliquos homines eligere in Christo seruandos, aliquos verò secundum iustitiam suam reijcere, sua ipsorum culpa damnandos.

III.

Cur homo ab initio
bonus creatus sit.

Ad hunc finem ut perueniret, cum natura bonus, imò ipsa bonitas sit, Deus hominem malum condere nec potuit, nec voluit. In quo statu si homo permanisset, neque misericordie neque iustitie in ipso declaranda locus fuisset. Via ergo inuenienda fuit, qua homo ad utrumque paratus & dispositus esset.

V.

Cur homo mutabilis à Deo creatus.

Quapropter creauit hominem in recto statu quidem bonum, iustum, sanctum, sed tamen mutabilem; qui in manu consilij sui relictus, cadere & labi posset in miseriam, in qua deinceps & misericordie & iustitie locus esset.

VI.

Cur homo non sit
immutabilis creatus.

Si enim immutabiles homines creauisset, ut labi & peccare non possent; Deus sibi neque ad misericordiam neque ad iustitiam viam aperuisset. Quoniam miseria in mundum ingressa non esset, sine qua misericordia Dei declarari non potuisset. Sic quoque, si peccatum non ingressum esset in mundum; iustitia Dei manifestata non esset. Quapropter hominem bonum creari oportuit, ne Deus auctor mali censetur; non autem immutabilem, sed mutabilem, & qui (nulla tamen culpa Dei) peccare posset, ut Deus ad executionem sui consilij & arcani propositi peruenire potuerit.

VII.

Cur Masculum &
& fœminam creari
oportuit.

Oportuit etiam masculum & fœminam condere, ex quibus deinceps genus humanum propagaretur, in quo iustitiam & misericordiam suam declarare D O M I N U S decreuit & constituit.

Ephes. 1.
Prou. 16.
Exod. 9.
Rom. 10.

Qua hæcenus à me dicta sunt, non sunt humana, aut à me, vel ex me cogitata, sed habent Scripturæ sacra testimonia, non solum de electis, quos Deus elegit ante constitutionem mundi, sed etiam de reiectis & reprobatis, quos Deus ad diem malum condidit, ut in eis potentiam & iustitiam suam declararet.

Postquam

Colloquium Mompelgartense. 525

Postquam ergo ad hunc modum primi homines, Adam & Heua à Deo in recto statu, boni, iusti, & sancti & mutabiles conditi sunt, ita peccarunt, ut Deus culpa non inuolueretur.

VIII.
Primi homines sine culpa Dei peccarunt.

Oportuit igitur Heuam, per serpentem antiquum, Sathanam persuaderi, ut legem à Deo, de fructu arboris scientie boni & mali non gustando positam, unâ cum marito transgredereetur.

IX.
Oportuit Heuam à serpente decipi.
Gen. 3.

Ad quam transgressionem, neque à Deo, neque à Sathana coacta fuit, sed libera voluntate, quæ bona, iusta, sancta & integra & minimè corrupta fuit, persuasioni serpentis assensit.

X.
Neque à Deo, neque à Sathana ad peccandum coacta est, Heua.

Idq; Deo neque inuito, neque ignorante, neque OCIOSE PRÆSCIENTE, à cuius voluntate nec passerculi excipiuntur, neque nuda & ociosa permissione aliqua, quæ ab ipsius voluntate & decreto separatur. Quum enim finem ordinaverit; necesse quoque est, ut causas ad eum finem ferentes constituerit, nisi vel temerè, vel causis ab alio aliquo Deo ex Manichæorum opinione constitutis, eum finem evenisse contendamus.

Quapropter non temerè cecidit Homo, in integro statu constitutus. Si non temerè, certè ex providentia Dei. Quia evenire OPORTUIT, quod Deus decrevit, qui in hominis lapsu sibi viam & rationem questuit, ut gloria eius in declaratione misericordie & iustitie suæ manifestaretur, ita tamen Deus culpa inuoluetur. Quoniam homo ad peccandum non coactus est, sed libera voluntate peccavit, qui resistere potuit & debuit serpentis persuasioni, qui animum Heuæ, contra Dei præceptum sollicitavit. Verùm ut Deus finem creationis hominis consequeretur, OPORTUIT Heuam & Ada-

XI.
Homo ex providentia Dei necessario peccavit.

Homo libera voluntate peccavit.

526 Colloquium Mompelgartense.

num per Satanam decipi, ut misericordia in condonando delicto, locus esse posset.

XII.

Misericordiz nullus locus, nisi prius iustitiz Dei satisfiat.

Quia vero Deus misericordiam suam erga peccatores declarare non potuit, nisi iustitia eius prius satisfaceret, qua tanta est, ut creatura, quantumuis iusta & sancta à Deo condita, eam sustinere nõ posset; in eterno & arcano cõsilio suo, viam quoq; inuenit, qua & iustitia huic pro peccatis electorum Deo satisfaceret, & deinceps locus misericordia in hominibus esset.

XIII.

Aeternum decretum Dei, de filio Dei incarnando.

Quapropter in eodem arcano & eterno consilio suo, sancta Trinitas decreuit, ut Filius Dei Patris vnigenitus, in persone sue vnitatem, naturam humanam assumeret, in qua penas peccati secundum iustitiam Dei debitas perferret, & sua passione & morte pro peccatis electorum satisfaceret.

XIII.

Christus potuit non mori.

August. de ciuitate Dei.

Ideoq; à Spiritu sancto conceptus, & ex Maria natus, cum sine peccato esset iustus & sanctus, talis homo fuit, ut potuerit non mori; & sicut Augustinus loquitur, ut maxime Christi ossa essent fragilia, tamen frangi non potuerint. Quia Deus sic ordinauerit, ne frangerentur. Sic etiam non ea hora, qua hostes voluerunt, sed qua ipse voluit, mortuus est. Sicut scriptum est: Querebant eum apprehendere, & nemo misit in illum manum: quia nondum venerat hora eius.

XV.

Mors Christi voluntaria.

Neque enim coacta, sed voluntaria Christi mors erat, & respectu Christi non debita, sed pro electis suscepta, quorum debita, hac morte Filius Dei expiare voluit.

XVI.

Comparatio Christi cum Adamo.

Talis conditio Ada & Heuæ non fuit. Nam Christus non potuit peccare, quia non solum homo, sed etiam verus Deus, vna persona erat. Ideo etiam potuit non mori; sed tamen ex decreto Dei, mortuus est. Sicut Petrus Actor. 2. demonstrat. Adam vero potuit non peccare, sicut Bernhardus loquitur; tamen ex prouidentia Dei peccauit. Concludo igitur, ut Deus sibi viam ad misericordiam aperiret, contingenter dico quidem

Colloquium Mompelgartense. 527

dem lapsum esse primum hominem, nulla necessitate urgente aut cogente, sed liberè ratione sua voluntatis, **NECESSARIO** autem, **QVO AD DEVM**. Deus enim suo aeterno decreto omnia conclusit sub peccatum, ut omnium misereatur, sicut Apostolus loquitur. Ideoq; oportuit etiam hominem peccare, non nuda & ociosa permissione Dei, ab eius voluntate & decreto separata: sed tamen sine culpa **DEI**, propria voluntate, qua serpenti magis quam Deo obtemperavit.

Diligenter autem cavendum, siue ab imo sursum, siue contra, à summo deorsum descendamus, ne ab extremo uno ad alterum extremum præteritis medijs excurramus; veluti à proposito Dei ad salutem, & multò etiam magis à salute ad propositum Dei, itemq; à proposito ad damnationem, aut contra, præteritis iudicij Dei propinquieribus causis. Quas Deus **GRADATIM ORDINAVIT, QUIBVS FI-RET**, ut tota ipsorum exitij culpa in ipsis hæreret. Quos tanquam meritò reprobos, quatenus corrupti sunt, execratur. In quorum plurimos, **SIMVL AT QVE NATI SVNT, IVSTAM IRAM SVAM EXERCET**.

Si enim secundas & medias causas prætereamus, facile in absurditates incidemus. Verbi gratia: cum Paulus inquit: Conclussit Deus omnia sub peccatum, ut omnium misereatur: si hoc modo explicemus: Adamum idèò lapsum esse, ut omnes homines liberarentur ab hac miseria, quam absurda sententia esset, & veritati minimè consentanea? Sequeretur enim Deum mutasse suum decretum, voluntatem & propositum, quo constituit ab aeterno suam iustitiam, in certis quibusdam hominibus, in miseria sua relictis, declarare. Sed Scriptura aperte testatur, Deum vasa ire ad aeternum interitum creasse & preparasse. Ideoq; non est lapsus homo, ut omnes homines restituerentur. Et res ipsa docet, non omnes

XVII.

Ab extremis ad extrema sine medijs causis non procedendum.

XVIII.

Deus causas damnationis hominis gradatim **ORDINAVIT**. Ira Dei in infantes damnationi destinatos.

528 Colloquium Mompelgartense.

Horrenda vox.

homines saluari: sed maximam hominum partem damnari. Necessè ergo est, idè lapsos quoque esse homines primos, Deo sic ordinante, ut quidam damnentur.

XIX.

Causa mediæ executionis decreti Dei, rectè consideranda.

Ne igitur in hoc mysterio impingamus, causæ etiã secundariæ & mediæ rectè considerandæ sunt, quæ inter Dei decretum occultum & eius effectum ultimum, salutem et condemnationem hominum intercedunt.

XX.

Quales homines Deus decreuerit saluare & damnare.

Cùm enim Deus neque omnes saluet, neque omnes damnet; Spiritus sanctus causas ostendit, cur & quales seruet, & quales damnet. Vbi ordo causarum considerandus venit, in Adamo lapsò, quem Deus saluum fecit. Non enim probabile est, ipsum damnatum esse. Quamprimùm enim Adam & Hæua peccauerunt, prodit se amor Dei gratuitus erga corruptos quidem in seipsis, sed in Christo gratis electioni & salutì destinatos homines. Statim enim illis remedium contra peccata, mortem, & damnationem in promissione de venturo

Gen. 3.

XXI.

Electiõnis patefactio.

Christo saluatore proponitur. Semen mulieris conteret caput serpentis. Quo verbo DOMINVS patefecit electionem. Nam in Christo facta est electio, secundum illud Apostoli: In ipso electi sumus, priusquam fundamenta mundi iacta sunt. Et hæc electio fit gratuito illo fauore, quo Deus dignatus est quosdam, quos æterna salutì ab æterno destinauit.

XXII.

Electio Dei gratuita.

Iam qui eligit, non accipit omnia, sed relinquit quedam. Nam eligere est vnum accipere, alterum relinquere. Elegit ergo DOMINVS liberrima voluntate sua, qui ipsi placuerunt, & quos voluit saluos facere.

XXIII.

Electio particularis non vniuersalis.

XXIII.

Deus in damnandis hominibus non iniustus.

Quòd autem non omnes elegit, sed multos in sua miseria reliquit æterno decreto Dei, ad æternam damnationem ordinatos & destinatos; Deus propterea nullius iniustitiæ aut crudelitatis argui potest. Quoniam nemini quicquam debet, cum

Rom. 9. 5.

cum omnes in Adam peccauerint, & pariter omnes digni fuissent, qui in sua miseria relinquerentur. Potuisset enim omnes relinquere & nullum recipere. Rom. 9. 5.

Nunc ad electionis factæ executionem progrediamur. Sicut enim elegit in Christo, quos secundum æternum propositum suum, suo paterno amore dignatus est: ita etiam ratione inuenit, qua id decretum ordine quodam causarum secundarum & mediarum exequeretur. Quos enim elegit (inquit

Rom. 8.

XXV.

Vocatio electorum
efficax.

Paulus) hos etiam vocauit: & hæc vocatio efficax est, qua non solum externa prædicatione Euangelij, ad veram penitentiam & agnitionem Christi per ministerium Ecclesiasticum vocat, sed simul etiam per Spiritum S. corda eorum trahit, secundum illud Christi: Nemo venit ad me, nisi Pater traxerit eum. Ioan. 6.

Vocationis huius efficacis, effectus est emollitio cordis, seu conuersio ad Deum ex mera gratia. Quam sequitur fides seu fiducia vera in Christum, qua electi Christum apprehendunt, & eum cum omnibus beneficijs suis sibi applicant, in remissionem peccatorum & vitam æternam.

XXVI.

Vocationis efficacis
effectus in electis.

Ex fide autem iustificatio coram Deo, qua in imputatione alienæ iustitiæ, id est, merito Christi consistit; & sanctificatio inchoata, qua electi Spiritu S. donati, renouantur in spiritu mentis, & noui homines efficiuntur: Qui efficit etiam bona opera per ipsos, quæ Deo grata & accepta sunt propter Christum.

XXVII.

Iustificatio ex fide
electorum Dei.

XXVIII.

Sanctificatio in-
choata.

XXIX.

Bona opera electo-
rum.

Quemadmodum autem per secundarias & medias causas agit cum electis ad salutem: ita quoque cum reprobis agit per ordinatas causas.

XXX.

Executio decreti
Dei in hominibus
ad æternam damna-
tionem creatis.

Cum enim odium Dei contra illos in seipsis corruptos sit iustum, qui causis adductus, quas ipse solus nouit, proposuit eos in hunc finem creare, ut in ipsis iram & iustitiam suam ostendat.

XXX

osten-

XXXI.
Damnatorum perti-
nacia necessaria.

XXXII.
Intelligentia & fides
qualis in damnatis
excitetur à Deo.

XXXIII.
Causa cur Deus aut
prorsus non, aut in-
efficaciter vocet
damnandos.

XXXIII.
Incredulitatis obsti-
natio & pertinacia
vnde.

XXXV.
Ignoratio & con-
temptus Euangelij.

ostenderet, quos nunquam dilexit, ideo etiam vel prorsus non vocat, vel ut maximè vocet, tamen vocatio prorsus inefficax est, quia verbum predicatum ferit aures, sed cor non attingit, neq. ad conuersionem mouet. Horum quamuis **NECESSARIA**, tamen spontanea est pertinacia, quibus non datum est, veritatis spiritum amplecti, & credere.

Et quamuis sint præterea alij, quorum intelligentia per verbum predicatum excitatur ad ea percipienda & credenda, que audiunt: fit tamen hoc generali illa fide, qua præditi diaboli contremiscunt. Nam vocationem non esse vniuersalem, ut omnes saluentur, ex eo patet, quoniam multi sunt, qui nunquam verbum Dei audierunt, quibus etiam nunquam predicatum est.

Causa autem est, quòd vel prorsus non vocet, aut inefficax sit vocatio; quòd ut Deus nemini quicquam debet, ita etiam vocationem nulli populo aut homini debet, sed gratia est si quos vocet. Malitiæ autem hominum tribuendum est, si non vocet, aut inefficaciter vocet, hoc est, per Spiritum sanctum non trahat. Et natura humana seu caro ita comparata est, ut non modò non subiiciatur Deo, sed ei etiam perpetuò repugnet. Inde tandem incredulitatis obstinatio & pertinacia, ut in sua cecitate sibi ita placeant, ut dicant se videre, quoniam vocati neque volunt, neque possunt respondere.

Hæc autem incredulitatis obstinatio & pertinacia non est ex Deo, sed à corruptione hominis innata, & à parentibus accepta. Ex qua etiam ignoratio & contemptus Euangelij sequitur. Non enim ignorant tantum Euangelium, sed etiam horribiliter contemnunt, oderunt, & persequuntur. Et tandem in omnem iniustitiam, pollutionem, omnisq. generis sceleraruunt.

Quando

Colloquium Mompelgartense. 531

Quando autem de iudicio Dei, de utrisque electis & reprobis, differitur; diuersa illa esse testatur Scriptura S. Nam gloria est iustificationum in Christo, & damnatio iusta peccatorum. Quorum tamen causa non est eadem, si executionem electionis & propositi Dei consideres. Nam causa salutis electorum est in Deo: causa uero interitus damnatorum est in malitia hominis, quae à diabolo est, non ex Deo, sicut scriptum est: Perditio tua ex te Israel, in me autem salus tua. Quod similitudine declarare libuit: Sol facit diem, facit quoque noctem; diem per se & propria sua luce, quando exoritur & splendet: Noctem quoque efficit, sed per opacitatem terrae, quia nec esset umbra illa, si sol non esset, neque hac umbra nox efficeretur. Sic Deus sua gratia & fauore propter Christum, absque omni respectu operum aut meritorum nostrorum, saluat electos in Christum credentes, reprobos autem damnat propter malitiam & corruptionem, qua illi laborant, quos in sua miseria iusto iudicio reliquit.

XXXVI.
Diuersitatis iudicii
Dei in electis & re-
probis causa & ra-
tio.

OSE. 13.
Similitudo de Sole.

Quando igitur gloria electorum, & damnatio reprobis opponuntur; diuersitas haec diligenter consideranda est, in executione decreti Dei, ne causa huius damnationis Deo tribuatur, quae solius hominis malitia adscribenda est. Non enim decretum Dei, sed malitia hominis & corruptio eius causa est aeterni interitus damnatorum hominum.

XXXVII.
Causa interitus
damnatorum.

Conspicitur ergo iustitia Dei, cum in saluatis, tum etiam in damnatis. Quicumque enim in Christo electi sunt, illi etiam saluantur. Nam uita aeterna coronatur obedientia Christi, etiam in membris eius, ipsis gratis imputata, passione & morte Christi acquisita. Mortis autem aeternae iusta poena, peccatores in sua miseria, iusto Dei iudicio relictis, mulentur.

XXXVIII.
Iustitia Dei in sal-
uandis & damnan-
dis hominibus.

XXXIX.

Gloria Dei summè
 misericordis & fe-
 ueri in saluatis &
 damnatis patefacta.

Vbi gloria Dei ex aeterno eius decreto summè misericordis & summè seueri patefacta. & toti mundo declarata est. Quis gratia & misericordia sua dignatur, quos arcano suo decreto, ad vitam aeternam elegit, & eodem arcano, sed minimè iniusto iudicio praterit, & aeternis cruciatibus propter malitiam ipsorum subijcit, quos occultis causis IPSI SOLI NOTIS, suo amore, in suo aeterno decreto nunquam dignatus est. Hec paulò prolixius commemorare volui, vt omnes intelligant, nos causam damnationis, non in Deo, vt quidam de nobis falso iudicant, sed duntaxat in malitia hominum constituere. Causa enim executionis iudicij Diuini, quod ad reprobos attinet, non est in Deo, sed, vt nunc diximus, in hominibus, quos iuste in sua impietate praterit, & non saluat, quod nemini mirum videri debet. Nec est iniustitia in Deo, qui noluit impios ingredi viam salutis, quos ad damnationem creauit. Et quæ iniuste ab ijs fiunt, ratione Dei ordinantis non sunt peccata, qui ordinauit vt fieret, sed ratione hominum qui faciunt. Est enim differentia inter velle & velle, inter velle Dei & velle hominis. Nullum fuit maius peccatum, quàm crucifigere Filium Dei; hoc tamen à Deo decretum, ordinatum, & ex ipsius voluntate factum est. Quid enim, si omnes homines praterisset, & neminem saluasset? Quis propterea cum eo expostulare posset? Num dicit figmentum figulo, cur me sic fingis? Tu quis es, inquit Paulus, qui Deo respondeas? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem Massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?

Rom. 9.

Quapropter non est quòd miremur, Deum aliquos in miseria sua, occulto & arcano ipsius consilio reliquisse, quos aeterno suo, sed iusto decreto, ad aeternam damnationem creauit, neque vnquam dilexit. Quin potiùs miremur, & Deo gra-

Colloquium Mompelgartense. 533

tias agamus, quòd aliquos saluari voluerit, quàm, vt eum accusemus, tam multos damnari.

Quòd enim Gentes, durante Politia Mosaica, reliquit ambulare in suis vijs peruersis; ratio dari non potest, quàm occultum illud arcanum & iustum decretum, quòd in illis iram, potentiam, & iustitiam suam declarare voluerit.

Sed ait quispiam: vnde scire potero, me etiam in numero electorum ad vitam & glorificationem Dei aeternam comprehensum esse? Respondeo. Si vis, quisquis es, Prædestinationis tuæ & proinde salutis quoque tuæ aeternæ, quam expectas, aduersus omnes Satana insultus certior fieri, idq; minimè dubijs, & ex humano ingenio petitis coniecturis: Imò verò non minùs certis & exploratis, quàm si in cælum vsque ipsum cõscendisses, & ex ipso Dei ore arcanum illud decretum audiuisses: Caue diligenter, ne à summo gradu illo incipias: alioquin futurum est, vt immensam illam Dei lucem non feras. Auspicare igitur ab imis gradibus, quare in verbo, quod te ad Christum vocat. Et vbi vocem Dei audieris, in auribus & animo tuo personantem, quæ te ad Christum illum unicum Mediatorem vocat, **CONSIDERA PAVLATIM** & diligenter **SCRVTARE**, ecquid in Christo sis per fidem iustificatus & sanctificatus. Hi enim sunt effectus, ex quibus fides, ipsorum scilicet causa intelligitur. Hoc autem cognosces partim ex spiritu adoptionis, intus clamante, **ABBA Pater**; partim etiam ex eiusdem spiritus vi & efficacia in teipso, nempe si **SENSERIS**, & re ipsa etiam ostenderis, peccatum vt maximè adhuc in te habitet, tamen in te non regnare, vt improbis & sceleratis cupiditatibus habenas sponte non laxes. Si interdum scientes & prudentes peccamus, & postea non formidine pænæ, sed quòd clementissimum patrem offenderimus, peccatum oderimus, & Deum Patrem intrepidè

XL.

Quomodo peccauerint volentè Deo gentiles.

XLI.

Quomodo explorandum, an aliquis etiam in numero electorum comprehensius sit.

adeamus & inuocemus. Si ex his effectis possumus fidem colligere; relinquitur, nos cum efficacia vocatos & tractos esse. Et ex hac rursus vocatione intelligitur, nos videlicet, quia aeterno Dei consilio, quod in sese proposuit, prædestinati fuimus, in filios Dei adoptatos esse. Ex quo demum sequitur, cum constantissima Dei voluntate, quæ seipsa sola nititur, prædestinati simus, ut nemo nos ex manu Christi rapere possit, ideoque nos usque ad finem perseueraturos, dubitare nefas sit.

Ioan. 10.
Phil. 1.

Hæc doctrina de Prædestinatione, non facit Deum authorem peccati, vel causam peccati, aut damnationis reproborum; neque plena offendiculi est, ut quidam arbitrantur; neque etiam prauas cogitationes gignit, aut occasionem vel ad contemptum Dei, vel ad desperationem præbet.

XLII.

Doctrina de Prædestinatione, quomodo & quibus proponenda.

Methodus Pauli in Epist. ad Rom. obseruata.

Neque est Lac pro pueris & infantibus in religione Christiana, sed cibus solidus. Et nunquam hæc doctrina ita proponatur, ut cuiquam sigillatim applicetur. In visitandis ægrotantibus, afflictorum conscientias electionis testificatione erigant; obstinatè autem malos & contumaces, horrendo iudicio ita feriant, ut tamen ab extrema illa sententia abstineant, quoniam hæc iurisdictio ad solum Deum pertinet. Quapropter non quibusuis promiscuè hæc doctrina, aut temerè proponenda; sed prudenter considerandum & videndum, cum quibus agatur, an sint huius doctrine capaces, & ad eam idonei & rectè dispositi, hoc est, prius rectè de peccato, de lege, de iustificatione fidei instituti. Quem modum Paulus in Epistola ad Rom. obseruauit, & viam monstrauit, quomodo docenda sit. Qui in prioribus octo capitibus docet: Omnes homines coram Deo peccatores, & iusto iudicio Dei damnatos esse: Deum autem misisse Filium suum, ut patiendo & moriendo Deo Patri & iustitiæ eius satisfaceret. Id prædicari iussit in

Colloquium Mompelgartense. 535

toto terrarum orbe, & promisit; quisquis crediderit, coram Deo iustum & saluum fore. Hæc postquam tradidit, in capite nono assurgit ad explicandum illud arcanum Dei decretum in Christo factum, & per Verbi & Euangelij prædicationem reuelatum de hominibus saluandis & damnandis; quod vsq; ad caput duodecimum persequitur. In sequentibus Ethica tractat.

Cùm autem D. Beza, prope ad sesquihoram de hac re continuè differuisset; non semel, sed sæpe & plus quàm septies, Illustrissimus Princeps, Comes Fridericus D. Iacobum monuit, vt sermonem D. Bezæ interrumperet, eò quòd Beza tam verbosus esset. Sed D. Iacobus recusauit, & Celsi eius diligenter aliquoties rogauit, vt patienter Bezam audiret, ne conqueri possit, se in tam graui negotio, & sublimi materia, non satis & sufficienter de Prædestinatione auditum esse, de qua materia priùs colloquium tantopere detrectauerat, & breuitatem sermonis in collatione à D. Iacobo tantopere flagitauerat. Si enim sermonem suum vsque ad vesperam extraheret Beza (dixit D. Iacobus Illustrissimo Comiti Friderico) sibi tamen minimè molestum fore, quin paratus sit eum patienter audire, neque temporis iacturam metuendam esse. Se enim vno atque altero responso breuissimum, totum negotium absoluturum, ut Celsitudo eius cæterique auditores omnes intelligant, doctrinam hanc Bezæ & fratrum eius Scripturæ S. nullo modo consentaneam esse, minimeque consistere posse.

Beza patienter & sufficienter à D. Iacobo auditus est.

536 *Colloquium Mompelgartense.*

Etsi verò Celsitudo eius ægrè passa est sibi persuaderi, vt Bezam diutiùs audiret: tamen molestiam illam deuorauit, donec prolixitatis sermonis pertæsus, in hanc vocem erupit: D. Beza, conclusio, conclusio.

D. B E Z A.

Illustrissime Princeps: Ego iam conclusi.

D. I A C O B V S.

Reuerende D. Beza, Tu ipse testaberis & simul auditores omnes, quòd te loquentem, & ferè per sesquihoram de hac materia prolixè disserentem, patienter audierim. Verùm, si quid præterea habes, quod iudices adijciendum illis. quæ prolixè nunc de negotio Prædestinationis abs te commemorata sunt, rogo vt ea proponas: paratus enim sum te sufficienter audire.

D. B E Z A.

Nihil habeo amplius, quod addam illis, quæ à me dicta sunt.

D. I A C O B V S.

Cùm igitur ante collationem, de articulo prædestinationis institutam, ab Illustriss: Comite Friderico per tuos periculis, vt breuitati in respondendo studeam, faciam id quoque libenter. Quòd enim in prioribus articulis paulò prolixior fuisse tibi visus sum: causa hæc vnica fuit, quòd Ecclesiarum nostrarum doctrina auditoribus, præsertim Gallis exulibus necessariò paulò copiosius explicanda fuerit, quæ in concionibus & scriptis vestris miserè deformata, & ipsis hætenus ignota fuit: ad quos nostrorum scripta de his cõtrouersijs non peruenerunt. Quod cùm à me factum sit, & prolixitatem illam, auditoribus minimè ingratam fuisse confidam; nunc breuiter ad prolixam tuam orationem, & doctrinæ de Prædestinatione explicationem respondebo.

Primum

Cur D. Iacobus in hac collatione interdum prolixior fuerit.

Colloquium Mompelgartense. 537

Primum omnium de decreto illo Dei arcano, occulto, & immutabili, quod Dominus cogitauerit, & in quem finem praesertim in creatione hominis respexerit, & media perueniendi ad illum, quomodo disposuerit: ita locutus es, ut visus fueris mihi in arcano illo consilio Dei assedisse, & non modò omnia coram audiuisse, quæ sancta Trinitas, Pater cum Filio & Spiritu sancto, de creatione hominis deliberauerit, sed etiam quasi tu quoque consiliarius illorum fuisses.

D. B E Z A.

Ego non sum consiliarius Dei, neque humanas rationes secutus hanc rem explicavi: sed quæ Spiritus sanctus in Scriptura S. tradidit, exposui. Ideo non est, ut me eiusmodi verbis excipias.

D. I A C O B V S.

Reuerende Domine Beza, ego te ad sesquihoram summa patientia audiui: tu verò me vix tria verba proferentem, & ad orationem tuam respondentem audire potes. Rogo igitur ut me pari patientia audias, qua ego te audiui. Quantum enim fieri potest, breuitati summè studebo, ne vel Illustrissimo Principi, Comiti Friderico, vel auditoribus reliquis, vlla ratione oratio mea molesta sit.

D. B E Z A.

Audiam.

D. I A C O B V S.

Si rectè percepi mentem & sententiam tuam, omnia ea defendenda & propugnanda suscepisti, quæ nos in Thesibus nostris reieimus & damnauimus. Summa enim orationis tuæ fuit: Deum tanquam sapientissimum architectum, in creatione hominis, ad duos fines potissimum respexisse, & propositos habuisse, ut in genere humano, suam misericordiam

Breuis repetitio doctrinæ & confessionis D. Bezae de Prædestinatione.

Yyy

cordiam

cordiam pariter & iustitiam declararet, & gloriam tanquam summè misericordis & summè seueri reuelaret. Quapropter æternum occultū, & immutabile propositū habuisse, quod omnes causas secundas & medias præcesserit, quo decreuerit ab æterno, certos homines ad suam ipsius gloriam tanquam summè misericordis & seueri, eligere in Christo saluandos, alios verò reijcere, sua ipsorum culpa damnandos.

Ad quem finem vt perueniret, sibi viam quoque parasse, & media necessaria disposuisse & ordinasse. Ideoque hominem in recto statu, bonum, iustum, sanctum, sed mutabilem creasse, vt posset peccare & labi.

In responso ad
Thef. i.

Deinde eum neque inuito, neque ignorante, neque ociose præsciente, sed volente Deo, lapsum & præceptū Dei transgressum esse, cum nihil quicquam in Mundo eueniret, eueniat, aut euenturum sit, sine voluntate Dei, à qua ne passerculi quidem excipiuntur, Matth. 10.

Oportuisse autem hominem peccare & labi, vt in ipso locus misericordis & iustitiæ esse posset. Vbi enim non est miseria, ibi quoque nulla misericordia, qua homo ex illa miseria liberetur. Et vbi nulla culpa, nullum peccatum; ibi iustitiam locum ad multam infligendam habere non posse. Lapsum ergo esse hominem respectu decreti & voluntatis Dei NECESSARIO, sed respectu sui contingenter, & spontanea voluntate, sine vlla coactione Dei.

Quo lapsu, amorem Dei gratuitum erga corruptos quidem in seipsis, sed in Christo gratis erga destinatos electioni & saluti sese exeruisse & reuelasse in æterno Dei & immutabili eius decreto conceptum. Quemadmodum & odium Dei iustum erga corruptos in seipsis, ex peccati per Adam propagatione patèfactum sit.

Quapropter in executione æterni huius consilij, per prædicationem verbi, quæ electis & reprobis cõmunis est, Deum eos vocasse. Quæ vocatio respectu eorum, quos Deus æternæ vitæ occulto suo decreto destinauerit, efficax sit, quæ mera Dei gratia, illorum corda emolliantur, & ad Deum conuertantur.

uertantur. Et Spiritum S. per verbum prædicatum, fidem in illis operari in Christum, qua iustificentur & sanctificentur, & tandem etiam glorificentur, cum vita æterna propter obedientiam Christi, per fidem imputatam coronentur. Reprobos verò sine respectu harum causarum absoluto Dei proposito & decreto ad damnationem & æternam mortem destinatos, vel prorsus non vocari, vel ineffaciter. Quoniam Deus non velit eos conuerti, credere, neq; pretium sanguinis Christi illis prodesse, aut illos saluari.

Relictos ergo iusto Dei iudicio (qui nemini quicquam debeat) induratione spontanea, Euangelium non modò ignorare, sed etiam contemnere, ac inde in omnem iniustitiam, & pollutionem ruere, donec iusto Dei iudicio damnentur, & mortis æternæ pœna mulcentur.

Bona fide me sententiam tuam recitasse confido. Sumam autem vnum duntaxat confutandum; quo confutato, tota doctrina tua de Prædestinatione corruet, quòd videlicet sentis: Deum, æternum, occultum, immutabile, & absolutum decretum fecisse, omnes causas ordine quoq; antegrediens, quòd maximam partem hominum in terris, ad æternam damnationem creare voluerit, quos etiam ad damnationem ordinauerit, & destinauerit: quos neq; efficaciter vocare, neq; conuerti, neq; credere, neq; illis pretium sanguinis Christi prodesse, aut eos saluari velit: quia de illis immutabile decretum fecerit, quod in illis suam iustitiam declarare voluerit.

Hanc opinionem, & doctrinam, nos tanquam falsam, & cum verbo Dei expressè pugnantem apertè & constanter reijcimus & damnamus. Et disertè dicimus, Deum tale decretum nunquam cogitasse. De voluntate enim DEI, nequam ex ratione & cogitationibus humanis, sed ex verbo Dei apertò, & minimè obscuro, iudicandum esse docemus: In quo voluntas Dei erga genus humanum lapsus, expressa & reuelata est. Quo sublato; de voluntate Dei in genere humano vel saluando vel damnando, nobis nihil quicquam constat. Lucerna pedibus meis verbum tuum, inquit Psaltes.

540 *Colloquium Mompelgartense.*

Hanc voluntatem Dei, vt ex verbo eius eruamus, & certo cognoscamus, vnum saltem ex te quæro, ad quod vt categoricè & difertè mihi respondeas oro; videlicet, an Deus vnquam dilexerit eos, qui nunc damnati sunt, aut in futurum damnabuntur?

D. B E Z A.

NON.

D. I A C O B V S.

Hoc mihi nouum, & antea nunquam auditum est. Quapropter oppono expressum Spiritus sancti testimoniū, hoc est, ipsius Christi aperta verba, Ioan. 3. Sic Deus dilexit *MUNDUM*, vt daret vnigenitum Filium suum, vt omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Et denuo quæro; quid in his Christi verbis significet vocabulum *MUNDVS*?

D. B E Z A.

Electos.

D. I A C O B V S.

In his Christi verbis, per vocabulum [*MUNDVS*] iudicio & vnanimi consensu omnium scriptorum & interpretum sacre Scripturæ veterum & neotericorum, vniuersum genus humanum intelligi, certum & indubitatum est. Quod ipse Christus verborum suorum optimus interpres, eodem loco apertissimis verbis cõfirmat, cum inquit: Hoc est iudicium, quod lux venit in mundum, & mūdus plus dilexit tenebras, quàm lucem. Vbi vocabulum *MUNDVS*, non potest intelligi de electis tantum: sed maximè de illis, qui reijciuntur & damnantur. Illi enim plus diligunt tenebras, quàm lucem. Qui etiam ideo damnantur, quod cum illos Deus ita dilexerit, vt pro eis Filium suum daret; ipsi tamen hoc beneficium spernant & contemnant, & propterea iudicentur & damnentur. Idem Ioannes Baptista confirmat; qui cum Christum digito

Mundus totum genus humanum significat.

Ioan. 3.

Deus non vult impiorum mortem & damnationem æternam.

digito monstraret, dixit: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Iohan. 1. **MUNDI** inquit, non electorum tantum. Sic ad Roman. 5. scriptum est: Si enim, cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius; multò magis reconciliati salui erimus in vita ipsius. Et 2. Corinth. 5. Deus erat in Christo, Mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum: & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliemini Deo.

Huc & illud Ezechielis pertinet: Nunquid voluntatis mea Ezech. 18. est **MORS IMPII**, dicit Dominus Deus; & non, vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Vbi expressè impiorum fit mentio, quorum æternam mortem non velle Dominum, expressè dicitur. Tantum verò abest, vt Deus impiorum damnationem velit, vt per eundem Prophetam testetur, se sanguinem eius, qui damnatus est, ex manibus speculatoris requisiturum. Si me dicente ad impium; Impie, morte morieris; **NON FERVIS LOCUTVS**, vt se custodiat impius (non inquit electus) à via sua: **IPSE IMPIVS**, in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius, de manu tua requiram. A deo enim dilexit Deus impium etiam damnatum, vt damnati sanguinem ex manu prophetæ requisiturus sit. Et iterum eodem loco: **Quare moriemini domus Israel?** quia **NOLO MORTEM MORIENTIS**, dicit Dominus **DEVS**, reuertimini, & vivite. Vbi nomine mortis, non potest intelligi mors naturalis seu temporalis: sed æterna mors intelligitur, sicuti præcedentia verba Prophetæ aperte docent, vbi non dicit: Nolo mortem electorum, sed mortem morientis, hoc est, ad æternam damnationem currentis, & qui iam mortuus, hoc est, damnatus est, vnde nunquam amplius in æternum liberabitur, Luc. 16.

Sic Christus omnes peccatores ex æquo ad se vocat, non simulate, sed seriò: Venite ad me omnes, qui laboratis, & Matth. 11. onerati estis, ego reficiam vos. Non dicit: Venite ad me alii

qui tantum, quos Pater in arcano consilio decreuit saluos facere; reliquos etsi quoq; voco, tamen neq; mea, neque Patris mei voluntas est, vt veniant, me audiant, & mihi credat. Absit longè à nobis tam impia cogitatio de Christo saluatore nostro.

3. Tim. 2.

Eodem modo Paulus loquitur: Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire. Cuius verba non modò confirmat, sed etiam illustrat D. Petrus, cù inquit: Nò tardat Dominus promissionem suam, sicuti quidam existimant: sed patienter agit propter vos, qui non vult **ALIQUOS PERIRE**: sed **OMNES** ad pœnitentiam reuerti. Vbi perspicuè explicat, quid per vocabulum **OMNES** intelligat, dum addit; non vult aliquos perire; quod nunquam posuisset Petrus, si Deus **ALIQUOS** perire voluisset, & occulto decreto ad æternam damnationem creasset & ordinasset, quos noluerit ad pœnitentiam reuerti.

Rom. 11.

Conclufit omnia, inquit Paulus, sub peccatum, vt omnium misereatur. **OMNIUM** dicit, non inquit **ALIQUORVM** tantum. His apertissimis Scripturæ testimonijs, luce meridiana clariùs demonstratum confido, quòd in verbis Christi, Ioan. 3. Per vocabulum **MUNDVS**, totum genus humanum comprehendatur, quod Deus dilexerit, adeoq; etiam damnatos ipsos dilexerit, vt illorum sanguinem de manu Prophætæ requisiturus sit, qui eis iudicium Domini non annunciauerit, sed metu pœnæ, aut spe alicuius commodi, ne gratiam amitteret, tacuerit.

Falsa opinio de inefficaci vocatione.

Quapropter quod vos dicitis de vocatione inefficaci, qua Deus impios vocet, quos tamen non velit venire, & conuerti: glossa vestra est humana, verbo & gloriæ Dei contraria. Quantum enim ludibrium esset, si Princeps Illustriss: Comes Fridericus, in summa illa frumentorum caritate, omnes suos subditos ad se vocaret, & eis frumetorum copiam promitteret, tacitè autem apud se cogitaret, quòd non omnibus vellent dare, se quàm plurimos inanes dimittere? An non omnes verè & rectè dicerent, Principem lusisse? quod ipsius per-

persona indignum esset. Multò magis indignum est, hoc ipsum Christo in suis dulcissimis promissionibus tribuere, quibus OMNES peccatores ad se allicit & vocat; vt cogitemus, eum non serìò omnes peccatores ad se vocare, sed eos tantùm, de quibus occultum decretum fecerit, quòd eos saluare velit. Hæc dicitis, hæc scribitis, hæc in vestris libris leguntur. Qua glossa perturbatis conscientijs, omnis consolatio adimitur. Etsi enim Christus dicit: Venite ad me OMNES, qui laboratis: tamen si certa est hæc glossa vestra, quòd aliquos tantùm venire velit; quis tibi & mihi indicabit, aut te vel me certiore faciet, quòd velit nos quoque venire? Cùm igitur dubitare cogaris, an te quoque vocet; nunquam ad eum venies.

Cùm igitur ex omnibus promissionibus vniuersalibus Euangelij, (quæ nos contra tentationes de particularitate electorum, & contra decretum æternæ damnationis de nobis factum, quod Sathan inculcat, consolantur) particulares faciatis, in quibus vocabulum OMNES, perpetuò ALIQUOS tantùm significet: Venite ad me omnes, id est, aliqui; Deus vult omnes homines saluos fieri, id est, aliquos: Concluit omnes sub peccato, vt OMNIVM, id est, aliquorum, misereatur; & quæ sunt his similia in nostris Thesis partim recitata; manifestum est omnibus, hanc doctrinam in Ecclesia Dei intolerabilem esse. Vbi enim consolatio illa firma manebit, quam in vniuersalibus promissionibus habemus, si omnes pariter particulares efficiantur, & Scripturæ sacræ testimonia tam illustria, hac interpretatione depraubuntur? Quæcunq; enim scripta sunt, inquit Paulus, ad nos-
stram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus. Hæc autem doctrina neq; consolationem suppeditat, neq; spem facit vitæ æternæ consequendæ: sed in perpetua dubitatione conscientiam & cor hominis relinquit, an sit fortè etiam ex numero eorum, de quibus Deus æternum & immutabile decretum fecerit, quòd nolit eos saluari, sed ad damnationem

Rom. 15.

Doctrina D. Bezae de Praedestinatione in perpetua dubitatione relinquit conscientias perturbatas.

eos occulto decreto hoc OMNES CAUSAS ANTEGREDI-
ENTE, creatos, ordinatos, & destinatos esse. Quod pericu-
lum eò maius & præsentius est, si secundum vestram opinio-
nem, quàm plurimi in senecta demum regenerentur, neque
regenerationis vlllos motus priùs senserint, ad quos remit-
tuntur, vt de electione certiores fiant. Longè ergo, imò lon-
gissimè absit à me, vt meis Auditoribus hanc doctrinam vn-
quam proponam, siue pueri sint lacte indigètes, siue adulti,
qui solidum cibum perferre possint. Absit, inquam, à me, vt
sic sentiam & doceam.

D. B E Z A.

*T. R. Dignitas in verbis Christi: Sic Deus dilexit Mun-
dum, per MVNDVM, intelligit omnes homines: Ego verò
non. Idq̄, probò ipsius Christi verbis, Iohan. 17. cùm inquit:
Non rogo pro mundo. Ergo non pro omnibus rogauit Chri-
stus, sed pro electis tantum, quos Pater ei dedit. Ideoq̄, nomine
mundi, non intelliguntur omnes homines, sed electi tantum
Iohan. 3. quos Deus dilexit, non autem reprobi & damnati,
quos nunquam dilexit.*

*Quando autem Scriptura interdum vniuersalibus par-
ticulis, [OMNIS, OMNES] utitur, sicut aliquot Scri-
ptura dicta à te nunc commemorata sunt, in quibus he parti-
cula continentur; ad gentes respicit, ne quis ad Iudeos tan-
tùm pertinere arbitretur. Cùm Deus non solum ex Iudais,
sed etiam ex gentibus vasa misericordie præparata habeat.
Sicut Augustinus ad Simplicianum scribens, testatur; & ex
scriptis Prophetarum, & Apostolorum manifestum est. In
eiusmodi ergo dictis, quando vocabulum [MVNDVS] posi-
tum est, Ecclesiam significat, quæ electis tantum tanquam
suis membris constat, quos Deus in Christo dilexit: reli-
quos*

Colloquium Mompelgartense. 545

quos omnes ab aeterno, iusto odio habuit, & in aeternum habebit.

D. I A C O B V S.

Quod ad locum Ioan. 17. attinet, cum inquit Christus: Non rogo pro mundo: fateor eo loco non pro omnibus hominibus, sed de contemptoribus Christi, & beneficiorum eius intelligi. Quoniam eo in loco electi & mundus opponuntur expressis verbis, cum inquit Christus: Ego pro eis [ELECTIS] rogo, non pro mundo (id est, contemptoribus verbi mei) oro. Sed Ioan 3. absolute ponitur: Sic Deus dilexit mundum. Vbi non electos, sed omnes homines Christum intelligere, sequentia eius verba aperte docent: ut omnis qui credit, &c. ubi causam ostendit, cum Deus omnes dilexerit, ut daret Filium suum pro illis, cur Christus non omnibus proficit, & omnes ex æquo saluentur. Quoniam illi tantum saluantur, qui credunt, hoc est, Christum vera fiducia complectuntur. Qui verò non crediderint, hi simul omnes damnantur, secundum illud Christi: Qui verò non crediderit, condemnabitur. Item, qui non credit, iam condemnatus est: quia non credidit in nomen Filij Dei.

Mundus quando reprobos tantum significet.

Mar. 16.

Ioan. 1.

Sed verborum Christi interpres, minimè reprehendus, est Ioannes Euangelista, qui verba Christi: Sic Deus dilexit mundum; descripsit, & eorundem sententiam cum optimè nouisset, perspicuis & disertissimis verbis explicauit. Verba eius sic sonant: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum. Et ipse est propitiatio pro nostris peccatis; NON pro nostris peccatis tantum, sed etiam pro totius mundi. Vbi Apostolus non solum vocula seu particula vniuersali TOTIVS, vocabulo MUNDI addita: sed etiam collatione electorum, quos vocabulo [nostris] intelligit, & damnatorum, qui etiam nomine MUNDI intelliguntur, aperte docere voluit, Christum nomine mundi (Ioan. 3.) omnes homines intelligere.

1. Ioan. 4.

546 Colloquium Mompelgartense.

D. B E Z A.

Depravatio manifesta verborum Ioannis.

Ego dico, Ioannem in dicto loco (1. Ioan. 2.) non coniungere electos cum damnatis: sed discernere Iudæos & gentiles: ut nomine Mundi gentiles cum Iudæis, duntaxat autem electis, in utroque populo intelligat. Ut hæc sit verborum Ioannis sententia: Christum propitiationem esse, non solum pro peccatis Iudæorum, hoc est, electorum, qui sunt ex Iudæis; sed etiam pro ijs electis, qui sunt ex omnibus gentibus, quos nomine totius Mundi comprehendit Ioannes. Quemadmodum

Lib. 1. quæst. 2.

Augustinus ad Simplicianum questione secunda testatur: Quos & vocavit, nos, (inquit) non solum ex Iudæis, sed etiam ex gentibus. Non enim omnes Iudæos, inquit, sed ex Iudæis, nec omnes omninò homines gentium, sed ex gentibus.

D. I A C O B V S.

Nulla est hæc argumenti mei solutio, aut tuæ glossæ confirmatio. Nam Euangelista Ioannes hanc Epistolam non ad Iudæos tantum, sed pariter quoque ad gentiles, hoc est, ad omnes discipulos Christi, doctrinam Euangelij amplectentes scripsit, quos simul omnes intelligit, vocabulo *NOSTRIS*, nomine autem *TOTIVS MVNDI*, omnes homines, nemine excluso: quod certissimum est, & apud omnes verè pios & synceros doctores indubitatum. Hinc illud vulgare dictum: Christus mortuus est pro omnium hominum peccatis sufficienter, sed non efficienter: quia plurimi hoc beneficium contemnunt: ideo eis nihil prodest. Non quòd Christus noluerit omnibus prodesse, sed quòd maxima pars hominum, cum ex Iudæis, tum ex gentibus, id nihil curet, tenebras & voluptates Mundi plus amans, quàm lucem & veritatem Euangelij.

D. B E Z A.

Si Dominus vellet omnibus prodesse passionem & mortem suam;

Colloquium Mompelgartense. 347

suam; una gutta sanguinis satis esset pro peccatis totius Mundi, etiam damnatorum. Christus autem non est mortuus pro peccatis damnatorum, aliàs etiam damnati saluarentur, quos Deus eterno suo, sed iusto decreto, propter causas ipsi solitas, ad eternam damnationem creauit, ordinauit, & destinauit. Catholica autem Ecclesia mundus ille est, de quo Ioannes hic loquitur: pro quo Christus passus, crucifixus, & mortuus est. Cuius etiam propitiatio est Christus in sanguine suo, quem pro illa, non pro impijs & damnatis effudit in remissionem peccatorum, membrorum Ecclesie, non impiorum.

D. I A C O B V S.

Hæc in auribus piorum sunt horrenda auditu. Et cupere mihi saltem vnum ex Scriptoribus Ecclesiasticis veteribus & nouis nominari, qui in hunc modum verba Ioannis Euangelistæ interpretatus esset. Et vt maximè ostendi posset: manifestè tamen falsum, & apertam Ioannis verborum deprauationem esse, omnes piæ mentes intelligunt. Quin toto corpore perhorrescunt pij omnes, quando hanc vocem horrendam audierint; CHRISTVM NON PRO TOTIVS Mundi peccatis, hoc est, pro omnibus hominibus in Mundo mortuum esse & satisfecisse. Quis hanc vocem que-
so ferre potest? Ego sanè in stuporem conuertor, & toto corpore horreo, quando hæc nunc audio. Quapropter denudò dico, cum D. Beza doceat, quòd Christus non sit passus pro damnatis, neque pro ipsorum peccatis satisfecerit, si ex vllò Scriptorum veterum aut neotericorum probatorum hoc demonstrare potuerit, & hanc suam interpretationem probauerit, paratum me esse, non solùm ad Palinodiam & publicam reuocationem, sed etiam durissimam pœnam sustinere velle.

Horrenda doctrina Beza, Christum non pro totius Mundi peccatis mortuum.

Hic Beza cum suis fratribus, in altera mensa sedentibus, risit.

Sola incredulitas
damnat homines.
Rom. 3.

Non enim ideo damnantur æterno exitio ad iudicandū, quòd peccauerunt: aliàs quoque omnes electi damnarentur: quoniam omnes peccauerunt, & egent gloria Dei: Sed ideo damnantur, quia nolūt vera fide amplecti Iesum Christum, qui NON MINVS pro ipsorum peccatis passus, crucifixus, & mortuus est, quàm pro peccatis Petri, Pauli, & omnium sanctorum. Hæc est æterna & immutabilis veritas, aduersus quam portæ inferorū non præualebunt. Sicuti Christus apertè testatur, cū inquit: Hoc est iudicium, quòd lux venit in mundum, & mundus plus dilexit tenebras, quàm lucem. Item, Spiritus sanctus arguet Mundum de PECCATO, QVIA NON CREDVNT IN ME. Hoc, inquam, peccatum, si hominis animum occupauit, nec tollitur, damnat, si totius Mundi iustitia eius propria esset. Contrà si quis credat in Christum verè; totius Mundi peccata eum in infernū deprimere non possunt. Moriuntur ergo, & damnantur homines, non quia Deus æternum & immutabile decretum de illis fecerit, quòd nō velit illos saluare, quasi eos ad declarandam iustitiam suam, ad damnationem creauerit & ordinauerit: sed ideo damnantur, quoniam beneficium mortis Christi sibi per fidem non applicant, qui pro ipsis mortuus est, & pro peccatis illorum satisfecit.

Ioan. 3.

Ioan. 16.

D. B E Z A.

An sola incredulitas
damnet, & non item
alia peccata.

Hoc verò mihi planè nouum est, & prius inauditum, quòd dicis: Non ideo damnari homines, quòd peccauerint; cū peccatum unica causa sit æterna damnationis, cur improbi in sua malitia relinquantur, & damnentur. Deinde fateor, mortem Christi potuisse sufficere pro peccatis etiam damnatorum, si Deus voluisset illis prodesse. Sed nihil adhuc audio, quòd Christus pro omnibus etiam damnatis mortuus sit.

Cū

Colloquium Mompelgartense. 549

Cum tam absurda, horrenda, & manifestè impia diceret Beza de morte Christi, quòd videlicet Christus non pro omnibus peccatis, & peccatoribus sit mortuus: Illustris Princeps, Comes Fridericus D. Iacobum monuit, vt finem colloquio imponeret. Peracta enim erat Celsitudo eius talia ampliùs audire.

D. I A C O B V S.

Illustrissimus Princeps, Comes Fridericus, iudicat finem collationi institutæ de hac materia imponendum esse, quia eadem perpetuò repetantur, & tam absurda fidei Christianæ & Scripturæ sacræ apertè contraria, abs te proponantur, videlicet, Christum non pro omnibus hominibus, & totius Mundi peccatis mortuum esse. Ideoquæ frustra nos ampliùs disputaturos existimat. Hoc enim est principia negare, & apertissimis Scripturæ testimonijs contradicere, quibus fides nostra, in omnibus tentationibus nititur, eamque prorsus euertere, atque adedò omnem consolationem pijs mentibus, in summis tentationibus, eripere, quam in promissionibus vniuersalibus Euangelij, & in Sacramentis repositam habent. Tu enim omnes illas promissiones vniuersales in particulares conuertis, neque in tota hac disputatione, vllò verbo Sacramentorum mentionem fecisti, quibus maximè electio nostra obfirmatur & confirmatur, & homo in summis tentationibus constitutus iisdem erigendus, & in fide confirmandus est.

Consolatio piorum
in Sacramentis re-
posita.

Ideo enim baptizati sumus, ne de electione & salute nostra dubitemus. Nam in Baptismo sancta Trinitas, gratiam suam, singulis qui baptizati sunt, promisit, quòd velit ipsorum peccatis propitijs esse, eaquæ omnia gratis propter Christum remittere; qui non solum pro ipsorum, sed etiam pro totius mundi peccatis mortuus sit, & pro illis omnibus satis fecerit. Ideo etiã Eucharistiam sumunt, & hoc ipsum corpus Christi

Consolatio ex Ba-
ptismo.

Consolatio ex Cœ-
na Domini.

350 *Colloquium Mompelgartense.*

in mysterio accipiunt, quod pro peccatis ipsorum traditum; & hunc ipsum sanguinem bibunt, qui non solum pro ipsorum, sed etiam pro totius Mundi peccatis est effusus, ad ob- signationem promissionis vniuersalis, quod hæc etiam ad ipsos pertineat, quibus certi fiant, quod Deus ipsis quoque per Christum velit propitius esse.

D. B E Z A.

Rom. 8. Nos nequaquam perturbatis conscientijs consolationem adimimus. Quoniam docemus, electis dari Spiritum sanctum, spiritum adoptionis, qui testimonium perhibet spiritui ipsorum, quod sint filij Dei. Hi à spiritu Christi aguntur, cuius motus in se ipsis sentiunt per; ex quibus colligere possunt, se esse filios Dei, & in numero electorum comprehensos.

D. I A C O B V S.

Sed cur non remittis perturbatas conscientias ad promissiones vniuersales? Item ad perceptum Baptismum, ad perceptam Cœnam Domini, vt ex his de certitudine salutis suæ æternæ statuant?

D. B E Z A.

Quia non omnes accipiunt hoc verbum; & plurimi Baptismo aqua tantum baptizantur exteriore, sed non interiore aqua Spiritus lauantur. Item, multi sine fide vera accipiunt panem & vinum Cœnæ; sed ad spiritus participationem non perueniunt.

D. I A C O B V S.

Sic ergo in perpetua dubitatione hærent, nec quicquam illis promissio vniuersalis gratiæ in Christo promissa, neque Baptismus, neque Cœna, prodest. Quæ omnia tu ita electis applicas, vt ex motibus Spiritus sancti demum de illis statu- ant, an sit in Baptismo quoq; illis adoptio ob signata. Quam diu enim persuasus est homo, de illo occulto decreto, in ar- cano & æterno Dei consilio facto, quod Deus maximâ par- tem

D. Bezz doctrina
vsum verbi Euange-
lij, & Sacramentorū
proflus tollit.

tem hominum ad æternam damnationem creauerit & ordinauerit, pro quibus non sit mortuus Christus, neq; pro peccatis illorum satisfecerit, neq; etiam velit illis pretium sanguinis sui prodesse; nullam consolationem in summis tentationibus, ex omnibus promissionibus Euangelij, & Sacramentis percipere potest. Semper enim in hominum tētatorum animis hæc opinio hæret: Promissiones Euangelij tantum ad eos pertinere, quos Deus arcano proposito & absoluto decreto ad æternam vitam destinauerit, qui etiam tantum in Sacramentis obfignentur; reliquos, vt maximè etiam vocentur, tamen illorum vocationem esse inefficacem, & in Sacramentis tantum putamina, hoc est, in Baptismo externam aquam: in Cœna Domini panem & vinum accipere, à nucleo autem excludi, quoniam in arcano illo Dei consilio reprobati sint. Cuius arcani consilij nullam aliam causam nobis notam esse scribis, quàm ipsius voluntatem, quia sic Dominus voluerit, & eidem placuerit in ipsis iustitiam suam declarare. Sicut etiam scribis: [Miro & incomprehensibili modo placuisse Deo, & voluisse, vt primi parentes nostri peccarent.] Quis igitur tibi dicet, aut vnde scies, an sis in numero electorum, aut reprobatorum comprehensus? Nam quòd dicis de Spiritus sancti testimonio, & eius motibus, quos si sentiant in se ipsis tentati, de sua electione eos non debere dubitare; omnes intelligunt, eiusmodi consolationes in summis illis tentationibus dubitationem de gratia Dei non tollere, sed augere. Nam tu ipse quoque fateris, & scribis, quòd etiam intelligentia reprobis detur, & in illis excitetur, ad ea percipienda & credenda, quæ audiunt. Hanc autem fidem esse generalem, qua præditi Diaboli contremiscunt. Cùm igitur etiam pij, in summis illis tentationibus contremiscant, & cum Dauide in seipsis planè contrarios motus sentiant, vt cum ipso in excessu mentis dicant: Proiectus sum à facie oculorù tuorù; vbi tum consolatio quærèda? In verbo non: Quia promissiones (ex sententia vestra) omnes sunt Particulares, quas ad electos tantum pertinere dici-

In volumine 1. tract.
Theolog. pag. 179.

In volum. Theolog.
tract. pag. 192.

dicitis, de quibus Deus occultum æternum decretū fecerit, quod eos tantū saluare velit. Non etiam in Baptismo consolationem quærere iubetis: Quia gratia Dei non in omnibus hominibus baptizatis, sed ijs tantū obfignetur, quos Deus secundum occultum suum decretū velit saluos facere. Quapropter neque certam consolationem ex Baptismo petere tentatus, neque minister verbi homini in summis illis tentationibus constituto, dicere potest: Confide frater, in nomine Iesu Christi baptizatus, & in fœdus Dei receptus es, in quo Deus tibi æternam salutem promisit, ideo de gratia illius nihil dubites. Sic, inquam, Ecclesiæ minister, perturbatum hominem, de gratia Dei dubitantem, secundum tuam doctrinam, consolari non potest. Quoniam docetis, Baptismum non esse certum signum adoptionis in omnibus baptizatis: neque in Baptismo omnes regenerari & renouari, & adoptari: sed eorum tantū signum, & repræsentationem, & obfigurationem esse, idq; duntaxat in illis, quos Deus absoluto, & occulto decreto, omnes causas secundas & medias antegrediente, ad vitam æternam elegerit, ordinauerit, destinauerit. De quo non ex percepto Baptismo, sed ex motibus Spiritus sancti iudicandum, & censendum sit: si quis eos in seipso sentiat, vt inde colligat, se quoque in Baptismo ad adoptionem obfignatum esse. Cùm igitur hac doctrina vestra de Prædestinatione omnis consolatio perturbatis conscientijs eripiatur, & contra aperta Scripturæ sacræ testimonia, nil nisi glossas adferatis; publicè testamur, nos in ea, sicut etiam in cæteris controuersis articulis, in hac collatione tractatis, vobis minimè assentiri, sed eam apertè rejicere & damnare.

D. B E Z A.

Nos non attulimus glossas: sed aperta & manifesta testimonia Scripturæ sacræ, quibus doctrinam nostram confirmauimus. Quod etiam scripta nostra demonstrant.

D. IACO-

D. I A C O B V S

Anglossam, vel testimonia Scripturæ sacræ in hac collatione de articulis controuersis attuleritis, quibus testimonia Scripturæ sacræ aperta & manifesta, pro assertione & cōfirmatione doctrinæ nostræ à nobis allata, oppugnare conati estis; in iudicio Illustrissimi Principis, Comitis Friderici, & omnium auditorum ponimus.

ETENIM IN ARTICVLO DE COENA DOMINI, cūm nos vrgeremus perspicua & manifesta verba Testamenti Christi, à quibus minimè recedendum sit: Hoc est corpus meum: hic est sanguis meus: Vos statim glossam proposuistis: Hoc significat corpus meum: Est signum & figura corporis mei, à terra absentis, & in cœlo tantum existentis: Hoc significat sanguinem meum.

Breuis repetitio doctrina, & glossarum D. Bezzæ, in controuersis articulis.

I.

D. Bezzæ Glossæ de Cœna Domini.

Cūm Pauli verba proponeremus de impiorum manducatione: Qui indignè manducat & bibit, reus est corporis & sanguinis Christi; glossa vestra est, non manducando, sed negligendo, respuendo, & repudiando corpus Christi, impios fieri reos corporis & sanguinis Christi.

1. Cor. 11.

Item, cūm textum Pauli produceremus: Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini: Ibi statim audita est vestra glossa: non dijudicans corpus, id est, non dijudicans panem hunc Cœnæ Domini à communi pane, qui habet nomen & appellationem corporis Domini, vnde corpus Christi dicitur.

1. Cor. 11.

IN ARTICVLO DE PERSONA CHRISTI, cūm textum Ioannis produceremus: Verbum caro factum est. Item: Tu es Christus, Filius Dei vini: statim audita glossa vestra: Deus est homo, id est, homo cum Deitate vnitus, est homo, qui à Filio Dei gestatur & sustentatur.

Iohan. 1. Mat. 16.

II.

Glossæ D. Bezzæ in articulo de Persona Christi.

Cūm dicitur: Hic homo (filius Mariæ) est Deus: glossa vestra auditur: hic homo, id est, Filius Dei cū humanitate vnitus

554 *Colloquium Mompelgartense.*

tus est Deus. Homo est omnipotens; id est, Deitas humanitati vnita est omnipotens. Deus est passus: id est caro Deitati vnita est passa.

III.

Glossa D. Beza in articulo de Baptismo.

IN ARTICVLO DE BAPTISMO, cùm textum produceremus, Tit. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis Spiritus sancti; glossa vestra statim audita: id est, signum lauacri regenerationis, quod lauacrum regenerationis significat & repræsentat. Item, cùm textum proferremus: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu: glossa auditur: Renatus, id est, obsignatus per Baptismũ aquæ ad futuram & suo tempore subsequenter regenerationem, idque in electis tantum, qui in senecta demum sæpenuerò renascuntur.

Item, in Actis Apostolorum textus verba de Simone Magico sunt clara: Simon quoque credidit: hic statim adest glossa vestra: credidit, id est, simulauit se credere.

Item, de Paulo Actor. 23. textus clarus: Christus Paulo ASSISTEBAT. Glossa vestra: assistebat, id est, in visione nocturna ei apparebat.

IIII.

Glossa D. Beza, in articulo de Prædestinatione.

IN ARTICVLO DE PRAEDESTINATIONE, cùm contra occultũ illud decretum pugnaremus, quo asseritis, maximam partem hominum à Deo, occulto, omnes causas secundas antegrediente, & immutabili decreto (cuius præter voluntatem Domini nulla causa reddi possit) ad æternam damnationem creatos & ordinatos esse, quos nunquam dilexerit, neque vnquam voluerit aut velit, vt conuertantur, credant, & saluentur: Et cùm aperta sacra Scripturæ testimonia oroduxissemus; glossã vestrã omnia eludere conati estis; ad hunc videlicet modum.

1. Tim. 2.

Deus vult omnes saluos fieri: glossa vestra, OMNES, id est, ALIQUOS, de quibus decretum fecit, quòd velit eos saluos facere.

Ezech. 18.

Viuo ego, nolo mortem morientis; glossa vestra: nolo, id est,

est, volo mortem morientis, id est, peccatoris ad damnationem creati.

Oportet prædicari pœnitentiam & remissionem peccatorum in **OMNES GENTES**: glossa vestra: **NON** in omnes gentes, sed **ALIQVA** tantum, quas, vel ex quibus aliquos occulto suo decreto elegerit Dominus, quos velit saluos facere. Luc. 24.

Ipsc est propitiatio non pro nostris tantum, sed **TOTIVS** I. Ioan. 2. **MVNDI** peccatis: glossa vestra: **Totius mundi**, id est, electorum tantum in Mundo.

Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti: glossa Matth. 24. vestra: volui, id est, nolui congregare vos, quia ad æternam damnationem vos creavi, ordinavi, destinavi.

Sic Deus dilexit Mundum: glossa vestra, **Mundum**, id est, Ioan. 3. electos tantum in mundo.

Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis: glossa Matth. 11. vestra: **OMNES**, id est, **ALIQVI**, videlicet electi tantum, quos ego decreui saluos facere: reliquos nolo ad me venire.

Deus omnia sub incredulitatem conclusit, vt **OMNIVM** Rom. 11. **mifereatur**: glossa vestra: **OMNIVM**, id est, **ALIQVORVM**, videlicet electorum.

Non vult Dominus **ALIQVOS** perire, sed **OMNES** ad pœnitentiam reuerti: glossa vestra: omnes, id est, aliquos, videlicet omnes fideles tantum & electos, reliquos vult perire, quos ad interitum & æternam damnationem creavit & ordinavit, quos nunquam dilexit, neque voluit, neque adhuc vult saluos fieri. 2. Pet. 3.

Christus pro omnibus est mortuus: glossa vestra: pro omnibus, id est, **ALIQVIBVS**, quia tantum pro electis est mortuus. Et similia sexcenta alia.

An verò hæ non sunt glossæ? quæ in præcipuis nostræ religionis articulis, (in quibus salus nostra consistit) apertissima sacre Scripturæ testimonia labefactant, & ea prorsus inutilia nobis reddunt.

556 *Colloquium Mompelgartense.*

Has glossas cum non semel, sed sæpè, præsertim in articulo de Persona Christi, vno tantùm Scripturæ testimonio probari peterem; nullum allatum; sed vel glossa repetita, vel ratiocinatio falsa à vobis recitata est.

Quæ omnia cum à nobis non humana glossa, sed apertis & firmissimis sacrae Scripturæ testimonijs confutata sint; manifestum est omnibus, ex nostra parte, verbum Dei & textum Scripturæ sacrae apertissimum stare: Vos autem glossam tantum habere. A qua Theologia, ut sibi omnes pij caueant, & eam fugiant, omnes auditores monemus. Non enim substantia tantum Sacramentorum, hoc est, Christus ex Sacramentis nobis eripitur: sed vnâ cum Sacramentis, verbum promissionum diuinarum de gratuita remissione peccatorum, tollitur. Vnde nullus vltus Scripturæ sacrae & Sacramentorum, in erigendis perturbatis conscientijs amplius erit; adeoque certitudo vniuersæ salutis nostræ æternæ consequendæ prorsus euertitur.

D. B E Z A.

Tu te ipsum iudicem ponis, & perinde pronuncias, ac si pro tribunali in Throno sederes, & iudicium de religione in tua potestate positum, & tibi soli à Deo commendatum esset. Non autem est æquum, ut pars sit iudex. Cum igitur pars sis coram iudice Christo: ideoq; hoc tibi minimè competit. Nos non asserimus glossas, multò minùs veritatem & substantiam Sacramentorum negamus. Sed doctrinam nostram de Cæna Domini tot testimonijs Spiritus sancti probauimus, quot testimonia de veritate corporis Christi veri & naturalis, de eius ascensu in cælum, & de reditu ad iudicium, in Scripturis extant. Habemus etiam ex parte nostra testimonia quàm plurimarum Ecclesiarum & Martyrum, qui suo sanguine nostram doctrinam & confessionem obsignarunt, & fortassis plures

Colloquium Mompelgartense 557

plures ex nostra parte, quàm vos ex parte vestra. Et cogitate, vos ex parte vestra non esse concordēs. Quid enim Kemnitius, Heshusius, & alij doceant, & in quibus à vobis dissentiant, non ignoratis; qui non per omnia vobiscum faciunt.

Sed oro Dominum, vt multa nobis non imputet. Nobis datum est credere & pati; & dolemus nos non consentire. Cupimus tamen vobiscum fraternitatem colere, quoniam magna est humani iudicij imbecillitas. Dominus & nobis & vobis aperiat mentem, vt clariora videamus; qui suo tempore patefaciet, qui nam rectè crediderint.

D. I A C O B V S.

Non me ipsum iudicem constitui; neque pro tribunali, aut iudicij Throno sedens, hæc dixi. Testes enim erunt omnes auditores huius Colloquij, Illustrissimus Princeps, Comes Fridericus imprimis, quòd ad illorum iudicia, in hac collatione nō semel, sed aliquoties prouocarim, & in singulorum iudicio reposuerim, vt cum inter nos conuenire non potuerit, ipsi iudicent, vtra pars glossa aut expresso Dei verbo suam doctrinam confirmauerit. Quod adhuc ab omnibus & singulis peto, vt de toto negotio diligenter cogitent, & vtriusq; partis doctrinam non ex humanis glossis, sed verbo Dei examinent & iudicent. Neque cogitent, à cuius parte plures vel pauciores stare videantur, sed quæ propius ad verbum Dei accedat, & eo solo nitatur.

D. Iacobus doctrinam suam piorum iudicio subijcit.

Quod ad consensum nostrum attinet; is in libro Concordiæ expressus est: quem nihil dubitamus, nulla humana glossa, sed expresso & sibi omni ex parte consentiente verbo Dei niti. Cui D. Chemnitius, D. Heshusius, alijque magno numero eruditi Theologi, Ecclesiarum, Academiarum & scholarum Ministri subscripserunt.

De controuersijs religionis quomodo sit iudicandum.

Consensus Ecclesiarum Vvritenbergensium, cum Ecclesijs August. Confessionis.

Etsi verò videamus, vos à nobis dissentire, neque adhuc sententiam mutare; non tamen propterea intermitteremus

pro vobis Dominum orare, vt vobis mentem aperiat, & suo sancto Spiritu illuminet, vt intelligatis, vos in errore versari, & vt vos à Filio Dei, & verbo eius aperto, simplici, perspicuo, & plano doceri patiamini. Hæc enim vnica ratio & vnâ erit ad piam sanctam, Deoq; gratam concordiam faciendam. Si quid durius dixisse fortassis visus sum, cuius tamen mihi conscius non sum: cogitent Domini, non carnali affectu factum, sed quòd animus & cor abhorruerit à doctrina, quæ veritati opposita fuit. Et spero, auditores nobis ex parte nostra testimonium perhibituros, nos placidè omnia nostra proposuisse; neque conuertiari, sed monere tantum voluisse, vt omnes sibi ab ea doctrina caueant, quæ in gignendis nouis erroribus tam fecunda est; vt & auditores intelligant, quo Sathan tendat, si à verbo nos ad glossas abducatur, vt nobis non solùm substantiam & vsum Sacramentorum verum, sed etiam totum Euangelium vnâ cum Christo eripiatur, & omni consolatione nos spoliet, quam in vno & solo Christo repositam habemus.

D. B E Z A.

Nos pro vobis etiam Dominum orabimus, vt in charitate crescatis.

Posteaquam in hunc modum colloquio finis est impositus; petierunt Theologi Vvirtembergici, à D. Bezæ & fratribus eius, vt responsiones ad Theses ipsorum de tribus postremis articulis, 1. de Templis, Imaginibus, Organis Musicis, &c. 2. De Baptismo. 3. De Prædestinatione, ipsis exhiberent; quod altero die factum est. Optassent autem Vvirtembergici Theologi, vt idem ordo cum illis seruatus, & responsiones ipsorum etiam ad illas Theses, ante collationem exhibitæ, & publicè quoque recitatæ fuissent, quemadmodum in duobus præcedentibus articulis obseruatum fuit, vt plenaria deinceps de singulis collatio institui potuisset.

Sed

Sed cum pleraque in collatione proposita sint, quæ in ipsorum Responsione continentur; Lector Christianus facile deprehendet eandem sententiam cum in scriptis tum in collatione, sermone facta contineri. Quod Christianus Lector ex ipsorum quoque scriptis intelligere potuit, quæ Theologis Vvirtembergicis à D. Beza & fratribus eius exhibita, & supra suo loco inserta sunt.

ALTERO die, qui fuit, 29. Martij, Illustriss: Princeps, Comes Fridericus, cum consiliarijs & nobilibus aulicis, cæterisque ministris in locum redijt, in quo collatio inter D. Bezam, & D. Iacobum instituta fuerat.

Ac primùm quidem Theologi Vvirtembergici Illustrissimæ Celsitud: ipsius gratias egerunt, quas potuerunt maximas, quòd Celsitudo ipsius nullis sumptibus pepercerit, si qua ratione offendiculum dissensionis hoc maximum tolli, & pia concordia constitui potuisset; tantaque patientia, vtriusque partis colloutores toto hoc tempore de controuersis articulis sententias conferre audisset.

Ersi verò non consecuta sit Celsitudo eius hunc finē, quem maximè optabat; eos tamen nihil dubitare, hoc colloquiū suo fructu nō cariturum. Ex quo Cels: ipsius certò cognoscere potuerit, quæ cuiusque partis constans & perpetua sententia esset, & quibus fundamentis vtraque niteretur. Vnde etiam facile intelligere potuerit, quæ pars glossas & opiniones humanas, quæ autem verbū Domini protulerit, & eius simplici,
per-

560 *Colloquium Mompelgartense.*

perspicua, & plana interpretatione suam doctrinam confirmauerit. Et retributionem largissimam Celsit. ipsius pro hoc pietatis officio, Ecclesiæ Dei præst. o, à Deo pollicentur. Cuius protectioni Cels. ipsius, cum coniuge pijsima, & liberis suauissimis commendent, & gratitudinem animorum perpetuam promittant.

Idem non modò D. Beza cum suis, quos Geneva & Lausanna secum adduxerat: sed Abrahamus quoq; Musculus, cum Senatore Bernensi, & Græcæ linguæ Professore in Gymnasio Bernensi, faciunt, & apud suos Illust: Principis pietatem, clementiam, humanitatem, studium pacis & veritatis prædicaturos promittunt, & preces suas pollicentur. Quibus Illustrissimus Princeps, Comes Fridericus, per Celsit. suæ Secretarium, N. Binningerum, vt à Gallis, qui colloquio interfuerunt, intelligeretur, lingua Gallica respondit in hunc sensum:

RESPON.

RESPONSVM ILLV-

STRISSIMI PRINCIPIS FRIDERICI, Comitum VVirtembergensis, &c.

Domine Beza: Illustrissimus Princeps Fridericus, Comes VVirtembergensis & Mompelgartensis, &c. Dominus meus clementissimus, mihi in mandatis dedit, ut breuiter ad tuam orationem respondeam, & tibi exponam, Celsitudinem ipsius omnino alium euentum Colloquij instituti sperasse, videlicet, ut in collatione facta dissidentium partium animi, in doctrina synceræ & incorruptæ veritatis propius coniungerentur. Quod quidem non modo Celsitudo ipsius, verum etiam alij quàm plurimi pij homines magnis & ardentibus votis expectauerunt. Sicut Celsitudo ipsius adhuc quoque nihil magis in votis habet, quàm ut vel tandem piam pacem & concordiam in hac controuersia videre possit. Quamuis mini-

562 Colloquium Mompelgartense.

mè dubitet, Colloquium hoc institutum suo fructu non cariturum, sed tempore suo quoque aliquem editurum.

Quia verò in hoc conuentu aliter fieri non potuerit: totum negocium voluntati Diuinæ commendat, & aliter cogitare non potest, nondum venisse horam & tempus à Deo compositioni controuersie huius destinatum: neque fortassis voluisse Deum, ut in hoc primo congressu concordia sanciretur.

Sperat autem Celsitudo ipsius, Deum Opt. Max. pro infinita sua bonitate & sapientia, occasionem, viam et rationem inter ea temporis monstraturum, qua denuò conuentus aliquis instituat, ex quo fortè plus utilitatis ad Ecclesiam Dei redire queat, quam nunc factum est. Quo nomine Celsit. ipsius Deum, Patrem Domini nostri Iesu Christi rogare & pijs precibus sollicitare non remittet.

Tibi

*Tibi verò (D. Beza) cum Collegis tuis
Celsit. ipsius, quòd hanc collationem tam
prompto animo accesseritis, clementer gra-
tias agit: & ut frugalem tractationem boni
consulatis, petit.*

Cùm autem in quatuor articulis præcipuis, nulla concordia constituta esset; qua ratione discessum fuerit, breui scripto comprehensum est, quod sequitur.

CVM ab Illust: Principe ac Domino, Domino Friderico, Comite Vvirtembergico & Mompelgartensi &c. Domino nostro clementissimo, ad petitionem Gallorum exulum, Colloquium inter D. Iacobum Andream, & D. Theodorum Bezam pio zelo, & concordie Christianae studio institutum esset: in praesentia ipsius Celsi, & exulum Gallorum præcipuorum, familiariter & placidè 1. de Cœna Domini: 2. de persona Christi: 3. de Templorum reformatione & Imaginibus: 4. de Baptismo: 5. de Prædestinatione collocuti sunt. Vtrinque autem ab initio protestati sunt Theologi, se ut priuatos agere, quæ agerent, nullo cum cuiusquam Ecclesiae præiudicio.

Et si autem in quinto Articulo (qui est de Templis & Imaginibus) vtriusque partis Theologi ita consenserunt, ut res illas, de quibus agitur, adiaphoras esse censerent: modò omnia ad Ecclesiae ædificationem, & Idololatriæ prohibitionem dirigantur: tamen de qua-

364. *Colloquium Mompelgartense.*

tuor reliquis articulis, hoc quidem tempore consensu fieri non potuit, nisi in paucis capitibus, de quibus iam inde ab origine istarum controuersiarum, nulla fuit inter vtramque partem disceptatio.

Vtriusque autem partis Theologi in prædictis articulis nituntur ijs fundamentis, quæ in ipsorum scriptis inuicem exhibitis, comprehenduntur, neque ab ijs recedunt. Promittunt tamen, se id operam duros, vt nihil in ipsis desiderari meritò possit, quòd quidem ad piam pacem, Deoque gratam concordiam (salua tamen Dei gloria, cœlesti veritate, & salute Ecclesiæ) facere possit. Et quia ea, quæ in Colloquio vtrinque dicta sunt, non à notarijs sunt excepta: itaque si quæ sunt ab vtraque parte annotata, nolumus ea vllam vim, & authenticam auctoritatem Protocolli habere.

*1586 Jacobi & Johannis
dissertationes in
fidei articulis*

Nota

*Actum Mompelgarti, 29. Martij,
Anno 1586.*

**THEOLOGI VVIR-
tembergici.**

*Iacobus Andrea D.
Lucas Osiander D.*

**POLITICI VVIRTEMBERGICI
Consiliarij.**

*Ioannes Vvolfgangus ab Anrveil.
Fridericus Schutz D.*

**THEOLOGI GENE-
uenses.**

*Theodorus Beza.
Abrahamus Musculus.
Antonius Faius.
Petrus Hubnerus.
Claudius Alberius D.*

**POLITICI A PARTE
D. Beza.**

*Antonius Marsius.
Samuel Maierus, Reipub. Bernensis
Senator.*

— 30 —

Quòd

QVod verò ad Protocollum attinet, cuius in literis recessus Colloquij, vt vocant, fit mētio, sic se res habet. Vt liberior collatio esset, neq; vlla pars ad certa verba adstringeretur, aut captiosè, vt interdum in disputationibus fieri solet, præsertim vbi affectus dominantur, vtrinque ageretur, ab initio Colloquij constitutum fuit, ne à Notarijs certis constitutis, vtriusque partis dicta exciperentur, sed liberum esset omnibus & singulis, etiã auditoribus, quæ vellent, annotare. Ex parte D. Iacobi, D. Lucas Osiander, & M. Casparus Lucius, concionator Mompelgartensis, quæ calamo consequi poterant, annotarunt. Eadem libertas etiam illis, qui ex parte D. Bezæ erant, relicta est. Magno autem studio & sollicitudine petierunt Geneuenses Theologi cum Bernensi, ne vllam vim & auctoritatem authenticam Protocollum, quæ vtrinque in Colloquio annotata sunt, haberent. Etsi verò Theologi Vvirtembergici mirabantur, cur tanto studio hoc agerent & quærerent: (ipsi enim in nullo discrimine posuerunt, quæ vtrinque annotata essent, vt qui semper parati sint, ad reddendam rationem de omnibus & singulis, quæ ex parte ipsorum in Colloquio, in singulis congressibus, & de omnibus articulis dicta sunt) non tamen agrè consenserunt, quoniam ab initio ita conuentum erat. Vtriusque autem partis sententiam, candidè in hac descriptione annotatam, neque quicquam mala fide, aut calumniosè vel huic vel alteri parti tributum esse; non modò auditores omnes, qui Colloquio frequentes adfuerūt, & collocutores magna animi intentione audiuerunt, inprimis verò Illustriss. Princeps, Comes Fridericus. Sed scripta quoque

*Osiander notarij
& part. et iudicij*

566 *Colloquium Mompelgartense.*

vtriusque partis, proprijs manibus de singulis articulis cōfirmata. Quemadmodum etiam libri, qui de his controuersis articulis extant, ab vtriusq; partis Theologis in lucem editi, testabuntur.

Valedictio D. Bezae,
D. Iacobi, & D. Osiandri facta.

Quibus omnibus peractis, Illustriss. Principe, Comite Friderico cum Consiliarijs, & aulicis Ministris, adhuc praesente, D. Bezae, D. Iacobum & D. Osiandrum alloquitur, eisdem quoque cum collegis, valedicturus. Vbi denud de sua voluntate & animo testificatur, quod studio pacis & veritatis ad hanc collationem accesserit. Quapropter sibi plurimum dolere, quod pax & concordia in controuersis articulis constitui non poterit. Se autem propterea de concordia in controuersis articulis facienda non prorsus desperare. Posteaquam enim nunc se inuicem audierint, vtriusque de toto negotio in timore Domini diligenter cogitaturos. Ipsos quoque Dominum inuocaturos, ut oculos vtriusque aperiat, & mentes illuminet, ut vtra pars erret, in viam redeat, & se doceri patiat, ut à Spiritu Domini. Interim verò donec hoc fiat, rogat, vtriusque ab acerbis scriptis absteineatur, donec Dominus pacem largitus fuerit. D. Holdero & reliquis Theologis salutem dicant: Bezae cum suis symmists pro fratribus agnoscant, & dexteram fraternitatis ipsis porrigere velint. Se vicissim operam daturos, ut intelligant, concordiam & pacem ipsis cordi esse.

D. I A C O B V S

Responso D. Iacobi,
& D. Osiandri ad valedictionem D. Bezae.

Pariter de suo, & Collegæ sui animo ac voluntate vicissim testificatur, ipsis amorem piæ, sanctæ, & Deo gratæ concordiae nunquam defuisse, neque etiam vnquam per Dei gratiam de-

Colloquium Mompelgartense. 567

am defuturum. Ideo non minus ipsis, quàm Bezæ & fratribus eius ex animò dolere, quòd in hac collatione placida & familiari de controuersis articulis consensus factus non sit. Neque per ipsos stetisse, quo minùs fieret, cum prolixè testificati sint, se simplici verbo Domini, omiſſa omni humana glossa, adhærere. Idem si ipsi facerent, iam iam, pia, sancta, Deo què grata concordia constituta esset.

Neque aliam ad hanc constituendam viam esse, quàm vt humanas suas opiniones abijciant: intellectum suum, in his Myſterijs, in obsequium Christi captiuum ducant, & se simplicitate fidei, verbo Domini subijciant. Et cum in collatione instituta probè intellexerint, quæ ipsorum sententia de singulis articulis controuersis sit; & quòd errores, quos D. Beza in suis scriptis publicis illis obiecerit, minimè doceant aut defendant, sed eos in omnibus & singulis controuersis articulis apertè damnent & detestentur, quo nomine tamen passim apud exterarum Ecclesiarum, sed falsò, traducti sint, cognita nunc & demonstrata eorum innocentia, ipsos quoque de pia concordia nondum desperasse; de quibus omnibus, vt D. Beza cum suis fratribus & collegis diligenter cogitet, ipsos rogare.

Velle etiam se, suos què pro eis Dominum diligenter orare, vt illis oculos aperiat, & suo sancto Spiritu mentes illuminet, vt veritatem videre, & se illi subijcere possint.

Vt autem illis dexteram fraternitatis præbeant: nò ignorare illos, quàm horribilium errorum, & teterrimarum hæreseon in suis scriptis coram Ecclesia ipsos reos egerint. Ideo què se mirari, quomodo eos pro fratribus agnoscere possint aut velint? aut eorum fraternitatem expetant, si pro talibus agnoscant, qui damnatas hæreses
ab Or-

*Nota vulgari quodam
vulgata et corrupta
et dicitur dicitur dicitur*

568 *Colloquium Mompelgartense.*

ab Orco reuocent, & Ecclesiæ Dei obrudant. Contrà verò, in quibus, & quàm tetrīs erroribus ipsi versentur, hac collatione eis demonstratum esse. In quibus cùm adhuc perseuerent; ipsos intelligere, quòd eos pro fratribus agnoscere non possint. Ideoque minùs etiam ægrè luros, quòd dextram fraternitatis illis non præbeant. Acerba scripta sibi etiam minimè probari, testantur. Errores autem refutandos esse, ipsos quoque non ignorare. Duros autem operam, si ad scriptionem denuò peruentum fuerit, vt illorum mansuetudo, & lenitas, quantum salua veritate, & gloria Dei fieri possit, omnibus innotescat. Iphisque omnia humanitatis officia, quæ non semel tantùm in Vvirtembergicis Theologis, quemadmodum ipsorum Ecclesiæ quoque in Principibus Vvirtembergicis expertæ sint, & prædicauerint, præstituros; & hoc nomine etiam haud grauatim dexteras humanitatis porrecturos.

D. B E Z A.

Quia dexteras fraternitatis nobis porrigere recusatis, & nos pro fratribus agnoscere non vultis; amicitie dexteras etiam nolo.

D. I A C O B V S.

Ergo intermittatur.

Et sic discessum est.

APPEN.

Appendix:

IN QVA DOCETVR, QVID IN

negocio communicationis & Protestationis Gallorum exulum,
Mompelgarti post habitum Colloqui-
um, actum sit.

RETIERANT D. Beza, eiusque Collegæ, in Libello supplice, (qui his actis insertus est) inter alia, hoc etiã; vt liceret suæ Confessionis fratribus, suam Cõfessionem, sine vllõ alterius præiudicio, retinentibus, sacram Cœnam ex aliorum manibus percipere, & ita mutuam fraternitatem colere ac testari. Ad hanc verò supplicis libelli partẽ, Illustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus Fridericus, Comes Vvirtembergicus, & Mompelgartensis, &c. antequam Colloquium finiretur, nondum responderat. Cùm autem absoluta collocutione D. Beza eiusq; Collegæ, iam abitum pararent, & in hospitio ad iter accingerentur, interimque Responsum ab Illustrissimo Principe flagitarent: Celsitas eius decretum suum, super eare, illis in hospitium misit. Erat id decretum ei non dissimile, quod antea circa festum Natalis Christi Gallis dederat in suæ Cels. eiusque Consiliariorum atq; aulicorum præsentia: Idque clara voce Superattendentis Mompelgartensis promulgatum, postea etiam scripto ipsis exhibitum fuit. Cuius sententiam prius recitabimus: Deinde alterum, quod D. Beza eiusq; Collegis datum est, subijciemus. Sic autem habet primum Illustrissimi Principis Decretum.

PRIMUM RESPONSUM PRINCI-

pis Friderici, datum Gallis ante Colloquium.

Postquam Ministri^a Ecclesiarum Mompelgartensium, Illustrissimum Principem, suum Dominum, Dominum Fridericum, Comitem

Cccc

Uvir=

a Sunt ibi duæ Ecclesie, Germanica, & Gallica: pastor autẽ primarius Germanus est, & simul etiam Superattendentis officio fungitur:

Is vñ cum Collega suo Germano, & Gallice Ecclesia tribus Ministris scribam Gallorum examinavit.

b In eo Scripto petierant Galli, vt sub sua Confessione admitterentur ad Cœnam Domini.

c Ea habetur vesperi, & tractatur de substantia & vsu Cœnæ Domini.

*U*irtembergensem & *M*ompelgartensem, de hoc ^b Scripto certiorē reddiderūt: illius Celsitudo hoc dedit responsum: *Debere illis significari, quòd ILLIUS PIA ET PVRA Cōfessio publicè plus satis profet: SVB QVA si communicare velint, gratos ipsos fore: sin minus, posse ipsos abstinere, & hac ratione suæ conscientie cōsulere. Neminem etiam, si ad præparatoriam concionem accessurus sit, iri exclusum. Actū in Arce, 17. Decembris, Anno, &c. 85.*

Frideric Comte de VVirtemberg, &c.

ALTERVM RESPONSVM, QVOD

Gallis exulibus datum est, post Colloquium, sic habet.

AD Libellum supplicem Domini Bezae & Collegarum eius, quo petunt, vt liceat suæ Confessionis fratribus, suam Confessionem sine alterius præiudicio retinentibus, sacram Cœnā EX ALIORVM MANIBVS percipere: respondet flustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus Fridericus, Comes Uirtembergicus et Mompelgartensis.

Mompelgartensis, etc. extare publicè suæ Cels.

CONFSSIONEM ET ORDINATIONEM

Ecclesiasticam: SI SECUNDVM ILLAM Con-

fessionem & ordinationem ad sacram Domini

Cœnam accedere velint, eaq; de re sententiam

suâ Ministro Ecclesiæ Mompelgartensis ape-

rire voluerint, repulsam non passuros. Actum

Mompelgarti, 29. Martij, Anno 86.

Fridericus Comes VVirtembergens
sis & Montpelgartensis, &c.

Hoc (scilicet) est,
Gallis permittere,
quod prius non fue-
rat permillum: sicut
Epistola nugatur.

Post hoc Decretum promulgatum, prima die Aprilis, quæ fuit Veneris, ante Paschatis Festum, cum iam vtriusque partis Legati abijissent: Ministri quidam Gallicarum Ecclesiarum (qui bus vnâ cum alijs Exulibus Gallis Mompelgarti hospitium cõcessum fuerat) ampliùs instant, & petunt, vt decreto Principis saltem hæc clausula addatur: Gallos communicando, interim suam Confessioné nolle condemnare. Et, si obtineri non possit apud Illustrissimum Principem, vt hæc decreto scripto inferantur: orare se, vt Minister Ecclesiæ Mompelgartensis hæc verba publicè in suggestu corâ populo, aut ad altare stans, recitet. Quæ certè in re, isti Gallici Ministri non obsecuti sunt D. Beza consilio, qui dudum Gallis exulibus scripserat, ne vsquam Mompelgartensem Ecclesiam offenderent: sed absq; multa disputatione illic communicarent. Vt autem exulantium Ministrorum Gallicorû petitio iniqua erat: ita nihil prorsus impetrare potuerunt, tametsi apud Superattendentem Mompelgartensem etiam intépesta nocte instarent. Ab eo .n. hoc responsum tulerunt: Illustrissimû Principem velle, vt semel datum & subscriptum mandatû strictè obseruetur, & ne ad pilum quidem ab eo recedatur. Hoc responso accepto, vnus ex Ministris illis Gallicis sequenti die

Sabbathi manè cum aliquot Gallis, ex vrbe abiit, alibi suæ Confessionis homines quærens, cum quibus communicaret.

Reliqui verò Galli exules, qui Mompelgarti remanserant, Ministros Ecclesiæ huius Gallicos ad se vocarunt: ibiq; Dominus de Vesinez (qui mensæ D. Bezæ, in Colloquio assederat, & diligentissimè auscultauerat) in hanc sententiã Ministros Gallicos Ecclesiæ Mompelgartensis alloquitur: Se suosq; Gallos cum summo affectu atq; desiderio cupere vnã cum Ecclesia Mompelgartensi communicare: & petere, ne ab communionem sacræ Cœnæ excluderentur, neq; pro extraneis ab Ecclesia Christi haberentur: cuius nomine tot hæctenus pertulissent persecutiones.

Ad hunc sermonem respondere voluit Gallicus Ecclesiæ Minister, D. Richardus Dinotus: (quem interea Dominus ex hac vita euocauit) sed interfatus est peregrinus quidam exulum Minister, & dixit: Dominum de Vesinez non rectè & omnino mentem Dominorum Gallorum declarasse: ipsos enim petere, vt *SVA CONFESIONE* ad communionem Cœnæ Dominicæ admitterentur.

Huic respondit D. Richardus Dinotus, neminem hæctenus ab Ecclesia Gallica Mompelgartensi exclusum fuisse: siue Geneva, siue aliunde Mompelgartum venisset: dummodo, auditis prius & approbatis ipsorum concionibus, sese ad sumptionem sacræ Cœnæ obtulisset: cur ergo nunc Gallos exules excluderët, quorum iam antea multi cum ipsis communicassent? Neque enim se dubitare, quin Galli exules, ex suis atq; Collegæ sui multis concionibus, simplicem nostrarum Ecclesiarum Confessionem factis intellexissent: quam etiam copiosius ipsis cognoscere liceat ex Confessione Augustana, eiusq; Apologia, & ex Ducis Christophori Vvirtembergici Confessione, quæ Concilio Tridentino fuit oblata; item ex concordia D. Lutheri, & D. Buceri, Anno &c. 36. Vvirtembergæ facta: à qua pia Confessione, neq; ipse, neq; eius Collega recedere possit: propterea, quòd ea verbo Dei conformis, atq; in eo benè sit fundata. Quæ verò passim contra illam Confessionem spargantur, meras esse calumnias, mendacia, & manifestissimas falsitates.

Ad hæc quidam Iuriconsultus Gallicus (qui antea sæpe in Ecclesia Mompelgartensi Cœnam Domini sumpsit) vnã cū alijs exuli-

Nota simplicem & piam Domini de Vesinez petitionem.

*Dinotus hystorico
pilly styh v. i. qu. i. p. u.*

Hæc verba, quæ videntur protestationem in se continere, audita quidem sunt à Gallicis Ministris, sed non recepta, aut approbata.

Reuocati sunt Galli exules ad Confessionem Ecclesiarum Germanicarum: quæ certè plurimum à Gallica discrepat.

exulibus interfatus respōdit: Si Ministrorum Ecclesiæ Mompelgartensis Confessionem & cōciones improbarent, nequaquam petituros fuisse, vt liceret cum ipsis communicare. Interim tamē se non posse Gallicam suam Cōfessionem repudiare, & alias (vel in regno Galliæ vel alibi) Ecclesias condemnare. Cui respondit D. Richardus Dinotus: Neq; se, neq; suos Collegas vnquam vllas Christi Ecclesias condemnasse: quin potius semper de omnibus, quam optimè sperare. Non tamen se dissimulare posse, (si verum fateri velit) quòd Confessio Gallorum, præcipuè in 38. articulo, admodum sit ambigua & insufficiens: cum non intelligi possit, qui nam sint illi Sacramētarij, quorū Confessio mentionē facit.

Ad hæc Floretus Gallorum exulum Minister, respondens, ambiguitatem illam Gallicæ Confessionis ad hunc modum explicat: per Sacramentarios intelligi eos, qui sic reiicerent signa, vt dicerent, *ILLA ESSE NUDA, NEC CONIUNCTA CVM ILLIS REBVS, QVAS SIGNIFICANT*: cum tamen Iesus Christus dixerit: Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus. Hic bonus ille Richardus Dinotus (ex candore suo iudicans de Floreto) Lutheranum se audire ratus, respondit: Quid ergo amplius restaret, Gallosq; exules impediret, (quandoquidem sic sentirent) quòd minùs cum cæteris fidelibus ad Cœnam Domini accederent?

Postea Floretus Richardi Collegam Samuelem Cucuellū Gallicæ Mompelgartensis Ecclesiæ Ministrum, compellans interrogauit: an haberet, quod Collegæ sui dictis cōtradiceret? Respōdit Samuel: se nihil quidem habere: Valde tamen mirari, quid sibi vellent, quòd toties hæc reiterarēt, *SVB GALLICA NOSTRA CONFESIONE?* An Confessio Mompelgartensis Ecclesiæ ipsi non probaretur? & an illam condemnarent?

Statim autem excusauit se & suos Floretus, ne viderentur Cōfessionem Mompelgartensem damnare: & illius Iurisconsulti (de quo suprā diximus) sententiam repetens, dixit: Non cuperemus vobiscum communicare, si non vestram Confessionem approbaremus. Nobis tamen (inquit Floretus) sit iniuria, dum insimulamur, quasi euacuaremus Sacramenta: firmiter enim tenemus, quòd panis & vinum non sint solùm signa, sed *INSTRUMENTA, PER QVAE VERVM CORPVS ET SANGVIS CHRISTI DISTRIBUTVNTVR*. Interim verò (ait Floretus) constat, te, Samue-

Restè distinxit Dinotus inter ipsas Ecclesias, & erroneas opiniones, quas illarum Ecclesiarum Ministri defendunt. Saepè enim plebs puriores habet aures, quàm labia & corda Sacerdotes.

Trenzus de Hæreticis: Eadem loquentes: non tamen eadem sentientes.

NOTA.

Audis iterum Lutheranam Confessionem, quam non probaturus fuisset alter Minister Gallicus, qui Mompelgarto cum suis discesserat.

lem Cucuellum, sæpius pro concione Transsubstantiationem, Consubstantiationem, Vbiquitatem, & extensionem localem corporis Christi, reiecit: an adhuc, Cucuelle, in hac perflitis sententia? Ad hæc Samuel Cucuellus assensit.

valde dicitur panem
in manibus ubique
in os intendit

Tandem quæsitum fuit ex Ministris illis duobus Gallicis Mompelgartensibus: an quibusdam Gallis, Cœnâ Domini iuxta ipsorum modum & formam exhibere vellent: vt videlicet, panem in manus, & non in os, illis porrigerent? Ad hæc Samuel Cucuellus respondit: Nihil posse in ipsorum gratiam, in ritu administrationis Cœnæ Dominicæ, mutari: facile enim fieri posse, vt simplex populus ex ea mutatione offenderetur. Instabant quidē Galli super ea re amplius: sed cum nihil impetrarent, acquieuerunt, suumque animum declararunt, quod ea ceremonia ipsos non esset impeditura, quod minùs ad Cœnam Domini accederent.

Cum autē Ministri Mompelgartenses iam discessissent, eorumque omnium, quæ postea à Gallis facta sunt, prorsus ignari essent: (id quod superstes Minister, Samuel Cucuellus, sanctè affirmat) Galli clam, vocatis Notarijs & aliquibus ciuibus Mompelgartensibus, Instrumentum quoddam erigunt, tali (scilicet) candore & fide, vt Illust. Princeps ac Dominus, Dominus Fridericus, Comes Vvirtembergicus & Mompelgartensis, &c. grauissimas iustissimasque causas habuerit, cur illi Instrumento (in præfatione huius operis) omnē fidem, authoritatem atque valorē derogaret & detraheret. Erectum enim fuit illud non modò absentibus ijs, quorum præsentia, rei ipsius cognitio, & cōsensus in primis, requirebatur: verum etiã talia inserta sunt, quorum in præsentia Ministrorum Mompelgartensium, aut nulla prorsus facta fuerat mentio: aut quæ non fuerunt ipsorum consensu approbata: quo nomine Instrumentum à veritate rei gestæ multum distat.

Cum autē Christus verissimè dixerit: Nihil esse absconditum, quod non aliquando reueletur: non potuit etiam illud Instrumentum, illegitimè, & in detrimentum veritatis erectum, diu latere. Et quidem ad eiusdem reuelationem, occasionem præbuit vanissimam suam publicatam Epistola, fictitius ille Eusebius Schönbergius, qui eius Instrumenti primus mentionem fecit, idque suo iudicio prodidit. Lecta. n. illa Epistola, ij, quibus absente Principe Friderico, gubernacula Reipub. commissa erant, magna diligentia & industria

hic bene videri
quod vixit
sunt in sola

stria tandem illius occultè erecti Instrumenti copias nacti sunt. Quod cum redeunti Illustrissimo Principi exhibuissent, ipsius Celsitudo rem tam iniquam, clandestinam, temerariam, & non bona fide actam, grauiter molesteq; tulit, & super ea vehementer commotus est. Neq; verò author illius Instrumèti impunè istam suam temeritatem & malitiam tulisset, nisi mors eum ante reditum Principis rebus humanis exemisset.

Hæc omnia Illustrissimus Princeps Fridericus in lucem emittenda iudicauit: vt publicum testimonium veritatis, de Actis Colloquij Mompelgartensis, ad omnem posteritatem extaret: vt vanitas illius Schönbergianæ Epistolæ (in qua plura ferè sunt mendacia, quàm linæ) toti orbi innotesceret: deniq; vt Celsit. ipsius Persona ab omni falsa illa & sinistra suspicione, quasi à pia, pura, atque prima illa incorrupta Augustana Confessione deflexerit, vindicaretur. Et quidem ipsius Celsitudo, horum Actorum publicatione, veram & firmam pacem Ecclesiarum (quæ nõ nisi in ipsius veritatis demonstratione fundata esse, & consistere potest) promouere, non autem impedire studuit. Cui pio studio, vt felix euentus respondeat, vtq; per Spiritus sancti virtutem aduersæ parti, oculi mentis aperiantur, vt veritatem cœlestem agnoscant, ament, atq; amplectantur, ipsius Celsitudo ardentibus votis precatur. Et vt huic etiam Appendici suæ Authoritas constaret; ipsius Celsitudo, in publicum testimonium veritatis, ei propria manu subscripsit. Actum Mompelgarti in Arce, die 11. Febr. Anno Christi, 1587.

Fridericus, Dei Gratia Comes Vvirtembergicus & Mompelgartensis, &c.

ERRATA TYPOGRAPHICA.

Prior numerus paginam, posterior lineam notat.

69. l. à fine 6. similis est. 121. 4. à fi. Sacramentalis. 137. 3. peregrinamus.
 146. 4. mensus. 254. 4. pro sunt, fuit. 293. 19. facta. 310. 11. à fi. mensus.
 364. 6. à fi. pro idem, id est. 376. 16. similis notæ nominibus. 520. penult.
 instituti. 542. penult. pro se, sed.

20 30